

Ziemia

Jana Kochanowskiego

Powiat Zwoleński

Ziemia
Jana Kochanowskiego
Powiat Zwoleński

Ziemia

Jana Kochanowskiego

Powiat Zwoleński

pod redakcją:
Henryka Bednarczyka
Bogusławy Jaworskiej
Jerzego Kozińskiego

Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA
2006

Tom XXVIII
Biblioteka Sycyńska

Monograficzna seria wydawnicza, ukazuje się od 2000 r. (łącznie 38 600 egz.)

Redaktor naukowy: **prof. dr hab. Henryk Bednarczyk**

Ziemia Jana Kochanowskiego – powiat zwoleński

pod red. Henryka Bednarczyka, Bogusławy Jaworskiej, Jerzego Kozińskiego

Zespół autorski: S. Bartosiewicz, H. Bednarczyk, A. Bielas, M. Brylski, Z. Buczma, A. Cholewa, H. Chołuj, M. Chołuj, M. Cywka, B. Dwornicka, H. Dziwisz, R. Gajowiak, J. Gawel, E. Gołąbek, C. Imański, E. Januszewicz, G. Jargot, K. Jarosz, M. Jaskot, B. Jaworska, M. Kaca, T. Kacperczyk-Baran, ks. B. Kasprzycki, C. Klonowski, K. Kołodziejczyk, St. Kopciński, R. Kowalczyk, A. Kozanka, E. Kraczkowska, M. Krajewska, R. Kukliński, J. Kupidurski, D. Kupisz, M. Kuś, W. Kuś, P. Kwaśnik, Z. Lesisz, S. Leśniewski, E. Nowakowska, T. Nowakowska, J. Nowakowski, R. Maklerski, M. Mazur, M. Olifirowicz, R. Paklerski, J. Pryszcz, T. Przepiórka, B. Pyszczek, A. Sekuła, J. Siepietowska, P. Sitkowski, B. Skowroński, J. Słowiński, M. Soltysiak, Cz. Stanisławek, A. Staszewska, M. Stawarz, A. Stypińska, K. Sulima, M. Sulima, E. Szewczyk, S. Szpilska, P. Wajs, E. Wargacka, A. Wieczerzyńska, T. Wróbel, B. Wysoczyński, M. Żulińska

Recenzent: dr Dariusz Kupisz

ISBN 83-60132-10-0

CN 2496

© Copyright by Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA, Sycyna 2006

Fotografie: *zbiory autorów, archiwum Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna, Starostwa Powiatowego w Zwoleńniu, Urzędów Gmin z terenu powiatu zwoleńskiego*

Projekt okładki: Janusz Popławski

Opracowanie wydawnicze: Zbigniew Bąk, Marcin Cywka, Joanna Fundowicz, Bożena Mazur, Iwona Nitek, Jacek Pacholec, Marta Pobereszko, Danuta Woźniak, Marcin Olifirowicz

Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB
ul. K. Pułaskiego 6/10, 26-600 Radom, tel. centr. 364-42-41, fax 3644765
e-mail: instytut@itee.radom.pl <http://www.itee.radom.pl>

Spis treści

Nasz powiat – wprowadzenie 7

Kalendarium powiatu zwoleńskiego – *D. Kupisz, M. Olifirowicz* 9

Ślady Jana Kochanowskiego – *M. Olifirowicz* 11

Powiat zwoleński 21

- Zwoleń jako lokalne centrum administracyjne i gospodarcze do 1954 r. – *D. Kupisz* 21
- Dawni starostowie – *Z. Lesisz* 25
- Powiat zwoleński w latach 1954–1975 – *J. Kupidurski* 29
- Urząd Rejonowy w Zwoleniu – *J. Gaweł, J. Pryszcz* 36
- Drugie narodziny powiatu – *B. Jaworska, J. Koziński* 38
- Starostwo Powiatowe – *B. Jaworska* 54
- Instytucje powiatowe 58
Powiatowy Urząd Pracy – *A. Kozanka*, Powiatowy Zarząd Dróg – *K. Sulima*,
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – *A. Stypińska*, Dom Pomocy Społecznej
– *R. Paklerski*
- Dziedzictwo i rozwój ziemi Jana Kochanowskiego – projekt LEADER+ – *H. Bednarczyk, Z. Buczma, P. Wajs* 65

Uroki niziny – *R. Kukliński* 69

Serce roście patrząc na te czasy 79

- Kulturalne imprese, domy kultury, świetlice i biblioteki – *A. Wieczerzyńska, H. Chołuj, J. Siepietowska* 79
- Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie – *M. Jaskot* 110
- Muzeum Regionalne – *E. Nowakowska* 112
- Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia – *W. Kuś* 114
- Stowarzyszenie Oświatowe „Sycyna” – *H. Bednarczyk* 119
- Stowarzyszenie Ocalić od zapomnienia... – *H. Chołuj, St. Kopciński* 124
- Towarzystwo Przyjaciół Czarnolasu – *S. Bartosiewicz* 125
- Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej – *Cz. Stanisławek* 126
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – *M. Żulińska* 127

Nauka skarbem drogim 132

- Oświata w powiecie zwoleńskim 1954–2005 – *H. Chołuj* 132
- Zespół Szkół Licealnych w Zwoleniu – *B. Dwornicka, T. Wróbel* 138
- Zespół Szkół Rolniczo-Technicznych – *T. Przepiórka, M. Krajewska* 150
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna – *E. Kraczkowska* 165
- Przedszkola – *E. Wargacka* 167
- Środowiskowy Hufiec Pracy – *M. Mazur, A. Sekuła* 169
- Harcerze – *B. Pyszczyk* 171

Czego chcesz od nas Panie? 185

- Dekanat zwoleński – ks. B. Kasprzycki **186**
- Parafia Ewangelicznych Chryścian w Piątkowie – B. Wysoczyński **194**

Szlachetne zdrowie 195

- Opieka zdrowotna – K. Jarosz **195**
- Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna – T. Kacperczyk-Baran **199**
- Państwowa Inspekcja Weterynaryjna – A. Staszewska **202**
- Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie – A. Stypińska **204**
- Warsztaty Terapii Zajęciowej – G. Jargot **206**

Sport 209

- Powiatowy Szkolny Związek Sportowy – S. Leśniewski **209**
- Klub Sportowy „Zwolenianka” – S. Leśniewski **212**
- Iłżanka Kazanów – M. Sołtysiak **218**
- LZS Tczów – M. Stawarz **221**

Prawo i bezpieczeństwo 224

- Sąd Rejonowy – C. Klonowski **224**
- Prokuratura – A. Bielas, P. Sitkowski **226**
- Policja – J. Słowiński **228**
- Państwowa Straż Pożarna – T. Nowakowska **233**
- Ochotnicze Straże Pożarne **235**

Gospodarka, rolnictwo, rzemiosło, banki, ubezpieczenia 247

- Produkcja i usługi – M. Cywka **247**
- Rolnictwo – B. Jaworska **257**
- Rzemiosło zwoleńskie – W. Kuś **265**
- Bank Spółdzielczy – M. Chołuj **269**
- Ubezpieczenia – R. Gajowiak, A. Cholewa **275**
- Urząd Skarbowy – S. Szpiliska **279**

A jeśli komu droga otwarta... – Pamięć. Wspomnienia 282

- Z dziejów ZWZ – AK – B. Skowroński **282**
- Bataliony Chłopskie – P. Kwaśnik **287**
- Zgrupowanie „Ośka” – E. Gołąbek **292**
- Na lewej flance walki – M. Kaca **296**
- Miejsca pamięci **301**

Nasze gniazda ojczyste – gminy powiatu zwoleńskiego 303

- Kazanów – M. Sołtysiak, M. Sulima **303**
- Tczów – M. Stawarz, K. Kołodziejczyk **316**
- Policzna – E. Januszewicz **329**
- Przyłęk – M. Kuś **348**
- Zwoleń – gmina i miasto – C. Imański, Z. Lesisz, J. Nowakowski **359**

Nota bibliograficzna – czyli co napisano o ziemi zwoleńskiej – D. Kupisz 378

Bibliografia 385

Nasz powiat – wprowadzenie

Długo zastanawialiśmy się, jaki tytuł nadać naszemu wspólnemu opracowaniu. Doszliśmy do wniosku, że jeśli znakiem rozpoznawczym, symbolem naszej ziemi jest Wielki Jan Kochanowski, to winno to być odzwierciedlone w tytule.

Na ziemi zwoleńskiej żyjemy w blasku twórczości i legendy Wielkiego Poety. Z wielkim pietyzmem, czcią i jednak twórczą inspiracją staramy się traktować to dziedzictwo. Wszak to jego *gniazdo ojczyste*, jak nazywają badacze życia poety jego *ściślejsza ojczyzna*.

To już XXVIII tom Biblioteki Sycyńskiej. Po monografiach gmin Tczów, Przyłęk, Kazanów, Policzna i przygotowywaną o Zwoleniu, ukazuje się książka o powiecie zwoleńskim. Książka jest wynikiem opracowań mieszkańców, bardzo licznego zespołu autorskiego. Ludzi, którzy nie są historykami i literatami, dlatego korzystaliśmy z pomocy historyka, regionalisty dr. Dariusza Kupisza. Przyjmijcie Kochani nasze serdeczne podziękowania!

Wiele tekstów trzeba było skracać, być może gdzieś popełniliśmy przecenienia. Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi i sugestie. Uwzględnimy je w kolejnym wydaniu.

Jest to z pewnością książka sercem pisana. I jeśli zamieszczamy liczby i daty, to dla podkreślenia znaczenia naszej małej ojczyzny. Jesteśmy w różnych sytuacjach, miejscach, posiadamy zróżnicowaną wiedzę i każdy z nas po swojemu widzi, zauważa i interpretuje fakty i zdarzenia. I taką różnorodność, mimo redakcyjnej dyscypliny chcielibyśmy widzieć w całej pracy. Jesteśmy przygotowani na krytyczne przyjęcie naszej pracy i pewni, że razem stworzyliśmy dzieło, którego znaczenie będzie wzrastać z upływem czasu.

Głównym przesłaniem, którym kierowaliśmy się jest stworzenie swoistego raportu o naszym potencjale społecznym, jakby zbiorowej fotografii naszego powiatu dzisiaj. Z małymi tylko refleksjami i wycieczkami w przeszłość.

Mamy nadzieję, że młodzież odnajdzie wzorce, a dorośli swoich znajomych, sąsiadów, współpracowników, przyjaciół.

Przedstawiając nasz powiat nie kierowaliśmy się organizacyjnym przyporządkowaniem, kto jest ważniejszy, staraliśmy się w poszczególnych rozdziałach przedstawiać całą problematykę i przede wszystkim dzień dzisiejszy.

I nie jest to tylko zabieg redakcyjny. Prosimy o zwrócenie uwagi na ogromny dorobek w każdej dziedzinie, i na wspaniałych ludzi godnych naśladowania.

Gdybyśmy umieli ten potencjał wykorzystać, współpracować ze sobą, nawet nieformalnie, w sieci, o ileż więcej udałoby się zrobić.

Powiat zwoleński nie jest jednym z 379 powiatów, to nasz powiat, nasza „mała ojczyzna”.

Jeśli spojrzymy na historię, to najlepsze okresy rozwoju Zwoleń i okolice miały i mają gdy istniał powiat i starostwo. To nie tylko ambicje. Całe pokolenia społeczników w różnych okresach wydeptywały ścieżki w ważnych urządach, sprawujących władzę, aby takie centrum administracyjne funkcjonowało.

Za siedzibą powiatu idzie obecność wielu instytucji, to również dodatkowe zatrudnienie, ale i elementarne warunki do podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Można postawić pytanie, ile miejsc pracy i firm byłoby dzisiaj mniej, gdyby nie było powiatu. Dzisiaj też trzeba dbać i pielęgnować zdobytą pozycję.

Tak się złożyło, że opóźnienia w pracy nad monografią spowodowały, że ukazuje się ona po dwóch kadencjach, a przed kolejnymi wyborami.

Życie dopisze dalszy ciąg naszej historii. Życzeniem wszystkich redaktorów i współautorów jest, by był to okres bardzo pomyślny dla całej naszej społeczności. Przy tak ogromnym potencjale ludzkim jest to możliwe. Spełnijmy tylko przysłowiowy warunek *zgoda buduje...*

*Henryk Bednarczyk
Bogusława Jaworska
Jerzy Koziński*

Zwoleń 15 października 2006

Kalendarium powiatu zwoleńskiego

- XII w. – pierwsze udokumentowane ślady trwałego osadnictwa na obszarze obecnego powiatu zwoleńskiego i prawdopodobny okres powstania parafii w Tczowie.
- 1180 – pierwsze wiadomości o Tczowie
- 1191 – pierwsze pewne wzmianki w źródłach pisanych o miejscowościach regionu zwoleńskiego, Policznej, Sycynie.
- 1325 – pierwsze wzmianki o parafii w Serokomli (Janowcu).
- 1425 – nadanie praw miejskich Zwoleniowi na mocy przywileju Władysława Jagielly.
- 1425 – utworzenie parafii zwoleńskiej.
- 1531 – utworzenie parafii policzkiej.
- 1566 – założenie miasteczka Kazanów przez Marcina Kazanowskiego.
- 1571 – utworzenie starostwa zwoleńskiego oddanego w dzierżawę Janowi Boguszowi.
- 1598 – utworzenie parafii w Gródku.
- 1598 – utworzenie parafii kazanowskiej.
- 1656–1657 – zniszczenie wielu miejscowości ziemi zwoleńskiej przez wojska szwedzkie, kozackie i siedmiogrodzkie.
- 1795 – włączenie ziemi zwoleńskiej w skład cyrkułu radomskiego, utworzonego przez Austrię po III rozbiorze Polski w ramach tzw. Galicji Zachodniej.
- 1816 – włączenie ziemi zwoleńskiej w skład powiatu kozienickiego, należącego do województwa sandomierskiego (przekształconego później w gubernię radomską).
- 1818 – podporządkowanie parafii ziemi zwoleńskiej władzom kościelnym nowo utworzonej diecezji sandomierskiej (wyłączonej z diecezji krakowskiej).
- 1868–1869 – zarządzenia władz rosyjskich o odebraniu praw miejskich Kazanowowi i Zwoleniowi.
- 1917 – utworzenie parafii łagowskiej.
- 1919 – włączenie ziemi zwoleńskiej wraz z powiatem kozienickim w obręb województwa kieleckiego.
- 1921 – utworzenie parafii w Jasięcu Soleckim.
- 1923 – pierwsze inicjatywy władz gminnych zmierzające do utworzenia powiatu zwoleńskiego.
- 1925 – odzyskanie praw miejskich przez Zwoleń.
- 1926 – utworzenie parafii przylęckiej.
- 1939 – 8–9 września, zajęcie ziemi zwoleńskiej przez wojska niemieckie.
- 1939–1945 – akcje zbrojne polskich organizacji podziemnych przeciwko okupantom na terenie ziemi zwoleńskiej.
- 1941–1944 – okres wzmoczonej represji okupanta niemieckiego przeciw ludności ziemi zwoleńskiej.
- 1942 – likwidacja przez Niemców gett żydowskich w Zwoleniu i Kazanowie.
- 1945 – 14–15 stycznia, wyzwolenie ziemi zwoleńskiej przez wojska radzieckie.
- 1954 – 24 września utworzenie powiatu zwoleńskiego na mocy decyzji Rady Państwa, decyzja o powołaniu gromad w miejsce gmin.
- początek działalności powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.
- 1956 – utworzenie Powiatowej Biblioteki Publicznej w Zwoleniu.
- 1958 – utworzenie Powiatowej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Zwoleniu.
- 1961 – odsłonięcie pomnika Jana Kochanowskiego w Zwoleniu.
- utworzenie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej.
- 1961 – otwarcie Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie.
- 1964 – utworzenie Powiatowej Spółdzielni Pracy Usług Wielobranżowych w Zwoleniu.
- 1973 – likwidacja przez władze PRL gromad oraz Gromadzkich Rad Narodowych w miejsce których powstają gminy: Zwoleń, Kazanów, Policzna, Przylęk, Tczów oraz wydzielone miasto Zwoleń.

- 1975 – utworzenie Muzeum Regionalnego w Zwoleniu.
 - likwidacja powiatów, gminy ziemi zwoleńskiej zostają podporządkowane bezpośrednio władzom utworzonego wówczas województwa radomskiego.
- 1981 – rejestracja Stowarzyszenia Miłośników Miasta Zwolenia.
- 1990 – przywrócenie samorządu terytorialnego w Polsce. Utworzenie Urzędu Rejonowego w Zwoleniu obejmującego swym działaniem gminy: Chotcza, Ciepelów, Lipsko, Policzna, Przylęk, Sienno, Solec n. Wisłą, Tczów, Zwoleni.
- 1994 – włączenie parafii dekanatu zwoleńskiego do nowo utworzonej diecezji radomskiej.
- 1998 – utworzenie Sądu Rejonowego w Zwoleniu.
 - wybory do Rady Powiatu Zwoleńskiego I kadencji.
- 1998 – utworzenie drugiej parafii w Zwoleniu.
- 1999 – 1 stycznia, utworzenie powiatu zwoleńskiego w wyniku kolejnej reformy samorządowej w Polsce (obejmuje gminy: Kazanów, Policzna, Przylęk, Tczów i Zwoleni).
- 1999 – powołanie do życia Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna.
- 2000 – 5 lipca wizyta prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego w powiecie zwoleńskim (Zwoleń, Sycyna),
 - 15 września uchwała Rady Powiatu w sprawie flagi i herbu dla powiatu zwoleńskiego.
 - powołanie do życia Stowarzyszenia „Ocalić od zapomnienia – dzieje i wydarzenia XX wieku ziemi zwoleńskiej”.
 - przejęcie przez Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną w Zwoleniu zadań Powiatowej Biblioteki Publicznej dla całego regionu zwoleńskiego.
- 2002 – wybory do Rady Powiatu II kadencji.
 - podpisanie umowy partnerskiej ze słowackim miastem Zvolen.
- 2003 – utworzenie Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Kazanowskiej.
- 2004 – otwarcie przejścia drogowego na zmodernizowanej drodze krajowej w Sycynie.
 - otwarcie drogi krajowej nr 12 na odcinku Zwoleni – Pająków po modernizacji nawierzchni.
 - 14 października wizyta marszałka sejmiku Józefa Oleksego w powiecie zwoleńskim (Zwoleń, Sycyna).
- 2005 – otwarcie zmodernizowanego odcinka drogi krajowej nr 12 – Zwoleni – Podgórze.
 - 8 grudnia podpisanie porozumienia o współpracy międzyregionalnej pomiędzy władzami powiatu zwoleńskiego i władzami województwa Prahova w Rumunii.
- 2006 – 15 października nadanie sztandaru powiatowi zwoleńskiemu.

Ślady Jana Kochanowskiego

*Jest kto, co by wzgardziwszy te doczesne rzeczy,
Chciał ze mną dobrą tylko sławę mieć na pieczy,
A starać się, ponieważ musi zniszczyć ciało,
Aby imię przynajmniej po nas tu zostało*

Księgi wtóre, Pieśń XIX

Jan Kochanowski był, co zgodnie potwierdzają uczeni, największą indywidualnością w dziejach literatury staropolskiej. Czerpał ze źródeł najważniejszych – Biblii i dziedzictwa grecko-rzymskiego. Swoje utwory zawsze wyposażał jednak w pomysły własne, oryginalne, w warstwie myśli, uczuć i słowa.

Wprowadził do poezji polskiej nieznaną jej strukturę gatunkową, stylistyczne i wersyfikacyjne. Interesował się światem zewnętrznym, porządkiem społecznym i politycznym, codziennością człowieka, jego problemami egzystencjalnymi, przeżyciami wewnętrznymi, osobistymi. Przemawiał językiem refleksji i przestrogi, powagi i żartu, zwracał się ze słowami modlitwy, nierzadko zdobywał się na intymne wyznania.

Jak mało kto z jemu współczesnych i potomnych, niemal od początku cieszył się uznaniem i popularnością – w Polsce i poza jej granicami.

Ale by lepiej uzasadnić źródła geniuszu twórczego poety, warto przytoczyć znane słowa Goethego *Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen* (kto chce zrozumieć poetę, musi udać się do jego kraju). Rzeczywiście, Kochanowskiego nie da się zrozumieć bez jego własnej ojczyzny, bez jego jak chciał *gniazda ojczyznego*.

Kiedy śledzi się życiorys i biografię poety, to wyznaczają je wielkie i wzniosłe osiągnięcia, najwyższe miejsce w literaturze, dalekie jak na owe czasy podróże, zaszczyty, stanowiska, zamożność, ale nade wszystko jego związek z ziemią urodzenia, z której wyszedł w daleki świat i do której pokornie wrócił.

Nie był pierwszym z Kochanowskich, którzy przynieśli sławę swemu nazwisku. Za nim szła wielkość całego rodu, który w województwie sandomierskim mieszkał od dawna.

O znaczeniu rodziny Kochanowskich w życiu województwa i kraju świadczą zająęcia i godności, jakie piastowali. Gdyby ograniczyć się tylko do potomków dzia-

J. Matejko „Portret Jana Kochanowskiego”

da poety – sędziego grodzkiego radomskiego Jana – to w trzech kolejnych pokoleniach aż sześciu jego potomków było sędziami, dwu komornikami, jedenastu starostami i podstarościami, czterech wybrało kariery wojskowe a z nich Mikołaj – rotmistrz i bratanek poety odznaczył się w bitwie pod Chocimiem w 1621, co przedstawił Wacław Potocki w „Wojnie Chocimskiej”. Oczywiście wszyscy byli właścicielami ziemskimi i pełnili również tradycyjne szlacheckie urzędy: stolnika, łowczego, burgrabiego sandomierskiego i radomskiego, a poeta Jan Kochanowski był jak wiadomo wojskim sandomierskim. Jan nie był jedynym poetą wśród Kochanowskich, gdyż pisarzy i tłumaczy w tej rodzinie było łącznie siedmiu, sekretarzy i dworzan królewskich czterech, sześciu studentów Uniwersytetu Krakowskiego i Królewieckiego i dwu duchownych.

Sycyna. Jan Kochanowski przyszedł na świat w Sycynie, zapewne w roku 1530. Brak metryki chrztu nie pozwala na podanie ścisłej daty urodzin.

Posiadłości ojca poety, Piotra Kochanowskiego, Czarnolas, Sycyna, Wola Sycyńska, Barycz i Konary, znajdowały się w ziemi radomskiej, stanowiącej część województwa sandomierskiego.

W samej Sycynie nie zachowały się trwałe pamiątki z czasów Kochanowskich, jedynie wykopaliska archeologiczne potwierdziły istnienie dworu Piotra – ojca Jana, a osobliwą pozostałością z czasów bliskich poecie jest pamiątkowy obelisk z 1621 roku, wystawiony prawdopodobnie przez Mikołaja Kochanowskiego lub jego syna Adama.

Sycyna była także znakomitym gniazdem, z którego wyrosło poza Janem Kochanowskim także paru innych twórców – jego braci i bratanków.

Prawdopodobnie poeta do 1544 roku przebywał w rodzinnej wsi wraz z rodzicami i licznym rodzeństwem, chociaż przypuszcza się, że mógł podjąć naukę w szkole parafialnej w Policznie lub Sieciechowie u benedyktynów.

Studia i daleki świat. W półroczu letnim 1544 roku 14-letni Jan Kochanowski złożył ślubowanie i został wpisany do metryki Akademii Krakowskiej. Nie uzyskał jednak w Krakowie żadnego stopnia naukowego, nie zdobył go zresztą i później w czasie swoich zagranicznych studiów. Można nawet postawić tezę, że nie było to w ogóle celem, jaki stawiał, studiował bardziej, by pogłębić wiedzę, a na pewno nie zamierzał robić kariery akademickiej.

Z pewnością późniejszy autor fraszek poszerzył w Krakowie znacznie swoje horyzonty i rozbudził ambicje, dalekie od środowiska, w którym się wychował.

Kolejnym etapem stał się Królewiec, dokąd Kochanowski udał się w roku 1551. Tu nawiązał kontakt z dworem książęcym, a być może próbował studiować, ale brak jest wpisów w metryce uniwersyteckiej. W Królewcu był poeta jeszcze kilkakrotnie. Tam też zapewne pozyskał środki do wyprawy włoskiej.

Kochanowski podróżował do Italii trzykrotnie między rokiem 1552 a 1558. Głównym celem wypraw były studia uniwersyteckie w Padwie, ale była też odnotowana wizyta w Wenecji i nawiedzenie grobu Petrarcki w Arqua.

Trzecia podróż włoska zakończyła się krótkim wyjazdem do Francji. Kochanowski podążył od Marsylii przez Lyon do Paryża. Tutaj poznał Pierre'a de Ronsarda, a spotkanie to pozostawiło trwałe wrażenia i ślady w jego późniejszej twórczości, gdy poeta sam napisze w łacińskiej elegii *Ronsardum vidi* (*ujrzałem Ronsarda*).

Wracał do kraju przez Niemcy. Nie bez znaczenia dla twórczości, ale i dokonywanych życiowych wyborów był czas historyczny, w którym żył Kochanowski. To przecież była epoka reformacji.

Wiele wskazuje, że sam poeta przejawiał wyraźne reformacyjne sympatie, choć nigdy nie porzucił swojego wyznania, co uczyniło kilku jego braci i członków rodziny.

Urzędy i godności. Jednym z najważniejszych zdarzeń w życiu poety było wejście na dwór Zygmunta Augusta około roku 1564. Oprócz urzędu sekretarza królewskiego, otrzymał także probostwo poznańskie, co zapewniło mu stałe dochody.

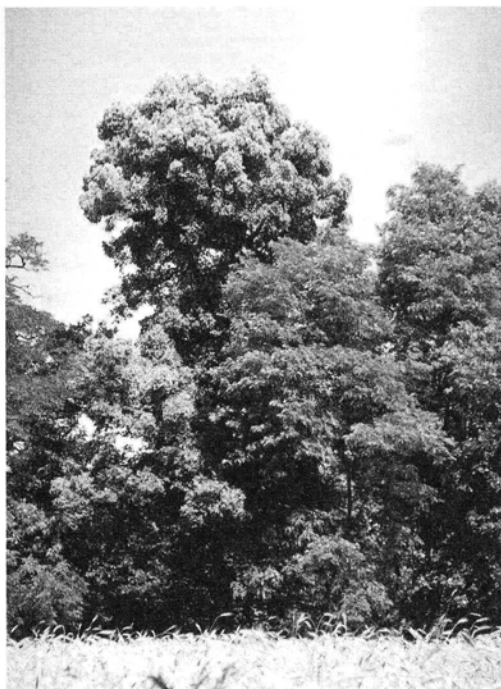
Obecność na dworze Jagiellonów miała jednak wymiar znacznie większy. Miał okazję przez kilka lat uczestniczyć w życiu jednego z największych władców ówczesnej Europy, poznać wielu wybitnych polityków, uczonych, pisarzy i artystów. Wszak to najlepsze lata wieku złotego.

Powrót – Czarnolas. Trudno wytłumaczyć bezpośrednie przyczyny wyjazdu poety z Krakowa i powrotu do rodzinnego Czarnolasu. Być może morowe powietrze, choroba i w konsekwencji śmierć Zygmunta Augusta wpłynęły na podjęcie tej decyzji i ostatecznego powrotu do Czarnolasu, w którym osiadł około roku 1570, zachowując tytuł sekretarza królewskiego. Jako prepozyt poznański i zwoleński poeta przyjął niższe święcenia kapłańskie, korzystając z dochodów parafii, pozostawiając bezpośrednie obowiązki wikaremu.

Decydując się na (dość późne) zawarcie małżeństwa musiał się jednak zrzec kościelnych beneficjów. Było to 3 lata po śmierci Zygmunta Augusta, w roku 1575. Poeta poślubił Dorotę Podlowska, córkę stolnika sandomierskiego.

Zaczął się w ten sposób z jednej strony najbardziej spokojny, ale i tragiczny okres życia. Choć poeta uczestniczył jeszcze w życiu politycznym, brał udział w sejmach elekcyjnych, późniejsze kłopoty zdrowotne i zmartwienia losowe ograniczyły znacznie jego aktywność.

Piastowany urząd wojskiego sandomierskiego chronił poetę przed udziałem w pospolitym ruszeniu, bo w czasie jego trwania wojski sprawował opiekę nie tylko nad swoją rodziną, ale i nad tymi, których pozostawiła w domu miejscowa szlachta.

Lipa czarnoleska

Bywał w tym czasie we wsiach dziedzicznych swego ojca Piotra pod Zwoleniem: Policznej i Baryczy oraz w Konarach na zachód od Radomia. Potem sam zbudował sobie mały klucz dóbr na północny wschód od Zwolenia, zyskując części w Czarnolesie (od 1559), Chechłach (od 1574) oraz Strykowicach Błotnych (Mniejszych) i Paciorkowej Woli (od 1583). Oczywiście, musiał tam często przebywać, a zwłaszcza w Czarnolesie, skąd datował swoje listy w latach 1569–1580.

Monotonia zajęć codziennych z pewnością nużyła poetę, a urozmaicały ją odwiedziny krewnych i przyjaciół, czasem sprawy sądowe lub majątkowe. Dawał temu wyraz w coraz liczniejszych utworach.

Ta ziemia stała się miejscem jego najściślej ojczyzny, ziemią, na której nie tylko żył i gospodarował, ale gdzie przede wszystkim dużo pisał. W Czarnolesie powstały nieśmiertelne „Treny”, tutaj spod pióra poety wyszły strofy „Pieśni”, „Fraszki”, czy wreszcie wyjątkowo ważne literacko „Lyricorum libellus”.

Z pewnością najsmutniejszym wydarzeniem w życiu poety, po którym pozostał liryczny pomnik w literaturze, była śmierć blisko 3-letniej córeczki Urszulki. „Treny” odzwierciedlały wrażliwość poety, prawie namacalną rozpacz, którą spotęgowała jeszcze śmierć drugiej córki Hanny.

Z pewnością te dwie straty i emocje, które osłabiły nie najlepsze zdrowie poety, stały się przyczyną przedwczesnej śmierci w Lublinie w 1584 roku, dokąd poeta udał się z interwencją do króla Stefana Batorego po zamordowaniu szwagra Jakuba Podlodowskiego.

Jak pisał kronikarz Joachim Bielski *odszedł poeta taki polski, jaki w Polsce jeszcze ani był, ani się takiego drugiego spodziewać można.*

Po śmierci poety wydawca jego dzieł Jan Januszowski przystąpił do zbiorowego wydania tekstów i zatytułował obszerny tom tylko imieniem i nazwiskiem autora: Jan Kochanowski. Autor był powszechnie znany i ceniony, toteż taki symboliczny, ale wymowny tytuł wystarczał. Januszowski w ciągu 15 lat od 1585 do 1600 roku wydał ten tom sześć razy, co uzasadnia opinię, że istniało dość powszechne zapotrzebowanie na teksty poety z Czarnolasu.

Ślady i pamięć. Od śmierci czarnoleskiego poety minęło ponad 420 lat, a polska historia, liczne wojny, powstania i mała dbałość o pamiątki historii nie oszczędziły zbyt wiele dowodów tamtych czasów. Zainteresowanie losem miejsc związanych z życiem poety odżywało szczególnie przy okazji kolejnych rocznic.

W ramach prac archeologicznych i porządkowych przed jubileuszem 450 rocznicy urodzin poety i 400 rocznicy zgonu w Sycynie odnowiono obelisk z 1621 roku, rozpoznano pierwotną lokalizację dworu, w którym urodził się poeta i jego liczne rodzeństwo, ustalono przypuszczalny wygląd dworu na skarpie nad Przerwańcem.

Sycyna. Obelisk
z 1621 r.

Największą wartość historyczną jako element historii materialnej z epoki Kochanowskiego ma sycyński obelisk. Wykonany został z niebieskoczerwonego piaskowca, ma wysokość blisko czterech metrów, składa się z cokołu, kolumny, kapliczki i kopułki. We wnękach kapliczki znajdują się cztery płaskorzeźby przedstawiające przemiennie Madonnę z Dzieciątkiem i Krucyfiks. Nad Madonną umieszczono fragment tekstu modlitwy „Sancta Maria ora pro nobis”, a w niszy z krucyfiksem „Qui passus es pro nobis” i pod krzyżem „Miserere nobis” (Ty, coś cierpieł za nas, ulituj się nad nami). W górnej zachodniej części kolumny wyryto datę 1621, stąd przypuszczenie, że to pamiątka zwycięskiej bitwy pod Chocimiem.

W ramach tych samych obchodów uporządkowano tereny pamiątkowe i wzniesiono w 1980 roku z inicjatywy społeczeństwa i władz gminy Zwolen pomnik Kochanowskiego.

Od roku 1999 pamięć o poecie w miejscu jego urodzenia utrwała w działalności oświatowej, dydaktycznej i wydawniczej Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna. To dzieło aktywności mieszkańców i społeczników, to coroczne Dni Sycyny i program ochrony dziedzictwa kulturowego. Efekty działań Stowarzyszenia są dziś imponujące i przedstawiono je szerzej także w tej monografii.

Głównym miejscem związanym z Kochanowskim był Czarnolas, a poetę często określa się jako Jana z Czarnolasu. Losy dóbr Kochanowskich były jednak równie burzliwe jak polska historia.

Sama nazwa Czarnolas związana jest na trwałe z poetą, toteż kolejni właściciele chlubili się tradycją domu Kochanowskiego i podtrzymywali pamięć o nim. Niestety w 1720 roku spłonął dwór zbudowany przez Jana, odbudowano go na początku XIX wieku

Czarnolas. Muzeum Jana Kochanowskiego. Dworek Jabłonowskich z XIX w.

Wcześniej po nabyciu Czarnolasu przez księcia Józefa Aleksandra Jabłonowskiego w 1761

roku w przededniu oświecenia nastąpiło na moment odrodzenie tradycji Kochanowskiego. Nowy właściciel odbudował dwór i kultywował pamięć poety. Niestety w 1777 roku zmarł, a jego następca nie kontynuował starań czarnoleskich ojca i odsprzedał w 1789 roku majątek generałowi Raczyńskiemu z Wielkopolski.

Wojenne zawieruchy XVIII- i XIX-wieczne nie oszczędziły dóbr dworskich, ale córki gen. Raczyńskiego zajęły się rekonstrukcją dworu i idąc za wzorem Izabeli Czartoryskiej w Puławach zaczęły kultywować pamięć Kochanowskiego, zbierały pamiątki związane z poetą, gromadzić jego dzieła, przygotowywać biograficzną ekspozycję.

U schyłku XIX wieku po kolejnych pożarach ponownie odbudowano dwór czarnoleski. Przyczyniło się to do ożywienia zainteresowania twórczością Kochanowskiego, a miejsce jego życia odwiedzali coraz chętniej znani poeci i pisarze.

Czarnolas stał się nie tylko ważnym i odwiedzanym miejscem, ale był jedyną w kraju skarbnicą pamiątek, która stała się swoistym muzeum Kochanowskiego.

Projekt organizacji muzeum zgłosił w 1884 roku Kazimierz Promyk-Prószyński, który wnosił o skromną odbudowę domu poety.

W 1930 roku Stanisław Windakiewicz jeden z najwybitniejszych znawców życia i twórczości Kochanowskiego podniósł na nowo apel o utworzenie muzeum poety.

Zwieńczeniem wieloletnich starań było otwarcie muzeum 17 września 1961 roku. Ekspozycja obejmowała hall i cztery pokoje. Zgromadzono wydania dzieł poety, opracowania na temat jego życia i twórczości oraz niektóre bezpośrednio z nim związane pamiątki. Uzupełnieniem tego były wyeksponowane informacje o życiu i twórczości poety.

Muzeum czarnoleskie ma wymiar szczególny, gdyż jest miejscem upamiętnionym życiem, pracą i tradycją wybitnego poety, twórcy literatury staropolskiej, z której tylko on doczekał się tak bogatej i starannie przygotowanej ekspozycji.

Dwór poety położony jest w starym parku, który sąsiaduje z ogrodem, dawniej był tu blisko las. W pobliżu znajdują się stawy i strumień jeszcze z czasów Kochanowskiego. Zapewne zawsze tu był park z bogatym drzewostanem głównie sosnowo-świerkowym i słynną lipą poety, która rosła za domem.

Ekspozycja rozpoczynała się w hallu, zgromadzono tu pozostałe pamiątki i dzieła Kochanowskiego oraz literaturę na temat jego życia i twórczości. Pośrodku hallu eksponowano rzeźbę przedstawiającą głowę Jana Kochanowskiego, wykonaną przez Ksawerego Dunikowskiego. W hallu rozmieszczono także gabloty z książkami i pamiątki rzeczowe. Zwracał uwagę dębowy fotel z herbem, obity skórą z wytłaczanym wzorem – uznaje się go za własność poety. Drugą rzeczą, związaną z dawnym domem Kochanowskiego, są żelazne drzwi z inicjałami i herbem Korwin. Poza tym są: renesansowa skrzynia, misa włoska oraz mieszek skórzany z XVI wieku, pochodzący z pałacu w Białymstoku.

Bogata była też zgromadzona w muzeum literatura o Kochanowskim i jego twórczości. Warto wymienić najważniejsze i najciekawsze pozycje. Liczne tomy dzieł zebranych Jana Kochanowskiego otwiera warszawska edycja Tadeusza Masłowskiego z 1803 roku. Ciekawe jest wrocławskie wydanie z 1825 roku, a także wydanie pomnikowe *Dzieł wszystkich* z 1884 roku, którym uczczono trzechsetną rocznicę zgonu. Z wydań powojennych wyeksponowano trzecie wydanie *Dzieł polskich* w opracowaniu Juliana Krzyżanowskiego.

W pierwszym pokoju wystawy pokazano rodzinę poety, jego młodość, studia, podróże i pierwszy okres samodzielności po powrocie do kraju. W następnej sali przedstawiono życie i twórczość Kochanowskiego w okresie dworskim.

Kolejna sala, zwana czarnoleską, przypomina dużą rotundę. Pośrodku umieszczono rzeźbę wykonaną w 1878 roku przez Zygmunta Trembeckiego: Jan Kochanowski z Urszulką grającą na lutni. U stóp poety otwarta księga. W tej sali zgromadzono pamiątki z okresu czarnoleskiego.

Na jubileusz 450-lecia urodzin poety przygotowano nową ekspozycję, a po czterech latach na 400 rocznicę zgonu autora „Trenów” została wzbogacona o nowe eksponaty, zwłaszcza wspaniałe gobeliny, specjalnie zamówione do Muzeum oraz obrazy o tematyce czarnoleskiej i niektóre sprzęty oraz rekwizyty z epoki.

W roku 2005 z okazji jubileuszu 475. rocznicy urodzin odnowiono kaplicę Kochanowskich i zaprezentowano dwie nowe wystawy: „Rzeczpospolita Babińska” i „Mały Wawel”.

Przed dworem jeszcze w czerwcu 1980 roku odsłonięto pomnik Kochanowskiego, autorstwa Mieczysława Weltera odlany w brązie na granitowym cokole. Według wyobrażenia artysty poeta w sutym stroju renesansowym oczekuje gości przybywających do czarnoleskiego muzeum. W rękach założonych do tyłu trzyma różę jako symbol poezji. Artysta ozdobił poetę łańcuchem jako symbolem godności wojskiego.

Oprócz Sycyny i Czarnolasu trzecią miejscowością, która związała się trwale z postacią czarnoleskiego poety jest Zwolenń, gdzie znajduje się w kościele parafialnym krypta rodzinna i kaplica Kochanowskich.

W Zwoleniu, lokowanym przez Władysława Jagiełłę w 1425 roku, znajdowała się parafia dla mieszkańców Sycyny, była tu także szkoła, do której prawdopodobnie uczęszczał przyszły poeta i jego bracia.

W latach od 1566 do 1575 Kochanowski posiadał prebendę probostwa zwolenńskiego, co wiązało go z miastem i kościołem parafialnym, zwłaszcza gdy po pożarze kościoła za jego władania był odbudowywany. To tutaj pochowani zostali rodzice poety, których upamiętnił tablicą epitafijną. Sam też został tam pochowany, a rodzina ufundowała mu pomnik nagrobny z tablicą pamiątkową.

W kościele zwolenńskim przez lata organizowano rodzinną nekropolię Kochanowskich. Łącznie pochowano 16 osób i aktualnie w krypcie znajduje się zbiorowa mogiła członków rodu z Janem Kochanowskim jako najwybitniejszym przedstawicielem tej rodziny. Uroczyste przeniesienie do nowego grobu szczątków poety i jego bliskich odbyło się 21 czerwca 1984 roku w 400-lecie zgonu twórcy „Trenów”. Odnowiona została kaplica wraz z tablicami epitafijnymi oraz pomnikiem grobowym poety. Na uroczystości pogrzebowe skierował specjalne przesłanie papież Jan Paweł II.

W Zwoleniu odsłonięto w 1961 roku jeden z pierwszych pomników poety na dawnym rynku a obecnie placu Kochanowskiego. Z czasem przed szkołą jego imienia także stanął pomnik poety z Urszulką, oba monumenty to dzieła Władysława Jani. Zwolenń stał się ważnym ośrodkiem pamięci Kochanowskiego. Trafnie to określił już w 1880 roku Jan Rymarkiewicz pisząc, że Sycyna, Czarnolas i Zwolenń to „kolebka, dom i grób Jana Kochanowskiego”.

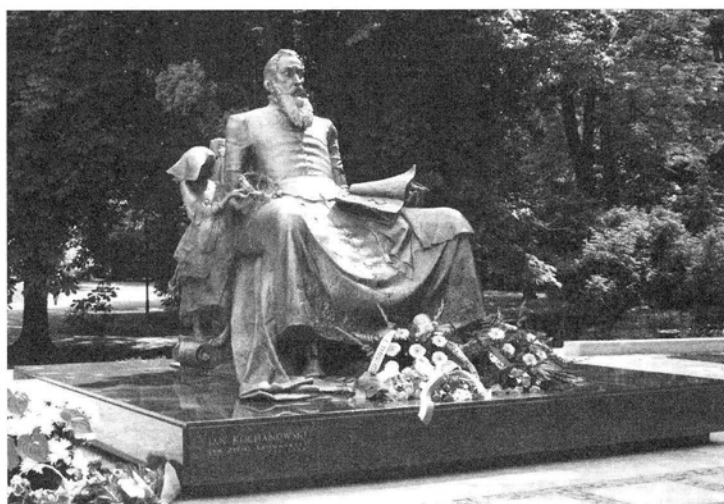
Kościół parafialny pw. Podwyższenia Świętego Krzyża w Zwoleniu – miejsce pochówku Jana Kochanowskiego

21 września 1984 r. Wizyta przewodniczącego Rady Państwa prof. Henryka Jabłońskiego w Zwoleńniu – zwiedzanie kaplicy Kochanowskich. Od lewej w pierwszym rzędzie: ks. Franciszek Gronowski, Andrzej Lesisz, prof. Henryk Jabłoński, Bogdan Prus, Alojzy Wojciechowski

Gdyby podążać śladami poety, trzeba odwiedzić jeszcze Radom, który poeta wielokrotnie odwiedzał, a gdzie oprócz ulicy, słynnego liceum imienia poety, od roku 2006 chlubić się może nowym pomnikiem Kochanowskiego autorstwa Jana Kucza. Te ślady ma także Sandomierz, Kraków, Piotrków Trybunalski, Pułtusk, Płock, Lublin, Kowno, Wilno, Bielsk Podlaski, Knyszyn, Grodno i tyle innych miejsc.

Pomnik Jana Kochanowskiego w Radomiu (odsłonięty w 2006 r.) autorstwa Jana Kucza

Zatrzymaliśmy się tylko najbliżej jego „ściślejszej ojczyzny”. Choć ślady i pamiątki po poecie zostały także i w miejscach dalekich podróży poety, jak np. w bazylice św. Antoniego w Padwie w epitafium na grobie Erazma Kretkowskiego – jako pierwszy tekst poety drukowany i wykuty w marmurze.

Czcigodny Księżę Biskupie,

Na ręce Księdza Biskupa przesyłam wyrazy mojej duchowej łączności z uczestnikami uroczystości religijnych, jakie w dniu 21 czerwca 1984 roku, w święto Bożego Ciała, odbędą się w Zwoleniu dla upamiętnienia czterechsetnej rocznicy śmierci Jana Kochanowskiego, w czasie których prochy rodziny Kochanowskich zostaną przeniesione do podziemi miejscowego kościoła.

Wraz z moimi Rodakami składam hołd pamięci jednego z największych naszych poetów, a jednocześnie ogarniam myślą całe dzieje polskiej kultury, na których dzieło Jana z Czarnolasu wycisnęło tak ważny i trwały ślad.

Stworzenie przez Autora "Trenów" nowożytnego języka naszej poezji i wprowadzenie jej do rodziny wielkich literatur Europy; połączenie w uprawianej przez Niego sztuce tradycji greckiej i łacińskiej z tradycją Biblii; tak wyraźna w poezji Autora "Zgody" postawa tolerancji; szczególne przejęcie się Poety ideałem twórczości artystycznej jako służby narodowi - wszystko to odegrało ogromną rolę w procesie kształtowania się naszej kultury w ogóle, w dziejach utrwalania się jej ideałów estetycznych i moralnych, jej więzów z kulturą Zachodu i tak wyraźnej po dzień dzisiejszy funkcji literatury jako sumienia narodowej wspólnoty.

Niech słowa tych powszechnie znanych pieśni staną się podczas uroczystości w Zwoleniu wyrazem wdzięczności wobec Boga za dar, jakim od czterech stuleci jest dla Polaków poezja Jana z Czarnolasu. W tych zaś, którzy dzisiaj tworzą narodową kulturę bądź służą jej krzewieniu, niech umocnią przeświadczenie o jej najgłębszej tożsamości, o jej duchowych źródłach i moralnych powinnościach. Niech będą świadectwem wiary polskiego Kościoła, którą od stuleci karmią i wspomagają poetyckie wyznania wiary największych twórców naszej kultury.

Księdzu Kardynałowi Franciszkowi Macharakiemu, który przewodniczy uroczystościom, Księdzu Biskupowi Edwardowi Materskiemu, Ordynariuszowi miejsca, obecnym Biskupom i duchowieństwu, pracownikom nauki i kultury, nauczycielom języka polskiego, przedstawicielom Klubów Inteligencji Katolickiej i wszystkim uczestnikom jubileuszowej uroczystości udzielam z serca Apostolskiego Błogosławieństwa.

Watykan, dnia 11 czerwca 1984 roku.

*List papieża Jana Pawła II do uczestników uroczystości pogrzebowych
Jana Kochanowskiego przesłany na ręce ówczesnego ordynariusza
diecezji sandomierskiej ks. bpa Edwarda Materskiego*

Dziękując Bogu za dzieło poetyckie Jana Kochanowskiego, myślimy z wdzięcznością o tym wielkim zbiorowym dobru, jakie stanowi polska kultura. Kultura, dzięki której zachowaliśmy jako naród własną tożsamość i własną suwerenność. W tym wspólnym dobru szczególnie doniosłą rolę spełniała i wciąż spełnia wielka literatura narodowa. Dzieje się tak w dużej mierze dzięki Autorowi "Odprawy poszów greckich". Jego twórczość stała się symbolem polskości i wielkości języka polskiego dla późniejszych poetów.

Jeden z nich tak pisał o "lutni mistrza Jana":

"Jak drzewo ssała u szczytu,
z Bożego pełnego dzbanu
Wymiosą mądrość błękitu,
By między sycim a śpiewem
Nie rozdzielał ziemi z niebem"

(Jerzy Liebert, "Na lipę czarnoleską").

Twórczość Jana Kochanowskiego stanowi szczególne, niejako symboliczne świadectwo trwającej od wieków, zwłaszcza w dziełach największych naszych twórców, więzi "ziemi z niebem", poezji z religią. Najobzerniejsze dzieło Poety, owoc ponad dziesięcioletnich trudów - to "Psałterz Dawidów", wspaniały przekład Psalmów, który prajęli do swych praktyk religijnych zarówno katolicy, jak i protestanci. Na nim uczyły się artystycznego kunsztu pokolenia nie tylko polskich poetów. To właśnie w dedykacji "Psałterza" biskupowi Piotrowi poeta z dumą napisał znane słowa, które lapidarnie wyrażają jego historyczną rolę w rozwoju polskiej literatury:

"I wdarłem się na skałę pięknej Kalijopy,
Gdzie dotychczas nie było znaku polskiej stopy".

Spośród religijnych liryków Jana Kochanowskiego dwa zwłaszcza utwory weszły do kanonu zbiorowej pobożności jego rodaków: przekład psalmu 91 "Kto się w opiekę poda Panu swemu", oraz hymn "Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary", często śpiewany jako dziękczynienie po Komunii Świętej.

Ale śladem i spuścizną największą po Kochanowskim jest jego twórczość. Jej potęgę, nowatorstwo i trwałość rozumiał sam poeta. Nie krył tego w „Psalterzu Dawidów”:

*I wdarłem się na skałę pięknej Kalijopy,
gdzie dotychczas nie było znaku polskiej stopy*

Twórczość Jana Kochanowskiego, poety od „gniazda ojczystego”, ale i lirycznych *Trenów* i świadectwa obywatelskiej odpowiedzialności, czyli *Odprawy posłów greckich* mimo dzielących od jej powstania wieków, języka, ciągle jest aktualna, przywraca niezmiennie cechy, wartości, relacje filozoficzne człowieka nad samym sobą i pragmatyczne aspekty codzienności.

W okresie poszukiwania nowych wartości, symboli i wzorców postać Kochanowskiego, która jak w lustrze odbija się w jego twórczości, budzi zdumienie, szacunek i ciągle odradzającą się recepcję życia i dokonań.

Literatura

- Bednarczyk H., Olifirowicz M. (red.): *imienia Jana Kochanowskiego*, Sycyna 2005
Korolko M.: *Jana Kochanowskiego żywot i sprawy*, Warszawa 1985
Licheński J.Z.: *Szlakami Jana Kochanowskiego*, Warszawa 1985
Michałowska Teresa (red.): *Jan Kochanowski i epoka renesansu. W 450 rocznicę urodzin poety*, Warszawa 1984
Nadolski Bronisław (red.): *Jan Kochanowski. Życie, twórczość, epoka*, Warszawa 1960
Palacz T.: *Człek Boże igrzysko. Jan Kochanowski w Radomskim*, Radom 1998
Pelc Janusz: *Jan Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej*, Warszawa 1980
Półturzyccy M. i J.: *Ślady i pamiątki Jana Kochanowskiego*, Sycyna 2003.
Pulnar J.: *Proteus – świat Jana z Czarnolasu*, Radom 2001
Ulewicz T.: *Oddziaływanie europejskie Jana Kochanowskiego*, Kraków 1970
Ziomek J.: *Jan Kochanowski. Rekonesans*, Warszawa 1953.

Powiat zwoleński

Dariusz Kupisz

Zwoleń jako lokalne centrum administracyjne i gospodarcze do 1954 roku

W pierwszych wiekach istnienia państwa polskiego obszar dzisiejszego powiatu zwoleńskiego leżał na pograniczu Mazowsza i Małopolski. Kraj dzielił się wówczas na okręgi grodowe, których stolicami administracyjnymi i gospodarczymi były grody kasztelańskie. Nie wiadomo dokładnie, czy obszary nad Zwoleńką należały wówczas do kasztelanii radomskiej, czy też do sieciechowskiej. Kiedy w XII wieku doszło do rozbicia dzielnicowego obszar Puszczy Radomskiej, wraz z powstającymi na jej terenie osadami, znalazł się w ziemi sandomierskiej. Mimo, że przez jakiś czas była ona przedmiotem sporów, a nawet zbrojnej rywalizacji między władcami Małopolski i Mazowsza, to jednak utrzymała się przy tej pierwszej dzielnicy, co zdecydowało o wielowiekowej przynależności administracyjnej regionu zwoleńskiego.

Należał on do ziemi sandomierskiej, która przekształcona potem w województwo sandomierskie weszła w XIV wieku w skład zjednoczonego Królestwa Polskiego. Województwo sandomierskie, aż do rozbiorów dzieliło, się na siedem powiatów, a ziemia zwoleńska wchodziła w skład powiatu radomskiego. Radom pełnił funkcję centrum administracyjno-sądowego, bowiem rezydował tam starosta grodowy, znajdował się sąd grodzki oraz urząd grodzki, pełniący funkcje notariatu. Wszelkie sprawy związane z działalnością administracji państwowej należało załatwiać w Radomiu, gdzie zbierano też podatki i przeprowadzano przeglądy sprawności bojowej okolicznej szlachty. Natomiast organem samorządu terytorialnego był sejmik ziemski, zbierający się dla całego województwa w Opatowie pod Sandomierzem.

Pod względem przynależności administracyjno-gospodarczej Zwoleń i kilka okolicznych wsi należało do starostwa radomskiego. Do połowy XVI w. było ono jednym z największych i najbardziej dochodowych kompleksów dóbr królewskich w województwie sandomierskim. Jeszcze w 1564 r. obejmowało 4 miasta, 53 wsie i 20 folwarków, nastawionych na tradycyjną gospodarkę rolną oraz wykorzystywanie zasobów okolicznych lasów królewskich. W 1571 r., na mocy przywileju królewskiego, wydzielono ze starostwa radomskiego Zwoleń oraz Bartodzieje, Rawicę, Suchą i Suską Wolę, które stały się odrębną dzierżawą nadaną podkomorzemu lubelskiemu Janowi Boguszowi.

MAPKA
POWIATU RADOMSKIEGO
za czasów
Jana Kochanowskiego

Wydzielenie tych dóbr okazało się trwałe i w ten sposób Zwolen stał się po raz pierwszy w swych dziejach centrum odrębnej jednostki administracyjno-gospodarczej, tj. starostwa zwoleńskiego. Było to tzw. starostwo niegrodowe, nie posiadające ani rozbudowanego aparatu urzędniczego, ani żadnych funkcji związanych z administracją publiczną. Stało się natomiast centrum zarządzania gospodarką Zwolenia i czterech wymienionych powyżej wsi królewskich, w związku z czym starosta zatrudniał urzędników nadzorujących folwark oraz ściągających świadczenia od miejscowej ludności. Starostwo zwoleńskie zmniejszono jednak przez odłączenie od niego w późniejszym okresie dwóch wsi jako odrębnych dzierżaw. W XVII–XVIII wieku składało się ono ze Zwolenia, folwarku pod miastem oraz wsi Bartodziej i Tczów (z folwarkiem).

W całym okresie staropolskim, tj. do końca XVIII wieku Zwolen pełnił funkcję centrum gospodarczego nie tylko dla wsi starostwa, lecz także dla całego regionu. Wzrost zapotrzebowania rynku lokalnego na artykuły rzemieślnicze spowodował napływ do miasta rzemieślników, co z kolei zaowocowało tworzeniem cechów. Przez cały okres pracowali tu, m.in. szewcy, których było zawsze około 20, działała duża liczba piekarzy, kołodziejów, rzeźników, kuśnierzy, kowali itp. W 1616 r. wymieniono w źródłach aż 134 przedstawicieli rzemiosła, reprezentujących niemal wszystkie grupy wytwórców, spotykane w miastach ówczesnej Rzeczypospolitej. Ważną rolę odgrywały młyny zwoleńskie, co wynikało z rolniczego charakteru regionu.

Zwolen położony był na międzynarodowym szlaku prowadzącym z Rusi przez Lublin, Kazimierz i Janowiec do Radomia, Piotrkowa, a stamtąd do Wrocławia i dalej, w głąb Rzeczy Niemieckiej. Drugi szlak handlowy miał znaczenie ogólnopół-

skie i prowadził z Sandomierza, przez Lipsko, a od Zwolenia przez Sieciechów, Kozienice i Czersk do Warszawy. W handlu międzynarodowym oraz krajowym Zwoleń pełnił jednak funkcję punktu etapowego, w którym zatrzymywano się na noclegi i popasy dla przepędzanego bydła. Natomiast w handlu lokalnym Zwoleń odgrywał rolę ważnego centrum transakcji kupna i sprzedaży płodów rolnych. Przybywali tu kupcy ze Stężycy, Kazimierza i Janowca w celu zakupu zboża, które spławiali następnie Wisłą do Gdańska. Trudno ustalić zasięg zwoleńskiego rynku lokalnego, jednak w przybliżeniu można określić, że pokrywał się on w dużej mierze z obszarem dzisiejszego powiatu zwoleńskiego. Dla wiosek z tego obszaru Zwoleń był niewątpliwie miejscem, gdzie można było dokonać zbytu produktów rolnych oraz zakupu niezbędnych wyrobów rzemieślniczych. Organizowano tu cotygodniowe targi w czwartki oraz trzy doroczne jarmarki, na Boże Ciało, na św. Magdalenę (22 lipca) oraz jesienią 14 września.

Po trzecim rozbiore Polski, w 1795 r., powiat radomski znalazł się wraz z całym województwem sandomierskim w zaborze austriackim. Austriacy określili tereny między Bugiem i Pilicą mianem Galicji Zachodniej i podzielili na 6 cyrkułów, jednostek administracyjnych, obejmujących po kilka dawnych powiatów. Zwoleń i okoliczne miejscowości należał wówczas do cyrkułu radomskiego, ale sytuacja taka nie trwała długo. Na skutek wojen napoleońskich, w 1809 r., Austria straciła terytoria między Bugiem a Pilicą, które włączono w skład Księstwa Warszawskiego. Cyrkuł radomski przemianowano na departament radomski i podzielono na kilka powiatów, w tym kozienicki, do którego włączono ziemię zwoleńską. Był to początek jej wieloletniego powiązania administracyjnego z Kozienicami. Kiedy po upadku Napoleona, w 1815 r., większość obszarów Księstwa Warszawskiego weszła jako Królestwo Polskie w skład imperium rosyjskiego, Zwoleń pozostał w powiecie kozienickim. Powiat ten znalazł się wówczas w obrębie reaktywowanego województwa sandomierskiego. Stolicą województwa był już jednak nie Sandomierz, lecz Radom. W zasadzie, jedynie w latach 1842–1867 region wszedł ponownie w skład powiatu radomskiego, na skutek reform administracyjnych upodabniających administrację Królestwa Polskiego do Rosji. Władze carskie przemianowały wówczas województwa na gubernie i zmniejszyły ilość powiatów, stąd Zwoleń znalazł się na jakiś czas w powiecie radomskim należącym do guberni radomskiej.

Na przełomie 1866 i 1867 r. władze rosyjskie dokonały ponownej reorganizacji podziału administracyjnego Królestwa. Zwiększono liczbę guberni i powiatów, co miało ułatwić kontrolę nad społeczeństwem polskim. Odtąd, aż do wybuchu I wojny światowej region zwoleński należał do powiatu kozienickiego znajdującego się w obrębie guberni radomskiej. Nawet administracja kościelna była związana z Kozienicami, bowiem miasto to było siedzibą dekanatu należącego do diecezji sandomierskiej, a obejmującego m.in. parafie Zwoleń, Sucha, Tczów, Łągów, Policzna i Gródek. Natomiast szkoły istniejące na obszarze ziemi zwoleńskiej podporządkowano Radomskiej Dyrekcji Szkolnej.

Ziemia zwoleńska dzieliła losy zaboru rosyjskiego, stając się w XIX wieku obszarem działań powstańczych, represji zaborczych i przemian gospodarczo-społecznych, zachodzących wówczas na obszarze Polski. Sporym ciosem dla samego Zwolenia

było zdegradowanie go w 1869 r. do rangi osady będącej siedzibą władz gminnych. Mimo to, przez cały czas Zwoleń utrzymywał funkcję centrum handlowo-usługowego dla okolicznych miejscowości. Pewną rolę odgrywały także tutejsze szkoły elementarne, do których mogły uczęszczać dzieci z pobliskich miejscowości. Mimo antypolskiej polityki władz carskich Zwoleń stał się centrum życia kulturalnego dla całego regionu, działał tu teatr amatorski, powstawało szereg organizacji społecznych i politycznych.

Po odzyskaniu niepodległości, w wyniku ustawy z 1919 r., ziemia zwoleńska, należąca nadal do powiatu kozienickiego, znalazła się w granicach nowo utworzonego województwa kieleckiego. Zwoleń pozostawał siedzibą władz gminnych. Warto w tym miejscu przypomnieć, że rozważano wówczas projekt podzielenia powiatu kozienickiego na 2–3 jednostki administracyjne tego typu. Już w 1919 r. powstał projekt utworzenia powiatu zwoleńskiego, a w 1923 r. kilka gmin powiatu kozienickiego wystąpiło do władz państwowych z wnioskiem, aby utworzyć powiat z siedzibą w Zwoleniu. Miał on obejmować gminy Zwoleń, Oblasy, Tczów i Grabów nad Wisłą oraz niektóre gminy powiatu ilżeckiego. Na skutek przeciwdziałania starostwa ilżeckiego zabiegi te zakończyły się niepowodzeniem.

Sukces przyniosły natomiast zabiegi o przywrócenie Zwoleniowi praw miejskich, co nastąpiło w 1925 r. W gospodarce regionu nie zaszły wielkie zmiany. Spośród nielicznych przedsiębiorstw, funkcjonujących w samym mieście i okolicy, dominowały zakłady związane z przemysłem spożywczym i leśnym: młyny, gorzelnie, browary i tartaki. Lata międzywojenne były natomiast okresem dynamicznego rozwoju spółdzielczości w kilku miejscowościach ziemi zwoleńskiej, a centrale wielu z nich ulokowały się właśnie w Zwoleniu. Wystarczy wspomnieć choćby spółdzielnię „Rolnik”, rozwijającą swą działalność na terenie gmin Zwoleń, Policzna, Grabów nad Wisłą i Tczów. Zwoleń stawał się w ten sposób coraz ważniejszym centrum gospodarczym dla okolicznych miejscowości. Tutaj też zbiegało się wiele szlaków komunikacyjnych. Przez miasto biegła jedyna droga bita Puławy–Radom. Miasto drogą wojewódzką połączone było z Kozienicami, nie było tu natomiast dróg powiatowych.

W latach 1918–1939 wzrosła rola Zwolenia jako centrum edukacyjnego. Działała tu jedna z największych w powiecie kozienickim szkół powszechnych, a w 1926 r. otwarto jedyną w regionie Ludową Szkołę Rolniczą. Bez wątplenia szkoły integrowały lokalną społeczność, podobnie jak wydawana wówczas lokalna prasa zwoleńska („Głos Zwoleński”, „Głos Młodej Wsi”), organizacje społeczne oraz inicjatywy mieszkańców wpływające na rozwój życia kulturalnego.

W okresie okupacji hitlerowskiej zlikwidowano województwa, a obszary powiatów skomasowano i połączone w ramach dystryktów. W latach 1939–1945 ziemia zwoleńska wchodziła w skład dystryktu radomskiego i powiatu radomskiego, utworzonych na obszarze Generalnego Gubernatorstwa. Władze okupacyjne likwidowały wówczas samorządy gminne i miejskie, tworząc na ich miejsce związki gmin. Zarówno Zwoleń, jak i okoliczne miejscowości były wówczas obszarem aktywnej działalności ruchu oporu, poniosły też olbrzymie straty na skutek polityki okupanta. Po wyzwoleniu, w 1945 r., przywrócono powiat kozienicki, reaktywowano też działalność zwoleńskich władz miejskich i gminnych, które w późniejszych latach wszczęły zabiegi o utworzenie odrębnego powiatu zwoleńskiego.

Dawni starostowie

W 1571 roku król Zygmunt August wydzielił ze starostwa radomskiego Zwoleń wraz z przyłączonymi do niego wsiami: Suchą, Suską Wola, Bartodziejami, Tczowem i Rawicą, czyniąc z tych dóbr odrębną dzierżawę niepodlegającą staroście radomskiemu. Otrzymał ją podkomorzy lubelski **Jan Bogusz**. Utworzona przez króla dzierżawa pomimo upływu czasu przetrwała w swoich zakreślonych granicach, z niewielkimi zmianami, do końca Rzeczypospolitej Szlacheckiej, to jest do końca XVIII wieku.

Osoba **Jana Bogusza** herbu „Paukoza” jest bliżej nieznaną. Nieznane są również jego zasługi, za które otrzymał od króla nowo utworzone starostwo zwoleńskie, stając się tym samym **pierwszym jego starostą**. Był synem radomskiego komornika granicznego Jana Bogusza. Za żonę miał Urszulę Maciejowską córkę kasztelana radomskiego i marszałka koronnego. Dobrami rodzinnymi Boguszów były wsie: Wola Markowa i Wola Kowalska, dzisiejsza Boguszówka, koło Wysokiego Koła. Jan Bogusz był starostą zwoleńskim przez 20 lat (1571–1591). Pod koniec dzierżawy Jana Bogusza w pobliżu wsi Sucha na rzece kociołkowskiej została uruchomiona „fabryka” do wytopu żelaza z rudy darniowej. Prowadził ją rudnik Stanisław Nieznach na mocy przywileju nadanego w 1579 roku przez króla Stefana Batorego.

W 1591 roku król Zygmunt III przychylił się do prośby Jana Bogusza, aby ten mógł przekazać wszystkie swoje prawa dzierżawy zwoleńskiej swojemu synowi Bernardowi. W taki sposób **Bernard Bogusz** stał się kolejnym dożywotnim starostą zwoleńskim. Był żonaty z Dorotą córką Mikołaja Kochanowskiego właścicielką Strykowic Górnych. W tym czasie rzemiosło zwoleńskie wykazywało dużą żywotność i rozkwit, co sprawiło, że rzemieślnicy zaczęli tworzyć kolejne cechy branżowe. I tak w połowie lipca 1592 roku przywilej na posiadanie własnego cechu otrzymali płóciennicy. W następnym roku uzyskali swój przywilej cechowy krawcy i tkacze. Bernard Bogusz zmarł prawdopodobnie pod koniec 1602 roku, nie pozostawiając spadkobiercy.

Po śmierci Bernarda, już z rodzinnej tradycji, starostwo zwoleńskie przejął jego brat **Krzysztof Bogusz**. Otrzymał je w dniu 19 marca 1603 roku. Z nadania wpływał nakaz, by starosta troszczył się o „lasy i gaje, aby nie były niszczone i sprzedawane.” Musiały być w tym czasie mocno przetrzebione, skoro nawet sam starosta mógł brać z nich jedynie „suche i leżące na ziemi drzewa na użytek domowy”. Ograniczenia dotyczyły również zakazu polowań w lasach zwoleńskich. Krzysztof Bogusz żonaty był z Anną z Bobrku. Pierwsze lata jego dzierżawy obfitowały w dość dużą liczbę Zwoleniaków, kształcących się na Akademii Jagiellońskiej w Krakowie, których obecność na uczelni była bezsprzecznie zasługą i wynikiem „pracy rektorów”, uczących w przykościelnej szkole w Zwoleniu. Jako dworzanin królewski mógł za sobą pociągnąć do Krakowa wyżej wymienionych i tam ułatwić im dostęp do akade-

mii. Za czasów Krzysztofa Bogusza z inicjatywy Adama Kochanowskiego sędziego ziemi lubelskiej rozpoczęto budowę kaplicy pod wezwaniem św. Franciszka, przyległej do kościoła zwoleńskiego. Samą kaplicę konsekrowano dopiero znacznie później, bo w 1643 r. Krzysztof Bogusz zmarł prawdopodobnie w 1607 r. Starostwo zwoleńskie przejęła wdowa po nim **Anna z Bobrku**, jako pierwsza w historii Zwolenia **starościna**. Była starościna przez następne 9 lat. Tak więc łącznie starostwo zwoleńskie znajdowało się w rękach rodziny Boguszków przez 45 lat.

*Mikołaj Oleśnicki
starosta zwoleński
w latach 1616 do 1618*

Kolejnym starostą zwoleńskim w latach 1617–1618 był **Mikołaj Oleśnicki** herbu „Dębno”. Wszechstronnie wykształcony, władał biegle kilkoma językami, będąc sekretarzem królewskim cieszył się wielkim zaufaniem. W 1698 roku jako osobisty wysłannik Zygmunta III Wazy brał udział w uroczystościach zaślubin Samozwańca z Maryną Mniszchówną w Moskwie. Poselstwo to przypłacił trzyletnim uwięzieniem w kazamatach kremlowskich. Był kasztelanem małegojskim, radomskim, starostą opoczyńskim i wojewodą lubelskim. W 1613 roku uprosił u króla nadanie praw miejskich dla Lipska. W 1614 roku ufundował kościół w Lipsku i kaplicę w kościele oo. benedyktynów na św. Krzyżu, gdzie został pochowany.

Jan Karol Tarło herbu „Topór” – starosta zwoleński w latach 1618–1648, wywodził się ze znanego w Rzeczypospolitej rodu Tarłów, z rodziny zamożnej i wpływowej. Po śmierci rodziców stał się panem na dziedzicznym Janowcu nad Wisłą. Później został starostą wiślickim. Żonaty był z Marianną córką Hermolausa Ligęzy, wielkiego podskarbiego koronnego. W 1619 roku ufundował w Radomiu, przy drodze do Jedlińska klasztor dla ss. Benedyktynek. Zmarł w 1619 roku we dworze w Tczowie. Został pochowany obok swoich rodziców w Janowcu.

*Jan Karol Tarło
starosta zwoleński
w latach 1618–1640*

Stanisław Witowski herbu „Rola” był starostą zwoleńskim w latach 1643–1666. Jego rodzinnym dobrem był Jedlińsk nad Pilicą. Od najmłodszych lat poświęcił się rzemiosłu żołnierskiemu. Walczył na Ukrainie i Multanach z Kozakami, Tatarami i Turkami. Z czasem wyrobił się na odważnego i dzielnego wojownika, zdolnego stratega i wodza. Podczas

„potopu szwedzkiego” stał się prawą ręką Stefana Czarnieckiego. Jako komendant pospolitego ruszenia województwa sandomierskiego stał się postrachem i wielokrotnym pogromcą Szwedów. Za jego czasu Zwoleń, jak i należące do starostwa wsie, został dwukrotnie spalony i zrabowany przez Szwedów w 1655 i 1657 roku przez wojska ks. Rakoczego. Stanisław Witowski był człowiekiem bardzo religijnym. Ufundował kościół w swoim rodzinnym Jedlińsku i w Wysokim Kole. Zapoczątkował budowę kościoła oo. Bernardynów w Krakowie. Bardzo wydatnie wspierał zakon oo. dominikanów w Lublinie.

Marcin Nieborowski herbu „Prawdzc”, nie są znane okoliczności, dla których został starostą zwoleńskim. Był nim w latach 1666 – (?). Będąc podkomorzym sochaczewskim, brał udział w elekcji króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego. W latach 1655 i 1658, jako deputowany, zasiadał w trybunale skarbowym w Radomiu.

Jan Rzepecki herbu „Białynia”, był starostą zwoleńskich za czasów króla Jana Sobieskiego. Nie ma danych na temat jego osoby. Wiadomo jedynie, że w 1674 roku brał udział w elekcji Jana Sobieskiego jako starosta zwoleński. 30 kwietnia 1676 roku wdowa po nim Anna Kozicka zrzekła się starostwa zwoleńskiego na rzecz Stefana Petru.

Stefan Petru gospodarz i wojewoda ziem moldawskich (dzisiejsza Rumunia) po podboju Multan (tereny dzisiejszej Rumunii) przez Turków schronił się przed nimi w Polsce. Był dzielny i walecznym rycerzem, walczącym u boku Polaków z Turkami. Otrzymał za to od króla indygenat, to jest honorowe obywatelstwo Rzeczypospolitej z wszystkimi należnymi mu i posiadanymi godnościami i przywilejami. Za zgodą króla 30 kwietnia 1676 r. przejął z rąk Anny Kozickiej w posiadanie starostwo zwoleńskie. Nie wiadomo jak długo je dzierżawił. W 1687 roku starostwo dzierżawił już inny „Rumun” **Jakub Chalapiński**. Był to szlachcic multański, znaczący się herbem „Naroz”, który schronił się w Polsce po podboju księstw naddunajskich przez Turków. Był dworzaninem pokojowym króla Jana Sobieskiego. Starostą zwoleńskim przez 18 lat, to jest od jesieni 1687 r (?) do śmierci w 1705 roku.

*Stefan Petru
starosta zwoleński
w latach 1676-1687?/*

Stanisław Chomentowski herbu „Lis” był starostą zwoleńskim w latach 1705–1728. Od najmłodszych lat związał się ze służbą wojskową. Był żonaty z Dorotą z Tarłów, córką podkanclerza koronnego. W 1697 roku otrzymał za zasługi dla Rzeczypospolitej starostwo zwoleńskie. W jego posiadaniu w pobliżu Zwolenia były wsie: Sycyna, Jasieniec, Regów i Bałtów. W 1697 roku w czasie elekcji opowiedział się za wyborem na króla Augusta II Sasa i później po jego wyborze zdecydowanie stawał w obronie jego praw do tronu polskiego w walce ze Stanisławem Leszczyńskim. W czasie wojny północnej walczył z najeźdźczymi wojskami szwedzkimi Karola XII, zadając im dotkliwe straty. W życiu codziennym był głęboko wierzącym i pobożnym człowiekiem. Chojnie uposażył kościół w Wysokim Kole. Zmarł 1 września 1728 roku, mając zaledwie 55 lat, spoczął w Samborze. Po jego śmierci dzierżawą starostwa zwoleńskiego zarządzała wdowa **Dorota Chomentowska** z domu Tarło. Była osobą zamożną. W jej dziedzicznym posiadaniu, oprócz starostwa zwoleńskiego, było starostwo dolińskie i drohobyckie w województwie lwowskim oraz Regów.

*Stanisław Chomentowski
starosta zwoleński
w latach 1706-1728 r.*

Adam Tarło herbu „Topór”, wywodził się ze starej zaśluzonej dla kraju rodziny szlacheckiej. Urodzony w 1713 r. był synem Stanisława kuchmistrza koronnego. Był wszechstron-

*Adam Tarło
starosta zwoleński
w latach 1737(?)–1744*

*Józef Potkański
starosta zwoleński
w latach 1744–1767*

nie wykształcony. Należał do najbarwniejszych i niezwykle błyskotliwych postaci politycznych XVIII wieku. Podczas walki o tron opowiedział się zdecydowanie za Stanisławem Leszczyńskim. Przez pewien czas u jego boku przebywał we Francji. Po powrocie do kraju pojednał się z nowym królem Augustem III Sasem, który na dowód przywrócenia mu łask nadał mu województwo lubelskie. W jakimś czasie po tym poślubił Dorołę, wdowę po Stanisławie Chomentowskim, swoją kuzynkę, starszą od siebie o kilkanaście lat i prawdopodobnie wraz z tym został starostą zwoleńskim. Rzadko przebywał w Zwoleniu. Przewodniczył sejmikom, stawał się coraz bardziej popularny wśród szlachty, przez którą upatrywany był na przyszłego króla. Zginął w pojedynku z Kazimierzem Poniatowskim, kuzynem późniejszego króla Stanisława Augusta, 16 marca 1744 roku w Warszawie. Po śmierci Adama wdowa po nim Dorota pod koniec 1744 roku, odsprzedała starostwo zwoleńskie **Józefowi Potkańskiemu**, herbu „Brochwicz”, który był starostą zwoleńskim w latach 1744–1767 roku. Formalności związane z przejściem starostwa zostały dopełnione w urzędzie grodzkim stężyckim. Nowy starosta poparł starania mieszczan zwoleńskich dotyczące potwierdzenia przywilejów miasta przez króla Augusta III Sasa. Potwierdzenie przywilejów otrzymała również ludność żydowska, zamieszkująca Zwolenie.

Okres jego dzierżawy zwoleńskiej znamienity jest w różnego rodzaju konflikty i długoletnie procesy sądowe z poddanymi, zamieszkującymi starostwo. W 1767 roku Józef Potkański został kasztelanem radomskim. Zrzekł się starostwa zwoleńskiego na rzecz **Kanutego Dłuskiego**, herbu „Nałęcz”. Był to ostatni starosta zwoleński z nadania królewskiego. Kanuty Dłuski urodził się w 1741 r. Otrzymał gruntowne wykształcenie, pogłębione studiami w czasie pobytu zagranicą. W 1767 roku za zgodą króla kupił starostwo zwoleńskie. Był dbałym gospodarzem na dzierżawionym starostwie. Wybudował nowy dwór i kilka budynków gospodarczych. Na przedmieściu Praga stanęła obszerna austeria. Dłuski zmarł 5 lutego 1802 roku w wieku 61 lat i jako jedyny ze starostów zwoleńskich został pochowany w Zwoleniu pod posadzką kościoła. Po jego śmierci dwór i areal ziemski, należący do starostwa zostały „sprywatyzowane” i rozparcelowane i już jako takie zostały stopniowo wyprzedane. Wydzielane zostały ze starostwa wsie Tczów i Bartodzieje. Znacznie wcześniej odpadła już od starostwa zwoleńskiego wieś Sucha. Niewielki obszar dawnego starostwa pozostawał na przełomie XIX/XX wieku w ręku **Stanisława Matulewicza**. Był człowiekiem, który jako działacz społeczny i kulturalny, położył bardzo duże zasługi dla Zwolenia i przyległych do niego gmin. Współuczestniczył w organizowaniu zwoleńskiej Ochotniczej Straży Pożarnej. Dłuski zmarł w 1912 roku. Pochowany na zwoleńskim cmentarzu. Po jego śmierci, ostatni skrawek obszaru byłego starostwa zwoleńskiego został ostatecznie rozparcelowany i wyprzedany.

Powiat zwoleński w latach 1954–1975

O utworzenie i utrzymanie statusu powiatu zabiegało całe grono znacznych społeczników Zwolenia i okolic. Utworzenie powiatu w 1954 roku przyjęto z radością i wielkimi nadziejami. Powiatowe centrum w istotny sposób przyspieszyło rozwój miasta Zwolenia i terenów gromadzkich, a potem gminnych rad narodowych. W strukturze powiatu w ostatnim roku funkcjonowania (1973 r.) gromadzkie rady narodowe znajdowały się w miejscowościach: Kazanów, Pcin, Tczów, Policzna, Czarnolas, Gródek, Chechły, Sarnów, Przylęk, Rutki, Grabów, Łągów, Łaguszków, Zwoleń, Jasieniec, Sycyna, Sucha. Organem wykonawczym (urzędem) Powiatowej Rady Narodowej było Prezydium. Przewodniczącymi Prezydium Powiatowej Rady Narodowej byli kolejni: Bolesław Borowiec (1954–1958), Marian Cholewa (1958–1961), Zenon Sępniewski (1963–1968), Marian Berus, Bogusław Michalski (1968–1973), Henryk Maciąg (1973–1975) – do likwidacji powiatu.

Decydujący wpływ na rozwój gospodarczy powiatu zwoleńskiego miały zmiany w strukturze ludności. Wynikiem kataklizmu wojennego były przeobrażenia struktury demograficznej powiatu, wprowadzające nierówność w rozwoju jej podstawowych proporcji, tj. płci, wieku i stanu cywilnego. Dopiero w 1960 roku wskaźnik ten osiągnął poziom przedwojenny, gdyż w powiecie zwoleńskim na 100 mężczyzn przypadło 109 kobiet. W 1970 roku stosunek ten jeszcze uległ zmniejszeniu, gdyż na 100 mężczyzn przypadło już tylko 105 kobiet.

Ludność powiatu zwoleńskiego w latach 1960–1970 uległa zmniejszeniu o 1706 osób, tj. o 4,2%, w tym kobiet o 5,8%, mężczyzn o 2,5%. Przyczyną tego zjawiska był spadek urodzeń oraz migracje ludności wiejskiej do pobliskich ośrodków przemysłowych, takich jak: Kozienice, Puławy i Pionki.

Tabela 1. Ludność powiatu zwoleńskiego wg wieku oraz płci w latach 1960–1970

Wyszczególnienie	Lata	Ogółem osób	Grupa wieku						
			od 0 do 13	od 14 do 24	od 25 do 34	od 35 do 44	od 45 do 54	od 55 do 64	od 65 i więcej
Ogółem	1960	40535	13674	5279	5230	4755	4838	3836	2923
	1970	38829	10997	6359	3569	4956	4547	4341	4060
w tym: mężczyzn	1960	19396	6975	2414	2512	2177	2298	1809	1211
	1970	18913	5552	3273	1795	2388	2061	2043	1801
kobiet	1960	21139	6699	2865	2718	2578	2540	2027	1712
	1970	19916	5445	3086	1774	2568	2486	2298	2259

Źródło: 1. Ludność, gospodarstwa domowe, GUS 1965 r.

2. Struktura demograficzna i zawodowa ludności, gospodarstwa domowe, GUS 1972 r.

Tabela 2. Stan ludności powiatu zwoleńskiego w podziale na miasto i wieś w latach 1955–1975

Wyszczególnienie	Liczba ludności w osobach		Liczba ludności w procentach		W osobach + przyrost – ubytek
	1955	1975	1955	1975	
Ogółem powiat	40785	39608	100	100	– 1177
w tym: miasto	5180	5859	12,7	14,8	+ 679
wieś	35605	33749	87,3	85,2	– 1856

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych Urzędu Powiatowego w Zwoleniu.

Zmiany ludności w rolnictwie powiatu zwoleńskiego w latach 1960–1975 przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Ludność powiatu zwoleńskiego wg wieku i rodzaju źródła utrzymania w latach 1960–1970

Grupa wieku	Lata	Razem		Czynni zawodowo		Utrzymywani członkowie rodzin	
		razem	w tym w rolnictwie	razem	w tym w rolnictwie	razem	w tym w rolnictwie
0–13 l.	1960	13630	10835	–	–	13630	10835
	1970	10835	6544	–	–	10835	6544
14–24 l.	1960	5151	4036	3123	2508	2028	1528
	1970	6277	3647	3781	2142	2498	1505
25–35 l.	1960	5209	3975	4831	3862	378	113
	1970	3541	1897	3313	1853	228	44
35–44 l.	1960	4749	4035	4571	3975	178	60
	1970	4897	3394	4760	3370	137	24
45–54 l.	1960	4814	4322	4668	4250	146	72
	1970	4481	3627	4392	3598	89	29
55–64 l.	1960	3793	3504	3549	3336	244	168
	1970	4172	3700	4045	3611	127	89
65 lat i więcej	1960	2791	2608	2007	1928	784	680
	1970	3697	3448	2996	2910	701	538
Ogółem	1960	40137	33315	22749	19859	17388	13456
	1970	37900	26257	23287	17484	14613	8773

Źródło: *Ludność, gospodarstwa domowe, cz. II, GUS, 1965, 1972 r.*

W analizowanym okresie zmniejszyła się liczba ludności, utrzymującej się z pracy w rolnictwie o 12% i w roku 1970 – wynosiła 17484 osoby. Szybko wzrastał udział wśród ludności wiejskiej osób mieszkających na wsi, ale zatrudnionych poza rolnictwem.

W latach 1955–1975 zmniejszyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym, nastąpił wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Przemysł. Powstanie powiatu zwoleńskiego zapoczątkowało rozwój przemysłu terenowego. W 1954 roku działalność przemysłową prowadziły 2 cegielnie (Sarnów, Policzna), betoniarnia w Tarczówce i Spółdzielnia Stolarska „Przyszłość” w Zwoleniu, które podlegały Zakładom Terenowym Ceramiki Budowlanej w Radomiu. Produkcja tych zakładów oparta była na surowcach miejscowego pochodzenia i służyła potrzebom budownictwa dla miejscowych rolników.

W 1955 roku powstały Zwoleńskie Zakłady Terenowe Materiałów Budowlanych w Zwoleniu, które przejęły od Zakładów Terenowych Ceramiki Budowlanej powyższe zakłady.

W 1958 roku powstała cegielnia w Cyganówce k. Zwolenia. W okresie następnych kilku lat zakłady te zostały zmodernizowane, co pozwoliło na zwiększenie produkcji. W 1965 roku nastąpiła likwidacja Zwoleńskich Zakładów Terenowych Materiałów Budowlanych.

Do roku 1967 uruchomiono takie zakłady produkcyjne jak: Okręgową Spółdzielnię Mleczarską (1961 r.), Rejonową Spółdzielnię Ogrodniczo-Pszczelarską w Zwoleniu (1967 r.), Zwoleńskie Zakłady Spożywcze Przemysłu Terenowego w Zwoleniu (1959 r.) oraz zorganizowano Powiatową Spółdzielnię Pracy Usług Wielobranżowych w Zwoleniu (1964 r.), która obok działalności usługowej, prowadziła produkcję nakładczą i produkcję mebli w zakładzie stolarskim w Zwoleniu.

W latach 1954–1975 nakłady inwestycyjne planu terenowego na uruchomienie nowych zakładów produkcyjnych i modernizację istniejących wynosiły ponad 122 miliony złotych. Ponadto w 1972 roku, z inwestycji planu centralnego, oddano do użytku Filię Zakładów Metalowych w Zwoleniu, której wartość wynosiła ponad 44 mln zł.

Wartość produkcji przemysłowej i zatrudnienie w powiecie zwoleńskim w latach 1955–1975 ilustruje tabela 4.

Przemysł spożywczy to zakłady: Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Rejonowa Spółdzielnia Ogrodniczo-Pszczelarska, Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, do roku 1971 – Zwoleńskie Zakłady Spożywcze Przemysłu Terenowego, Młyn Gospodarczy w Sycynie.

Łączna produkcja tych zakładów to 2/3 produkcji całego przemysłu powiatu zwoleńskiego. Największymi zakładami pod względem produkcji i zatrudnionych osób, były: Powiatowa Spółdzielnia Pracy Usług Wielobranżowych, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska i Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni.

Tabela 4. Produkcja przemysłowa i zatrudnienie w powiecie zwoleńskim w latach 1955–1975

Wyszczególnienie	Jedn. m.	1955	1960	1965	1970	1975
Produkcja globalna przemysłu uspołecznionego	mln zł	0,6	39,8	73,5	156,5	295,5
W tym: przemysł spółdzielczy	mln zł	–	39,8	73,5	156,6	295,5
Z tego: produkcja nakładczą	mln zł	–	–	9,8	46,5	18,5
Zatrudnienie ogółem	osób	145	294	369	409	571
Zatrudnienie w pracy nakładczej	osób	–	–	254	558	350

Źródło: 1. opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych Urzędu Powiatowego w Zwoleniu.

2. Rocznik Statystyczny Województwa Kieleckiego, WUS 1972 r.

W roku 1975 wartość produkcji globalnej przemysłu uspołecznionego wynosiła 295,5 mln zł, wobec 0,6 mln zł w 1955 roku. Zatrudnienie ogólne wzrosło ze 145 osób w 1955 roku, do 571 osób w 1975 roku, tj. prawie 4-krotnie.

Produkcja nakładcza na terenie powiatu zwoleńskiego prowadzona była przez Powiatową Spółdzielnię Pracy Usług Wielobranżowych w Zwoleniu. Wartość produkcji nakładczej wzrosła z 9,8 mln złotych w 1965 roku do 18,5 mln złotych w 1975 roku, tj. 2-krotnie. Analogicznie zatrudnienie – z 254 osób do 350 osób.

Produkcja wyrobów oparta była głównie na surowcach z tworzyw sztucznych. W produkcji przeważały branże: chemiczna, metalowa i drzewna. Od 1973 roku spółdzielnia tworzyła zakłady zwarte, w których wykonywana była większość produkcji podstawowej, natomiast roboty wykończeniowe wykonywane były przez chałupników.

Reasumując, należy stwierdzić, że w latach 1955–1975 następował systematyczny wzrost wartościowy produkcji globalnej i zatrudnienia.

Usługi. W początkowym okresie powstania powiatu zwoleńskiego, poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie niektórych rodzajów usług był niezadowolający. Szczególnie dotkliwy brak występował w takich branżach, jak: hydraulika, elektrotechnika, dziewiarstwo i inne. Na wsi brak było zakładów: ślusarskich, stolarskich, bednarskich i rymarskich. Większość zakładów rzemieślniczych zlokalizowana była na terenie Zwolenia. W ponad połowie gmin nie było żadnych zakładów usługowych.

W 1955 roku na terenie powiatu zwoleńskiego w sektorze uspołecznionym funkcjonowało 9 zakładów usługowych, tj. 7 szewskich i 2 krawieckie. Ponadto działalność usługową prowadziło 71 zakładów rzemieślniczych prywatnych, o łącznym zatrudnieniu 167 osób.

Powstanie w latach 1959–1968 nowych zakładów pracy oraz oddanie do użytku, w 1971 roku pawilonu usługowego o powierzchni 325 m² w Powiatowej Spółdzielni Usług Wielobranżowych w Zwoleniu, przyczyniło się do dynamicznego rozwoju usług we wszystkich branżach, zwłaszcza dla ludności.

W roku 1974 ogólna wartość usług świadczonych przez pion uspołeczniony i nieuspołeczniony wynosiła 48,9 mln złotych wobec 1,2 mln złotych w 1955 roku. Z ogólnej wartości usług na usługi dla ludności przypadało ponad 32 mln złotych, tj. ponad 6-krotnie więcej niż w 1965 roku.

Liczba placówek usługowych w sektorze uspołecznionym wzrosła z 9 w 1955 roku do 103.

Świadczeniem usług dla ludności zajmowały się takie jednostki, jak:

- Powiatowa Spółdzielnia Pracy Usług Wielobranżowych,
- Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni,
- Powiatowy Związek Kółek Rolniczych,
- Państwowy Ośrodek Maszynowy,
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej,
- Zwoleńskie Zakłady Spożywcze Przemysłu Terenowego,
- Rzemieślnicza Spółdzielnia Zaopatrzenia i Zbytu
- inne.

Główną jednostką świadczącą usługi na terenie powiatu zwoleńskiego była Powiatowa Spółdzielnia Pracy Usług Wielobranżowych, która prowadziła działalność

usługową w 25 punktach usługowych, o łącznej powierzchni ponad 1400 m². W dalszej kolejności są: Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni i Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej.

W latach 1970–1974 znacznie wzrosła liczba zakładów usługowych w takich branżach, jak: naprawa sprzętu gospodarstwa domowego, naprawy sprzętu radiowo-telewizyjnego oraz usług remontowo-budowlanych.

Uzupełnieniem usług dla ludności świadczonych przez jednostki uspołecznione jest rzemiosło indywidualne, którego udział w ogólnej wartości świadczonych usług stanowił ponad 75%. W roku 1974 wartość usług rzemiosła indywidualnego wynosiła ponad 24 mln złotych, wobec 3,2 mln w 1965 r.

Liczba zakładów rzemieślniczych ogółem wzrosła z 71 w 1955 roku do 314 w roku 1974, analogicznie na wsi z 9 do 199.

W latach 1955–1974 nastąpiła wyraźna poprawa w rozmieszczeniu zakładów usługowych, zwłaszcza na wsi. Rozszerzono również wachlarz usług oraz dostosowano czas pracy zakładów usługowych do potrzeb ludności.

Rolnictwo. Powiat zwoleński należy do Radomsko-Zwoleńskiego rejonu gleb naglinowych. Jest to teren równinny; z przewagą gleb typu bielcowego. Pod względem bonitacyjnym przeważają gleby klas IV i VI. Udział dobrych klas I–III wynosi około 25% ogólnej powierzchni gruntów ornych.

Klimat powiatu należy do radomskiej dzielnicy klimatycznej. Jak wynika z długo-trwałych temperatur rocznych, obszar ten zalicza się do najcieplejszych w Polsce. Średnia roczna temperatura wynosi +8°C. Średnia roczna suma opadu atmosferycznego waha się w granicach 550–600 mm. Dość długo trwa okres wegetacyjny roślin, mający zasadnicze znaczenie dla produkcji roślinnej (do 210 dni).

W powiecie zwoleńskim z rolnictwa utrzymywało się ponad 69% ogólnej liczby mieszkańców. Liczba czynnych zawodowo w rolnictwie w 1970 roku, wynosiła 23.287 osób, czyli 75% ogółu czynnych zawodowo. W przeliczaniu na 100 ha użytków rolnych liczba tych osób była dość wysoka i wynosiła 51.

Gospodarkę indywidualną powiatu cechowało rozdrobnienie, podobnie jak w skali województwa kieleckiego. Średni obszar gospodarstwa wynosił 4,5 ha użytków rolnych. W roku 1955 na ogólną liczbę 12,2 tys. gospodarstw indywidualnych, w grupie obszarowej od 2 do 5 ha znalazło się ponad 53%, a w grupie obszarowej powyżej 7 ha – 3,7% gospodarstw. W latach 1955–1975 nastąpiły korzystne zmiany w strukturze obszarowej gospodarstw. Wzrósł znacznie udział gospodarstw powyżej 7 ha, przy jednoczesnym spadku udziału gospodarstw małych od 2 do 5 ha. Liczba gospodarstw indywidualnych ogółem zmniejszyła się o ponad 20%.

W 1955 roku tylko 1% użytków rolnych znajdował się w użytkowaniu sektora uspołecznionego, a pozostały obszar użytkowali rolnicy indywidualni. Obszar użytków rolnych wynosił 45,2 tys. ha, co stanowi 78% ogólnej powierzchni. W strukturze użytków rolnych grunty orne stanowiły 89,1%, łąki i pastwiska 10,1%, sady 0,8%. Powierzchnie użytków rolnych i strukturę zasiewów przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Powierzchnia użytków rolnych i struktura zasiewów w powiecie zwoleńskim w latach 1955–1975

Wyszczególnienie	1955	1960	1965	1970	1975
	w hektarach				
Powierzchnia użytków rolnych	45190	44278	45160	45160	45646
Powierzchnia zasiewów ogółem	40057	38400	40200	41020	38888
Zboża ogółem	28022	24516	25800	21300	20335
Przemysłowe	232	550	1000	1304	843
Ziemniaki	7150	7503	7800	9325	9946
Pastewne	4407	5516	5100	4580	5055
Warzywa	100	235	320	413	466

Źródło: 1. Opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych Urzędów Powiatowego w Zwoleniu.

2. Rocznik Statystyczny Województwa Kieleckiego, WUS 1972 r.

3. Rocznik Statystyczny Województwa Radomskiego, WUS 1971 r.

Na przestrzeni lat 1955–1975 nastąpił spadek udziału zbóż w strukturze zasiewów z 70% do 52%, tj. o 17,7%. Wzrósł udział takich upraw, jak: ziemniaki o 7,8%, przemysłowe o 1,6%, pastewne o 2% i warzywa o 1%.

Plony upraw przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Plony podstawowych upraw rolniczych w powiecie zwoleńskim w latach 1955–1975

Wyszczególnienie	1955	1960	1965	1970	1975
	w kwintalach				
Zbóż ogółem	11,8	14,5	16,0	15,3	23,6
Ziemniaków	115	120	160	180	100,5
Siana łąkowego	23,5	41,0	45	67	73

Źródło: 1. opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych Urzędu Powiatowego w Zwoleniu.

2. Rocznik Statystyczny Województwa Radomskiego, WUS 1981 r.

Z tabeli 6 wynika, że plony z 1 ha zbóż i siana łąkowego systematycznie wzrastały, z wyjątkiem plonów ziemniaków, które w roku 1975 z powodu nieurodzaju znacznie spadły. Plony zbóż ogółem wzrosły z 11,8 q/ha w roku 1955, do 23,6 q/ha w roku 1975, tj. 3-krotnie.

Zmiany w hodowli przedstawiono w tabeli 7.

W latach 1955–1975 nakłady inwestycyjne na rolnictwo wynosiły ponad 386 mln zł, z czego na meliorację przypadło 66,7 mln zł.

Z ważniejszych prac w zakresie melioracji wykonano:

- rowy i drenowanie na gruntach ornych – 3328 ha,
- rowy i drenowanie na łąkach – 1826 ha,
- zagospodarowanie pomelioracyjne łąk – 1994 ha.

Tabele 7. Pogłowia zwierząt gospodarskich w powiecie zwoleńskim w latach 1955–1975

Wyszczególnienie	1955	1960	1965	1970	1975
	Pogłowia zwierząt w sztukach				
Bydło ogółem	19620	22420	23200	20900	25256
w tym: Krowy	12820	14600	14900	15100	17194
Trzoda chlewna	23900	34000	44300	34300	51938
Owce	15380	17100	17650	9200	7472
Konie	6300	6700	6250	7100	7308
Obsada na 100 ha użytków rolnych					
Bydła ogółem	43,4	50,6	51,4	46,2	55,3
Trzody chlewnej	52,9	76,8	98,1	76,0	113,8
Owiec	34,0	38,6	39,1	20,1	16,4

Źródło: 1. opracowanie własne na podstawie materiałów archiwalnych Urzędu Powiatowego w Zwoleniu.

2. Rocznik Statystyczny Województwa Radomskiego, WUS 1982 r.

Zelektryfikowano również ponad 8100 zagród wiejskich, co stanowiło około 93% zagród w powiecie.

W latach 1955–1975 nastąpił wyraźny postęp w rozwoju rolnictwa powiatu zwoleńskiego, na co między innymi miały wpływ zwiększone nakłady inwestycyjne, wzrost dostaw: nawozów mineralnych, środków ochrony roślin, maszyn i sprzętu rolniczego oraz szersze stosowanie postępu biologicznego w rolnictwie.

Obrót towarowy. W 1954 roku na terenie powiatu zwoleńskiego działały następujące przedsiębiorstwa handlowe: Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Zwoleniu, skupiający 4 gminne spółdzielnie (Grabów n. Wisłą, Kazanów, Tczów i Zwolen). Przedsiębiorstwo upowszechniania Prasy i Książek „Ruch” w Kielcach, Kielecki Zarząd Aptek (Apteka w Zwoleniu) i Spółdzielnia Inwalidów „Jutrzenka” w Zwoleniu.

Przedsiębiorstwa te posiadały 97 sklepów, o łącznej powierzchni 3350 m² oraz 3 typowe magazyny na towary masowe w takich Gminnych Spółdzielniach, jak: Przylęk, Tczów, Zwolen. W pionie Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni istniał 1 typowy magazyn hurtowy w Zwoleniu o powierzchni 1800 m². Bazę sklepową handlu społecznego uzupełniały kilkanaście sklepów prywatnych. Większość sklepów zlokalizowana była w Zwoleniu.

Na wsi, przeciętnie na jedną gminę, przypadało dwa sklepy spółdzielcze. Ponadto na terenie powiatu funkcjonowało 5 zakładów żywienia zbiorowego o 150 miejscach konsumenckich, w tym 2 w mieście Zwoleniu. Pozostałe znajdowały się: w Tczowie, Kazanowie i Policznie. Ilość sklepów i zakładów gastronomicznych była niewystarczająca w stosunku do występujących potrzeb. Ponadto nie spełniały one wymogów sanitarnych, gdyż większość znajdowała się w lokalach prywatnych.

W latach 1955–1975 nastąpił 6-krotny wzrost dochodów pieniężnych ludności, zwłaszcza ze sprzedaży produktów rolnych, co spowodowało wzrost popytu na artykuły żywnościowe i nieżywnościowe. Na wsi wzrosło zapotrzebowanie na: materiały budowlane, maszyny i sprzęt rolniczy oraz środki produkcji dla rolnictwa. W związku z tym zachodziła konieczność modernizacji i rozbudowy istniejącej bazy sklepowo-magazynowej oraz budowy nowych obiektów w ramach inwestycji.

W latach 1955–1975 na ten cel wydatkowano kwotę około 91 mln zł. W ramach tych nakładów wybudowano i oddano do użytku takie obiekty, jak: biurowiec dla Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni w Zwoleniu, 2 biurowce dla gminnych spółdzielni, tj. w Przyłęku i Tczowie, 24 sklepy wolno stojące i 5 zakładów gastronomicznych, dom handlowy i pawilon meblowy w Zwoleniu, magazyn paszowy w Zwoleniu, pawilon handlowy w Przyłęku, 5 magazynów zbożowych, 3 przechowalnie owoców i warzyw: Zwoleń, Kazanów, Jasieniec Solecki, 5 pawilonów usługowych dla Powiatowej Spółdzielni Pracy Usług Wielobranżowych w Zwoleniu, pawilon handlowy w Zwoleniu i inne.

Prawie 6-krotnie wzrosła sprzedaż w handlu detalicznym, z 79,2 mln złotych w 1955 roku do 461,5 mln złotych w 1975 roku. Na przestrzeni lat 1955–1975 nastąpiła zmiana struktury sprzedaży w uspołecznionym handlu detalicznym. Zwiększył się udział sprzedaży towarów nieżywnościowych.

Prawie 3-krotnie wzrosła powierzchnia ogólna sklepów. Wraz z ilościowym rozwojem sieci handlu detalicznego zmniejszyła się przeciętna liczba ludności przypadającej na 1 sklep. W 1955 roku na 1 sklep przypadało 426 osób, w 1975 roku – 266 osób.

Funkcjonowanie struktur administracji powiatowej na obszarze ziemi zwoleńskiej odegrało dużą rolę w rozwoju regionu. Przyczyniło się w znacznej mierze do podniesienia poziomów życia mieszkańców, ożywienia gospodarki i scalania lokalnej społeczności, toteż likwidacji powiatu towarzyszyły liczne protesty mieszkańców.

Józef Gawel
Jan Pryszcz

Urząd Rejonowy w Zwoleniu **27 sierpnia 1990–31 grudnia 1998**

Urząd Rejonowy w Zwoleniu powstał na podstawie ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach rządowej administracji ogólnej. Wojewoda Radomski dr inż. Jan Rejczak z dniem 22 sierpnia 1990 r. powołał na Kierownika Urzędu rejonowego w Zwoleniu mgr. inż. Włodzimierza Dłużewskiego, a na jego zastępcę Jana Pęksyka.

Urząd Rejonowy w Zwoleniu, swoim zasięgiem działania, obejmował:

- gminy: Chotcza, Ciepiałów, Lipsko, Policzna, Przyłek, Sienno, Solec n. Wisłą, Tczów, Zwoleń,
- miasta: Lipsko i Zwoleń.

W Statucie Urzędu Rejonowego, nadanym Zarządzeniem Wojewody Radomskiego nr 70/90 z dnia 7 września 1990 r., w skład Urzędu wchodziły następujące Oddziały oraz równorzędne komórki organizacyjne:

Włodzimierz Dłużewski

- Oddział Organizacyjny – Kierownik inż. Józef Gawel,
- Oddział Ochrony Środowiska – Kierownik mgr inż. Halina Dubil,
- Oddział Geodezji i Gospodarki Gruntami – Kierownik Marianna Kupis,
- Oddział Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego – Kierownik mgr inż. Witold Stachurski,
- Oddział Ogólny i Komunikacji – Kierownik mgr inż. Jan Pryszcz,
- Rejonowe Biuro Pracy – Kierownik mgr inż. Antoni Kozanka.

Zgodnie z ustawą z dnia 17 maja 1990 r. – o podziale zadań i kompetencji oraz Regulaminem Organizacyjnym Urzędu Rejonowego w Zwoleniu ustalonego Zarządzeniem nr 1/90 Kierownika Urzędu Rejonowego w Zwoleniu z dnia 22 października 1990 r., do zadań Kierownika Urzędu Rejonowego należały między innymi następujące zadania:

- z zakresu ochrony środowiska: sprawy wynikające z ustaw o ochronie przyrody, prawa wodnego, o rybactwie śródlądowym, o ochronie i kształtowaniu środowiska, o lasach,
- z zakresu geodezji i gospodarki gruntami: sprawy wynikające z ustaw o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości, prawo geodezyjne i kartograficzne, o ochronie gruntów rolnych i leśnych, o gospodarowaniu nieruchomościami Skarbu Państwa,
- z zakresu urbanistyki, architektury i nadzoru budowlanego: sprawy wynikające z ustawy prawo budowlane oraz sprawy związane z nadzorem budowlanym,
- z zakresu ogólnego i komunikacji: sprawy wynikające z ustaw prawo o ruchu drogowym, zmiana imion i nazwisk, obsługa paszportowa, biuro rzeczy znalezionej, sprawy związane z powszechnym poborem, kancelaria tajna, kontrola zawarcia obowiązkowych ubezpieczeń rolników,
- z zakresu rejonowego biura pracy: sprawy związane z zatrudnianiem, przyznawaniem i wypłacaniem zasiłków dla bezrobotnych, udzielaniem pożyczek dla bezrobotnych na podjęcie działalności gospodarczej, inicjowanie, organizowanie i finansowanie prac interwencyjnych.

Początkowo niektóre zadania na mocy porozumień były powierzane do realizacji wójtom i burmistrzom. Skupienie realizacji zadań z zakresu geodezji i gospodarki gruntami w Urzędzie Rejonowym nastąpiło najszybciej, bo już od 1 stycznia 1991 r. z całego terenu działania urzędu. Zadania z zakresu komunikacji i budownictwa z terenu miast Lipska i Zwolenia zostały przejęte przez Urząd Rejonowy z dniem 1 stycznia 1991 r., natomiast poszczególne gminy przejmowane były sukcesywnie w kolejnych latach.

Urząd Rejonowy w Zwoleniu był pierwszym urzędem w byłym województwie radomskim, który przejął do realizacji wszystkie zadania i kompetencje należące do Kierownika Urzędu Rejonowego z terenu jego działania.

Zarządzeniem Wojewody Radomskiego nr 13/91 z dnia 2 lutego 1991 r. został zmieniony Statut Urzędu Rejonowego w Zwoleniu. Utworzono Biuro Zamiejscowe Urzędu Rejonowego w Zwoleniu z siedzibą w Lipsku, którego Kierownikiem został mgr inż. Witold Stachurski. Biuro realizowało zadania z zakresu: geodezji i gospodarki gruntami, urbanistyki i nadzoru budowlanego, komunikacji, zatrudnienia.

Zasięg działania Biura Zamiejscowego obejmował miasto i gminę Lipsko oraz gminy: Chotcza, Ciepiałów, Sienno, Solec.

W maju 1992 r. Kierownikiem Urzędu Rejonowego w Zwoleniu został mgr **Jan Pęksyk**, natomiast od lipca 1992 r. jego Zastępcą został inż. Józef Gawel. Od 1 stycznia 1993 r. Rejo-

Jan Pęksyk

nowe Biuro Pracy zostało wyodrębnione ze struktur Urzędu Rejonowego w samodzielnej jednostkę.

W ocenie Władz Wojewódzkich Urząd Zwoleński był najlepiej funkcjonującym na terenie województwa radomskiego.

Skupienie zadań należących do Kierownika Urzędu Rejonowego z zakresu geodezji i gospodarki gruntami, budownictwa, komunikacji, jak również istnienie w Zwoleniu i Lipsku takich instytucji jak Sąd Rejonowy, Prokuratura, Rejonowe Urzędy Spraw Wewnętrznych, Rejonowe Komendy Państwowych Straży Pożarnych, Inspekcji Weterynaryjnej i Sanitarnej, Urzędu Skarbowego, Rejonowych Urzędów Pracy, ZUS-ów i KRUS-ów stanowiły podstawy do utworzenia samodzielnych powiatów w Zwoleniu i Lipsku.

W związku z wyborem Jana Pęksyka na stanowisko Burmistrza Zwolenia od 31 października 1998 r., pełniący obowiązki Kierownika Urzędu Rejonowego w Zwoleniu inż. Józef Gawel, przygotował urząd do przekazania z dniem 31 grudnia 1998r. Staroście Zwoleńskiemu Jerzemu Kozińskiemu oraz mgr. Kazimierzowi Zajacowi – Staroście Lipskiemu.

Z dniem 1 stycznia 1999 r. pracownicy byłego Urzędu Rejonowego w Zwoleniu stali się z mocy ustawy pracownikami Starostw Powiatowych w Lipsku i Zwoleniu.

Bogusława Jaworska
Jerzy Koziński

Drugie narodziny powiatu

Powiat Zwoleński powstał w 1955 roku i funkcjonował przez 20 lat. Zlikwidowano go w związku z reformą administracyjną państwa przeprowadzoną w 1975 r. Zaistniał ponownie 1 stycznia 1999 roku, odrodzony w nowej formie, z nowymi zadaniami, w nowej rzeczywistości politycznej i gospodarczej. Jako jeden z 425 znalazł się w województwie mazowieckim. W skład powiatu weszły 4 gminy: Kazanów, Policzna, Przyłęk, Tczów i gmina Zwoleń, która jednocześnie jest siedzibą władz powiatowych i starostwa.

Spotkał mnie ten zaszczyt, że mogłem uczestniczyć w jego tworzeniu, bowiem uchwałą Rady Powiatu z 4 listopada 1998 roku zostałem wybrany na stanowisko Starosty Zwoleńskiego, a w dniu 23 listopada 1998 r. na Zamku Królewskim otrzymałem z rąk Premiera Jerzego Buzka w Warszawie akt potwierdzający utworzenie powiatu zwoleńskiego.

15 września 2000 r. Rada Powiatu przyjęła uchwałę w sprawie przyjęcia herbu i flagi powiatu, w której ustanowiła:

- herb powiatu zwoleńskiego,
- flagę powiatu zwoleńskiego.

Herbem powiatu zwoleńskiego jest tarcza dwudzielna w słup. W polu prawym czerwonym półorzeł biały, w polu lewym błękitnym na złotej literze S kruk czarny z pierścieniem złotym w dziobie.

Flagą powiatu zwoleńskiego jest płat prostokątny, składający się z dwóch pasów pionowych jednakowej szerokości – błękitnego i czerwonego, herb powiatu umieszczony centralnie (proporcja flagi 5:8).

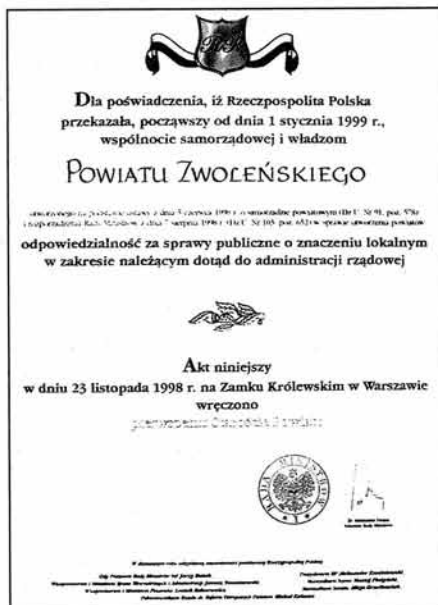
Herb odwołuje się do historii i tradycji tych ziem, akcentuje również status quo powiatu. W polu prawym półorzeł biały – nawiązuje bezpośrednio do godła Mazowsza. Powiat zwoleński znajduje się obecnie w woj. mazowieckim (do rozbiorów ziemie te należały do woj. sandomierskiego).

W polu lewym nawiązano do historycznego herbu miasta – w polu błękitnym złota litera S (obecny herb Zwolenia został niezbyt fortunnie zmieniony). Natomiast kruk czarny z pierścieniem złotym w dziobie jest godłem rodziny Kochanowskich.

Mazowsze, w obrębie którego funkcjonuje nasz powiat, odznacza się dużą atrakcyjnością turystyczną i bogactwem zabytków. Jest prężnym ośrodkiem tradycji kulturowej i sztuki ludowej. Region ten kojarzy się przede wszystkim ze stolicą i siedzibą władz centralnych, ośrodkiem intelektualnym oraz „zagłębem medialnym”. Nasz powiat jest jednym z najmniejszych w kraju tak pod względem powierzchni, jak i liczby ludności. Ten mankament rekompensuje nam fakt, że to z naszą ziemią zwoleńską nierozzerwalnie związane jest nazwisko wielkiego polskiego poety – Jana Kochanowskiego. To w naszym powiecie, w gminie Zwoleń, jest niewielka miejscowość Sycyna – miejsce urodzenia poety, a w gminie Policzna znany nie tylko Polsce – Czarnolas. Właśnie w Czarnolesie rośla słynna lipa, którą tak pięknie opisywał Kochanowski i tutaj powstały jego najznakomitsze dzieła. Dziś funkcjonuje tu muzeum poety, odwiedzane corocznie przez tysiące turystów z kraju i zagranicy.

Atrakcją dla miłośników przyrody jest fakt, tak czystego środowiska, że zadowolony się u nas i nieźle się czuje żółw błotny – mamy unikalny na skalę europejską, rezerwat tego ginącego gada. Urocze doliny rzek – Zwolenki i Plewki – przyciągają mieszkańców miast. Rokrocznie rośnie liczba pięknie urządzonych działek rekreacyjnych.

Sąsiadujemy z dużymi ośrodkami przemysłowymi – Radomiem, Puławami, Koźlicami, ale również z prawdziwą perłą polskiej kultury – Kazimierzem nad Wisłą i równie znanym, choć nieco skromniejszym, Janowcem. Przeprawa promowa pomiędzy Kazimierzem, a Janowcem ułatwia przemieszczanie się turystów z jednej strony Wisły na drugą. Jest to dla nas wyzwanie, aby tych turystów zachęcić do odwiedzenia ziemi zwoleńskiej.

Akt utworzenia Powiatu Zwoleńskiego

Utworzenie powiatów zostało pozytywnie odebrane przez większość społeczeństwa. Świadczy o tym fakt dużego zainteresowania ich tworzeniem, powstawanie w różnych częściach kraju komitetów obywatelskich wspierających lub zabiegających o utworzenie samorządu powiatowego w ich miejscowości. Powiaty „zawieszane” pomiędzy gminą, a województwem realizują zadania, które przed reformą należały do kompetencji administracji rządowej. To między innymi: opieka społeczna – w szczególności nad osobami niepełnosprawnymi, ochrona zdrowia, utrzymanie dróg powiatowych, oświata ponadgimnazjalna, ochrona ludności przed zarażeniami. W powiatach realizowane są również zadania typowo administracyjne: z zakresu geodezji, komunikacji, budownictwa czy ochrony środowiska. Wykonują te zadania urzędnicy zatrudnieni w Starostwie oraz jednostkach organizacyjnych powiatu.

Powiat jest jednostką samorządową, ale dla właściwej obsługi mieszkańców powinny w nim funkcjonować również jednostki administracji państwowej. Po utworzeniu **Prokuratury Rejonowej**, pełnowydziałowego **Sądu Rejonowego**, powiat nasz posiada wszystkie takie jednostki.

Pozycja powiatu jako podmiotu zdecentralizowanego władzy publicznej, oznacza wyposażenie go w samodzielność przy realizowaniu zadań publicznych, poprzez stanowienie m.in. aktów prawa miejscowego. Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne, działa we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność. Posiada osobowość prawną i podlega ochronie sądowej. Kryterium ograniczającym samodzielność powiatu jest działanie w zasadach obowiązującego prawa. Osobowość prawną powiatu została przyznana z mocy prawa z chwilą jego powstania. Powiaty, które powstały od 1 stycznia 1999 roku, są drugim szczeblem samorządu terytorialnego, które jako jednostki zasadniczego podziału terytorialnego obejmują całe obszary graniczących ze sobą gmin albo cały obszar miasta na prawach powiatu. Ustawa o samorządzie powiatowym wyróżnia dwa typy powiatów:

- powiaty ziemskie (obejmujące graniczące ze sobą gminy),
- powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu).

Władzę w powiecie stanowią mieszkańcy, którzy podejmują rozstrzygnięcia w głosowaniu powszechnym poprzez wybory i referendum powiatowe lub za pośrednictwem organów powiatu, które stanowią Rada Powiatu i Zarząd Powiatu. Przeprowadzone 11 października 1998 roku wybory samorządowe wyłoniły Radę Powiatu, która jest organem stanowiącym i kontrolującym. Kadencja Rady trwa 4 lata. Liczebność radnych, zasiadających w Radzie Powiatu, uzależniona jest od liczby mieszkańców danego powiatu.

Radni wybierani są w wyborach powszechnych, bezpośrednich. Rada Powiatu obraduje na sesjach, może powołać stałe i doraźne komisje, ustalające przedmiot ich działania i skład osobowy.

Organizację i zasady funkcjonowania starostwa powiatowego określa regulamin organizacyjny uchwalony przez Radę Powiatu na wniosek Zarządu Powiatu. Starosta jest kierownikiem starostwa powiatowego a także zwierzchnikiem służbowym pracowników starostwa i kierowników jednostek organizacyjnych powiatu oraz zwierzchnikiem powiatowych służb, inspekcji i straży. Z chwilą utworzenia powiatu

zwolenińskiego pod zwierzchnictwem starosty było 6 jednostek: Komenda Powiatowa Policji, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Powiatowy Inspektor Weterynarii, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

Z wyżej wymienionych struktur wyłączono 3 jednostki: w 2001 r. Stację Sanitarno-Epidemiologiczną, w 2002 r. – Policję, zaś od 2003 r. Inspekcję Weterynaryjną.

Z chwilą utworzenia powiatu jednostkami organizacyjnymi powiatu stały się: Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej, Powiatowy Zarząd Dróg, Zespół Szkół Rolniczych, Zespół Szkół Ponadpodstawowych, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego.

Uchwałą Rady Powiatu, w wyniku realizacji II etapu reformy oświaty, szkoły ponadpodstawowe zmieniły nazwy na Zespół Szkół Rolniczo-Technicznych i Zespół Szkół Licealnych.

W wyniku wyborów do Rady Powiatu w Zwoleniu zostało wybranych 20 radnych, z tego: 8 w gminie Zwolen, po 3 w gminach Kazanów, Policzna, Przyłęk, Tczów. Po sześć mandatów uzyskały ugrupowania SLD, PSL, AWS, UW – dwa mandaty. Radę Powiatu stanowili: Jerzy Sowula (przewodniczący), Zofia Ratuszyńska (wiceprzewodniczący), Czesław Bochra (wiceprzewodniczący).

*Przewodniczący:
Jerzy Sowula*

*Zast. Przewodniczącego:
Zofia Ratuszyńska*

*Zast. Przewodniczącego:
Czesław Bochra*

Członkowie: Cecylia Bernaciak, Czesław Bochra, Jan Chołuj, Zbigniew Buczman, Edward Szarawarski (radny od 17.09.1999 r.), Dariusz Dusiński, Tadeusz Głowacki, Jerzy Koziński, Irena Wojtyniak (zm. 12.08.2001), Maciej Kordula (radny od 10.10.2001 r.), Ryszard Lewandowski, Andrzej Malec, Jan Nowakowski, Ryszard Oleksik, Wiesław Pietrzyk, Jan Pęksyk, Wiesław Przepiórka, Zofia Ratuszyńska, Jerzy Sowula, Andrzej Szczypiór, Edward Wolszczak (zmarł 26.06.2002 r.), Waldemar Urbański.

Po śmierci Ireny Wojtyniak z listy PSL 10 X 2001 r. na radnego powołano Macieja Kordulę, który uzyskał w gminie Przyłęk kolejne 2 miejsce na liście.

Rada powiatu w Zwoleniu powołała uchwałą 5 stałych komisji Rady: *Komisja Rozwoju Gospodarczego, Rolnictwa i Promocji*: Ryszard Oleksik – przewodniczący; członkowie: Jan Nowakowski, Andrzej Malec; *Komisja ds. Bezpieczeństwa*: Andrzej

Radni wybrani do Rady Powiatu Zwoleńskiego w wyborach – 11 października 1998 r.

Szczypiór – przewodniczący; członkowie: Edward Szarawarski, Tadeusz Głowacki, Komisja ds. Społecznych: Jan Chołuj – przewodniczący; członkowie: Cecylia Bernaciak, Wiesław Pietrzyk; Komisja Budżetu, Finansów i Mienia Powiatu: przewodniczący – Irena Wojtyniak; członkowie – Dariusz Dusiński, Ryszard Lewandowski; Komisja Rewizyjna Rady Powiatu w Zwoleńiu: Przewodniczący – Wiesław Przepiórka; członkowie: Jan Pęksyk, Edward Wolszczak

W czasie trwania I kadencji Rady nastąpiła zmiana w składzie Komisji Budżetu i Finansów. Członkiem komisji został Maciej Kordula, zaś Przewodniczącym Dariusz Dusiński.

Rada powiatu zwoleńskiego na posiedzeniu w dniu 4.11.1998 r. uchwałą nr 1/7/98 dokonała wyboru Zarządu Powiatu.

Funkcję starosty zwoleńskiego powierzono **Jerzemu Koziańskiemu** zam. w Zwoleńiu.

Na wniosek Starosty, Rada powołała Wicestarostę **Waldemara Urbańskiego** zam. w Sycynie.

Członkami Zarządu zostali **Cecylia Bernaciak** z Kowalkowa oraz **Zbigniew Buczma** ze Zwoleńia.

W skład Zarządu wchodzi: starosta jako jego przewodniczący, wicestarosta i dwóch członków. Wykonuje uchwały Rady Powiatu i zadania powiatu określone przepisami prawa.

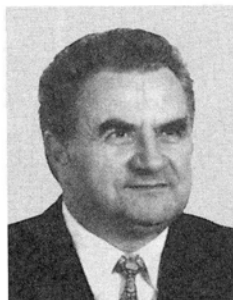
*Jerzy Koziański
Starosta Zwoleński*

*Waldemar Urbański
Wicestarosta*

*Cecylia Bernaciak
Członek Zarządu*

*Jan Bednarczyk
Sekretarz*

*Zbigniew Buczma
Członek Zarządu*

*Elżbieta Lange
Skarbnik Powiatu*

*Bogusława Jaworska
Sekretarz Powiatu*

W grudniu 1998 r. Rada na wniosek Starosty powołała **Jana Bednarczyka** na Sekretarza Powiatu, a **Elżbietę Lange** na Skarbnikę Powiatu. W listopadzie 2000 r. zmarł Jan Bednarczyk.

Na wniosek Starosty, Rada Powiatu 29.11.2000 r. powierzyła funkcję Sekretarza Powiatu **Bogusławie Jaworskiej**.

Rada Powiatu Zwoleńskiego 2002–2006

W wyniku wyborów do Rady powiatu zwoleńskiego zostali wybrani: Jerzy Kozłowski – SLD – m. Zwoleń, Stefan Bernaciak – PSL – g. Kazanów (zast. przewodniczącego), Marzena Paduch – Samoobrona – m. Zwoleń, Jan Madej – PSL – g. Tczów, Marian Karolik – SLD – g. Kazanów, Stanisław Bartosiewicz – PSL – g. Policzna, Waldemar Urbański – PSL – g. Zwoleń, Jerzy Sowula – PSL – g. Zwoleń (przewodniczący), Jan Mazurkiewicz – Lokalna Inicjatywa Samorządowa – m. Zwoleń (zast. przewodniczącego), Jan Chołuj – PSL – g. Policzna, Maria Adamiec – SLD – g. Policzna, Tadeusz Stanisław Głowacki – Samoobrona – g. Policzna, Jan Tomasz Nowakowski – Lokalna Inicjatywa Samorządowa – m. Zwoleń, Jacek Piechota – Lokalna Inicjatywa Samorządowa – m. Zwoleń, Jolanta Ronduda – Lokalna Inicjatywa Samorządowa – g. Przylęk

*Jerzy Sowula
Przewodniczący*

*Stefan Bernaciak
Zast. Przewodniczącego*

*Jan Mazurkiewicz
Zast. Przewodniczącego*

Jan Chołuj

Jan Madej

Jan Nowakowski

Waldemar Urbański

*Elżbieta Lange
Skarbnik Powiatu*

*Bogusława Jaworska
Sekretarz Powiatu*

Jerzy Koziński

Rada Powiatu w II kadencji 2002–2006 nakreśliła zamierzenia do realizacji w zakresie:

- **ryнку pracy** – polegające na aktywizacji przedsiębiorców poprzez wspieranie firm środkami Funduszu Pracy, co ograniczy bezrobocie, stworzenie możliwości absolwentom szkół odbywania staży.
- **oświaty** – poprawa bazy dydaktycznej w szkołach ponadpodstawowych, rozbudowa Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych, budowa boiska i ogrodzenia w Zespole Szkół Licealnych, poprawa warunków pracy w poradni psychologiczno-pedagogicznej.
- **zdrowia** – po wykonaniu remontów na obiektach służby zdrowia udzielenie wsparcia finansowego na zakup aparatury medycznej, wdrożenie nowego systemu ratownictwa medycznego.

Rada i Zarząd Powiatu

W pierwszym rzędzie od lewej strony: Jerzy Kosiński – Starosta, Bogusława Jaworska – Sekretarz, Waldemar Urbański – Wicestarosta, Marzena Paduch, Jerzy Sowula – Przewodniczący Rady Powiatu, Jolanta Ronduda, Maria Adamiec; w drugim rzędzie od lewej strony: Elżbieta Lange – Skarbnik, Marian Karolik, Tadeusz Głowacki, Jan Madej, Jan Chołuj; W trzecim rzędzie od lewej strony: Stanisław Bartosiewicz, Stefan Bernaciak – Zast. Przewodniczącego Rady Powiatu, Jan Mazurkiewicz – Zast. Przewodniczącego Rady Powiatu, Jacek Piechota, Jan Nowakowski.

• **Inna:**

- realizacja inwestycji drogowych przy wsparciu środków z funduszu SAPARD,
- utworzenie Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu,
- rozszerzenie właściwości miejscowej Sądu Rejonowego w Zwoleniu o kolejne wydziały,
- promocja gospodarcza lokalnej przedsiębiorczości.

Powiat – obecnie. Powierzchnia powiatu ogółem wynosi 57.124ha, z czego 68,92% stanowią grunty orne, 1,43% – sady, 4,40% - łąki, 3,20% - pastwiska, niespełna 15% powierzchni zajmują lasy i ponad 7% zajmują pozostałe grunty.

Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
	Razem	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska		
w ha							
57124	44531	39368	818	2517	1828	8481	4112
w %							
100	77,95	68,92	1,43	4,40	3,20	14,85	7,20

Aktywność społeczna, kulturalna i sportowa może przybierać bardzo różne formy. Zaliczyć tu można przede wszystkim działalność instytucji kultury, w dużej

mierze będących skutkiem realizacji zadań własnych gmin (jako część infrastruktury społecznej np. domy kultury, biblioteki), działalność stowarzyszeń kulturalnych, społecznych, oświatowych, religijnych, charytatywnych, działalność folklorystyczną czy cykliczne organizowanie imprez kulturalnych lub sportowych. Mieszkańcy gmin powiatu zwoleńskiego charakteryzują się aktywnością kulturalną, społeczną i sportową pomimo niezbyt dobrze rozbudowanej bazy. Zdecydowana większość instytucji kulturalnych w gminach to biblioteki i punkty biblioteczne, jak również domy kultury oraz ewentualnie świetlice.

Spośród instytucji kultury działających na terenie powiatu zwoleńskiego na

pierwszy plan należy wysunąć będące niestrudżonymi animatorami życia kulturalnego: **Muzeum Regionalne w Zwoleńniu, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie gm. Policzna, Dom Kultury w Zwoleńniu** (ul. Puławska 6)

Warto nadmienić, że w powiecie swoją siedzibę mają liczne stowarzyszenia i organizacje, które przyczyniają się do podniesienia aktywności społecznej. Należy tu wymienić:

1. Towarzystwo Miłośników Poezji Jana Kochanowskiego „Renesans” w Czarnolesie.
2. Towarzystwo Miłośników Miasta Zwoleń.
3. Centrum Ekologiczne Ziemi Zwoleńskiej.
4. Klub Abstynentów Wzajemnej Pomocy "S".
5. Stowarzyszenie „Ocalić od Zapomnienia”.
6. Stowarzyszenie Miłośników Zdrowego Życia w Policznie.
7. Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie i Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych w Zwoleńniu.
8. Stowarzyszenie Oświatowe „Sycyna”.
9. Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Kazanowie.
10. Polski Związek Wędkarski.
11. Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Policznie.
12. Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Przyłęku.
13. Związek Harcerstwa Polskiego.
14. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów.
15. Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych w Zwoleńniu.
16. Polski Związek Niewidomych.
17. Polski Związek Wędkarski.

18. Stowarzyszenie Gospodarcze.
19. Stowarzyszenie Kulturalno-Sportowe „Mierziaczka”.
20. Polskie Stowarzyszenie Diabetyków.
21. Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej.
22. Towarzystwo Przyjaciół Czarnolasu.

Powiat zwoleński, wraz z całym południowym Mazowszem poniżej linii rzeki Pilicy, znajduje się poza obszarem funkcjonalnym metropolii warszawskiej. Powiązanie komunikacyjne za pomocą drogi krajowej nr 79 nie tworzy istotniejszych związków funkcjonalno-przestrzennych z Warszawą. Aktualnie oznacza to pozostawanie powiatu poza zasięgiem stymulującego rozwój wpływu Warszawy na otoczenie.

Relacje obszarów peryferyjnych Mazowsza z metropolią charakteryzuje szereg negatywnych zjawisk:

- stały odpływ w kierunku Warszawy ludności z najbardziej produktywnych i najlepiej wykształconej grup wiekowych;
- deficyt w obrotach wewnątrzregionalnych (obszary peryferyjne są odbiorcą dóbr i usług w stopniu większym niż ich dostawcą);
- słabość związków funkcjonalno-przestrzennych opartych na kooperacji, wynikająca, m.in. ze słabości powiązań drogowych i infrastrukturalnych metropolii z obszarami peryferyjnymi;
- utrwalenie mało konkurencyjnego profilu gospodarki obszarów peryferyjnych poprzez ograniczenie zapotrzebowania metropolii w stosunku do otoczenia regionalnego do dóbr prostych (w tym np.: tania siła robocza, usługi rekreacji i wypoczynku na terenach otwartych itp.).

Jednak w związkach z Warszawą tkwią także szanse rozwojowe dla powiatu.

Stolica stanowi:

- najważniejsze w skali kraju centrum obsługi gospodarki rynkowej (banki, siedziby urzędów centralnych, agencji itp.);
- ważne centrum logistyczne i węzeł komunikacji międzynarodowej;
- najważniejszy w kraju ośrodek akademicki i skupisko instytucji badawczo-rozwojowych;
- chłonny rynek pracy;
- rynek dla towarów i usług (w tym usług rekreacji i wypoczynku).

W węższym kontekście, na rozwój powiatu zwoleńskiego, oddziałują najbliższe ośrodki subregionalne: Radom i Puławy, a także (głównie jako konkurenci zewnętrzni) ośrodki powiatowe Koziencice i Lipsko.

Radom i Puławy stanowią najbliższe centra akademickie, ośrodki obsługi gospodarki rynkowej i usług o charakterze ponadlokalnym. Ze względu na trudności związane z transformacją gospodarczą i ustrojową, ośrodki te nie generują jednak istotniejszych związków funkcjonalno-przestrzennych w sferze gospodarczej z obszarem powiatu.

Większe znaczenie dla powiatu mają związki z Radomiem, jako głównym ośrodkiem administracyjnym, akademickim i usługowym południowego Mazowsza. Szanse rozwojowe dla powiatu zwoleńskiego wynikające ze związków z Radomiem to:

- dostępność usług publicznych (szkoły wyższe, specjalistyczna opieka zdrowotna) i komercyjnych (zwłaszcza infrastruktura gospodarki rynkowej);
- procesy dezurbanizacyjne ośrodka (poszukiwanie przez jego mieszkańców tańszego miejsca zamieszkania lub lokalizacji działalności gospodarczej);
- kooperacja podmiotów gospodarczych;
- zapotrzebowanie na usługi rekreacji i wypoczynku.

W większości w/w aspektów Puławy posiadają mniejszy potencjał generowania związków z obszarem powiatu zwoleńskiego.

Jak wyżej wspomniano, najbliższe ośrodki powiatowe południowego Mazowsza stanowią dla Zwolenia konkurencję zewnętrzną, przy czym odnosi się to w większym stopniu do Kozienic, niż Lipska.

Powiat ma dogodne połączenia komunikacyjne z całą Polską. Zasadnicze znaczenie dla zewnętrznych powiązań komunikacyjnych powiatu zwoleńskiego, w ujęciu ponadregionalnym, ma droga krajowa nr 12, łącząca Lublin z Łodzią. Jest to droga w klasie drogi głównej ruchu przyspieszonego (GP) i przenosi znaczny ruch tranzytowy. Funkcja tej drogi jest jednym z głównych czynników aktywizujących gospodarkę pozarolniczą powiatu. Jej parametry techniczne nie są aktualnie odpowiednie do pełnionej funkcji. Brak jest m.in. obejść ośrodków, z funkcjami których droga ta pozostaje w konflikcie (uciążliwości, zagrożenia bezpieczeństwa, ograniczenia w zainwestowaniu).

W zakresie powiązań wewnątrzregionalnych, istotną rolę pełni ciąg komunikacyjny drogi krajowej nr 79, łączący Warszawę z Tarnobrzegiem. Droga ta, w klasie drogi głównej, formuje oś północ-południe, tworząc najdogodniejsze powiązanie powiatu z Warszawą. Choć aktualne natężenie ruchu na tej drodze nie jest duże, ma on znaczenie dla integracji funkcjonalnej powiatu z obszarami przyległymi, z którymi w przyszłości może wchodzić w ściślejsze związki kooperacyjne. Dotyczy to zwłaszcza ukształtowania spójnego obszaru funkcjonalnego usług turystyki i wypoczynku, którego oferta obejmować może zarówno zasoby Kozienickiego Parku Krajobrazowego (powiat kozienicki i zwoleński), jak i doliny Wisły (powiat lipski i przyległe obszary województwa lubelskiego).

Ważną dla rozwoju powiatu oś formuje powiązanie północ-południe, realizowane za pomocą drogi krajowej nr 79. Droga ta łączy obszar powiatu z aglomeracją warszawską i Rzeszowem. Na osi tej znajdują się także ośrodki powiatowe południowego Mazowsza: Kozienice i Lipsko oraz Sandomierz w województwie świętokrzyskim.

Spośród wymienionych ośrodków regionalnych, Łódź, Lublin i Warszawa wytwarzają związki funkcjonalno-przestrzenne, sięgające obszaru powiatu oraz stanowią poważniejsze generatory ruchu na arteriach tranzytowych, przechodzących przez jego obszar.

Na osi wschód-zachód silniej zaznacza się oddziaływanie Lublina niż Łodzi. Lublin jest częściej wybieranym przez młodzież południowego Mazowsza ośrodkiem akademickim, a powiązania gospodarcze ze wschodem, także w pewnym stopniu, odbywają się za pośrednictwem tego ośrodka. (Źródło: *Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Zwoleńskiego 2004*).

Sztandar powiatu zwoleńskiego (awers i rewers)

Pomnik Jana Kochanowskiego w centrum Zwoleń, rzeźba Władysława Jani

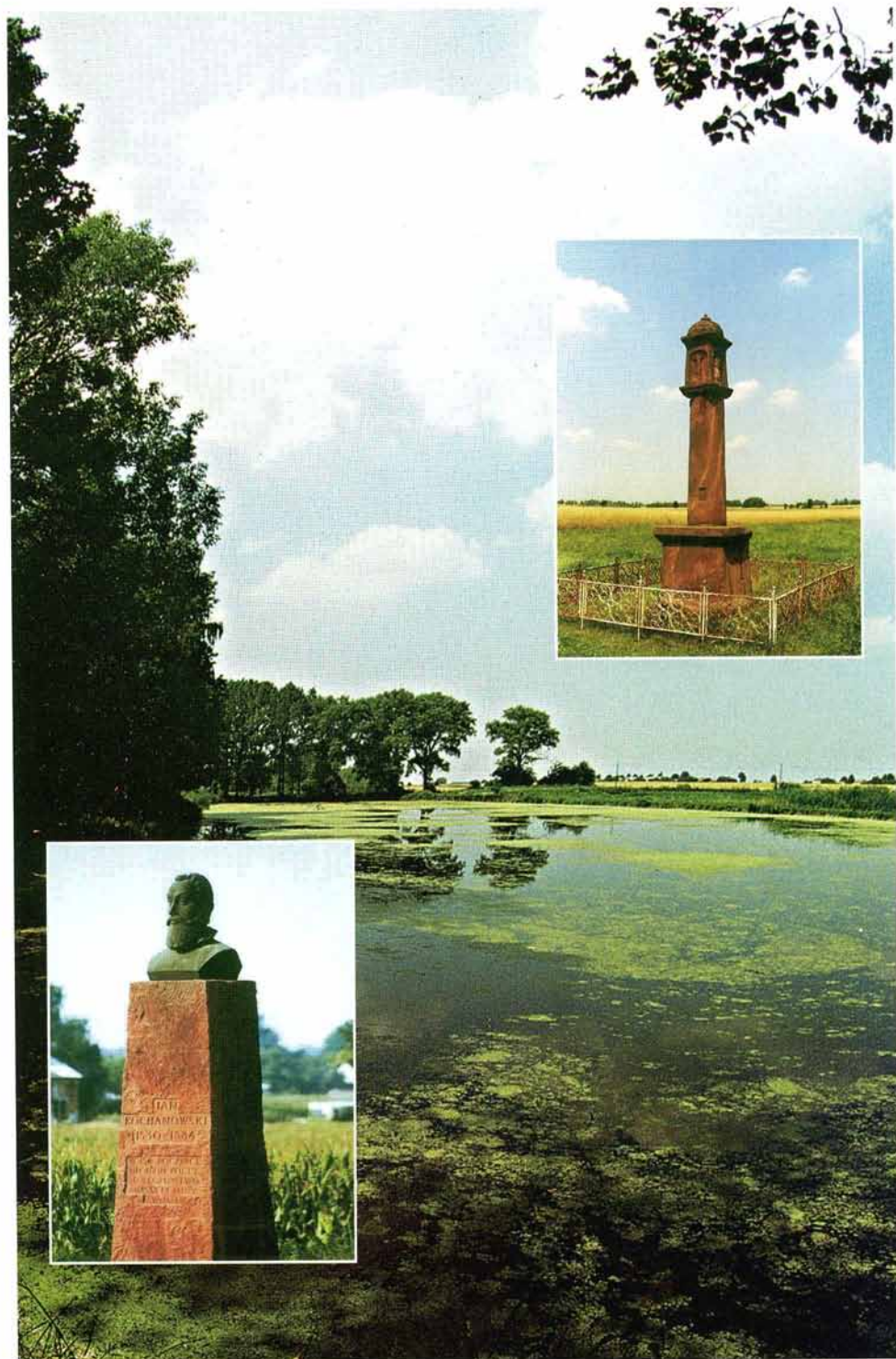
Ziemia Jana Kochanowskiego. Powiat Zwoleński

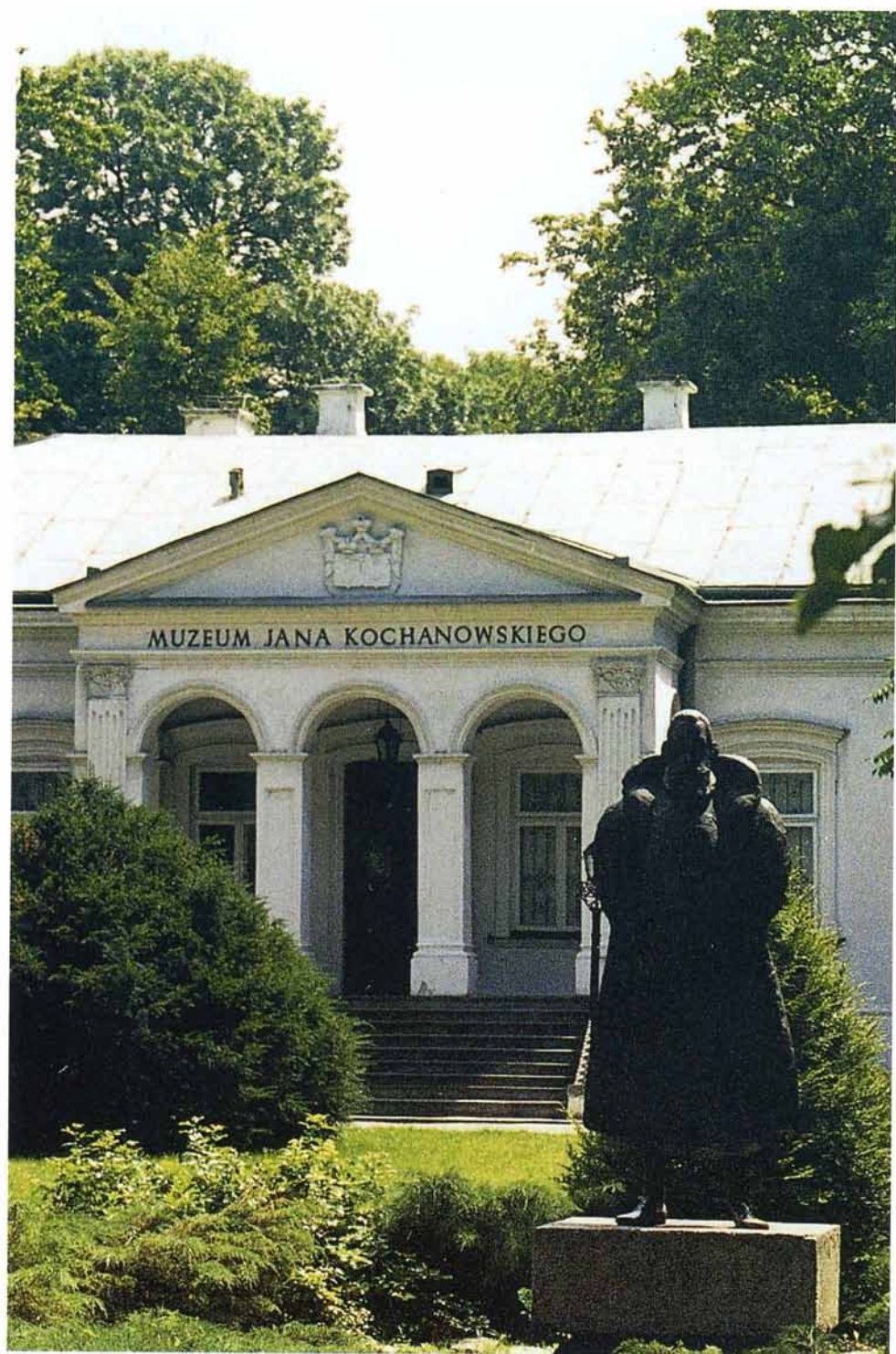
Przypuszczalny wygląd dworu Piotra Kochanowskiego
– rysunek studyjny Ryszarda Kańskiego

Sycyna – miejsce, w którym stał dwór oraz fragmenty fundamentów

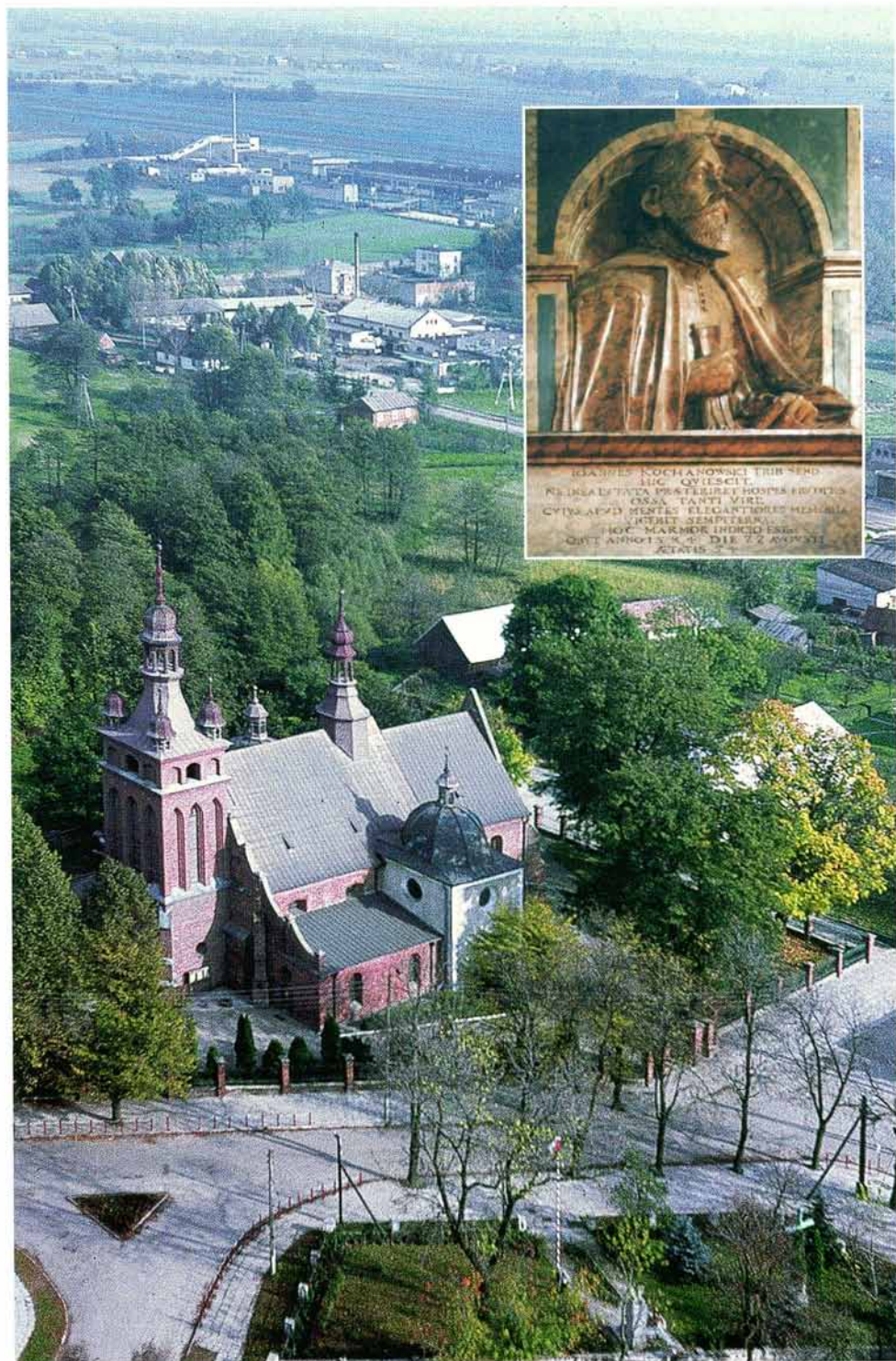

Sycyna – staw „Przerwaniec”, pomnik Jana Kochanowskiego, pamiątkowy obelisk z 1621 roku

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

Ziemia Jana Kochanowskiego. Powiat Zwoleński

Kolegiata zwoleńska

Ziemia Jana Kochanowskiego. Powiat Zwoleński

Starostwo Powiatowe w Zwoleniu

Biblioteka Gminna i Powiatowa w Zwoleniu

Bank Spółdzielczy w Zwoleniu

Budynek Straży Pożarnej w Zwoleniu

Ziemia Jana Kochanowskiego. Powiat Zwoleński

eSycyna – Społeczna Sieć Komputerowa w powiecie zwoleńskim
(80 zestawów komputerowych; 51 ePunktów w 44 miejscowościach)

Zespół Szkół w Strykowicach Górnych

Wyniki dwóch kadencji. Staraniem władz samorządowych miasta Zwolenia i powiatu zwoleńskiego sfinalizowano przebudowę drogi nr 12 przez centrum Zwolenia i odcinek drogi nr 79, przejście przez Sycynę, gniazdo ojczyste Jana Kochanowskiego.

Zainstalowanie świateł na skrzyżowaniach ulic Wojska Polskiego i Wł. Jagiełły oraz ul. Perzyny w znaczny sposób usprawniło włączenie się do ruchu drogi nr 12 uczestnikom dróg krajowych. Aktualnie po negocjacjach samorządów zwoleńskich z Generalną Dyрекcją Dróg Krajowych i Autostrad nastąpi dalsze usprawnienie ruchu poprzez usytuowanie świateł na skrzyżowaniu drogi nr 12 z ulicą Targową i spowolnienie ruchu na skrzyżowaniu z drogą Pionkowską poprzez usytuowanie wysepki. Nie bez znaczenia dla poprawy ruchu na drogach krajowych, przebiegających przez teren naszego powiatu, jest wykonanie przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad nowych nawierzchni na drodze z Puław do Radomia. Uroczyste otwarcie tych dróg nastąpiło w 2005 roku. Trwają negocjacje z Generalną Dyрекcją w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa dla pieszych i osób poruszających się jednośladowymi pojazdami – poprzez wybudowanie ciągów chodników lub ścieżek rowerowych wzdłuż drogi nr 12 Puławy – Radom tak jak to zostało zrobione w Sycynie.

Dzięki staraniom Starosty Zwoleńskiego Jerzego Kozińskiego i Burmistrza Zwolenia Zbigniewa Buczmy, przy znacznym zaangażowaniu Radnego Sejmiku Henryka Maziarka i Posła Marka Wikińskiego w Zwoleniu, powstała Prokuratura Rejonowa i nastąpiło rozszerzenie kompetencji Sądu Rejonowego o nowe wydziały.

Inwestycje zrealizowane przez Powiat w latach 2003-2006 z wsparciem finansowym różnych programów i kontraktów. 2003 r. – 1.241.927 zł; 2004 r. – 2.334.721 zł; 2005 r. – 3.886.054 zł; 2006 r. – 2.739.390 zł (plan). Razem inwestycje - 10.202.092zł

Oświata: *Zespół Szkół Licealnych:* wymiana okien w sali gimnastycznej, budowa ogrodzenia od ul. Kościuszki, budowa dojazdu od ul. Kościuszki, budowa boiska – w ramach Samorządowego Programu Rozwoju Mazowsza – Komponent D Wieloletni Program Rozwoju Infrastruktury Sportowej w 2006 roku, wymiana pokrycia dachowego na sali gimnastycznej – w ramach Samorządowego Programu Rozwoju Mazowsza – Komponent B – Mazowiecki Program Modernizacji Placówek Oświatowych na Terenach Wiejskich w 2006 roku.

Zespół Szkół Rolniczo-Technicznych: modernizacja budynku dydaktycznego na zajęcia praktyczno-techniczne, modernizacja dróg wewnętrznych i budowa chodników, zakup pomocy naukowych i dydaktycznych samochodów do nauki jazdy, komputery i maszyny rolnicze – w ramach Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Mazowieckiego na rok 2004 i 2005.

Dom Pomocy Społecznej w Gródku: zakup samochodu specjalnego do przewozu osób, wymiana kotła centralnego ogrzewania.

SPZZOZ w Zwoleniu: wymiana kotła centralnego ogrzewania w budynku szpitala, budowa podjazdu dla osób niepełnosprawnych w budynku przychodni, wymiana kotła centralnego ogrzewania w budynku przychodni, modernizacje sprzętu i aparatury medycznej dla SPZZOZ, dobudowa windy przyściennej, drzwi wewnętrznych dla osób niepełnosprawnych w SPZZOZ. Projekt „Modernizacja sprzętu i aparatury”

tury medycznej w SPZZOZ w Zwoleniu” został zrealizowany w 2005 r. (dofinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Budżetu Państwa).

Inwestycja „Modernizacja budynku szpitalnego Samodzielnego Publicznego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Zwoleniu” – w ramach Samorządowego Programu Rozwoju Mazowsza: Komponent G – Uzupelnienie finansowe Kontraktu Wojewódzkiego dla Województwa Mazowieckiego – ochrona zdrowia i pomoc społeczna.

Powiatowy Urząd Pracy w Zwoleniu: wymiana kotła centralnego ogrzewania, wymiana okien w budynku Powiatowego Urzędu Pracy.

Starostwo Powiatowe w Zwoleniu: zakup samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych, wymiana okien w budynku Starostwa, wymiana dachu w budynku Starostwa, adaptacja strychu na pomieszczenia biurowe, „Przyjazny Urząd – informatyzacja usług Starostwa, elewacja budynku Starostwa.

Komenda Państwowej Powiatowej Straży Pożarnej w Zwoleniu: zakup 2 samochodów specjalnych, termomodernizacja budynku strażnicy, zakup skokochronu, modernizacja i montaż wspinalni, zakup kompresora do napełniania butli do aparatów powietrza, zakup lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego, zakup motopompy pożarniczej, zakup sprzętu ratowniczego.

Powiatowy Zarząd Dróg w Zwoleniu administruje na terenie pięciu gmin w powiatu zwoleńskim 250 km dróg.

Na szczególnie zniszczonych w wyniku wieloletnich zaniedbań w zakresie konserwacji nawierzchni fragmentach ciągów komunikacyjnych odtworzono warstwę ścieralną nawierzchni jezdni. Łączna długość odtworzonych warstw ścieralnych w okresie 2003–2006 wyniosła 30 956 mb.

Na taką ilość odnowionych nawierzchni dróg znaczny wpływ miało pozyskiwanie środków finansowych w ramach programów SAPARD, Mazowieckiego Programu Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej, z dotacji celowej budżetu państwa na dofinansowanie zadań związanych z usuwaniem skutków powodzi, z rezerwy budżetu państwa na dokończenie zadań rozpoczętych przed 1999 rokiem a także pozyskanie pieniędzy z Funduszu Ochrony Gruntów rolnych oraz współfinansowanie zadań modernizacyjnych z gminami.

W latach 2003–2005 roboty związane z odnową nawierzchni wykonano na odcinkach: Policzna-Polesie (4806 mb), Zwoleń–Tczów (1200 mb), Zwoleń–Kroców-Kazanów (2456 mb), Jasieniec-Mierziączka (660 mb), Zamość-Mszadla (800 mb), Polesie-Wólka Łąg. (2444 mb), Chotcza–Lucimia (875 mb), Szczęście-Babin (350 mb), Zielonka-Łaguszów 4575 mb), Bartodzieje–Kazanów (1030 mb), Gózd-Rawica (835 mb), Makowiec-Rawica (2000 mb), Miodne–Bartodzieje (500 mb – budowa drogi), Kazanów–Ostrownica (580 mb), Odechów–Ostrowiec (1150 mb), Kroców-Pcin (800 mb – budowa drogi) oraz Kazanów-Zakrzówek (500 mb).

W 2006 roku na terenie powiatu zwoleńskiego będzie przebudowane w sumie 5,395 km dróg powiatowych. Prace związane z przebudową polegają głównie na wyrównaniu istniejących nawierzchni i ułożeniu nowych warstw ścieralnych oraz uzupełnieniu poboczy.

Dzięki Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Mazowieckiego, który dofinansował 75% przebudowy dróg w ramach *Samorządowego Programu Rozwoju*

Mazowska – komponent A – Mazowiecki Program Wsparcia Rozwoju Powiatowej Infrastruktury Drogowej, przebudowano odcinki dróg: Czarnolas–Garbatka 1230 mb, Odechów–Ostrowiec Świętokrzyski 1300 mb i Zwoleń–Tczów 1000 mb.

W ramach umów z gminami Przyłęk i Tczów, współfinansujących przebudowy dróg w 50% przebudowane zostaną odcinki dróg Grabów–Stefanów 400 mb i Gózd–Rawica 615 mb.

Dzięki dotacji z terenowego Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych w kwocie 75 tys. zł. będzie również przebudowany odcinek drogi Jasieniec–Mierzączka o długości 850 mb.

W bieżącym roku przebudowano również drewniany most w Borowcu, który w wyniku powodzi uległ znacznym uszkodzeniom, a dalsza jego eksploatacja zagrażałaby bezpieczeństwu użytkowników. Na istniejących i wzmocnionych podporach mostu wykonano nową płytę żelbetową a obok kładkę dla pieszych (dotacja z rezerwy celowej budżetu państwa).

Czy powiat należycie wypełnia swoją funkcję?

Mieszkańcy ziemi zwoleńskiej mają tu zapewne własne odczucia, refleksje, a opinie zależne są od wielu czynników. Nasza mała ojczyzna integruje mieszkańców pięciu gmin, utrzymujących się głównie z rolnictwa lub, tworzonej z reguły od podstaw, własnej działalności gospodarczej. Utworzenie powiatu, pierwsze lata jego działalności, wypadły w czasie wielkich zmian gospodarczych i politycznych, które spowodowały likwidację funkcjonujących na ziemi zwoleńskiej jednostek gospodarczych. Zlikwidowano większość spółdzielni, przedsiębiorstw, a w ich miejsce zaczęły działać nowe jednostki gospodarcze o bardzo różnym profilu działalności. Nie są jednak w stanie wchłonać chętnych do pracy – stąd duże, bo dwudziestoprocentowe bezrobocie. Jest to, i zapewne długo jeszcze będzie, najpoważniejszy i najtrudniejszy do rozwiązania problem, z jakim mają do czynienia samorządy.

Faktem jednak jest, że utworzenie powiatu spowodowało znaczne ożywienie życia społecznego. Powstają organizacje pozarządowe, rozwija się działalność kulturalna, poprawia się baza materialna szkół, warunki pracy w jednostkach organizacyjnych, służbie zdrowia. Dla zwiększenia bezpieczeństwa ludności duże środki zostały zainwestowane w Państwową Straż Pożarną.

Oceniając zasadność decyzji o reformowaniu administracji państwa z ponad siedmioletniego doświadczenia funkcjonowania samorządu powiatowego można śmiało uznać, że była to słuszna decyzja.

Mimo że powiat zwoleński należy do piętnastki najmniejszych powiatów w Polsce, to jego utworzenie ma duży wpływ na zwiększenie społecznego nadzoru nad środkami finansowymi będącymi uprzednio w gestii administracji rządowej, aktywizację różnych środowisk, znaczne zwiększenie ilości wykorzystanych środków na świadczenia z pomocy społecznej czy wykorzystanie w dużej mierze środków Unijnych i środków funduszu ochrony środowiska na infrastrukturę drogową i inwestycje budowlane – takie, jak przeprowadzenie termoizolacji prawie wszystkich obiektów stanowiących mienie powiatu.

Z wprowadzonych w 1999 roku 4 reform, reforma administracji była najbardziej udaną – przynoszącą wymierne korzyści społeczne, mimo występujących nadal niedoskonałości w obowiązującym prawie.

Od 1 maja 2004 r. Polska jest członkiem Unii Europejskiej. To olbrzymia szansa dla samorządów wszystkich szczebli. Czy ją wykorzystamy w głównej mierze zależy od nas samych. Pierwszy rok członkostwa nastraja optymistycznie. Łącznie z drogą krajową nr 12, z dopłatami bezpośrednimi dla rolników, inwestycjami prowadzonymi w gminach do Powiatu Zwoleńskiego spłynęło ok. 65 mln. ze środków unijnych. Dla porównania podam, że roczny budżet powiatu to 16–18 mln. zł.

Współpraca międzynarodowa. Powiat zwoleński współpracuje ze słowackim Zvolenem oraz rumuńskim województwem Prahova.

W dniach 22–23 kwietnia 2002 roku władze samorządowe miasta i powiatu gościły władze Zvolena: Vladimira Mańka – burmistrza Miasta Zvolena, Józefa Mikuśa – zastępcę burmistrza Miasta Zvolena i Erikę Kusyową.

Zapoczątkowano współpracę partnerską pomiędzy miastami. Goście nowo przyjaźnionego miasta Zvolena zapoznawali się z dokonaniem, kulturą i gospodarką Ziemi Zwoleńskiej.

Zapoczątkowane przed 4 laty z inicjatywy samorządu zwoleńskiego stałe kontakty obejmują wymianę delegacji samorządowych oraz współpracę w dziedzinie kultury. Słowację odwiedził w 2002 roku zespół obrzędowy ze Strykowic Górnych. Występ zespołu został przyjęty bardzo ciepło.

Podczas wizyty naszych samorządowców w Słowacji w dniach 10–12 września 2004 roku: wiceburmistrza Zwolenia – Włodzimierza Kabusa, sekretarza powiatu – Bogusławy Jaworskiej, dyrektora Muzeum Regionalnego – Elżbiety Nowakowskiej, kierownika referatu Urzędu Miejskiego – Arkadiusza Sulimy, zapadły decyzje co do zaprezentowania dorobku artystycznego naszych rodzimych artystów w galerii Słowackiego Zvolena i słowackich artystów w naszym Zwoleńskim Domu Kultury. W rok później w czerwcu 2005 roku wystawę w Słowacji otworzyli samorządowcy zwoleńscy.

Co roku od czasu podpisania porozumienia, delegacja słowacka gości na uroczystościach związanych z „Imieninami Pana Jana”.

Delegacja uczestniczy również w uroczystościach „Czarnoleskich Sobótek” przedzień uroczystości zwoleńskich. Gościli u nas: wiceburmistrz Słowackiego Zvolena – Władimir Sedo, radny samorządu – Władimir Bella i redaktor słowackiego radia – Boris Krsnak.

Burmistrz Słowackiego Zvolena Vladimira Mańka zaprosił naszych samorządowców na cykliczne obchodzone uroczystości wejścia na Pusty Hard (lokalna uroczystość organizowana dla uczczenia rocznicy powstania miasta).

Powiat zwoleński gościł w październiku 2005 roku grupę samorządowców z województwa Prahova z Rumunii. Delegacji przewodniczył Wicewojewoda Nicolae Corsaru.

W ślad za pierwszą delegacją, która omówiła kierunki współpracy 21 listopada 2005 r. przybyli do Zwolenia przedsiębiorcy z województwa Prahova z gminy Ploeszti.

*Projekty Unii Europejskiej – z udziałem przedstawiciela PARP,
ekspert Wojciech Jabłoński, radny Sejmiku Wojewódzkiego Henryk Maziarek*

Przedsiębiorcy byli zainteresowani transakcjami handlowymi, obejmującymi zakup owoców, warzyw i mięsa. W trakcie kilkudniowej wizyty (w tym jeden dzień w naszym powiecie) zwiedzili Zakład Mięсны w Załazach, Giełdę Rolną w Radomiu oraz Zakłady Mięsne – ubojnie na terenie powiatu kozienickiego, odwiedzili także producentów owoców w powiecie grójeckim. Województwo Prahova ma już podpisane porozumienia o współpracy z powiatem radomskim, gminą Gózd i gminą Pionki.

W rozmowach z wicewojewodą uczestniczyli wójtowie i przedstawiciele samorządów z gminy Jastrząb, Pionki, Jastrzębia oraz miasta Ilży.

Wszyscy samorządowcy, z którymi władze województwa Prahova nawiązały już porozumienia lub są w trakcie rozmów o nawiązaniu współpracy zostali zaproszeni na Święto Narodowe Rumunii w dniu 1 grudnia 2005 roku z okazji 87 rocznicy Zjednoczenia Siedmiogrodu i Rumunii do Ambasady Rumuńskiej w Warszawie. Powiat Zwoleński reprezentowali starosta zwoleński Jerzy Koziański, wicestarosta Waldemar Urbański i sekretarz powiatu Bogusława Jaworska.

W dniach od 5–10 grudnia 2005 roku 9-osobowa delegacja samorządowców, złożyła wizytę w Rumunii w województwie Prahova w mieście Ploeshti – siedzibie władz wojewódzkich. Przedstawiciele samorządu Powiatu Zwoleńskiego – Przewodniczący Rady Powiatu Jerzy Sowula i Starosta Zwoleński Jerzy Koziański podpisali porozumienie o współpracy międzyregionalnej. Województwo Prahova reprezentowali Wojewoda Corneliu Popescu i Sekretarz generalny Mircea Ionita. Celem współpracy jest rozwój regionów poprzez stworzenie warunków do rozwijania współpracy między samorządami lokalnymi, jednostkami oświatowymi i kulturalnymi, zbliżenie obydwu regionów poprzez rozwój współpracy międzynarodowej, zaciśnięcia dwu-

stronnych stosunków i nadanie im formalnego wymiaru, wspierania rozwoju stosunków gospodarczych, kulturalnych i handlowych.

Ustalono, że w zakresie rozwoju gospodarczego i ruchu turystycznego będą tworzone punkty informacji gospodarczej i turystycznej na terenie Powiatu Zwolenńskiego i województwa Prahova. Strony porozumienia będą wspomagać wymianę handlową towarów i nawiązywanie współpracy gospodarczej podmiotów gospodarczych, działających na terenie obydwu jednostek, inicjować i wspierać ich kontakty, ułatwiać obieg informacji gospodarczej. W zakresie szkolnictwa i kultury strony porozumienia będą inicjować i wspierać współpracę, szkół znajdujących się na terenie Powiatu Zwolenńskiego i województwa Prahova.

Województwo z którym nasz powiat dnia 8 grudnia br. podpisał porozumienia o współpracy, leży w pł. części Rumunii – 60 km od Bukaresztu i 1300 km od Zwolenia. Przebiega przez nie pasmo Karpat Wschodnich z najwyższym szczytem ok. 3000 m n.p.m. Bogactwo naturalne to ropa naftowa, gaz i ogromne pokłady soli kamiennej. Rolnictwo to głównie uprawy winorośli, kukurydzy i sady. Gleby cechuje wysoka żyzność. Najbardziej rozwinięte dziedziny gospodarki to przemysł petrochemiczny, maszynowy i turystyka. Stąd władze województwa Prahova poszukują partnerów do współpracy w tych dziedzinach.

Bogactwo kontaktów międzynarodowych wzbogacają instytucje powiatowe, samorządy gminne, szkoły, stowarzyszenia i przedsiębiorstwa

Bogusława Jaworska

Starostwo Powiatowe

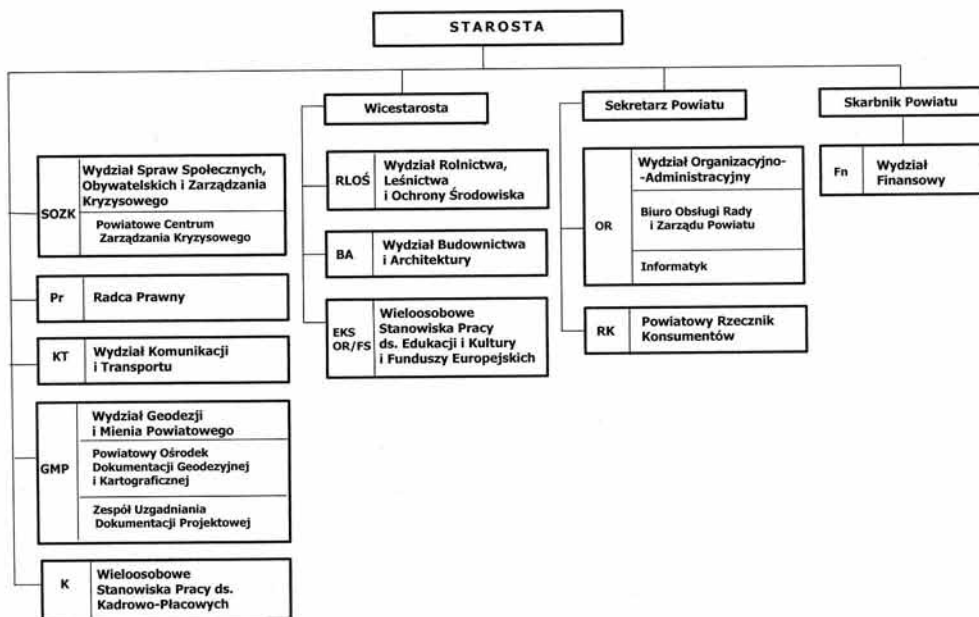
Starostwo Powiatowe funkcjonuje w dwóch obiektach. Większość wydziałów Starostwa zlokalizowane jest w centrum Zwolenia na ulicy Wł. Jagiełły-Tu urzęduje Rada Powiatu i Zarząd Powiatu – główne władze Powiatowe ze Starostą na czele.

Ze względu na osoby niepełnosprawne, które załatwiają wiele spraw w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie – jednostka ta również funkcjonuje w głównym obiekcie starostwa.

Drugi obiekt mieści się na ulicy Leonarda Perzyny. Znajdują się tam trzy wydziały starostwa – wydział komunikacji, rolnictwa i budownictwa. Są to wydziały do których zgłaszają się interesanci z reguły zmotoryzowani, zatem znaczna odległość od centrum miasta – nie jest problemem. W obiekcie na ulicy L. Perzyny mieszczą się utworzone, wraz z powstaniem powiatu, dwie jednostki powiatowe – Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego i Powiatowy Zarząd Dróg.

Budynek Starostwa Powiatowego

Schemat organizacyjny Starostwa Powiatowego w Zwoleniu, stan na dzień 29.02.2006 r

Należy czynić starania – co powinno być zadaniem Rady przyszłej kadencji - aby zlokalizować wszystkie wydziały i jednostki powiatowe w jednym obiekcie. Szansą byłoby dobudowanie skrzydła obiektu na istniejącym placu obok głównego budynku starostwa. Wówczas wszelkie sprawy, dotyczące kompetencji powiatu mogłyby być załatwiane w jednym miejscu. Uprościłoby to również prowadzoną aktualnie informatyzację starostwa i zmniejszyło koszty związane z telekomunikacją między obiektami.

Utworzenie powiatu, pomimo przejścia znacznej części kompetencji Urzędu Rejonowego przyczyniło się do powstania około 40 nowych miejsc pracy w Starostwie i jednostkach powiatowych nowo utworzonych tj. Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowym Zarządzie Dróg, Powiatowym Inspektoracie Nadzoru Budowlanego.

W obiekcie Starostwa – jest do dyspozycji sala narad z której korzystają różne podmioty w celu odbycia szkoleń organizowanych dla mieszkańców naszego powiatu w różnym zakresie.

Zgodnie z przedstawionym schematem można wymienić następujące jednostki organizacyjne.

- *Wydział Spraw Społecznych, Obywatelskich i Zarządzania Kryzysowego* wykonuje zadania: zarządzania kryzysowego, obrony cywilnej i spraw obronnych, spraw obywatelskich i społecznych, zamówień publicznych, ochrony informacji niejawnych, organizacji i prowadzenia poboru wojskowego, ustawy o paszportach, zarządzania budynkami i lokalami administracyjnymi. Naczelnik wydziału: Mirosław Solecki. Pracownicy: Małgorzata Dyczkowska – inspektor, Grzegorz Maryjewski – inspektor, Jadwiga Szarpak – inspektor

- *Radca Prawny*: Krzysztof Rembiś
- *Wydział Komunikacji i Transportu* realizuje zadania z zakresu zarządzania ruchem na drogach gminnych i powiatowych, wydawania licencji, zezwoleń i zaświadczeń w krajowym transporcie osób i rzeczy, nadzoru nad ośrodkami szkolenia kierowców i kandydatów na kierowców, nadzoru nad instruktorami nauki jazdy, nadzoru nad stacjami kontroli pojazdów, nadzoru nad diagnostami. Naczelnik wydziału: Jan Pryszcz. Pracownicy: Jarosław Adamiec – podinspektor, Aneta Ciecieląg – podinspektor, Ryszard Fijoł – inspektor, Roman Grzybowski – inspektor, Bonifacy Witold Wójcik – inspektor, Teodora Markowska – inspektor; zatrudniona do 28.02.2001 r.
- *Wydział Geodezji i Mienia Powiatowego* realizuje sprawy związane z prowadzeniem Powiatowego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, Zespołu Uzgadniania Dokumentacji Projektowej, gospodarki gruntami nierolnymi Skarbu Państwa i prowadzeniem zasobu gruntów Skarbu Państwa, ochroną gruntów rolnych i leśnych oraz gospodarką gruntami rolnymi i leśnymi pozostających w zasobie Skarbu Państwa, gospodarki gruntami stanowiącymi mienie Powiatu Zwoleńskiego i prowadzenia zasobu gruntów Powiatu Zwoleńskiego, ewidencji gruntów i budynków. Naczelnik wydziału: Jerzy Nowicki. Pracownicy: Bogumił Krzysztof – geodeta, Justyna Brzuzek – referent, Karolina Fijoł – młodszy referent, Kwapisiewicz Lidia – inspektor, Waldemar Mazur – geodeta, Stanisław Wawrzak – inspektor, Aleksandra Wilkiewicz – młodszy referent, Arkadiusz Wrześniewski – inspektor, Irena Dmuchowska – inspektor zatrudniona do 28.09.2005 r., Jan Dziekoński – naczelnik; zatrudniony do 30.06.2004 r., Karolina Kielich – podinspektor; zatrudniona do 17.12.2004 r., Maria Kupis – inspektor; zatrudniona do 31.12.1999 r., Agnieszka Kwapisiewicz – podinspektor, zatrudniona do 21.04.2006 r., Marianna Kwapisz – inspektor zatrudniona do 28.09.2005 r., Danuta Macewicz – inspektor zatrudniona do 27.01.2006 r., Adam Ociesa – inspektor; zatrudniony do 03.03.2003 r., Artur Wężicki – inspektor, zatrudniony do 05.07.2005 r.

- *Wieloosobowe Stowowisko ds. kadrowo-płacowych* realizuje zadania z zakresu prowadzenia i przechowywania dokumentacji dotyczącej zawieranych przez Starostę ponadzakładowych układów zbiorowych pracy, akt i spraw osobowych,

Wizyta dzieci ze Szkoły Podstawowej w Starostwie Powiatowym

koordynowania szkoleń, doskonalenia i doskonalenia zawodowego pracowników. Pracownicy: Alicja Bednarczyk – podinspektor, Marta Dróżdż – inspektor, Mariana Cywka – inspektor; zatrudniona do 31.07.2002 r.

- *Wydział Rolnictwa, Leśnictwa i Ochrony Środowiska* realizuje zadania z zakresu rolnictwa, rybactwa, zalesień gruntów, Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Naczelnik wydziału: Józef Gawel. Pracownicy: Krzysztof Bernat – inspektor, Eligiusz Borzęcki – inspektor, Krzysztof Dziedzic – inspektor, Karolina Wójcik – podinspektor, Anna Latussek – inspektor; zatrudniona do 31.05.2005r.

Pracownicy Starostwa

- *Wydział Budownictwa i Architektury* realizuje zadania organów administracji architektoniczno-budowlanej na terenie Powiatu Zwoleńskiego. Wydawane są decyzje o pozwoleniach na budowę, decyzje zatwierdzające projekty budowlane, przyjmowane są zgłoszenia budowy i zgłoszenia robót budowlanych, zgłoszenia zmian sposobu użytkowania i inne wynikające z ustawy Prawo Budowlane i KPA. Rocznie wydaje około 250 pozwoleń na budowę i około 100 innych decyzji. Naczelnik wydziału: Marzanna Giemza. Pracownicy: Witold Magdziak – inspektor, Przemysław Mróz – podinspektor, Janusz Wojas – inspektor
- *Wydział organizacyjno-administracyjny* prowadzi sprawy z zakresu organizacji i funkcjonowania Starostwa m.in.: obsługa kancelaryjna Starostwa, gospodarka taborem samochodów służbowych, zarządzanie budynkami i lokalami administracji Starostwa. Naczelnik wydziału: Halina Dubil. Pracownicy: Marcin Cywka – inspektor, Hanna Grabowska – inspektor, Gertruda Hyska – sprzątaczką, Barbara Kurek – sprzątaczką, Dariusz Marud – kierowca, Jan Osiński – kierowca, Anna Ratuszyńska – informatyk, Aneta Szewczyk – inspektor, Agnieszka Urbańska – inspektor, Barbara Rojecka-Kostyra – inspektor; zatrudniona do 31.07.2005 r. Ryszard Zieliński – pracownik gospodarczy; zatrudniony do 25.03.2000 r.

- *Powiatowy Rzecznik Konsumentów: Jadwiga Rojek*
- *Wydział Finansowy* prowadzi sprawy związane z planowaniem budżetu powiatu i jego realizacją, prowadzeniem obsługi finansowo-księgowej Starostwa i jednostek powiatowych. Skarbnik Powiatu: Elżbieta Lange, Beata Karolczuk – inspektor, Anna Oczkowska – młodszy referent, Anna Procka – podinspektor, Justyna Sałbut – inspektor, Aneta Wasiel – inspektor, Grabowska Barbara – naczelnik; zatrudniona do 31.12.2004 r., Krystyna Kwapisiewicz – inspektor; zatrudniona do 31.07.2002 r., Grażyna Górka – inspektor; zatrudniona do 16.08.1999 r.
- *Wieloosobowe Stanowisko Pracy ds. Edukacji, Kultury i Funduszy Europejskich* realizuje zadania z zakresu nadzoru nad niepublicznymi i publicznymi szkołami ponadgimnazjalnymi, placówkami oświatowymi, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, przyznawaniem stypendiów oraz środków pomocowych. Pracownicy: Henryk Chołuj – podinspektor, Potapska Elżbieta – podinspektor, Renata Wólczyńska – podinspektor.

Instytucje powiatowe

Powiatowy Urząd Pracy w Zwoleniu (oprac. Antoni Kozanka). Historia Powiatowego Urzędu pracy w Zwoleniu rozpoczęła się 1 marca 1990 roku. Jest to dzień wejścia w życie Zarządzenia Nr 9/90 Wojewody Radomskiego w sprawie utworzenia Rejonowych Biur Pracy. Zarządzenie to określało ogólne ramy i warunki funkcjonowania rejonowych biur pracy w województwie radomskim, przede wszystkim jednak powoływało do życia Rejonowe Biuro Pracy w Zwoleniu.

Utworzone Biuro terytorialnym zasięgiem działania obejmowało: miasto i gminę Zwoleń, gminy: Kazanów, Policzna, Przyłęk i Tczów.

Na podstawie Zarządzenia Nr 111/90 Wojewody Radomskiego w sprawie dostosowania zasięgu terytorialnego i zakresu zadań rejonowych biur pracy do kompetencji rejonowych organów rządowej administracji ogólnej w województwie radomskim włączono dnia 12 listopada 1990 roku powstałe Biuro w strukturę Urzędu Rejonowego jako komórkę organizacyjną. Jednocześnie mocą tego samego zarządzenia Rejonowe Biuro Pracy w Lipsku stało się oddziałem zamiejscowym Biura Rejonowego w Zwoleniu. Wylączono wówczas z obsługi gminę Kazanów, która została „przejęta” przez Rejonowe Biuro Pracy w Radomiu.

Z dniem 1 stycznia 1993 roku, na dotychczasowej bazie kadrowej i majątkowej Rejonowego Biura Pracy, powstał samodzielny – Rejonowy Urząd Pracy w Zwoleniu. Podstawą jego utworzenia była Ustawa z dnia 16 października 1991 roku o zatrudnianiu i bezrobociu oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 16 grudnia 1992 roku w sprawie organizacji i szczegółowych zasad działania Urzędu Pracy oraz wojewódzkich i rejonowych urzędów pracy.

24 marca 1993 roku – z chwilą utworzenia Rejonowego Urzędu Pracy w Lipsku, wyłączono z terytorialnego zasięgu działania RUP w Zwoleniu następujące gminy: Chotcza, Ciepiałów, Lipsko, Solec nad Wisłą oraz miasto Lipsko.

1 stycznia 1999 roku nastąpiła zmiana nazewnictwa Urzędu z „rejonowego urzędu pracy” na „powiatowy urząd pracy”. Związana była z nowelizacją ustawy z dnia 14 grudnia 1999 roku o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, zawartą w ustawie z 24 lipca 1998 roku o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa. Zarządzeniem Nr 1 Dyrektora Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie z dnia 4 stycznia 1999 roku określony został obszar działania Powiatowego Urzędu Pracy w Zwoleniu dostosowany do nowej organizacji administracji publicznej województwa mazowieckiego. Ponownie włączono do niego gminę Kazanów – będącą teraz częścią Powiatu Zwoleńskiego.

Na początku 2000 roku rozpoczęto przebudowę systemu publicznych służb zatrudnienia (zainicjowaną wspomnianą wyżej ustawą), w oparciu

o zasadę decentralizacji. Służby te przestały funkcjonować jako odrębne podmioty administracyjne – wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy zostały włączone do struktur samorządowych.

Powiatowy Urząd Pracy w Zwoleniu stał się częścią administracji zespolonej 1 stycznia 2000 roku na mocy uchwały Nr IV/20/98 Rady Powiatu w Zwoleniu z dnia 30 grudnia 1998 roku w sprawie przyjęcia Regulaminu Organizacyjnego Starostwa Powiatowego w Zwoleniu.

Urząd funkcjonuje w oparciu o Regulamin Organizacyjny wprowadzonych Uchwałą Nr 66/04 Zarządu Powiatu w Zwoleniu z dnia 20 lutego 2004r. Podobnie jak inne urzędy w kraju przechodził w okresie 15 lat swojego istnienia liczne zmiany organizacyjne, które w głównej mierze podyktowane były warunkami, w jakich realizował powierzone mu zadania.

W analizowanym okresie nadzór nad całokształtem zarządzania i organizacją Urzędu sprawuje **Antoni Kozanka**.

Od dnia 28 października 1997 roku funkcję zastępcy pełni Maria Maryjewska.

Podstawowym celem Powiatowego Urzędu Pracy w Zwoleniu – wynikającym z obowiązujących aktów normatywno-prawnych jest udzielanie pomocy osobom bezrobotnym i poszukującym pracy w uzyskaniu zatrudnienia i pracodawcom w znalezieniu odpowiednich pracowników. Ze względów społecznych ważnym zadaniem jest podtrzymywanie dochodów osób bezrobotnych poprzez system przyznawania i wypłacania zasiłków.

Cele te osiągnąć są poprzez zapewnienie skutecznej realizacji zapotrzebowania pracodawców na siłę roboczą w możliwie najkrótszym czasie (dzięki temu wypełniany jest postulat pomocniczości wobec obu kategorii klientów – osób poszukujących pracy i pracodawców), aktywizację zawodową bezrobotnych (w tym zagwarantowanie prawa do pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego i szkoleń na odpowiednio wysokim i profesjonalnym poziomie) oraz naliczanie i wypłacanie przyznanych świadczeń.

Mając na uwadze problemy lokalnego rynku Powiatowy Urząd Pracy w Zwoleniu stara się dopasować swoją ofertę programową do jego potrzeb, dbając jednocze-

*Antoni Kozanka
dyr. PUP w Zwoleniu*

Pracownicy PUP

śnie o stałe podnoszenie poziomu świadczonych usług. Rodzaj oddziaływań uzależniony jest od potrzeb i oczekiwań adresatów. I tak inne oferty kierowane są do osób długotrwale bezrobotnych, osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, inny charakter mają usługi świadczone na rzecz młodzieży.

Dlatego też, podejmowane przez Urząd – różnorodne

w swoim charakterze działania – dostosowywane muszą być na bieżąco do potrzeb i oczekiwań klientów.

Do skutecznej realizacji prowadzonych działań potrzebne są środki finansowe, których Urząd jako samorządowa jednostka organizacyjna nie posiada w wystarczającej ilości. Nie zaspokajają one w pełni potrzeb klientów ani pracowników Urzędu. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej stwarza szansę na przynajmniej częściowe rozwiązanie tego problemu.

Podstawowym narzędziem UE, mającym na celu finansowanie działań państw członkowskich skierowanych na przeciwdziałanie bezrobociu i rozwój zasobów ludzkich, jest Europejski Fundusz Społeczny.

W połowie 2004 roku Urząd rozpoczął realizację programów współfinansowanych z EFS w ramach działania 1.2 SPO RZL Perspektywy dla młodzieży – „Europejska szansa młodzieży” i działania 1.3 SPO RZL Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia – „Powrót osób bezrobotnych na europejski rynek pracy”. Planowana kwota dofinansowania projektów wyniesie 546 tys. złotych.

Projekt finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach SPO RZL Działanie 1.2 i 1.3 zakończył się 30.06.2005 roku.

Z dniem 01.05.2005 r. PUP przystąpił do realizacji kolejnego projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwoju Zasobów Ludzkich:

- Europejska Szansa Młodzieży – Działanie 1.2a „Perspektywa dla młodzieży”
- Powrót osób bezrobotnych na europejski rynek pracy – Działanie 1.3a „Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia”.

W ramach Działania 1.2 Perspektywy dla młodzieży pod nazwą „Twoja szansa na sukces” wsparciem objętych zostało 230 osób. Młodzież, do 25 roku życia, uczestniczyła w zajęciach grupowych „Samodzielność w poszukiwaniu pierwszej pracy”, podczas których zdobyła wiedzę o lokalnym rynku pracy i sposobie poruszania się po nim. Wszystkie osoby zostały objęte poradnictwem zawodowym oraz pośrednictwem pracy

W ramach Działania 1.3 Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia pod nazwą „Nowa szansa” objętych wsparciem zostało 91 osób. W tej grupie urząd aktywizował osoby powyżej 25 roku życia. Uczestnicy brali udział w zajęciach

grupowych „Jak zacząć od nowa” oraz zostali objęci poradnictwem zawodowym i pośrednictwem pracy.

Projekt finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach SPO RZL Działanie 1.2 i 1.3 będzie kontynuowany do 30.04.2006 roku.

Powiatowy Zarząd Dróg w Zwoleniu (oprac. Krystyna Sulima), Jest jednostką organizacyjną powiatu zwoleńskiego powołaną uchwałą nr IV/20/98 Rady Powiatu Zwoleńskiego z dnia 30 grudnia 1998 r.

Swym zakresem działania obejmuje powiat zwoleński, wykonując zarząd nad drogami powiatowymi w zakresie planowania, budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg, zgodnie z postanowieniem ustawy o drogach publicznych.

Powiatowy Zarząd Dróg w Zwoleniu jest jednostką budżetową finansowaną przez Samorząd Powiatu Zwoleńskiego i działa na podstawie:

- Ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2000 r. Nr 71 poz. 838 ze zm.)
- USTAWA z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. Nr 91, poz. 578 ze zm.)
- Regulaminu PZD.

W zarządzie zatrudnionych jest 11 osób w tym: dyrektor, pracownicy techniczni – 4 osoby, drogowa służba liniowa – 5 osób, księgowa – 1/2 etatu.

Od chwili powołania PZD do sierpnia 2004 r. – funkcję Kierownika pełnił Jan Chałdaś, zaś obecnie obowiązki te sprawuje Krystyna Sulima.

W okresie od 1999 do 2005 roku roboty związane z odnowieniem nawierzchni koncentrowane były na drogach: Zielonka–Łaguszów, Policzna–Polesie, Zwoleń–Kroców–Kazanów, Polesie–Wólka Łagowska, Bartodzieje–Kazanów, Kazanów–Zakrzówek, Kroców–Pcin, Miodne–Bartodzieje, Zamość–Mszadla, Gródek-Sarnów, Zwoleń–Tczów oraz Odechów–Ostrowiec Św: 1999 – 1,65 km, 2000 – 1, 14 km, 2001 – 4, 16 km, 2002 – 3, 37 km, 2003 – 7,27 km, 2004 – 8,63 km, 2005 – 8,31 km. Razem 34, 55 km.

Zimowe utrzymanie dróg to prace mające na celu zmniejszenie lub ograniczenie zakłóceń ruchu drogowego wywołanych takimi czynnikami atmosferycznymi jak śliskość zimowa oraz opady śniegu.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Zwoleniu (oprac. Anna Stypińska). Od 1999 r. Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie kieruje mgr Anna Stypińska, posiadająca wyższe wykształcenie magisterskie o kierunku pedagogika specjalna w zakresie andragogiki specjalnej oraz studia podyplomowe w zakresie organizacji pomocy społecznej a także długoletnie doświadczenie w pracy administracji publicznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Zwoleniu jest jednostką samorządową, zatrudniającą: Bożena Kozieł – starszy inspektor PCPR jest technikiem ekonomistą,

Starosta i pracownicy Powiatowego Zarządu Dróg

realizuje zadania z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych powiatu od 05.08.2000 roku, Iwona Olejarz – wyższe studia magisterskie o kierunku pedagogika w zakresie pracy socjalnej, wykonuje zadania wynikające z zakresu pomocy społecznej powiatu. W pierwszych latach funkcjonowania PCPR pracownikami jednostki byli także: Hanna Skowrońska, Grzegorz Czechowicz, Wioletta Mita, Robert Jargot.

Pomoc społeczna. Centrum realizuje sprawy dotyczące opieki nad dzieckiem oraz udziela różnorodnej pomocy rodzinom, do których skierowane zostały dzieci na podstawie postanowień sądowych, dla zapewnienia im opieki i wychowania.

Wszystkie rodziny zastępcze otrzymują comiesięczną pomoc pieniężną. Najczęstszym powodem ustanawiania rodzin zastępczych jest bezradność rodziców biologicznych.

Rehabilitacja społeczna. Ma na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwo w życiu społecznym. Rehabilitacja społeczna realizowana jest przede wszystkim przez: wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej, wyrabianie umiejętności samodzielnego wypeł-

niania ról społecznych, likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych w komunikowaniu się i dostępie do informacji, kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Do jednej z podstawowych form tej rehabilitacji zalicza się **uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych**.

Osoby niepełnosprawne mogą mieć przyznane **dofinansowanie do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze na podstawie odrębnych przepisów**.

Ponadto osoby niepełnosprawne mogą uczestniczyć w tzw. Warsztatach Terapii Zajęciowej. W powiecie zwoleńskim warsztaty zorganizowano w Zielonce Starej.

W latach 1999–2005 trzy organizacje pozarządowe złożyło wnioski i otrzymały dofinansowanie ze środków PFRON na organizację imprez o charakterze integracyjnym z zakresu kultury i turystyki: Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy w Zwoleniu, Polskie Stowarzyszenie Diabetyków, Koło nr 13 w Zwoleniu, Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie i Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych w Zwoleniu.

Rehabilitacja zawodowa: 1. Tworzenie nowych lub przystosowanie istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych. 2. Dofinansowanie wynagrodzeń i składek na ubezpieczenie społeczne od tych wynagrodzeń. 3. Zobowiązania dotyczące zwrotu kosztów wynagrodzeń osób niepełnosprawnych i składek na ubezpieczenie społeczne. 4. Dofinansowanie wynagrodzeń i składek na ubezpieczenie społeczne. 5. Szkolenia i przekwalifikowania. 6. Dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych na kontynuację działalności gospodarczej. 7. Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej albo rolniczej.

W celu zwiększenia szans osób niepełnosprawnych na uzyskanie zatrudnienia, podwyższenia dotychczasowych kwalifikacji zawodowych lub zwiększenia aktywności zawodowej można inicjować i organizować szkolenie. Odbywa się ono w formach pozaszkolnych. Na szkolenie kieruje osobą niepełnosprawną kierownik Powiatowego Urzędu Pracy.

Impreza integracyjna

Pożyczka na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych jest kolejną formą rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Osoba ta nie tylko jest aktywna zawodowo, ale również może być pracodawcą dla innych osób.

W 2004 roku były organizowane spotkania z rodzinami biologicznymi i zastępczymi, podczas których pracownicy PCPR i MOPS Zwolenń, psycholog, pedagodzy, kuratorzy oraz funkcjonariusze policji udzielali informacji o możliwościach związanych z udzielaniem pomocy osobom zainteresowanym.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie współpracuje z ośrodkami pomocy społecznej powiatu i województwa mazowieckiego oraz Mazowieckim Centrum Polityki Społecznej. Współdziała także z organizacjami pozarządowymi powiatu w sferze pomocy społecznej oraz radami gmin i powiatu.

Efektem systematycznej współpracy jest organizacja pomocy żywnościowej na rzecz najuboższych rodzin powiatu, organizacja letniego wypoczynku dla dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo i zagrożonych alkoholizmem oraz organizacja uroczystych spotkań z okazji Dnia Pracownika Socjalnego lub pomoc OPS w ich przygotowaniu.

W zakresie spraw dotyczących niepełnosprawności Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie prowadzi stałą współpracę z organizacjami pozarządowymi powiatu, a przede wszystkim ze Stowarzyszeniem na Rzecz Pomocy Rodzinie i Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych w Zwoleniu.

W ramach programu „Wyrównywania różnic między regionami” w obszarze D – likwidacja barier transportowych i programu „PEGAZ 2003” PCPR opracowało wnioski dla powiatu, domu pomocy społecznej i warsztatu terapii zajęciowej na zakup samochodów na przewóz osób niepełnosprawnych ze środków PFRON.

Dom Pomocy Społecznej w Gródku (oprac. R. Paklerski). Dom Pomocy Społecznej w Gródku w powiecie zwoleńskim, gmina Policzna, jest placówką stałego pobytu, przeznaczoną dla osób przewlekle chorych psychicznie obojga płci w wieku od 18 lat.

Dom utworzony został w 1979 r. zarządzeniem wojewody radomskiego, a pierwszych mieszkańców przyjęto w 1980 r. Były to osoby ze schorzeniami układu nerwowego.

*Romuald Paklerski
– dyr. DPS
w Gródce*

Na działce o powierzchni 9900 m² bazę lokalową Domu stanowią: budynek główny, trzykondygnacyjny (z pokojami mieszkalnymi oraz niezbędnym zapleczem socjalno-administracyjnym), budynek gospodarczy parterowy (mieszczący warsztat terapii zajęciowej, garaż i magazyn), osłona tarasu, wiata, oczyszczalnia ścieków.

Teren Domu jest zabezpieczony ogrodzeniem stałym. Droga dojazdowa, chodniki, parking wyłożone są kostką brukową. Teren jest zagospodarowany (trawniki, oczko wodne, krzewy ozdobne i drzewa) i utrzymany w porządku, co wpływa na estetyczny wygląd otoczenia placówki.

Położenie Domu w niewielkiej miejscowości, nieopodal Czarnolasu, w otoczeniu przyrody, sprzyja w organizowaniu spędzania wolnego czasu mieszkańców. W pobliżu jest kościół parafialny, sklep, przystanek PKS.

Obecnie w Domu przebywa 73 osoby, 38 kobiet i 35 mężczyzn. Średnia wieku kobiet wynosi 65,5 lat, a mężczyzn 55,5 lat. Najstarsza mieszkanka ukończyła 94

lata, a najmłodszy mieszkaniec 33 lata.

Do wnoszenia opłat za pobyt zobowiązani są: mieszkańcy – nie więcej jak 70% swojego dochodu, małżonek, zstępni przed wstępnymi, gmina, z której osoba została skierowana.

Wśród zatrudnionych są pracownicy: administracji – 5 etatów, działalności gospodarczej – 13,5 etatów, działalności medyczno-rehabilitacyjnej – 11,5 etatów, opiekuńczo-terapeutycznej – 17,5 etatów.

Warunki mieszkaniowe. W latach 1994–1997 Dom rozbudowano i zmodernizowano, do dyspozycji mieszkańców są wyłącznie pokoje wieloosobowe tj.: 23 pokoje 2 osobowe z pełnymi węzłami sanitarnymi w tym wanny lub natryski, 5 pokoi 3 osobowych, 3-pokoje 4-osobowe.

Wyżywienie i organizacja. Mieszkańcy Domu spożywają posiłki w stołówce, mieszczącej się na I piętrze, bądź we własnych pokojach, część osób jest karmiona przez personel. Stołówka jest zlokalizowana w dużej, przestronnej Sali, zapewniającej miejsca dla wszystkich mieszkańców.

Pomoc w podstawowych czynnościach życiowych. Mieszkańcy Domu wymagają pomocy prawie we wszystkich codziennych czynnościach życiowych. Personel Domu wspomaga mieszkańców w tych czynnościach całą dołą. Z uwagi na ich stan psychiczny, fizyczny i chorobowy pomoc potrzebna jest: przy żywnieniu, kąpaniu, ubieraniu, korzystaniu z WC, przy zachowaniu czystości.

Dom Pomocy Społecznej w Gródce

Pomoc w załatwianiu spraw osobistych przez pracowników socjalnych i osoby I kontaktu.

Zakres i formy terapii zajęciowej. Podnoszenie sprawności i aktywności mieszkańców. Są to głównie drobne prace manualne, przygotowywanie ulubionych potraw, wykonywanie obrazów i rzeźb, napraw zniszczonych sprzętów, prace porządkowe, zbieranie jagód, grzybów itp.

Możliwość realizacji potrzeb religijnych i kulturowych. Formy spędzania wolnego czasu. W Domu znajdują się kaplica, w której raz w tygodniu odprawiana jest Msza Święta. Mieszkańcy dbają o groby zmarłych na pobliskim cmentarzu.

Poziom i częstotliwość ofert z zakresu działalności kulturowej w Domu dostosowane są do indywidualnych potrzeb i możliwości mieszkańców.

*Henryk Bednarczyk
Zbigniew Buczma
Piotr Wajs*

„Dziedzictwo i rozwój ziemi Jana Kochanowskiego” projekt inicjatyw wspólnotowych „LEADER+”

Projekt obejmuje terytorium działania (LGD) Stowarzyszenia „Dziedzictwo i rozwój” – ziemi: Jana Kochanowskiego, Jacka Malczewskiego i Bolesława Leśmiana, tj. 6 gmin (Zwoleń, Policzna, Kazanów, Tczów, Ciepiałów, Iłża) razem powierzchnię 829,09 km², którą zamieszkuje 53 023 ludności. Teren położony w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego w dolinach dwóch rzek: Zwolenki i Iłżanki. W celu sprawnej realizacji zadań projektu powołane zostały w każdej gminie 3–5 osobowe zespoły robocze.

Projekt został zakwalifikowany do realizacji Schematu I przez Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA.

Budowa partnerstwa lokalnego – powstanie lokalnych grup działania – Stowarzyszenia Dziedzictwo i Rozwój prowadzono w ramach SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004–2006, działanie 2.7 Pilotażowy Program LEADER+.

Inicjatywą Wspólnotową LEADER+ jest wsparciem Unii Europejskiej dla rozwoju obszarów wiejskich: **schemat I** – przygotowanie programu, utworzenie partnerstw – Lokalnych Grup Działania, **schemat II** – realizacja programu przez Lokalne Grupy Działania.

Realizacja schematów I i II jest więc w naszym kraju przygotowaniem do nowego okresu programowania na lata 2007–2013.

Podjęcie programu LEADER+ cechuje: partnerstwo, terytorialna spójność, oddolna inicjatywa, integracja działań, innowacyjność, lokalne zarządzanie i finansowanie, współpraca i tworzenie sieci.

W wyniku przetargu realizację projektu powierzono Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wspólnie ze Stowarzyszeniem Oświatowym SYCYNA.

Odbyło się pięć spotkań informacyjnych dla mieszkańców: 03.01.2006 r. – Sycyna, 05.01.2006 r. – Strykowice Górne, 10.01.2006 r. – Jedlanka, 12.01.2006 r. – Zielonka Nowa, 26.01.2006 r. - Zwolen.

Wyłoniono Lokalną Grupę Działania, która na warsztatach (31.01.–16.02.2006 r.) opracowała **Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich** i powołała **Stowarzyszenie Dziedzictwo i Rozwój**. Przy opracowaniu Zintegrowanej Strategii wykorzystano Strategię Rozwoju Gminy Zwolen i Plan Rozwoju Lokalnego 2005–2009. Zintegrowaną Strategię Lokalna Grupa Działania zatwierdziła 21.03.2006 r.

Dla ułatwienia opracowania przyszłych projektów zdecydowaliśmy się opublikować obszerne fragmenty przygotowanej Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dokumenty zgrupowano w trzech rozdziałach w jednej broszurze, co pozwala uniknąć zbędnych powtórzeń. Broszurę uzupełnia folder promujący Projekt i gminę.

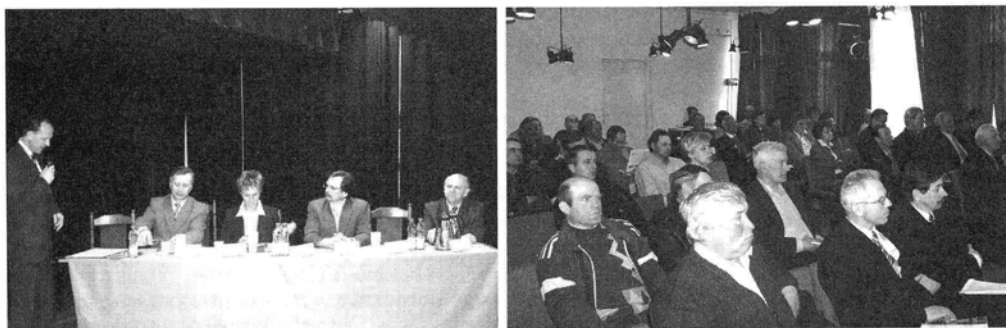

Powstaje Lokalna Grupa Działania

Dorobek schematu I i zamierzenia w schemacie II będą przedmiotem obrad konferencji „Dziedzictwo i Rozwój szansą aktywizacji obszarów wiejskich w inicjatywie wspólnotowej LEADER+ 04.04.2006 r..

Rozszerzono terytorialny zasięg partnerstwa i strategii o gminy Kazanów, Tczów i Policzna (pow. zwoleński), Ciepeliów (pow. lipski), Ilża (pow. radomski) w oparciu o wolę samorządów i lokalne zespoły działań. Nowe lokalne grupy mogą być oparte o zespoły autorskie (od 15–20 osób) wydanych monografii w serii Biblioteki Sycyńskiej – „małe ojczyzny wielkich ludzi”.

Lokalna Grupa Działania opracowała i przyjęła Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich. Ukonstytuowała się jako Stowarzyszenie Dziedzictwo i Rozwój. Zarząd: prezes – Zbigniew Buczma, zastępcy prezesa: Henryk Bednarczyk i Bogusława Jaworska, sekretarz – Natalia A. Wiczerzyńska, skarbnik – Hanna Pyrka, członkowie - Andrzej Chołuj, Grzegorz Stawarz, Stanisław Bartosiewicz. Komisja Rewizyjna: przewodniczący – Włodzimierz Kabus, zastępca – Elżbieta Nowakowska, sekretarz - Mariusz Zięba, członkowie – Mateusz Sałbut, Adam Oleś.

Konferencja Dziedzictwo i rozwój szansą aktywizacji obszarów wiejskich w inicjatywie LEADER+ w Zwoleniu (kwiecień 2006)

Stowarzyszenie Dziedzictwo i Rozwój działa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, uwzględnia ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych.

Stowarzyszenie przygotowało wnioski do II Schematu programu LEADER+ dla rozszerzenia partnerstwa o gminy Kazanów, Tczów i Policzna (pow. zwoleński), Ciepeliów (pow. lipski), Ilża (pow. radomski).

Głównym celem projektu jest realizacja Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW) sześciu wyżej wymienionych gmin, a w tym szczególnie zadań związanych z: ochroną zasobów historyczno-kulturowych, kreowaniem produktu regionalnego, zastosowaniem nowych informacji know-how i nowych technologii, promocją regionu w kierunku poprawy jakości życia mieszkańców na obszarze objętym funkcjonowaniem Lokalnej Grupy Działania.

Projekt obejmuje cele strategiczne (ZSROW), którymi są: **Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji w oparciu o uwarunkowania przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe:** zachowanie dziedzictwa

kulturowego, rozwój infrastruktury turystycznej; **Zrównoważony i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich:** poprawa istniejącej infrastruktury technicznej, rozwój infrastruktury ochrony środowiska; **Wzrost konkurencyjności obszarów wiejskich:** rozwój społeczeństwa informacyjnego, rozwój drobnej przedsiębiorczości, podniesienie poziomu produkcji rolnej.

W ramach II schematu projektu (2007 r.) przewiduje realizację zadań:

Organizacja biura LGD; Działania na rzecz promocji i reklamy, organizacja Ogólnopolskich Dni literatury w tym: po jednej edycji imprez promocyjnych: „Imieniny Pana Jana” w Zwoleniu, „Dni Sycyny”, „Spotkania sobótkowe w Czarnolesie” gm. Policzna, Dni literatury; Leśmian - Iłża, Dni Sztuki J. Malczewski – Wielgie popularyzacja produktów lokalnych; Działania informacyjno-promocyjne: emisja na antenie radia informacji o wydarzeniach promocyjno-kulturalnych oraz szkoleniach realizowanych w ramach projektu, wydanie folderu nt. „Marketing lokalnych produktów”, założenie strony internetowej, wydanie publikacji nt. dziedzictwa kulturowego – 2 tytułów monograficznej serii wydawniczej „Biblioteka Sycyńska”, wydanie po dwa numery czasopism poświęconych dziedzictwu kulturowemu; **Wykonanie ekspertyz, analiz i badań do projektów:** ekspertyzy i badania do Lokalnego Planu Rewitalizacji (opracowanie LPR), „Adaptacja młyna (oraz zagospodarowanie wokół niego terenu) w Sycynie na „Centrum muzealno-edukacyjne”, „Odmulenie i oczyszczenie Jeziora Iłżeckiego”, „System informacji wizualnej na terenie gm. Ciepiałów”, „Adaptacja budynku po byłej szkole podstawowej w Łaziskach na Muzeum Ziemi Lipskiej”, „Renowacja zabytkowych parków wiejskich” w Bąkowej i Łaziskach w gminie Ciepiałów, sieć alei parkowych na terenie Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie” gm. Policzna, modernizacja budynku świetlicy wiejskiej w Bartodziejach gm. Tczów wraz z zagospodarowaniem terenu”, modernizacja budynków po szkołach (w Kroczowie, Osuchowie i Ostrownicy) na potrzeby np. domu ludowego, klubu seniora – gm. Kazanów, Dokumentacja techniczna stadionu sportowego z szatnią i parkingiem gm. Kazanów; **zastosowanie nowych technologii know-how (szkolenia);** Podniesienie jakości produkcji mleka poprzez zastosowanie technologii know-how”, „Podniesienie jakości produkcji żywności wieprzowej poprzez zastosowanie nowych technologii”, „Technologie know-how w produkcji zbóż i roślin ogrodniczych (truskawki, ogórki)”, „Wyjazd szkoleniowy dla hodowców bydła ras mięsnych”.

Terminy realizacji w poszczególnych etapach pokrywają się z kwartałami w roku 2007.

Stowarzyszenie realizuje swój cel (w ramach projektu) w szczególności poprzez: **organizowanie i finansowanie** a) przedsięwzięć o charakterze informacyjnym lub szkoleniowym, w tym seminariów, szkoleń, konferencji i konkursów, b) imprez kulturalnych, takich jak festiwale, targi, pokazy i wystawy, służących zwłaszcza promocji regionu i jego tożsamości kulturowej, c) działalności propagandowej, promocyjnej, informacyjnej i poligraficznej, w tym: **prowadzenie bezpłatnego doradztwa** w zakresie przygotowania projektów inwestycyjnych związanych z realizacją Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich, **współpracę i wymianę doświadczeń** z instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie objętym celem stowarzyszenia na poziomie krajowym i międzynarodowym, **prowadzenie innych działań** przewidzianych dla lokalnej grupy działania (LGD) w przepisach Sektorowego Programu Operacyjnego.

Uroki niziny – środowisko przyrodnicze

Geologia. Zgodnie z regionalizacją fizyczno-geograficzną według J. Kondrackiego (2000) powiat zwoleński położony jest w mezoregionie Równina Radomska makroregionu Wzniesienia Południowomazowieckie i mezoregionie Równina Kozienicka makroregionu Nizina Środkowomazowiecka. Jedynie południowowschodnia część powiatu (część gminy Przyłęk) położona jest w obszarze mezoregionu Małopolski Przełom Wisły, makroregionu Wyżyna Lubelska.

Makroregion Wzniesień Południowomazowieckich i Nizina Środkowomazowiecka zaliczane są do podprowincji Niziny Środkowopolskiej, a Wyżyna Lubelska do podprowincji Wyżyna Wschodniomałopolska, tak więc południowo-wschodnia część powiatu położona jest w strefie granicznej Polski nizinnej i wyżynnej.

Rzeźba terenu kształtowała się pod wpływem wielu czynników, nakładających się na siebie. Zasadnicze jej zręby ukształtowała działalność i recesja zlodowacenia środkowopolskiego.

Małopolski Przełom Wisły obejmuje dolinę rzeki na długości około 82 km i od 1,5 km do 10 km szerokości. Wysokość zboczy doliny wynosi około 60–80 m.

Okolice Tezowa

Dolina rzeki Zwolenki

„dzikich” wyrobisk, które wymagają rekultywacji, tym bardziej, że część z nich jest wykorzystywana do składowania odpadów komunalnych przez okoliczną ludność.

Torfy, występujące na terenie powiatu, związane są głównie z torfowiskami dolinnymi. Powstały one w obrębie płaskich dolin rzecznych i w zagłębieniach bezodpływowych. Są to torfowiska na ogół niskie, utworzone z torfów trzcinowych i turzycowych. Torfy zostały udokumentowane w złożu „Antoniówka” (gm. Policzna), „Przyłęk”, „Janowiec”, „Dolina rzeki Zwolenki”, „Borowiec-Lucimia” i „Karczówka”. Obecnie żadne z nich nie jest eksploatowane. Na terenie złoża „Borowiec-Lucimia” i „Antoniówka” utworzono rezerваты. Na części pozostałych złóż utworzono użytki ekologiczne, a na innych są one projektowane. Przewidziane do eksploatacji złożo „Karczówka”, położone na południowym skraju Puszczy Kozienickiej, nie powinno być eksploatowane ze względu na ochronę hydrogeologiczną i uwarunkowania

Wisła – Lucimia

Pod względem geologicznym obszar powiatu zwoleńskiego położony jest na północno-wschodnim obrzeżu Gór Świętokrzyskich.

Surowce mineralne.

Na terenie powiatu zwoleńskiego stwierdzono występowanie kruszyw naturalnych, drobnych i grubych, surowców ilastych, torfów, opok i kredy piszącej, piasków i żwirów. Na terenie powiatu znajduje się duża ilość

przyrodnicze.

Gleby, występujące na terenie powiatu zwoleńskiego, to gleby typu bielcowego i pseudobielcowego, gleby brunatne oraz podrzędnie czarne ziemie zdegradowane.

Pod względem hydrogeologicznym powiat zwoleński położony jest na obszarze o korzystnych warunkach ujęć wód podziemnych.

Na terenie powiatu zwoleńskiego nie prowadzi się

monitoringu wód podziemnych. Najbliższy punkt pomiarowy znajduje się w Pionkach, w powiecie radomskim.

Wody powierzchniowe powiatu zwoleńskiego mają charakter nizinny. Doliny cieków są płaskie, słabo wcięte w podłoże. Charakter sieci hydrograficznej uległ przekształceniu w efekcie przeprowadzonych prac melioracyjnych. W wyniku melioracji podstawowych, prawie 100% cieków zostało wyprostowanych.

Na terenie powiatu mają swoje źródła rzeki: Zwolenka (dopływ Wisły), Tczówka (dopływ Modrzejowicy), Piątkowy Stok (dopływ Zwolenki) i Plewka. Rzeki są niewielkie, posiadają liczne dopływy. W wyniku przeprowadzonych melioracji część z nich zatraciła swój naturalny charakter.

Wody rzek powiatu na przełomie lutego i marca mają charakter wezbraniowy typu roztopowego, na przełomie lipca i sierpnia są to wezbrania letnie. Okresy niskich stanów wód występują w czerwcu i na początku lipca oraz jesieni. W czasie wyższych stanów wód Wisły zalewany jest teren miejscowości Lucimia w gminie Przyłęk. Wały przeciwpowodziowe w niedostateczny sposób zabezpieczają wieś. W pobliżu znajduje się rezerwat „Borowiec” będący ostoją wielu rzadkich zwierząt wodno-błotnych, między innymi żółwia błotnego. W czasie wzmożonych opadów również wody rzeki Zwolenki występują z koryta i zalewają taras zalewowy. Na terenie powiatu, w gminie Zwolen, opieką prawną jako użytek ekologiczny objęto Staw Moskol, dwa zbiorniki retencyjne w mieście Zwoleniu i Janowicach przeznaczone są do celów rekreacyjnych. Znajdują się tu również liczne drobne oczka wodne, stawy, sadzawki i zbiorniki przeciwpożarowe. Większość oczek wodnych wysycha i zarasta wierzbiami i brzoziami.

Roślinność i zwierzęta. Środowisko przyrodnicze powiatu zwoleńskiego jest dobrze zachowane. Świadczy o tym występowanie na jego terenie wielu gatunków zwierząt i roślin, objętych ochroną gatunkową. Najlepiej rozpoznane są obszary północno-zachodnie powiatu, lasy wchodzące w skład Kozienickiego Parku Krajobrazowego. Zachowało się tu wiele zbiorowisk leśnych o charakterze naturalnym. W drzewostanach dominuje sosna. Cennym elementem są, występujące tu na granicy swych zasięgów, jodła i buk oraz rzadkie modrzew polski i cis. W wielu miejscach występują stare bory z dorodnymi sosnami. Do bardzo rzadkich roślin należą rosnące tu m.in. zimoziół północny, wiciokrzew pomorski, bluszcz pospolity, wawrzynek wilcze łyczo, lilia złotogłów, orlik pospolity, śnieżyczka przebiśnieg, pełnik europejski, czosnek niedźwiedzi, sasanka otwarta, bułownik czerwony i widłak. Na licznych torfowiskach rosną rzadkie rośliny bagiennie: rosiczka okrągłolistna, bagno zwyczajne, borówka bagienna, żurawina błotna i fiołek torfowy. Chronione porosty to m.in. chrobotek reniferowy, płucnica islandzka, brodaczkę. Do grzybów objętych ochroną należą: smardz jadalny i stożkowaty, sromotnik bezwstydnny, szmaciak gałęzisty, soplówka, żagwica listkowata i purchawka olbrzymia.

Wśród gniazdujących w Puszczy około 150 gatunków ptaków, na terenie wchodzącym w powiat zwoleński występują dość liczne populacje chronionych żurawi, bocianów czarnych i kruków. Wśród zwierzyny leśnej wyróżnić należy występujące na tym terenie duże ssaki: łosia, jelenia, sarnę oraz borsuka i lisa. Na uwagę zasługuje występowanie na terenie Puszczy aż 16 gatunków nietoperzy, wśród nich gatunków tak rzadkich, jak mroczek posrebrzany, nocek wąsaty i mopek. Występuje tu również zagrożony wyginięciem żółw błotny oraz motyle. Odnotowano obecność co najmniej 19 gatunków ssaków, w tym 7 chronionych i 6 łownych. Do najcenniejszych gatunków małych ssaków zaliczyć należy ryjówkę aksamitną i chomika.

Stwierdzono sześć gatunków gadów i 13 płazów, wśród nich rzadkie kumaki nizinne, huczki ziemne i ropuchy paskówki.

W Zwolence występuje 19 gatunków ryb. Do najbardziej pospolitych należą: leszcze, płocie, krąpie, jelce, klenie, sandacze i świnki. W Zwolence największe są populacje płoci, wzdręgi, karasi i okoni, do cenniejszych należą węgorze.

Duże znaczenie dla powiatu mają zadrzewienia, nie będące zbiorowiskami leśnymi: zadrzewienia przywodne, ciągnące się wzdłuż cieków wodnych (wierzby, olsze, brzozy, kruszyna), zadrzewienia przydrożne, towarzyszące ciągom komunikacyjnym, zadrzewienia śródpolne, często porastające tereny nieużytkowane rolniczo i miedze (zarośla tarniny, dzikiej róży, jeżyn, derenia, pojedyncze drzewa).

Lasy. Powiat zwoleński jest regionem o średniej lesistości. Najcenniejsze przyrodniczo są lasy Kozienickiego Parku Krajobrazowego, obejmujące obszar Puszczy Kozienickiej, tworzącej rozległy, rozczłonkowany kompleks leśny z licznymi polanami. Z terenem Parku w dużej części pokrywa się obszar Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Puszczy Kozienickiej”. Są to większe obszary leśne, wchodzące w skład jednego lub kilku nadleśnictw, tworzone w celu promocji proekologicznej polityki leśnej państwa. W drzewostanie dominuje sosna. Średni wiek drzewostanów to 57 lat. Gatunkiem przeważającym w tych lasach (około 80% powierzchni) są drzewa iglaste, dominują słabe siedliska borowe. Jako gatunki domieszkowe występują brzoza, dąb, olsza szara i czarna, jodła, świerk, grab, lipa, klon, modrzew, jesion, wiaź i buk. Na terenie powiatu planowanymi działaniami objęte są praktycznie tereny należące do nadleśnictwa Zwoleń, obręb Zwoleń. Mają one na celu zachowanie półnaturalnych, bogatych zbiorowisk leśnych Puszczy Kozienickiej.

Krajobraz powiatu zwoleńskiego jest mocno zróżnicowany. Liczne tereny posiadają bezcenne walory przyrodnicze. Znajdują się tu płaskie tereny porośnięte łąkami, przechodzące w rozlewiska, jak również zalesione wzniesienia. Niewielkie rzeki i strumienie dodają niepowtarzalnego uroku okolicom.

Obszary najcenniejsze przyrodniczo objęto ochroną prawną. W 1983 roku na powierzchni 26 233 ha utworzono Kozienicki Park Krajobrazowy. W jego obszarze znalazła się część gminy Zwoleń.

„Okólny Ług”. Rezerwat utworzony w 2001 roku położony jest we wschodniej części gminy Policzna na terenie wsi Antoniówka i Patków oraz na terenie gminy Pionki – wieś Sucha, Nadleśnictwo i obręb Zwoleń. Jego powierzchnia wynosi 168,94 ha.

W większości jest to teren podtopiony, silnie uginający się przy chodzeniu (tzw. „pło” lub „spleja”). Przy wyższym stanie wody, obszar jest niedostępny dla człowieka. To naturalne zabezpieczenie ekosystemu sprawia, że mogą się utrzymywać rzadkie gatunki roślin, a zwłaszcza „antropofobne” gatunki zwierząt. W rezerwacie stwierdzono 167 gatunków roślin naczyniowych, wśród których 33 gatunki stanowią rośliny rzadko spotykane w Polsce, m.in. roszarki, żurawiny, bagno i liczne gatunki turzyc, a 4 gatunki podlegają ochronie całkowitej. Fauna „Okólnego Ługu” to głównie mięczaki, płazy, gady i ptaki. Występuje tu około 30 gatunków ważek, pań królowej, żuraw, rycyk, krzywodziób, bąk, bączek, kobuz, bocian czarny i płaskonos, cyraneczka i cyranka oraz żmija zygzakowata i zaskroniec. Największą osobliwością jest żółw błotny należący do gatunków skrajnie zagrożonych wyginięciem. Uznanie za rezerwat „Okólnego Ługu” poza przyrodniczym ma także znaczenie gospodarcze. Torfowisko położone jest w obszarze największych deficytów wodnych w Polsce.

„Okólny Ług” jest ostoją przyrody uwzględnioną w systemie CORINE (europejski system koordynacji informacji o środowisku). Ze względu na występowanie gatunków płazów, gadów i ptaków stanowi potencjalny element sieci NATURA 2000 (europejski system ekologiczny). Założeniem sieci NATURA jest optymalizacja działalności na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczego Europy.

„Ługi Helenowskie”. Rezerwat torfowiskowy o powierzchni 93,56 ha, utworzony w roku 1985, nr rejestru MOŚZNiL 15/924 . Celem utworzenia rezerwatu jest zachowanie torfowisk i bagien na wododziałach rzek; Zagóźdzonki i Zwolenki oraz bagiennych zbiorowisk leśnych. W skład rezerwatu wchodzi ponad 47 ha powierzchni leśnej i prawie 45 ha bagien. Największe bagno „Wielki Ług” pokrywa niemal w całości uginające się „pło”. Inwentaryzacja przyrodnicza wykazała występowanie na tym obszarze 14 zespołów oraz zbiorowisk torfowiskowych i bagiennych, w tym 5 typowo leśnych. Najcenniejszym typem roślinności bagiennej rezerwatu, ze względu na obfite wystę-

Rezerwat przyrody „Ługi Helenowskie”

powanie rzadkich w tej części Polski gatunków jest zespół przygielki białej z licznie występującymi rzadkimi gatunkami roślin – bagnicy torfowej i rosiczki okrągłolistnej. Spośród innych rzadkich gatunków spotyka się w rezerwacie: wąkrotę zwyczajną, tarczycę nitkowatą, żurawinę błotną i bagno zwyczajne. Najczęściej spotykanym zbiorowiskiem leśnym jest bór wilgotny, następnie typy: bór mieszany wilgotny, bór świeży wilgotny. W drzewostanie panującym gatunkiem jest sosna. W runie licznie spotyka się borówkę bagienną i czernicę. Żyją tu dziki, lisy, łosie, ptaki reprezentują: myszołów zwyczajny, kukulka, dzięcioł duży i średni, żuraw, kwiczoł, a gady: zaskroniec, żmija, padalec i jaszczurka żyworodna.

„Miodne”. Rezerwat leśny o powierzchni 20,38 ha, utworzony w roku 1985, nr rejestru MOŚZNiL 16/925. Celem utworzenia jest ochrona fragmentu lasu mieszanego z udziałem buka na północnej granicy zasięgu. Jest to ostatnie tak duże skupisko tego gatunku na terenie Puszczy Kozienskiej. Żyzne siedlisko lasu świeżego zapewnia bardzo dobre warunki dla dalszego rozwoju buka. W zachodniej części obszaru chronionego rośnie kilka ponad 100-letnich okazów tego gatunku. W rezerwacie rośnie drzewostan pochodzenia naturalnego w wieku 30–80 lat. Prowadzone w poprzednim okresie użytkowanie gospodarcze doprowadziło do powstania drzewostanów wielogatunkowych z udziałem jodły, buka, dębu z domieszką sosny, osiki, wiązu i brzozy. W runie występuje rzadka na terenie Puszczy turzyca orzęsiona, ponadto spotyka się bluszcz pospolity, groszek wschodniokarpacki, podgranicznika pospolitego, gwiezdnicę wielokwiatową, perlówkę zwisłą, gajowca żółtego, fiołka leśnego. Do najczęściej spotykanych zwierząt należą: sarna, dzik, lis, wiewiórka, myszołów zwyczajny, dzięcioł duży i średni, śpiewak, jaszczurka zwinka, żmija, rzekotka drzewna i ropucha szara.

„Borowiec”. Rezerwat został utworzony zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 21 grudnia 1990 r. Całkowita jego powierzchnia wynosi 57,3 ha. Celem jego utworzenia była ochrona, unikalnych już w skali kraju, środowisk wraz z występującą tu fauną

i florą. Rezerwat położony jest na terenie gminy Przyłęk w dolinie rzeki Zwolenki około 1,5 km od jej ujścia do Wisły. Wąskie w tym miejscu dno doliny (od 0,5 do 1,0 km) wypełniają torfy. Zbocza doliny są silnie pocięte i rozczłonkowane przez suche dolinki. Największą powierzchnię zajmują zbiorowiska łąkowe, ponadto występują kępy wierzb oraz laski olszowe (łęg olszowy). Na terenie

Rezerwat przyrody „Borowiec”

tym stwierdzono m.in.: występowanie 234 gatunków roślin naczyniowych, 64 gatunki mięczaków, 17 gatunków ryb, 10 gatunków płazów, 3 gatunki gadów, 19 ssaków i 81 gatunków ptaków (w tym 79 lęgowych).

Wśród spotykanych tu roślin naczyniowych na uwagę zasługuje kilka rzadkich i interesujących, takich jak: turzycza nitkowata, żurawina błotna, wolffia bezkorzeniowa czy rzęsa garbata. Dziewięć innych gatunków podlega ochronie prawnej i są to m.in.: salwinia pływająca, rosiczka okrągłolistna, storczyk okrągłolistny.

Stwierdzono tu 21 gatunków ślimaków lądowych i 43 gatunki mięczaków wodnych. Licznie reprezentowane są kręgowce. W ichtiofaunie rezerwatu stwierdzono dominację gatunków charakterystycznych dla wód wolno płynących i stagnujących w tym: płoci, wzdręgi i karasia. Znaczny procent odławianych tu przez wędkarzy ryb stanowią gatunki ryb introdukowanych lub pochodzących z zarybień, np.: karp, sumik karłowaty oraz węgorz. W rezerwacie dogodnie miejsce do rozrodu i bytowania znajduje trzy gatunki gadów, w tym obecny na kartach Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt – żółw błotny.

Ornitofauna rezerwatu, pomimo niezbyt wielkiej jego powierzchni, jest stosunkowo bogata, gniazduje tu 79 gatunków ptaków. Ptaki typowo wodne to m.in. perkoz dwuczuby, czernica, krzyżówka. Ze strefą szuwaru związane są natomiast: wodnik, kokoszka wodna i inne. Bogactwo gatunkowe doliny znacznie podnoszą olsy, suche laski sosnowe i zadrzewienia śródpolne. Stwierdzono w nich lęgi myszołowa, kobuza i pustulki. Faunę ssaków reprezentuje aż 19 gatunków, a z uwagi na fakt, iż nie rozpoznawano gatunków nietoperzy liczba ta z całą pewnością jest większa. Spotykane tu ssaki drapieżne to lis, kuna domowa i łasica.

Na terenie gminy Przyłęk i sąsiadującej z nią gminy Zwoleni utworzono obszar chronionego Krajobrazu „Dolina Zwolenki”. Powierzchnia jego wynosi 5040 ha. Teren ten odznacza się szczególnie dużymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi. Meandrująca rzeka płynąc w wąskiej dolinie tworzy malownicze zakola. Przy rzece znajdują się liczne, nieduże torfowiska. Na tarasie zalewowym zachowały się zbiorowiska leśne rzadko spotykane w innych regionach Polski.

Fauna jest również bogata i zróżnicowana. Wyróżniają się szczególnie ptaki. W dolinie gniazduje ich około 80 gatunków, a co najmniej kilkadziesiąt innych zatrzymuje się tu podczas jesiennych i wiosennych wędrówek. Z ginących i zagrożonych gatunków gniazdują tu: bąk, błotniak łąkowy, kropiatka, zielonka, siweczka rzeczna, krzywodziób, derkacz, rybitwa czarna, przepiórka, podróżniczka i kraska. Żyje tu około 19 gatunków ssaków. Herpetofaunę reprezentuje około 19 gatunków, w tym rzekotka drzewna, żaba śmieszka, ropucha paskówka, grzebiuszka, kumak nizinny, padalec, jaszczurka żyworodna, zaskroniec, żmija i żółw błotny.

Ze względu na bogactwo środowiskowe i gatunkowe obszar doliny został zaliczony wraz z doliną pobliskiej Wisły do obszarów węzłowych o znaczeniu

międzynarodowym. Projektowany Nadwiślański Park Krajobrazowy obejmie południowo-wschodnią część gminy Przyłęk. Teren ten stanowi jeden z najcenniejszych europejskich ekosystemów rzecznych. Zgodnie z konwencją „Ramsar” o obszarach wodno-błotnych mających unikatowe znaczenie dla ptactwa wodno-błotnego odcinek ten został zakwalifikowany do ochrony w skali międzynarodowej.

W obręb gminy Przyłęk wejdzie również fragment projektowanego rezerwatu „Wyspy Gniazdkowskie”. Obejmuje on jeden z ciekawszych fragmentów Wisły, największej w Europie rzeki o nieuregulowanym korycie.

Obszar położony w dolinie rzek (strumieni) Plewki i Czerniawki w gminie Przyłęk wytypowano do utworzenia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego. Koryta obu rzeczek zachowują tu swój naturalny charakter.

W gminie Policzna wytypowano do objęcia ochroną i utworzenia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego dolinę lewobrzeżnego dopływu rzeki Zwołanki. Jest to silnie zabagniony teren z pozostałościami stawów, z ekosystemami roślinności bagiennej, z licznymi gatunkami ptaków, płazów i owadów.

Drugim zespołem przyrodniczo-krajobrazowym będzie fragment doliny Strugi Polickiej. Jest to wąwóz porośnięty olesem, z terenami zabagnionymi, ze stawami, z roślinnością szuwarowo-torfowiskową. Gniazdują tu liczne ptaki, występują liczne płazy.

Park w Grabowie Starym. Park dworski, założony około połowy XIX wieku. Ogólna powierzchnia parku wynosi 8,54 ha, w tym wód 0,22 ha. Park jest własnością Doświadczalnego Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, a jego otoczenie stanowią grunty orne. Na szatę roślinną składają się głównie drzewa. Występujące tu wcześniej krzewy uległy likwidacji, dlatego występują pojedynczo lub we fragmentach żywopłotów założonych w ostatnim okresie. Wstępna inwentaryzacja drzewostanu wykazała występowanie 19 gatunków drzew i 6 gatunków krzewów. Park najlepiej zachował się w części południowo-zachodniej. Na uwagę zasługują ślady dawnej alei lipowej i grabowej. Obok lipy drobnolistnej i graba pospolitego rosną tu również klony zwyczajne i dęby szypułkowe. Wiek starych drzew, np. graba pospolitego, wynosi około 100 lat. W parku przeważają drzewa w wieku 70–100 lat, w tym kilka okazałych egzemplarzy dębu szypułkowego. Na jego obszarze swoje ostoje znalazło wiele gatunków zwierząt, m.in. ptaki, ssaki i liczne bezkręgowce, stwierdzono tu np. występowanie dzięcioła zielonego, kaczki krzyżówki i innych gatunków zwierząt.

Park w Sycynie. Park dworski, założony w II połowie XIX wieku, powierzchnia 1,15 ha. Historycznie związany z miejscem urodzenia Jana Kochanowskiego. Badania wykazały na terenie parku fundamenty dworu datowanego na lata życia Jana Kochanowskiego. Obecny drzewostan i jego układ w parku pochodzi prawdopodobnie z XX wieku. Podczas prac archeologicznych okazało się, że cała powierzchnia obiektu była wielokrotnie użytkowana pod budownictwo. Obecnie teren jest zabudowany przez Gospodarstwo Rolne. Resztki parku pozostały na północ od dworu. Dwór spalił się w latach 70.

Do parku przylegają dwa stawy przedzielone szosą. Poza terenem parku znajduje się budynek starego młyna. Drzewostan w parku jest bardzo ubogi. Rośnie tu zaledwie 13 gatunków drzew, krzewów. Są to: brzoza brodawkowata, buk pospolity, jesion wyniosły, kasztanowiec biały, klon pospolity, lipa drobnolistna, morwa, olsza szara, robinia, śliwa, świerk pospolity, topola, wierzba biała.

Park w Strykowicach Górnych. Park dworski, założony w XVIII wieku, powierzchnia 4,1 ha. Na terenie parku znajdował się dworek modrzewiowy. Od południa park przylega do zalewu na Zwolence, wzdłuż którego biegnie asfaltowa aleja z licznym starodrzewem. Drzewostan w parku jest zaniedbany, układ alei zatarty. Inwentaryzacja wykazała, że rośnie tu nadal 28 gatunków drzew i krzewów, tj. bez czarny, bez lilak, brzoza brodawkowata, czereśnia, dąb szypułkowy, dereń jadalny, glóg jednoszyjkowy, grab pospolity, grusza dzika, jabłoń, jesion wyniosły, kasztanowiec zwyczajny, klon jawor, klon jesionolistny, klon zwyczajny, kruszyna pospolita, leszczyna pospolita, lipa drobnolistna, modrzew polski, morwa czarna, robinia biała, śliwa, świerk pospolity, topola biała, topola włoska, trzmielina brodawkowata, wiąz polny, wiąz szypułkowy. Właściciel: Ministerstwo Rolnictwa.

Park w Strykowicach Górnych

Park w Jasińcu

Soleckim. Park pałacowy, założony w XIX wieku, dobrze zachowana część parkowo-leśna oraz kształty stawów, powierzchnia całkowita 11,16 ha. Sam pałac jest bardzo zaniedbany, kolejne przebudowy i pożar zmieniły znacznie jego pierwotny wygląd. Zachowały się natomiast: aleja grabowa, lipowa, stawy, strumyk ze sztucznie usypanym kopcem oraz częściowo fragment starego drzewostanu. Inwentaryzacja wykazała występowanie na terenie dawnego parku 26 gatunków drzew i krzewów. Są to: modrzew pospolity, sosna pospolita, świerk pospolity, żywotnik zachodni, brzoza brodawkowata, buk pospolity, dąb szypułkowy, grab pospolity, jesion wyniosły, klon pospolity, klon, jawor, kasztanowiec zwyczajny, lipa drobnolistna, olsza czarna, robinia akacjowa, topola czarna, topola niekłańska, topola osika, wierzba krucha, bez czarny, dereń jadalny, jałowiec pospolity, leszczyna pospolita, ligustr pospolity, róża dzika, trzmielina pospolita. Właściciel: Urząd Miasta i Gminy w Zwoleniu.

Park Pałacowy w Policznie. Park o pow. 4,05 ha, założony w połowie XVIII wieku otoczony jest murem. Wewnątrz, poza obiektami kubaturowymi, występuje drzewostan, składający się z następujących gatunków drzew i krzewów: kasztanowiec, brzoza brodawkowata, jesion wyniosły, wiąz szypułkowy, topola czarna, lipa drobnolistna, grab pospolity, głóg jednoszyjkowy, czeremcha zwyczajna i inne. W parku mocno zaniedbanym, z zatartą kompozycją, znajduje się 8 pomników przyrody.

Park dworski w Czarnolesie. Park o pow. 9,96 ha, założony w I połowie XIX wieku, będący siedzibą Muzeum im. Jana Kochanowskiego, posiada czytelny układ przestrzenny, na który składają się: obiekty kubaturowe, aleja z 10–20 m szerokości – dwustronnym drzewostanem, stawy wodne, których część wypełniona jest wodą oraz liczne drzewa i krzewy. Spośród 65 gatunków drzew i krzewów, wymienić można następujące: jodła kalifornijska, jawor, klon tatarski, klon srebrzysty, katalpa wielkokwiatowa, oliwnik wąskolistny, tulipanowiec, hortensja, cis pospolity. Na terenie parku znajdują się 4 drzewa pomnikowe. Starodrzew jest mocno zaniedbany, zbyt silnie zwarty, w części usychający.

Szlaki turystyczne piesze znakowane. Szlak żółty: Czarnolas–Policzna–Sucha–Linów–nadleśnictwo Zwoleń. Długość 20 km. Szlak wyznaczony w 1980 roku – Roku Jana Kochanowskiego. Szlak zapoznaje z południową częścią Puszczy Kozienickiej, a przede wszystkim prowadzi do Muzeum Jana Kochanowskiego.

Szlak niebieski: Czarnolas–Garbatka–Kociołki–Stanisławice–Kozieniceń–Łuczynów–Wola Chodkowska–Ryczywół. Długość 52 km. Na trasie w obszarze gminy przede wszystkim Czarnolas z muzeum oraz Grudek z zabytkowym kościołem, a poza obszarem gminy Garbatka Letnisko i ciekawe drzewostany Puszczy Kozienickiej.

Szlak zielony: Policzna–Patków–Kozie Ługi–Laski–Kamyk–Pionki PKP. Długość 15,5 km. Malowniczy i interesujący przyrodniczy szlak prowadzący skrajem Puszczy Kozienickiej. Na trasie, w obszarze gminy zabytki w Policznie (zespół kościelny i zespół pałacowo-parkowy, miejsca pamięci) oraz uroczysko „Policzna”.

Serce roście patrząc na te czasy

Pieśń Świętojańska o Sobótce

*Wsi spokojna, wsi wesola!
Który głos twej chwale zdoła?
Kto twe czasy, kto pożytki?
Może wspomnieć za raz wszytki*

*Natalia Anna Wieczerzyńska
Jadwiga Siepietowska*

Kulturalne impresje, domy kultury, świetlice, biblioteki, zespoły

Dom kultury (*Opracowanie: Natalia Anna Wieczerzyńska*). Zwoleń jest miastem, w którym skupia się działalność kulturalna oddziałująca na gminy należące do powiatu zwoleńskiego: Przyłęk, Policzna, Tczów, Kazanów. Kultura to rozwijanie zainteresowań, tworzenie wzorców oraz wpływ na kształtowanie zachowań

Instytucje kultury Zwolenia tworzone były w różnych okresach, najstarsza to Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna od 1947. Następnie kino „Świt” w 1950 r., Biblioteka Pedagogiczna 1958 roku. Świetlica miejska utworzona w 1959 – była namiastką Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury (1977) i Domu Kultury (1985 rok). Muzeum otwarte zostało w 1975 roku, czyli typowe instytucje kultury pojawiły się po II wojnie światowej.

Działalność kulturalna rozwijała się praktycznie od momentu lokowania miasta, jednak ruch amatorski najbardziej rozwijał się na przełomie XIX i XX wieku. Wybudowany społecznie Dom Ludowy służył mieszkańcom Zwolenia przez wiele lat. Młodzież zwoleńska okresu przedwojennego była bardzo aktywna. Okres PRL-u sprzyjał rozwojowi bazy lokalowej. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku podejmowana była działalność kulturalna przez szkoły. W naszym mieście realizowane było hasło „szkoła ośrodkiem życia kulturalnego”. Młodzież szkolna licznie uczestniczyła w życiu kulturalnym. Lata siedemdziesiąte to okres, kiedy działalność tę przejął Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, a obecnie kontynuuje ją Dom Kultury. W pracy tych instytucji istotne jest, aby były one atrakcyjne i przyciągały swoją niezwykłością. Sztuka ludowa działa inspirująco na środowisko, aktywizując działalność kulturalną, a także przywiązywanie do regionu i środowiska. Jej cechy charakterystyczne – celowość formy, prostota i lapidarność ujęcia, ekspresja, autentyczność, swojskość, śmiałość rozwiązań i bogactwo kolorystyczne – dają się w sposób bezpośredni wykorzystać w działalności wychowawczej. Kultura ludowa przechowuje nie tylko tradycyjne treści, ale wobec rozwijają-

cych się procesów uniwersalizacji w kulturze współczesnej stanowi przeciwwagę i szansę odrodzenia istotnych wartości w kulturze. Zapewnia z jednej strony neutralność, spontaniczność i oryginalność, a z drugiej kształtuje charakter poprzez związek z życiem i przeszłością ziemi zwoleńskiej. Stanowi też jeden z ważnych elementów spajających przeszłość z teraźniejszością, rozbudza wiarę we własne siły, możliwości i zdolności twórcze młodych ludzi. Historia naszego miasta jest bardzo bogata. Im więcej jest wydarzeń w mieście, tym cieszy się ono większym zainteresowaniem ludzi nauki, sztuki, historyków, studentów i dziennikarzy. Kult Jana Kochanowskiego pomaga nam wiązać współczesność z tradycją kulturalną.

Władze miasta w szczególny sposób czczą pamięć o Wieszczu literatury polskiej – Janie Kochanowskim, organizując corocznie w centrum miasta imprezę poświęconą poecie. W 2005 roku 27 czerwca Zwoleni świętował Jubileuszowe XXV „IMIENINY PANA JANA”.

Impreza ta na przestrzeni ponad 25 lat przebiegała w bardzo różny sposób, jednak nigdy nie zabrakło pieśni i poezji Dostojnego Mistrza Jana Kochanowskiego prezentowanej m.in. przez Wojciecha Siemiona, Annę Nehrebecką, Aleksandrę Dmochowską, Danutę Nagórną i aktorów Teatru Radomskiego, Teatru Poszukiwań z WOKiSZ Resursa i Grup Poezji Śpiewanej Domu Kultury. Montaż słowno-muzyczny w wykonaniu młodzieży Liceum Ogólnokształcącego im. Jana Kochanowskiego ze Zwolenia weszły już na stałe do programu „Imienin Pana Jana”. Obrzędy sobótkowe w wykonaniu Zespołu Obrzędowego ze Strykowic Górnych, Śpiewaczego z Łaguszowa i Gotardów ze Zwolenia prezentowane były w Czarnolesie – miejscu, w którym poeta mieszkał i tworzył, Sycynie – miejscu narodzin oraz nad zwoleńskim zalewem i na Placu Kochanowskiego w Zwoleniu. Kilkudniowe Imieniny obejmowały również sesje popularnonaukowe z udziałem profesorów: Wacława Urbana, Janusza Pelca, Kazimierza Myślińskiego, Zbigniewa Sudolskiego. Z wielkim zaangażowaniem na łamach „Literatury” rozpowszechniał nasze świętowanie redaktor Kazimierz Bosek. Podczas Imienin gościliśmy gwiazdy polskiej estrady:

Korwód imieninowy

Wręczenie podziękowań z okazji 25 lat IPJ

Alicję Majewską z Włodzimierzem Korczem, Jerzego Polomskiego, Wandę Kwietniewską, Krystynę Giżowską, Halinę Frąckowiak, Jacka Wójcickiego, Ryszarda Rynkowskiego z zespołem, Zespół muzyki dawnej ARS NOWA, młodzież z Liceum Muzyki i Choreografii z Mohylewa na Białorusi, jednak najwięcej było zespołów ludowych: trzykrotnie Zespół Tańca Ludowego z Lublina, dwukrotnie Zespół Pieśni i Tańca Akademii Rolniczej z Lublina, Zespół Pieśni i Tańca z DK Walter z Radomia, Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Lubelskiej im. Wandy Kaniorowej oraz Dzieci Lublina, Zespół Promni z SGGW AR z Warszawy, Zespół Pieśni i Tańca AGH Krakus z Krakowa, Zespół Podlasie z Siedlec, dwukrotnie Zespół Pieśni i Tańca Obertas z Szydłowca, Zespół Pieśni i Tańca Lubartowiaci z Lubartowa. Koncertowały również nasze rodzime kapele: Stanisława Podsiadłego, Kazimierza Zdrzalika i Zdzisława Kwapińskiego i Gotardowie oraz zespoły z zaprzyjanych placówek kultury.

Podczas „Imienin” organizowane były imprezy towarzyszące: pokazy warsztatu pracy zwolenkich grup plastycznych, wystawy prac plastyków i fotografików, kiermasze plastyki, sztuki ludowej, książek, stoiska z wydawnictwami Towarzystwa Miłośników Miasta Zwolenia im. J. Kochanowskiego, bieg młodzieżowy szlakiem J. Kochanowskiego Sycyna – Zwoleni, konkursy wiedzy o Janie Kochanowskim, w latach 1996, 1997 i 1998 – Ogólnopolski Plener Fotograficzno-Plastyczny pn. „Ziemia Jana Kochanowskiego w fotografii i plastyce”. W 1998 roku – I Międzynarodowy Salon Fotograficzny „Mały Obrazek Small Prints”, w 2000 roku – I Wojewódzki Konkurs Plastyczny „Świat Jana Kochanowskiego” obecnie ogólnopolski, od 1999 roku – Powiatowy Konkurs Literacki na fraszkę „O statuetkę Jana Kochanowskiego”, obecnie Mazowiecki Konkurs Literacki na fraszkę „O statuetkę Jana Kochanowskiego”.

Od 1994 roku „Imieniny Pana Jana” weszły do kalendarza Wojewódzkiego jako jedna z wiodących imprez Dni Jana Kochanowskiego, której współorganizatorem są:

Stowarzyszenie Miłośników Poezji Jana Kochanowskiego RENESANS, Sejmik Samorządowy Województwa Mazowieckiego, Starosta Zwoleni, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu, Burmistrz Zwolenia, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, Dom Kultury w Zwoleniu, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu, Stowarzyszenie Grupa Literacka „Luczywo”, Muzeum Regionalne w Zwoleniu, Wójt Gminy Policzna, Wójt Gminy Przyłęk, Radomskie Towarzystwo Naukowe, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie.

Pod patronatem: Ministra Kultury, Marszałka Województwa Mazowieckiego, Wojewody Mazowieckiego, Starosty Zwoleni

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Dom Kultury. W 1976 roku, kiedy gmina została połączona z miastem przeznaczono budynek, w którym mieściły się biura Urzędu Gminy na potrzeby kultury. Wcześniej w jednym pomieszczeniu tego budynku mieściła się świetlica miejska (przeniesiona ze Straży) – kierownik Andrzej Frankiewicz i jednocześnie Klub Rolnika, który prowadziła Maria Sobieszek. Remont trwał od września 1976 do marca 1977 r.

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury został powołany Uchwałą Rady Narodowej Miasta i Gminy w Zwoleniu Nr VIII/32/77 z dnia 23 marca 1977 roku. Urządzaniem wnętrza i wyposażeniem adaptowanego budynku zajęli się Elżbieta Wołoszyn, pełniąc obowiązki kierownika poradni pracy kulturalno-oświatowej i Sławomir Stankiewicz – kierownik świetlicy – pierwsi pracownicy Ośrodka. Urządzono salę wystawową, salę dyskotekową – świetlicę, ciemnię fotograficzną, salę klubową, muzyczną i folklorystyczną, salę gier automatycznych, pokój dyrektora. Organizowane były wówczas wspólnie ze Społecznym Ogniskiem Muzycznym kierowanym przez Tadeusza Krokę oraz zespołem Andrzeja Jagodzińskiego obecnego jazzmana, wieczory przy świecach, spotkania klubowe, koncerty muzyki poważnej, spotkania ciekawymi ludźmi, np. z Krzysztofem Kolbergerem. Solistki Zespołu wokalo-instrumentalnego Krystyna Makowiecka i Grażyna Woźniak godnie re-

Narodziny Naszego Miasta

Dzień Babci i Dziadka

prezentowały nasze miasto podczas Wojewódzkich Przeglądów Piosenki Radzieckiej i Piosenki Polskiej zdobywając tam czołowe miejsca. W zespołach młodzieżowych działających przy MGOK-u grali: Andrzej Jagodziński, Wiesław Mordziński, Marek Ratuszyński, Waldemar Piechota, Grzegorz Kutyla, Bogusław Jagodziński, Andrzej Wróblewski, Krzysztof Wójcik, solistki: Barbara Slińska, Teresa Wrochna. Od 1 sierpnia 1977 rozpoczął pracę Waldemar Gołdziński jako kierownik świetlicy, interesował się również fotografią. W grudniu tegoż roku funkcję dyrektora objął Kazimierz Nowogoński. W tym okresie pracowała również Teresa Makowiecka. Od 1 sierpnia 1978 roku rozpoczął pracę Jerzy Mazur, który zorganizował wokół siebie grono artystów tworząc Grupę Artystów Nieprofesjonalistów. Organizował wystawy zarówno indywidualne, jak i zbiorowe prac artystycznych członków Grupy. Uczestniczyli oni w Rejonowych i Wojewódzkich Przeglądach Plastyki Nieprofesjonalnej. Na pierwszej wystawie zaprezentowali swoje prace: Jadwiga Szarawarska, Teresa Żak, Mikołaj Bremmer, Jan Tomasz Oko, Kazimierz Dębiec, Jan Szulkiwicz, Bolesław Soczyński, Jan Denkiewicz, Jerzy Mazur. Od 1 września 1979 roku dyrektorem został Waclaw Małek, instruktorami - Elżbieta Wołoszyn Nowakowska i Jerzy Mazur. W kolejnych latach uzyskując dodatkowe etaty zostali zatrudnieni w różnych formach: od 01.10.1980 -

Festyn wakacyjny

muzyk Witold Pluta, od 15.08.1981 – Krzysztof Małek, który zajął się teatrem, od 01.02.1984 – Joanna Tęcza – zajęła się folklorem.

Działalność Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury obecnie i kontynuuje Dom Kultury w nowym obiekcie wybudowanym w ramach kapitalnych remontów, a powołanym 20 listopada 1985 roku Uchwałą Rady Narodowej Miasta i Gminy. W ten sposób zrealizowane zostały długoletnie postulaty mieszkańców miasta

Dom Kultury jest instytucją kulturalno-oświatową adresującą swoją działalność do całego środowiska lokalnego i powiatowego, a więc do ludzi różnych kategorii wiekowych i zawodowych.

Dom Kultury w Zwoleniu jest organizatorem i współorganizatorem uroczystości i imprez o zasięgu gminnym, powiatowym, wojewódzkim i ogólnopolskim tj. „Narodziny Naszego Miasta”, Ogólnopolski Konkurs Recytatorski – eliminacje powiatowe, Ogólnopolski Konkurs Plastyczny pn. „Świat Jana Kochanowskiego”, Mazowiecki Konkurs Literacki „Na Fraszkę” o statuetkę Jana Kochanowskiego, Ogólnopolski Konkurs na Sobowtóra Jana Kochanowskiego, Uroczystość z okazji Święta Narodowego Rocznicy Uchwalenia Konstytucji 3 maja i Rocznica wstąpienia do Unii Europejskiej, Powiatowy Przegląd Twórczości Dziecięcej „Dzieci Dzieciom”, Wojewódzki Przegląd Dorobku Klubów Seniora, Dni Jana Kochanowskiego, podczas których odbywają się Dni Sycyny, Obrzędy Sobótkowe w Czarnolesie, Wieczór poezji przy pomniku Jana Kochanowskiego i Imieniny Pana Jana, Dożynki Powiatowe, Przegląd Pieśni Pielgrzymkowej „Na Pielgrzymim Szlaku”, Przegląd Pieśni Żołnierskiej i Wojennej, Biesiady Gawędziarzy, Poetów i Śpiewaków Ludowych, Święta Narodowego – Rocznicy Odzyskania Niepodległości oraz rocznic: Pomordowanych w Karolinie, Rocznica Rozstrzelania Naszych Rodaków w Zwoleniu i Katyniu, Rocznica Powstania Warszawskiego, „Cud nad Wisłą” Rocznica Zwycięstwa Oręża Polskiego w 1920 roku i Rocznica napadci Niemiec i Sowietów na Polskę.

Grupy i zespoły teatralne Domu Kultury. Zespoły wokalne.

Ewa Skawińska z Robertem Kusio utworzyli zespół wokalny HADEM (1993–1999) w składzie: Hanna Patynowska, Anna Trzaskowska, Danuta Kosior, Elżbieta Marsula, Małgorzata Szpak, Grzegorz Burakowski, Ewa Skawińska i Robert Kusio, Ilona Pawelec. Zespół ten uświetniał niemalże wszystkie imprezy i uroczystości o charakterze lokalnym, w swoim repertuarze miał programy: „Powróćmy jak za dawnych lat”, „Do małej szafy grosik wrzuc”, „Lata dwudzieste, lata trzydzieste”.

Zwoleńska Grupa Teatralna powstała we wrześniu 1981 roku przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury. Założycielem jej był Krzysztof Małek. Pierwszym i najważniejszym zadaniem, jakie grupa postawiła przed sobą było stworzenia miejsca pracy. W Ośrodku Kultury istniała wprawdzie mała sala widowiskowa, ale nie była przystosowana do potrzeb teatralnych. Na scenie brakowało okotowania i oświetlenia. W krótkim czasie stworzono w pełni funkcjonalną kameralną salę teatralną. Pierwszym programem jaki przedstawili młodzi miłośnicy Melpomeny był happening „Factum”. Reżyserem był plastyk amator Jan Tomasz Oko. Scenariusz napisał Krzysztof Małek. On również był

Zespół wokalny Domu Kultury

reżyserem od strony muzycznej. W tym samym czasie trwały przygotowania spektaklu opartego na utworach poetyckich i prozatorskich Karola Wojtyły. Program nosił tytuł „Actus Hominis”.

W kwietniu 1989 roku ukazała się monografia – 100 lat amatorskiego ruchu teatralnego w Zwoleniu w nakładzie 300 egzemplarzy napisana przez Krzysztofa Małką.

6 maja 1989 roku odbyła się premiera Teatru Klubu Seniora „Sąd nad latarnikiem” wg Stanisława Iłowskiego w reżyserii Elżbiety Nowakowskiej i Krzysztofa Małką. Latarnika grał Zdzisław Karaś, sędziego – Stanisław Bulzacki. Pozostałe role grali: Krystyna Szymanek, Maria Malinowska, Urszula Procka, Janina Kwapisiewicz, Waław Procki, Kazimiera Procka, Franciszek Jagiełłowicz. Spektakl grano 5 razy, obejrzało go 500 osób. Seniorzy zaprezentowali się również gościnnie w Garbatce.

18 czerwca 1993 roku kolejna premiera – „Sen o gwiazdach czyli wielka kariera” wg Wincentego Fabera. Reżyseria, scenografia i scenariusz Krzysztof Małek. Opracowanie muzyczne i nagranie muzyki Tomasz Nowakowski. Grano 4 razy, obejrzało 320 osób.

Dziecięcy Zespół Teatralny „Niezapominajki” działał od 1988 roku do 1992, prowadziła go Urszula Kuklińska-Brzózek. Pierwsza premiera tego teatru to „Najdziwniejsza przygoda krasnala” wg Michała Wrońskiego odbyła się 28 marca 1988 roku w reżyserii i scenografii Urszuli Kuklińskiej-Brzózek. Spektakl grany był 14 razy, obejrzało go 1.799 widzów. Zespół zdobył I Nagrodę na VIII Wojewódzkich Spotkaniach Teatrów Amatorskich. Prezentował Dom Kultury na Koncercie Laureatów wyżej wspomnianych spotkań w ZDK Walter w Radomiu. 6 maja 1991 roku teatr zaprezentował „Przygody Kubusia” wg Michała Wrońskiego. Reżyseria i scenografia – Urszula Kuklińska-Brzózek. Grano 8 razy, a obejrzało ją 891 widzów. Z dniem 31.12.1992 roku odeszła z pracy na własną prośbę Urszula Kuklińska-Brzózek.

Zwoleński Teatr Amatorski działał w latach 1995–1997, prowadziła Elżbieta Nowakowska. Prezentował spektakle o tematyce religijnej i patriotycznej. Po 50 letniej przerwie 8 stycznia 1995 na zwoleńskiej scenie zostały zaprezentowane „Jasełka”. Przedstawienie w trzech aktach wg scenariusza siostry Bogumiły Burdzanowskiej wyreżyserowała i scenografię opracowała Elżbieta Nowakowska. Jasełka grane były 3 razy, a obejrzało je 800 osób. Z teatrem współpracowała schola parafialna.

Teatr „Kubusia” działał od stycznia 1997 do czerwca 2000 roku. Opiekunką jego była Natalia Wiczerzyńska. Pierwsza premiera „Przygody Kubusia Wszędobyłskiego” wg Juliana Sujki w reżyserii i scenografii Natalii Wiczerzyńskiej była 26 maja 1997 roku. Opracowanie muzyczne – Robert Kusio. Zespół uczestniczył w IV Zamkowych Spotkaniach Teatralnych o laur „Złotego Gargulca” podczas Międzywojewódzkiego Przeglądu Teatrów Amatorskich. Zespół uzyskał wyróżnienie, a Robert Kusio nagrodę za muzykę. Bajka grana była 9 razy, obejrzało ją 880 widzów. Ostatnią premierą teatru Kubusia była „Najdziwniejsza przygoda krasnala” Michała Wrońskiego w re-

żyserii Natalii Wieczerzyńskiej. Premiera odbyła się w maju 2000 roku z okazji Dnia Matki. Wystawiana była 10 razy, obejrzało ją 1000 dzieci.

Grupa Teatralna „Bajka” istnieje od lutego 2001 roku, prowadzi ją Natalia Wieczerzyńska. Przedstawiła „Ziewojową córę” w reżyserii i scenografii Natalii Wieczerzyńskiej, opracowanie muzyczne Robert Kusio i Michał Tęcza, światła Ryszard Krawczyk. Premiera odbyła się 26 maja 2001

roku. „Ziewojową córę” zagrała Natalia Kupczyk, ojca Beata Kaleta, Królową Dobrochnę Paulina Dąbrowska. Przedstawienie wystawiono 9 razy, a obejrzało 950 widzów. 24 maja 2002 roku odbyła się premiera „Dziewczynki z bajki” w reży-

serii Natalii Wieczerzyńskiej, scenografia Natalia Wieczerzyńska i Ewa Bulzacka, muzyka Robert Kusio i Michał Tęcza, światła Ryszard Krawczyk. Bajkę grano 8 razy, obejrzało ją 850 osób.

Zwoleńska Grupa Plastyczna rozpoczęła swoją pracę z chwilą zatrudnienia Jerzego Mazura, tj. od 1 sierpnia 1978 roku. Stworzył on wokół siebie grupę artystów, z którymi ściśle współpracował, nawet w ich warsztatach domowych. Organizował wystawy indywidualne ukazując ich bogaty dorobek, a także spotkania, na których omawiane były prace znanych malarzy, jak Rubensa, Van Gogha, Rembrandta. Członkowie ZGP prezentowali swoje prace na przeglądach rejonowych i wojewódzkich.

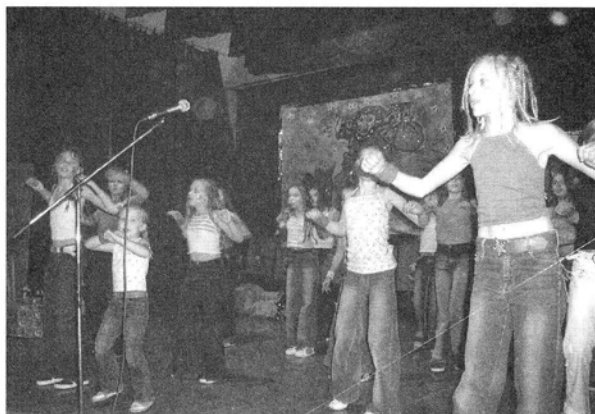
Scena ze spektaklu „Misterium Męki Pańskiej”

Scena ze spektaklu „Dziewczynka z bajki”

Zespół tańca towarzyskiego działał w latach 1985–1987. Prowadziła go Małgorzata Szlachcic, ona też zaprojektowała bardzo ciekawe stroje. Zespół uświetniał swoim występem imprezy o charakterze lokalnym.

W 1990 roku Natalia Anna Wiczerzyńska utworzyła **Młodzieżowy Zespół Tańca Dyskotekowego Janet**. Ona opracowywała układy taneczne oraz projektowała stroje.

Zespół taneczny Janet

Zespół taneczny Rockstep

W 1997 roku Zespół uczestniczył w Wojewódzkim Przeglądzie Tańca Dyskotekowego zorganizowanym przez Wojewódzki Ośrodek Kultury i Sztuki Resursa w Radomiu, zdobył tam wyróżnienie, a jego solistka Anna Kraczkowska wytańczyła I Nagrodę.

W 2004 roku przy Domu Kultury powstał kolejny **Zespół Taneczny ROC'STEP** i tańca boogie woogie prowadzony przez wicemistrzynię świata w tańcu Magdalenę Woźniak.

Instruktorka zespołu Rockstep Magdalena Urbaś-Woźniak przez 10 lat uczyła się w Pionkowskim Klubie Tańca „Kick” pod kierunkiem Lidii Żuchowskiej. Jej partnerem tanecznym był Cezary Szot. Prowadzony przez Magdę Woźniak zespół uczestniczy w wielu przeglądach tanecznych.

Klub Komputerowy działa od 1986 roku, prowadzi go Ryszard Krawczyk. Wśród najmłodszych uczestników zajęć największą popularnością cieszyły się gry, jednak dla starszych i ambitniejszych instruktor wprowadzał pisanie programów: graficznych, dźwiękowych, graficzno-dźwiękowych, animowanych i obliczeniowych matematyczno-fizycznych.

W 1993 powstała telewizja kablowa. Początkowo programy montowane były w prywatnym mieszkaniu Ewy i Waldemara Gołdzińskich, później w Domu Kultury.

Chór Seniora powstał w 1987 roku na bazie działającego od 1981 roku Klubu Seniora. Inicjatorką była ówczesna przewodnicząca Klubu Maria Malinowska. Opiekę merytoryczną sprawowała Elżbieta Nowakowska. Zajęcia z zespołem prowadziła Joanna Tęcza. Członkowie chóru postanowili uchronić od zapomnienia piosenki śpiewane w ich młodości dlatego też w zróżnicowanym repertuarze przodują „Piosenki naszej młodości”. Chór uczestniczył w przeglądach i konkursach, zdobył I Nagrodę w 1997 roku podczas I Wojewódzkiego Przeglądu Klubów Seniora, Nagrodę Główną podczas Eliminacji Regionalnych IV Ogólnopolskiego Festiwalu Kolęd i Pastoralek Radom '97. Chór uświetnia uroczystości o charakterze lokalnym, a także wojewódzkim. W 2002 roku Chór obchodził jubileusz 15-lecia swojej działalności.

Miejska Orkiestra Dęta utworzona została w 1992 roku z inicjatywy Burmistrza Gminy i Miasta Mariana Krawczyka. Już na pasterce 1992 po wieloletniej przerwie rozbrzmiała Orkiestra Dęta w zwoleńskim kościele. Wraz z dorosłymi: Czesławem Andułą, Andrzejem Laskowskim, Witoldem Plutą, Arturem Matygą, Zenonem Mazurem, Tadeuszem Sałbutem, Henrykiem Kwapisiewiczem, Włodzimierzem Mazurem, Krzysztofem Paduchem, Zdzisławem Skowrońskim i Konstantym Szarpakiem zagrało czterech młodych muzyków: Szymon Krawczyk, Tomasz Nowakowski, Michał Płachta i Damian Wolszczak. I tak się zaczęło, Zwoleń znów ma swoją orkiestrę dętą. Ogromna w tym zastęga Aleksandra Nadolskiego, który nie szczędził czasu dla swoich podopiecznych. W orkiestrze był duży przedział wiekowy od dzieci z II klasy szkoły podstawowej do studentów. Aleksander Nadolski skomponował hejnał miasta, który po raz pierwszy zagrało pięciu trębaczy w 1995 roku podczas „Narodzin naszego miasta”. Obecnie hejnał gra cała orkiestra, która ma również swój sygnał i dzięki temu mieści się w pierwszej dziesiątce orkiestr dętych w Polsce. Jako jedna z pierwszych miała w swoim repertuarze poloneza z filmu „Pan Tadeusz”. 16 listopada 2002 roku Miejska Orkiestra Dęta w Zwoleniu obchodziła swój piękny jubileusz – dziesięciolecia działalności.

W roku 2004 ze względów zdrowotnych odszedł z pracy długoletni dyrygent Miejskiej Orkiestry Dętej Aleksander Nadolski, prowadzenie orkiestry przejął Piotr Bąbolewski przy współpracy Sławomira Dobranewicza i Piotra Markowskiego.

*Miejska Orkiestra Dęta z dyrygentami:
Aleksandrem Nadolskim (po lewej) i Piotrem Bąbolewskim (po prawej)*

Klub Szachowy. W roku 1954 z inicjatywy Kierownika Świetlicy Miejskiej w Zwoleniu – Roberta Brzozowskiego zebrała się grupa miłośników szachów, aby rozegrać pierwsze partie i zastanowić się, jak spopularyzować tę piękną, królewską grę w Zwoleniu.

Byli to ludzie w różnym wieku i różnej profesji, znani w miejscowym środowisku.

Klubu szachowy Hetman

Działalność klubu rozwijała się na przestrzeni kilkudziesięciu lat. W Zwoleniu często odbywały się turnieje „Złotej Wieży”, „Dziennika Ludowego”, „Chłopskiej Drogi”, Polskiego Związku Szachowego.

W 2003 roku klub szachowy rozpoczął swoją działalność przy Domu Kultury w Zwoleniu, w 2004 roku

przyjął dostojną nazwę „HETMAN”, jego opiekunem został Marek Tymoszcuk, a obecnie Robert Brzozowski.

Klub Seniora „Pogodna Jesień” w Zwoleniu. Społeczny Klub Seniora „Pogodna Jesień” w Zwoleniu zawiązał się w dniu 2 lutego 1996 r. w Domu Kultury z inicjatywy Waclawa Soleckiego. Na zebraniu w dniu 12 lutego 1996 roku powołano Zarząd Klubu, w skład którego weszli: jako przewodniczący Waclaw Solecki, zastępca Alicja Warchoń, sekretarz Jan Drażyk i skarbnik Wiesława Bachanek.

Na spotkania zaadaptowano lokal „Starej Łaźni”, który członkowie sami wyposażali i urządzali meblami pozyskanymi z różnych zakładów pracy, a stoły i ławki przekazał Marian Marszałek – miejscowy stolarz. Już 8 marca dokonano uroczystego otwarcia, w którym wzięły udział władze miejscowe oraz Zbigniew Gołąbek – były senator RP Ziemi Radomskiej.

We wrześniu 1996 r. powstał przy klubie zespół wokalny, którego kierownikiem został Stanisław Podsiadły. Zespół w swoim repertuarze posiada pieśni żołnierskie, biesiadne i rozrywkowe. Muzyką i piosenką uatrakcyjnia spotkania klubowe oraz uroczystości, uczestniczy także w przeglądach.

Od 1997 roku wpisały się na stałe dwa znaczące przeglądy organizowane w Zwoleniu w lipcu Przegląd Kulturalny Dorobku Klubów Seniora Województwa Mazowieckiego, a we wrześniu Prezentacje Pieśni Wojskowych i Żołnierskich. Uczestnikami tych przeglądów są liczne kluby seniora z terenu ziemi radomskiej. Zespół Klubu Seniora co roku uczestniczy w imprezach

rocznicowych i okolicznościowych, np. Dni Garbatki, Dni Lipska, Przegląd Kołęd w Kozienicach, uczestniczył w obchodach 450-lecia Kozienic.

Klub Pogodna Jesień jako jeden z trzynastu wchodzi w skład Rady Klubów Seniora Ziemi Radomskiej, której przewodniczącym jest Stanisław Kopciński. Dyrektorzy Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Domu Kultury:

Waclaw Malek
1 IX 1979–15 XII 1993

Elzbieta Nowakowska
16 XII 1993–30 IX 2002

Natalia Anna Wieczerzyńska
1 X 2002 – nadal

Kino „Świt”. Kino rozpoczęło swoją działalność w 1950 roku. Od początku jego kierownikiem był Tadeusz Kutyla, członek Zarządu Ochotniczej Straży Pożarnej. Szczytowym momentem powodzenia kina był rok 1962, odwiedziło go 63.970 widzów. Później z każdym rokiem liczba widzów malała, w 1973 roku osiągnęło 32.226 widzów, czyli połowę szczytowego stanu. Kierownictwo dopatrywało się przyczyn tego zjawiska w popularności telewizji. Sala kina wykorzystywana była również jako sala widowiskowa. Po odejściu Tadeusza Kutyla na emeryturę prowadzeniem kina zajęła się Helena Jargot. W latach 90. XX wieku kino przestało działać. Obiekt był własnością Ochotniczej Straży Pożarnej. Strażakom coraz trudniej było go utrzymać, dlatego też wynajęli salę na hurtownię, odbiło się to wzburzoną opinią mieszkańców miasta. Po licznych rozmowach z Zarządem OSP, Urząd Gminy i Miasta przejął obiekt i przekazał pod administrowanie Domu Kultury. Po wyremontowaniu zdewastowanej sali oraz zakupie niezbędnych lamp do projektorów, młodzież zwoleńska 17 kwietnia 1998 roku obejrzała pierwszy film polski „Kiler” po reaktywowaniu działalności kina. Obecnie kino istnieje jako weekendowe. Prowadziła go Hanna Patynowska, Wiesława Krawczyk, Olga Zagożdżon. Obok filmów fabularnych granych w piątki i niedziele, dla szkół zaproponowano ofertę specjalną pn. „Kino Lektur Szkolnych”, w której można zamówić filmy szkolne, przyrodnicze, historyczne i bajki.

Świetlica Gminna w Policznie. Świetlica gminna rozpoczęła swoją działalność w 1973 r. Pierwszą siedzibą był budynek Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej ze Zwolenia, znajdujący się w Policznie.

W latach osiemdziesiątych została przeniesiona do budynku remizy Ochotniczej Straży Pożarnej. Od 10 marca 1993 r. kierownikiem świetlicy jest Jadwiga Wrochna.

Działalność Świetlicy opiera się na współpracy z dziećmi i młodzieżą, oraz szkołami, bibliotekami, Zespołem Doradztwa Rolniczego w Zwoleniu, Zespołem Ludowym „Sobótka” z Czarnolasu i Domem Kultury w Zwoleniu.

Od wielu lat Świetlica jest organizatorem imprez okolicznościowych z okazji: Dnia Kobiet, Dnia Matki, Dnia Dziecka, jest współorganizatorem Sobótek Czarnoleskich. Pod patronatem świetlicy odbywa się co roku „Marszobieg po zdrowie” organizowany z okazji Dni Jana Kochanowskiego szlakiem Policzna – Czarnolas.

Placówka organizuje również wystawy, na których zaprezentowane zostały: „Grafika i Malarstwo” Moniki Mazur z Policznie, Gmina Policzna Mała Ojczyzna w Dorzeczu Zagożdżonki” autorstwa pana inż. Emila Boryczki z Pionek oraz wystawa fotokopii obrazów Jana Stępnia „Pokłon Ziemi Rodzinnej”.

Zespoły artystyczne i członkowie zespołów działających przy Gminnej Świetlicy w Policznej uczestniczą w przeglądach i konkursach. Do sukcesu należy zaliczyć zakwalifikowanie się w ramach 50 Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego trzech osób do eliminacji rejonowych, oraz w ramach XI Ogólnopolskiego Przeglądu Artystycznego Ruchu Seniorów ARS 2004” zakwalifikowanie się Zespołu Ludowego „Sobótka” do eliminacji centralnych w Bydgoszczy.

Działalność kulturalno-oświatowa w gmnie Tczów. Prowadzona jest w szkołach, organizacjach młodzieżowych i bibliotekach.

Szczególne miejsce w życiu szkół zajmuje kultywowanie tradycji, obrzędów ludowych. W ramach organizacji szkolnych uczniowie realizują zadania społeczno-naukowe, kulturalne i artystyczne. Młodzież rozwija swoją kulturę fizyczną przez sport zrzeszając się w Ludowych Zespołach Sportowych i Lidze Obrony Kraju.

Uczniowie odnoszą sukcesy na polu sportowym i artystycznym.

Organizowane są odczyty i akademie upowszechniające dziedzictwo kulturowe, akcje wspomagające rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej.

Działalność kulturalną aktywnie realizują szkoły na terenie gminy.

Działalność kulturalno-oświatowa w Bartodziejach. W Bartodziejach prężnie działała Koło Gospodyń Wiejskich, które ma w swoim dorobku wiele osiągnięć w pracach społecznych i kulturalnych.

Zespół Folklorystyczny „Gotardowie”. W 1975 roku, aby zwiększyć szansę Zwolenia w turniejowych zmaganiach z Opolem Lubelskim podczas telewizyjnego „Banku miast”, ówczesny Naczelnik Miasta, Mieczysław Chołuj zorganizował Zespół „Gotardowie”. Nazwa zespołu pochodzi od wsi Gotardowa Wola, na której gruntach lokowano w 1425 roku miasto Zwolen. Kierowniczką zespołu była Teresa Rusinowska, a pierwsze próby prowadziła Hanna Kortylewska. Zespół liczył wówczas szesnaście osób i towarzyszyła mu pięcioosobowa kapela. „Gotardowie” zadebiutowali 25 maja 1975 roku podczas wspomnianego już turnieju miast. Początkowy repertuar to piosenki ludowe takie, jak: „Nasze miasto Zwolen”, „Kare

Zespół folklorystyczny GOTARDOWIE

konie”, „Siwy gołąbeczek”. Pierwszy sukces to trzecia nagroda w Wojewódzkim Przeglądzie Folkloru w Przysusze w 1978 roku. W następnym roku koncertowali w Wernigerode w Niemczech. W 1980 roku solistka – Joanna Tęcza wraz z kapelą uczestniczyła w XIV Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu nad Wisłą.

Od 1984 roku patronat nad zespołem objął Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Zwoleniu, a kierownictwo artystyczne Joanna Tęcza, instruktor folkloru. Wówczas to do repertuaru wprowadzone zostały pieśni ze zbiorów Oskara Kolberga oraz regionalne zwyczaje i obrzędy. W 1985 roku podczas Krajowego Przeglądu Zespołów Artystycznych w Kielcach zespół zdobył główną nagrodę. Udział we wszystkich konkursach i przeglądach wieńczyło zawsze zdobycie jednej z trzech pierwszych nagród. W 1997 roku Zespół „Gotardowie” został jednym z laureatów „Medalu Dobrej Sławy”. Członkowie zespołu w 1999 roku otrzymali jedną z głównych nagród na Ogólnopolskim Konkursie Tradycyjnego Tańca Ludowego w Rzeszowie. Kultywowanie dawnych tradycji poprzez prezentowanie współczesnemu uczestnikowi koncertu, co najpiękniejsze w naszej kulturze, to główny cel zespołu. Widoczne jest duże zaangażowanie zespołu w działalność na rzecz naszego środowiska. Zespół często gości w Klubie Środowisk Twórczych „Łaźnia” oraz w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu prezentując dawne zwyczaje związane z porami roku. W skład zespołu wchodzi m.in.: Joanna Tęcza, Teresa Pęksyk, Aldona Pęksyk, Danuta Pyciarz, Wanda Kaczkowska, Kazimiera Procka, Barbara Łomińska, Henryk Janicki, Zdzisław Kwapiński.

Na wszystkich występach zespół prezentuje bogactwo dawnych zwy-

Zespół Obrzędowy ze Strykowic Górnych

czajów i obrzędów, pieśni, podania ludowe, tańce, a także umiłowanie do rodzinnej ziemi, dumę i godność chłopca polskiego. Zespół spełnia również funkcję edukacyjną i towarzyską w swoim środowisku organizując tradycyjne zabawy i imprezy plenerowe.

Zespół Ludowy „Sobótka” z Czarnolasu. W maju 2003 roku po dwunastu latach przerwy reaktywował się Zespół Ludowy „Sobótka” z Czarnolasu. Inicjatywą wznowienia działalności była chęć kultywowania tradycji rodziców, którzy działali w zespole w latach 1961–1981. Wówczas zespołem kierowała, tak jak dziś, Lucyna Wolszczak. „Sobótcę” pomagał wtedy Wojewódzki Dom Kultury w Kielcach, wypożyczając stroje. Miejscem spotkań zespołu był Klub Prasy i Książki w Czarnolesie.

Obecnie Zespół spotyka się w sali Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Czarnolesie. Działalność zespołu jest finansowana przez Urząd Gminy w Policznie.

Zespół brał udział w eliminacjach wojewódzkich XI Ogólnopolskiego Przeglądu Artystycznego Ruchu Seniorów „ARS 2004”, gdzie zdobył pierwsze miejsce i zakwalifikował się do eliminacji centralnych w Bydgoszczy.

Z okazji XLV Dni Kolbergowskich w Przysusze zespół brał udział w Przeglądzie Prezentacji Dorobku Ludowego.

Zespół SOBÓTKA z Czarnolasu

Zespół Śpiewaczy z Łaguszowa. Działalność kulturalna w gminie Przyłęk rozwijała się przy Kole Gospodyń Wiejskich w Łaguszowie. KGW powstało w 1962 roku założone przez Henrykę Makuch i Felicję Marek. W 1976 roku na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym funkcję przewodniczącej objęła Krystyna Krajewska.

Pierwszy publiczny występ, a zarazem debiut zespołu miał miejsce na I Wojewódzkim Przeglądzie KGW w Radomiu. Członkowie zespołu rozpoczęli poszukiwania repertuarowe: spisywano i nagrywano pieśni od najstarszych mieszkańców Łaguszowa i okolic. Działania te zakończyły się pełnym sukcesem i zostały docenione przez znawców folkloru. Wielokrotnie zespół zapra-

szany był na różnego rodzaju imprezy, aby uświetnić występy artystyczne. Zespół systematycznie zdobywał nagrody na Wojewódzkim Przeglądzie Folkloru w Przysusze, gdzie kwalifikuje się i nagradza zespoły prezentujące autentyczny folklor. W 1995 roku zajęli I miejsce w XIX Wojewódzkim Przeglądzie Folkloru w kategorii zespołów obrzędowych. Zespół uczestniczył w XXIX Ogólnopolskim Festiwalu Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu. Ponadto Krystyna Krajewska wraz z córką Izą zdobyły II nagrodę w Kazimierzu w konkursie „Duży – Mały”, a w 2000 roku w konkursie „Duży – Mały” zajęły III miejsce, tym razem śpiewały: Krystyna Krajewska – Kasia Goździkowska i Asia Włodarczyk. Zespół reprezentował również województwo radomskie na Sejmiku Wiejskich Zespołów Teatralnych w Tarnogrodzie, gdzie zaprezentował program w reżyserii Krystyny Krajewskiej pt. „Świąteczne Wieczory”. Zaproszenie do Tarnogrodu powtórzyło się w 2003 roku, zespół wystawił tam obrzęd „Kusoki”. Ponadto przez kilka lat uczestniczył w wojewódzkich dożynkach w Radomiu, wielokrotnie brał udział w cyklicznej imprezie w Klubie Środowisk Twórczych Łaźnia w Radomiu z takimi widowiskami jak „Wigilia” czy „Święte Wieczory”, uczestniczył w „Zwyczajach Bożonarodzeniowych” w Zwoleniu prezentując obrzęd „Wigilia” oraz kolędy i pastoralki. Zespół kilkakrotnie już uświetniał Niedzielę Palmową w Muzeum Wsi Radomskiej, członkinie brały udział w Wojewódzkiej Biesiadzie Gawędziarzy, Poetów i Śpiewaków Ludowych w Zwoleniu zdobywając nagrody. Ważne dla zespołu było wyróżnienie w II Regionalnych Spotkaniach z Folklorem im. Józefa Myszki w Iłży. Kilkakrotnie zespół uświetniał „Imieniny Pana Jana” w Zwoleniu, „Czarneleskie Spotkania Sobótkowe”, Targi Końskie w Skaryszewie, Dożynki Powiatowe i Parafialne.

Zespół folklorystyczny z Łaguszowa

W 1996 roku Krystyna Krajewska założyła Zespół Dziecięcy „Słowiki”, który też zaczął odnosić sukcesy, w tym też roku Izabela Krajewska brała udział w II Międzynarodowym Festiwalu „Muzyka Utracona Kołysanki” w Krakowie co było wielkim wyróżnieniem. W 1996 roku Zespół Śpiewaczy z Łaguszowa obchodził 10-lecie swojej działalności. W 1998 roku tym razem do Kazimierza pojechał zespół „Słowiki” w składzie: Iza Krajewska, Gosia Janaczek, Justyna Janaczek, Emilka Włodarczyk, Asia Włodarczyk. Wraz z opiekunką Krystyną Krajewską „Słowiki” zdobyły tam wyróżnienie i nagrodę.

W tym też roku „Słowiki” uczestniczyły w Bukowskich Prezentacjach Folkloru Młodych w Bukowsku woj. podkarpackim, gdzie Iza Krajewska jako solistka zajęła III miejsce, a zespół „Słowiki” został nagrany przez telewizję Rzeszów. Dzieci występowały też czterokrotnie w Baranowie Sandomierskim na Festiwalu „Dziecko w Folklorze”. W 1998 roku na IV Ogólnopolskim Konkursie Tańca Tradycyjnego w Rzeszowie główną nagrodę „Taneczny Krąg” zdobyli Maria Szczepanowska i Leszek Knieć z Łaguszowa. Solistka zespołu Iza Krajewska dwukrotnie reprezentowała nasze województwo na Festiwalu Kolęd i Pastorałek w Będzinie. W 2003 roku zespół uczestniczył w Festiwalu Folkloru i Twórczości Nieprofesjonalnej Powiśla w Lipsku, gdzie zajął II miejsce, w Festiwalu im. Józefa Myszkę w Iłży w kategorii zespołów zdobywając I miejsce i II miejsce w kategorii duetów – Maria Janaczek i Marek Szymański. W XXXVI Ogólnopolskim Konkursie „Blżej Teatru” za całokształt pracy Zespół otrzymał wyróżnienie.

W 2004 roku dzięki Bożenie Woźniak z Krajowego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych Zespół Śpiewaczy z Łaguszowa uczestniczył w „Dożynkach Prezydenckich – Spała 2004”. Swój dorobek artystyczny prezentował na głównej scenie. Brał udział w marszu „Różowej Wstążeczki w Warszawie i występował wśród znakomitych gwiazd polskiej estrady. W 2004 roku para taneczna Maria Szczepanowska i Leszek Knieć wytańczyli II nagrodę w XX Ogólnopolskim Konkursie Tradycyjnego Tańca Ludowego w Rzeszowie, a wyróżnienie otrzymali Irena Goździkowska i Zbigniew Zakonek oraz Maria Janaczek i Marek Szymański. W 2004 roku zespół reprezentował byłe województwo radomskie na XII Krajowym Zjeździe Delegatów Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Warszawie przedstawiając rodzimy folklor w Sali Kongresowej. W swoim bogatym repertuarze zespół posiada pieśni wielkanocne, bożonarodzeniowe, kolędy i pastorałki, pieśni żałobne, miłosne, weselne, dożynkowe, ludowe i sobótkowe, prezentuje również obrzędy, gadki i ludową poezję. Dobry repertuar, doskonała technika śpiewu, piękne stroje i ekspresja jest znakiem, że zespół odgrywa znaczącą rolę w historii naszego regionu. Zespół ma bardzo duży dorobek artystyczny. Wartości poznawcze oraz kunszt prezentowanych programów śpiewaczych, tanecznych i obrzędowych sprawiają, że zespół ma ogromny wkład w rozwój i zachowanie w świadomości Polaków najcenniejszych wartości kultury ludowej.

Chór Sycyna. Dwunastego lutego 2003 roku w Sycynie wznowiło działalność Koło Gospodyń Wiejskich, w skład którego weszło 35 pań. Przewodniczącą została Zofia Jaskulska, zastępcą Małgorzata Woźniak, sekretarzem Bożena Kramek, skarbnikiem Emilia Bednarczyk. W 2003 roku przy Kole Gospodyń Wiejskich powstał zespół śpiewaczy prowadzony przez nauczycielkę muzyki Urszulę Bronisz, która uczy śpiewu i akompaniuje chórowi. Debiut zespołu artystycznego KGW odbył się 15 czerwca 2003 roku podczas Dni Sycyny. Następne występy Zespołu to udział w V Powiatowych Dożynkach Zwolen 2003, udział w VIII Przeglądzie Pieśni Wojennej i Żołnierskiej w Zwoleniu, w Przeglądzie Kolęd i Pastoralek w Kozienicach, Przeglądzie Pieśni Patriotycznej w Pionkach, imprezie z okazji Dnia Matki w Pionkach, Dni Sycyny 2004, IX Wojewódzkim Przeglądzie Dorobku Artystycznego Klubów Seniora Zwolen 2004, Przeglądzie Pieśni Wojskowych i Wojennych Zwolen 2004.

Tradycją już stały się spotkania wielkanocne i bożonarodzeniowe, w których uczestniczą przedstawiciele władz samorządowych, przedstawiciele kościoła, instytucji zaprzyjaźnionych i sympatycy chóru.

Zespół z Sycyny

Imprezy cykliczne Zwolenia i Powiatu Zwoleńskiego. Tradycyjnie, co roku w czerwcu organizowane są imprezy związane z obchodami dni Jana Kochanowskiego. „**Imieniny Pana Jana**” wypadają w dniu 24 czerwca. Impreza rozpoczyna się otwarciem wystawy „Świat Jana Kochanowskiego” w Domu Kultury i „Galerii Jednego Dnia” w Muzeum Regionalnym w Zwoleniu. Corocznie przychodzi ponad tysiąc osób. Na początku wszyscy uczestnicy mogą obejrzeć występy artystyczne: Miejskiej Orkiestry Dętej, Scholi z Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu, dziecięcego zespołu wokalnego z Domu Kultury oraz montaż słowno-muzyczny w wykonaniu uczniów zwoleńskiego Liceum Ogólnokształcącego. Później pojawiają się na

2006 Dni Jana Kochanowskiego

SYCYNA 18 CZERWCA

- 11.00 Rejestracja uczestników biegu przełajowego (PSP)
- 13.00 Bieg przełajowy „Wokół gniazda ojczystego Jana Kochanowskiego”
- 13.30 SILVERS – grupa wokalna
- 13.45 ISKIERKI – grupa dziecięca PSP Sycyna
- 14.15 Otwarcie wystawy Hilarego Gilewskiego
- 14.30 Ogłoszenie wyników biegu – wręczenie nagród
- 15.00 Seminarium „Dziedzictwo kulturowe Jana Kochanowskiego, Jacka Malczewskiego, Bolesława Leśmiana w projektach europejskich”
- 15.00 SILVERS
- 16.00 Oficjalne otwarcie festynu
- 16.30 SOBÓTKI – Czarnolas
- 16.50 HASTA LUEGO – zespół młodzieżowy
- 17.10 CHÓR SYCYNA
- 17.30 SILVERS
- 18.00 BANDA TEAM, DJ CANNABIS
- 19.00 BAYER FULL

RADOM 23 CZERWCA

- 14.00–17.00
Wpływ twórczości J. Kochanowskiego na współczesny język polski (konferencja naukowa – Twórczość i związki poety z Radomiem)
Ośrodek Kultury i Sztuki „Resursa Obywatelska”

24 CZERWCA

- 10.00 **Dyktando – otwarty konkurs o tytuł Radomskiego Mistrza Polskiej Ortografii**
Sala Koncertowa UM
- 12.00 **Odsłonięcie pomnika Jana Kochanowskiego**
Park im. Tadeusza Kościuszki
- 24/25.06 **Noc Muzealna**
Muzeum im. Jacka Malczewskiego
- od 22.06 **Wystawa fotograficzna „Śladami Jana Kochanowskiego po Ziemi Radomskiej”**

ZWOLEŃ 23 CZERWCA

- 20.30 **Galeria Fotografii i Plastyki Domu Kultury**
Otwarcie pokonkursowej wystawy VII Ogólnopolskiego Konkursu Plastycznego pn. „Świat Jana Kochanowskiego”
- 21.30 **Park, pomnik Jana Kochanowskiego**
– Widowisko literacko-muzyczne oparte na twórczości Jana Kochanowskiego, poetów renesansu i współczesnych „Nad spuścizną po przodkach deliberacje” w wykonaniu aktorów scen warszawskich: Dariusza Jakubowskiego, Katarzyny Thomas i Tadeusza Czechaka
- 25.06.2006 (NIEDZIELA)**
- 16.30 **Muzeum Regionalne w Zwoleniu**
otwarcie wystawy pn. „Galeria Jednego Dnia”
- KONCERT GALOWY Plac Kochanowskiego**
- 17.00 Oficjalne otwarcie koncertu galowego przez Zbigniewa Buczmę Burmistrza Zwolenia
- 17.10 Koncert Miejskiej Orkiestry Dętej ze Zwolenia
- 17.30 Wręczenie nagród w konkursie wiedzy o Janie Kochanowskim
- 17.40 Montaż słowno-muzyczny – młodzież Zespołu Szkół Licealnych im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu
- 18.00 Wręczenie nagród laureatom Mazowieckiego Konkursu Literackiego na fraszki „O Statuetkę Jana Kochanowskiego”
- 18.10 Program artystyczny – młodzież Publicznego Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu
- 18.30 Wręczenie nagród laureatom VII Ogólnopolskiego Konkursu Plastycznego pn. „Świat Jana Kochanowskiego”
- 18.40 Występy zespołów tanecznych – ROCKSTEP i wokalnego z Domu Kultury
- 19.00 Wręczenie medali pamiątkowych „Zasłużony dla Ziemi Zwoleńskiej”
- 19.15 Koncert Zespołu Folklorystycznego GOTARDOWIE
- 19.30 Korowód Ilmieniowy ulicami miasta od kaplicy Kochanowskich w Kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego
- ESTRADA** Koncert SCHOLI z parafii p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Zwoleniu
- 19.50 Program kabaretowy „Henryk Św... albo kto następny” w wyk. Kabaretu im. Romana z Radomia
- 21.00 Koncert ... najlepsze piosenki... STACHURSKY
- 22.15 Pokaz sztucznych ogni

CZARNOLAS 24 CZERWCA

Czarnoleskie Spotkania Sobótkowe

- 15.00 IX Czarnoleski Marszobieg po Zdrowie
- 16.00 Wręczenie nagród dla zwycięzców marszobiegu
- 16.30 Rozstrzygnięcie Ogólnopolskiego Konkursu „O dzban czarnoleskiego miodu” i wręczenie nagród im. Jana Kochanowskiego
– Prezentacja wierszy wyróżnionych autorów
– Koncert Zespołu Szkoły Muzycznej w Radomiu
– Obrzęd Sobótkowy zespół ludowy GOTARDOWIE ze Zwolenia

SCENA OBOK PARKU

- 19.00 Występ uczniów PSP im. Jana Kochanowskiego w Czarnolesie oraz Puławskiej Grupy Skrzypcowej SUZUKI
- 19.30 Koncert zespołów ludowych z Sycyny i Czarnolasu
- 20.00 Kabaret OTTO
- 21.00 Zespół DWIE KORONY
- 22.00 Zespół Cygański DŹELEM
- 23.30 Pokaz sztucznych ogni
- 23.40 Zabawa plenerowa przy muzyce disco – KAPELA RADZIECKA

Organizatorzy:

- Prezydent Miasta Radomia,
Starosta Zwoleniowski,
Burmistrz Miasta Zwolenia,
Wójt Gminy Policzna,
Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego w Radomiu,
Dom Kultury w Zwoleniu, Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie,
Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA,
Stowarzyszenie Grupa Literacka „Łuczyno”,
Stowarzyszenie Miłośników Poezji Jana Kochanowskiego „Renesans”,
Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego

Zorganizowano ze wsparciem finansowym Samorządu Województwa Mazowieckiego

scenie osoby, którym przyznano w bieżącym roku medale „Zasłużony dla Ziemi Zwoleńskiej”. Uroczystość jest także okazją do ogłoszenia i wręczenia nagród z konkursów organizowanych z okazji Dni Jana Kochanowskiego. Głównym punktem uroczystości jest korowód imieninowy i złożenie kwiatów najpierw pod pomnikami poety, a następnie w kaplicy, gdzie spoczywają prochy Jana Kochanowskiego. Później jest już czas głównie na zabawę. Występują kabarety oraz gwiazdy polskiej sceny artystycznej, które przyjechały na zaproszenie organizatorów imprezy. Koncertowały u nas takie sławy piosenki, jak Halina Frąckowiak (2002), zespół „Wanda i Banda”(2000), Jerzy Połomski (2000), Jacek Wójcicki (2003), Michał Bajor (2005), Ryszard Rynkowski (2004) oraz wiele innych, Impreza kończy się późnym wieczorem, przy akompaniamencie muzyki tanecznej. Uroczystość kończy pokaz sztucznych ogni. Od trzech lat odbywają się wieczory poezji przy pomniku Jana Kochanowskiego. W piątki przed Imieninami Pana Jana, późnym wieczorem przy blasku pochodni i świec przedstawia się poezję mistrza, przy muzyce renesansowej prezenetowanej przez artystów polskiej estrady.

Co roku w styczniu odbywają się **Zwyczaje bożonarodzeniowe** w Zwoleniu w sali kina „Świt”.

W marcu odbywa się **Koncert Zespołów Obrzędowych i Klubów Seniora oraz Konkurs pod nazwą „Ośmiu Wspaniałych”**.

Konkurs „Ośmiu Wspaniałych” – „Klub Ośmiu – Wolontariat Młodzieżowy” istniejący od 2000 roku w Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu. Od początku swojej działalności podejmuje zadania promujące życzliwe spojrzenie na świat, a przede wszystkim na ludzi. Wolontariusze szukają wokół siebie ludzi potrzebujących pomocy, rady czy wsparcia psychicznego. Celem ich działań czy akcji charytatywnych jest tworzenie lepszego życia ludziom pokrzywdzonym przez los, biednym, chorym, samotnym. Wolontariusze współpracują m.in. ze Świetlicą Profilaktyczno-Wychowawczą, mającą swą siedzibę w Zwoleniu. Opiekunem Klubu jest Ewa Gołdzińska. Wolontariusze wyżej wymienionego „Klubu Ośmiu” zostali wyróżnieni tytułem „Wspaniałych” w Konkursie Ośmiu Wspaniałych. Celem konkursu zaś jest promowanie takich wartości, jak: dobroć, uprzejmość i życzliwość. Od dziesięciu lat konkurs ten kierowany jest w całej Polsce do młodych ludzi wyróżniających się postawą społeczną. W Zwoleniu, w tym roku, konkurs odbędzie się po raz siódmy. Inicjatorką konkursu jest Joanna Fabisiak.

Zwoleńska edycja konkursu jest organizowana przez Akcję Katolicką, a także odbywa się pod patronatem Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu oraz Urzędu Miasta i Gminy Zwolenia.

W kwietniu odbywa się coroczny **Powiatowy Turniej Bezpieczeństwa w Ruchu Drogowym**.

W maju mają miejsce uroczystości pod nazwą **„Agro-Show – Zielone Świątki w Rolniczówce”**. W dniu 3 maja z okazji Święta Narodowego odbywa się uroczystość związana z tym świętem. Ponadto w tym samym

miesiącu odbywa się impreza Powiatowego Przeglądu Twórczości Dziecięcej „Dzieci Dzieciom” oraz Parafiada.

Mają również miejsce liczne imprezy adresowane dla najmłodszych mieszkańców naszego miasta. Są one organizowane z inicjatywy Domu Kultury w Zwoleniu lub Urzędu Miejskiego. Około 24 maja każdego roku organizowany jest przez Dziecięcý Zespół Teatralny „Bajka” spektakl z okazji zbliżającego się Dnia Matki.

W maju w kinie „Świt” odbywa się od kilku lat Powiatowy Przegląd Twórczości Dziecięcej pt. „Dzieci Dzieciom” organizowany przez Publiczne Przedszkole Nr 1 w Zwoleniu i Dom Kultury. Na przegląd zgłaszają się zespoły z przedszkoli i oddziałów „0” przy szkołach podstawowych z terenu powiatu zwoleńskiego. Uczestnicy przedstawiają programy: słowno-muzyczne, taneczne, teatralno-zabawowe i inne. Wszystkie zespoły otrzymują dyplomy, nagrody-niespodzianki i słodycze. Celem przeglądu jest dostarczenie dzieciom radosnej zabawy, prezentacja i popularyzacja twórczości dzieci w wieku przedszkolnym, rozwijanie indywidualności. Na przełomie maja i czerwca organizowane są Pikniki i Festyny Rodzinne z okazji Dnia Dziecka. Dzieci są głównymi organizatorami i uczestnikami, a także adresatami spotkań, podczas których mają wspaniałą okazję do zaprezentowania swoich umiejętności muzycznych, recytatorskich, tanecznych, ruchowych oraz integracyjnych. Podczas Festynów organizowane są aukcje oraz licytacje prac dziecięcych. Odbywają się pokazy mody dziecięcej, konkursy pod nazwą „Śpiewać każdy może”, „Mała Miss i Mały Mister”. Podczas imprez można wygrać mnóstwo nagród w konkursach i loteriach przygotowanych przez Dom Kultury, Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną oraz Muzeum Regionalne w Zwoleniu.

W dniach 3-4 maja odbywała się w naszym mieście dwudniowa impreza zwana „**Parafiada**”. Głównym jej organizatorem jest Parafia Pod Wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego, przedsięwzięcie wspierają również Urząd Miejski, Starostwo Powiatowe, Państwowa Straż Pożarna, prywatni sponsorzy i firmy. Parafiada posiadała charakter religijny, jest to również forma pomocy dla dzieci z ubogich rodzin. Pierwszego dnia odbywał się bieg ulicami naszego miasta, w którym mogą uczestniczyć wszyscy mieszkańcy miasta. Nagrodą był puchar, lecz jak podkreślają organizatorzy liczy się przede wszystkim dobra zabawa i współuczestnictwo. W drugim dniu Parafiada odbywa się na terenie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Zwoleniu. Można było wtedy uczestniczyć w licznych zawodach sportowych, grach i zabawach. Celem tej imprezy jest integrowanie środowiska. Uroczystość kończyła się Apelem Jasnogórskim przy ognisku.

W czerwcu mają miejsce takie imprezy jak: **Dni Sycyny**; **Ogólnopolski Konkurs Literacki „O dzban Czarnoleskiego miodu”**; **Ogólnopolski Konkurs Plastyczny pt. „Świat Jana Kochanowskiego”**; **Mazowiecki Konkurs Literacki na fraszkę „O statuetkę Jana Kochanowskiego”**; **„Imieniny Pana Jana”** – imprezy poświęcone są Janowi Kochanowskiemu, poecie związanemu z ziemią zwoleńską.

Dni Sycyny to cykliczna impreza związana z życiem i twórczością Jana Kochanowskiego. Rozpoczyna ją, jak co roku bieg przełajowy pod hasłem „Wokół gniazda ojczyzno Jana Kochanowskiego – Sycyna”. Mogą w nim uczestniczyć wszyscy chętni. Nagrodami są okolicznościowe medale i nagrody rzeczowe ufundowane przez Stowarzyszenie Oświatowe „Sycyna”. W części artystycznej przed oficjalnym otwarciem imprezy występują zespoły muzyczne i taneczne z PSP w Sycynie, młodzież z Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego z Pionek, która prezentuje spektakle związane z poetą. Odbywa się również Festiwal Śpiewających Szóstek i piosenki harcerskiej. Uroczyście wręczane są stypendia oświatowe Stowarzyszenia Oświatowego „Sycyna” uczniom pochodzącym z regionu zwoleńskiego. Prezentowane są i recytowane wiersze Jana z Czarnolasu. Na scenie w części artystycznej koncertują: Miejska Orkiestra Dęta, Chór KGW z Sycyny, Zespół Biers ze Zwolenia, młodzież ze szkół z Rawicy, Tczowa, Checheł, Wilczowoli, Łaguszowa i Zwolenia. Impreza kończy się pokazem sztucznych ogni.

W lipcu odbywają się imprezy pod nazwą **„Przegląd Dorobku Klubów Seniora”** oraz **„Policja w oczach Dziecka”**.

Policja w oczach Dziecka to konkurs, w którym biorą udział szkoły podstawowe, gimnazja oraz przedszkola z terenu zwoleńskiego, a imprezie patronuje Starosta Zwoleński. okazją do podsumowania konkursu jest święto policji przypadające na 26 lipca. Odbywa się on w trzech kategoriach: przedszkola i oddziały „0”, szkoły podstawowe, gimnazja. Prace nagrodzonych uczniów ozdabiają ściany zwoleńskiej Komendy Policji.

W lipcu na estradzie w Zwoleniu odbywa się **Przegląd Dorobku Kulturalnego Klubów Seniora Ziemi Radomskiej**. Organizatorami przeglądu są: Fundacja O Pogodną Jesień Życia Ludzi Wsi Polskiej w Zwoleniu, Starosta Zwolenia oraz Burmistrz Miasta Zwolenia. Celem przeglądu jest prezentowanie dorobku kulturalnego Klubów Seniora, wzbudzanie szacunku dla wielowiekowej kultury i tradycji naszego narodu, rozwijanie kontaktów pomiędzy Klubami Seniorów i ich członkami, integracja środowisk, w których działają Kluby. W przeglądzie uczestniczą emeryci i renciści będący członkami Klubów Seniora z Klubów: „Szczęśliwa Przystań” z Lipska, „Pogodna Jesień” ze Zwolenia, „Senior” przy UG Garbata, „Złota Jesień” z Kozienic, „Złotego Wieku” z Warki, „Warwinki” z Warki, „Złotego Wieku” z Chojnowa, „Senior” z Radomia, „Pogodna Jesień” z Pionek, „Senior” przy DK w Zwoleniu, oraz Stowarzyszenie Twórców Kultury Ludowej „Orzeł” z Jedlni Kościelnej i Kapela Ludowa rodziny Więclawów z Katarzyna z powiatu lipskiego. Uroczystego otwarcia przeglądu dokonuje Starosta Zwoleński. Impreza kończy się wieczorem nad zalewem w Zwoleniu przy wspólnej biesiadzie integracyjnej uczestników przeglądu. Trzeba podkreślić, że z roku na rok przybywa ilość klubów biorących udział w przeglądzie.

We wrześniu odbywają się Dożynki Powiatowe oraz impreza pod nazwą **„Przegląd Pieśni Żołnierskiej i Wojennej”**.

Organizatorami **Powiatowych Dożynek** są: Starosta Zwoleński, Burmistrz Zwoleń, Wójtowie Gmin: Tczów, Kazanów, Policzna, Przylęku oraz Przewodniczący Rady Powiatowej Mazowieckiej Izby Rolniczej w Zwoleń. Dożynki rozpoczynają się mszą świętą dziękczynną za zbiory w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleń. Następnie w Ośrodku Sportu i Rekreacji w Zwoleń odbywa się cześć oficjalna – chlebowa i artystyczna. Podczas dożynkowych uroczystości wręczane są zasłużonym rolnikom i pracującym na rzecz rolnictwa honorowe odznaki „Zasłużony dla Rolnictwa”. Wręcza się również nagrody z rozstrzygniętego konkursu na „Najestetyczniejszą miejscowość w powiecie zwoleńskim”. Podczas tej uroczystości przeprowadzają się i rozstrzyga kilka konkursów: „Kandydatka na żonę rolnika”, „Bezpieczna zagroda”. Obrzędu dożynkowego dokonuje zespół „Sobótka” z Czarnolasu, na scenie występują i umilają czas takie zespoły, jak: zespół z Łągoszowa, „Blers”, „Dwie Korony”. Odbywa się również korowód dożynkowy w kierunku estrady, przemarsz starostów dożynek niosących bochny chleba upieczone z tegorocznych zbiorów. Podczas imprezy można spróbować tradycyjnych potraw przygotowywanych przez członkinie Koła Gospodyń Wiejskich z Bartodziejów i Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych w Zwoleń. Odbywają się liczne loterie i konkursy. Dożynki powiatowe kończą się późnym wieczorem w atmosferze miłej zabawy i efektownym pokazem fajerwerków.

VII Powiatowe Dożynki

Przegląd Pieśni Żołnierskiej i Wojennej. W przeglądzie uczestniczą Kluby Seniora ziemi radomskiej z takich miejscowości, jak: Kozienice, Zwoleń, Pionki, Radom, Lipsko, Warka. Organizatorami przeglądu są: Fundacja

O Pogodną Jesień Życia Ludzi Wsi Polskiej w Zwoleniu, Starosta Zwoleński, Dom Kultury i Burmistrz Zwolenia. Podczas przeglądu zespoły prezentują bardzo ciekawe programy o tematyce patriotycznej. Wszystkie kluby otrzymują upominki oraz okolicznościowe dyplomy. W październiku ma miejsce taka impreza, jak Biesiada Gawędziarzy, Poetów i Śpiewaków Ludowych.

Organizatorami są: Burmistrz Zwolenia, Dom Kultury w Zwoleniu, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. J. Kochanowskiego, a współorganizatorami są Starosta Zwoleński i Stowarzyszenie Grupa Literacka „Łucywo” z Radomia. W trakcie biesiady uczestnicy i goście mogą degustować tradycyjne staropolskie potrawy przygotowane przez zespół „Gotardowie”. Wszyscy uczestnicy otrzymują pamiątkowe dyplomy przygotowane przez Dom Kultury, a przesłuchania kończą się koncertem Zespołów Pieśni i Tańca zaproszonych z różnych regionów Polski.

W listopadzie organizowany jest koncert z okazji **„Odzyskania Niepodległości”**. Uroczystości związane są ze Świętem Niepodległości rozpoczynają się w Kościele Podwyższenia Krzyża Świętego mszą świętą za Ojczyznę i za tych, którzy w jej obronie złożyli najwyższą cenę – życie. Msza odbywa się z udziałem władz samorządowych Powiatu i Gminy Zwoleń. Następnie kolumna marszowa prowadzona przez orkiestrę przechodzi pod Pomnik Nieznanego Żołnierza, gdzie każdego roku składa się wiązanki kwiatów. Przemówienie okolicznościowe wygłasza Przewodniczący Rady Miejskiej w Zwoleniu lub Burmistrz Zwolenia. Dalsza część uroczystości odbywa się w kinie „Świt”. Hejnałem miasta Miejska Orkiestra Dęta rozpoczyna cześć oficjalną, a następnie przemawia Burmistrz Zwolenia. W programie artystycznym występuje MOD oraz dzieci ze szkół w Zwoleniu. Przedstawiają one montaż słowno-muzyczny o treści patriotycznej. Po części artystycznej uczestnicy uroczystości udają się na wystawę fotograficzną i malarską organizowaną z okazji tego święta w Domu Kultury lub przez Muzeum Regionalne w Zwoleniu.

W grudniu odbywa się cykliczna impreza pod nazwą **„Słodkie Mikołajki”**.

Ogłaszane są konkursy, np. na list do św. Mikołaja i na portret św. Mikołaja przybywającego do dzieci z prezentami w niekonwencjonalnym po-

Słodkie Mikołajki

jeździe. Konkursy te trwają podczas przedstawienia. Podczas Mikołajek zostają również wręczone nagrody, dyplomy i puchary laureatom Mikołajkowego Turnieju Szachowego. W trakcie imprezy wszystkie dzieci otrzymują losy upoważniające do udziału w losowaniu atrakcyjnych nagród. Po tych emocjach wszyscy mogą odpocząć słuchając piosenek w wykonaniu dzieci z zespołów artystycznych Domu Kultury. W międzyczasie przybywa św. Mikołaj z prezentami dla gości wyjątkowych, którymi są dzieci specjalnej troski uczestniczące w imprezie. Oprócz tego każde dziecko otrzymuje prezenty i słodkie upominki.

W ciągu roku organizowane są również festyny rodzinne, imprezy dla dzieci, koncerty, spotkania z poezją. Są to albo imprezy o charakterze cyklicznym, albo uroczystości i spotkania jednorazowe.

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu (Opracowanie: *Jadwiga Siepietowska*). Dzieje Biblioteki w Zwoleniu wiążą się ściśle z historią naszego miasta i stanowią część jego tożsamości.

Pierwsze wzmianki o bibliotece dotyczą roku 1736. W monografii historycznej – „Zwoleń, dzieje miasta i ziemi” czytamy: „Stosunkowo duża liczba duchownych przebywających w Zwoleniu (proboszcz, 2 wikariuszy, prepozyt szpitala) oraz innych osób związanych z działalnością kulturalną (rektor szkoły) czyniły z jurydyki plebańskiej najpoważniejsze centrum życia kulturalnego na terenie miasta. Parafia dysponowała ponadto pokaźną biblioteką, która w roku 1736 liczyła 33 książki w językach: łacińskim, polskim, francuskim, niemieckim”. W razie potrzeby można więc było czerpać informacje.

O istnieniu biblioteki przy kościele parafialnym są również informacje dotyczące roku 1743. Proboszczem był ks. Franciszek Potkański. Na wyposażeniu kościelnym znajdowała się podręczna biblioteka, która oprócz ksiąg mszalnych, liturgicznych liczyła 75 tytułów o tematyce religijnej, prawnej i wiedzy ogólnej” („Z rektorami, plebanami i proboszczami zwoleńskimi przez wieki”).

Następne wzmianki dotyczą roku 1843. W ww. monografii na s. 129 czytamy: „Jako pomocy naukowych używano tablicy drewnianej do pisania, tablic abecadłowych, a po 1843 roku tablic języka rosyjskiego. Do tej grupy pomocy należy zaliczyć książki w bibliotece”.

Dalej w tejże monografii na s. 172–173 „Rozbudzenie

Pracownicy biblioteki

życia umysłowego w śród ludności Zwolenia służyć miało między innymi zachęcanie do czytania. Korespondent „Gazety Radomskiej odnotował fakt poprawy w tym zakresie, o czym świadczyć mogła liczba kilkunastu prenumeratorów „Zorzy” i „Gazety Świątecznej”. O skuteczności propagandy czytelnictwa świadczy korzystnie fakt, iż ze zbiorów tutejszej biblioteki (nieznana data jej powstania) korzystało w 1900 roku 716 osób, co sytuowało Zwoleń na drugiej pozycji za Kozienicami (1717), ale przed takimi miastami, jak: Radom (147), Skarżysko. W tym czasie na zbiory biblioteki zwoleńskiej składało się 144 książki w języku polskim i 221 rosyjskim.

Dużą rolę w rozpowszechnianiu czytelnictwa literatury polskiej na terenie Zwolenia i okolic odegrał dr Jan Pawłowski i jego żona Maria z Czaplńskich. W ich domu znajdowała swoje pomieszczenia biblioteka publiczna. Prowadzona była przez nich i cieszyła się dużym powodzeniem.

W 1907 roku dzięki pomocy Macierzy Szkolnej i okolicznych dworów zostaje wybudowany w Zwoleniu Dom Ludowy, w którym znajdują się m.in. specjalne pomieszczenia na bibliotekę i czytelnię. Kiedy w grudniu 1907 roku władze zakazały dalszej działalności Macierzy Szkolnej, zapanował niepokój o losy szkoły oraz Domu Ludowego. W artykule wydrukowanym w Głosie Zwoleńskim Nr 8 „Zwoleń we wspomnieniach Marii Pawłowskiej”.

Miejscowa szkoła rządowa z językiem wykładowym polskim pomocy nie potrzebowała, natomiast sprawą nagłą było otwarcie czytelni. Okoliczne dwory przysły nam z pomocą przekazując dużo wartościowych książek, wśród których liczbowo dominował Kraszewski. Ten zbiór należało wciąż uzupełniać, uszkodzone książki oprawiać.

„Początkowo bibliotekę prowadziliśmy sami w naszym mieszkaniu. Dwa razy w tygodniu wydawałam książki. W niedzielę po porannym nabożeństwie do godziny 14⁰⁰, a w czwartek od 11⁰⁰ do 14⁰⁰. Liczba czytelników wzrastała z tygodnia na tydzień, a my odczuwaliśmy ciągle brak książek”.

Prezes Macierzy Szkolnej P. Osuchowski ofiarował naszej czytelni duży dar w postaci wielu tomów książek wraz z pełnym 4-tomowym zbiorem dzieł Jana Kochanowskiego, ale stanowił on lekturę jeszcze za trudną dla naszych czytelników. Tomy te spoczywały na półce, a kupno nowych książek było nadal konieczne.

Chłop z okolic Zwolenia „Szaruga” – introligator samouk zgłosił swą pracę dla naszej placówki. Przeczytawszy sumiennie każdą książkę oddawał ją już oprawioną.

Po wybuchu I wojny światowej biblioteka, tak jak wiele innych zostaje zniszczona. Prawdopodobnie zaczęto ją odtwarzać na nowo w 1925 roku (brak danych), kiedy to Zwoleń odzyskał prawa miejskie i znany był jako ośrodek dobrze rozwiniętego rzemiosła, handlu i oświaty.

W latach 1937–1939 według ustnych przekazów biblioteka publiczna mieściła się w jednej z sal Szkoły Podstawowej w Zwoleniu. Kierowali biblioteką długoletnie nauczycielki: Adela Pawłowska i Teofila Markiewicz.

W czasie II wojny światowej, tak jak ogromna większość dorobku naszego miasta, i biblioteka straciła gros księgozbioru. Na szczęście jednak część książek dzięki ofiarności mieszkańców ocalała.

W dniu 17 kwietnia 1946 roku zostaje wydany przez Krajową Radę Narodową dekret o bibliotekach i zbiorach bibliotecznych. Po raz pierwszy w historii naszego kraju uznano zbiory biblioteczne za narodowe mienie kulturalne, służące całemu społeczeństwu. Było to wielkie osiągnięcie, którego nie zdołano wprowadzić w okresie międzywojennym. W myśl postanowień dekretu utworzono ogólnokrajową sieć bibliotek powszechnych, utrzymanych przez państwo, których głównym zadaniem miało być systematyczne, wszechstronne zaspokajanie potrzeb czytelniczych całego społeczeństwa. Dekret ten zobowiązywał władze administracji terenowej do zakładania i utrzymania bibliotek na swoim obszarze działania.

1 maja 1947 r. zostaje powołana Miejska Biblioteka Publiczna w Zwoleniu. Znikomy księgozbiór – około 200 woluminów, z roku na rok wzrastał, dzięki finansowemu wsparciu władz miejskich Zwolenia. Już w 1949 ilość książek wzrosła do 763 woluminów, zaś korzystających z tych zasobów było 504 czytelników.

Od chwili zorganizowania placówki bibliotecznej w Zwoleniu miała ona szczęście do opiekunów-społeczników, dla których sprawy kultury i oświaty były głęboko zakorzenione w sercu. W skład Komitetu Bibliotecznego wchodził mieszkańcy: Hanna Perzyna – nauczycielka, żona lekarza, Franciszek Mikołajczyk – dyr. Szkoły Rolniczej, Stanisław Kulawik - dyr. Szkoły Podstawowej Stanisław Lesisz, Feliks Jackowski i Teofila Markiewicz - nauczyciele Jan Galewski – były burmistrz, działacz ruchu ludowego, Remigiusz Serafin i Marian Kostecki – prac. OS-u oraz kierowniczką biblioteki **Zofia Bilka**, która odznaczała się wielką szlachetnością i ofiarnością. Była bardzo oddana sprawie tej placówki, którą niemal od podstaw prowadziła i oddała jej najlepsze lata swojego życia. Pracowała w niej do 1960 r.

Długą historię mogłyby snuć nasze książki opowiadające o kolejnych przeprowadzkach do coraz to innych lokali na terenie naszego miasta, tak blisko związanego z największymi najwybitniejszym poetą renesansu Janem Kochanowskim.

Biblioteka mieszcząca się w Szkole Podstawowej Nr I na ul. Kościelnej, przeniosła się w 1948 r. do lokalu na ul. Różanej. Następnie otrzymała pomieszczenia w nowym budynku (dom p. Sucheckiego) ul. Al. Stalina 7 (obecnie Plac J. Kochanowskiego). Był to rok 1953. Niedługo mogła się cieszyć owym dobrym pomieszczeniem, gdyż cały budynek, w tym również lokal, który zajmowały książki, został odebrany właścicielom i przeznaczony na potrzeby Milicji Obywatelskiej. Biblioteka, jako mniej ważne ogniwo w ogólnie rozrastającej się gospodarce, została w 1955 r. przeniesiona do maleńkiego lokalu przy ul. Odrodzonego Wojska Polskiego 16. W tych warunkach nie było miejsca na jakkolwiek pracę z czytelnikiem. Rok 1956 i znów przeprowadzka na ul. Kościelną 5. Następnie w 1961 r. biblioteka została przenie-

siona do budynku Banku Spółdzielczego na ul. Armii Czerwonej 25 (Puławska).

W roku 1960 kierownikiem placówki zostaje Natalia Krakowiak, nauczycielka języka polskiego w tutejszej szkole. Znaczna część pracowników bibliotek poprzez organizowane kursy i szkolenia podniosła swoje kwalifikacje zawodowe, zdobywając wykształcenie bibliotekarskie. Pracowała do 1984 roku, kiedy odeszła na w pełni zasłużony odpoczynek – emeryturę.

Po dalszych staraniach biblioteka z wielotysięcznym księgozbiorem znalazła pomieszczenia w budynku Powiatowej Rady Narodowej w Zwoleniu w roku 1967 na ul. Dzierżyńskiego (obecnie Jagiełły). Tu również po niedługim czasie została otwarta oddzielna czytelnia z księgozbiorem podręcznym i dużą ilością czasopism. Jest to czas nowego podziału administracyjnego i tworzenia powiatów. Nasza placówka zostaje, przekształcona na Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną, merytorycznie zasięgiem swoim obejmuje miasto i cały powiat. Jako placówka wyżej zorganizowana przejęła opiekę merytoryczną nad 4 bibliotekami gminnymi w: Grabowie, Kazanowie, Policznej i Tczowie.

Rok 1976, likwidacja powiatów, budynek Powiatowej Rady Narodowej zostaje zaadaptowany na szpital. Biblioteka przeprowadza się na ul. Dzierżyńskiego – obecnie Jagiełły. Jest to lokal po sklepie spożywczym i znowu wiele gorsze warunki pracy. W 1986 r następną przeprowadzką na ul. Puławską 6A do budynku po Miejsko Gminnym Ośrodku Kultury.

W rozwoju czytelnictwa niepoślednią rolę odegrały organizowane zespoły czytelnicze, które w ramach Konkursu Czytelników Wiejskich przyczyniły się do ożywienia zainteresowania książką i upowszechnieniem jej na wsi. Do tego konkursu przystąpiły wszystkie biblioteki podlegające bibliotece w Zwoleniu. Biblioteka nie tylko udostępnia swoje zbiory, ale też prowadzi szeroko zakrojoną propagandę czytelnictwa wśród społeczeństwa, poprzez organizowane pogadanki, odczyty, konkursy, spotkania autorskie, wystawy. W 1961 roku czynnie włączyła się do organizowania „Dni Jana Kochanowskiego”. Z tej to okazji przy pomocy Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kielcach zorganizowano w bibliotece ekspozycję dzieł Wielkiego Poety, związanego z ziemią zwoleńską. Ekspozycja ta cieszyła się wielkim powodzeniem.

W ciągu następnych lat powstają nowe placówki biblioteczne (21 w roku 1975). W związku z powstaniem województwa radomskiego, biblioteka w Zwoleniu została podporządkowana Wojewódzkiej Bibliotece w Radomiu.

Rok 1975 to również kolejna reorganizacja administracji i likwidacja powiatów. Nasza placówka otrzymuje na krótki okres nazwę Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu, Oddział w Zwoleniu.

Na terenie gminy Zwolen biblioteka posiada trzy filie biblioteczne: Strykowice, Jasieniec i Sycynę. Jednocześnie nadal pełni funkcję ponad rejonową w stosunku do bibliotek gminnych i filialnych na obszarze dawnego powiatu. Ogółem na terenie działalności Oddziału pracę kulturalno-oświa-

ową rozwija 21 bibliotek: 1 Biblioteka Oddziałowa, 5 gminnych i 15 filii wiejskich. Pracę bibliotek uzupełniają 104 punkty biblioteczne. Na prowadzenie tych ostatnich środki były ograniczone (niewielka nagroda kwartalna), w dużej mierze działały społecznie.

Dla nadania rangi placówkom bibliotecznym, z uwagi na ich 30-letnią działalność, rok 1976 został ogłoszony Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa. Biblioteki nasze aktywnie uczestniczyły w jego obchodach oraz we współzawodnictwie wiejskich placówek kultury, ogłoszonym przez Ministerstwo Kultury i Sztuki z okazji X rocznicy ustawy o bibliotekach. Placówki rejonu zwoleńskiego osiągnęły w zakresie upowszechniania czytelnictwa dobre wyniki. Bibliotekarze wykazali wiele inicjatywy i pomysłowości w organizowaniu różnorodnych imprez. W uznaniu tych osiągnięć biblioteka w Zwoleniu otrzymała od Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Radomiu ekslibris projekt Janusza Popławskiego – z wizerunkiem Jana Kochanowskiego.

Wskutek reorganizacji, Oddział Biblioteki w Zwoleniu dostaje pod swoją pieczę dodatkowo gminę Gózd, dotychczas bezpośrednio podległą Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Radomiu. W tej gminie znajdowała się 1 biblioteka gminna i 3 filie biblioteczne.

Po likwidacji powiatów cały budynek, w którym znajdowała się biblioteka został przejęty i zaadaptowany na szpital. Biblioteka zaś zajęła lokal po byłym sklepie spożywczym przy ulicy Dzierżyńskiego. Pomieszczenie to było o wiele mniejsze, a więc i gorsze warunki pracy. Wypożyczalnia i czytelnia znajdowały się w jednym pomieszczeniu.

Rok 1980 z racji 450 rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego stał się okazją do szerszego przypomnienia życia i twórczości wielkiego poety, w czym biblioteka brała czynny udział.

W 1984 roku stanowisko dyrektora Biblioteki obejmuje Zofia Aksamińska, związana z tą placówką od połowy 1954 roku. Funkcję tę pełni do 1990 roku, kiedy to, po przepracowaniu 36 lat w bibliotece, odchodzi na emeryturę.

Następna i jak dotychczas ostatnia przeprowadzka następuje w 1986 roku, do budynku, zaadaptowanego dla potrzeb biblioteki. Powierzchnia lokalu wynosi 297 m². Nareszcie znalazły się oddzielne pomieszczenia na wypożyczalnię dla dorosłych, oddział dla dzieci oraz na czytelnię. Oddzielny pokój otrzymał również dział opracowania oraz gabinet instrukcyjno-metodyczny.

Biblioteka gromadzi i opracowuje księgozbiór dla wszystkich podległych placówek. Instruktorzy odwiedzają je, udzielając wskazówek, pomagają w pracach organizacyjnych. Ponadto biblioteka gromadzi i udostępnia księgozbiór w poszczególnych działach. W czytelnicy gromadzony jest księgozbiór podręczny, regionalny, ekologiczny oraz opracowania, materiały i książki związane z życiem i twórczością Jana Kochanowskiego. Z artykułów prasowych związanych z naszym terenem, sporządzane są kartoteki, które służą osobom zainteresowanym.

Do roku 1990 placówka nasza, już jako Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna pomaga merytorycznie podległym 24 placówkom. Organizuje kwartalne seminaria szkoleniowe dla kierowników wszystkich placówek.

W roku 1990 na stanowisko dyrektora Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej w Zwoleniu zostaje powołana Jadwiga Siepietowska. Funkcję tę pełni do chwili obecnej.

Rok 1990 jest rokiem przełomowym. W wyniku przeprowadzonej reformy samorządowej, państwo przestało, jak dotychczas, utrzymywać biblioteki publiczne. Zadanie to przejęły lokalne samorządy. Trudna sytuacja finansowa gmin, a jednocześnie czasami czyjaś „krótkowzroczność,” w poszukiwaniu oszczędności, kazała stosować różne, czasem bardzo drastyczne, rozwiązania. Następują likwidacje etatów, a nawet zostają zlikwidowane biblioteki. W ten sposób zlikwidowano część bibliotek w gminie: Przyłek i Policzna.

Na szczęście, w gminie Zwoleń władze samorządowe nie zlikwidowały żadnej placówki na swoim terenie. Zmniejszyła się jedynie obsada pracowników o 5 osób w MGBP. Nastąpiło to jednak samoistnie. Dwie osoby odeszły na zasłużoną emeryturę: dotychczasowy dyrektor Zofia Aksamitowska, Teresa Frydrych instruktor, a pozostałe 3 osoby, po urlopach macierzyńskich – na urlopy wychowawcze.

Księgozbiór biblioteki dzieli się na: literaturę piękną dla dzieci i młodzieży, literaturę piękną dla dorosłych oraz literaturę z innych działów, to jest historię, religioznawstwo, literaturę faktu, sztukę, kulturę, jak również słowniki ogólne, encyklopedie tematyczne, albumy i słowniki obcojęzyczne, które to pozycje są podstawą księgozbioru podręcznego znajdującego się w czytelnicy. Biblioteka gromadzi również książki i materiały o charakterze regionalnym oraz Cochanoviana związane z życiem i twórczością Jana Kochanowskiego. Do zadań naszej placówki należy również kompletowanie dokumentacji życia społecznego naszego miasta i regionu na podstawie wydawnictw lokalnych i artykułów prasowych. W Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu funkcjonuje: wypożyczalnia dla dzieci i młodzieży, wypożyczalnia dla dorosłych, czytelnia ogólna, Centrum Ekologiczne Ziemi Zwoleńskiej oraz punkt eSycyna. Na terenie Gminy i Miasta Zwoleń działają 3 filie biblioteczne: w Jasięcu, Strykowicach i Sycynie.

Od stycznia 2001 roku po 10 latach przerwy na zasadzie porozumienia w sprawie powierzenia Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu wykonujemy zadania Powiatowej Biblioteki Publicznej dla powiatu zwoleńskiego.

Gminna Biblioteka Publiczna w Kazanowie – Bronisz Barbara – rok założenia biblioteki 1955. Po adaptacji i remoncie pomieszczeń w budynku Urzędu Gminy Biblioteka w Kazanowie z dniem 1 stycznia 2004 roku zmieniła lokal. W związku z tym sytuacja lokalowa uległa poprawie. Biblioteka została wyposażona w nowoczesne regały ruchome, ksero, faks, a także komputery, które służą nie tylko czytelnikom, ale także społeczeństwu gminy Kazanów.

Filia Biblioteczna w Kowalkowie – Ewa Bernaciak – rok założenia biblioteki – 1956. Od roku 1981 mieści się w budynku publicznym, wyremontowanym przy czynnym udziale mieszkańców. Biblioteka posiada cztery komputery i Internet.

Gminna Biblioteka Publiczna w Policznie – Małgorzata Baran – rok założenia biblioteki – 1947. Od 1986 roku bibliotekę przeniesiono do budynku OSP, gdzie znajduje się do chwili obecnej. Pomieszczenia są małe i nie pozwalają na prowadzenie czytelnicy. Organizowane przez bibliotekę imprezy czytelnicze odbywają się w Świetlicy Gminnej, zajmującej lokal w tym samym budynku. W 2003 roku Biblioteka otrzymała od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna komputer, a w 2004 roku uzyskała dostęp do Internetu. Posiada także trzy komputery z programu „IKONKA”.

Filia Biblioteczna w Czarnolesie – Stanisława Jarosińska – rok założenia – 1957. Obecnie biblioteka mieści się w budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego. Zajmuje jasny, przestronny lokal z oddzielnym wejściem z tyłu budynku.

Filia Biblioteczna w Zawadzie Starej – Stanisława Jarosińska – rok założenia - 1962. Aktualnie biblioteka zajmuje pomieszczenie w budynku OSP. Brak jest sprzętu audiowizualnego.

Gminna Biblioteka Publiczna w Przylęku – Monika Krześniak rok założenia – 1957. Biblioteka mieści się w budynku Urzędu Gminy. W roku 2003 dzięki Stowarzyszeniu Oświatowemu Sycyna biblioteka otrzymała dwa komputery. Obecnie w bibliotece zainstalowanych jest pięć komputerów oraz stały dostęp do Internetu.

Filia Biblioteczna w Grabowie – Joanna Paulina Kałużyńska – rok założenia – 1947. Jest to najstarsza placówka biblioteczna na terenie Gminy Przylęk. Mieści się w budynku Parafii Rzymsko-Katolickiej w Łagowie

Filia Biblioteczna w Łagowie – Halina Urbanek – rok założenia – 1950. Biblioteka mieści się w budynku państwowym. W 2003 roku otrzymała jeden komputer od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna

Gminna Biblioteka Publiczna w Tczowie – Urszula Wolińska – rok założenia - 1947. Od czerwca 1994 r. biblioteka mieści się w budynku przy Urzędzie Gminy. Pomieszczenia zostały wyremontowane i zmodernizowane. Od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna biblioteka otrzymała jeden komputer, a z programu „IKONKA” – trzy komputery. Jest stały dostęp do Internetu.

Filia Biblioteczna w Brzezinkach Starych – Maria Bednarczyk – rok założenia – 1965. Biblioteka mieści się w budynku prywatnym, samodzielnym. Brak sprzętu komputerowego.

Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Jana Kochanowskiego Zwoleń – Jadwiga Siepietowska – rok założenia – 1947.

Czytelnia – Ewa Kulińska (pełni funkcję instruktora Biblioteki Powiatowej). Wypożyczalnia dla dorosłych – Elżbieta Cywka, wypożyczalnia dla dzieci i młodzieży – Lidia Choroś, komputery – Paweł Siepietowski.

Filia biblioteczna w Jasięcu Soleckim – Jolanta Walowska – rok założenia – 1957. Biblioteka wraz ze świetlicą mieści się w budynku, który

jest własnością Urzędu Miejskiego w Zwoleniu. Do dyspozycji czytelników oraz mieszkańców jest cztery komputery. Jeden od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna, a trzy z programu „IKONA”. Jest stałe łącze internetowe.

Filia biblioteczna w Strykowicach Górnych – Iwona Grzebała– rok założenia – 1957. Od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna biblioteka otrzymała jeden komputer.

Filia biblioteczna w Sycynie – Lidia Kęmpieńska – rok założenia – 1957.

Do dyspozycji czytelników jest komputer, drukarka, skaner. Sprzęt komputerowy jest od Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna. Jest łącze internetowe.

Dzięki bardzo dobrej współpracy z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Warszawie wszystkie biblioteki gminne z naszego powiatu otrzymały nieodpłatnie program biblioteczny „MAK”. Rozpoczęliśmy w bibliotekach proces komputeryzacji. Otrzymujemy także dotacje na zakup nowości wydawniczych. Są to kwoty rzędu 8–10 tys. zł na gminę, przekraczają wysokości zaplanowane w budżecie poszczególnych bibliotek w danym roku kalendarzowym. Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Zwoleniu otrzymała dotację w wysokości 38 000 zł na zakup nowości wydawniczych.

Księgozbiór gromadzony latami wynosi około 58 tys. woluminów na terenie całej gminy Zwoleń. Z naszych bibliotek do końca 2005 roku skorzystało 2316 czytelników, którzy przeczytali 53700 woluminów. Liczba tytułów czasopism bieżących wynosiła 73.

Z czytelni ogólnej skorzystało 5660 czytelników, którym udzielono 4450 informacji, udostępniając 9413 woluminów literatury niebeletrystycznej oraz 18357 czasopism nieoprawnych.

W czytelni wyodrębniony jest księgozbiór regionalny dotyczący naszego regionu oraz kącik ekologiczny. Prowadzimy kartotekę wycinków prasowych oraz katalog tych artykułów. Prasa, która jest w czytelni jest dostosowana do potrzeb naszych czytelników.

Stosujemy także wypożyczenia prasy do domu.

Biblioteka współpracuje z Domem Kultury, Muzeum Regionalnym, Nadleśnictwem Zwoleń, Towarzystwem Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Bankiem Spółdzielczym oraz szkołami. Młodzież uczestniczy w konkursach literackich, plastycznych, ekologicznych.

Przystąpiła do realizacji projektu „Budowa Mazowieckiego Systemu Informacji Bibliotecznej poprzez rozbudowę systemu funkcjonującego w Bibliotece Głównej Województwa mazowieckiego”. Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu znalazła się wśród 15 bibliotek powiatowych województwa mazowieckiego. Będzie to centralnie, aktualizowana informacja o stanie zasobów bibliotecznych wszystkich współpracujących bibliotek dostępna przez Internet. Mazowiecki System Informacji Bibliotecznej wzmacnia pozycję bibliotek publicznych w środowisku. Jest to bardzo duże wyzwanie dla nas bibliotekarzy – ogrom pracy.

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie zostało otwarte 17 września 1961 roku. Jednak znacznie wcześniej, bo już w latach 80. XIX wieku, wielcy biografowie poety, tacy jak: Jan Rymarkiewicz, Kazimierz Prószyński czy Hieronim Łopaciński postulowali o utworzenie takiego muzeum. Postulaty te kierowane były przede wszystkim do ówczesnej właścicielki majątku w Czarnolesie Ludgardy z Tyszkiewiczów Jabłonowskiej, także do innych znamienitych rodów związanych z Czarnolasem jak Raczyńscy czy Lubomirscy. Niestety, postulaty te nie wywołały oczekiwanego odzewu. Podkreślić jednak należy, że efektem obchodów rocznicowych, w 1884 roku było odbudowanie dworku w Czarnolesie, którego ruiny w pożarze w 1853 roku znajdowały się właśnie tutaj.

Wiele lat potem, bo w latach 50. XX wieku, zamysł powstania Muzeum w Czarnolesie zaczął dojrzewać.

Pierwsza ekspozycja z 1961 roku urządzona została przez Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach, przy osobistym udziale kustosa tego Muzeum, Aleksandry Dobrowolskiej i Marii Bokszczanin, które zajęły się stroną naukową i organizacyjną wystawy. Projekt plastyczny wystawy przygotowali kieleccy artyści J. Golka i A. Grabiwoda. Ekspozycja ta zajmowała cztery sale i hall. Całość ujęta została w sposób biograficzny, a zilustrowana była głównie fotografią, portretami, planszami, dokumentami i unikatowymi drukami.

Część materiałów do wystawy pozyskano również z innych muzeów, takich jak Narodowe w Warszawie, Krakowie czy Poznaniu. Wiele cennych przedmiotów, dla tworzących się zbiorów Muzeum, zakupiły ówczesne władze Zwolenia, były to zabytkowe meble, ceramika, rzemiosło artystyczne, obrazy oraz różne edycje pism Kochanowskiego i opracowania o nim.

Wystawa w tej formie istniała do 1980 roku. Przystąpiono wtedy do

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

urządzenia nowej ekspozycji. Nastąpiła gruntowna przebudowa i organizacja Muzeum. Począwszy od 1977 roku, kiedy to rozpoczęto realizację rozległego frontu robót budowlanych i konserwatorskich w budynku dworku, oficynie oraz parku. W 1979 roku rozpoczęto prace archeologiczne na terenie zabytkowego ze-

społu. Podjęto próbę odnalezienia domu poety oraz wyjaśnienia faz istniejącej tu zabudowy dworskiej. Cały zakres prac przeprowadzono pod kontem zbliżających się wydarzeń rocznicowych, tj. 450 rocznicy urodzin poety, która przypadła na 1980 rok oraz 400 rocznicy zgonu, w roku 1984.

Muzeum zostało wzbogacone o nowe eksponaty, zwłaszcza wspaniałe gobeliny, kopie obrazów, zwłaszcza XIX-wiecznych twórców o tematyce czarnoleskiej oraz rekwizyty z epoki.

Wystawę urządzono w 6 salach dworku, biografia poety ukazana została w sposób chronologiczny na tle obyczajów, kultury, sztuki i ważnych wydarzeń historycznych epoki. Na wystawie pokazanych jest ponad 200 muzealiów, znaczna ich część to dawne wydania dzieł Kochanowskiego, rękopisy, lity, fragment rękopisu Dryas Zamchana, liczne pierwodruki, meble, obrazy, ceramika. Dwa eksponaty łączone są bezpośrednio z dworem czarnoleskim poety; są to drzwi żelazne z herbem Korwin i monogramem JK oraz fotel kryty kurdybanem.

Scenariusz do wystawy opracował dr Jakub Licheński, a projekt plastyczny Krzysztof Burnatowicz. Konsultantami naukowymi i merytorycznymi byli profesorowie: Janusz Pelc, Andrzej Wyczański, Stanisław Lorentz, Zdzisław Żygulski i Paulina Buchwald-Pelcowa.

Ostateczny kształt wystawy z 1984 roku przetrwał do 2005 roku, kiedy to przystąpiono do projektów wykonania nowej, rozszerzonej ekspozycji o dodatkowe galerie w suterrenach dworku oraz kaplicy Jabłonowskich. Uroczyste otwarcie wystawy nastąpiło we wrześniu 2005 roku, który był obchodzony jako rok Jana Kochanowskiego, co też wiązało się z ważną 475 rocznicą urodzin poety.

Oprócz działalności oświatowej i wystawienniczej Muzeum prowadzi również nieprzerwanie działalność o charakterze naukowym. W utworzonym w 1980 roku Czarnoleskim Ośrodku Dokumentacyjnym gromadzone są dzieła Jana Kochanowskiego pochodzące z dawnych i współczesnych wydawnictw, prace naukowe związane z twórczością poety i epoką, w której działał, bogata ikonografia, rysunki, obrazy i nagrania. Jakkolwiek oficjalnie ośrodek został rozwiązany to zgromadzone materiały zostały uporządkowane i ta forma działalności jest kontynuowana i rozwijana do dzisiaj z zamiarem powołania nowego, poważnego i nowoczesnego ośrodka naukowego, związanego z życiem i twórczością poety.

W Muzeum organizowane są koncerty, wieczory poetyckie, spotkania z literatami, promocje książek o szeroko pojętej tematyce czarnoleskiej.

Muzeum w Czarnolesie należy do rodzaju muzeów biograficznych. W Polsce jest kilkadziesiąt tego typu muzeów, czarnoleskie jest jednym z tych, które mają dosyć bogatą i dobrze przygotowaną ekspozycję. Liczba odwiedzających Muzeum kształtuje się na około 50 tysięcy zwiedzających w skali roku.

Całe otoczenie dworku, wraz z przyległym do niego zabytkowym parkiem z połowy XIX wieku starannie utrzymywanym, neogotycką kaplicą, pomnikiem upamiętniającym czarnoleską lipę, powoduje, że twórca polskiego języka literackiego jest tu należycie upamiętniony.

We wspomnianej kaplicy Jabłonowskich, w latach 1975–1988, organizowane były wystawy czasowe, wystarczy wspomnieć kilka najważniejszych: *Polski stój renesansowy*, *Jan Kochanowski w polskim medalu współczesnym*, *Rzeźby twórców ludowych regionu radomskiego*.

Funkcję kustosa Muzeum pełniła w latach 1990–2002 Renata Pogorzelska, natomiast od 2002 roku placówką tą kieruje Maria Jaskot.

Elżbieta Nowakowska

Muzeum Regionalne

Muzeum gromadzi dobra kultury regionalnej, historii, wytworów sztuki ludowej, opracowań naukowych i popularnonaukowych dotyczących Zwolenia i okolic. Głównym trzonem wystawienniczym są wystawy związane z Janem Kochanowskim. Posiada ono cenne zabytki archeologiczne. Są to szczątki kostne zwierząt prehistorycznych z okresu środkowego paleolitu oraz narzędzia krzemienne, takie jak zgrzebła, pięśniaki, które są dowodem działalności człowieka zwanego neandertalczykiem. Duży zasób muzealiów stanowią zabytki kultury materialnej mieszkańców ziemi zwoleńskiej, tj. strój ludowy, tkanina, ceramika, zdobnictwo w drewnie – snycerstwo,

prezentuje twórczość plastyczną regionu zwoleńskiego; „Militaria Rekwizyty i Kostiumy z filmu Ogniem i Mieczem”. „Zapomniane skarby w sercu Europy” – zorganizowana przy współpracy Instytutu Słowackiego w Warszawie, „Kostiumy i rekwizyty z filmu „Stara baśń, kiedy słońce było bogiem”; „Moja przygoda w muzeum”. Do muzeum trafiają również cenne depozyty, takie jak np. kielich Kochanowskiego z 1661 roku, relikwiarz św. Franciszka z Parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, prace rzeźbiarskie Wincentego Flaka z Zielonki Starej, niemieckie mapy, jedna z 1941 roku, a druga z 1940. Muzeum pozyskało również ułamki macew żydowskich, pochodzą-

także architektura wsi oraz twórczość ludowa. Muzeum prowadzi stale wystawy, takie jak: „Kaplica Świętego Franciszka – nekropolia Rodu Kochanowskich”; „Korwinowie – Mistrz i Czeladnicy”; „Zabytki Kultury Materialnej Mieszkańców Ziemi Zwoleńskiej”, jak również wystawy czasowe: „Galeria Jednego Dnia” – odbywająca się podczas cyklicznej uroczystości „Imieniny Pana Jana” – wystawa

Rekwizyty z filmu „Stara Baśń”

Wystawa „Moja przygoda w Muzeum”

Wystawa „Korwinowie – Mistrz i Czeladnicy”

cych z nieistniejącego już dzisiaj cmentarza żydowskiego. Muzeum prowadzi także działalność naukową, która obejmuje opracowania zbiorów oraz epok prezentowanych wystaw. Z materiałów tych mogą korzystać wszyscy chętni. Muzeum w Zwoleniu współpracuje z Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, Muzeum Regionalnym w Kozienicach oraz z organizacjami i stowarzyszeniami, a przede wszystkim z miejscowymi instytucjami kultury: Miejsko-Gminna Biblioteką Publiczną, Domem Kultury oraz szkołom.

Wacław Kuś

Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia

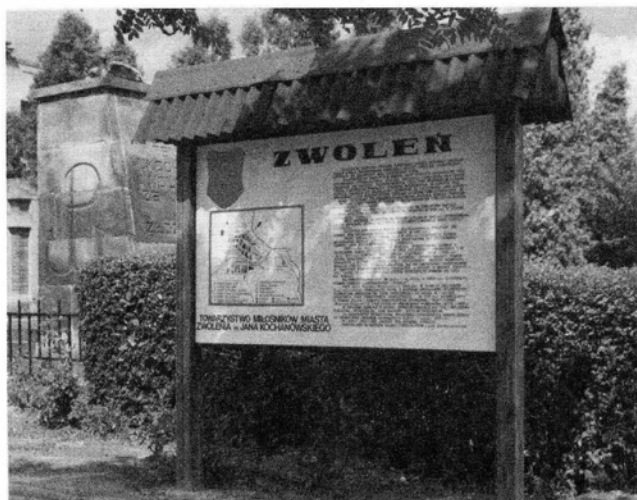
Towarzystwa regionalne są pożyteczną formą samoorganizacji społeczności lokalnej i dobrą szkołą samorządności. Dynamika rozwoju lokalnego zależy przede wszystkim od inicjatywy i aktywnego uczestnictwa obywateli.

Troska o pielęgnowanie tradycyjnej kultury rodzimej, specyficznej dla naszego środowiska lokalnego, jego historii i zabytków, jednoczyły starszych wiekiem społeczników i działaczy kultury.

Po odsłonięciu pomnika Jana Kochanowskiego w 1961 r. ożywiło się życie gospodarcze i kulturalne w Zwoleniu. Powstał w tym okresie Społeczny Komitet Budowy Powiatowego Domu Kultury, którego celem było organizowanie środków na budowę. Małe zainteresowanie społeczeństwa i trudności z wprowadzeniem do planu społeczno-gospodarczego tej inwestycji spowodowało utworzenie przez Powiatową Radę Narodową funduszu rozwoju kultury, a przekazane środki wykorzystano na działalność kulturalną w mieście i powiecie.

W latach 70. podejmowano próby utworzenia przez Zygmunta Czekalskiego i Wacława Kuś Towarzystwa Miłośników Miasta Zwolenia, ale nie znalazły one zrozumienia u władz.

Kolejna inicjatywa utworzenia Towarzystwa zrodziła się w czasie obchodów Jubileuszu 550-lecia nadania praw miejskich Zwoleniowi i w 1978 r. po

sesji popularnonaukowej poświęconej twórczości Jana Kochanowskiego powołano Komitet Organizacyjny, na czele którego stanął Feliks Jackowski.

15 września 1980 r. odbyło się w lokalu Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Zwoleniu zebranie założycielskie, w którym uczestniczyło 42 członków.

6 kwietnia 1981 r. nastąpiła rejestracja powstałego Stowarzyszenia. 20 maja, zaś członkowie wybrali 11-osobowy Zarząd. Przewodniczącym został Bolesław Skrzek, a honorowym przewodniczącym Feliks Jackowski – senior działaczy kultury.

Zgodnie ze statutem celem Towarzystwa jest rozwój kulturalny i gospodarczy miasta. Terenem działalności Towarzystwa jest obszar Rzeczypospolitej Polski. Trzon Towarzystwa tworzą mieszkańcy Zwolenia, ale są również osoby z Radomia, Warszawy, Lublina, Kielc, Puław. Działacze Towarzystwa to głównie inteligencja. Ponad 50% członków to głównie emeryci i renciści, działacze kulturalno-oświatowi, nauczyciele.

Przewodniczącym Towarzystwa w latach 1985-1988 był Mieczysław Chołuj, a od 1988 r. jest nim Waclaw Kuś, który jako delegat województwa radomskiego uczestniczył w Kongresach Regionalnych Towarzystw Kultury w Poznaniu, Lublinie, Wrocławiu, Radomiu oraz na I Krajowym Kongresie Kultury Wsi na Jasnej Górze w Częstochowie, często zabierając głos, propagując historię naszego regionu.

Fundusze Towarzystwa tworzone są ze składek członkowskich, darowizn i dotacji. Działalność Towarzystwa prowadzona jest społecznie.

W czerwcu Towarzystwo zwróciło się z apelem do Wojewódzkiego Komitetu Obchodów Jubileuszu Jana Kochanowskiego o uroczyste przeniesienie prochów poety z przykościelnej kaplicy do podziemia Kaplicy Kochanowskich, w miejsce dawnego spoczynku w krypcie kościoła parafialnego. Członkowie Zarządu Towarzystwa przez szereg tygodni czynnie towarzyszyli

ekipie prowadzącej badania archeologiczne kościoła zwoleńskiego. Badania zostały zakończone pomyślnie.

Uroczystości pogrzebowe połączone z 400-letnią rocznicą śmierci Jana Kochanowskiego odbyły się 21 czerwca 1984 r.

W ochronie zabytków i prac konserwatorskich Towarzystwo wystąpiło do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zachowanie zabytkowego dworku w Strykowicach oraz oficyny dworskiej w Sycynie. Członkowie Towarzystwa aktywnie pomagali przy pracach archeologicznych znaleziska szczątków mamuta w Zwoleniu. Towarzystwo wystąpiło do władz miasta w sprawie odnowy pomnika Jana Kochanowskiego, statuetki „Dziewczyna z dzbanem”, dokończeniu odnowy kamienic na placu J. Kochanowskiego, odnowy zegara słonecznego, umieszczenia na budynku Urzędu Miasta herbu miasta, wykonania medalu „Zasłużony dla miasta Zwolenia”.

Kolejną inicjatywą Towarzystwa było utworzenie Muzeum Regionalnego w Zwoleniu. Rada Narodowa Miasta i Gminy 27 października 1998 r. uchwaliła statut i powołano Muzeum Regionalne.

Na wniosek Towarzystwa 20 maja 1997 r. Rada Gminy i Miasta nadała Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Zwoleniu imię Jana Kochanowskiego. Dzięki staraniom członków Towarzystwa zostały zinwentaryzowane zabytkowe pomniki na miejscowym cmentarzu oraz przywrócono historyczne nazwy ulic.

W 1990 r. nawiązano kontakt z Towarzystwem Kulturalno-Oświatowym im. Romualda Traugutta w Brześciu. Przekazano dla Polaków ponad 100 książek. W 1992 r. goszczono delegatów na Kongres Polonijny z Austrii, Belgii, Brazylii, Kanady, Rosji oraz Kazachstanu. Delegaci otrzymali medal Jana Kochanowskiego i publikacje wydane przez Towarzystwo.

W 1994 r. Towarzystwo zorganizowało po raz pierwszy w historii miasta spotkanie mieszkańców, którzy ukończyli 80 lat. Impreza „Tym, co na tej ziemi” zgromadziła w Domu Kultury ponad 100 osób. Wszyscy otrzymali pamiątkowe medale.

Towarzystwo zrealizowało zadania „Bliżej regionu – bliżej kraju”, organizując konkursy dla dzieci i młodzieży z wiedzy o regionie i Janie z Czarno-

lasu. Prowadziliśmy szeroką działalność z zakresu popularyzacji historii miasta i regionu, jak też spopularyzowania postaci Jana Kochanowskiego.

Towarzystwo jest współorganizatorem corocznych obchodów „Dni Jana Kochanowskiego”. Z tej okazji organizowane są sesje naukowe w Sycynie, Czarnolesie, Zwoleniu.

Każdego roku jest współorganizatorem Wojewódzkiej Biesiady Gawędzarzy, Śpiewaków i Poetów Ludowych. Dla popularyzacji historii miasta Towarzystwo wykonało 3 tablice informacyjne umieszczone w głównych punktach Zwolenia.

Towarzystwo obchodziło 10 i 20-lecie swej działalności oraz 30- i 40-lecie odsłonięcia pomnika J. Kochanowskiego w Zwoleniu. Podczas tych uroczystości wygłoszono referaty „Kult poezji Jana Kochanowskiego na ziemi zwoleńskiej” oraz „Jan Kochanowski – nasz współczesny”.

W 1999 r. z okazji Roku Mickiewiczowskiego i 150 rocznicy śmierci Juliusza Słowackiego oraz Roku Chopinowskiego zorganizowane były sesje i koncert muzyki Chopina.

W 2000 r. w 75 rocznicę śmierci Wł. St. Reymonta zorganizowano wspólnie z Biblioteką, Domem Kultury, Muzeum Regionalnym i Cechem Rzemiosł Różnych uroczystą sesję, podczas której Zofia Garganisz wygłosiła referat „Reymont – mistrz słowa i krawiectwa, laureat Nagrody Nobla”. Z tej okazji została zorganizowana wystawa poświęcona pisarzowi.

Ważnym wydarzeniem dla miejscowych regionalistów był VI Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury, który odbył się 26–28 września 1998 r. w Radomiu. W ramach prac delegatów 25 września w Zwoleniu obradował zespół problemowy na temat: „Kultura języka polskiego dla zachowania tożsamości narodowej”. W obradach uczestniczyli delegaci 41 województw i przedstawiciele Polonii ukraińskiej.

Towarzystwo prowadzi bardzo bogatą działalność wydawniczą. Jej głównym celem jest promocja regionu zwoleńskiego. Towarzystwo publikuje od 1986 r. kwartalnik „Głos Zwoleński”, w którym zamieszczane są publikacje na różny tematy: od kronik, poprzez wspomnienia, monografie, artykuły problemowe, a na felietonach i poezji kończąc. Zawierają one wiedzę o współczesnym życiu społeczno-politycznym miasta i gminy Zwoleni, w tym również wiadomości o ważniejszych inicjatywach i osiągnięciach w dziedzinie gospodarki, oświaty i kultury, jak również artykuły o historii i sylwetki zasłużonych obywateli miasta.

Towarzystwo wydało również książki: „Zwoleńskie jubileusze” W. Kuś, „Związki rodziny Kochanowskich z Sycyną”, „Rodzina Kochanowskich i dzieje wsi Czarnolas” M. Popisa, „Fraszki” i „Treny” Jana Kochanowskiego, publikację z okazji 20-lecia działalności zespołu folklorystycznego „Gotardowie”, „Dzieje Biblioteki Publicznej w Zwoleniu”, „Rzemiosło Zwoleńskie” W. Kuś, tomiki wierszy poetów zwoleńskich „Didaskalia” J.J. Tataka, „Impresje” R. Pogorzelskiej-Wojtaszek, „XX lat Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego” W. Kuś.

Towarzystwo wydało również karty pocztowe z podobizną Władysława Jagiełły (w 1425 r. nadał prawa miejskie Zwoleniowi), Jana Kochanowskiego oraz z widokiem kościoła parafialnego, w którym ostatecznie złożono szczątki rodziny Kochanowskich.

W 1993 r. Towarzystwo wydało medal, który wręczany jest zasłużonym obywatelom za krzewienie kultury, historii miasta i regionu.

W 2003 r. Towarzystwo wystąpiło do Rady Miejskiej w Zwoleniu o nadanie z jednej z ulic nazwy Wielkiego Polaka Karola Wojtyły – Papieża Jana Pawła II.

Towarzystwo od momentu powstania nawiązało współpracę z instytucjami kultury. W wyniku tej współpracy organizowane są imprezy ze szczególnym uwzględnieniem rocznic środowiskowych. Nawiązało też ściślejszą współpracę na rzecz ochrony środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego. Współpracuje z wieloma stowarzyszeniami oraz samorządami: powiatowym, miejskim i różnymi instytucjami. Kontakty, jakie utrzymuje pozwalają propagować idee regionalizmu, historię i walory ziemi zwoleńskiej w regionie, a także w Polsce.

Towarzystwo patronuje Klubowi Regionalnemu, który powstał przy Publicznej Szkole Podstawowej im. Władysława Jagiełły w Zwoleniu w celu kształtowania w uczniach poczucia własnej tożsamości regionalnej oraz zaangażowanie się w funkcjonowanie własnego środowiska. Jest on również organizatorem konkursów wiedzy o mieście, powiecie oraz konkursów plastycznych, fotograficznych dla młodzieży i dorosłych.

Zaangażowanie i pasja wielu działaczy zrzeszonych w Towarzystwie na rzecz „małej ojczyzny” są godne naśladowania i powinny przyciągnąć grupę ludzi młodych, związanych z edukacją, mogących zaszczepić idee regionalizmu wśród młodzieży i dzieci.

Stowarzyszenie Oświatowe „Sycyna”

Szczególnie bliskie są nam stwierdzenia Jana Kochanowskiego: *Nasprzód mądrość, która czego szukać, a czego się chronić, uczy*, a także idee humanizmu zawarte w nowych wtedy koncepcjach kultury, społeczeństwa i człowieka.

Misją naszego stowarzyszenia wiejskiego SYCYNA, działającego w powiecie zwoleńskim i województwie mazowieckim jest integracja, samoorganizacja i aktywizacja wiejskich społeczności, poprzez animację oświatową i kulturalną w celu wyrównywania szans społecznych i edukacyjnych młodzieży i dorosłych. Kultuwując legendę i upowszechniając twórczość Jana Kochanowskiego oraz historię Sycyny jako społeczności lokalnej, Stowarzyszenie wspiera współpracę międzyregionalną i międzynarodową (Statut SO SYCYNA).

Podjęwając zadanie organizacji stowarzyszenia przez nauczycieli, rolników i urzędników związanych z wsią zakładaliśmy przetwarzanie środowiska poprzez jego samoorganizację i aktywizację społeczną.

Celem naszej animacji kulturowej, aktywizacji społecznej poprzez realne przykłady wspólnego działania i otwarcia się społeczności lokalnej jest ustawiczna edukacja i wyzwolenie sił zdolnych do wszechstronnego rozwoju społeczności wiejskiej.

Sycyna – gniazdo ojczyście Jana Kochanowskiego. Sycyna dzisiaj to 240 zagród, około 700 mieszkańców, publiczna szkoła podstawowa, filia biblioteki, remiza staży pożarnej, trzy sklepy, sieć telefoniczna i wodociągi. Bieda, małe gospodarstwa, bezrobocie. Miejsce urodzenia Jana Kochanowskiego ciągle czeka na godne upamiętnienie, aby miejsca, ziemia, po której stąpał wielki poeta, mogły być celem pielgrzymowania i przypominania ciągle aktualnej twórczości.

Gmina i Miasto Zwoleń położone są w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego, na osi dróg krajowych Warszawa – Sandomierz i Radom – Lublin. Jest to gmina o charakterze typowo rolniczym.

Uczestnicy konferencji polonistów w siedzibie SO Sycyna

Małgorzata Zysek (dyr. PSP w Sycynie), Poseł na Sejm RP Marek Wikiński, Zofia Jaskulska, Marszałek Sejmu RP Józef Oleksy, Marianna Gajowiak i Emilia Jaskulska

Prezydent Aleksander Kwaśniewski w Sycynie

Ważnymi wydarzeniami był pobyt dzieci z Sycyny w Pałacu Prezydenckim i list Prezydenta **Aleksandra Kwaśniewskiego** do Stowarzyszenia z okazji Pierwszych Dni Sycyny. 5 lipca 2000 roku Sycynę odwiedził Aleksander Kwaśniewski – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Była to pierwsza

Zarząd S.O. SYCYNA

Animacja kulturowa, środowiskowa i edukacja. Naszą działalność aktywizowania środowiska rozpoczęliśmy z pomocą nauczycieli próbą włączenia mieszkańców wsi do opracowania monografii Sycyna – wiek XX pod red. Henryka Bednarczyka. Oprócz części historycznej przedstawiliśmy wszystkie instytucje, organizacje działające na wsi i szczególnie ludzi. Szansę rozwoju pokazaliśmy zamieszczając 69 biogramów mieszkańców, którzy uzyskali wyższe wykształcenia. W opracowaniu monografii w różnym zakresie uczestniczyły 33 osoby, głównie mieszkańcy wsi. Od kilku lat bardzo aktywnie działa nasz chór. Wydaliśmy do tej pory 31 numerów (26 000 egz.) Wieści Sycyny, lokalnej gazety, przedstawiającej wydarzenia i przedsięwzięcia popularnonaukowe podejmowane przez Stowarzyszenie. Odbudowaliśmy starą Agronomówkę na Dom Jana. Organizowane są z pomocą Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN konferencje naukowe.

wizyta głowy państwa polskiego w miejscu urodzenia Jana Kochanowskiego. Marszałek Sejmu **Józef Oleksy** odwiedził Stowarzyszenie 14 października 2004 r.

eSycyna – rozproszona struktura sieci komputerowej powiatu zwoleńskiego, „Komputer i Internet w każdej wsi”. Rozwój technologii informatycznych, edukacji na szeroką skalę umożliwiło przekazanie przez Niemiecki Związek Uniwersytetów Ludowych DVV – Przedstawicielstwo w Polsce sprzętu komputerowe-

go, jak również uzyskanie dwóch grantów MGIPS na Gminne Centrum Informacji w Zwoleniu i Kazanowie. Był to początek realizacji powszechnej, rozproszonej wiejskiej, gminnej i powiatowej sieci informatycznej „eSycyna”. Rada Programowa eSycyny: Poseł na Sejm RP **Marek Wikiński**, Starosta Zwoleński **Jerzy Koziński**, prof. **Ewa Przybylska** (DW), prof. **Henryk Bednarczyk** (SO Sycyna). Celem projektu była budowa lokalnej sieci komputerowej, ogólnodostępnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych w powiecie zwoleńskim.

Prof. Ewa Przybylska (od lewej) DVV, Erwin Starnizky, Kierownik Wydziału Kultury Ambasady Niemieckiej Republiki Federalnej, Wojciech Szewko, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Nauki i Informatyki, Senator RP, Wiesław Sadowska, Marek Szczepański, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Gospodarki i Pracy – konferencja e-Sycyna Wrota powiatu zwoleńskiego

z jednoczesnym zapewnieniem dostępności szkolnych pracowni po zajęciach szkolnych. Obecnie w sieci pracuje 80 zestawów komputerowych (51 ePunktów) w 44 miejscowościach powiatu zwoleńskiego.

Wyrównanie szans edukacyjnych chcemy zapewnić poprzez doszkolenie nauczycieli, poprawę bazy technicznej szkół, szczególnie komputerowej, budowę ogólnodostępnej sieci eSycyna i stypendia oświatowe. W ciągu pięciu lat **stypendia oświatowe otrzymało już 55 uczniów**, studentów, uczniów i dorosłych słuchaczy kursów.

Wręczenie stypendiów oświatowych przez Posłów na Sejm RP Danutę Grabowską i Marka Wikińskiego

*Uczestnicy projektu „Przedsiębiorcza wieś”
podczas stażu w Niemczech*

Wielkie nadzieje pokładamy w rozwinięciu sieci eSycyna i budowie wspólnie z podobnymi stowarzyszeniami wielu krajów Europejskiego Wirtualnego Uniwersytetu Ludowego oraz Europejskiej Sieci Małych Ojczyzn – wielkich ludzi. Działania Stowarzyszenia są obserwowane i podglądane w bliższej i dalszej odległości od Sycyny. Rozwija się współpraca z Kaszubskim Uniwersyteciem Ludowym, Wszechnicą Roztoczańską, Wszechnicą Konecką, Niemieckimi Uniwersytetami Powszechnymi, ukraińskimi i rosyjskimi towarzystwami oświatowymi.

W ramach **Biblioteki Sycyńskiej** ukazały się XXII tomy – pełna prezentacja tytułów znajduje się na wyklejce okładki. Są to monografie gmin, wsi i małych miast – specyficzne raporty o stanie infrastruktury społecznej,

*Marian Kuś – redaktor monografii „Przyłęk nasza ziemia”
wręcza egzemplarz autorski Bogusławie Jaworskiej*

Seminarium doktorskie. Wykłady otwarte dla nauczycieli organizowane są pod patronatem Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu oraz Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie. SeminaRIA są prowadzone w formie wykładów i warsztatów.

Każdemu działaniu „Sycyny” towarzyszyło otwarcie na współpracę międzynarodową, uczestnictwo w konferencjach zagranicznych, wizyty w szko-

rysie historycznym i szczególnie o ludziach tam mieszkających. To dobre pamiątki dziedzictwa kulturowego, edukacji regionalnej. Przypomnieliśmy specjalnymi wydaniem twórczość ludzi związanych z naszą ziemią – Jana Kochanowskiego, Adolfa Dygasińskiego, Wacława Karczewskiego, Jacka Malczewskiego, Adama Heidla. To już ponad 33 tys. egzemplarzy.

*Festyn Dni Sycyny (w centrum) Jerzy Sowula
Przewodniczący Rady Powiatu, Eurodeputowany
Zbigniew Kuźmiuk*

Radni Gminnej i Powiatowej Rady z wizytą w Sycynie

Renesans Sycyny – gniazda ojczystego Jana Kochanowskiego to również program **Muzealno-Rekreacyjny SYCYNA**. Na podstawie przeprowadzonych studiów, opracowanych już wstępnych projektów stwierdzamy konieczność budowy z wykorzystaniem pozostałości zabytków, współczesnego kompleksu Muzealno-Rekreacyjnego SYCYNA. Dokonano już pierwszych prac: przebudowano przejście drogowe (79) przez Sycynę, powstały parkingi i chodniki. Opracowano wstępną dokumentację rewitalizacji zabytkowego młyna na centrum edukacyjno-muzealne. Powstał zespół przyrodniczo-krajobrazowy Sycyna i dokumentacja rewitalizacji parku, ścieżki edukacji ekologicznej.

Innowacje społeczne i oświatowe naszego stowarzyszenia potwierdzają siłę dziedzictwa kulturowego, które może stać się szansą aktywności społeczności lokalnych i rozwoju.

Stowarzyszenie „Ocalić od zapomnienia dzieje i wydarzenia XX wieku ziemi zwoleńskiej”

Stowarzyszenie „Ocalić od zapomnienia dzieje i wydarzenia XX wieku Ziemi zwoleńskiej” zostało zarejestrowane postanowieniem Sądu Okręgowego w Radomiu w dniu 30 czerwca 2000 r.

Inicjatorem powstania Stowarzyszenia był Stanisław Kopciński.

Na zebraniu w dniu 21 marca 2000 r. wybrano Zarząd: prezes – **Stanisław Kopciński**, wiceprezes – **Andrzej Lesisz**, wiceprezes – **Henryk Chołuj**, sekretarz – **Władysław Galewski**, skarbnik – **Czesław Stanisławek**, członkowie – **Alicja Warchoł** i **Henryk Szymanek**.

Komisja Rewizyjna: Stefan Kwapisiewicz, Zdzisław Krakowiak (przewodniczący), Stanisław Porębski (zastępca przewodniczącego) i Wacław Zagulski .

Sąd Koleżeński: Tomasz Borowiecki (przewodniczący), Janusz Stanisław i Wróbel Stefan.

Oprócz ww. w zebraniu uczestniczyli: Jerzy Koziński, Longin Wawrzonek, Marian Karolik, Honorata Gwóźdź, Stefan Kwapisiewicz, Janusz Stanisław, Stanisław Leśniewski.

Przyjęto program działania stowarzyszenia:

1. Popularyzacja dorobku pokoleń dwudziestego wieku na terenie miasta i powiatu Zwoleni w obszarze gospodarki, kultury, oświaty, opieki społecznej, promowanie rozwoju kultury regionalnej itp.
2. Tworzenie społecznego ruchu na rzecz ochrony kultury i osiągnięć cywilizacyjnych na terenie działalności Stowarzyszenia.
3. Dokumentowanie najcenniejszych wydarzeń, jakie dokonały się na terenie miasta i powiatu w okresie dwudziestego wieku.
4. Prowadzenie własnej działalności wydawniczej, kulturalno-oświatowej, organizowanie klubów kulturalno-historycznych itp.
5. Prowadzenie działalności gospodarczo-społecznej, zgodnej z przepisami prawa obowiązującymi w danym czasie.

Corocznie organizujemy spotkania opłatkowe i z okazji Dnia Kobiet, w którym biorą udział Kluby Seniora z ziemi radomskiej. Ponadto Stowarzyszenie jest organizatorem obchodów rocznicy zbiorowej egzekucji dokonanej na ludności polskiej przez hitlerowskiego okupanta w Karolinie i Leokadiowie.

Z inicjatywy Prezesa Kopcińskiego corocznie w dniu 1 listopada organizowana jest pielgrzymka do miejsc pamięci narodowej, w której uczestniczy młodzież z Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych ze Zwolenia, traktując ją jako żywą lekcję historii. Pielgrzymka kończy się spotkaniem pod pomnikiem poległych w Żytkowicach w gminie Garbatka, gdzie odbywa się uroczystość z okazji kolejnej rocznicy.

Ufundowano tablicę pamiątkową poświęconą dr. Leonardowi Perzynie.

Nasi przedstawiciele uczestniczą w spotkaniach i uroczystościach: pod pomnikiem pomordowanych w Tczowie, pod pomnikiem pomordowanych w Dąbrowie w gminie Ciepelów, w spotkaniach: byłych żołnierzy Gwardii Ludowej i Armii Ludowej z ziemi radomskiej w Chotczy.

Udało nam się nawiązać ścisłą współpracę z władzami Samorządowymi powiatu kozienickiego, radomskiego, lipskiego i puławskiego oraz gmin Puławy, Chotcza, Ciepelów, Garbatka, Pionki.

Trzeba przyznać, że prezes Stowarzyszenia Kopciński w swoich zbiorach posiada największe archiwum dotyczące wydarzeń w powiecie zwoleńskim od czasów zakończenia II wojny światowej. Mimo tak wielu sukcesów dotychczas nie udało nam się zrealizować:

- wydania książki lub pamiętników dotyczących ważnych wydarzeń w powiecie zwoleńskim w XX wieku, ale uważamy, że posiadane zasoby dokumentacji, nagrania, wywiady, zdjęcia pozwolą nam zrealizować nasze zamierzenia.
- powołania Rady Powiatowej organizacji kombatanckich, chociaż stwierdzamy, że w ostatnich pięciu latach ta współpraca uległa znacznemu polepszeniu.

Stanisław Bartosiewicz

Towarzystwo Przyjaciół Czarnolasu

Towarzystwo zostało wpisane w Sądzie Gospodarczym Krajowego Rejestru w Warszawie w dniu 7 czerwca 2004 roku.

Przewodniczącym Towarzystwa jest **Stanisław Bartosiewicz**, wiceprezesem Justyna Mierzejewska-Figura, skarbnikiem – **Zbigniew Wołyński**, sekretarzem **Maria Jaskot**.

Celem Stowarzyszenia jest wspieranie miejscowego środowiska, w tym w szczególności:

- wspieranie społecznej aktywności, w tym między innymi takich grup społecznych, jak dzieci, młodzież, seniorzy, bezrobotni, rolnicy oraz inne grupy społeczne wymagające wsparcia,
- wspieranie dobroczynności i działań humanitarnych,
- ochrona dziedzictwa kulturowego (ochrona obiektów historycznych, nagrobków, dokumentów),
- działanie na rzecz bezpieczeństwa obywateli,
- wspieranie działalności oświatowej, kulturalnej i sportowej,
- promocja regionu i środowiska,
- popularyzacja gospodarki ekologicznej i gospodarstw agroturystycznych,
- ścisła współpraca z Samorządem Lokalnym i innymi organizacjami społecznymi.

Wyżej wymienione cele będą realizowane w szczególności na rzecz organizacji i inicjatyw działających w następujących obszarach: oświata, kultura, ochrona środowiska, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, prawa człowieka, rozwój regionalny i lokalny.

Dzięki zaangażowaniu członków Towarzystwa Przyjaciół Czarnolasu, rokrocznie w czerwcu na Imieninach Jana odbywają się wspaniałe imprezy „Sobótki Czarnoleskie”.

Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej

W dniu 1 marca 2003 roku odbyło się zebranie Grupy Założycielskiej Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Kazanowskiej. Grupa liczyła 31 osób. Komitetet Założycielski: Czesław Stanisławek, Sławomir Bartel, Władysław Kupidura, zarejestrował Stowarzyszenia w Sądzie rejonowym dla Miasta Stołecznego Warszawa – Sąd Gospodarczy Wydział XXI.

W dniu 21 marca 2003 roku wybrano Zarząd: Stanisławek Czesław – Prezes, Sławomir Bartel – Zastępca, Franciszek Wach – Skarbnik, Edward Łodygowski – Zastępca Skarbnika, Stanisław Pietrzyk – Sekretarz.

Komisja Rewizyjna: Anna Ostrowska – Przewodnicząca, Władysław Michalik – Zastępca, Tadeusz Dębski – Członek

Stowarzyszenie jest Organizacją Pozarządową. Stowarzyszenie prowadzi działalność społeczną w oparciu o statut. Celem Stowarzyszenia jest wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego danej społeczności poprzez:

- wszechstronne działania na rzecz organizacji pozarządowych,
- wspieranie społecznej aktywności obywateli,
- działanie na rzecz swobodnego dostępu do informacji niezbędnej dla wspierania społeczeństwa lokalnego,
- ochrona środowiska kulturowego (odbudowa zabytków, nagrobków, dokumentów itp.),
- działania na rzecz bezpieczeństwa obywateli,
- wspieranie działalności sportowej,
- ochrona środowiska naturalnego Doliny rzeki Ilżanki,
- ścisła współpraca z Samorządem Lokalnym oraz z innymi organizacjami społecznymi;

Od początku swego działania Stowarzyszenie określiło cele działalności – prace na rzecz lokalnego środowiska, promocję Kazanowa i okolic, wspieranie działań mających na celu ratowanie ostatnich zabytków Kazanowa, wspieranie działań na rzecz ekologii. Stowarzyszenie promuje te cele poprzez wydawanie bezpłatnego biuletynu pod nazwą „Gazetka Kazanowska”

Pierwszym realnym sukcesem Stowarzyszenia jest zintegrowanie ludzi wokół remontu kapliczki, która jest ściśle związana z historią Kazanowa.

Remont rozpoczęto w lipcu 2003 roku, a zakończono pod koniec 2004 roku.

Na kolejnych zebraniach członków Stowarzyszenia pojawiają się kolejne pomysły, m.in. utworzenie ścieżek edukacyjno-rowerowych na terenie gm. Kazanów. Pomoc w tym zakresie zadeklarował Związek Gmin nad Ilżanką oraz Urząd Gminy w Kazanowie.

Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów

Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów – Zarząd Rejonowy w Zwoleniu założono w styczniu 1961 r. Założycielami Związku byli: Felician Nowakowski, Czesław Pytlewski, Franciszka Kaczyńska.

Na początku Związek liczył zaledwie 20 członków. Z każdym rokiem ilość członków przybywała, obecnie Związek liczy 772 członków w tym 484 kobiety i 288 mężczyzn.

Rejonowy Zjazd Delegatów jest najwyższą władzą oddziału rejonowego i jest zwoływany co pięć lat.

Przewodniczącymi Zarządu byli: Felician Nowakowski 1961–1975, Jan Kutyla 1976–1977, Czesław Bednarczyk 1978–1980, Marianna Malinowska 1980–1990, Marian Żulińska 1990 do chwili obecnej. **Wiceprzewodniczącymi** Zarządu byli: Jan Kutyla 1970–1975, Marian Bernat 1978–1982, Franciszek Ptaszek 1982–1988, Leokadia Wojkowska 1982–1988, Helena Skala 1988–1993, Marian Sylwant 1998–1993, Janina Bzdion 1993–2003, Janina Pórola 1998 – nadal, Longin Wawrzonek 2003–2004, Zbigniew Woźny 2004 – nadal. **Sekretarze** Zarządu: Czesław Pytlewski 1961 1972, Marianna Malinowska 1972–1978, Marianna Żulińska 1978–1990, Teodora Emanowicz 1990–1993, Maria Kustra 1993–2003, Irena Bator 2003 – do chwili obecnej. **Skarbnikami** Zarządu: Franciszka Kaczyńska 1961–1971, Władysław Szczepaniak 1972–1977, Marianna Malinowska 1978–1980, Henryka Oleksiak 1980–1982, Szczepan Bilski 1982–1994, Wiesława Mazur 1994–2003, Barbara Grzybowska 2003

Członkowie Zarządu Rejonowego Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zwolen 01.07.1998 r. oraz członkowie Komisji. Z prawej strony: Bolesław Bicki, Zenon Stepień, Maria Gałgźkiewicz, Janina Zysek, Stanisław Wólczyński, Maria Kustra, Lucjan Pietruszka, Urszula Procka, Anna Pietruszka, Marianna Żulińska, Zygmunt Rojek, Norberta Bednarska, Wiesława Mazur, Edward Balcerowski, Janina Kustra, Janina Bzdion

– do chwili obecnej. **Przewodniczącymi Rejonowej Komisji Rewizyjnej:** Franciszek Łagowski 1966–1972, Jan Pietrzyk 1973–1977, Janina Skowrońska 1978–1988, Jan Drążyk 1988–1993, Edward Balcerowski 1993 – do chwili obecnej. **Obecnie członkami Zarządu Rejonowego** są: Bolesław Skowroński, Kazimiera Procka, Anna Pietruszka, Stanisław Wólczyński, Janina Kustra, Zbigniew Rychel, Regina Kusio, Longin Wawrzonek, Robert Brzozowski, Stanisława Szewczyk, Ryszard Czyż, Szczepan Ząbkowski.

Przy Zarządzie działają trzy Komisje: Rewizyjna, Kultury i Wolnego Czasu, Socjalno-bytowa. Działalność Związku jest oparta przede wszystkim na pracy społecznej ogółu jego członków.

Ławnicy. W obecnej kadencji mamy dwóch ławników w sądzie z naszego grona wytypowanych przez Zarząd Związku, tj. Barbara Grzybowska i Janina Zytek. W poprzednich latach pełnili tę funkcję Marianna Malinowska, Krystyna Szymanek, Szczepan Bilski, Teodora Emanowicz, Janina Póhrola, Stanisław Wólczyński, Janina Zytek.

Czwartkowe herbatki. Zarząd wprowadził zwyczaj „czwartkowych herbatek”. W każdy czwartek wszyscy interesanci są poczęstowani gorącą herbatą i ciastkami. W miłej i przyjemnej atmosferze seniorzy prowadzą dyskusje, wymiany doświadczeń, udzielają sobie porad i recept na zachowanie dobrego zdrowia oraz receptur kulinarnych.

Wyróżnienia. VIII Krajowy Zjazd Delegatów Polskiego Związku Emerytów Rencistów i Inwalidów w Warszawie w uznaniu wybitnych zasług dla Związku nadał Mariannie Malinowskiej, byłej długoletniej działaczce (18 lat), byłej przewodniczącej Związku i Mariannie Żulińskiej długoletniej działaczce (27 lat) obecnej przewodniczącej Zarządu „godność członka honorowego” w 1999 roku.

Na IV Wojewódzkim Zjeździe Delegatów PZERI w Radomiu w 1993 r. powołano Mariannę Żulińską w skład Prezydium Zarządu Okręgowego – jest do chwili obecnej.

Działalność socjalno-bytowa. Wzrasta nam liczba członków Związku potrzebujących pomocy, która niezależnie od posiadanych środków finansowych, ze względu na niedołężność, samotność potrzebuje pomocy, ale przeważająca jej cześć potrzebuje na skutek niskiego zaopatrzenia emerytalno-rentowego, które nie wystarcza na pokrycie życiowych potrzeb.

Są poważne obawy o byt, a nawet o życie dużej części społeczności emerytalnej i inwalidzkiej.

Czasy przemian powiększyło grono biednych, w którym największy procent stanowią emeryci, inwalidzi i osoby niepełnosprawne.

Wycieczki. W okresie ostatnich 25 lat działalności Związku zorganizowano 162 wycieczki turystyczno-krajoznawcze i pielgrzymki do miejsc kultu religijnego, jedno- i dwudniowe, do atrakcyjnych miejscowości: Licheń, Kodeń, Zakopane, Kalwaria Zebrzydowska, Łagiewniki, Wadowice, Oświęcim, Ojców, Wambierzyce, Niepokalanów, Częstochowa, Gidle, Kozłówka, Wąwolnica, Nałęczów, Kazimierz Dolny, Kałków, św. Lipka, Warszawa – Łazienki, Wilanów, Góry Świętokrzyskie, Toruń, Ciechocinek, Włocławek, Lublin, Majdanek, Łańcut, Wąchock, Piekary Śl., Porąbka Uszewska, Cieplice, Kłodzko, Wrocław, Jelenia Góra, Sandomierz, Gniezno, Baranów, Skarżysko Kamienna, Warszawa – Parlament. Udział w wycieczkach wzięło 6.987 osób. Emeryci i Inwalidzi cieszyli się, że mogli poznać choć częściowo Polskę, piękne krajobrazy, zabytki oraz cudowne miejsca kultu religijnego.

Spotkania i imprezy. W okresie od 1986 roku Związek zorganizował 138 imprez i spotkań, wzięło w nich udział 9.469 osób. W kwietniu lub maju odbywają się uroczyste spotkania „Światowy Dzień Inwalidy”, a jesienią „Dzień Seniora”. W 2001 roku obchodziliśmy bardzo uroczyste Jubileusz 40-lecia działalności Związku w Zwoleniu. Nasze spotkania rozpoczynają się Mszą Św. w kościele za wszystkich emerytów i inwalidów. Następnie koncert Chóru Seniora. Po części oficjalnej wspólne spotkania przy herbach, pączkach, słodyczach, kanapkach, gorącym posiłku i lampce wina. Nie brakuje też muzyki, piosenki ponieważ mikrofon jest dla wszystkich. Co roku organizowane są spotkania z różnych okazji, takich jak: Dzień Babci i Dziadka, Ostatki, Dzień Kobiet, Święcone Jajko, Dzień Matki i Ojca, Opłatek, wieczorki, pikniki i ogniska, Andrzejki. Takie spotkania cieszą się dużą popularnością, to ludzi zbliża i nie czują się osamotnieni.

Klub Seniora Złotego Wieku. Założony w 1980 roku. Marianna Malinowska – przewodnicząca,

Dzień Seniora

02.08.1997 r. Chór Seniora nad Zalewem. Z przodu od lewej: Wanda Stańczyk, Janina Kwapisiewicz, Janina Grabowska, Maria Malinowska, Maria Grabowska, Wanda Kaczkowska.
Drugi rząd od lewej: Apolonia Bilaska, Danuta Pyciarz, Franciszek Jagielowicz, Kazimiera Procka, Marianna Żulińska, Joanna Tęcza – instruktor

Marianna Żulińska – sekretarz, Maria Nowakowska – skarbnik. **Przewodniczącymi** Rady Klubu byli: Marianna Malinowska, Marianna Żulińska, Longin Wawrzonek. **Wiceprzewodniczącymi**: Marian Sylwant, Janina Bzdiorz. **Sekretarze** Rady Klubu: Marianna Żulińska, Maria Kustra, Teodora Emanowicz, Irena Bator. **Skarbnikami** Rady Klubu byli: Maria Nowakowska, Szczepan Bilski, Wiesława Mazur, Barbara Grzybowska. **Członkami** Rady Klubu byli: Marian Bernat, Franciszek Ptaszek, Urszula Procka, Bolesław Skowroński, Regina Kusio, Zbigniew Rychel, Leokadia Woźniak.

Chór Seniora powstał we wrześniu 1987 r. Chór postanowił uchronić od zapomnienia piosenki śpiewane w młodości i tak zrodził się program „Piosenki Naszej Młodości”.

Z Chórem pracowała Joanna Tęcza – instruktor Folkloru Domu Kultury. Niektóre teksty piosenek układali członkowie Chóru – głównie Marianna Malinowska i Krystyna Szymanek. Początkowo do zespołu należało 12 osób. Z upływem lat część członków ubyła, a przybywali nowi: Janina Kwapisiewicz, Apolonia Bilaska – solistka, Marianna Nowakowska, Kazimiera Malinowska, Kazimiera Procka, Danuta Pyciarz, Wanda Kaczkowska, Maria Głogowska, Maria Mikołajczyk, Irena Wawrzak, Stanisława Jaskot, Zofia Gołdzińska, Jadwiga Wójcicka.

Obecnie w Chórze Seniorów jest 10 członków: Joanna Tęcza – instruktor folkloru, Apolonia Bilaska – solistka, Janina Kwapisiewicz, Kazimiera Procka, Danuta Pyciarz, Wanda Kaczkowska, Maria Mikołajczyk, Irena Wawrzak, Stanisława, Jaskot, Zofia Gołdzińska, Jadwiga Wójcicka.

Od początku Chórem kieruje Joanna Tęcza. Opieką nad Klubem Seniora i Chórem Seniora od 1990 r. sprawuje przewodnicząca Polskiego Związku Emerytów i Inwalidów Marianna Żulińska. Chór śpiewa pieśni religijne,

patriotyczne i rozrywkowe. Chór Seniora tradycyjnie uświetnia swym koncertem „Dzień Seniora” oraz „Światowy Dzień Inwalidy”. Uczestniczy w konkursach i dorocznych przeglądach: „Dorobku Klubów Seniora Ziemi Radomskiej”, „Pieśni Wojennej i Żołnierskiej”, „Kolendy i Pastorałki”, „Polskie Kozienice”, „Wojewódzki Przegląd Ludowych Zaborów”, „Eliminacje do Ogólnopolskiego Przeglądu Ruchu Artystycznego Seniorów”, „ARS 2000” Radom, „Ogólnopolski Przegląd Kolęd i Pastorałek” Będzin w 1997 r. zdobył I miejsce w Woj. Przeglądzie Klubów Seniora, w 1998 r. zakwalifikowano się do udziału w koncercie galowym „Będzin '98”. Uświetnia uroczystości, imprezy, spotkania towarzyskie w Zwoleniu, ale także o zasięgu ogólnopolskim.

Od 2003 roku opiekę merytoryczną sprawuje dyr. Domu Kultury Anna Wieczerzyńska. Chór Seniora zdobył wiele nagród, dyplomów i wyróżnień.

Sekcja plastyczna. Założona we wrześniu 1987 r., której inicjatorką była Marianna Żulińska. Członkowie sekcji wykonywali swoje prace głównie w zakresie robót ręcznych, jak: szydełkowanie, haftowanie, robótki na drutach, szycie, rękodzieło ze słomy, bibuły, zabawki, ozdoby choinkowe.

Skład osobowy sekcji: Marianna Żulińska, Helena Skąpa, Stefania Firlej, Maria Szerła, Marianna Malinowska, Maria Ziółkowska, Janina Orłowska, Waclaw Lewikowski, Irena Lenartowicz, Helena Wiktorowska, Apolonia Bilka, Janina Kwapisiewicz, Urszula Rogala, Janina Chołuj, Maria Nowakowska, Julianna Suwała, Janina Skowrońska, Barbar Ćwiklak.

Konkurs zakończył się wystawą i nagrodami. 17 członków prezentowało 110 prac.

Sekcja teatralna. Utworzona w styczniu 1988 r. Rozpoczęto pracę nad pierwszą sztuką „Sąd nad latarnikiem” Stanisława Iłowskiego na podstawie „Latarnika” Henryka Sienkiewicza. Z sekcją teatralną współpracował Krzysztof Małek – instruktor teatralny Domu Kultury.

Obsada: Stanisław Buczacki – sędzia, Waclaw Procki – strażnik, Zdzisław Karaś – latarnik, Fabian Frydrych – woźny, Janina Kwapisiewicz – prokurator, Kazimiera Procka – ławnik, Krystyna Szymanek – obrońca, Franciszek Jagielowicz – ławnik, Maria Malinowska – konsul, Henryk Kwapisiewicz – woźny, Urszula Procka – sekretarka.

Pierwsza premiera spektaklu teatralnego odbyła się 26.06.1988 r.

Zbigniew Lesisz – historyk i regionalista cierpliwie dochodzący prawdy o dziejach tej ziemi. Autor:

- *Kościóły zwoleńskie*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 2002.
- *O wójtach dziedzicznych i starostach zwoleńskich*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 2000.
- *Strykowice*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 1998.
- *Cicer cum coule czyli zwoleński groch z kapustą, cz. I, II, III*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 2004.
- *Kościóły zwoleńskie*, Wydawnictwo Diecezjalne. Sandomierz 1988.
- *O Żydach zwoleńskich i nie tylko*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 1999.
- *Zwoleński słownik biograficzny*, Biblioteka Zwoleńska im. dr. Jana Pawłowskiego, Zwolen 2000.

Nauka skarbem drogim

Pieśni, I, 8, 1585

*Nauka skarbem drogim,
Tak bogatym jak ubogim
I bogactwa często giną
Lecz nauki nie przeminą.*

Dzieje oświaty powiatu przedstawiono w monografiach gmin – zaznaczając historię i osiągnięcia wszystkich szkół. W rozdziale tym przedstawiamy tylko jednostki służące całemu powiatowi z ogólną charakterystyką sieci szkół.

Henryk Chołuj

Oświata w powiecie zwoleńskim w latach 1954–2005

We wrześniu 1954 roku, wraz z powstaniem powiatu zwoleńskiego powołano administrację oświatową. Kierownikiem Wydziału Oświaty został Julian Guzin, były Podinspektor w Wydziale Oświaty w Koziencicach, z-cą – Bronisław Wróbel, Inspektorem Szkolnym – Jakub Mordziński, kierownikiem referatu kadr – Czesław Kamionka, przewodniczący powiatowego komitetu budowy szkół w ramach akcji „Tysiąc Szkół na Tysiąclecie”. Wydział Oświaty nadzorował działalność 49 szkół podstawowych siedmioklasowych i dwóch filii. W latach 1959–1963 inspektorem oświaty był Zdzisław Krakowiak. Funkcję Inspektora Oświaty, w latach 1963–1965, pełnił Tadeusz Gołda.

Od 1965 roku Inspektorem Oświaty został Jan Wodecki, a zastępcami: Józef Pękała, Mieczysław Janik, Maria Siepietowska. Inspektorem Kultury – Jan Kałuża, a następnie Kazimierz Mróz. Inspektorat sprawował nadzór pedagogiczny poprzez metodyków poszczególnych przedmiotów skupionych w Powiatowym Ośrodku Metodycznym. W latach 1960–1966 oddano do użytku najwięcej nowych budynków szkolnych w ramach akcji „Tysiąc Szkół na Tysiąclecie”, budowanych w czynach społecznych przy zaangażowaniu społeczeństwa i środków z Narodowego Funduszu Budowy Szkół. Wybudowano szkoły w następujących miejscowościach: Kowalków – 1960 r., Lucimnia – 1960 r., Sydół – 1960 r., Wólka Zamojska – 1960 r., Łaguszów – 1963 r., Przyłek – 1963 r., Babin – 1964 r., Janów – 1964 r., Zakrzówek – 1964 r., Ławeczko – 1965 r., Mszadla Stara – 1966 r. W roku szkolnym 1969/70 na terenie powiatu zwoleńskiego funkcjonowały 54 szkoły o różnicowanym stopniu organizacyjnym, w tym 42 ośmioklasowe. W wyniku reformy szkolnej, 1 września 1974 r., zostały utworzone zbiorcze szkoły gmin-

ne. Dyrektorami nowo powstałych szkół zostali: Czesław Stanisławek – **ZSG Kazanów**, Tadeusz Sajnog, Henryk Nagadowski – **ZSG Policzna**, Czesław Bochra – **ZSG Przyłek z siedzibą w Babinie**, Czesław Majewski – **ZSG Tczów**, Stanisław Dusiński – **ZSG Zwolen**. 1 stycznia 1975 r. zostają powołane Gminne Zespoły Ekonomiczno-Administracyjne Szkół, które działały do 1996 i zajmowały się obsługą finansowo-księgową oraz sprawami inwestycyjnymi dotyczącymi szkół. Na czele GZEAS-ów stali dyrektorzy. Ostatnimi dyrektorami, którzy przekazali szkoły gminom był Kazimierz Pyrka – Kazanów i Tczów, Henryk Chołuj – Policzna, Stanisława Krakowiak – Przyłek, Grażyna Pietroń – Zwolen.

Na terenie powiatu zwoleńskiego w 1957 r., na wniosek Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium Powiatowej Rady Narodowej powstała Szkoła Przynależności Rolniczego w Bartodziejach, a w 1959 r. w Kazanowie i Brzezinkach Starych. Podobne szkoły powstały przy szkołach w Baryczy, Wilczowoli, Grabowie, Łaguszowie. Był to nowy typ szkół, oparty na podbudowie szkoły podstawowej, a ich zadaniem było kształcenie przyszłych fachowych kadr dla rolnictwa. Od 1 września 1971 r., decyzją Kuratorium Okręgu Szkolnego w Kielcach, Szkoła Przynależności Rolniczego została przemianowana na Zasadniczą Szkołę Rolniczą, której kierownikami byli Bolesław Szparaga, Czesław Stanisławek, a następnie Stanisław Pietrzyk.

W roku 1978, z inicjatywy Zespołu Szkół Rolniczych w Zwoleniu i Zasadniczej Szkoły Rolniczej w Kazanowie, utworzono Wieczorowe Technikum Rolnicze. Nadzór pedagogiczny nad szkołą sprawowali w imieniu wydziału oświaty PRN w Zwoleniu Henryk Pachocki i Teofil Stypiński.

W szkołach organizowano naukę dla dorosłych, którzy z różnych przyczyn nie ukończyli klasy VII. W Babinie w 1978 r. została utworzona filia Zasadniczej Szkoły Górniczej kopalni „Nowy Wirek”.

W okresie istnienia powiatu zwoleńskiego swoją aktywną pracą i zaangażowaniem społecznym dla dobra oświaty i środowiska szczególnie wyróżnili się:

Kazanów – Bolesław Szparaga, Klementyna Szerling, Czesław Stanisławek, **Laweczko** – Tadeusz Cieślik, **Lucimia** – Stefan Stankiewicz, **Wólka Zamojska** – Michał Fijołek, **Przyłek** – Henryk Gawrjolek, **Babin** – Czesław Bochra, Tadeusz Kochanek, Stanisław Ronduda, **Wilczowola** – Tadeusz Piżl, Henryk Kalinowski, **Policzna** – Tadeusz Sajnog, **Zawada Stara** – Henryk Nagadowski, **Tczów** – Stanisław Świgoń, Stanisław Łyjak, **Rudki** – Julian Kołacz, **Strykowice Górne** – Zdzisław Procki, Grabów – Tadeusz Gołda, Natalia Przepiórka, Franciszek Wieczorek, **Barycz** – Daniel Pyrgiel, **Jasieniec Solecki** – Marian Fliszkiewicz, Stanisław Pękała, **Janów** – Zdzisław Krakowiak, **Chechły** – Karol Piskała, **Czarnolas** – Julian Mizak, **Władysławów** – Czesław Kamionka, **Brzezinki** – Henryk Pachocki, **Grudek** – Stanisław Fryszkiewicz, **Mszadla Stara** – Henryk Karcz, **Mszadla Dolna** – Stefan Misztal, **Łaguszów** – Stanisław Gołda, **Zwolen szkoła nr 1** – Tadeusz Mazurkiewicz, Marian Kwapisiewicz, Stanisław Dusiński, Kazimierz Mróz, **Zwolen szkoła nr 2** – Jakub Mordziński, Krystyna Zdzalik.

1 września 1984 r. zlikwidowano Zbiorcze Szkoły Gminne. Funkcję nadzorującą placówki oświatowe w gminie pełnił wówczas utworzony w 1984 r. Inspektorat Oświaty i Wychowania. Inspektorami w poszczególnych gminach byli: Zwolenń – Maria Siepietowska, Kazanów – Piotr Malec, Czesław Stanisławek, Policzna – Tadeusz Sajnog, Wojciech Garganisz, Henryk Kalinowski, Przyłęk – Czesław Bochra, Lech Pożoga, Tczów – Jan Wolszczak.

Rok szkolny 1999/2000 był rokiem przełomowym, historycznym – to rok reformy oświaty. Rady gmin podjęły uchwały o powstaniu gimnazjów. Na terenie powiatu zwolenńskiego utworzono 8 gimnazjów: **gmina Zwolenń** – Zespół Szkół nr 1 w Zwoleniu, Zespół Szkół nr 2 w Zwoleniu, Zespół Szkół nr 3 w Strykowicach Górnych, Zespół Szkół nr 4 w Sydole, **gmina Tczów** – Zespół Szkół Ogólnokształcących w Tczowie, **gmina Przyłęk** – Zespół Szkół nr 1 w Przyłęku, Zespół Szkół nr 2 w Wólce Zamojskiej, **gmina Kazanów** – Publiczne Gimnazjum w Kazanowie, **gmina Policzna** – Publiczne Gimnazjum w Policznie.

Z lat 1999–2005 wymienię wyróżniających się i aktywnych nauczycieli:

- **gmina Kazanów:** Jadwiga Oleksiewicz, Bożena Trześniewska, Beata Przepiórka, Danuta Owczarek, Zofia Posłuszna, Mirosław Czerwonka, Katarzyna Nędzy, Cecylia Bernaciak, Liliana Jasińska, Stanisław Czupryn, Łucja Wlazłowska, Mariola Tokarska, Marzena Morgaś-Kunert,
- **gmina Policzna:** Maria Adamiec, Bożena Chołuj, Barbara Mordzińska, Barbara Głowacka, Mirosława Chołuj, Elżbieta Krzysztozek, Teresa Bartosiewicz, Krystyna Ruszak, Justyna Mierzejewska-Figura, Maria Piątkowska, Stanisław Pająk, Jan Tryliński, Barbara Ziemka,
- **gmina Przyłęk:** Franciszek Wieczorek, Andrzej Stankiewicz, Jolanta Ronduda, Stanisław Pawłowski, Jan Guzał, Teresa Pawlukowska, Jerzy Kamionka, Robert Brzozowski, Lucyna Brzowska, Danuta Marszałek, Antoni Pawlukowski, Lech Pożoga, Grzegorz Cieślakowski, Barbara Binięda, Sławomir Pastuszko,
- **gmina Tczów:** Krystyna Kołodziejczyk, Maciej Mężyk, Helena Suwała, Anna Chmurzyńska, Zofia Wierzbička, Jan Wolszczak, Zofia Piechota, Izabela Krakowiak, Grzegorz Matyja, Zbigniew Lewandowski, Anna Oleksy, Małgorzata Bernaciak, Alina Nędzy, Maria Wlazło, Wojciech Syta.
- **miasto i gmina Zwolenń:** Barbara Libiszewska, Danuta Durlik, Bożena Kaczmarczyk, Marta Kabus, Włodzimierz Kabus, Zbigniew Plewicki, Marzena Nowakowska, Grzegorz Markiewicz, Krystyna Balcerowska, Stanisław Leśniewski, Grażyna Zielińska, Teresa Grzybowska, Renata Kramarczyk, Bożena Baryła, Ryszard Ostrowski, Tadeusz Rojek, Tomasz Kwaśnik, Małgorzata Wróbel, Sławomir Marchewka, Grzegorz Stawarz, Zofia Garganisz, Bożena Solecka, Anna Buła, Maria Nieckarz, Beata Wargacka, Urszula Bronisz, Robert Kukliński, Iwona Kuklińska, Teresa Bimas, Ewa Gołolińska, Jan Zawodniak, Krzysztof Zaborski, Krzysztof Śmietanka.

W roku szkolnym 2001–2002 w powiecie zwolenńskim najwięcej uczniów

szkół podstawowych uczyło się w Zwoleniu – mieście 973, najmniej w Zwoleniu – gminie 372. Ogółem uczęszczało, w tym roku szkolnym 3581 uczniów szkół podstawowych, z czego największą liczbę stanowią uczniowie klas IV, a najmniejszą klas II. W grupie uczniów szkół gimnazjalnych najwięcej uczniów – 516 uczęszczało do Publicznego Gimnazjum w Zwoleniu, najmniej do Publicznego Gimnazjum w Wólce Zamojskiej (103). Ogółem w powiecie liczba gimnazjalistów w roku szkolnym 2001/2002 wynosiła 1794.

Na terenie powiatu zwoleńskiego funkcjonują zespoły publicznych szkół ponadgimnazjalnych: Zespół Szkół Licealnych w Zwoleniu – kształcący młodzież w trzyletnim liceum ogólnokształcącym oraz Zespół szkół Rolniczo-Technicznych, technikum rolnicze 3-letnie i 4-letnie, technikum agrobiznesu 4-letnie i 5-letnie, liceum profilowane, zasadnicza szkoła zawodowa.

Tabela 1. Szkoły podstawowe działające na terenie powiatu zwoleńskiego w roku szkolnym 2000/2001 (liczba uczniów)

Lp.	Szkoła	Kl. I	Kl. II	Kl. III	Kl. IV	Kl. V	Kl. VI	Ogółem
1	Zwoleń-Zespół Szkół Nr 1	44	47	48	67	49	68	323
2	Zwoleń-Zespół Szkół Nr 2	90	112	123	96	122	108	651
3	Strykowice Górne – Zespół Szkół Nr 3	21	22	17	13	16	19	108
4	Sydół - Zespół Szkół Nr 4	14	13	12	22	18	26	105
5	Barycz	13	22	20	19	17	24	115
6	Paciorkowa Wola	9	19	17	20	12	16	93
7	Sycyna	10	16	9	-	-	-	35
8	Kazanów	20	28	33	39	53	31	204
9	Filia Kroczów	6	3	10	-	-	-	19
10	Filia Ostrownica	4	5	9	-	-	-	18
11	Kowalków	17	15	18	17	17	22	106
12	Zakrzówek	15	25	22	24	25	26	137
13	Niedarczów	13	9	11	-	-	-	33
14	Policzna	39	50	58	48	46	49	290
15	Czarnolas	27	28	29	27	25	15	151
16	Chechły	-	9	14	11	13	13	60
17	Wilczowola	10	14	14	10	10	12	70
18	Babin	36	32	29	33	35	36	201
19	Grabów	35	26	15	21	24	12	133
20	Łaguszów 21	13	16	23	18	10	16	96
21	Ławeczko	8	9	5	9	7	9	47
22	Mszadla Stara	23	14	14	16	-	-	67
23	Lucimía 20	9	7	8	-	-	-	24
24	Przyłęk	-	-	-	-	23	20	43
25	Wólka Zamojska	-	-	-	-	20	15	35
26	Tczów	15	30	29	25	30	23	152
27	Rawica	19	15	19	15	26	25	119
28	Brzezinki	15	14	18	19	25	16	107
28	Bartodzieje	9	6 + 5		10	12	14	56
29	Janów	11	17 + 9		12	10	11	70
Ogółem		545	623	638	591	645	626	3668

Tabela 2. Uczniowie w szkołach średnich powiatu zwoleńskiego

	Typ szkoły	Liczba uczniów 1998 r.	Liczba oddz. 1998 r.	Liczba uczniów 1999 r.	Liczba oddz. 1999 r.	Liczba uczniów 2000 r.	Liczba oddz. 2000 r.	Liczba uczniów 2001 r.	Liczba oddz. 2001 r.
	TR-5 lat	271	8	279	9	326	11	288	10
Z	TR-3 lat	86	3	93	3	91	3	92	3
S	ZSR	204	7	172	6	145	5		
R	ZSZ					34	1	107	4
	RAZEM	561	18	544	18	596	20	487	17
Z	LO	483	15	515	16	553	17	420	17
S	LT		1	36	1	36	1	35	1
P	ZSZ	281	9	288	9	303	9	229	6
	RAZEM	764	24	839	26	892	27	684	20
	RAZEM	1325	42	1383	44	1492	47	1171	37
T	Średnie Studium Zawodowe			62	2				
W	Zaoczne LO			28	1	37	2	60	2
P	Zaoczne LE			150	5	210	7	190	6
	RAZEM			240	8	247	9	250	8

Tabela 3. Publiczne gimnazja w roku szkolnym 2003/2004

Lp.	Szkoła	Ogółem	Kl. I	Kl. II	Kl. III
1	Kazanów	232	78	83	71
2	Policzna	269	95	88	86
3	Przyłęk	164	51	58	55
4	Tczów	265	80	98	87
5	Wólka Zamojska	119	35	48	36
6	Strykowice Górne	143	49	48	46
7	Sydół	127	40	39	48
8	Zwoleń	489	156	160	173
	Ogółem	1808	584	622	602

Oprócz wyżej wymienionych szkół publicznych w pomieszczeniach Zespołu Szkół Licealnych działalność edukacyjną prowadzą dwie zaoczne szkoły niepubliczne:

- uzupełniające liceum ogólnokształcące dla dorosłych (72 uczniów),
- uzupełniające liceum ekonomiczne dla dorosłych (111 uczniów).

Na obszarze powiatu brak szkół policealnych, artystycznych, a także szkolnictwa wyższego.

W 2002 roku do 5 placówek przedszkolnych dysponujących łącznie 249 miejscami uczęszczało 242 dzieci w wieku przedszkolnym.

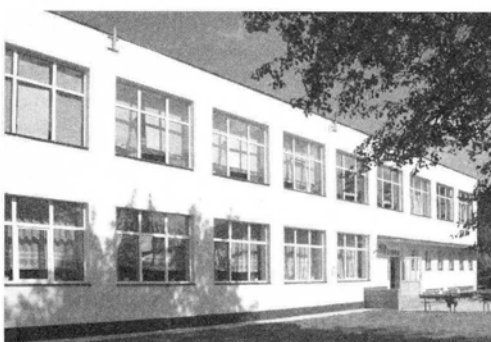
Szkola w Sydoła

Strykowice Górne

Szkola Podstawowa w Baryczy

Paciorkowa Wola

Szkola w Przylęku

Szkola Podstawowa w Rawicy

Szkola w Policznie

Boisko w Policznie

Zespół Szkół Licealnych w Zwoleniu

W skład zespołu wchodzi: Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kochanowskiego, Liceum Profilowane.

Historia szkoły rozpoczyna się w 1939 r. W czerwcu odbyły się egzaminy wstępne do pierwszej klasy, powołanego do życia decyzją Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, Prywatnego Gimnazjum. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił rozpoczęcie nauki.

W czasie okupacji młodzież uczyła się na tajnych kompletach. Ukończyło je 66 absolwentów. Wykładowcami na tych kompletach byli: Maria Gajewska, Franciszek Gąska, Stanisław Kacperski, Lucyna Kwapisiewicz, Franciszek Mikołajczyk, Kazimierz Myśliński, Kazimierz Oleksik, ks. Daniel Pacek, Lucyna Papiewska, Władysław Rogala, Jan Szmit, ks. Franciszek Wąsik, Janina Woźniak, Natalia Zakrzewska oraz Tadeusz Życzyński.

Szczęśliwym trafem nikt z nauczycieli prowadzących tajne nauczanie nie zginął i niemal wszyscy z nich podjęli pracę w powołanym w lutym 1945 r. Miejskim Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnym.

W pierwszym roku szkolnym, który trwał do 20 lipca 1946 r., uczęszczało do szkoły 303 gimnazjalistów oraz 12 licealistów. Pierwszym dyrektorem Szkoły w latach 1945–1946 był Władysław Rogala.

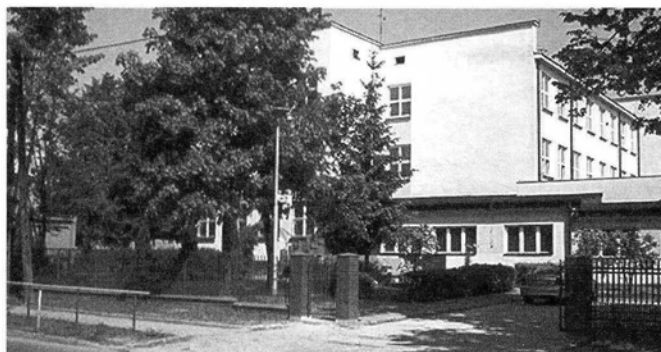
Pierwsza matura rozpoczęła się 17 lipca 1945 r. W jej wyniku świadectwa dojrzałości uzyskali następujący wychowankowie: Teodozja Bolesławska, Natalia Kaczyńska, Sobiesław Piątek, Wiesław Wodecki oraz Janina Życzyńska.

Praca w nowo zorganizowanej szkole była bardzo ciężka ze względu na małą ilość pomieszczeń, zlokalizowanych w dodatku w trzech oddalonych od siebie punktach miasta.

Na skutek starań kolejnego dyrektora szkoły, Leona Solarskiego, pełniącego swą funkcję w latach 1946–1955, oraz zabiegów władz miejskich, szkołę z dniem 1 stycznia 1950 r. upaństwowiono, nadając jej nazwę Li-

ceum Ogólnokształcące w Zwoleniu. W lipcu 1955 r. przekazano szkole nowy gmach, którego budowę rozpoczęto przed wojną. Zabezpieczył on w dostatecznym stopniu potrzeby lokalowe naszej szkoły.

W latach 1955–1957 dyrektorem szko-

ły był Józef Jakóbczyk, któremu przypadło zagospodarowanie nowo oddanego budynku.

W 1957 r. do 1959 funkcję dyrektora pełnił Franciszek Gąska, który dokończył w roku 1958, z funduszy Komitetu Rodzicielskiego, budowę pomieszczeń gospodarczych i uruchomił stołówkę dla młodzieży i nauczycieli. W latach 1955–1966 połączono szkołę podstawową z liceum, tworząc tzw. jedenastolatkę.

W 1976 r. powołano wspólną dyrekcję dla Liceum i Zasadniczej Szkoły Zawodowej, a w listopadzie 1997 r., połączono obie placówki w Zespół Szkół Ponadpodstawowych.

W 1990 r. baza lokalowa została wzbogacona o halę sportową.

W latach 1959–1973 dyrektorem był Zenon Mazur. W tym okresie został wybudowany i oddany do użytku w 1971 r. internat, mogący pomieścić 140 wychowanków.

W roku 1973 funkcję dyrektora powierzono Tadeuszowi Gołdzie. W wyniku jego starań oraz Rady Pedagogicznej, po przeprowadzeniu trwającej rok akcji sztandarowej, w roku 1975 nadano szkole imię Jana Kochanowskiego, a Komitet Rodzicielski ufundował sztandar.

W chwili przejścia szkoły przez samorząd, uczęszczało do niej 803 uczniów (515 do 15 oddziałów LO i 288 do 9 oddziałów ZSZ).

W następnym roku szkolnym utworzono Liceum Techniczne.

W związku z wdrażaną reformą szkolnictwa i utworzeniem 3-letnich gimnazjów po sześcioletniej szkole podstawowej i wydłużeniem czasu nauki w szkolnictwie z 8 do 9 lat, w roku szkolnym 2001/2002 nie przeprowadzano naboru do klas pierwszych. Spowodowało to spadek liczby uczniów do 674 i oddziałów do 20. W 2002 roku do Liceum Ogólnokształcącego uczęszczało 486 uczniów, do ZSZ – 105, a Liceum Technicznego – 35; ogółem – 626.

Honorata Dziwisz – dyrektor szkoły (Studniówka 2004 r.)

Decyzją Rady Powiatu Zespół Szkół Ponadpodstawowych 1 września 2002 r. został przekształcony w Zespół Szkół Licealnych, w skład którego weszło Liceum Ogólnokształcące i Liceum Profilowane. Do momentu ukończenia szkoły uczniowie ZSZ kontynuowali naukę w Zespole Szkół Licealnych. Ostatni absolwenci opuścili mury szkoły w 2003 roku. W tym samym roku wygasło również Liceum Techniczne. Zasadnicza Szkoła Zawodowa weszła w skład Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych. Od tego momentu w szkole uczy się około 500 uczniów.

Mimo że liczba uczniów w latach 1998–2000 rosła, systematycznie ograniczono zatrudnienie na stanowiskach niepedagogicznych. Zlikwidowana została stołówka szkolna. W sumie, w tej grupie pracowników liczba etatów (i zatrudnionych) zmniejszyła się o 8 (w tym 2 pracowników sezonowych).

Likwidacji uległo również stanowisko kierownika praktycznej nauki zawodu, ograniczono podział na grupy w klasach o dużej liczbie uczniów.

Od września 2001 r. licealiści korzystają z przestronnej, jasnej szatni, wyposażonej w kolorowe szafki do indywidualnego użytku. Szatnię szkolną udało się zbudować przy bardzo dużym wsparciu Rady Rodziców.

W ciągu minionych lat zdecydowanie poprawiła się estetyka i wygląd szkoły. Oczko wodne, pergola, skalniaki (wykonane przez rodziców, uczniów, pracowników szkoły, pod nadzorem nauczycieli biologii) są najlepszym przykładem estetyki szkoły.

Przeprowadzono wiele remontów, w tym kilka generalnych, m.in. łazienek, ogrzewania, schodów wejściowych, chodnika na terenie szkoły, ogrozenia i wielu innych.

Zarówno nauczyciele, jak i dyrekcja, duży nacisk kładą na wyposażenie szkoły w **środki dydaktyczne**. W 1999 r. otrzymaliśmy bezpłatnie z Ministerstwa Edukacji Narodowej wyposażenie pracowni komputerowej (10 kom-

Sala informatyczna

puterów i 2 drukarki), a następnie, w roku 2001, w ramach programu MEN-owskiego „Pracownia internetowa w każdym liceum”, przekazano szkole (również nieodpłatnie) pracownię komputerową (15 komputerów) oraz multimedialną (4 komputery, 2 drukarki i zarządzający tym serwer). Do pracowni multimedialnej dokupiono projektor multimedialny oraz uzupełniono ją 6 komputerami z poprzedniej pracowni informatycznej. Pozostałe komputery przekazano do pracowni przedmiotowych. Dzięki darowiźnie prof. Henryka Bednarczyka wyposażono bibliotekę szkolną w komputer i drukarkę. Sprzęt ten wykorzystywany jest przez uczniów. Współpraca nauczycieli z wydawnictwem „Operon” zaowocowała przekazaniem szkole kilku rzutników wraz z kompletami foliogramów.

W 2000 r. szkoła została podłączona do Internetu. Uczniowie mogą bezpłatnie korzystać z sieci zarówno w pracowni informatycznej i multimedialnej, jak i bibliotece szkolnej.

Siedem pracowni wyposażonych jest w telewizory oraz odtwarzacze video. Większość z nich zakupiono z funduszy Rady Rodziców, a część zakupił Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, któremu odpłatnie udostępniamy pomieszczenia naszej szkoły.

Księgozbiór biblioteki wzbogacono o lektury szkolne oraz szereg najnowszych wydawnictw z różnych dziedzin wiedzy.

Wiele satysfakcji sprawiają nam uczniowie, którzy dostają się na renomowane uczelnie, na kierunki cieszące się dużym zainteresowaniem absolwentów szkół średnich, jak chociażby SGH w Warszawie, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Warszawski, Akademia Medyczna, czy UMCS w Lublinie i inne. Część z nich uzyskuje indeks bez konieczności zdawania egzaminu wstępnego jako laureaci konkursów organizowanych przez uczelnie wyższe. W bieżącym roku szkolnym uczniowie nasi odnosili sukcesy w:

- XI Regionalnym Konkursie Informatycznym Politechniki Radomskiej,
- II Mazowieckiej Olimpiadzie Wojewódzkiej „Pro Medicus”,
- I Międzypowiatowym Konkursie Chemicznym,
- XII Regionalnym Konkursie Matematycznym,
- II Międzypowiatowym Konkursie Wiedzy Językowej.

Duże znaczenie zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów ma współpraca z puławskim Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa oraz Instytutem Technologii Eksploatacji w Radomiu (prof. Henryk Bednarczyk).

Szkoła stwarza szanse na osiągnięcie sukcesu dydaktycznego i wychowawczego przez uczniów, ale efekt zależy również od chęci i zaangażowania samych uczniów oraz ich rodziców. Patron szkoły, którym od 1975 roku jest Jan Kochanowski, stanowi doskonały wzór do naśladowania dla całej społeczności szkolnej.

Już w pierwszych tygodniach funkcjonowania szkoły narodził się hymn szkolny. Autorem słów jest Klemens Oleksik, muzyki – Marian Sztomberek – niewidomy uczeń, uczęszczający do gimnazjum. Po raz pierwszy hymn odśpiewany był na zakończenie roku szkolnego w czerwcu 1945 roku. Nie można ustalić, kiedy zaprzestano go śpiewać na szkolnych uroczystościach. Dzięki

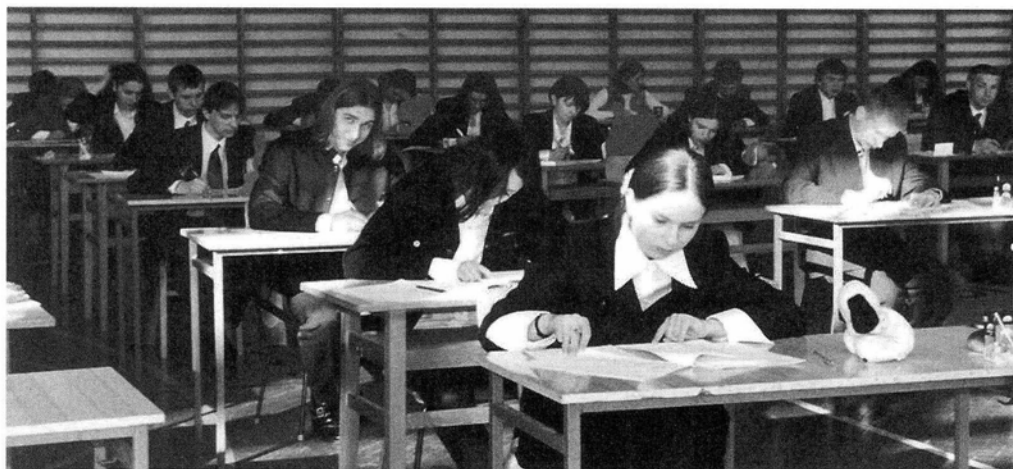
Lucynie Pyszczak udało się odtworzyć dwie zwrotki hymnu, najprawdopodobniej pierwszą i ostatnią. Melodię przeniósł na nuty Witold Pluta.

*1. Wśród trudu dzień za dniem przemija.
My wiedzy naszej budujemy gmach.
Jak młody las gimnazjum się rozwija,
Aż przyjdzie czas przeżyty nawet w snach...
Wejdziemy wraz w Ojczyznę drzwi otwarte,
By dla jej sprawy wciąż trzymać czujną wartę!
Ojczyzno, oto hufiec Twój!
Oddany tobie aż po życia kres.
Sztubacka wiara oto my!
Wielkości Twojej ziścimy sny!*

*2. Nie obcą będzie nam już praca.
Z wytrwałej woli wzrośnie hart.
Z obranej drogi nikt nie wraca.
Sztubak pokaże, co jest wart.
Ojczyzny głos (los) nad wszystkim weźmie górę.
Wyjdziemy stąd, trzymając już maturę!
Ojczyzno! Oto hufiec Twój!
Oddany Tobie aż po życia kres.
Sztubacka wiara oto my!
Wielkości Twojej ziścimy sny!*

Od 1984 do 1993 roku, tj. do odejścia na emeryturę, funkcję dyrektora szkoły pełniła Zofia Ratuszyńska. Wspólnie z Radą Pedagogiczną, pracownikami administracyjno-gospodarczymi oraz Komitetem Rodzicielskim i Zakładem Opiekuńczym, którym był Zakład Obrotu Artykułami Przemysłowymi i Spożywczymi w Zwoleniu, doprowadziła do znacznego upiększenia otoczenia szkoły i samego budynku poprzez przeprowadzenie wielu remontów, w tym generalnego. Zofia Ratuszyńska doprowadziła do powołania w 1986 roku Społecznego Komitetu Budowy Sali Gimnastycznej, na czele którego stanął Waclaw Kuś. Budowę rozpoczęto w 1988 roku, a dwa lata później we wrześniu 1990 r. młodzież mogła korzystać z nowego obiektu.

W 1993 roku, w wyniku konkursu obowiązki dyrektora szkoły powierzono Urszuli Lesisz. Po przekształceniu LO i ZSZ w Zespół Szkół Ponadpod-

Pisemny egzamin dojrzałości

stawowych, kierowała pracą nowej struktury. Funkcję tę pełniła do odejścia na emeryturę w 1998 roku. Był to bardzo trudny czas dla oświaty. W ramach oszczędności zlikwidowany został internat i stołówka szkolna.

Po odejściu na emeryturę Urszuli Lesisz, od września 1998 roku, funkcję dyrektora szkoły pełni Honorata Dziwisz. Od 1 stycznia 1999 roku obowiązek prowadzenia szkół przejęły samorządy powiatowe. Ale jeszcze przed tą datą udało się uruchomić stołówkę szkolną oraz rozpocząć remonty i malowanie obiektu.

Poprawiło się wyposażenie szkoły. Zakupiono nowe ławki, sprzęt audio-wizualny, urządzono siłownię, nowy pokój nauczycielski, pomieszczenia administracyjne, archiwum szkoły. W 1999 roku otrzymaliśmy bezpłatnie z Ministerstwa Edukacji Narodowej wyposażenie pracowni komputerowej (10 komputerów i 2 drukarki), a dwa lata później w ramach programu „Pracownia internetowa w każdym liceum” przekazano szkole (również nieodpłatnie) pracownię komputerową, w skład której wchodziło 15 komputerów oraz pracownię multimedialną (4 komputery, 2 drukarki i zarządzający serwer); ze środków własnych wyposażono pracownię multimedialną w projektor multimedialny, odtwarzacz wideo, telewizor.

Współpraca z Radą Rodziców i Towarzystwem Wiedzy Powszechnej zaowocowała wyposażeniem 7 klasopracowni w sprzęt audio-wizualny, a jedną dodatkowo w kamerę.

W okresach, gdy szkoła posiadała większą liczbę oddziałów, do pomocy dyrektorom powoływano ich zastępców do spraw metodycznych oraz wychowawczych. Wypełniali oni bardzo ważne zadania, które nie zawsze były odpowiednio docenione.

Po powołaniu w roku 1976 wspólnej dyrekcji dla Liceum i Zasadniczej Szkoły Zawodowej (w 1997 roku połączono te dwie placówki w Zespół Szkół Ponadpodstawowych), funkcję zastępców dyrektorów pełnili kolejno: Tade-

Polonez tańczony na studniówce przez maturzystów, 2004 r.

usz Ratuszyński w latach 1976–1984, Urszula Lesisz w latach 1984–1986, Danuta Grzeszczak w latach 1986–1993, a od roku 1993 do dnia dzisiejszego – Daniela Kwapisiewicz.

Do najdłużej pracujących nauczycieli w naszej szkole należą:

Zofia Ratuszyńska – 38 lat pracy w Liceum w Zwoleniu, Urszula Lesisz – 36 lat, Alina Luśtyk – 35, Daniela Kwapisiewicz – 35, Stanisława Kuciara – 34, Józef Jakóbczyk – 33, Grażyna Zielińska – 33, Jerzy Kukliński – 32, Teresa Słowicka – 32, Maria Podsiadła – 31, Ewa Dusińska i Tadeusz Ratuszyński po 29 lat pracy, Bolesław Soczyński – 28 lat pracy, Franciszek Gąska, Roman Imański i Zenon Mazur po 27 lat pracy.

Od początku istnienia szkoły nauczyciele w trosce o podniesienie poziomu nauczania i zaspokojenie zainteresowań młodzieży prowadzili **koła przedmiotowe**. Z nimi związany jest ruch olimpiad przedmiotowych, konkursów i zawodów. Znaczące sukcesy w skali ogólnokrajowej w latach siedemdziesiątych odniosła nasza młodzież na manewrach techniczno-obronnych, w zawodach drużyn sanitarnych, w międzynarodowych zawodach krótkofalowców, w Olimpiadzie Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym, w olimpiadach historycznej i biologicznej oraz w zawodach sportowych. Uczniowie uczestniczyli w finałach wojewódzkich, zdobywali wyróżnienia, zostawali laureatami w olimpiadach i konkursach tematycznych z informatyki, geografii, biologii, chemii, ekologii, matematyki; wyróżniano ich w konkursach na pracę z fizyki (z jednoczesną ofertą otrzymania indeksu na uczelnię, która była organizatorem tego konkursu) oraz „Język obcy a ekologia”. Dobrze zaprezentowali się w zawodach międzypowiatowych z chemii, języka angielskiego i rosyjskiego, matematyki. Od lat uczniowie dobrze prezentują się w grach zespołowych, zajmując wysokie miejsca w byłym województwie radomskim, szczególnie w piłce ręcznej dziewcząt.

Przez kilka lat organizowany był egzamin dojrzałości łączony z egzaminem wstępnym na UMCS w Lublinie oraz AGH w Krakowie. Uczniowie z sukcesem przechodzili tę próbę.

Wspólny polonez młodzieży i zaproszonych gości

Do lepszego nauczania i wychowania młodzieży w naszej szkole przyczyniła się również prawidłowa praca **biblioteki**. Została otwarta w roku 1945. Pierwszym bibliotekarzem był profesor Kazimierz Myśliński, który ze szczególną troską zadbał o zgromadzenie od ofiarodawców dużej ilości książek dla naszej szkoły. Od tamtego czasu biblioteka systematycznie powiększała ilość woluminów i obecnie liczy 20 539 egzemplarzy. Na bieżąco nowości wydawnicze śledzi Alina Leśniewska – nauczyciel biblioteki, dzięki czemu systematycznie uzupełniany jest księgozbiór uczniowski i podręczny dla nauczycieli.

Obok nauczania ważną dziedziną pracy naszej szkoły było wychowywanie. Duży nacisk kładzie się na wychowanie humanistyczne, a zwłaszcza po przeprowadzonej w roku 1975 akcji sztandarowej i otrzymaniu przez szkołę imienia Jana Kochanowskiego.

Jednym z inicjatorów nadania szkole imienia Jana Kochanowskiego był nieżyjący już polonista Liceum – Tadeusz Ratuszyński. Nadanie szkole imienia oraz wręczenie sztandaru ufundowanego przez Komitet Rodzicielski odbyło się 19 października 1975 roku. Działania związane z tym wydarzeniem zbiegły się w czasie z obchodami XXX-lecia powstania szkoły oraz 750 rocznicą nadania Zwoleniowi praw miejskich.

Z inicjatywy i według projektu Tadeusza Ratuszyńskiego wybudowano w parku, w centrum miasta, zegar słoneczny. Wykonawcami byli pracownicy Zakładów Metalowych, a w odpowiednim dla nich zakresie, młodzież (wychowankowie Tadeusza Ratuszyńskiego). W podobny sposób powstała fontanna, która stanęła na placu szkolnym, obok internatu. Rzeźbę dziewczyny z dzbanem, ustawioną przy fontannie wykonał nauczyciel Liceum – Bolesław Soczyński. W następnych latach szkoła wzbogaciła się o popiersie J. Kochanowskiego, wykonane przez Władysława Janię oraz tablicę pamiątkową z wizerunkiem poety. Portret patrona namalowany przez nauczycielkę szkoły – Ewę Goldzińską wisi w jednej z klasopracowni polonistycznych. W październiku, w rocznicę nadania szkole imienia, organizowane są „Dni patrona”, obejmujące konkursy, spotkania z dyrektorem Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, wystawy, uroczyste przyjęcie w poczet społeczności szkolnej uczniów klas pierwszych itp.

Od momentu powstania szkoły z jej działalnością dydaktyczno-wychowawczą wiąże się nierozdzielnie praca organizacji młodzieżowych, wśród których do najaktywniejszych należał samorząd szkolny, który organizował całokształt życia uczniowskiego w szkole i czuwał nad prawidłowym jego przebiegiem. W ostatnich latach opiekunami samorządu byli profesorowie: Franciszek Gąska, Józef Jakóbczyk, Tadeusz Ratuszyński, Roman Imański, Alina Luśtyk, a ostatnio Małgorzata Wróbel.

Bardzo aktywnie działał w początkach istnienia szkoły **Związek Harcerstwa Polskiego**. Pierwszą drużynę zorganizował w październiku 1945 roku ks. Jan Chaczek. Aktywnym drużynowym, który reprezentuje tamto harcerstwo do dnia dzisiejszego był Tadeusz Zagożdżon. Pod koniec lat czterdziestych zaczynają działać inne organizacje młodzieżowe o charakterze ide-

owo-politycznym. Harcerstwo ponownie reaktywowano w roku 1956. Opiekunem szczebu harcerskiego, z ramienia Rady Pedagogicznej, została Zofia Ratuszyńska, którą w roku 1975 zastąpiła Grażyna Zielińska. Na przełomie października i listopada 2000 roku, w miejsce ZHP powstała drużyna ZHR. Od początku opiekę nad nią sprawuje Grażyna Zielińska. Harcerze prowadzą, szeroko pojętą, działalność wolontariacką, pomagali powodzianom – mieszkańcom Gdańska, pełnili białą służbę podczas pielgrzymek Jana Pawła II do Polski (za co otrzymali podziękowania i osobiste błogosławieństwo Ojca Świętego).

Organizacją, która – podobnie jak ZHR – rozpoczęła swoją działalność w 2000 roku jest **Klub Ośmiu – Wolontariat Młodzieżowy**. Jak sama nazwa wskazuje, jest organizacją nastawioną na pomoc innym: biednym, niezaradnym, chorym, niepełnosprawnym. Spośród wielu podjętych działań i akcji wymienić należy współpracę z Zakładem Opieki w Zwoleniu i wizyty u jego pensjonariuszy, spotkania opłatkowe i wspólne kolędowanie. Młodzież zrzeszona w Klubie wygrała konkurs na Wolontarystyczny Projekt „Z wolontariatem do Europy” i otrzymała wyróżnienie za jego realizację.

W poprzednich latach działał również w szkole bardzo aktywnie **Polski Czerwony Krzyż**, którego opiekunką w latach 1947–1973 była Ewa Dusieńska, następnie Elżbieta Nowogońska, a od roku 1985 – Teresa Wróbel i Maria Podsiadła

Znaczące wyniki osiągało **Szkolne Koło Krajoznawczo-Turystyczne**, którego opiekunką jest profesor Teresa Słowicka oraz **Liga Ochrony Przyrody**, nad działalnością której sprawowała opiekę od 1963 roku Urszula Lesisz. W latach dziewięćdziesiątych ub. wieku obowiązki przejęła Bożena Pakuła.

Również duże osiągnięcia miała na swoim koncie **Spółdzielnia Uczniowska**, która pracowała z przerwami pod kierunkiem profesor Ewy Dusieńskiej od początku istnienia szkoły. Systematyczna praca Spółdzielni rozpoczyna się od roku 1962 pod kierunkiem Zofii Ratuszyńskiej, a od roku 1972 Stanisławy Kuciry.

Od początku swego istnienia nasza szkoła jest otwarta na potrzeby środowiska. Przyjmowało to różne formy. Między innymi Liceum organizowało w swoich pomieszczeniach różne typy szkół.

*Zofia Ratuszyńska
była dyrektor Liceum*

Przejawem otwarcia szkoły na potrzeby kulturalne środowiska były także organizowane przez profesor Teodozję Bolesławską **przedstawienia teatralne** oraz występy zespołów recytatorskich, które przygotowywali: Tadeusz Ratuszyński, Teodozja Bolesławska, Alina Luśtyk, Sławomir Marchewka, Małgorzata Wróbel, Bożena Baryła, występy zespołów tanecznych, prowadzonych przez: Ewę Dusieńską, Zofię Ratuszyńską, Seweryna Szerłę oraz obecnie przez Grażynę Zielińską. Przed laty prowadził chór profesor Tadeusz Ratuszyński, a obecnie zespołem wokalnym kieruje Alicja Szewczyk. Od wielu lat uczniowie szkoły prezentują programy ar-

tystyczne dla mieszkańców Zwolenia i zaproszonych gości z okazji rocznicy Konstytucji 3 maja oraz Imienin Pana Jana organizowanych przez Samorząd Gminy Zwoleń.

Bardzo ważną rolę w działalności opiekuńczej i wychowawczej szkoły spełniały różne formy opieki nad młodzieżą zamiejscową. W trosce o tę młodzież w latach 1945–1947 zorganizowano świetlicę z dożywianiem, a po oddaniu szkole baraku urządzono w roku 1947 internat dla 30 uczniów, którego kierownikiem i wychowawcą był profesor Franciszek Gąska.

Rolę pomocniczą, zwłaszcza w wypełnianiu zadań opiekuńczych szkoły, prawidłowo spełniał **Komitet Rodzicielski**. Pierwszym przewodniczącym Komitetu był Feliks Nowakowski. Komitet Rodzicielski koncentrował swoje zadania na zaspokajaniu potrzeb gospodarczych szkoły, drobnych remontach, pomocy przy organizacji uroczystości szkolnych i dofinansowywaniu wycieczek, nagród dla najlepszych uczniów, pokrywaniu kosztów dojazdu dla uczniów na zawody sportowe, czy olimpiady i konkursy przedmiotowe. Komitet Rodzicielski walnie przyczynił się do wybudowania sali gimnastycznej.

Przewodniczącymi Komitetu Rodzicielskiego, a następnie Rady Rodziców, byli kolejno: Feliks Nowakowski, dwukrotnie Bolesław Skrzek, Marian Bednarski, Wiesław Siwiecki, Mieczysław Chołuj, Jerzy Kazirodek, Alicja Bremer, Kazimierz Figura, Henryk Hołuj, Wojciech Machnik, Marek Adamczyk, Krzysztof Stępień, a obecnie Jan Pęksyk.

Na pracę szkoły i jej prawidłowe funkcjonowanie niebagatelny wpływ ma organ prowadzący (w tym przypadku Rada i Zarząd powiatu zwoleńskiego), który decyduje o budżecie i finansach placówki. Ma również wpływ na politykę kadrową. Dobra współpraca Samorządu Powiatowego i szkoły zaowocowała zdecydowaną poprawą warunków pracy i nauki.

Występ młodzieży z liceum

Stwarzamy szansę na osiągnięcie sukcesu dydaktycznego i wychowawczego przez uczniów, ale efekt zależy również od chęci i zaangażowania samych uczniów oraz ich rodziców. Oby owocem naszej pracy był fakt, że ci uczniowie, których uczymy obecnie, i którzy w przyszłości wybiorą nasze liceum będą swoją postawą, umiejętnościami i osiągnięciami słać imię naszej szkoły.

Honorata Dziwisz

*W tekście wykorzystano fragmenty historii szkoły, której autorem był **Tadeusz***

Ratuszyński.

W latach 1945–2005 pracowali w naszej Szkole, a niektórzy z nich nadal pracują, następujący Profesorowie: Jacek ADAMIEC, absolwent naszej Szkoły (2000–nadal) – j. angielski, Maria ADAMIEC (1996–1999) – matematyka, ks. Władysław BANIA (1945–1946) – religia, Zuzanna BARYCZKA (1965–1966) – bibliotekarka, Bożena BARYŁA (2001–nadal) – j. polski, Elżbieta BAZAN (1990–1991) – chemia, Aleksandra BERNACKA, absolwentka naszej Szkoły (2003–2004) – matematyka, Bogdan BERNAT, absolwent naszej Szkoły (1997–nadal) – historia, wiedza o społeczeństwie, Eugeniusz BIENIEK (1962–1963) – biologia, Józef BIJAS (1951–1952) – biologia, Teodozja BOLESŁAWSKA, absolwentka naszej Szkoły (1956–1980) – j. polski, Anna KUTYŁA-OŚWIECIŃSKA, absolwentka naszej Szkoły (1984–1990; 2000–2001) – chemia, Adam BRZEZIŃSKI (1992–1994) – j. angielski, Ryszard CEGIELSKI (1951–1952) – przysposobienie obronne, wychowanie fizyczne, ks. Jan CHACZEK (1946–1950) – religia, ks. Ireneusz CHMURA (1992–1996) – religia, Henryka CHOŁUJ, absolwentka naszej Szkoły (1971–1990) – bibliotekarka, Zofia CHOŁUJ (1972–1974) – wychowanie techniczne, Monika CIEŚLIŃSKA (1999–2000) – j. angielski, Władysław CUDZICH (1948–1950) – j. niemiecki, j. łaciński, Stanisław CZERWIŃSKI (1950–1951) – biologia, Antoni DĄBKOWSKI (1944–1946) – wychowanie fizyczne, Stanisław DĄBROWSKI (1947–1948) j. polski, Ewa DUSIŃSKA (1945–1974) – geografia, Stanisław DURLIK (1955–1971) – j. francuski, Barbara DWORNICKA, absolwentka naszej Szkoły (1985–nadal) – fizyka, Andrzej DWORNICKI (1985–nadal) – informatyka, fizyka, Honorata DZIWISZ, absolwentka naszej Szkoły (1998–nadal) – biologia, podstawy przedsiębiorczości, Waldemar FLAK, absolwent naszej Szkoły (1984–1988) – wychowawca w internacie, Wanda FUCIK, absolwentka naszej Szkoły (1952–1957) – biologia, Wojciech GARGANISZ (1971–1984) – wychowanie techniczne, kierownik internatu, Franciszek GAŚKA (1944–1971) – historia, Tadeusz GOŁDA (1973–1984) – j. polski, Ewa GOLDZIŃSKA (1981–nadal) – j. rosyjski, wiedza o kulturze, plastyka, Teresa GOZDUR (1968–1972) – wychowanie fizyczne, Anna GRABARA (2002–2003) – j. niemiecki, Maciej GRZYBOWSKI (1999–2005) – j. niemiecki, ks. Artur GUMIŃSKI (1997–1999) – religia, Monika HEJNA (1994–1995) – j. angielski, Cezary IMAŃSKI (1988–1989; 1991–1993) – historia, Danuta IMAŃSKA (1998–2000) – j. polski, Roman IMAŃSKI (1963–1991) – historia, Grażyna JACKOWSKA (1962–1970) – geografia, Feliks JACKOWSKI (1944–1945) – j. polski, Aleksandra JAKÓBCZYK (1972–1975) – wychowanie techniczne, Józef JAKÓBCZYK (1952–1985) – chemia, Arosław JAKÓBIK (1998–2002) – informatyka, Grażyna JARGOT (1999–2000) – pedagogika, Helena JASKOŁD (1946–1947) – j. francuski, Sylwester JEZIEŃSKI (2001–2002) – j. angielski, Genowefa JUREK (1948–1949) – j. polski, j. niemiecki, Rafał JUSZKIEWICZ, absolwent naszej Szkoły (1996–1997) – j. niemiecki, Stanisław KACPERSKI (1944–1945) – matematyka, fizyka, Anna KACZYŃSKA, absolwentka naszej Szkoły (1998–1999) – religia, Helena KARCZEWSKA (1947–1949) – j. francuski, Helena KOROTKIEWICZ (2000–2001) – j. angielski, ks. Artur KOWALCZYK (1998–1999) – religia, Marian KOZIARSKI (1947–1950) – fizyka, chemia, Ewa KRACZKOWSKA (1994–2000) – wychowanie muzyczne, Marian KRAWCZYK, absolwent naszej Szkoły (1980–1990) – wychowawca w internacie, Izabella KRAKOWIAK, absolwentka naszej Szkoły (1993–1994) – biologia, Helena KSIAŻEK (1946–1947) – j. polski, Stanisława KUCIARA (1970–2004) – matematyka, Maria KUKLIŃSKA, absolwentka naszej Szkoły (1960–1961) – biologia, Jerzy KUKLIŃSKI, absolwent naszej Szkoły (1954–1986) – fizyka, Joanna KULIŃSKA-KUSIO, absolwentka naszej Szkoły (2003–2004) – chemia, Alina KULTYS-LEŚNIEWSKA, absolwentka naszej Szkoły (1982–nadal) – pedagogika z psychologią, wychowawczyni w internacie, bibliotekarka, Barbara KUMOR, absolwentka naszej Szkoły (1987–1993) – pedagogika z psychologią, Loretta KUTKOWSKA (1994–1996) – j. niemiecki Daniela KWAPISIEWICZ, absolwentka naszej Szkoły (1970–nadal) – j. rosyjski, Stanisław KWAŚNIK, absolwent naszej Szkoły (1997–nadal) – wychowanie fizyczne, Krystyna KWIATKOWSKA (1972–1973) – geografia, Andrzej LESISZ, absolwent naszej Szkoły (1962–1963; 1996–1997) – chemia, przysposobienie obronne. Franciszek LESISZ (1946–1950) – matematyka, przysposobienie obronne, Urszula LESISZ (1962–1998) – biologia, Andrzej LEŚNIEWSKI (2000–2002; 2004–nadal) – matematyka, Cezariusz LEWIKOWSKI, absolwent naszej Szkoły (1990–

nadal) – matematyka, Joanna LINOWSKA, absolwentka naszej Szkoły (2002–nadal) – j. angielski, ks. Józef LIPIDALSKI (1950–1951) – religia, Alina LUŚTYK (1970–2005) – j. polski, j. niemiecki, ks. Leszek MACH (2003–2005) – religia, Anna MACHLARZ (1996–1998) – j. angielski, Witold MACHLARZ (1994–2001) – j. angielski, Wacława MANNOWA (1945–1946) – j. francuski, Sławomir MARCHEWKA, absolwent naszej Szkoły (1982–nadal) – j. polski, Izabela MARKIEWICZ, absolwentka naszej Szkoły (2004–2005) – podstawy przedsiębiorczości, Agnieszka MARSZAŁEK, absolwentka naszej Szkoły (2003–2004) – podstawy przedsiębiorczości, Zenon MAZUR (1959–1986) – matematyka, Franciszek MIKOŁAJCZYK (1944–1945) – biologia, Izabela MŁYŃSKA, absolwentka naszej Szkoły (2000–2002) – pedagog szkolny, Maria MORDZIŃSKA (1953–1976) – matematyka, Melania MROCZEK (1944–1945) – j. polski, Andrzej MRÓZ, absolwent naszej Szkoły (1996–1997) – wychowanie fizyczne, Marianna MRÓZ (1968–1999) – j. polski, Monika MUCHA (1999–2001) – informatyka, Kazimierz MYŚLIŃSKI (1944–1945) – historia, Katarzyna NOWAK, absolwentka naszej Szkoły (1998–2000; 2001–nadal) – j. angielski, Zygmunt NOWAKOWSKI (1973–1979) – wychowanie fizyczne, Elżbieta NOWOGOŃSKA (1972–1985) – j. francuski, Kazimierz NOWOGOŃSKI (1972–1983) – wychowanie muzyczne, wychowawca w internacie, Kazimierz OLEKSIK (1945–1948) – j. łaciński, matematyka, Aleksandra OSIŃSKA (2003–nadal) – j. angielski, Henryk PACHOCKI (1973–1974) – j. łaciński, Bożena PAKUŁA, absolwentka naszej Szkoły (1993–nadal) – biologia, Walenty PAKUŁA (1960–1961) – biologia, Henryka PANEK (1949–1953) – j. polski, j. francuski, j. łaciński, Lucyna PAPIEWSKA (1944–1945) – j. niemiecki, Konrad PAPIEWSKI (1964–2001) – wychowanie fizyczne, Leonard PERZYNA (1948–1949) – biologia, Barbara PETNIAK, absolwentka naszej Szkoły (1976–1986) – j. rosyjski, Elżbieta MIROWSKA-PĘKSYK (1988–nadal) – chemia, Leszek PĘKSYK, absolwent naszej Szkoły (1999–nadal) – matematyka, Zofia PIASECKA (1945–1946) – j. polski, ks. Arkadiusz PIĘTOWSKI (2001–nadal) – religia, Witold PLUTA (1986–1992) – wychowanie muzyczne, Maria PODSIADŁA (1975–nadal) – przysposobienie obronne, wychowawczyni w internacie, pedagog szkolny, Janina POLAK (1956–1957) – j. polski, Małgorzata POTOCKA, absolwentka naszej Szkoły (1991–1992) – pedagogika, Wojciech POŻOGA, absolwent naszej Szkoły (2002–2003) – j. angielski, Kazimierz PRZYBYŚLAWSKI (1956–1959) – j. polski, Janina RABCZYŃSKA (1963–1965) – j. łaciński, Zofia RATUSZYŃSKA (1955–1993) – przysposobienie obronne, Tadeusz RATUSZYŃSKI (1955–1984) – j. polski, Maria REPEC (1954–1955) – j. łaciński, Władysław ROGALA (1944–1945) – geografia, propedeutyka filozofii, Maria RUSINOWSKA (1999–2001) – religia, Andrzej RYBAK, absolwent naszej Szkoły (2003–nadal) – historia, wiedza o kulturze, Józef RZEPKA (1953–1954) – przysposobienie obronne, ks. Dariusz SADKOWSKI (1997–2001) – religia, Olga SADOWSKAJA (2000–2001) – j. angielski Teresa SŁOWICKA, absolwentka naszej Szkoły (1973–nadal) – geografia, Józef SŁOWICKI (1956–1962) – chemia, ks. Czesław SOBOLEWSKI (1994–1995) – religia, ks. Janusz SOCHA (1990–1995; 1998–1998) – religia, Bolesław SOCZYŃSKI (1947–1975) – j. rosyjski, Krystyna SOLARSKA (1948–1955) – j. polski, Leon SOLARSKI (1945–1955) – historia, ks. Zbigniew STANIOS (1999–2002) – religia, ks. Grzegorz STĘPIEŃ (1990–1992) – religia, Lucja STYPIŃSKA (1969–1975) – wychowanie techniczne, Teofil STYPIŃSKI (1945–1950) – biologia, Mariusz SURMACZ, absolwent naszej Szkoły (1998–nadal) – wychowanie fizyczne, ks. kanonik Kazimierz SZARY (1995–1996) – religia, Seweryn SZERLA, absolwent naszej Szkoły (1953–1970) – wychowanie fizyczne, Alicja SZEWCZYK (2004–nadal) – wychowanie fizyczne, Jan SZMIT (1945–1954) – matematyka, Danuta SZYMANOWICZ, absolwentka naszej Szkoły (2001–2003) – podstawy przedsiębiorczości w Liceum Technicznym, ks. Jan TARNOWSKI (1945–1946) – historia, j. łaciński, Zofia URBAŃSKA (1958–1959) – j. łaciński, ks. Tomasz WAŚIK (1944–1945) – religia, Wiesław WĘGRZYCKI (1961–1965) – j. polski, Roman WIĄCZEK (1995–1997) – wychowanie fizyczne, ks. Franciszek WIŚNIEWSKI (1950–1953) – religia, Agnieszka WOŹNIAK (1944–1946) – wychowanie fizyczne, Roman WÓJCIK (1963–1969) – wychowanie techniczne, Małgorzata WRÓBEL (1999–nadal) – j. polski, Teresa WRÓBEL (1985–nadal) – j. francuski, Marcin WRÓBLEWSKI, absolwent naszej Szkoły (2004–2005) – j. polski, Natalia ZAKRZEWSKA (1944–1945) – j. francuski, j. niemiecki, Paweł ZIELINA (1944–1945) – j. polski, j. niemiecki, Grażyna ZIELIŃSKA (1972–2005) – wychowanie fizyczne, Janina ZYBAŁA (1985–2002) – wychowanie techniczne, kierowniczka internatu, pedagog szkolny.

Do najdłużej pracujących profesorów w naszej szkole należą: Zofia Ratuszyńska, – 38 lat pracy, Urszula Lesisz – 36 lat pracy, Alina Luśtyk – 35 lat pracy, Stanisława Kuciara – 34 lata pracy, Józef Jakóbczyk – 33 lata pracy, Grażyna Zielińska – 33 lata pracy, Jerzy Kukliński – 32 lata pracy, Ewa Duszyńska i Tadeusz Ratuszyński po 29 lat pracy, Bolesław Soczyński – 28 lat pracy, Franciszek Gąska, Roman Imański – 29 lat pracy, Zenon Mazur – 27 lat pracy, Teodozja Bolesławska – 24 lata pracy oraz Maria Mordzińska – 23 lata pracy.

Zespół Szkół Rolniczo-Technicznych im. Bohaterów Walki z Faszyzmem w Zwoleniu

Plany budowy szkoły rolniczej w Zwoleniu pojawiły się w roku 1918. Starania w tym kierunku podjął Stefan Sołtyk – dyrektor polskiej szkoły średniej żeńskiej w Radomiu, pedagog, organizator szkół polskich w okresie zaboru rosyjskiego. W 1919 roku Stefan Sołtyk został posłem na Sejm Ustawodawczy i w swojej działalności społeczno-politycznej zainteresował się potrzebami ludności rolniczej okręgu. Wykorzystali to działacze samorządowi i w 1920 roku powołany został Komitet Budowy Szkoły Rolniczej pod przewodnictwem Mariana Jagmina – działacza społecznego, przedstawiciela okolicznych ziemian. 3 maja 1922 roku dokonano uroczystego wmurowania aktu erekcyjnego pod głównym budynkiem szkolnym.

W uroczystości tej obok Stefana Sołtyka i działaczy samorządowych z Marianem Jagminem na czele, uczestniczył również marszałek Sejmu – Wojciech Trąpczyński. We wrześniu 1925 roku prace zakończono i rozpoczęto propagowanie szkoły wśród ludności rolniczej. W akcji tej udział wzięli m.in. Stanisław Podrygałło – późniejszy nauczyciel przedmiotów ogólnych, który napisał i opublikował w „Głosie Powiatu Kozińskiego” cykl artykułów o potrzebie oświaty rolniczej na wsi i kształceniu zawodowym rolników. W rezultacie tych starań, 15 stycznia 1926 roku rozpoczęły się lekcje w Ludowej Szkole Rolniczej Męskiej. Kadre szkoły tworzyli: Kazimierz Dzierzbicki – nauczyciel produkcji roślinnej i pierwszy kierownik szkoły, Stefan Targowski – nauczyciel hodowli zwierząt oraz Maria Jagminówna – nauczycielka ogrodnictwa oraz nauczyciele dochodzący.

Wybuch drugiej wojny światowej załamał rozwój szkoły. Obiekt zamknięto dla Polaków. Pomieszczenia zajęła żandarmeria niemiecka. Tu mieściło

się więzienie, w którym torturowano i rozstrzelivano ludzi.

Po wyzwoleniu, w roku 1945, szkoła wznowiła pracę jako 3-letnie Gimnazjum Gospodarstwa Wiejskiego. W latach 1948–1951 funkcjonowało Państwowe Liceum Rolnicze, które z 3-letniego programu nauczania przekształcone zostało

w 1951 roku na 4-letnie technikum rolnicze. Od 1956 roku pod nazwą Państwowe Technikum Rolnicze funkcjonowało technikum o 5-letnim programie nauczania.

W 1961 roku, decyzją władz wojewódzkich, w Zwoleniu utworzone zostało 4-letnie technikum rolnicze a w 1964 roku – 3-letnie, dla absolwentów niższych szkół rolniczych.

W 1964 roku utworzono wydział kształcenia korespondencyjnego o 3-letnim programie nauczania. Kierowanie wydziałem powierzono nauczycielowi biologii – Walentemu Pakule, a w 1981 roku nauczycielowi matematyki – Edwardowi Szewczykowi.

W 1965 roku przed wejściem do budynku głównego odsłonięto tablicę ku czci mieszkańców Zwolenia i okolic pomordowanych w latach 1939–1945. Do dnia dzisiejszego, w chwilach szczególnie uroczystych, młodzież składa pod nią kwiaty i zapala znicze.

W 1966 roku szkołę wyróżniono Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego.

22 września 1968 roku szkoła otrzymała imię „Bohaterów Walki z Faszyzmem” i sztandar. Jest to również hołd złożony Stefanowi Sołtykowi – inicjatorowi budowy szkoły rolniczej, który po kilku latach pobytu w niemieckich obozach koncentracyjnych (m.in. w Dachau) zmarł w 1945 roku i pochowany został w zbiorowej mogile na terenie Niemiec. W uroczystości nadania szkole imienia udział wzięła m.in. żona pierwszego dyrektora szkoły – Kazimierza Dzierzbickiego, a także dwóch nauczycieli z lat trzydziestych: Franciszek Legacki i Piotr Sznajder.

W 1973 roku zorganizowana została nowa forma kształcenia zaocznego – technikum telewizyjne.

W 1975 roku miał miejsce I Zjazd Absolwentów Szkoły, w którym wziął udział m.in. Stanisław Podrygałło, nauczyciel przedmiotów ogólnych w latach trzydziestych

Za osiągnięcia edukacyjne i pięćdziesięcioletni dorobek szkoła otrzymała w 1976 roku odznakę „Za zasługi dla Kielecczyzny” oraz medal Komisji Edukacji Narodowej.

Od 1978 roku szkoła nosi nazwę: Zespół Szkół Rolniczych.

W latach osiemdziesiątych i początku dziewięćdziesiątych wysiłki kolejnych dyrektorów: Henryka Gregorczyka i Marii Wawrzonek skierowane były na

Dyrektor szkoły W. Małek przekazuje sztandar przedstawicielom młodzieży (Stanisława Rusin, Stanisław Sudol, Teresa Długosz)

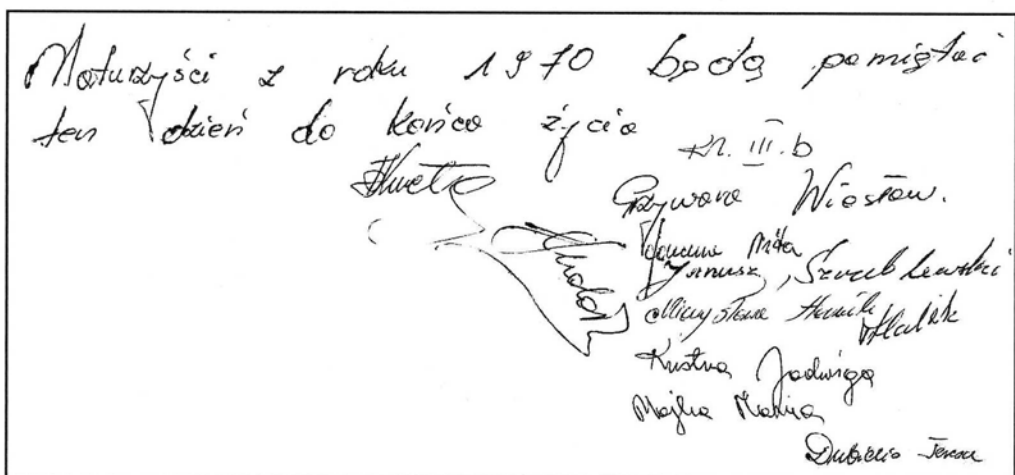
Dyrektor Z. Buczma uroczyste rozpoczyna II Zjazd Absolwentów

poprawę wyposażenia i warunków socjalnych młodzieży odbywającej szkolenie praktyczne w gospodarstwie szkolnym, w Sycynie i rozpoczęcie budowy sali gimnastycznej, co miało miejsce w kwietniu 1988 roku.

W 1990 roku na poziomie zasadniczym wprowadzono kierunek mechanizacji rolnictwa i wiejskiego gospodarstwa domowego. W 1993 roku wprowadzone zostało 5-letnie technikum technologii żywności, do którego nabór prowadzono przez kolejne trzy lata.

W 1994 roku rozpoczyna się proces komputeryzacji szkoły. Powstaje pierwsza pracownia komputerowa.

W 1996 roku odbył się II Zjazd Absolwentów Szkoły, w którym uczestniczyło ok. 400 gości. Najstarszym uczestnikiem był absolwent szkoły z 1933 roku, mieszkaniec Zwolenia, Roman Skrzypek. Gościliśmy również absolwentów z roku 1947: Józefę Michalak, Kazimierza Abramczyka, Mariana Kępkę oraz Stefana Szczepaniaka, wieloletniego pracownika szkoły, a także uczennicę z 1948 roku – Julię Papiewską i Aleksandra Mordzińskiego, który ukończył szkołę w 1949 roku.

1975 rok. Wpis do kroniki szkolnej podczas I Zjazdu Absolwentów

W 1998 roku rozpoczyna działalność 5-letnie liceum agrobiznesu.

W chwili obecnej funkcjonują trzy pracownie komputerowe oraz biblioteka z pięcioma stanowiskami komputerowymi, od 2000 roku pracująca na bazie programu MOL.

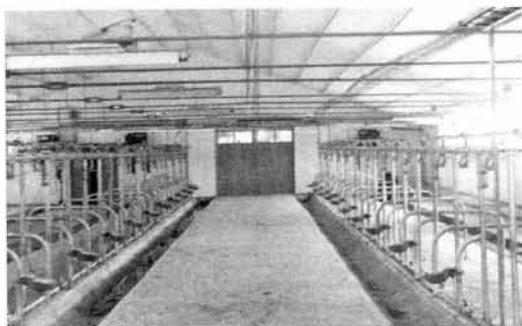
W grudniu 2004 roku, dzięki pozyskanym przez Starostwo Powiatowe funduszom i wysiłkom dyrektora Edwarda Szewczyka, oddano do użytku, mieszczące się w dawnym budynku gospodarczym, wyremontowane warsztaty do szkolenia praktycznego.

W 3-letniej zasadniczej szkole zawodowej młodzież uczy się mechanizacji rolnictwa, o kierunku mechanik pojazdów samochodowych. W 2-letniej szkole wielozawodowej są specjalności: sprzedawca i kucharz małej gastronomii, oraz 3-letniej szkole wielozawodowej o specjalnościach: piekarz, stolarz, rzeźnik-wędliniarz, cukiernik, fryzjer, elektryk, monter-elektronik, operator obrabiarek skrawających. Szkoły średnie to: 5-letnie liceum agrobiznesu, 5-letnie technikum rolniczym, 4-letnie technikum agrobiznesu, 4-letnie technikum rolniczym, 3-letnie technikum rolniczym na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej oraz 3-letnie liceum profilowane (zarządzanie informacją).

Gospodarstwo szkolne i szkolenie praktyczne. Przed wojną stanowiło je ok. 50 ha użytków rolnych. Do 1936 roku gospodarstwo nastawione było głównie na produkcję zbóż i ziemniaków. Hodowla zwierząt ograniczała się do ok. 10 sztuk bydła, kilku tuczników i czterech koni. Po 1936 roku nastąpił szybki rozwój hodowli bydła. W latach 1936–1938 szkoła była pierwszym i jedynym dostawcą mleka butelkowego w Zwoleniu. Odnoszono także sukcesy w hodowli trzody (ok. 60 szt.).

W latach 1939–1945 gospodarstwo było zajęte przez Niemców. Po wznowieniu pracy przez szkołę w 1945 roku znów stało się jej podstawowym warsztatem dydaktycznym. Od roku 1956 gospodarstwo przeszło na własny rozrachunek. Powołana została również Rada Gospodarstwa. W 1963 roku oddano do użytku nowy cielętnik a w 1964 roku w oborze zainstalowano pierwszą dojarkę elektryczną.

W 1972 roku, decyzją władz wojewódzkich, gospodarstwo powiększyło się o obiekt po Spółdzielni Produkcyjnej w Sycynie. W bardzo złym stanie były budynki i grunty gospodarstwa (ok. 80 ha). W 1974 roku opracowano program rozbudowy i projekt zamierzeń inwestycyjnych dla gospodarstwa szkolnego. W trakcie przygotowań do inwestycji udało się dyrekcji szkoły pozyskać środki na remont dwóch stawów rybnych o powierzchni 3 ha. Budowa gospodarstwa trwała do 1985 roku. Wykonana inwestycja zawierała budynek chlewni, oborę udojową z cielętnikiem, łącznik z kotłownią, paszarnią, zapleczem socjalnym, magazynem pasz objętościowych i ściółki, budynek warsztatowo-garażowy z pomieszczeniami socjalnymi, 12-rodzinny budynek mieszkalny i całą infrastrukturę. Oddano rolnikom oddano łąki pod Jedlanką, Linowem oraz ziemie

Obora w Sycynie

w Jasięcu. Ograniczono i w efekcie zlikwidowano produkcję zwierzęcą. W związku ze zmieniającymi się w ostatnich latach profilami szkoły, a także wobec trudności z prowadzeniem gospodarstwa i utrzymaniem jego płynności finansowej, Rada Powiatu Zwoleni, która od 1 stycznia 1999 roku jest organem prowadzącym szkołę, podjęła decyzję o wydzierżawieniu gruntów rolnikom. Obiekt w Sycynie wydzierżawiono w całości. Obecnie gospodarstwo szkolne tworzą grunty orne w Zwoleniu, o powierzchni 18,44 ha, na których prowadzi się głównie uprawę zbóż. Duże zasługi dla funkcjonowania gospodarstwa mieli jego wieloletni pracownicy, m.in. Jan Tworzowski, Stefan Grabowski, Waclaw Wilkiewicz, Wiktor Kula i in.

Młodzież kierowana była na praktyki do gospodarstw uspołecznionych (np. w koszalińskim, gdańskim) i nowoczesnych gospodarstw indywidualnych (w opolskim, lubelskim). Dużym powodzeniem cieszyły się praktyki zagraniczne. Młodzież wyjeżdżała do NRD, Czechosłowacji i na Węgry. W latach osiemdziesiątych nawiązano współpracę z Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. Młodzież klas rolniczych, pod opieką nauczycieli przedmiotów zawodowych, odbywała praktyki i zajęcia praktyczne w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Grabowie.

Kształcenie zawodowe w naszej szkole było zawsze wysoko oceniane przez środowisko. Poziom ten był wynikiem pracy uczniów i bardzo dobrej

kadry pedagogicznej, którą w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych tworzyli m.in.: Leonard Kosikowski, Maria Starzyk, Jan Starzyk, Eugeniusz Bieniek, Teofil Stypiński, Maria Kuklińska, Leokadia Skorek, Józef Byzdra, Maria Wawrzonek, Longin Wawrzonek.

Uczniowie szkoły odnosili sukcesy w konkursach i olimpiadach o tematyce rolniczej. Startowali z dużym powodzeniem m.in. w Olimpiadzie

1974 rok. Olimpiada Młodych Producentów Rolnych

1976 rok. Zajęcia praktyczne

1981 rok. Szkolny konkurs orki

Wiedzy Hodowlanej, organizowanej przez miesięcznik „Przegląd Hodowlany”, przygotowani przez nauczycielkę hodowli – Marię Warzonek. W Olimpiadzie Wiedzy i Umiejętności Rolniczych na przestrzeni lat miejsca w czołówce finalistów krajowych i indeksy na studia otrzymali m.in. Zenon Mazur, Tomasz Jóźwik, Bożena Nachyła, Robert Główka, Marek Morgaś, Tomasz Stachowicz, Marek Kołdej, Bogdan Dubil, Arkadiusz Gregorczyk, Iwona Bi-nienda, Marek Piskorek, Artur Kosno przygotowani m.in. przez Janinę Woźny, Janinę Gozdur, Zenonę Machnik.

Młodzież pracowała w zawodowych kołach zainteresowań, np. ogrodniczym, hodowlanym, a także w Kole Młodych Rolników.

Kierownicy gospodarstwa: Piotr Janiszewski, Jan Nita, Stanisław Gacki, Stanisław Majcher, Józef Skorek, Leopold Hryniewicz, Ryszard Choma, Włodzimierz Pałka, Antoni Kozanka, Marek Piec, Wiesław Garbarczyk, Marek Morgaś, Tomasz Kuc, Waldemar Urbański.

Kierownicy szkolenia praktycznego: 1985–1988 – Józef Dubil, 1988–1989 – Longin Wawrzonek, 1990–1993 – Zbigniew Buczma, 1993–1998 – Waldemar Urbański, od 1999 – Zenona Machnik.

Praca opiekuńczo-wychowawcza. Wychowawcy internatu w latach 1946–2005: Kazimierz Bachorczyk, Ewa Bilar, W. Dudziński, Jan Heciak, Jan Iwanek, Feliks Jackowski, Czesław Jurek, Stanisław Kacperski, Stefan Kłapcia, Bożena Kowalczyk, Renata Litwinek, Krystyna Małek, Krzysztof Małek, Wacław Małek, Melania Mroczek, Bronisław Pociąg, Alina Pakuła, Walenty Pakuła, Ludwik Pokutyński, Bożena Sowińska, Halina Szewczyk, Justyna Tronkowska, Eugeniusz Wilman, Honorata Wilman, Mieczysława Wojcieszek, Władysław Wojcieszek, Zbigniew Woźny, Teresa Wróblewska, Teresa Zawadzak.

Już w momencie projektowania głównego budynku szkolnego zakładano funkcjonowanie internatu. W latach trzydziestych prawie wszyscy uczniowie zamieszkiwali w internacie. Główną dewizą uczniowskich regulaminów było samowychowanie pod opieką nauczycieli. Ze wspomnień wychowanków: Mariana Jargota i Franciszka Stępnia wiadomo, że ważnym elementem wychowania była praca fizyczna. Na potrzeby stołówki młodzież uprawiała warzywa i owoce, prowadziła tucz przystołówkowy.

15 września 1954 roku oddano do użytku pięknie usytuowany wśród zieleni (na terenie dzisiejszego obiektu sportowego) barak – internat dla dziewcząt, co znacznie poprawiło warunki wychowanków. Chłopcy zostali w budynku głównym, a później zamieszka-
kali w zaadaptowanym na potrzeby internatu, dzisiejszym budynku B.

Oddany w październiku 1963 roku nowy budynek in-

2000 rok. Ognisko wychowanków internatu

Pokój dziewcząt

ternatu przeznaczony był dla 160 osób. Wielką zasługą Samorządu Uczniowskiego pod przewodnictwem Franciszka Jaciubka i kadry wychowawczej tego okresu w składzie: Krystyna Małek, Mieczysława Wojcieszek i Władysław Wojcieszek było urządzenie pomieszczeń oraz uporządkowanie i urządzenie otoczenia internatu.

Miejscem skupiającym młodzież była bardzo dobrze wyposażona w sprzęt, prasę i różnego rodzaju gry świetlica i kawiarnia – klub Relaks, a w sezonie wiosenno-jesiennym znajdująca się na powietrzu kawiarenka, gdzie przy stolikach pod parasolami można było zjeść ciastko i wypić kawę. Aktywnie pracował Klub Miłośników Teatru Telewizji, organizujący cykliczne Biesiady Literackie, Teatr Poezji, koło fotograficzne, zespół wokalnie-instrumentalny, sklepik prowadzony przez Spółdzielnię Uczniowską itp.

Od września 2004 roku, w związku ze stale malejącą liczbą wychowanków znaczną część budynku internatu przeznaczono na potrzeby szkoły, tworząc siedem pracowni przedmiotowych, w których odbywają się lekcje.

Kierownicy internatu: 1945 – Stefan Kłapcia, 1949 – Bronisław Pociąg, 1952–1955 – Jan Heciak, 1955–1962 – Walenty Pakuła, 1962–1971 – Władysław Wojcieszek, 1971–1972 – Eugeniusz Wilman, 1972–1985 – Krystyna Małek, 1985–1988 – Zbigniew Woźny, 1988–1995 – Halina Szewczyk, od 1995 – Teresa Zawadzak.

Praca pozalekcyjna w szkole rolniczej. Od początku powstania szkoły ważną funkcję w życiu pozalekcyjnym odgrywała świetlica szkolna, wyposażona w radio, prasę i różnego rodzaju gry. Świetlicę prowadziła młodzież pod opieką nauczyciela przedmiotów ogólnych. Prenumerowano wiele czasopism np.: „Wieś polska”, „Przewodnik gospodarski”, „Przysposobienie rolnicze”, „Ogrodnik”, „Pszczelarz polski”, „Sport szkolny” itp. W świetlicy pracował zespół redakcyjny wydawanego przez nauczycieli i młodzież miesięcznika „Głos Młodej Wsi”. Ciekawą formę zajęć świetlicowych stanowił „żywy dziennik”. Były to tygodniowe sprawozdania z prasy, składane przez wybranych na dany tydzień „ministrów poszczególnych resortów”, po których rozpoczynała się dyskusja.

Odbywały się również spotkania z pisarzami i działaczami ludowymi oraz wieczorki literackie. Zawiązał się chór i rozpoczął swoją działalność teatr prowadzony przez nauczycielkę – Melanię Mroczek. Młodzież uświetniała występami uroczystości ludowych organizowanych dla społeczności Zwolenia tradycyjnie na terenie szkoły, np. Dożynki czy Kartoflanki.

W szkole istniała również Ochotnicza Straż Pożarna, do której należało 12 starszych chłopców. Młodzież organizowała wycieczki, m.in. do Gdyni, Warszawy, Krakowa, Łowicza oraz do zaprzyjaźnionych szkół w Wacynie i Chwałowicach. Wojna przerwała tę działalność.

W 1946 roku świetlica szkolna reaktywowała swoją działalność. Wznowiona została praca teatru. Wyreżyserowane przedstawienia pokazywano w szkole, kinie i w okolicznych wsiach, a także podczas wystawy dorobku szkół zawodowych, która odbyła się w 1947 roku w Częstochowie, gdzie młodzież naszej szkoły wystawiła „Zemstę” Aleksandra Fredry.

Spośród uczniów – organizatorów wyróżniali się w tym okresie: Paweł Kwaśnik, Marian Kęпка, Józef Skorek, Antoni Grzebała, Jan Ziemiński, Tadeusz Środa, Jan Choroś i in.

W 1954 roku ożywiło się w szkole życie **teatralne**. Było to wielką zasługą nauczyciela i opiekuna świetlicy – Michała Orlickiego, który wspólnie z żoną Katarzyną i młodzieżą, dzięki wsparciu ówczesnego dyrektora – Zygmunta Ślaskiego, podjął się wystawienia sztuki scenicznej Anatola Sterna pt. „Nowe przygody Szwejka”, a później sztuk Aleksandra Fredry: „Pan Jowialski” i „Nowy Don Kichot”. Pokazano je w szkole, kinie „Świt” i okolicznych wioskach. Spotkały się one z bardzo dużym uznaniem środowiska. Od 1956 roku, po wyjeździe Michała Orlickiego ze Zwolenia, działalność tę kontynuował polonista Waclaw Małek. Wystawiono m.in. „Szopkę noworoczną”, „Szopkę satyryczną”.

W 1966 roku polonistka – Maria Kraska i wychowawca internatu – Kazimierz Bachorczyk przygotowali spektakl „Wesele Bronowickie” oraz programy kabaretowe: „Kuplety uczniowskie” i „Tingel Tangel”.

Od 1972 roku pracował utworzony przez Waclawa Małka Teatr Poezji, który w latach 1972–1975 wystawił m.in. „Listy do Lili Brik”, fragmenty „Ludzi bezdomnych”, „Dzienników” i „Wiernej rzeki” Stefana Żeromskiego oraz Klub Miłośników Teatru Telewizji (działający do 1979 roku). Za pracę Klub otrzymał w roku 1975 nagrodę Ministra Kultury i Sztuki. W pracy Teatru i Klubu wyróżnili się uczniowie: Wiesław Cieślík, Bogusława Kubiak, Ewa Gneciak, Urszula Sykuła, Leszek Siwiec, Wanda Żak i in.

W latach 1975–1979 grupka młodzieży pracująca samodzielnie (Krzysztof Małek, Ewa Michalska, Urszula Syta, Elżbieta Szczygielska i in.) przygotowała i wystawiła dwa duże widowiska estradowe: „Rapsod październikowy” i „Twoi chłopcy Polsko”, które wystawiane były kilkakrotnie dla mieszkańców Zwolenia. W latach późniejszych zanikł typowy teatr. Od roku 1980 polonistka Zofia Garganisiz prowadzi z dużym powodzeniem małe formy teatralne tzn. recytacje, montaż słowno-muzyczny, układy taneczne i programy kabaretowe. W 1985 roku tworzy Koło Miłośników Teatru wielokrotnie nagradzane w organizowanym przez Towarzystwo Kultury Teatralnej konkursie „Bliżej teatru”. W 1997 roku zespół artystyczny przygotował program na Wojewódzki Przegląd Szkół Rolniczych. Zajął pierwsze miejsce w eliminacjach rejonowych Ogólnopolskiego Festiwalu Młodzieży Szkolnej w Przysusze, w kategoriach: recy-

1954 rok. „Nowe przygody Szwejka” w reż. M. Orlickiego

tacji, kabaretu, prezentacji stroju, obrzędu i tańca ludowego. Zespół folklorystyczny „Zwoleniaczy”, kultywujący ludowe tradycje, działa w szkole do chwili obecnej. Młodzież odnosi sukcesy w organizowanych przez Dom Kultury Biesiadach Poetów, Gawędziarzy i Śpiewaków Ludowych. W tej dziedzinie na szczególne uznanie zasłużyły: Alina Byzdra i Katarzyna Jaworska.

W latach 1990–2004 członkowie koła recytatorskiego zajmują czołowe miejsca na różnych szczeblach konkursów. Na wyróżnienie zasługują następujący uczniowie: Aneta Przepiórka w 1990 roku, Katarzyna Krakowiak – 1994, Aneta Lidak – 1995, Danuta Gnyś, Grzegorz Gnyś – 1998, Paweł Gnyś – 2003, 2004. Bogate tradycje pracy artystycznej podtrzymywały również polonistki: Michalina Zawadzka oraz Halina Nobis.

Ważnym aspektem pracy pozalekcyjnej była działalność chóru szkolnego. W latach sześćdziesiątych liczył on ok. 100 osób, a prowadzony był przez pracownika GS – Stanisława Marca. W następnych latach chór zawiesił swoją działalność i już nigdy nie powrócono do tej formy pracy.

W początkach lat sześćdziesiątych powstała również orkiestra szkolna, a później zespół wokально-instrumentalny, kierowane początkowo przez Zenona Mazura, a następnie przez kolejnych wychowawców internatu, z przygotowaniem muzycznym: Kazimierza Bachorczyka, Jana Iwanęjkę, Zbigniewa Woźnego oraz mieszkańca Zwolenia Andrzeja Laskowskiego. W orkiestrze i zespole na przestrzeni lat aktywnie pracowali uczniowie: Helena Sala, Kazimierz Rybałtowski, Janusz Wróblewski, Józef Religa, Halina Drab, a później: Danuta Matysiak, Urszula Sykuła, Jolanta Wróblewska, Tomasz Zapała, Henryk Nowak, Mirosław Sienkiewicz, Witold Siurnik, Piotr Przybycin.

Tworzenie **biblioteki** szkolnej, rozpoczął w 1927 roku Stanisław Podrygałło. W latach trzydziestych księgozbiór liczył ponad dwa tysiące tomów literatury fachowej, społeczno-politycznej i pięknej. Oprócz uczniów z biblio-

1981 rok. Występ młodzieży z okazji Święta Ludowego

teki korzystało około 200 czytelników z terenu powiatu.

W czasie wojny Niemcy spalili cenny księgozbiór przed głównym budynkiem szkolnym. Ocalały tylko te książki, które znajdowały się u czytelników i dopiero po wojnie zostały zwrócone. Biblioteka prowadzona była tylko w wymiarze kilku godzin tygodniowo, kolejno przez nauczycieli: Teodozję Bolesławską, Henryka Gregorczyka, Wacława Małka i Krystynę Małek. W 1981 roku utworzony został po raz pierwszy w historii szkoły etat dla biblioteki. Stanowisko nauczyciela – bibliotekarza objęła Teresa Przepiórka.

W grudniu 1996 roku rozpoczął się trwający do 2000 roku proces komputeryzacji. W chwili obecnej biblioteka dysponuje pięcioma stanowiskami komputerowymi.

W 1995 roku otwarta została nowoczesna sala gimnastyczna z całym zapleczem. Już w latach sześćdziesiątych grupka młodzieży przygotowywana przez nauczyciela w-f Zdzisława Dybusa zajęła czołowe miejsce na szczeblu wojewódzkim, a później krajowym w **tenisie stołowym**. Do tego zwycięstwa przyczynili się m.in. uczniowie: Wiesława Wargacka, Barbara Pawlak i Edward Marchewka.

W latach siedemdziesiątych młodzież zajmowała czołowe miejsca w piłce siatkowej, piłce ręcznej, łyżwiarstwie szybkim, warcabach i szachach, na różnych szczeblach, biorąc udział w roz-

1996 rok. Występ zespołu folklorystycznego „Zwoleniacy”

1968 rok. Występ orkiestry szkolnej

1979 rok. Sportowa Liga Internatów

grywkach Sportowej Ligi Internatów. W 1978 roku odbyły się Mistrzostwa Województwa Radomskiego Szkół Rolniczych w tenisie stołowym, na których znów czołówkę stanowili uczniowie naszej szkoły. Była to Teresa Pionka, Janina Ruba i Ireneusz Gradka.

W 1980 roku nauczyciele w-f Elżbieta i Włodzimierz Kabusowie zainicjowali i wprowadzili na stałe do kalendarza imprez szkolnych, wiosenne i jesienne rozgrywki lekkoatletyczne o mistrzostwo szkoły. Na przestrzeni lat w działalności sportowej wyróżnili się: w tenisie stołowym – Andrzej Krężel oraz w biegach: Joanna Maciąg, Rafał Wojtaszek i Lidia Paduch.

W szkole pracuje **Samorząd Uczniowski**, przez długi czas wspólny dla szkoły i internatu. Z racji tego, że praktycznie cała działalność pozalekcyjna odbywała się w internacie, opiekunami od lat pięćdziesiątych byli kolejni kierownicy: Walenty Pakuła, Władysław Wojcieszek, Eugeniusz Wilman, Krysztyna Małek. W ramach Samorządu działały sekcje: gospodarcza, prowadząca Spółdzielnię Uczniowską i koło fotograficzne; kulturalno-oświatowa, w ramach której działały: zespół żywego słowa (Teatr Poezji), Klub Miłośników Teatru Telewizji, zespół wokalny-instrumentalny i koło plastyczne oraz sanitarno-porządkowa i samokształceniowa. Wydawany był dwutygodnik „**W obiektywie**” obrazujący życie szkoły, internatu i gospodarstwa. Pracował radiowęzeł, w ramach którego młodzież organizowała pogadanki i koncerty życzeń oraz od 1972 roku **klub Relaks**. Samorząd Internatu w oparciu o pracę sekcji, pod opieką kolejnych kierowników: Zbigniewa, Woźnego, Haliny Szewczyk i Teresy Zawadzak Opiekunami Samorządu Szkolnego byli m.in. Henryk Gregorczyk, Edward Szewczyk, Elżbieta Kocur, Zofia Garganisz, a od roku 1991 – Elżbieta Kabus. W dalszym ciągu pracuje radiowęzeł szkolny. Jego opiekunowie: Włodzimierz Kabus, a później Krzysztof Małek filmowali najważniejsze wydarzenia z życia szkoły. Powstała w ten sposób swoista kronika szkolna za lata 1991–2001 zapisana na 62 kasetach wideo. Obecnie opiekunem radiowęzła jest Jan Zawadzak.

Za pracę w Samorządzie na szczególne wyróżnienie zasłużyli uczniowie: w latach sześćdziesiątych – Aleksander Socha i Franciszek Jaciubek, w latach siedemdziesiątych – Mirosław Burza, Lech Siwiec, Marian Szczęsny, Danuta Klepczyńska, Marian Pierzchała, Maria Mitruk, Krzysztof Jaworski, w latach osiemdziesiątych – Ewa Mi-chalska, Wiesław Kucharski, Urszula Syta, Benedykt Stanisławek, Krzysztof Bielec, Marek Sygocki, Marek Morgaś, Danuta Kozieł i obecnie Łukasz Paduch oraz wielu innych.

Dużą aktywność wykazywała prowadzona od 1972 roku, przez wychowawczynię internatu – Halinę Szewczyk, a później Renatę Litwinek, Spółdzielnia Uczniowska.

W latach dziewięćdziesiątych rozpoczęła się działalność ekologiczna naszej szkoły. Zwoleńskie ścieżki dydaktyczne utworzone zostały m.in. przez młodzież pod merytoryczną opieką nauczycielki bio-

1978 rok. Spotkanie towarzyskie w Klubie „Relaks”

Urząd Miejski w Zwoleniu

Budynek Domu Kultury w Zwoleniu

Plac Jana Kochanowskiego

Otwarcie odcinka drogi krajowej w Sycyniu. Wstęgę przecina prof. H. Bednarczyk w asyście senatora Z. Gołąbka, posła M. Wikińskiego, z-cy dyr. GDDiA St. Kuleszy, starostów J. Kozńskiego i W. Urbańskiego, radnego Sejmiku Woj. Mazowieckiego M. Stępnia

Otwarcie drogi krajowej nr 12 w Janowie. Od prawej wojewoda L. Mizieliński, poseł M. Wikiński, senator Z. Gołąbek, poseł T. Balcerowski, przedstawiciel wykonawcy J. Drózdź i starosta J. Kosiński

Przepompownia wody – Zwolen

Korowód ulicami Zwolenia. Imieniny Pana Jana

Zlot Szkół im. Jana Kochanowskiego – czerwiec 2005

Zespół Szkół Licealnych w Zwoleniu

Zespół Szkół Rolniczo-Technicznych w Zwoleniu

Chór „Sycyna”

Szkoła Podstawowa w Sycynie

Rezerwat Przyrody – Miodne

Dolina Zwolenki

Kwaterna żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej – cmentarz w Zwoleniu

Ściana Straceń i Pomnik Katyński w Zwoleniu

logii – Justyny Wilkiewicz. W roku 1996 nauczycielka została wyróżniona za najciekawszą i najbardziej efektywną formę edukacji ekologicznej w szkole. W 1998 roku zajęła pierwsze miejsce za opracowanie kompletu scenariuszy lekcji opartych na programie „**Czysta Wisła i Rzeki Przymorza**”. W kwietniu 1997 roku otrzymaliśmy nagrodę za zdobycie trzeciego miejsca w konkursie na szkołę ekologiczną. W 1994 roku uczeń Piotr Chołuj został laureatem centralnego szczebla Olimpiady Wiedzy Ekologicznej i otrzymał w nagrodę wolny wstęp na studia. W 1994 roku Radosław Figurski zajął pierwsze miejsce w finale regionalnym Olimpiady Ochrony Środowiska. W 1997 roku Michał Zaborski został finalistą centralnych eliminacji Olimpiady Ochrony Środowiska, a w 2000 roku Olimpiady Wiedzy Ekologicznej.

W 1999 roku szkoła otrzymała nagrodę za zajęcie pierwszego miejsca i aktywny udział w konkursie „Porządkujemy i odnawiamy las”. W roku 2000 Lidia Zawadzka, a w 2001 – Lucyna Gola zostały wyróżnione na szczeblu krajowym w konkursie fotograficznym programu „Czysta Wisła i Rzeki Przymorza”.

W osiemdziesięcioletniej tradycji naszej szkoły działalność sążnawo zaznaczyły różne organizacje społeczne, tzn. PCK, LOP, LOK, TPPR, ZSMP, ZMW, LZS. Wiele inicjatyw podejmowała zakładowa POP. Wszystkie one zakończyły sążnawo działalność w końcu lat osiemdziesiątych. Pisząc o organizacjach nie sposób pominąć pracy drużyny harcerskiej, działającej w naszej szkole w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, której opiekunami byli: nauczyciel biologii – Walenty Pakuła, a następnie nauczyciel wf – Zdzisław Dybus.

1958 rok. Uczniowie na wycieczce w Wieliczce

2001 rok. Rajd Czarnoleski

W grudniu 1994 roku nauczyciel przedmiotów zawodowych – Józef Dubil reaktywował działalność szkolnego koła ZMW i został jego opiekunem. W 2000 roku młodzież zrzeszona w kole promowała naszą szkołę uczestnicząc w Jarmarku Agroturystyki, w Warszawie, prezentując m.in. ludowe wyroby rękodzielnicze regionu. W chwili obecnej opiekunem koła ZMW jest pedagog szkolny – Magdalena Krajewska.

W 1999 roku rozpoczęło swoją działalność szkolne koło krajoznawczo-turystyczne PTTK, powstałe z inicjatywy nauczyciela geografii – Jana Zawadzaka. W ramach PTTK zorganizowane zostały wycieczki w Bieszczady, Góry Stołowe, Karkonosze, Tatry, Góry Świętokrzyskie, do Pragi i Warszawy. Od 2000 roku corocznie odbywa się Międzyszkolny Rajd Czarnoleski, połączony z konkursami wiedzy o ziemi zwoleńskiej i twórczości Jana Kochanowskiego, a od 2003 roku konkurs wiedzy o krajach Unii Europejskiej. Młodzież zrzeszona w PTTK odnosiła sukcesy na szczeblu wojewódzkim w konkursach: krasomówczym i Poznajemy Naszą Ojcowiznę.

Od roku 2002 pracuje **Szkolny Klub Europejski**. Powstał on z inicjatywy nauczycieli: Jana Zawadzaka i Macieja Grzybowskiego, który jest jego opiekunem. Klub ma stworzyć młodzieży możliwości poznania historii, kultury, gospodarki i instytucji państw Wspólnoty Europejskiej oraz przygotować uczniów do życia w nowej, zintegrowanej Europie. W tym celu zorganizowano szereg spotkań, m.in. z marszałkiem Sejmu – Tomaszem Nałęczem, wojewodą mazowieckim – Leszkiem Mizielińskim i mieszkańcem Sytylii - Cicero Antonio. W 2005 roku powstało koło Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych, prowadzone przez Izabelę Markiewicz.

Pracownicy szkoły rolniczej. Nauczyciele do 1939 roku: Kazimierz Dzierzbicki, Feliks Jackowski, Maria Jagmin, Antoni Jankowski, Stefan Kłapcia, Franciszek Legacki, Stanisław Podrygallo, Stanisław Ropelewski, Piotr Sznajder, Stefan Targowski.

Nauczyciele w latach 1945–2005 (w kolejności alfabetycznej): ks. Jerzy Adamczyk, Kazimierz Bachorczyk, Krystyna Baczkowska, Tadeusz Baran, Zuzanna Bernacka, Eugeniusz Bieniek, Ewa Bilar, Teodora Bolesławska, Tadeusz Bolesławski, Katarzyna Borowska, Władysław Bratek, ks. Jarosław Brendel, Józef Bryła, Zbigniew Buczma, Józef Byzdra, Helena Chmielewska, Arkadiusz Cygański, Krzysztof Cywka, ks. Dariusz Czajkowiak, Jan Czarnecki, Sergiusz Czerwiński, Stanisław Czupryn, Zbigniew Dąbrowski, Zofia Denkiewicz, Józef Dubil, ks. Krzysztof Dukielński, Ewa Dusińska, Barbara Dwornicka, Zdzisław Dybus, Marcin Dziekan, Teresa Dziekan, Rafał Dziekan, Grażyna Dziewięcka, Zofia Garganis, ks. Witold Gawlik, ks. Andrzej Głogowski, Janina Gozdur, Anna Grabara, Stanisław Gratka, Hanna Gregorczyk, Henryk Gregorczyk, Jarosław Gregorczyk, ks. Marek Gronkowski, Piotr Gruzewski, Monika Grzeszczyk, Maciej Grzybowski, Lucyna Grzywacz, Henryk Harabin, Jan Heciak, Ewa Hołuj-Motyczka, Jan Iwanejko, Maria Iwanejko, Grażyna Jackowska, Feliks Jackowski, Stanisław Jagiełło, Michał Jakóbczyk, Arosław Jakóbkik, Jan Jamka, Zofia Jarosz, Iwo-na Jaworska, Tomasz Józwiak, Czesław Jurek, Genowefa Jurek, Rafał Juszkiewicz, Elżbieta Kabus, Włodzimierz Kabus, Marcin Kaca, Helena Kacperczyk, Piotr Kacperczyk, Stanisław Kacperski, Józef Kinastowski, Andrzej Knieć, Aneta Knieć, Elżbieta Kocur, Krystyna Kołodziejczyk, Irena Kosikowska, Leonard Kosikowski, ks. Artur Kowalczyk, Bożena Kowalczyk, Henryk Kozłowski, Jan Kozłowski, Magdalena Krajewska, Kazimierz Krakowiak, Maria Kraska, Zbigniew Krawczyk, Katarzyna Krzyśko, Kazimierz Krzyżyński, Jadwiga Kubicka, Sławomir Kubicki, Maria Kuklińska, Loretta Kutkowska, Krzysztof Kwapisiewicz, Marek Kwapisiewicz, Stefania Lackowska, Anna Laskowska, Stanisław Leśniewski, Cezariusz Lewikowski, ks. Ireneusz Le-wandowski, Renata Litwinek, Zdzisław Luciński, Edward Łapacz, Jacek Łata, Zenona Machnik, Piotr Malec, Krystyna Małek, Krzysztof Małek, Waclaw Małek, Ryszard Maraszkiewicz, Bogdan Markiewicz, Izabela Skrzypek-Markiewicz, Wojciech Marsu-la, Bogumiła Mazur, Mirosław Mazurkiewicz, Stanisław Mikołajczyk, Wanda Mleczek, Jadwiga Molendowska, Mirosław Molendowski, Maria Mordzińska, Anna Mroczek, Melania Mroczek, Tomasz Niecarz, Halina Nobis, Monika Nobis, Beata Olczyk, Katarzyna Orlicka, Michał Orlicki, Marcin Orłowski, ks. Piotr Mucha, Leon Orwicz, Paweł Ozga, Renata Ozga, Tadeusz Ozga, ks. Daniel Pacek, ks. Bogdan Pacyniak, Alina Pakuła, Walenty Pakuła, Leonard Perzyna, Edmund Piątek, Stanisław Pietrzyk, Natalia Pocięj, Bronisław Pocięj, Maria Podsiadła, Ludwik Pokutyński, Janina Polak, Hanna Próchenko, Teresa Przepiórka, Zofia Pyszczak, Stanisława Rakowska, Zofia Ratuszyńska, Tomasz Rogala, Ewa Rogala, Antoni Rosłaniec, Joanna Rozborska, Maria Rusinowska, Krystyna Sawicka, Katarzyna Serewiś, Mirosław Sitkowski, Józef Skorek, Leokadia Skorek, Józef Skupień, Józef Słowicki, Maria Smaga, ks. Tadeusz Smardzewski, Bolesław Soczyński, Teresa Sokółowska, Bożena Sowińska, Czesław Stanisławek, Jan Starzyk, Maria Starzyk, Anna Stawarz, Grzegorz Stawarz, Iwona Stawowska, Agnieszka Strzelecka, Teofil Stypiński, Sylwester Suchecki, Justyna Sulek, ks. Piotr Supierz, Ignacy Suszyna, ks. Jan Szczerba, Edward Szewczyk, Halina Szewczyk, Monika Szewczyk, Jan Szmít, Grażyna Szydlik, Magdalena Szymanowicz, Leokadia Szymańska, Anna Toporek, Regina Trzós, Waldemar Urbański, Longin Wawrzónek, Maria Warzonek, Bronisława Wdowska, Tomasz Wierczyński, Edyta Wiączek, Justyna Wiączek, Franciszka Wierzbicka, Adam Więclaw, Eugeniusz Wilman, Honorata Wilman, Justyna Wilkiewicz, Anna Winogrodzka, ks. Grzegorz Włodarczyk, Mieczysława Wojcieszek, Władysław Wojcieszek, Agnieszka Woźniak, Janina Woźniak, Janina Woźny, Zbigniew Woźny, Teresa Wróblewska, Jan Zalewski, Jan Zawadzak, Teresa Halina Zawadzak, Michalina Zawadzka, Magdalena Zawodnik, Janina Żelichowska, Stefan Żelichowski.

Dyrektorzy szkoły: 1925–1939 – Kazimierz Dzierzbicki, 1945 – Stefan Kłapcia, 1945–1953 – Franciszek Mikołajczyk, 1954 – Zygmunt Ślaski, 1955–1957 – Aleksander Chmielewski, 1957–1958 – Jan Starzyk, 1959–1972 – Waclaw Małek, 1972–1985 – Longin Wawrzónek, 1985–1988 – Henryk Gregorczyk, 1988–1993 – Maria Wawrzónek, 1993–2002 – Zbigniew Buczma, od 2002 – Edward Szewczyk.

Wicedyrektorzy: 1960–1966 – Teofil Stypiński, 1972–1985 – Henryk Gregorczyk, 1985–2002 – Edward Szewczyk, od 2002 – Józef Dubil.

*Kiroslaw E. Szewczyk
dyrektor Zespołu Szkół
Rolniczo-Technicznych*

*Arosław Jakubik – zastępca dyrektora w pracowni
informatycznej Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych*

Serdecznie dziękujemy byłym dyrektorom i nauczycielom szkoły: Longtinowi Wawronkowi i Wacławowi Małkowi, a także Henrykowi Gregorzcykowi, Krystynie Matek, Walentemu Pakule, Marii Warzonek oraz obecnemu dyrektorowi – Edwardowi Szewczykowi za cenne materiały i wskazówki niezbędne do napisania tego opracowania.

Uroczystość wręczenia szlاندaru (na pierwszym planie dyrektor Edward Szewczyk)

Na uroczystości 80-lecia Szkoły

W październiku 2006 r. Szkoła uroczystie świętowała swoje 80-lecie. Na fotografiach przedstawiamy gości uroczystości i ceremonię wręczenia szlандaru.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Zwoleniu

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna jako Poradnia Wychowawczo-Zawodowa została powołana decyzją Kuratora Oświaty i Wychowania z dniem 01.09.1975 roku. Pierwszym dyrektorem Poradni był: Józef Pękała, potem kolejno: Emilia Urbanek, Joanna Bogucka, Krystyna Skorek. Obecnie od 2001 roku w wyniku konkursu dyrektorem jest Ewa Kraczkowska.

28.09.1993 roku Poradnia Wychowawczo-Zawodowa w Zwoleniu została przekształcona w Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną.

Uchwałą Nr XII/80/2000 Rady Powiatu w Zwoleniu powołano Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną. Poradnia jest jednostką budżetową. Zadania Poradni oraz jej strukturę organizacyjną i formy działań określa Statut przyjęty na posiedzeniu Rady Powiatu 20.01.1999 r.

W skład rady pedagogicznej wchodzi psycholog i pedagog. W Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej pracują: mgr Ewa Kraczkowska – dyrektor Placówki, psycholog: mgr Andrzej Kurek, mgr Barbara Kumor, mgr Olga Jakubowska, pedagodzy: Małgorzata Potocka, Izabela Młyńska oraz Ewa Kraczkowska, która pracuje również jako logopeda Poradni.

Od 2001 r., Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna pozyskała etat logopedy. Od 2002 roku funkcję dyrektora pełni mgr Ewa Kraczkowska pedagog – logopeda. Poradnia udziela dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym pomocy logopedycznej, pomocy w wyborze kierunku kształcenia zawodu, a także udziela rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

Do Poradni przychodzą uczniowie, wychowankowie i ich rodzice, a także nauczyciele. Pomoc polega głównie w rozwiązywaniu problemów, związanych z rozwojem dzieci i młodzieży oraz ich edukacją i wychowaniem. Profesjonalną pomoc psychologiczno-pedagogiczną świadczą osoby, które ukończyły studia z zakresu psychologii, pedagogiki, logopedii i resocjalizacji. Szczególną formą pomocy jest orzecznictwo i opiniowanie.

Ewa Kraczkowska
– dyrektor

Barbara Kumor

Orzecznictwo do: indywidualnego nauczania, kształcenia i wychowania specjalnego, zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim oraz opiniowanie w sprawach: przyspieszenia lub odroczenia obowiązku szkolnego, pozostawienia ucznia kl. I-III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie, dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specjalne trudności w uczeniu się, kwalifikowania do klas terapeutycznych, udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki, zwolnienia ucznia z wadą słuchu i głęboką dysleksją z nauki drugiego języka obcego, przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy, przystąpienia ucznia lub absolwenta z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi lub ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się odpowiednio do sprawdzianu, przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, egzaminu, przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w gimnazjum, egzaminu maturalnego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychicznych ucznia lub absolwenta.

Oprócz wymienionych pomocy PPP w Zwoleniu udziela terapii dzieciom i młodzieży z wadą wymowy, z wadami zgryzu, rozszczepami wargi i podniebienia, z różnego rodzaju niepełnością mówienia i jąkania się, z dysleksją oraz deficytami rozwojowymi.

Dzieci i młodzież z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi powinny mieć zapewnioną pomoc w przezwyciężaniu trudności w uczeniu się oraz nabywaniu sprawności potrzebnych w dorosłym życiu.

Na każde 100 dzieci przypada troje z trwającą, przez całe życie, niepełnosprawnością. Wszystkim dzieciom należy dać równe szanse rozwoju, a w stosunku do dzieci, których możliwości są ograniczone, należy szansę tę dostosować do ich specjalnych potrzeb. Wszystkie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mają możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi predyspozycjami oraz potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi. Decyzję co do formy kształcenia dziecka podejmują rodzice, a instytucje funkcjonujące w systemie oświaty powinny im w tym pomóc, dlatego uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zaburzonym rozwoju należy oprzeć wnikliwej, rzetelnej diagnozie, przeprowadzonej w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Dzieci z zaburzeniami rozwojowymi wymagają ponadto pomocy psychologiczno-pedagogicznej, aby w miarę możliwości wyrównać braki edukacyjne. Programy nauczania powinny być zindywidualizowane i dostosowane do możliwości rozwojowych i potrzeb dziecka.

Pomoc udzielana jest w charakterze doraźnym (porada, konsultacja) i stałym.

Oddziaływania psychologiczno-pedagogiczno-logopedyczne koncentrują się na: pracy z dzieckiem i rodziną, terapii kompensacyjnej-korekcyjnej, terapii logopedycznej, psychoterapii, psychoedukacji, doradztwa, interwencji w środowisku ucznia, działalności profilaktycznej i informacji oraz indywidualnych i grupowych konsultacjach. Pracownicy Poradni udzielają pomocy poprzez: prowadzenie warsztatów, prelekcji, wykładów, dyżurów konsultacyjnych, porad oraz interwencji w sytuacjach kryzysowych. Głównym podmiotem oddziaływań psychologiczno-pedagogicznych jest dziecko. Jednak na jego zachowanie znaczący wpływ ma sytuacja środowiskowa, a zwłaszcza rodzinna i szkolna, dlatego diagnozą i udzieleniem pomocy obejmuje się także rodzinę, szkołę oraz grupy rówieśnicze.

Przedszkola

Pierwsze przedszkole w Zwoleniu powstało w 1946 roku. Mieściło się w prywatnym, drewnianym budynku, u państwa Sikorów, przy ulicy Słowackiego. Kierowniczką była Aleksandra Mierzwa. Natomiast od 1 X 1962 do 31 VIII 1983 r. kierownictwo objęła Danuta Dębowczyk.

W niedługim czasie, tj. w 1947 roku zorganizowano drugie przedszkole w wynajętym murowanym budynku, u państwa Musielewiczów. Kierowniczką nowo powstałej placówki została Michalina Gębka, a od 1 września 1967 roku kierownikiem placówki została Wiesława Burska, która pełniła powyższą funkcję do roku 1983.

1 lipca 1978 roku utworzono Przedszkole nr 3. W początkowym okresie było to Społeczne Przedszkole Towarzystwa Przyjaciół Dzieci. Od 1 września 1978 do 30 listopada 1983 roku kierownictwo objęła Kazimiera Płachecka, a od 1 grudnia 1983 powołano na dyrektora nauczycielkę Irenę Grela.

1 września funkcję dyrektora Państwowego Przedszkola nr 2 powierzono wieloletniej kierownicze Przedszkola nr 1, Danucie Dębowczyk, a dyrektorem Państwowego Przedszkola nr 1 została mianowana nauczycielka tej placówki Maria Burakowska.

Od 1 września 1984 zaczęło funkcjonować Państwowe Przedszkole nr 4.

W pierwszych dwóch latach kierownictwo objęła Wiesława Bednarczyk, nauczycielka Przedszkola nr 1. W urządzenie placówki zaangażowali się rodzice, personel przedszkola oraz zakład opiekuńczy – Rejon Dróg Publicznych.

Od dnia 1 września 1986 do 31 sierpnia 1989 roku funkcję dyrektora placówki pełniła Barbara Kaczyńska, nauczycielka Przedszkola nr 2.

Od 1 września 1989 do marca 1993 roku dyrektorem Państwowego Przedszkola nr 4 była Maria Papiewska.

Warto tu zacytować fragment artykułu: *Stan oświaty miasta i gminy*¹ zamieszczony w *Głosie Zwolenkim* obrazujący ówczesną sytuację Przedszkoli w Zwoleniu „aktualnie na terenie miasta i gminy Zwolen funkcjonuje 6 przedszkoli liczących 11 oddziałów oraz 12 oddziałów dla dzieci 6-letnich przy szkołach podstawowych. Łącznie wychowaniem przedszkolnym objęto 570 dzieci, co stanowi 52,3% ogółu dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Nie zaspokaja to w pełni potrzeb, szczególnie na terenie miasta. Placówki te mają pełną obsadę kadrową, są dobrze wyposażone w sprzęt i pomoce dydaktyczne. Pracują jednak w bardzo trudnych warunkach lokalowych. Określa się, że tylko dwa przedszkola pracują w dość dobrych warunkach, tj. w Strykowicach (w budynku szkolnym) oraz przy Rejonie Dróg Publicznych w Zwoleniu (budynek wynajęty). Pozostałe budynki są ciasne i słaby jest ich stan techniczny.

Od roku 1990 następuje powolna likwidacja placówek wychowania przedszkolnego na terenie gminy i miasta Zwolen.

¹ „Stan oświaty miasta i gminy” – Maria Siepietowska, Głos Zwoleniski – Jednodniówka Towarzystwa Miłośników Miasta Zwolenia nr 1 1986 r.

Dzień Dziecka w przedszkolu

Państwowe Przedszkole nr 2 funkcjonowało do 31 sierpnia 1990 roku. Rok później rozwiązano Państwowe Przedszkole nr 3. Państwowe Przedszkole nr 4 funkcjonowało do marca 1993 r.

Dotychczas na terenie gminy działa Przedszkole w Paciorkowej Woli. Uczęszczają do niego dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Funkcję dyrektora pełni Irena Grela.

W samym Zwoleniu funkcjonuje jedno czteroodziałowe Publiczne Przedszkole nr 1. We wrześniu 1998 roku utworzono piąty oddział. Dyrektorem przedszkola do 31 sierpnia 2001 roku była Maria Burakowska. Od 1 września 2001 roku funkcję dyrektora sprawuje Elżbieta Wargacka.

W placówce przez trzy lata funkcjonowało pięć oddziałów, w tym również dzieci niepełnosprawne. W 2003 roku wybudowano przed frontowym wejściem podjazd dla niepełnosprawnych. Urządzono gabinet terapii logopedycznej i pedagogicznej. Od 1 września 2004, po zlikwidowaniu piątego oddziału, reaktywowano na nowo salę gimnastyczną do zajęć, ćwiczeń i zabaw muzyczno-ruchowych. Praca odbywa się w oparciu o program wychowania przedszkolnego „Razem z dzieckiem” A. Bojakowskiej.

W przedszkolu odbywają się zajęcia z gimnastyki korekcyjnej, terapii pedagogicznej, religii oraz logopedii.

Dzieci zainteresowanych rodziców uczęszczają na zajęcia z języka angielskiego. Ponadto mogą uczęszczać na zajęcia dodatkowe z zakresu: tańców ludowych, zajęć artystyczno-technicznych, pojęć matematycznych oraz teatrzyków dziecięcych.

W Festynie Europejskim w parku miejskim dzieci 5-letnie z oddz. III i IV zaprezentowały „taniec polski chodzony” oraz „taniec francuski”. Szczególnym osiągnięciem było zakwalifikowanie się dziewczynki z oddziału III do eliminacji rejonowych XXII Małego Konkursu Recytatorskiego.

Elżbieta Wargacka (dyrektorka) z przedszkolakami

Od 1.09.2006 r. funkcję dyrektora Publicznego Przedszkola w Zwoleniu pełni Małgorzata Krok, która zastąpiła Elżbietę Wargacką, obecną dyrektorką Publicznej Szkoły Podstawowej w Zwoleniu.

Środowiskowy Hufiec Pracy w Zwoleniu

Z uwagi na rosnącą skalę bezrobocia i związaną z tym potrzebę aktywizacji młodych ludzi na rynku pracy, na podstawie umowy zawartej pomiędzy starostwem powiatowym w Zwoleniu, a Mazowiecką Wojewódzką Komendą OHP w Warszawie we wrześniu 2002 r. w Zwoleniu rozpoczęły swoją działalność Ochotnicze Hufce Pracy.

Filia Młodzieżowego Biura Pracy powstała na skutek społecznego zapotrzebowania wynikającego z uwarunkowań rynku pracy i rozwinęła szeroką działalność związaną z przeciwdziałaniem bezrobociu wśród młodzieży i łagodzeniu jego skutków. Głównym celem działania MBP jest pomoc młodzieży uczącej się i bezrobotnej, absolwentom wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych w znalezieniu zatrudnienia. Osoby zainteresowane pracą mogą uzyskać informacje na temat aktualnych ofert pracy, wpisać swoje dane osobowe do internetowej bazy CV, uzyskać informacje o publicznych służbach zatrudnienia, skorzystać z Internetu w celu samodzielnego szukania pracy.

Rokrocznie przy współpracy instytucji i organizacji zajmujących się problematyką młodzieży realizowana jest „Akcja Zima” i „Akcja Lato w mieście”. Są to formy krótkoterminowego zatrudnienia, warsztatów zawodoznawczych, jak również forma aktywnego wypoczynku młodzieży uczącej się i bezrobotnej powiatu zwoleńskiego.

Podczas akcji „Zima w mieście” odbywających się w czasie ferii zimowych realizowane są warsztaty z zakresu aktywnego poszukiwania pracy oraz warsztaty z zakresu informacji zawodowej.

Już trzykrotnie w ramach aktywnego wypoczynku podczas akcji „Lato w mieście” odbył się pokaz mody zorganizowany wspólnie z Domem Kultury, w którym uczestniczyła młodzież ucząca się i studiująca. Uwzględniając potrzeby uczestników, zorganizowano zajęcia z rynku pracy oraz spotkania z przedstawicielami takich zawodów, jak: wizażystka i kosmetyczka, projektant ubioru, choreograf tańca.

Strzałem w dziesiątkę okazał się zrealizowany w 2005 r. w filii MBP kurs komputerowy pod nazwą „ABC KOMPUTERA”, w ramach projektu „Szansa 18–24”, dla 30-osobowej, bezrobotnej grupy młodzieży celem i zdobycia certyfikatu z zakresu obsługi komputera.

Od września 2005 r. rozpoczęło swoją działalność **Młodzieżowe Centrum Karriery** dla potrzeb młodzieży pomiędzy

OHP Zwolen

*Anna Sekuła
– doradca
zawodowy
Młodzieżowego
Centrum Kariery
w Zwoleniu*

*Beata Leśniewska
– pośrednik pracy
Filia Młodzieżowego
Biura Pracy
w Zwoleniu*

15 a 25 r.ż: uczestników przebywających w jednostkach organizacyjnych OHP i absolwentów OHP oraz młodzieży zamieszkałej na terenach bliskich geograficznie tym jednostkom. Dużym przedsięwzięciem realizowanym przez Młodzieżowe Centrum Kariery były tegoroczne kursy: „Równy Start” i „Zaplanuj Swoją Karierę”. Celem szkolenia „Równy Start” była m.in. promocja wśród młodzieży postaw przedsiębiorczych, dostarczenie informacji na temat zakładania i prowadzenia własnej firmy. W programie znalazły się: warsztaty integracyjne, zajęcia z przedsiębiorczości, przygotowanie uczestników do wejścia na rynek pracy, a także szkolenie z zakresu rozliczeń podatkowych.

Natomiast projekt „Zaplanuj Swoją Karierę” adresowany do młodzieży wiejskiej, dotyczył warsztatów z rynku pracy, przedsiębiorczości, ale przede wszystkim szkolenia zawodowego z zakresu stylizacji i zdobnictwa paznokci.

Od lutego br. w Zwoleniu działa **Środowiskowy Hufiec Pracy**. Stwarza on możliwość kontynuowania nauki na poziomie gimnazjum i zasadniczej szkoły zawodowej, zajmuje się profilaktyką i resocjalizacją młodzieży, organizuje imprezy kulturalno-oświatowe, koła zainteresowań, zajęcia klubowe oraz inne formy spędzania wolnego czasu. Przede wszystkim stwarza podstawy egzystencji, zapewnia bezpłatne zakwaterowanie i wyżywienie. Środowiskowy Hufiec Pracy pozwolił na otoczenie szerszą opieką młodych ludzi w zakresie pedagogiki i psychologii. Oprócz działalności opiekuńczo-wychowawczej dla uczestników OHP hufiec realizuje również program współfinansowany

przez Europejski Fundusz Społeczny „Twoja Wiedza – Twój Sukces” – Edycja 2006 – „Wiedza – Nauka – Praca” dla 40 osób, w tym dla 20 osób spoza OHP. Zajęcia w ramach projektu rozpoczęły się w miesiącu lipcu i trwać będą do lutego 2007 r.

W ZSRT odbyły się: Targi Pracy, Giełda Edukacyjna, „Zielone Świątki w Rolniczówce” czy też Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy. Młodzież ŚHP uczy się w Zespole Szkół Rolniczo-Technicznych w Zwoleniu.

*Spotkanie prowadzi Jan G. Nowakowski – komendant
Środowiskowego Hufca Pracy w Zwoleniu*

Harcerze

Pierwsza drużyna harcerska (męska) została utworzona w Zwoleniu w 1916 roku. „Tu rozpoczął – trwającą przez całe życie – społecznikowską pasję działania”¹ harcmistrz Marian Kwapisiewicz, założyciel tej drużyny. Młodzież Zwolenia interesowała się sprawami ogólnospołecznymi, jak też i sprawami odzyskania niepodległości Polski, dlatego założenie drużyny harcerskiej nie było trudne. Zbiórki odbywały się najczęściej w niedzielę, miejscem spotkań była szkoła lub Dom Ludowy. Ćwiczenia terenowe odbywały się na przedmieściach Zwolenia lub w lesie. Organizowano również wycieczki, np. do Janowca, Solca lub Kazimierza. Ćwiczenia gimnastyczne, gry harcerskie, zajęcia z terenoznawstwa i inne prowadzone były wg wskazań zawartych w książce „Skauting dla chłopców”². „Następcą dh Kwapisiewicza był dh Feliks Jackowski, a następnie Mieczysław Gałązkiewicz i Jan Kupidurski-nauczyciel”³. Zastęp żeński utworzony został w 1919 r. Pierwszym zastępowym był młody nauczyciel Jan Kupidurski.

W listopadzie 1933 roku w szkole funkcjonowały⁴ m.in. zorganizowane drużyny harcerskie: męska i żeńska liczące po 40 osób. Działalność tych drużyn była słaba z powodu braku odpowiedniego lokalu, w którym mogłyby odbywać się zbiórki. W roku szkolnym 1933/34 wspomniano, że „prowadzono gromady zuchowe”⁵. Istniał również hufiec harcerski. Wymieniono także nazwiska pań: Maria Gajewska i Stefania Zboińska, które opiekowały się hufcem.

Po wybuchu II wojny światowej harcerstwo w całym kraju podjęło działalność konspiracyjną pod kryptonimem „Szare Szeregi”. Hufiec zwoleński nosił kryptonim „Tren”.

Zgodnie z dokumentacją zwoleńskiej szkoły w roku szkolnym 1945/46 wznowiła działalność Żeńska Drużyna Harcerska grupująca 35 dziewcząt, a w czerwcu 1946 roku uzyskano zgodę Chorągwi Radomskiej ZHP na zorganizowanie samodzielnej drużyny męskiej przy Szkole Podstawowej nr 1 w Zwoleniu. Harcerki i harcerze wyjeżdżali na obozy wakacyjne.

Po wojnie, w 1945 roku pracę nad organizacją drużyn harcerskich podjął HR Zdzisław Kulesza⁶. Jeden z ówczesnych drużynowych, dh Tadeusz Za-

¹ Jeszcze nie zagasły ogniska ..., Hm. Mirosław Mazurkiewicz, Społeczny Komitet Ratowania Zabytków, Radom 2001, s. 52.

² M. Chołuj, „Powstanie Związku Harcerstwa Polskiego w Zwoleniu”, Głos Zwoleński nr 2/88, s. 5.

³ Jeszcze nie zagasły ogniska ..., Hm. Mirosław Mazurkiewicz, Społeczny Komitet Ratowania Zabytków, Radom 2001, s. 52.

⁴ I. Szymańska, Praca zbiorowa, „Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 1 im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 1995, s. 44.

⁵ Tamże, s. 45.

⁶ Jeszcze nie zagasły ogniska ..., Hm. Mirosław Mazurkiewicz, Społeczny Komitet Ratowania Zabytków, Radom 2001, s. 52.

gożdżon we wspomnieniach z lat 1946–1948, opisał uroczystość Przyrzeczenia Harcerskiego, która odbyła się wiosną 1946 roku przy Pomniku Pomordowanych w Zwoleniu.

We wrześniu 1946 roku utworzona przez Zdzisława Kuleszę drużyna im. Andrzeja Małkowskiego, podzieliła się na cztery drużyny, tworząc hufiec harcerzy im. Władysława Sikorskiego. W wakacje 1947 roku starsi harcerze opuścili Zwoleń w poszukiwaniu pracy albo szkoły. Wyjechał również Komendant Hufca ZHP w Zwoleniu Zdzisław Kulesza. Nie zerwał jednak kontaktów ze swoimi harcerzami; przyjeżdżał na spotkania potajemnie.

„Na początku 1948 roku Komenda Radomskiej Chorągwi Harcerzy przyłączyła do pionkowskiego Hufca inne hufce (...) powołała trzy zamiejscowe Ośrodki Harcerzy... w tym „Zwoleń – Komendant Adam Dolecki (...) istniały tam wówczas 4 drużyny harcerzy, 2 drużyny zuchów, 1. Drużyna Harcerzy przy Gimnazjum Rolniczym (drużynowi: Józef Grabowski, potem Adam Dołęcki), 2. Drużyna Harcerzy przy Gimnazjum i Liceum (Tadeusz Górski), 3. Drużyna Harcerzy, przy Szkole Podstawowej nr 1 (Tadeusz Zagożdżon), 4. Drużyna Harcerzy, przy Szkole Podstawowej nr 2 (Tadeusz Cesarski). Drużynowi drużyn zuchowych – Edward Jargot i Nowakowski”⁷.

Długoletnia instruktorka ZHP, dh. Stanisława Rakowska, zam. w Zwoleniu tak wspomina swoje dziecinne lata. „Moją drużynową w Szkole Podstawowej w Babinie była nauczycielka tej szkoły Helena Długoszewska. Mieliśmy szare mundurki, czerwone chusty i sztandar drużyny. W każdą niedzielę i święta chodziliśmy w mundurkach i ze sztandarem na mszę św. do kościoła. Podczas marszu śpiewaliśmy piosenki harcerskie, pieśni religijne i patriotyczne”. Pamięta również prace społeczne wykonywane przez drużynę, np.: pomoc przy wykopkach oraz ogniska i pieczone w nich ziemniaki. Przez cały czas nauki i pracy związana była z działalnością ZHP. U schyłku lat czterdziestych harcerstwo przechodziło na inny styl pracy, który najczęściej nie odpowiadał tradycjom tej organizacji sprzed wojny.

W sierpniu 1956 r. dokonano wyodrębnienia i usamodzielnienia pionu harcerskiego tworząc Organizację Harcerską Polski Ludowej.

W kierownictwie Hufca ZHP Zwoleń zachodziły ciągle zmiany. „Po rozwiązaniu ZMP w roku 1956 na nowo zaczął funkcjonować hufiec zwoleński, jako samodzielna organizacja harcerska. Pierwszym komendantem hufca została Alicja Bienias, po niej funkcję tę objęła Anna Guzin. Funkcję Namiestnika Zuchów

Dh Henryk Ślusarczyk w drodze na inspekcję obozu ZHP – 1959 rok

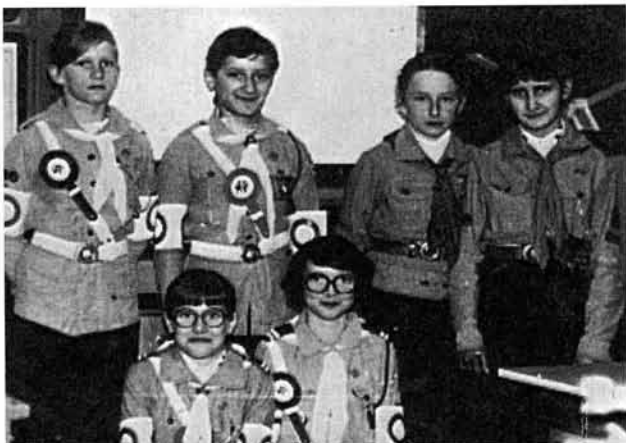
⁷ S. Piątkowski, M. Wierzbicki praca zbiorowa, Szkice z dziejów Pionek, t. 2, Miasto i Region, Zakład Poligraficzno-Introligatorski „DRUK – POL” Tomasz Czerski, Radom, Pionki 2001, s. 129.

w tym okresie pełnił Mieczysław Chołuǳ⁸”.

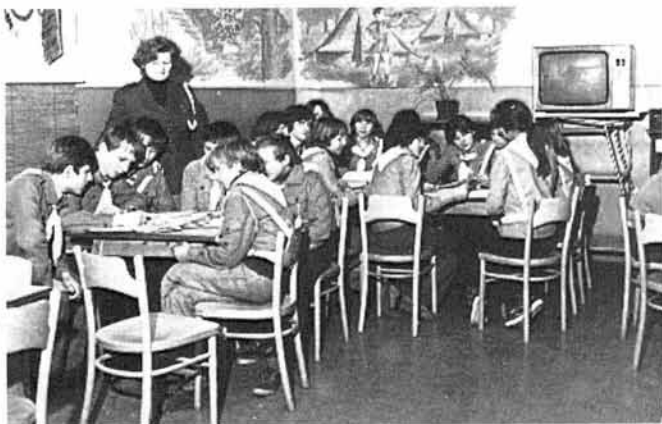
W 1958 roku Komendantem Hufca ZHP Zwoleń był dh Jerzy Rybak, a w 1959 r. funkcję tę pełnił dh Henryk Ślusarczyk. Funkcję komendantów w kolejnych latach pełnili: 1963–1969 – Tadeusz Nowicki, 1969–1972 – Zbigniew Skwira, 1972–1975 – Kazimierz Szokalski, 1975–1977 – Ewa Rudna-Łuczyńska, 1977–1978 – Anna Laskowska, 1978–1990 – Krzysztof Zaborski, 1990–1999 – Andrzej Norowski, 2000 – nadal – Krzysztof Zaborski. Komendanci Hufca ZHP Zwoleń byli pracownikami etatowymi. Mieli do współpracy w biurze jedną lub dwie osoby. Instruktorów etatowych hufca wspierali swoim społecznym zaangażowaniem drużynowi pełniący funkcję zastępcy komendanta, członków Komendy Hufca, Rady Hufca oraz Komisji Rewizyjnej. Byli to między innymi: dh. Joanna Bogucka, dh. Krystyna Chojnacka, dh. Zofia Chołuj, dh. Maria Gajowiak, dh. Krystyna Kołodziejczyk, dh. Stanisław Leśniewski, dh. Andrzej Norowski, dh. Maria Nieckarz, dh. Natalia Przepiórka, dh. Zofia Ratuszyńska, dh. Klementyna Szerling, dh. Mieczysława Wolszczak, dh. Grażyna Zielińska i inni. Nie ma wśród nas instruktorów, których pamięć wiecznie żywa pozostanie z nami na zawsze: dh. Helena Długoszewska, dh. Wojciech Garganisz, dh. Jerzy Kostrzewa, dh. Kazimierz Kuciara, dh. Marian Kwapisiewicz, dh. Stanisław Pękala, dh. Kazimiera Rojek, dh. Alicja Warchoł i inni. Najdotkliwiej odczuliśmy stratę dh. Andrzeja Norowskiego, który w latach osiemdziesiątych XX w. kierował szczerem ZHP przy Szkole Podstawowej nr 1 w Zwoleniu. W najtrudniejszych dla Hufca ZHP Zwoleń latach 1990–1999 powstał wierny harcerstwu pełniąc funkcję komendanta, aż do końca swoich dni. Zmarł w roku 2000. Na początku roku 2005 odszedł przyjaciel młodzieży dh Czesław Bogucki.

Poczynając od lat sześćdziesiątych, poprzez siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XX w. zachęcano instruktorów do włączenia się w życie polityczne kraju i odpowiednie „zabarwienie” działania z dziećmi i młodzieżą.

W latach siedemdziesiątych XX wieku utworzone zostały Gminne Związki Drużyn, które po powstaniu Radomskiej Chorągwi ZHP zmieniły nazwę na Gminne Hufce ZHP. Wiele zadań programowych podejmowano oddzielnie. Były również działania wspólne z Rejonowym Hufcem ZHP Zwoleń, takie jak: organizowanie akcji letnich i zimowisk, kolonie zuchowe, kursy i szkolenia instruktorów oraz funkcyjnych w drużynach (zastępowych, przybocznych) itp.

Zastęp Młodzieżowej Służby Ruchu ze Tczowa (1981 rok)

Dh. Joanna Bogucka z drużyną MSR ze Zwolenia (1976 rok)

⁸ Informacja Komendanta Hufca ZHP Zwoleń w: Głos Zwoleński nr 2/88, s. 7.

*Wycieczka statkiem po Wiśle, Obozu ZHP Hufca Zwoleń, w Kazimierzu Dolnym (1963 rok).
Wśród harcerzy dh Tadeusz Nowicki (1), tańczy z druhną Anną Laskowską (2).
Komendant obozu dh Wojciech Garganisz (3)*

W latach 1977–1980 działała w Lucimi gm. Przyłęk pow. Zwoleń, Stacja Nieobozowej Akcji Letniej ZHP, której komendantką była dh. Natalia Przepiórka. Oprócz szkolenia zastępowych NAL z rejonu powiatu zwoleńskiego przyjmowane tam były na noclegi zastępy obozów wędrownych z całej Polski.

Organizowane również były zloty ZHP poświęcone życiu i twórczości Jana Kochanowskiego. W kronice 31 Drużyny Harcerskiej im. Adama Mickiewicza przy Szkole Podstawowej w Grabowie gm. Przyłęk znalazłam zapis. „Najsławniejszą kampanią w owym czasie była akcja sztandarowa nosząca kryptonim „Pod lipą”, która wcale „lipą nie pachniała”. W roku harcerskim 1966/1967 realizowaliśmy zadania związane z postacią Jana Kochanowskiego, bohatera naszego Hufca, który przecież urodził się na tej ziemi, tu tworzył i tu w Zwoleniu spoczywają jego prochy. Potem w maju 1967 r. był zlot w Czarnolesie, było uroczyste wręczenie sztandaru i wspaniała harcerska impreza na 102”⁹. Po przeprowadzeniu Kampanii Sztandarowej w maju 1967 roku, Hufiec ZHP Zwoleń zdobył imię Jana Kochanowskiego i otrzymał sztandar ufundowany przez Radę Przyjaciół Harcerstwa. Wręczenia sztandaru dokonano na wyżej opisanym zlocie w Czarnolesie.

Wiele pracy wkładano w przygotowanie i przeprowadzanie zlotów Radomskiej Chorągwi ZHP, które odbywały się w Zwoleniu w latach 1980 i 1984.

Sztandar Hufca ZHP Zwoleń

⁹ Kronika 31 Drużyny Harcerskiej im. Adama Mickiewicza przy Szkole Podstawowej w Grabowie.

W połowie lat siedemdziesiątych zaczęto organizować obozy nad Morzem Bałtyckim: w 1975 i 1976 roku w Piaskach i Krynicy Morskiej, a od 1977 roku KH ZHP Zwoleń ma stała bazę obozową w Sztutowie na Mierzei Wiślanej, gdzie organizuje wypoczynek letni.

Druhowie Krystyna i Stanisław Leśniewscy wspominają obóz ZHP hufca Zwoleń w Golejowie koło Staszowa z 1966 roku. Wspominają również zlot

Spotkanie Delegatów na VI Zjazd ZHP z zuchami i harcerzami w Białobrzegach. Dh Stanisław Leśniewski (1), dh Tadeusz Nowicki (2)

ZHP w Czarnolesie, który odbył się w 1967 roku. Uroczystość była wspaniałą. Panowała gorąca, harcerska atmosfera. Przybyło wielu znakomitych gości. Wśród nich Naczelnik ZHP dh Włodzimierz Saran, który wręczał odznaczenia instruktorom i zielone podkładki pod Krzyż Harcerski podharcmistrzom. W 1968 roku dh Stanisław Leśniewski był komendantem podobozu zwoleńskiego zgrupowania „MALTA” w Sielpi. Był również delegatem na

Dh Sanisław Leśniewski na wycieczce we Fromborku z harcerzami Obozu ZHP Hufca Zwoleń w Sztutowie (1981 rok)

VI Zjeździe ZHP w 1977 roku. Jako komendant obozów lub instruktor ds. sportu i turystyki spędził wiele czasu w Sztutowie. W 1987 r. dh Stanisław Leśniewski kierował grupą mieszaną harcerzy polskich i pionierów niemieckich w Strykowicach Górnych gm. Zwoleni.

W **Kazanowie** powiat zwoleński prowadziła wzorowo umundurowaną drużynę harcerską dh. Klementyna Szerling. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. harcerze pod jej przewodnictwem zajmowali czołowe

Dh. Klementyna Szerling na uroczystości wręczania nagród zuchom. Z lewej wręcza nagrodę Komendant Hufca ZHP Zwoleni dh Kazimierz Szokalski

miejsca w licznych konkursach na szczeblu Komendy Hufca ZHP w Zwoleniu, Chorągwi Kieleckiej, a potem Radomskiej oraz konkursach ogólnopolskich.

Dla uczczenia 1000-lecia Państwa Polskiego zorganizowany był zlot drużyn ZHP z całej Polski w Wiślicy. W uroczystości tej uczestniczyła ze swoimi harcerzami z Kazanowa dh. Klementyna Szerling. Na zlocie czarnoleskim

Dh. Barbara Pyszczyk (1) z zuchami i harcerkami. Finał Konkursu „O srebrną lampkę górniczą” (1975 rok)

w 1967 r. otrzymała odznaczenie. Była delegatem na V Zjeździe ZHP w 1973 roku. Uczestniczyła w wielu obozach, a także była organizatorką obozów w Sztutowie dla dzieci z gminy Kazanów.

Na uwagę zasługuje fakt bardzo dobrego działania gromad zuchowych i drużyn harcerskich w Zespole Szkół Ogólnokształcących w **Tczowie**. Pracuje tam instruktorka ZHP o ponad trzydziestoletnim stażu społecznej służby dh. Krystyna Kołodziejczyk. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku prowadziła odnosząc sukcesy drużynę harcerską. O jej zaangażowaniu świadczy fakt prowadzenia drużyny harcerskiej w trakcie pełnienia obowiązków dyrektora szkoły. Mimo trudności finansowych organizuje i prowadzi obozy wypoczynkowe w Sztutowie dla dzieci i młodzieży z gminy Tczów.

Wśród wielu dobrze pracujących w Tczowie instruktorów należy wyróżnić dh. Annę Chmurzyńską, która podejmuje szereg ciekawych inicjatyw w pracy swojej drużyny np. udział w Ogólnopolskim Konkursie „Plusz - Trzymajmy się Zdrowo”, w ogólnopolskich konkursach ekologicznych, za co harcerze otrzymywali nagrody rzeczowe, pisemne podziękowania i dyplomy. Corocznie drużyna bierze udział w Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy organizując imprezę dla całej społeczności lokalnej, składają życzenia świąteczne i noworoczne przekazując Betlejemskie Światło Pokoju, spotykają się z okazji Dnia Myśli Braterskiej i inne.

Przez około 20 lat ważną rolę w pracy ZHP Szkoły Podstawowej nr 1 w Zwoleniu oraz Hufca ZHP Zwoleń odgrywała dh. Joanna Bogucka. Jej energia potrafiła pobudzić do działania każdego, kto w danej chwili był przydatny. To pod jej przewodnictwem (pełniła funkcję Komendanta Szczepu ZHP przy SP nr 1 w Zwoleniu), realizowane były zadania, takie jak:

Harczerze Gminnej Szkoły Zbiorczej w Zwoleniu obejmują patronat nad miejscem pamięci narodowej w Karolinie. Dh. Joanna Bogucka składa meldunek wicewojewodzie kieleckiemu (1975 rok). Obecnie miejscem tym opiekują się harcerze z Sydołu

*Dh. Barbara Pyszczek z delegacją ZHP Hufca Zwolen
na uroczystości 19.06.2005 r. w drodze do Pomnika
Pomordowanych w Zwoleniu*

„Zuch na 5”, „Azymut węgiel” - „O srebrną lampkę górniczą”, Azymut Czarnolas”, „Mistrz Nauki” i inne. Prowadziła również odnoszącą sukcesy w wielu konkursach drużynę MSR. We wrześniu 1975 roku włożyła wiele pracy w przygotowanie i przeprowadzenie uroczystości odsłonięcia Pomnika Pomordowanych w Karolinie. Harcerze kierowanego przez dh. Joannę Bogucką Szczepu ZHP Gminnej Szkoły Zbiorczej w Zwoleniu objęli patronat nad

tym pomnikiem. W całym powiecie zwoleńskim miejscami pamięci narodowej opiekują się harcerze.

W SP nr 1 w Zwoleniu pracował dh Witold Pluta, który przez wiele lat prowadził drużynę artystyczną ZHP. Harcerki z tej drużyny uczestniczyły w wielu różnego typu festiwalach odnosząc sukcesy. Na spotkaniach przy ognisku lub naradach instruktorskich zawsze towarzyszyła zebrany muzyka w wykonaniu druha Witka.

W latach siedemdziesiątych XX wieku rozpoczęłam wędrówkę z dziećmi i młodzieżą, jako drużynowa lub zastępca komendanta na koloniach zuchowych i obozach harcerskich. Wiele z nich mile wspominam, np.: w 1972 r. byliśmy z zuchami częścią zgrupowania „MALTA” w Sielpi. Najmilej wspominam współpracę z dh. Natalią Przepiórką, która nie tylko wprowadzała mnie w tajniki dobrej instruktorskiej służby, ale również miała duży wpływ na pokonywanie przeze mnie problemów życia osobistego. Dwa lata 1978

i 1979 spędziłyśmy w Lucim realizując zadania NAL. W 1981 r. byliśmy w Warszawie (kolonia zuchowa). Dh. Natalia Przepiórka oprócz ww. zadań prowadziła w Grabowie drużynę harcerską, która odnosiła sukcesy w wielu konkursach. Wielokrotnie była komendantką obozu w Sztutowie i innych. Dobrze wspominam pierwszy turnus obozu ZHP w Sztutowie z 1977

Harcerska warta, 1982 rok

Spotkanie pokoleń 11.11.2005 r. (Tczów)

roku, którego komendantką była dh. Ewa Rudna-Łuczyńska. W tym miejscu byliśmy po raz pierwszy. Do naszego obozu nie była doprowadzona woda, a w lesie spotykaliśmy niewypały. Brak oświetlenia elektrycznego wzbudzał groźę mimo latarek elektrycznych. Bardzo dobrze wspominam obozy, których komendantką była dh. Zofia Ratuszyńska. Dobrze układała mi się współpraca z druhem Krzysztofem Zaborskim, z którym jako jego zastępca prowadziłam obozy w Sztutowie.

W czasie ferii zimowych organizowane były zimowiska harcerskie. Latem odbywały się również wycieczki, zloty, złazy, rajdy i biwaki, dające dzieciom i młodzieży możliwość atrakcyjnego i pożytecznego spędzania czasu wolnego.

W latach osiemdziesiątych XX w. akcje letnie były bardzo rozbudowane. Oprócz stałej wymiany z NRD (nasi harcerze wyjeżdżali do Niemiec, a pionierzy niemieccy przyjeżdżali do Polski), organizowane były wyjazdy do wielu

krajów, np.: Czechosłowacja, Węgry, Bułgaria, Związek Radziecki i innych. Trwało to przez kilka lat. Wykorzystywana była i jest do obecnych czasów stała baza turystyczna KH ZHP Zwoleń w Sztutowie. W akcjach letnich każdego roku uczestniczyło od 200 do około 300 osób.

Komendant Hufca ZHP Zwoleń, dh Krzysztof Zaborski, wymienił następujących instruktorów, którzy jego zdaniem włożyli dużo pracy w organizo-

Dh. Ewa Rudna-Łuczyńska ogłasza wyniki Turnieju Wiedzy Obywatelskiej (1977 rok)

wanie i kierowanie obozami wypoczynkowymi dzieci i młodzieży: Małgorzata Bazarnik, Joanna Bogucka, Anna Chmurzyńska, Genowefa Cichocka, Maria Jargot, Krystyna Kolodziejczyk, Jerzy Kostrzewa, Stanisław Leśniewski, Andrzej Norowski, Marzena Norowska, Maria Nieckarz, Natalia Przepiórka, Witold Pluta, Barbara Pyszczek, Zofia Ratuszyńska, Klementyna Szerling, Mieczysława Wolszczak, Grażyna Zaborska, Krzysztof Zaborski, Grażyna Zielińska.

Przez ponad trzydzieści lat pracowała w Liceum Ogólnokształcącym w Zwoleniu dh. Zofia Ratuszyńska.

Zawsze czynnie włączała się w pracę KH ZHP Zwoleń jako zastępca komendanta ds. programowych drużyn starszoharcerskich. Drużyny działające pod jej kierownictwem były wzorem harcerstwa godnym podziwu.

Jako przewodnicząca Rady Powiatu w Zwoleniu, pomagała zakupić namioty, wyposażenia bazy turystycznej KH ZHP Zwoleń w Sztutowie. Podczas kolejnych obchodów „Dni Jana Kochanowskiego” w Sycynie z inicjatywy drużyny Zofii Ratuszyńskiej zorganizowane były biwaki, w których uczestniczyło około 100 harcerek i harcerzy z powiatu zwoleńskiego (Sycyna 2000 i Sycyna 2001). Zuchy i harcerze prezentowali dorobek artystyczny swoich gromad i drużyn zgromadzonej tam publiczności. Wznowiono również konkursy: „Śpiewających Szóstek” i „Piosenki harcerskiej”.

10.06.1999 r. Drużyna Harcerska z Liceum Ogólnokształcącego w Zwoleniu pod komendą druhen Grażyny Zielińskiej i Zofii Ratuszyńskiej uczestniczyła w spotkaniu z Ojcem Świętym Janem Pawłem II w Siedlcach. Pełniąc „Białą Służbę” harcerki i harcerze godnie reprezentowali Hufiec Zwoleń Związku Harcerstwa Polskiego.

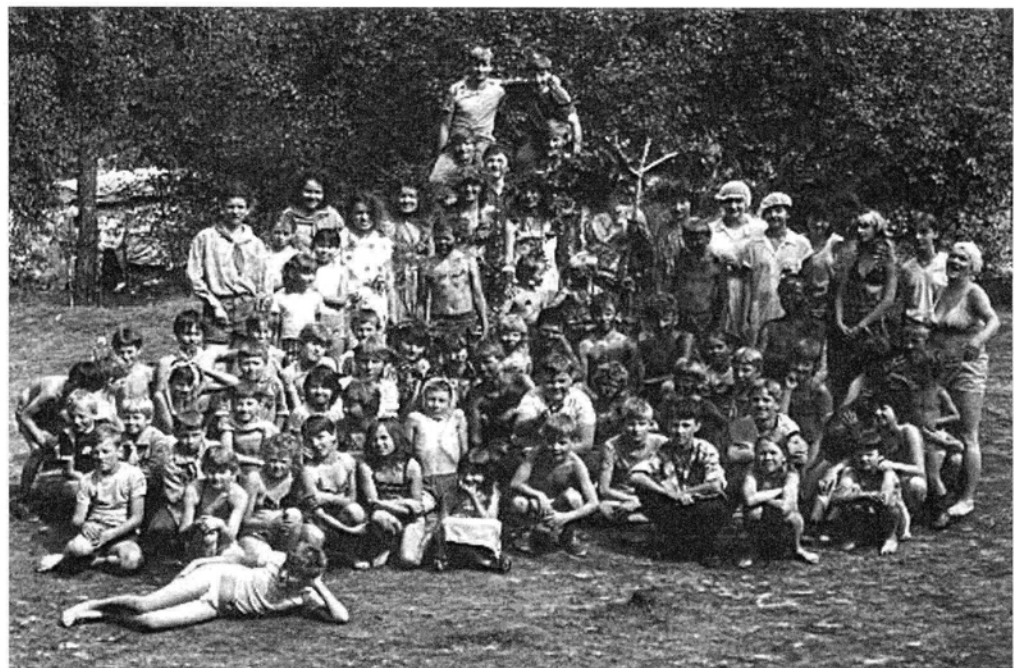
*Obóz ZHP Hufca Zwoleń w Sztutowie.
Dh. Genowefa Cichocka pomaga harcerzom
w przygotowaniu do zabawy tematycznej
„NEPTUNALIA” 1980 rok*

Apel Obozu ZHP Hufca Zwoleń. Obok flagi polskiej – flaga NRD (1984 rok)

*Instruktorzy polscy i niemieccy Obozu ZHP Hufca Zwoleń w Sztutowie.
Dh. Natalia Przepiórka, dh Andrzej Norowski*

*Uczestnicy Obozu ZHP Hufca Zwoleń w Sztutowie przygotowani do zabawy tematycznej
„NEPTUNALIA” (1980 rok)*

*Wybory Komendanta Hufca w 2003 roku.
Komendant Mazowieckiej Chorągwi ZHP w Plocku
dh Grzegorz Wozniak wręcza sznur funkcyjny
Komendantowi Hufca ZHP Zwolen
dh. Krzysztofowi Zaborskiemu*

Mimo obiektywnych trudności wynikających ze zlikwidowania etatów Komenda Hufca ZHP Zwolen dzięki zaangażowaniu najlepszych instruktorów. Jednym z nich jest dh Krzysztof Zaborski. W ciągu ostatnich kilku lat pracą Komendy Hufca ZHP w Zwoleniu zmieniła zasięg swojego działania. Ubyło harcerzy. Nawet najaktywniejsze drużyny zmniejszyły swoją liczebność. W wielu szkołach, zwłaszcza wiejskich, nie ma drużyn. Jedną z przyczyn jest likwidacja szkół i dołączenie dzieci, które zaraz po lekcjach odjeżdżają do domów i nie mają możliwości uczestniczenia w żadnych zajęciach pozalekcyjnych (zbiórkach suchowych lub harcerskich).

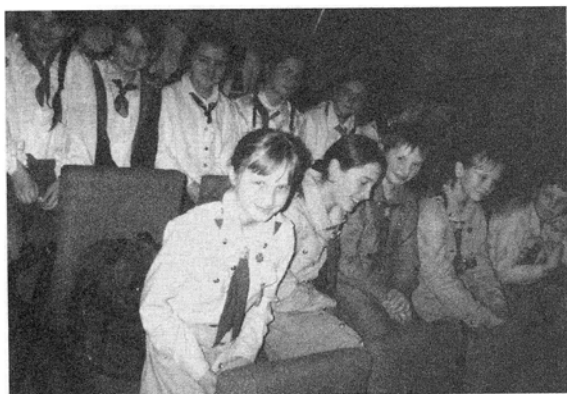
Wielę radości przyniosły dzieciom otrzymane koszulki z napisem „Podne Lato” oraz ubrania sportowe (dres, obuwie). W wyniku przeobrażeń 1990 roku pojawiły się różne organizacje, których członkowie krytycznie wypowiadali się o działalności ZHP, czasem nawet ostro ją zwalczając.

W Gorzewie, gmina Gostynin, woj. mazowieckie. Dzięki atrakcyjnemu zadaniom podejmowanym przez wszystkich uczestników zgrupowania i konieczności przygotowania się do zajęć dzieci zapomniały o problemach środowiskowych i wypoczywały bez stresów. Plażowanie i kąpiel oraz wycieczki były wspaniałym uzupełnieniem atrakcyjnego spędzania czasu.

*Spokanie instruktorskie. Wśród gości były Namiestnik
Zuchów w KH ZHP Zwolen, dh Mieczysław Chojul
(w środku). Na drugim planie dh Zofia Ratuszyńska*

Rozpoczął się XXI wiek. Przed Związkiem Harcerstwa Polskiego pojawiły się nowe możliwości działania. Realizowany obecnie program „Barwy Przyszłości” zapewniający dzieciom i młodzieży wszechstronny rozwój fizyczny i umysłowy spotkał się z dużym zainteresowaniem. Dzieci z powiatu zwoleńskiego uczestniczyły w obozach wyjazdowych programu „Podne Lato” 2002, 2003, 2004, 2005 zorganizowanym

Harcerki na „Festiwalu piosenki harcerskiej”. KH ZHP Zwoleń (2001 rok)

Instruktorzy KH ZHP Zwoleń w gościnie u harcerzy w Teczowie. 22.02.2005 r. (Dzień Myśli Braterskiej)

Dh. Krystyna Kołodziejczyk z zuchami i harcerzami we Teczowie

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku dokonano kolejnych przeobrażeń. Zmieniono Statut ZHP, Prawo Harcerskie i Przymierzenie. W 1996 Związek Harcerstwa Polskiego został ponownie przyjęty do międzynarodowych organizacji skautowych.

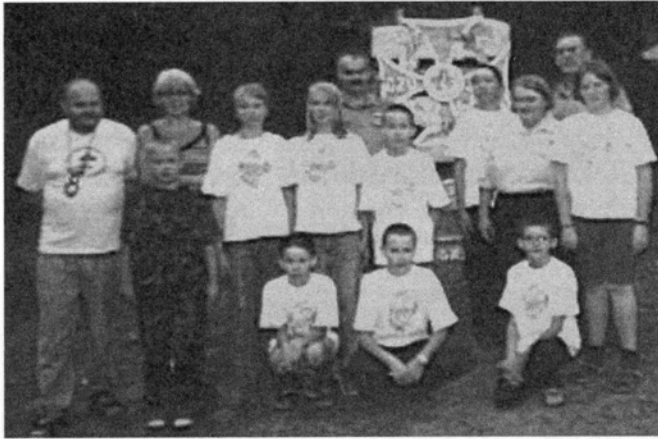
Przekazując wiedzę o historii harcerstwa i ludziach, którzy tę historię tworzyli, chcemy wzbudzić w młodym pokoleniu szacunek do tego, co było oraz zachować pamięć o tych, którzy swój wolny czas poświęcali dla innych. Mamy również nadzieję, że trud pokoleń nas poprzedzających nie zostanie zmarnowany, że wśród młodych znajdą się bezinteresowni ochotnicy, którzy nasze działania rozwiną i będą CZUWAĆ, aby nigdy nie zabrakło ludzi dobrej woli działających na rzecz tych, którzy ich pomocy bardzo potrzebują.

Dzieci powiatu zwoleńskiego podczas prezentacji Zwolenia w „Turnieju Miast” na obozie w Gorzewie (2002 rok)

Dh Dariusz Jackiewicz, instruktor z Hufca Mińsk Mazowiecki, który bardzo pomagał dzieciom i instruktorom ze Zwolenia w realizacji zadań obozowych w Gorzewie w latach 2003–2004

Spotkanie członków Rady Podobozu Zwolenia z kadrą instruktorską zgrupowania w Gorzewie 2003 r.

Dzieci z powiatu zwoleńskiego na plaży w Gorzewie

Dzieci i młodzież z Gminy Teczów na obozie w Sztutowie (2005 rok)

Czego chcesz od nas Panie?

Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?
Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie:
I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie.
Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje,
Cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje.
Wdzięcznym Cię tedy sercem Panie, wyznawamy,
Bo nad to przystojniejszej ofiary nie mamy.
Tyś Pan wszystkiego świata. Tyś niebo zbudował
I złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował.
Tyś fundament założył nieobeszłej ziemi
I przykryłeś jej nagość zioty rozlicznymi.
Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi
A zamierzonych granic przeskoczyć się boi.
Rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają,
Biały dzień a noc ciemna swoje czasy znają,
Tobie k woli rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi,
Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
Potym do gotowego gnuśna Zima wstawa.
Z Twojej łaski nocna rosa na mdłe zioła padnie,
A zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie.
Z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności,
A Ty każdego żywisz z Twojej szczodropliwości.
Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie!
Twoja łaska, Twa dobroć nigdy nie ustanie.
Chowaj nas, póki raczysz, na tej niskiej ziemi,
Jedno zawsze niech będziem pod skrzydłami Twemi.

Pieśń XXV

Dekanat zwoleński

Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu. Parafia została erygowana w 1425 r. wraz z lokacją miasta Zwolenia, które powstało na gruncie wsi Gotardowa Wola na mocy przywileju nadanego przez króla Władysława Jagiełłę. W swej blisko 600-letniej historii nasze miasto, a co za tym idzie parafia przeżywały lepsze i gorsze czasy. Po pierwszej wojnie światowej np. kościół musiał z powodu złego stanu technicznego zostać zamknięty i dopiero po kilku latach otworzono go dla wiernych. Jest jednak wiele zdarzeń z historii parafii, które świadczą o szczególnej opiece Bożej nad tą świątynią. To wielki pożar w 1907 r., gdy w Zwoleniu spłonęły wszystkie budynki z wyjątkiem kilku, w tym kościoła i plebanii. Ocalały one także z pożogi drugiej wojny światowej, w czasie której miasto zostało zniszczone w 90 procentach. W czasach obecnych o wyjątkowości tego miejsca świadczy fakt, iż kościół nie zapada się, mimo, że otacza go wysychające bagno i grunt wyraźnie się obniża.

Kiedy mówimy – Zwoleń chyba zwykle kojarzymy go z największym poetą polskim Janem Kochanowskim, z nieopodal leżącą Sycyną – gdzie się urodził i Czarnolasem, gdzie na stałe osiadł ok. r. 1575. Kochanowski był od 1566 r. proboszczem zwoleńskim mając niższe święcenia. Po śmierci w 1584 r. został pochowany w Zwoleniu i po dziś dzień spoczywa w krypcie kościoła chętnie odwiedzanego przez pielgrzymów i turystów. Kaplica z nekropolią rodziny Kochanowskich znajduje się po lewej stronie kościoła i przypomina nam historię życia poety oraz jego pisarski geniusz. Kochanowski wprowadził literaturę polską w krąg wielkich literatur europejskich. Któż nie zna Janowego Hymnu „*Czego chcesz od nas Panie*”, czy „*Psałterza Dawidów*” z liryki religijnej albo „*Trenów*” napisanych po śmierci córki Urszuli, należących do największych dzieł liryki polskiej. Parafianie szczytują się takim rodakiem, który będąc europejczykiem epoki renesansu i sympatyzując początkowo z ruchem reformatorskim, okazał się wobec niego krytyczny i wyraźnie zadeklarował się po stronie katolicyzmu i, co

Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu

więcej, w „Trenach” wyraźnie mówiąc o załamaniu wiary we wszelkie ideały moralne i filozoficzne usiłuje ostatecznie znaleźć równowagę wewnętrzną w modlitwie i poddaniu się wyrokom Bożym.

Kaplica Owadowskich leżąca z prawej strony kościoła ufundowana przez wnuczkę Jana z Czarnolasu, Zuzannę z Owadowskich Wołucką posiada późno-renesansowy, XVII-wieczny ołtarz z płaskorzeźbą ze szkoły Wita Stwosza przedstawiającą alegoryczne wyobrażenie śmierci bpa Stanisława ze Szczepanowa.

W barokowym ołtarzu z końca XVIII wieku w nawie głównej znajduje się rzeźba ukrzyżowania – krzyż z naturalnej wielkości piękną figurą Zbawiciela. Krzyż ten w dni i miesiące maryjne jest zasłaniany obrazem Matki Bożej Częstochowskiej.

Miejscowości należące do parafii: Annów, Atalin, Jedlanka, Karczówka, Helenówka, Mierziączka, Ostrowy, Paciorkowa Wola, Stefanów, Strykowice Błotne, Strykowice Górne, Strykowice Podleśne, Zielonka Nowa, Zielonka Stara, Podzagajnik, Niwki,

Ulice należące do parafii: Aleja Pokoju, Aleja Jana Pawła II, Batalionów Chłopskich, Bogusza, Chopina, Jagiełły, Kilińskiego, Kochanowskiego, Plac Kochanowskiego, Kopernika, Kościelna, Kościuszki, Krakowska, 11 Listopada, Lubelska, 3 Maja, Mickiewicza, Niecała, Ks. Packa, Parkowa, Dr. Perzyny, Podłączna, Puławska, Reja, Różana, Sienkiewicza, Sikorskiego, Skłodowskiej, Sportowa, Słowackiego, Staropuławska, Św. Anny, Św. Jana, Targowa, Traugutta, Wiślana, Wojska Polskiego, Kard. Wyszyńskiego, Żeromskiego.

Liczba mieszkańców parafii: 9470, liczba katolików: 9380.

Proboszczami parafii po 1945 r. byli: ks. Kan. Wacław Wodecki w latach 1937–1963, ks. Kan. Daniel Pacek w latach 1963–1986, ks. Kan. Franciszek Gronkowski w latach 1986–1995, ks. Kan. Kazimierz Szary w latach 1995–2005, obecnie od 2005 r. proboszczem jest ks. Kan. Bernard Kasprzycki.

Obecnie w parafii pracują następujący kapłani współpracownicy: ks. Jerzy Nadkański, Ks. Marek Senderowski, ks. Piotr Sowiński, ks. Arkadiusz Piętoski i ks. Witold Gawlik. Przy parafii pracuje też Zgromadzenie Sióstr Rodziny Betańskiej oraz następujące Grupy Apostolskie: Koła Żywego Różańca (27 Róż); Arcybractwo Straży Honorowej Najświętszego Serca Pana Jezusa; Ruch Światło – Życie: grupy młodzieżowe, dziecięce oraz Oaza Rodzin; Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej; Akcja Katolicka; chór parafialny; Grupa pielgrzymkowa nr 23; Stowarzyszenie Rodzin Nazaretańskich; Zespół Parafialny Caritas; Schola; ministranci. Parafia wydaje też miesięcznik *CREDO*.

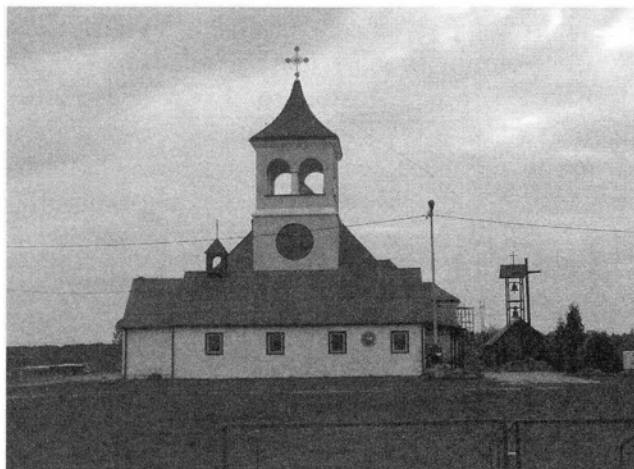
Odpusty: Uroczystość Podwyższenia Krzyża Świętego – 14 września, oraz MB Królowej Polski - 3 maja. W kościele od października 2006 r. jest Wieczysta Adoracji Najświętszego Sakramentu.

Parafia Zesłania Ducha Świętego w Zwoleniu. 11 sierpnia 1997 r. Ordynariusz Diecezji Radomskiej zlecił ks. Arturowi Kowalczykowi tworzenie nowej placówki duszpasterskiej w południowej części Zwolenia. 20 IX 1997 r.

został poświęcony krzyż i teren pod budowę nowego kościoła. Tymczasowe zadaszenie służyło na pierwsze zgromadzenia wiernych, gdzie w każdą niedzielę była odprawiana Msza św. Jednocześnie trwały starania nowo delegowanego kapłana do pracy duszpasterskiej, by przed zimą wybudować kaplicę. Pierwsza kaplica była o konstrukcji szkieletowej drewnianej i budynek został oszalowany i otynkowany. W grudniu 21 XII 1997 r. została poświęcona i rozpoczęło się w niej systematyczne duszpasterstwo. 1 III 1998 r. została erygowana nowa parafia. W latach 1998–1999 powstał dom parafialny. Budowę stałej świątyni rozpoczęto we wrześniu 1998 r. 25 XII 2005 r. ks. Bp S. Siczek odprawił pierwszą Mszę Świętą w murach nowej Świątyni. Obecnie prace przy kościele dotyczą pokrycia dachu kościoła dachówką ceramiczną. Należy podkreślić, że od samego początku bardzo żywe jest zainteresowanie wszystkich parafian w budowę kościoła i tworzenie parafii poprzez wspieranie materialne, ale także przez osobistą pracę.

Parafia pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika i Św. Małgorzaty w Janowcu nad Wisłą została erygowana około 1120 r. Do parafii należą następujące miejscowości: Baryczka, Brzeście, Helenów, Janowice, Ignaców, Ławeczko Stare i Nowe, Luciania, Mszadla, Rudki, Nowy Janowiec, Oblasy, Trzcianki, Wojszyn. Proboszczami parafii od 1945 r. byli: ks. Jan Piechota (1946–1951), ks. Julian Dusiński (1952–1958), ks. Juliusz Chyżewski (1958–1967), ks. Zdzisław Kalinowski (1967–1981), ks. Józef Wrochna (1981–1989), ks. Marian Misiak (1989–2000) i ks. Janusz Socha od 2000 r. Wszelkie informacje o parafii i kościele zamieszczone są w kronice parafialnej, która prowadzona jest od 1931r. Odpusty parafialne obchodzone są na św. Stanisława Biskupa i Męczennika (8 maja), św. Małgorzaty (13 lipca), św. Anny (26 lipca), św. Tekli (23 września). Parafia ma wyznaczone dni na całodzienną adorację Najświętszego Sakramentu. Jest to 10, 11, 12 marca każdego roku. Na terenie parafii znajduje się kościół pw.

Miłosierdzia Bożego w Lucimi. Msze św. odprawiane są w nim w niedzielę o g. 13.30, a w święta zniesione o g. 16.00. Na terenie parafii jest cmentarz, który istnieje od XVIII w. W pracy na parafii ks. proboszcza, od roku 2003, wspomaga wikariusz ks. Krzysztof Kosecki. Przy parafii działają: Koło Żywego Różańca (17 grup), schola, mini-stranci, Bractwo św. Anny.

Parafia Zesłania Ducha Świętego w Zwoleniu

Parafia pw. Św. Wojciecha w Górze Puławskiej została erygowana przed 1326 r. Należą do niej następujące miejscowości: Bronowice, Dobrosławów, Góra Puławska Kolonia, Jaroszyn, Kajetanów, Klikawa, Kowala, Łęka, Nasiłów, Pachnowola, Sadłowice, Tomaszów. Proboszczami parafii po 1945 r. byli: ks. Władysław Zdąbłasz (1945–1952), ks. Jan Wojtysiak (1952–1957), ks. Franciszek Socha (1957–1965), ks. Józef Adamczyk (1965–1972), ks. Jan Król (1972–1986). Od roku 1986 funkcję proboszcza pełni ks. Kazimierz Mąkosa. Kronika parafialna jest prowadzona od 1943 r. Odpusty parafialne obchodzone są dwa razy w ciągu roku, na św. Wojciecha (23 kwietnia) i MB Bolesnej (15 września). Całodzienna adoracja Najświętszego Sakramentu odbywa się w sobotę i niedzielę III niedzieli Adwentu. Na terenie parafii, w Nasiłowie powstaje nowy kościół. Ks. proboszcza wspiera i wspomaga, od 2004 r., wikariusz ks. Mariusz Wincewicz. Cmentarz parafialny istnieje od XVII w. Przy parafii działają następujące grupy: Służba liturgiczna, Koło Misyjne, Bielanki, Koło Młodzieżowe, Żywy Różaniec, Rycerstwo Niepokalanej, Schola Młodzieżowa.

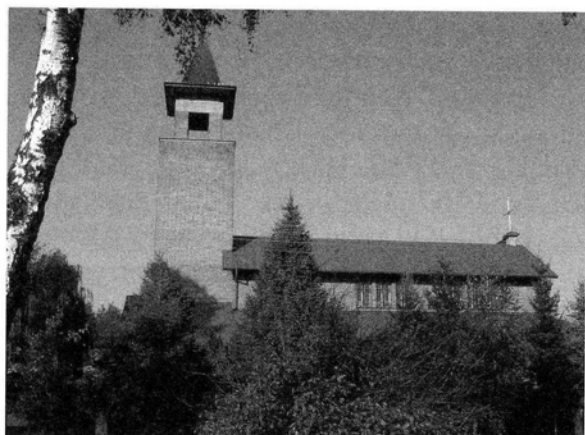
Parafia Tczów powstała w XII w. Pierwsza wzmianka o kościele w Tczowie pochodzi z 1180 r. Uległ on spaleniowi po uderzeniu pioruna i został ograbiony i zniszczony przez Szwedów. W 1911 r. rozpoczęto rozbudowę obecnego kościoła. Cała parafia wspierała ofiarami budowę świątyni, często oddając własne pieniądze, sprzedając inwentarz lub dając własny wkład pracy. Po 1945 r. proboszczami byli: ks. Marcin Zarębski (1936–1954), ks. Henryk Michałek (1954), ks. Stanisław Bryński (1954–1956), ks. Adam Wąs (1956–1960), ks. Aleksander Szczęsny (1960–1969), ks. Daniel Pacek (1969–1970), ks. Franciszek Matysiak (1970–1975), ks. Tadeusz Morawski (1975–1984), ks. Stanisław Kotkowski (1984–1994), ks. Łąbedzki (przez 5 miesięcy 1994 r.) i od 1995 r. proboszczem jest

Parafia pw. św. Jana Chrzciciela w Tczowie

ks. Stanisław Pietrucha. Obecnie wspomagają go księża wikariusze: ks. Stanisław Karasek i ks. Paweł Bukała.

Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Przylęku została erygowana 26 sierpnia 1926 r. Do parafii należą miejscowości: Andrzejów, Babin, Krzywda, Kulczyn, Lipiny, Mszadla Nowa (część), Okrężnica, Przylęk, Ruda, Rudki (część), Stefanów, Szlachecki Las. Proboszczami od 1945 r.

Parafia pw. Matki Bożej Częstochowskiej w Przylęku

byli: ks. Bernard Gabryszewski (1945–1947), ks. Stanisław Czechowski (1947–1954), ks. Jan Rzeczkowski (1954–1957), ks. Stanisław Wydra (1957–1971), ks. Stanisław Derda (1971–1976). Od 1976 r. proboszczem jest ks. Waław Ścierański. Odpusty w parafii obchodzone są na: Matki Bożej Częstochowskiej (26 sierpnia), św. Józefa (19 marca) i św. Piotra i Pawła (29 czerwca). Kronika parafialna

jest prowadzona od 1976 r. Adoracja Najświętszego Sakramentu odbywa się w każdą III sobotę IV tygodnia Adwentu. Cmentarz parafialny istnieje od 1926 r. Grupy działające przy parafii to ministranci i schola parafialna.

Parafia pw. Przemienienia Pańskiego w Kazanowie Iłżeckim została erygowana przed rokiem 1683. Do parafii należą: Czarnolas, Dębica, Kazanów, Kochanów, Kroców Większy i Mniejszy, Miechów, Ostrownica, Ostrownica Kolonia, Ostrówka, Osuchów. Kronika parafialna prowadzona od 1937 r. Proboszczami parafii po 1945 r. byli: ks. Leon Figarski (1951–1965), ks. Bogusław Polinceusz (1965–1974), ks. Kazimierz Strzyż (1974–1983). Obecny proboszczem jest ks. Czesław Błaszczkiewicz. Odpusty parafialne odbywają się na: Uroczystość Przemienienia Pańskiego (6 sierpnia) i św. Mikołaja (06 grudnia). Adoracja Najświętszego Sakramentu odbywa się w każdy wtorek po V niedzieli Wielkiego Postu. Cmentarz parafialny istnieje od 1797 r. Przy parafii działa schola parafialna, są też ministranci.

Parafia pw. Św. Floriana w Łagowie została erygowana w 1919 r. Do parafii należą miejscowości: Florianów, Karczunki Łagowskie, Mszadla Dolna, Mszadla Stara, Pająków, Polesie Duże i Małe, Wólka Łagowska, Wólka Zamojska, Załazy, Zamość Nowy i Zamość Stary. Proboszczowie po 1945 r.: ks. Adam Powęska (1937–1957), ks. Jan Ułanowicz (1957–1965), ks. Kazimierz Kasprzyk (1965–1971), ks. Leopold Łabędzki (1971–1994). Od 1994 r. proboszczem jest ks. Kazimierz Tynkowski. Odpusty w parafii odbywają się dwa razy w ciągu roku, na św. Floriana (4 maja) i MB Nieustającej Pomocy (niedziela po 24 czerwca). Dzień adoracji Najświętszego Sakramentu odbywa się 29 września. Na terenie parafii drugi kościół w Polesiu. Cmentarz parafialny istnieje od 1895 r. W parafii działają grupy: Koła Różańcowe dorosłych i dzieci, Straż Honorowa Serca Pana Jezusa, ministranci.

Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Jasięcu Soleckim

została erygowana 12 lipca 1921 r. Do parafii należą miejscowości: Barycz Stara, Barycz Nowa, Barycz Kolonia, Drozdów, Jasieniec Sycyna, Waclawów, Zastocze, Podborek. Proboszczowie po 1945 r.: ks. Jan Zwolski (1944–1954), ks. Jan Pietruszka (1954–1957), ks. Stefan Wadowski (1957–

Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Jasięcu Soleckim

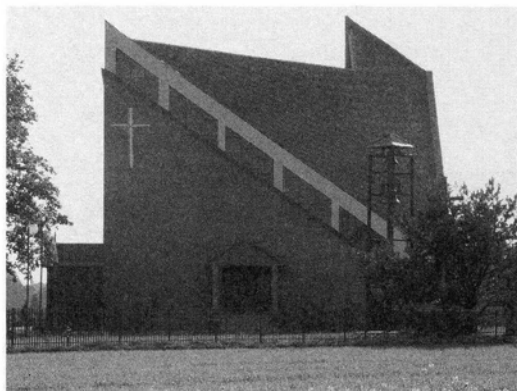
–1958), ks. Franciszek Gronkowski (1958–1966), ks. Józef Dziubek (1966–1978), ks. Henryk Wiśnios (1977–1986), ks. Bogumił Orłowski (1981–2003). Obecnie od 2003 r. proboszczem jest ks. Jarosław Brendel. Kronika parafialna prowadzona jest od 1944 r. Odpusty parafialne: Niepokalanego Poczęcia NMP (8 grudnia), Najświętszego Serca Pana Jezusa (piątek po oktawie Bożego Ciała).

Dzień adoracji Najświętszego Sakramentu – 17 kwietnia. Cmentarz na terenie parafii istnieje od 1921 r. Grupy działające przy parafii: Kółka Różańcowe, Straż Honorowa NSJ Pana Jezusa, ministranci, schola.

Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Zarzeczcu. Została erygowana dnia 01 czerwca 1991 r. Do parafii należą następujące miejscowości: Anielin, Dobrosławów, Janów, Kochanów, Kajetanów, Kuroszów, Leokadiów, Pachnowola, Piskorów, Sosnów, Wólka Pachnowolska. Pierwszym proboszczem parafii był ks. Józef Jarosz (1982–2001), od 2001 r. proboszczem jest ks. Krzysztof Ćwiek. Odpust parafialny z racji uroczystości św. Józefa obchodzony jest 19 marca. Na terenie parafii jest cmentarz, który istnieje od 1987 r. Przy parafii działają następujące grupy: Koło Żywego Różańca, Ministranci, grupa oazowa dziewcząt.

Parafia pw. Matki Bożej Fatimskiej Ługi. Bp Edward Materski erygował parafię 1 maja 1983 roku jako podziękowanie Matce Bożej za ocalenie życia Ojcu Świętemu. Administratorem został ks. Janusz Socha, który już wcześniej współpracował z mieszkańcami parafii. Rozpoczął się nowy etap w dziejach parafii, a mianowicie budowa nowej świątyni, która obecnie jest pięknym obiektem sakralnym w naszej diecezji. Dokonał tego wraz z ofiarnymi parafianami ks. Janusz Socha, który 18 lat poświęcił tej parafii. W roku 2000 nowym proboszczem parafii Ługi został ks. Sylwester Górecki.

Świątynia zbudowana jest na planie kwadratu. W ołtarzu głównym – jest to ołtarz przejściowy – znajduje się oryginalne drzewo dębu, na którym

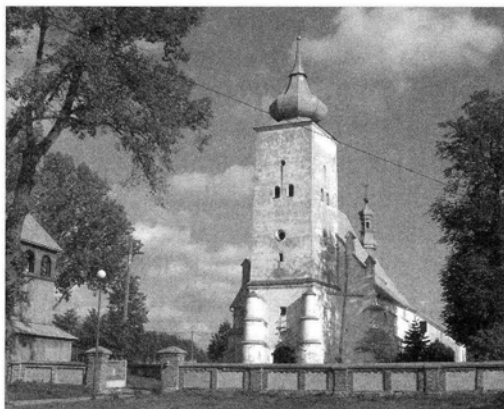
Parafii pw. Matki Bożej Fatimskiej Ługi

umieszczona jest figura Matki Bożej Fatimskiej. Po bokach kościoła znajdują się dwie kaplice poświęcone Miłosierdziu Bożemu i Słudze Bożemu Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II. Z naszej parafii pochodzi dwóch zakonników: franciszkanie – ojciec Wacław Maciejczyk i ojciec Szymon Bienias, ks. Stanisław Krajewski – pallotyn pracujący na misjach w Brazylii i ks. Dariusz Maciejczyk – pracujący w naszej diecezji. W zakonie Sióstr od Aniołów

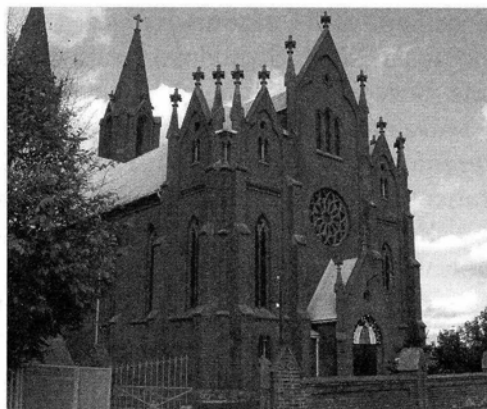
jest nasza parafianka siostra Dorota Tuzinek.

W parafii działa 5 Kółek Żywego Różańca. Jest grupa ministrancka i schola. Odpust odbywa się 13 października Uroczystość Matki Bożej Fatimskiej.

Parafie czarnoleskie

Parafia pw. św. Trójcy w Gródku

Parafia pw. św. Stefana w Policznie

Parafia pw. Niepokalanego Poczęcia w Wygodzie

Dąb papieski w Zwoleniu. W dniu 12 maja 2006 roku leśnicy z Nadleśnictwa Zwoleni na Placu Kościelnym przy parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu posadzili „Dąb Papieski” wyhodowany z żołądzi pochodzących z najstarszego w Polsce Dębu Chrobrego poświęconych 28 kwietnia 2004 r. w Rzymie przez Jana Pawła II. Drzewko posadzone w Zwoleniu jest jednym z 500 dębów sadzonych przez leśników w starannie wybranych miejscach w Polsce na pamiątkę pontyfikatu Wielkiego Papieża Polaka.

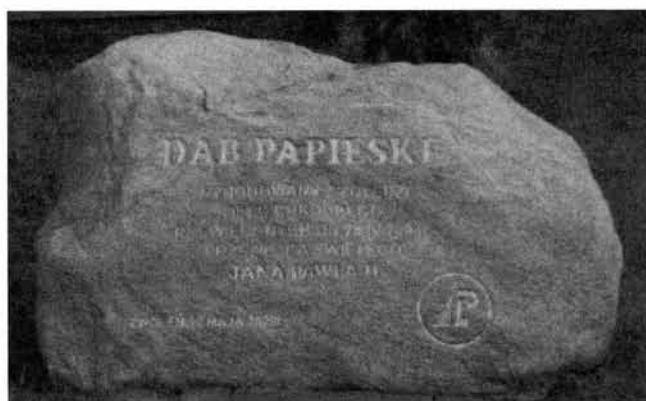
Aktu posadzenia dębu dokonali: J. Eksc. Ks. Bp. Stefan Siczek, proboszcz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu, ks. Kan. Bernard Kasprzycki, Poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Marzena Paduch, Dyrektor Regionalny Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu Dariusz Bąk, Starosta Zwoleni Jerzy Koziński, Burmistrz Zwolenia Zbigniew Buczma, Nadleśniczy Nadleśnictwa Zwoleni Zbigniew Jamróż. W czasie sadzenia werbliści i Orkiestra grali „Sygnał Miasta Zwoleni”. Na zakończenie rozległ się sygnał „Darz Bór” grany na rogu myśliwskim.

Uczestnicy ceremonii

Aktu posadzenia dokonuje Nadleśniczy Nadleśnictwa Zwoleni Zbigniew Jamróż

Kamień upamiętniający akt sadzenia „Dębu Papieskiego” przez leśników będzie przypominał mieszkańcom Zwolenia o pochodzeniu dębu rosnącego na Placu Kościelnym przy parafii pw. Krzyża Świętego

Parafia Ewangelicznych Chrześcijan w Piątkowie

W Piątkowie, 2 km od Czarnolasu znajduje się Kościół Ewangelicznych Chrześcijan KECh w RP, nawiązuje do nurtów reformacyjnych XVI stulecia, które zostały przeniesione do Rosji na przełomie XVIII i XIX w. W 1920 r. powstał na Wołyniu Związek Ewangelicznych Chrześcijan w Polsce.

Kościół oprócz swojej działalności duszpasterskiej prowadzi również działalność charytatywno-społeczną. Współpracuje z terenowymi ośrodkami pomocy społecznej, organizuje rodzinne poradnictwo przedmałżeńskie, małżeńskie i kryzysowe, warsztaty psychoedukacyjne dla rodzin, wdraża programy edukacyjne, m.in. dotyczące bezpieczeństwa dzieci – „Alfred Radzi”. Włącza się w rzeczową i finansową pomoc dla ofiar kataklizmów (np.: powódź w 1997 r. i 2001 r.) oraz pomoc świąteczną dla dzieci i młodzieży z rodzin patologicznych i ubogich („Gwiazdka Niespodzianka”). Lokalnie przy zborach działają służby pomocy ludziom uzależnionym od alkoholu i narkotyków, a także służby pomocy ludziom będącym w więzieniu. Organizuje wakacyjny wypoczynek dla dzieci z rodzin najuboższych, domów dziecka, szkół specjalnych. Kościół jest współzałożycielem fundacji „Głos Ewangelii” zajmującej się, poprzez współpracę z wieloma rozgłośniami radiowymi, propagowaniem chrześcijańskiego stylu życia oraz pogłębieniem wiedzy biblijnej. Kościół obecnie liczy 2870 wiernych, 61 duchownych, 56 zborów i placówek, 41 kaplic i Domów modlitw.

Dzięki ofiarności wyznawców z kraju i zagranicy oraz przychylności władz państwowych w 1980 roku rozpoczęto budowę Domu Modlitwy w Piątkowie.

Dnia 12.07.1987 r. powołano na stanowisko pastora zaboru brata Bolesława Wysoczyńskiego, który do chwili obecnej pełni tę funkcję.

Zbór Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan w Piątkowie jest małą społecznością, liczącą 32 osoby dorosłe, wraz z placówką w Dęblinie. Do zboru w Piątkowie należą wierni zamieszkali na terenie powiatu zwoleńskiego (Zwoleń, Wilczowola, Bierdzież, Piątków) i kozienickiego oraz placówka w Dęblinie.

*Pastor Bolesław
Wysoczyński*

Zbór Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan w Piątkowie

Szlachetne zdrowie

Krzysztof Jarosz

*Szlachetne zdrowie,
nikt się nie dowie,
jako smakujesz,
aż się zepsujesz*

Na zdrowie

Opieka zdrowotna

Szpital powiatowy w Zwoleniu

Organizacja ochrony zdrowia nad ludnością zamieszkującą teren ziemi zwoleńskiej w okresie powojennym przechodziła wiele zmian i przeobrażeń. Niewątpliwym wpływem na te przeobrażenia miała sytuacja socjoekonomiczna i polityczna państwa oraz rzeczywiste potrzeby zdrowotne.

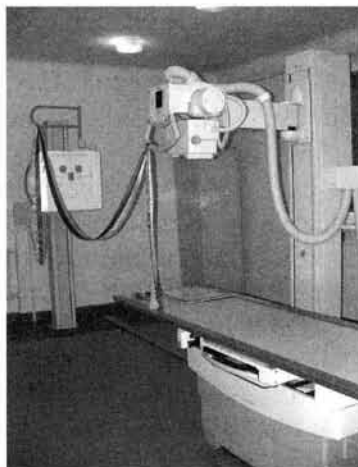
Po zakończeniu II wojny światowej w Zwoleniu pracowało dwóch lekarzy (lek. Leonard Perzyna, lek. D. Pilecki), jedna pielęgniarka (He-

lena Borzęcka), 2 położne (Katarzyna Kułaga, Janina Procka), rejestratorka Michalina Madej. Pierwsza Przychodnia w okresie powojennym funkcjonowała w budynku przy ul. Bogusza (drewniany budynek po przedszkolu). Przychodnię stanowiły dwa pomieszczenia – pomieszczenie na kartotekę oraz pomieszczenie do przyjmowania chorych, będące jednocześnie gabinetem lekarskim i gabinetem zabiegowym. Były tam też wydzielone pomieszczenia na tzw. porodówkę.

W 1947 roku została otwarta Izba Porodowa. Mieściła się w budynku przy ul. Wojska Polskiego (później funkcjonowała tam przez wiele lat poradnia przeciwgruźlicza).

W 1954 roku powstały powiaty. Pierwszym Kierownikiem Wydziału Zdrowia w Zwoleniu został **Wincenty Figurski**, a pierwszym dyrektorem Kolumny Sanitarnej felczer medycyny **Piotr Pęksyk**.

W 1956 roku uruchomiona została Poradnia Przeciwgruźlicza. Izba Porodowa i Przychodnia zostały przeniesione do drewnianego budynku na ul. Ludową – obecnie ten budynek już nie istnieje. Otwarta została też poradnia dla dzieci. Po-

Sprzęt radiologiczny

wstaje również Izba Chorych – 18 łóżek a Izba Porodowa została powiększona do 12 łóżek.

W latach 1957–1961 stanowisko kierownika Wydziału Zdrowia pełnił **Bogumił Kalbarczyk**. W 1958 roku powstała Stacja Pogotowia Ratunkowego. Kierownictwo stacji objął lek. **Zbigniew Pytlewski**. Od 1961–1968 roku stanowisko Kierownika Wydziału Zdrowia pełnił lek. Z. Pytlewski, natomiast obowiązki Kierownika Stacji Pogotowia Ratunkowego przejął lek. Janusz Olbrycht, który był jednocześnie inicjatorem uruchomienia Poradni Chirurgicznej. Personel powiększył się o dwóch specjalistów: lekarza ginekologa-położnika, który uruchomił poradnię dla kobiet oraz o lekarza fizyjatę, który przyjmuje w istniejącej już Poradni Przeciwgruźliczej.

Każdego roku personel medyczny poszerzał się o kolejnych pracowników, uruchamiano nowe poradnie: 1967 rok – Poradnia Laryngologiczna, 1968 rok – Poradnia Zdrowia Psychicznego, 1971 rok – Poradnia Okulistyczna.

Od 1970–1972 roku Kierownikiem Wydziału Zdrowia zostaje lek. ginekolog **Czesław Dyna**, a od 1972–1973 roku – lek. med. **Mieczysław Kurdzielewicz**. W 1973 powstaje Zespół Opieki Zdrowotnej. Pierwszym dyrektorem Zespołu był lek. **Zenon Sudoł**, naczelną pielęgniarką – mgr **Leokadia Dąbrowska**.

Rok 1975 to rok oddania do użytku nowego budynku Przychodni Rejonowej przy Aleji Pokoju 5. Powstają nowe poradnie specjalistyczne: ortopedyczna, neurologiczna, leczenia uzależnień od alkoholu, sportowa, urologiczna, kardiologiczna.

Rok 1975 to także rok przekształcenia budynku po Prezydium Powiatowej Rady Narodowej na potrzeby Szpitala. Początkowo w szpitalu funkcjonowały następujące oddziały: oddział wewnętrzny – 51 łóżek, pierwszym ordynatorem zostaje lek. Zenon Sudoł, pielęgniarką oddziałową **Maria Serafin**; izba porodowa – 21 łóżek, kierownikiem zostaje lek. **Edward Mularski**, starszą położną **Alicja Tatak**.

W 1977 roku, do wcześniej powstałych oddziałów dołącza także oddział dziecięcy na 25 łóżek, ordynatorem zostaje lek. **Urszula Sudoł**, pielęgniarką oddziałową **Krystyna Ordyk**. Oddział dziecięcy funkcjonuje do 1989 roku. Od 1976–1983 roku stanowisko dyrektora Zespołu pełnił lek. **Jan Łebek**.

W 1978 roku powstaje kolejny oddział szpitalny tj. oddział reumatologiczny na 26 łóżek, ordynatorem zostaje lek. **Stanisław Dzienis**, pielęgniarką oddziałową **Krystyna Malinowska**. W budynku Szpitala Rejonowego uruchomiony został także Punkt Krwiodawstwa. Funkcjonowała też kuchnia szpitalna i stołówka.

Od 1983–1991 roku stanowisko dyrektora zespołu pełnił lek. **Aleksander Pieczyński**, natomiast od 1991–1995 dyrektorem był lekarz **Janusz Cesarski**.

W latach 1996–1998 ponownie Zespołem Opieki Zdrowotnej kierował lekarz A. Pieczyński do czasu objęcia tej funkcji z kontraktu przez **Wiesławę Kutylę**, która sprawowała funkcję dyrektora do grudnia 2003 r.

Uchwałą powiatu zwoleńskiego od stycznia 2004 r. powierzono pełnienie tej funkcji lekarzowi **Krzysztofowi Jaroszowi**, który do chwili obecnej kieruje jednostką jako jej dyrektor.

W 1985 roku, w miejsce oddziału reumatologicznego, powstaje oddział dermatologiczny, który funkcjonował do lipca 2001 r.

W roku 1997 zostaje wydzielona Izba Przyjęć natomiast na skutek małej liczby porodów, zlikwidowana zostaje Izba Porodowa.

Restrukturyzacja szpitala przeprowadzona pod koniec lat 90 powoduje kolejne przekształcenia: likwidację części łóżek oddziału wewnętrznego i uruchomienie 10-łóżkowego oddziału medycyny paliatywnej (03.08.1999 r.); uruchomienie 20-łóżkowego zakładu pielęgnacyjno-opiekuńczego początkowo jako zagospodarowanie pomieszczeń po Izbie Porodowej; 01.03.2000 r., a następnie jego rozszerzenie do 38 – łóżek po zlikwidowanym oddziale dermatologicznym – 1.07.2001 r.

Krzysztof Jarosz

Pracownicy SPZZOZ

Aktualnie w strukturach Samodzielnego Publicznego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Zwoleniu funkcjonują następujące jednostki organizacyjne: 1. Przychodnia Rejonowa w Zwoleniu, Al. Pokoju 5: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet pielęgniarki i położnej środowiskowej rodzinnej, gabinety medycyny szkolnej; 2. Przychodnia Specjalistyczna w Zwoleniu, Al. Pokoju 5, poradnie: diabetologiczna, kardiologiczna, medycyny pracy, dermatologiczna, neurologiczna, gruźlicy i chorób płuc (ul. Ludowa 7), reumatologiczna, chorób zakaźnych, chirurgii ogólnej, urazowo-ortopedyczna,

okulistyczna, otolaryngologiczna, zdrowia psychicznego, terapii i uzależnień od alkoholu. 3. Szpital w Zwoleniu, ul. Wł. Jagiełły 12, oddziały: chorób wewnętrznych, medycyny paliatywnej, izba przyjęć, apteka zakładowa. 4. Pogotowie Ratunkowe w Zwoleniu, ul. Ludowa 7, Zespół Wyjazdowy „R” i „W”, Ambulatorium Chirurgiczne. 5. Zakład Diagnostyki Laboratoryjnej (Al. Pokoju 5). 6. Zakład Rentgenodiagnostyki (ul. Wł. Jagiełły 12). 7. Zakład Rehabilitacji. 8. Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy (ul. Wł. Jagiełły 12).

Samorząd powiatu złożył wniosek i pozyskał ze środków unijnych pieniądze na modernizację sprzętu i aparatury medycznej dla zwoleńskiej służby zdrowia w ramach projektu: ZPORR. Działanie 3.5. Lokalna infrastruktura społeczna. Poddziałanie 3.5.2. Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia.

Ośrodki zdrowia. W strukturach Zespołu Opieki Zdrowotnej w Zwoleniu funkcjonowały gminne i wiejskie ośrodki zdrowia. Były to Gminny Ośrodek Zdrowia w Kazanowie, Policznie, Przyłęku, Tczowie, Czarnolesie oraz Wiejski Ośrodek Zdrowia w Jasieńcu Soleckim i w Kowalkowie.

Ośrodek Zdrowia w Tczowie. W okresie powojennym pierwszą placówką służby zdrowia na terenie gminy Tczów był punkt felczerski w Bartodziejach, który funkcjonował w latach 1954–1960. Przyjmowali tam felczer med. Jasiński, K. Szymańska, P. Pęksyk. Pierwszym lekarzem, który podjął pracę na terenie Tczowa, był lek. Marian Cieloch, a następnie lek. Barszczyński, lek. Klimowicz, lek. M. Byro-Żółkiewska, lek. Henryk Marchalewski, a w ostatnich latach lek. Jerzy Harnatkiewicz. 11 kwietnia 1970 roku został oddany do użytku budynek, w którym mieści się aktualnie Ośrodek Zdrowia – początkowo funkcjonował pod nazwą Spółdzielnia Zdrowia, od 1975 roku jako Gminny Ośrodek Zdrowia, a od 2000 r. jako Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej.

Ośrodek Zdrowia w Czarnolesie. Pierwszą placówką służby zdrowia na terenie Czarnolasu, po II wojnie światowej, był Punkt Felczerski, który funkcjonował w latach 1956–1970. Kolejno zatrudnieni w nim byli: felczer med. Stanisław Grela, fel. med. Ryszard Grzeszczak, fel. med. Jerzy Turzyniecki. W 1970 roku powstał Ośrodek Zdrowia. Pierwszymi lekarzami, którzy podjęli pracę w Ośrodku Zdrowia, byli: lek. Mieczysław Kurdzielewicz i lek. Mieczysława Kurdzielewicz. Następnie pracowali tam lek. E. Wawrzak, lek. Bogumił Maj, lek. M. Kasprzycki. Budynek, w którym aktualnie przyjmowani są pacjenci, został oddany do użytku 15 lipca 1972 roku. Aktualnie Ośrodek Zdrowia w Czarnolesie należy do Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Policznie.

Ośrodek Zdrowia w Kazanowie. W okresie powojennym pierwszą placówką służby zdrowia działającą na terenie gminy Kazanów był Punkt Felczerski, który funkcjonował w latach 1953–1962. Prowadził go Kazimierz Napieraj. W 1962 roku Punkt Felczerski przemianowany został na Ośrodek Zdrowia. W tym czasie pracowali tam lek. H. Gołebiowski, lek. B. Majer, lek. K. Napieraj. W latach 1953–1963 na terenie gminy funkcjonowała Izba Porodowa, którą prowadziła położna Irmiona Dąbrowska. Budynek, w którym aktualnie mieści się Ośrodek Zdrowia, został oddany do użytku w 1984 roku. Przy Ośrodku Zdrowia w Kazanowie przez wiele lat działał bardzo prężnie Klub Honorowych Dawców Krwi, który organizował akcje honorowego oddawania krwi. Obecnie jest to Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Kazanowie.

Ośrodek Zdrowia w Kowalkowie. Funkcjonuje od 1986 roku. Aktualnie działa w strukturach Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Kazanowie.

Ośrodek Zdrowia w Jasińcu Soleckim. Pierwszą placówką, działającą w Jasińcu Sol., był Punkt Felczerski, który funkcjonował w latach 1954–1972. W 1972 roku punkt ten został przemianowany w Ośrodek Zdrowia. Od 1 lipca 2003 r. działalność placówki została zawieszona.

Ośrodek Zdrowia w Policznie. Pierwszą placówką, działającą na terenie gminy Policzna, był Punkt Pielęgniarski, który funkcjonował w latach 1953–1955. W 1955 roku rozpoczął działalność Punkt Felczerski, który w 1964 roku został przemianowany na Ośrodek Zdrowia. Nowy budynek został oddany do użytku w 1984 roku. Dzisiaj ośrodek funkcjonuje w strukturach Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Policznie.

Ośrodek Zdrowia w Załazach. Pierwszą placówką, działającą w Załazach, był Punkt Felczerski, który funkcjonował w latach 1956–1961. W 1961 roku został przemianowany na Ośrodek Zdrowia, który funkcjonuje do dnia

dzisiejszego w strukturach Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Przylęku.

Ośrodek Zdrowia w Przylęku. Pierwszą placówką, działającą na terenie gminy Przylęk, był Punkt Felczerski, który funkcjonował w latach 1954–1960. W roku 1960 został przemianowany na Spółdzielnię Zdrowia, a w roku 1975 na Ośrodek Zdrowia. Placówka funkcjonuje do dnia dzisiejszego w strukturach Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Przylęku.

Ośrodek Zdrowia w Pająkowie. Placówka powstała w 1967 roku. Aktualnie nie funkcjonuje. Ośrodek został zlikwidowany w 1999 roku.

Teresa Kacperczyk-Baran

Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna

SANEPID – Zwolen

Stacja Sanitarna w Zwoleniu, została wydzielona w 1954 r. z Sanepidu Kozienskiego, jako Powiatowa Kolumna Sanitarno-Epidemiologiczna w Zwoleniu.

Uchwałą Prezydium Rady Narodowej w Zwoleniu w 1956 r. powołano Powiatowego Inspektora Sanitarnego, jednocześnie zastępcę Kierownika Wydziału Zdrowia ds. Sanitarno-Epidemiologicznych.

W latach 1956–1974 organem założycielskim był Wydział Zdrowia

w Zwoleniu, a jednostką nadrzędną Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Kielcach.

W latach 1975–1998 Stacja była jednostką terenową i podlegała bezpośrednio Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Radomiu. Obejmowała wówczas swoim zasięgiem gminy: Garbatka, Gniewoszów, Gózd, Tczów, Kazanów, Przylęk, Policzna, Zwolen.

PSSE w Zwoleniu zajmuje dwa budynki zlokalizowane przy ul. Bogusza 37, które stanowią własność Stacji. Grunty pod zabudowę są własnością Skarbu Państwa, oddaną w stały zarząd Stacji. Stacja obejmuje swym zasięgiem powiat zwoleński. Dyrektorem Stacji od 13 lat jest lek. med. **Teresa Kacperczyk-Baran**, specjalista chorób zakaźnych i epidemiologii. Wcześniej funkcję tę pełnili: **Piotr Pęksyk** (1956–1957), **Jan Kacperczyk** (1958–1970), **Ryszard Grzeszczak** (1971–1975), **Marian Fidor** (1975–1979), **Danuta Majewska** (1979–1992).

Z chwilą powstania powiatów, od roku 1999, Stacja jest jednostką powiatową. W latach 1999–2001 była jednostką pomocniczą starostwa powiatowego w Zwoleniu, a merytoryczny nadzór nad Stacją sprawowała Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie O/Z w Radomiu.

Od stycznia 2002 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny bezpośrednio podlega Państwowemu Wojewódzkiemu Inspektorowi Sanitarnemu w Warszawie.

Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Zwoleniu działa w oparciu o Ustawę o Inspekcji Sanitarnej z dnia 14 marca 1985 r. z późn. zmianami. Inspekcja Sanitarna jest organem powołanym do nadzoru nad: higieną środowiska, higieną pracy w zakładach pracy, higieną w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych oraz ośrodkach wypoczynku, warunkami zdrowotnymi żywności i żywienia, zapobieganiem i zwalczaniem chorób zakaźnych, działalnością oświatowo-zdrowotną w celu ukształtowania odpowiednich postaw i zachowań zdrowotnych, przestrzeganiem wymagań higienicznych i zdrowotnych budowy i przebudowy obiektów budowlanych, dopuszczeniem do użytku tych obiektów oraz w przejmowaniu eksploatacji wybudowanych i przebudowanych zakładów.

W stacji działają komórki organizacyjne: 1. Bieżący nadzór sanitarny, w skład którego wchodzi: sekcje higieny komunalnej, higieny żywności, żywienia i przedmiotów użytku, epidemiologii, sekcja higieny pracy oraz stanowisko pracy ds. oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia i stanowisko pracy zapobiegawczego nadzoru sanitarnego. 2. Zintegrowane laboratorium badania wody. 3. Oddział ekonomiczno-administracyjny.

W wyżej wymienionych komórkach zatrudnionych jest 29 osób.

W 2003 roku w laboratorium badania wody został wdrożony System Jakości zgodny z normą PN-EN-ISO/IEC 17025.

Po przeprowadzonym w lutym bieżącego roku audycie akredytowanym przez Polskie Centrum Akredytacji laboratorium uzyskało akredytację. W chwili obecnej doskonalony jest system jakości w komórkach bieżącego nadzoru sanitarnego.

Dzięki działaniom podejmowanym przez Inspekcję Sanitarną oraz współpracujące komórki administracji publicznej nastąpiła poprawa stanu sanitarno-epidemiologicznego nadzorowanych obiektów. Obserwuje się poprawę warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności. W zakładach nauczania poprawie uległy warunki dożywiania dzieci. Zaobserwowano poprawę stanu publicznych ujęć wody w związku z prowadzonym monitorin- giem kontrolnym i przeglądowym jakości wody w wytypowanych punktach.

W ostatnich latach nie odnotowano zbiorowych zatruc pokarmowych w obiektach użyteczności publicznej nadzorowanych przez Inspekcję Sanitarną. Dzięki systematycznemu nadzorowi w zakresie szczepień ochronnych odsetki zaszczepionych dzieci i młodzieży wynoszą ponad 95%. Zapewnia to utrzymanie odporności zbiorowskiej i chroni przed masowymi zachorowaniami na choroby zakaźne.

W placówkach oświatowo-wychowawczych realizowane są interwencje programowe i nieprogramowe oraz prowadzona działalność edukacyjno-szkoleniowa. Ponadto od roku 1999 działa w stacji punkt szczepień, w którym prowadzone są odpłatne szczepienia, m.in. przeciwko WZW typu „B”, WZW typu „A”, grypie, itp.

W ubiegłym roku stacja dzięki dotacji z WFOŚiGW oraz Ministerstwa Zdrowia przeprowadziła termomodernizację budynków. Wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, ocieplono ściany, wykonano elewację zewnętrzną budynków.

Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Zwoleniu współpracuje ze Starostwem Powiatowym, Urzędem Miejskim, Urzędami Gmin, Inspekcją Weterynaryjną, Strażą Pożarną, Policją, Urzędem Skarbowym, jak również z komórkami administracji publicznej w przypadku wystąpienia kłesk żywnościowych (powódź, ataki bioterrorystyczne itp.) lub pogorszenia się sytuacji epidemiologicznej na podległym terenie.

13.09.2005 r., w siedzibie Starostwa Powiatowego w Zwoleniu, odbyła się konferencja zorganizowana przez Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną. Spotkanie zorganizowano z okazji otrzymania certyfikatu akredytacji przez Laboratorium Badania Wody.

Certyfikat Akredytacyjny NR AB 612 został przyznany przez Polskie Centrum Akredytacji, po przeprowadzonym 14 lutego 2005 r. audicie zewnętrznym.

Akredytacja obejmuje 13 oznaczeń w zakresie parametrów fizykochemicznych i mikrobiologicznych.

Gospodarzem spotkania była Dyrektor Stacji Teresa Kacperczyk-Baran. Uroczystego wręczenia certyfikatu dokonał Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie dr Zbigniew Kutyba.

W uroczystości udział wzięli m.in.: parlamentarzyści, władze samorządów lokalnych oraz pracownicy Stacji.

Nadanie certyfikatu. Gratulacje pracownikom stacji składa wojewoda mazowiecki Leszek Mizieliński

Inspekcja weterynaryjna w Zwoleniu

Powstanie służb weterynaryjnych, na terenie obecnego powiatu zwoleńskiego, wiąże się głównie z wybudowaniem, w 1925 roku w Zwoleniu, rzeźni miejskiej, co spowodowało konieczność zapewnienia obsługi weterynaryjnej w zakresie przedubojowego i poubojowego ubijanych zwierząt

Początkowo badanie to prowadził lekarz weterynarii dojeżdżający z Garbatki. W latach 1930–1939 Zwoleń posiadał już własnego lekarza, obsługującego rzeźnię i prowadzącego praktykę prywatną w zakresie leczenia zwierząt. Był to lekarz wet. **Alfons Fucik**, który jako major rezerwy został w 1939 roku zmobilizowany i później zamordowany w Katyniu. W latach 1940–1950 leczeniem zwierząt i badaniem mięsa zajmował się lek. wet. **Julian Ramocki**. W roku 1950 zaczęto organizować Państwowe Zakłady Lecznicze dla Zwierząt (zwane dalej lecznicami). Pierwszy taki zakład został utworzony w Zwoleniu. Do 1951 r. kierownikiem był lek. wet. **Ciepielowski**, a od 1951 do 1953 roku lek. wet. **Tadeusz Wolski**.

W roku 1953 kierownictwo lecznicy zwierząt w Zwoleniu objął lek. wet. **Stanisław Janowski**, wybitny fachowiec w tej dziedzinie i wspaniały organizator. Jemu to w głównej mierze należy zawdzięczać dalszy prężny rozwój służby weterynaryjnej na terenie obecnego powiatu Zwoleń. Pracował on na terenie powiatu zwoleńskiego aż do swojej śmierci w 1997 roku. W latach 1953–1984 pełnił funkcję kierownika lecznicy w Zwoleniu, a w latach 1984–1989 jako kierownik Oddziału Terenowego Wojewódzkiego Zakładu Weterynarii w Zwoleniu.

Kolejną lecznicą zwierząt utworzoną w roku 1953 była lecznica w Łagowie obsługująca teren gminy Przyłęk. W roku 1954 utworzono lecznicę w Kazanowie, obsługującą teren obecnych gmin Kazanów i Tczów.

W roku 1954 w ramach reorganizacji administracyjnej kraju powstał powiat zwoleński, a z nim Powiatowy Zakład Weterynarii w Zwoleniu. Jednostka ta zajmowała się nadzorem i organizacją pracy lecznic, działających na terenie nowo utworzonego powiatu i podlegała nadzorowi merytorycznemu Wojewódzkiego Zakładu Weterynarii w Kielcach, zaś finansowemu Powiatowej Radzie Narodowej w Zwoleniu. Zakład znajdował się przy lecznicy zwierząt w prywatnym drewnianym domu przy ulicy Krzywej 13, w którym później mieściło się przedszkole.

Pierwszym Powiatowym Lekarzem Weterynarii i kierownikiem Zakładu w Zwoleniu był lek. wet. **Julian Ramocki**. Po jego wyjeździe Powiatowym Lekarzem Weterynarii został lek. wet. **Tadeusz Bolesławski** a następnie, do 1961 roku, był lek. wet. **Stanisław Flaczek**. Po jego odejściu stanowi-

Pracownicy IW

sko Powiatowego Lekarza Weterynarii i kierownika Powiatowego Zakładu Weterynarii objął lek. wet. **Henryk Czerwiński**, który pełnił tę funkcję do roku 1975

W międzyczasie w roku 1959, dzięki staraniom lek. wet. **Stanisława Janowskiego**, wybudowano i oddano do użytku budynek przy ul. Wojska Polskiego 80 z przeznaczeniem wyłącznie dla potrzeb weterynarii. Przeniesiona została do niego lecznica dla zwierząt i Powiatowy Zakład Weterynarii (mieszczące się w nim do dnia dzisiejszego), któremu podlegały już lecznice powstałe w okresie jego działalności, tj. lecznica zwierząt w Policznie, utworzona w roku 1955 i obsługująca teren gminy Policzna, lecznica zwierząt w Kowalkowie, utworzona w roku 1962 i obsługująca teren będący zlepkiem oko-

licznych wiosek, należących do gmin: Kazanów pow. Zwolen, Ciepeliów pow. Lipsko, Skaryszew i Ilża pow. Radom. W roku 1966 powstała lecznica zwierząt w Przylęku, obsługująca połowę gminy Przylęk. Ostatnią lecznicą zwierząt, która powstała w roku 1977, już po rozwiązaniu powiatów, była lecznica dla zwierząt w Tczowie.

Powiatowy Zakład Weterynarii w Zwoleniu funkcjonował do 1975 roku.

W roku 1997 Zakłady Weterynarii zostały przekształcone w inspekcje i tak Wojewódzki Zakład Weterynarii stał się Wojewódzkim Inspektorem Weterynarii, a Rejonowy Oddział Weterynarii Rejonowym Inspektorem Weterynarii. W 1998 roku lek. wet. **Marek Adamczyk** został dyrektorem Wojewódzkiego Inspektoratu Weterynarii w Radomiu, a Rejonowym Lekarzem Weterynarii i kierownikiem 2-osobowego Inspektoratu lek. wet. **Anna Staszewska**, która obecnie sprawuje nadzór na terenie obecnych powiatów Lipsko i Zwolen. Stan taki trwał do 01.01.1999 roku, kiedy to w ramach reformy administracji państwowej utworzono powiaty i 16 dużych województw w skali kraju. W ten sposób Rejonowy Inspektorat Weterynarii w Zwoleniu został przekształcony w Powiatowy Inspektorat Weterynarii, jako jednostkę podległą merytorycznie Wojewódzkiemu Lekarzowi Weterynarii w Siedlcach, a finansowo Starostwu Powiatowemu w Zwoleniu. Rozszerzono zakres kompetencji Inspekcji Weterynaryjnej a pełną rachunkowość przekazano do Powiatowego Inspektoratu Weterynarii.

W chwili obecnej Powiatowy Lekarz Weterynarii w Zwoleniu, przy pomocy aparatu pomocniczego jakim jest biuro Powiatowego Lekarza Weterynarii, sprawuje nadzór nad 8 prywatnymi lecznicami weterynarii: w tym 2 lecznice w Zwoleniu. Właścicielem jednej jest lek. wet. **Alojzy Szarpak**,

drugiej **Arkadiusz Skóra**, zatrudniający lek. wet. Michała Makowieckiego oraz dwu lek. wet. stażystów, dwie lecznice dla zwierząt w Policznie: jedna stanowi własność lek. wet. Czesława Zdrzalika, druga lekarza wet. Mariana Janowskiego. Kolejną lecznicą jest lecznica w Łagowie, której właścicielem jest lek. wet. Jerzy Sałbut. Następną jest lecznica dla zwierząt w Tczowie, stanowiąca współwłasność lek. wet. Jacka Piechoty i lek. wet. Mariusza Bissa. Właścicielem lecznicy w Kazanowie jest lek. wet. Tomasz Tyburski, zaś właścicielem lecznicy w Kowalkowie lek. wet. Sławomir Ciechowicz. Inspekcja Weterynaryjna w Zwoleniu realizuje zadania z zakresu ochrony zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego w celu zapewnienia ochrony zdrowia publicznego.

Anna Stypińska

Stowarzyszenie na rzecz Pomocy Rodzinie i Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych

Nowa organizacja pozarządowa w powiecie zwoleńskim została zarejestrowana 29.06.2001 roku w Warszawie jako organizacja pożytku publicznego.

Pomysłodawcą powołania nowej organizacji pozarządowej była **Anna Stypińska** – Kierownik Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Zwoleniu.

Najważniejszym statutowym celem był zamiar zorganizowania warsztatu terapii zajęciowej dla 30 osób niepełnosprawnych.

W zebraniu założycielskim uczestniczyli: Henryk Chołuj, Honorata Dziwisz, Barbara Harnatkiewicz, Wanda Konopka, Stanisław Kopciński, Anna Lidak, Anna Malec, Maria Madejska, Wioletta Mita, Małgorzata Mordzińska-Słyk, Romuald Paklerski, Zofia Ratuszyńska, Krystyna Skorek, Anna Stypińska, Waldemar Urbański, Longin Wawrzonek, Zofia Ziemkiewicz.

Zarząd Stowarzyszenia: **Waldemar Urbański** – Przewodniczący Zarządu, **Anna Stypińska** – Z-ca Przewodniczącego Zarządu, **Barbara Harnatkiewicz** – Sekretarz, **Romuald Paklerski** – Skarbnik, **Krystyna Skorek** – Członek.

Komisja Rewizyjna Stowarzyszenia: Longin Wawrzonek – Przewodniczący, Anna Lidak – Członek, Wanda Konopka – Członek.

Radni Rady Powiatu w Zwoleniu minionej kadencji wspólnie przekazali swoje diety na opłacenie kosztów związanych z rejestracją w KRS nowo tworzonej organizacji.

Aktualnie członkami Stowarzyszenia są 52 osoby zamieszkałe lub zatrudnione na terenie powiatu zwoleńskiego.

Członkowie Założyciele Stowarzyszenia uznali, że statutowe zadanie założenia warsztatu terapii zajęciowej (WTZ) dla osób niepełnosprawnych jest celem priorytetowym.

Jednym z pierwszych dokonań Zarządu Stowarzyszenia było podpisanie umowy z Urzędem Miasta w dniu 23.07.2001 r. na dzierżawę zabudowanej nieruchomości w Zielonce Starej po byłej szkole podstawowej z przeznaczeniem na warsztat terapii zajęciowej na okres 10 lat.

Umowa ta została zmieniona 05.12.2002 roku na umowę użyczenia tej nieruchomości wraz z budynkiem na okres 20 lat.

W dniu 31.03.2004 r., Walne Zebranie Członków podjęło uchwałę w sprawie zmiany nazwy Stowarzyszenia na Rzecz Pomocy Rodzinie na Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie i Poszkodowanym w Wypadkach Komunikacyjnych. Rozszerzono zapis statutu o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

W ciągu czteroletniej działalności prowadzono zbiórki artykułów spożywczych i przemysłowych, używanych mebli i ubrań. Organizowano imprezy o charakterze integracyjnym (mikołajki, choinki, dzień dziecka, zabawy noworoczne) i zbiórek charytatywnych (paczki żywnościowe, talony, pomoc rzeczowa itp.).

Zarząd inicjuje w sklepach Świąteczną Zbiórkę Żywności pn. „Podziel się zakupami z ubogimi rodzinami”.

Dzięki zaangażowaniu Zarządu Stowarzyszenie realizuje program „Dostarczania żywności najuboższej ludności Unii Europejskiej 2003/2004 r.”, a ośrodki pomocy społecznej powiatu przekazały 322 rodzinom 3600 kg żywności z Radomskiego Banku Żywności. Utworzono salę komputerową z dostępem do Internetu w Publicznej Szkole Podstawowej im. Wł. Jagiełły w Zwoleniu, przystosowanej dla osób niepełnosprawnych

W ciągu czterech lat działalności Stowarzyszenia 2001–2005 w wyniku podejmowanych i realizowanych inicjatyw pomoc uzyskało ponad 2 tysiące osób.

Ukoronowaniem działań Zarządu Stowarzyszenia w zakresie rehabilitacji społecznej jest zorganizowanie i funkcjonowanie Warsztatu Terapii Zajęciowej w Zielonce Starej dla 30 osób niepełnosprawnych.

Aktywna działalność Zarządu Stowarzyszenia w zakresie współdziałania z funkcjonującymi na terenie powiatu organizacjami pozarządowymi umożliwia wspieranie działań tych organizacji na rzecz członków i ich rodzin.

Przeprowadzenie wielu działań, o których mowa wyżej, wiąże się z ogromem pracy, poświęceniem, operatywnością, profesjonalizmem zawodowym oraz wrażliwością na biedę i na wrażliwość społeczną wszystkich Członków Zarządu a przede wszystkim Przewodniczącego – Waldemara Urbańskiego i Z-cy Przewodniczącego Anny Stypińskiej.

Warsztat Terapii Zajęciowej

Budynek Warsztatu Terapii Zajęciowej w Zielonce Starej

Warsztat Terapii Zajęciowej w Zielonce Starej działa od 01.12.2003 roku, realizując zadania powiatowe z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej u osób niepełnosprawnych powyżej 16 roku życia, uznanych za niezdolnych do podjęcia zatrudnienia.

Kierownik WTZ: Grażyna Jargot

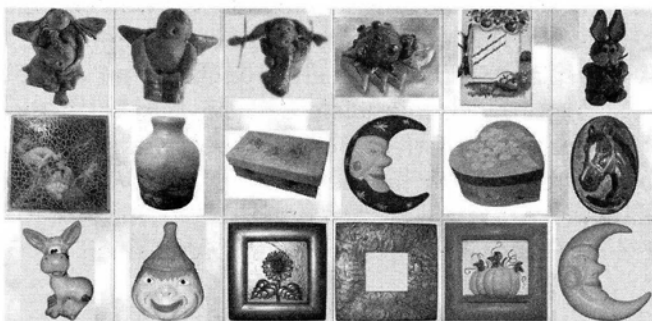
Realizacja celu odbywa się poprzez: rozwój umiejętności wykonywania czynności życia codziennego, przygotowanie do życia w środowisku społecznym, opanowanie czynności przysposabiających do pracy, rozwijanie podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, inne wskazane działania.

Rehabilitacja odbywa się głównie w czasie zajęć praktycznych w pracowniach: ceramicznej; stolarskiej; informatycznej; haftu; kulinarnej i nauki samoobsługi; muzycznej; gabinecie rehabilitacyjnym.

Uczestniczy w nich 30 osób, które WTZ traktują jak swój drugi DOM. W ramach terapii wykonane prace eksponowane są do sprzedaży na stoisku kiermaszowym WTZ.

Kierownik WTZ: Grażyna Jargot, Księgowa: Danuta Rogala, Pracownik socjalny: Bożena Potrząsaj, Rehabilitant: Małgorzata Ziolkowska, Terapeuci pracowni: a) kulinarnej – Agnieszka Pedrycz, b) ceramicznej – Jan Oko, c) stolarskiej – Paweł Suwała, d) muzycznej – Honorata Ciecieląg, e) haftu – Agata Kubicka, f) informatycznej – Radosław Gunia, pracownik gospodarczy – Agnieszka Mazur, kierowca – Jacek Gawęł.

Pracownia kulinarna i nauki samoobsługi. Celem jej jest prowadzenie zajęć kształtujących prawidłowe nawyki w zakresie higieny osobistej, wykony-

Wyroby pracowni kulinarnej i nauki samoobsługi

wanie czynności porządkowych w kuchni i jadalni oraz przygotowanie posiłków, prowadzenie ogródka przydomowego. Pracownia ta planuje i przygotowuje poczęstunki dla solenizantów z okazji urodzin uczestników, sporządza potrawy na okolicznościowe spotkania w Warsztacie (Wigilia, wielkanoc, Dzień Matki, itp.).

Pracownia ceramiczna. W pracowni ceramicznej uczestnicy uczą się pracować z gliną jako tworzywem. Od prostych form – koraliki, waleczki po wazy, misy, rzeźby. Sam kontakt z gliną jest dużym doświadczeniem. Wyroby zdobią, malują i szkliwią. Uczą się toczyć na kole garncarskim oraz wypalać glinę w piecu ceramicznym. Wyrabiają w sobie samodzielność i kreatywność.

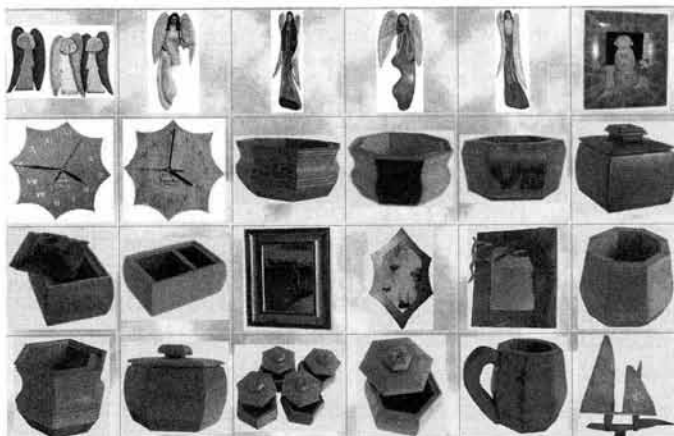
Pracownia stolarska. Pracownia stolarska uczy systematyczności, dokładności, cierpliwości, rozwija

wyobraźnię. Uważliwa na piękno i kształci osobowość rozwijając ekspresję twórczą, daje możliwości uczestnikom wyrażania swoich uczuć za pomocą różnych technik plastycznych. Przedmioty wykonywane przez uczestników służą konkretnym celom – są to przedmioty użytkowe (półki, ramy, ławki itp.).

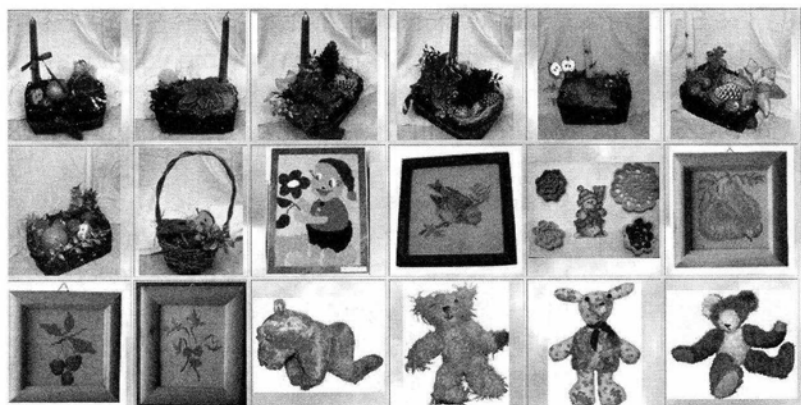
Pracownia muzyczna. Podstawowym środkiem oddziaływania terapeutycznego jest muzyka i ruch, które oddziałują na uczestników pozaintelektualnie, pobudzająco, porządkując ich uczucia. W pracowni uczestnicy nabywają wiedzę z zakresu obsługi podstawowego sprzętu audio, podstaw gry na instrumentach muzycznych, nauki śpiewu i tańca – wszystko to zaliczane jest do muzykoterapii.

Pracownia haftu. W pracowni kładzie się nacisk na umiejętności praktyczne: szycie ręczne i maszynowe, haftowanie, wyszywanie różnymi ściegami, robótki szydełkowe, prucie i zwijanie wełny, elementy makramy, kompozycje z tkanin na płaszczyźnie, malowanie na tkaninie, wykonywanie pluszowych maskotek, wykonywanie ciekawych prac metodą batiku oraz prace dekoracyjne.

Pracownia informatyczna. Uczy podstawowych zasad pracy i obsługi komputera. Uczestnicy poznają podstawowe programy komputerowe.

Wyroby pracowni stolarskiej

Wyroby pracowni haftu

Uczestnicy podczas zajęć piszą, malują, projektują dyplomy, kalendarzyki, ulotki i zaproszenia. Pracownia informatyczna dba również o stronę internetową WTZ-u oraz prowadzi filmotekę warsztatową. Dodatkowo uczestnicy uczą się pracować ze szkłem – przechodzą przez wszystkie etapy powstawania witrażu metodą Tiffani’ego, projektują, komponują i później pod okiem instruktora wytwarzają witraże.

Rehabilitacja. W gabinecie rehabilitacji korygowane są dysfunkcje. W zajęciach indywidualnych lub grupowych biorą udział wszyscy uczestnicy Warsztatu. Każdy przychodzi na zajęcia trzy razy w tygodniu. Oprócz ćwiczeń, odbywają się także zajęcia sportowe. Wykorzystywany jest do rehabilitacji rowerek magnetyczny, UGULL, stół tenisowy, materace, drabinki, rower górski oraz boisko.

Sport

Stanisław Leśniewski

Powiatowy Szkolny Związek Sportowy

Sport szkolny na terenie powiatu zwoleńskiego i Zwolenia ma bogate i długie tradycje. W latach 60. ubiegłego stulecia Powiatowe władze oświatowe zaczęły poświęcać więcej uwagi sprawom sportu szkolnego. Do obowiązkowego programu nauczania wychowania fizycznego wprowadzono zajęcia nadobowiązkowe tak zwane SKS-y, czyli Szkolne Kluby Sportowe.

W powiecie zwoleńskim Zarząd Powiatowy Szkolnego Związku Sportowego rozpoczął działalność sportowo-organizacyjną 13 maja 1965 r., tj. ponad 40 lat temu. Pierwszym Prezesem Zarządu Powiatowego SZS został mgr **Seweryn Szerla** – nauczyciel WF w Liceum Ogólnokształcącym w Zwoleniu, sekretarzem natomiast mianowany został, przez Inspektora Szkolnego Jana Wodeckiego, mgr Tadeusz Gołda. Powiatowy SZS koordynował działalność sportową w szkołach podstawowych i średnich. W powiecie zwoleńskim było w tym okresie ponad 50 szkół podstawowych ośmioklasowych. Technikum Rolnicze również realizowało program sportowy. Kalendarz imprez sportowych był bardzo bogaty i napięty w terminach. Kierowany był do różnych grup wiekowych uczniów, oddzielny dla dziewcząt i chłopców. Obecny kalendarz zawodów sportowych jest podobny. Powiat podzielony był na sześć rejonów sportowych. Mistrzowie z rejonów uzyskiwali awans do zawodów na szczeblu powiatowym. W okresie zimowym masowo organizowane były lodowiska przy szkołach. W sportach zimowych były biegi tyżwiarskie na różnych dystansach, Złoty Krążek dla chłopców i Błękitna Sztafeta dla dziewcząt. Największe osiągnięcia w sportach zimowych uzyskiwała Szkoła Podstawowa w Jasieńcu Soleckim, Szkoła Podstawowa Nr 2 w Zwoleniu i Wólka Zamojska. Życie sportowe wrzało, szkoły posiadały dużo sprzętu sportowego, nauczyciele mieli płatne za przepracowane zajęcia sportowe w szkołach i zawodach międzyszkolnych.

W kolejnych latach funkcje Prezesa Powiatowego SZS pełnili: **Józef Pękala**, **Emilia Urbanek**, a sekretarza SZS: **Stanisław Leśniewski**, **Stanisław Łyjak**, **Zdzisław Procki**, **Kazimierz Kuciara**. Zarząd Powiatowy SZS współpracował z Powiatowym Komitetem Kultury Fizycznej, którym kierował **Czesław Sowa** oraz Powiatową Radą LZS – **Bogdan Płachta**.

W Zwoleniu powstał Zarząd Miejsko-Gminny SZS z prezesem **Marią Szepietowską**, sekretarzem **Lucyną Surmacz** i członkami zarządu: **Stanisławem Le-**

śniewskim, Kazimierzem Kuciara, Władysławem Fliszkiewiczem, Grażyną Zielińską. Do władz wojewódzkich SZS zostali wybrani **Stanisław Leśniewski i Kazimierz Kuciara.**

Doniosłym wydarzeniem tego okresu były następujące imprezy: organizacja III Radomskiej Olimpiady Młodzieży w 1980 roku oraz zorganizowanie wojewódzkiej narady działaczy SZS i ZHP, na której podpisano wspólne porozumienie o współpracy tych organizacji (1978 rok). W kalendarzu imprez sportowych na stałe zapisał się bieg **Sycyna – Zwoleń**, a wcześniej **Czarnolas – Zwoleń**. Masowe biegi przełajowe, z okazji uroczystości związanych z Janem Kochanowskim, organizowane są do dziś w zmienionej formie w Sycynie i Policznie. Z okazji wspomnianych wyżej zorganizowanych imprez wojewódzkich, w Zwoleniu odbyły się masowe pokazy gimnastyczne dziewcząt, przygotowane przez nauczycieli wychowania fizycznego, pod kierunkiem Lucyny Surmacz, wybudowana została sala gimnastyczna w SP Nr 2 pod kierunkiem Kazimierza Kuciary.

W celu sprawnego kierowania działalnością sportową Zarząd Wojewódzki SZS powołał w Zwoleniu Zarząd Rejonowy, w skład którego wchodziło 11 gmin z byłego powiatu lipskiego i zwoleńskiego (1980 r.). Do 2000 roku funkcje sekretarza rejonowego pełnił Stanisław Leśniewski. Okres transformacji ustrojowej w Polsce negatywnie odbił się na pracy SZS w Zwoleniu. Poważny brak środków finansowych na organizację imprez sportowych, spowodował, że wiele zadań sportowych nauczyciele wychowania fizycznego zaczęli wykonywać społecznie. W 1999 roku Polska przeżywa kolejną reformę administracyjną, utworzone zostały powiaty, na czele których stanęli starostowie. Aby dostosować działalność organizacyjną SZS do następujących zmian administracyjnych działacze SZS (nauczyciele WF), z inicjatywy Stanisława Leśniewskiego, organizują 23 listopada 1998 roku zebranie założycielskie powiatowego SZS w Zwoleniu. Sąd Okręgowy w Radomiu w dniu 12 kwietnia 1999 roku, postanawia wpisać do rejestru stowarzyszeń Powiatowy SZS w Zwoleniu z siedzibą w SP Nr 1 w Zwoleniu.

25 stycznia 2000 roku walne zebranie Powiatowego SZS wybiera władze powiatowe SZS. Działacze SZS uzyskują podstawy prawnego działania na terenie powiatu zwoleńskiego. Prezesem Powiatowego SZS wybrano Jerzego Markiewicza, do składu Zarządu weszły następujące osoby: Sławomir Przepiórka, Tomasz Kwaśnik, Stanisław Leśniewski, Barbara Głowacka, Maciej Mężyk, Andrzej Cieślik. W skład komisji rewizyjnej wybrano: Jerzego Brzozowskiego, Jana Trysińskiego i Eugeniusza Chmielewskiego. Główny cel działalności SZS to realizacja programu powszechnej aktywności fizycznej dzieci i młodzieży. W realizacji tego działania Powiatowy SZS aktywnie współdziała ze Starostwem Powiatowym, Wójtami gmin, Burmistrzem Zwolenia, dyrektorami szkół i nauczycielami wychowania fizycznego. Główną formą działalności SZS są zawody sportowe na szczeblu szkoły gminy, powiatu, rejonu wojewódzkiego organizowane cyklicznie dla ogółu młodzieży przez cały rok szkolny. Realizowany jest program „Animatora Sportu”, który ma na celu w skromnym zakresie wspomóc szkolnych klubów sportowych dodatkowymi środkami finansowymi dla nauczycieli prowadzących zajęcia sportowe z młodzieżą. Program „Animatora Sportu” ma przede wszystkim przynieść spontaniczną radość

z ruchu i zachęcić uczestników do systematycznych ćwiczeń fizycznych, będących podstawowym składnikiem zdrowego stylu życia jednak ilość „Animatorów Sportu” jest zbyt skromna, aby zaspokoić potrzeby w tym zakresie.

W 2004 roku działalność SZS przebiegała pod hasłem 50-lecia powstania tej organizacji. Z okazji tej rocznicy odbyło się uroczyste spotkanie działaczy SZS nauczycieli wychowania fizycznego. Znaczna grupa nauczycieli została wyróżniona pamiątkowymi medalami okolicznościowymi, dyplomami. W spotkaniu uczestniczył Marian Woronin – znany olimpijczyk, Przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej SZS, Seweryn Szerła, starosta zwoleński wraz z wicestarostą, burmistrz Zwolenia, wójtowie gmin i dyrektorzy szkół. W prowadzonym programie współzawodnictwa powiatowego SZS w Zwoleniu, w realizacji VI Mazowieckich Igrzysk Młodzieży Szkolnej 2003/2004, powiat zwoleński zajął 23 miejsce z dorobkiem 34 punktów na 42 sklasyfikowane powiaty. Wyprzedzone zostały powiaty Kozienc, Lipska, Białobrzegów. Dla powiatu zwoleńskiego wywalczyły punkty następujące szkoły podstawowe: Kazanów, Czarnolas, Zwoleń, Barycz, Janów, Tczów, oraz gimnazja: Zwoleń, Policzna, Kazanów, Przyłek, Strykowice Górne, Wólka Zamojska. W działalności sportowej wyróżnia się LO Zwoleń w piłce ręcznej dziewcząt, piłce koszykowej, piłce siatkowej.

Uczestnikom zawodów zapewniono skromny posiłek, nagrody w postaci sprzętu sportowego, puchary, dyplomy, statuetki, opłacono sędziów, zapewniano transport na zawody. 18 listopada odbył się II Powiatowy Zjazd SZS. Przewodniczącym Powiatowego SZS wybrano ponownie **Jerzego Markiewicza**.

Do składu Zarządu SZS wybrani zostali: Maciej Mężyk, Grzegorz Cieślakowski, Sławomir Przepiórka, Katarzyna Mierzejewska, Stanisław Kwaśnik, Zdzisław Ostrowski, Roman Wiączek, Tomasz Kwaśnik, do Komisji Rewizyjnej wybrano: Andrzeja Mroza, Małgorzatę Wolszczak, Andrzeja Ostrowskiego, Pawła Pietrzyka, Krzysztofa Oczkowskiego.

W obradach Zjazdu Mazowieckiego SZS uczestniczył Jerzy Markiewicz, natomiast w krajowym XII i XIII Zjeździe SZS delegatem był Stanisław Leśniewski wybrany do władz Głównej Komisji Rewizyjnej.

W pracy SZS wyróżniło się wielu nauczycieli, którzy nie szczędzili czasu i umiejętności, poświęcając je młodym pokoleniom, za co należą się słowa podziękowania. Wielu z nich jest na zasłużonej emeryturze, wielu odeszło do wieczności. Po tych co odeszli zostało wspomnienie, żal i smutek, wymieniając ich pragnę oddać im hold i cześć. Oto oni: Kazimierz Kociara, Zygmunt Nowakowski, Tadeusz Kasprzycycki, Daniel Pyrgiem, Jerzy Kostrzewa, Marian Surmacz, Henryk Nagadowski, Józef Pękała, Emilia Urbanek, Marian Fliszkiewicz, Czesław Sowa, Sławomir Skoczyła, Tadeusz Gołda, Jan Wodecki, Bogdan Płachta, Tadeusz Podsiadły.

Klub Sportowy „Zwolenianka”

Zwoleniacy z potrzeby rozwijania swych umiejętności sportowych, piłkarskich organizują klub sportowy „Kruki”. Nazwa ta wywodziła się od posiadania czarnych kostiumów sportowych. Członkami i założycielami tej drużyny byli mieszkańcy Zwolenia: Teofil Procki - bramkarz, Stefan Jackowski, Feliks Jackowski, Władysław Malinowski, Aleksander Papiewski, Lucjan Papiewski, Jan Stypiński, Jan Brzozowski, Marian Zieliński, Jan Wołoszyn, Zygmunt Sołtyk, Waclaw Sołtyk, Stanisław Gałązkiewicz, Stefan Zakrzewski; członkami popierającymi byli: Teodor Ak-samitowski, Feliks Zakrzewski.

Na przełomie lat 1923–26 powstaje „**Strzelec**”. Drużyna „Strzelca” posiadała biało-zielone stroje sportowe. Mecze piłkarskie odbywały się w tzw. ogrodzie różańcowym (okolice ul. 11 listopada, Kopernika i Bogusza).

W zespole Strzelca występowali następujący zawodnicy: Zygmunt Krocowski, Stefan Marszałek, Stefan Łukasiewicz, Jan Michalczyk, Marian Łagowski, Marian Kowalski, Stanisław Skala, Ryszard Kopeć, Henryk Tkaczyk, Władysław Wrześniewski, Waclaw Procki, Fabian Grzybowski, Józef Grabowski, Piotr Grabowski, Marian Kaczyński, Zdzisław Nowakowski, Franciszek Mordziński, Władysław Sitkowski, Edward Porębski, Aleksander Stępień, Stanisław Gałązkiewicz, Józef Łagowski, Władysław Lewikowski, Mikołaj Bremer, Zygmunt Gede, Waclaw Kołodziejczyk, Waclaw Wołoszyn, Marian Wojtas, Aleksander Sitkowski, Franciszek Iwański jako 14-latek, Edward Woźniak, Franciszek Markiewicz i miejscowi nauczyciele wspierający działalność „Strzelca”.

W „Strzelcu” działały następujące sekcje sportowe: piłki nożnej, tenisa stołowego, strzelecka, piłki siatkowej, lekkoatletyczna. Obok drużyny Strzelca działały dwie drużyny żydowskie oraz drużyny piłkarskie Straży Pożarnej i Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej. W trakcie rozgrywania meczów dochodziło często do kłótni, starć siłowych, bijatyk, obrzucania kamieniami.

Wstępne zebranie miłośników i sympatyków sportu w Zwoleniu odbyło się 4 sierpnia 1945 roku w sali kina. W zebraniu uczestniczyły 73 osoby. Pierwszym prezesem wybrano **Józefa Pytlewskiego**, zastępcą **Waclawa Kuklińskiego**, sekretarzem **Jana Szulkiewicza**, skarbnikiem **Karola Tkaczyka**, referentami **Zdzisława Kuleszę** i **Mariana Bednarskiego**. Na zebraniu tym ustalono nazwę klubu „**Zwolenianka**”, barwy klubowe: białe koszulki, czerwone spodenki. Na kolejnym zebraniu wybrano nowy zarząd na którego czele stanął **Bolesław Skowroński**, wiceprezesem został Jerzy Dobrzański, członkami zarządu **Piotr Mikulski**, **Bolesław Krekora**. Decyzją władz Powiatu Kozienskiego z dnia 8 sierpnia 1945 roku „Zwolenianka” przydzielona została do rozgrywek klasy „C”.

W składzie pierwszej powojennej drużyny piłkarskiej występowali: bramkarze – Jan Michalczyk, Zdzisław Karaś, Antoni Iwański, Stanisław Skala, Władysław Wrześniewski, Henryk Tkaczyk; na pomocy – Marian Kaczyński, Piotr Libiszewski, Henryk Makowiecki; napastnicy – Piotr Grabowski, Waclaw Kołodziejczyk, Franciszek Iwański, Tadeusz Krocowski, Edward Porębski, Jerzy Szwele, Stanisław Konopka. Drużyna „Zwolenianki” po dwóch latach gry w klasie „C” awansowała do klasy „B”.

Kadrę piłkarską klasy „B” stanowili zawodnicy: Aleksander Makowiecki, Jan Baryłka, Kazimierz Wrochna, Zdzisław Grzybowski, Czesław Leśniewski, Jerzy Kowalski, Henryk Papiewski, Marian Sitkowski, Stanisław Sitkowski, Krystian Kutyla, Kazimierz Grudzień, Marian Libiszewski, Zbigniew Zolech, Henryk Chotuj, Sławomir Kubicki, Tadeusz Kowalczyk, Henryk Ozga, Czesław Ozga, Maciej Kukliński, Marek Orzeł, Stanisław Wrześniewski, Jerzy

Wężicki, Edward Byzdra, Franciszek Grabowski, Bogdan Grzybowski, Czesław Grzebała, Maciej Brzozowski, Wojciech Mazurkiewicz, Aleksander Papiewski, Zdzisław Wołoszyn, Marian Grabowski, Tadeusz Jęzak, Henryk Kubicki, Ryszard Smolka, Stanisław Misiak, Krzysztof Kwapisiewicz, Kazimierz Byzdra.

Drużyna Zwolenianki po II wojnie światowej 1945 r.

Od strony lewej: Henryk Bednarski, Stanisław Konopka, Zdzisław Kulesza w garniturze, Edward Porębski, Franciszek Iwański, Henryk Tkaczyk, Jan Michalczyk – bramkarz, Stanisław Skala, Waclaw Kołodziejczyk, Władysław Wrześniewski, Piotr Grabowski.

Przemarsz ulicami Zwolenia drużyny „Zwolenianki” rok 1948.

Na pierwszym planie Zdzisław Karaś. Od prawej strony w pierwszym szeregu:

Władysław Wrześniewski, Waclaw Kołodziejczyk.

II rząd: Henryk Tkaczyk. Trzeci rząd Marian Kaczyński

*Drużyna „Zwolenianki” rok 1973. Stoją od lewej: Waclaw Kuś – prezes, Siczka, Kaczyński, Marzec, skład sędziowski, Chołuj, Chyziński, Wrześniewski, Pyszczak – szkoleniowiec klubu „Zwolenianka”.
W przysiadzie od lewej: Cholewa, Rogala, Sękiewicz, Gnysiński, Malinowski.*

W początkach lat 50. do roku 1964 funkcję prezesa klubu pełnił znany działacz, zawodnik a nawet szkoleniowiec „Zwolenianki” Władysław Wrześniewski, wiceprezesem był w tym czasie Waclaw Kuś, skarbnikiem Aleksander Kustra, gospodarzem Roch Procki, kierownikiem drużyny Marian Bednarski, sekretarzem Remigiusz Serafin, członkami Stanisław Porębski, Tomasz Borowiecki, Jerzy Dobrzański.

W sezonie rozgrywek 1970/71 Zwolenianka awansowała do klasy „A” z pozycji wicelidera klasy „B”. W składzie zespołu klasy „A” w jesieni 1970 roku i później występowali zawodnicy: Andrzej Cholewa – bramkarz; Henryk Kubicki, Ryszard Stypiński, Wiesław Kowalik – obrońcy; Albin Grabowski, Tomasz Rzczkowski – pomocnicy; Tomasz Wrześniewski, Stefan Wrześniewski, Tadeusz Mazurkiewicz, Bolesław Cieślik, Aleksander Hydzik – napastnicy; zawodnicy rezerwowi – Wiesław Przepiórka, Andrzej Jung, Tadeusz Makowiecki, Zygmunt Łagowski, Zbigniew Krakowiak, Zdzisław Zieliński, Marek Malinowski, Jan Makowiecki, Krzysztof Furga, Józef Koman, Szymon Procki, Julian Gnysiński, Tomasz Sękiewicz, Tadeusz Malinowski, Hieronim Hyziński, Mieczysław Marzec, Ryszard Siczka, Henryk Chołuj, Ryszard Kaczyński, Leszek Skala, Michał Kubica, Witold Stępień, Zbigniew Marzec, Janusz Jagiełłowicz, Wojciech Karolczuk, Jarosław Kotwica, Czesław Sokalski, Andrzej Kusek, Jan Nędzi.

Stadion sportowy budowano etapami, kontynuowano budowę bieżni, urządzeń lekkoatletycznych. Przystąpiono też do budowy siłowni. Z inicjatywy **Czesława Sowy** Przewodniczącego Powiatowego Komitetu Kultury Fizycznej w Zwoleniu, **Mieczysława Chołuja** Naczelnika Miasta i Gminy, **Bogdana Płachty** przewodniczącego Rady Powiatowej Ludowych Zespołów Sportowych oddano budynek siłowni.

W celu polepszenia bazy sportowo-rekreacyjnej w latach 1975–1977 podjęto kolejną inicjatywę budowy Ośrodka Sportu i Rekreacji. W składzie Zarządu Społecznego Komitetu Budowy Ośrodka byli: Mieczysław Chołuj, Zbigniew Ziemiński, Czesław Sowa, Barbara Cygan oraz wiele innych osób. Dużo pracy w wykonanie obiektów ośrodka włożył jego kierownik **Zygmunt Pyszczak** i dyrektor Rejonu Dróg

Publicznych **Lucjan Sobol**. Na obiekcie ośrodka wybudowano: domki campingowe, płytę boiska do piłki nożnej, zalew o powierzchni 4 ha, ławki, alejki, pomosty drewniane, boisko do gier małych, plaża piaskowa, dom weselny, kawiarenka, pole namiotowe, korty tenisowe. Wybudowane obiekty sportowo-rekreacyjne do dziś służą mieszkańcom miasta i powiatu, ale wymagają remontu.

Po roku 1975 w wyniku reformy administracyjnej kraju i likwidacji powiatów następowały zmiany w strukturze prowadzonych rozgrywek w piłkę nożną.

W latach 1976–77 „Zwolenianka” występowała w lidze okręgowej Radomskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej.

Zarząd Klubu Sportowego „Zwolenianka” nawiązał współpracę ze sportowcami z NRD w latach 70.

W kolejnych latach występowała w lidze międzyokręgowej piotrkowsko-radomskiej. W 1994–95 r. uczestniczyła w IV lidze okręgu radomsko-lubelskiego. Szkoleniowcami tego okresu byli: Zygmunt Pyszczak, Czesław Kowalski, Hieronim Chyziński, Waldemar Sławiński, Władysław Widuch, Jan Juszcak, Tomasz Wrzeźniewski.

Liga okręgowa sezon 1997/98. Zwolenianka Zwoleń – Viki Radom 0:0. Skład zespołu: trener Waldemar Sławiński, Strzelczyk, Nowak, Wolszczak, Gawryjolek, Paweł Lasek, Kaczmarczyk, Daszkiewicz, Kubica – gospodarz. W pierwszym rzędzie: Maj, Stypiński, Wiączek, Serafin, Piotr Lasek, Bogusz.

W okresie lat 1984–1999 w zespole pierwszym piłkarze „Zwolenianki” występowali w następującym składzie: Seweryn Karaś, Mirosław Kącki, Krzysztof Kapciak, Wiesław Załóg, Ryszard Szlachcic, Henryk Amanowicz, Marek Oczkowski, Julian Gnysiński, Maciej Kepiński, Mieczysław Rogala, Maciej Mężyk, Robert Wolak, Witold Stępień, Cezary Markiewicz, Wiesław Szerling, Roman Pawlikowski, Józef Pawelec, Arkadiusz Urbanek, Stanisław Przepiórka, Jacek Procki, Robert Zawadzki, Leszek Zakonek, Andrzej Mularski, Tomasz Wrzeźniewski, Mieczysław Marzec, Krzysztof Kwapisiewicz, Janusz Musielewicz, Zbigniew Jęzak, Hubert Skwira, Markowski, Szymon Procki, Jan Nędzy, Robert Filipiak, Mariusz Filipiak, Piotr Wolak, Sylwester Mroczek, Michał Sulima, Krzysztof Bielecki, Roman Wiączek, Marek Zakrzewski, Piotr Oczkowski, Paweł Lasek, Piotr Lasek, Paweł Drobek, Michał Maj, Kamil Wolszczak, Dariusz Krześniak, Czesław Sokalski, Marcin Kaczmarczyk, Tadeusz Zieliński, Mariusz Grudziński, Przemysław Pyrka, Marek Pyrka, Piotr Kościółek, Paweł Pietrzyk, Tomasz Chmurzyński, Stanisław Skawiński, Aleksy Goździkowski, Waldemar Strzelczyk, Dariusz Głowacki, Grzegorz Baryłka, Dariusz Mężyk, Wiesław Załóg, Andrzej Koncki, Grzegorz Mazur, Sławomir Szymański, Henryk Delega, Marek Szarpak, Mariusz Kustra, Mariusz Furga, Paweł Sobieszek, Jacek Bors, Jerzy Chołuj, Marek Osiniński, Waldemar Garbat, Marek Grabowski, Mariusz Pakuła, Sylwester Kaca, Marek Furga, Ryszard Szmigiel, Grzegorz Szczodry.

W roku 1994–95 Radomski Związek Piłki Nożnej wspólnie z Lubelskim Okręgowym Związkiem Piłki Nożnej zorganizowali IV ligę.

W zespole Zwolenianki występowali zawodnicy: Dariusz Błaszczak, Grzegorz Nowak, Piotr Oczkowski, Lech Krawczyk, Paweł Lasek, Łukasz Anduła, Przemysław Kmiotek, Michał Muszyński, Roman Wiączek, Robert Rogala, Marcin Krzosek, Robert Muszyński, Bogusław Przedwój, Hubert Pawlikowski. Szkoleniowcami byli Józef Pawelec i Jan Makowiecki. W IV lidze radomsko-lubelskiej Zwolenianka występowała jeden sezon i powróciła do ligi okręgowej radomskiej. Zajęcia szkoleniowe zaczął prowadzić Jan Juszcak.

Wiosna 2003. Od sezonu 2002–2003 Zwolenianka występuje w **V lidze Mazowieckiej Seniorów** w następującym składzie: Krzysztof Kalus, Paweł Solecki, Stanisław Bilski, Krzysztof Gregorczyk, Paweł Lasek, Wojciech Marsuła, Piotr Oczkowski, Paweł Potrzebowski, Konrad Rusin, Karol Sitek, Rafał Chołuj, Szymon Ćwiklak, Krzysztof Fiet, Marcin Guz, Marian Kacperek, Zbigniew Lewandowski, Łukasz Molendowski, Tomasz Chyziński, Krzysztof Oczkowski, Marek Oczkowski, Maciej Pawlicki, Robert Rogala, Krzysztof Stypiński. Ubyli z zespołu: E. Minda, P. Pyrka, G. Wurman. W mazowieckiej Lidze Seniorów Zwolenianka występuje do chwili obecnej zajmując środkowe miejsca w tabeli wśród 16 występujących drużyn.

Na uwagę zasługuje awans drużyny juniorów do Makroregionalnej Ligi Juniorów Mazowsza w roczniku 1985 i młodszych. W sezonie 2002/2003. szkoleniow-

*Stoją od lewej: Wojciech Marsula, Piotr Oczkowski, Zakrzewski, Radosław Luśtyk, Edward Minda, Wurman, Marek Oczkowski, Stanisław Bilski, Tadeusz Marszałek – prezes zarządu, Krzysztof Oczkowski, Krzysztof Gregorczyk, Jan Pęksyk – burmistrz Zwolenia, W przysiadzie: Grzegorz Maryjewski, Łukasz Molendowski, Marcin Guz, Tomasz Chyliński, Krzysztof Stypiński, Paweł Lasek, Maciej Pawlicki, Łukasz Tarasiński.
Rok 2002 skład zespołu Zwolenianki IV ligi*

cem tego zespołu był Zbigniew Lewandowski, jednocześnie zawodnik pierwszego zespołu „Zwolenianki”.

Skład drużyny juniorów: Paweł Solecki, Bartosz Bachanek, Łukasz Kolendowski, Sebastian Rudka, Konrad Faryna, Oleksik Dariusz, Łukasz Oleksik, Osiński Łukasz, Krzysztof Jurek, Karol Mazur, Kamil Marszałek, Paweł Rogala, Paweł Kopec, Paweł Serafin, Damian Czernski, Krzysztof Podsiadły, Grzegorz Podsiadły, Dariusz Wójcik, Przemysław Skorupa, Łukasz Wolszczak, Karol Skoczylas.

Kolejnymi prezesami „Zwolenianki” byli: Mieczysław Chołuj 1976–1978, Zdzisław Karaś 1979–1982, Jerzy Kowalski 1983–1990, Tadeusz Maruda 1991–1992, Jerzy Maślanek 1993–1995. W 1995 roku powołana zostaje **Spółeczna Rada Klubu**, na której czele stanął Marian Krawczyk – Burmistrz, natomiast urzędującym przewodniczącym został wybrany Zygmunt Pyszczak, który pełnił funkcję prezesa klubu. W składzie Społecznej Rady zasiedli: Jan Galewski, Maciej Kępiński, Ireneusz Olszak, Stanisław Przepiórka. Społeczną Radę Klubu zastąpiła Rada Klubu, którą zatwierdził Zarząd Gminy i Miasta 19 grudnia 1996 roku. Skład osobowy Rady Klubu: Jerzy Kowalski – przewodniczący, Włodzimierz Kabus, Władysław Fliszkiwicz, Tomasz Kwaśnik, Ryszard Oleksik, Pyszczak Zygmunt – członkowie.

19 października 2000 roku prezesem Stowarzyszenia „Zwolenianka” zostaje wybrany **Tadeusz Marszałek**.

W okresie istnienia Klubu Sportowego „Zwolenianka” wśród szkoleniowców byli następujący: Zygmunt Cichawa, Zygmunt Koziół, Marian Kicior, Aleksander Rusinowicz, Tadeusz Chmielewski, Czesław Kowalski, Zygmunt Pyszczak, Hieronim Chyziński, Andrzej Cholewa, Józef Pawelec, Jan Makowiecki, Maciej Jaśkiewicz, Waldemar Sławiński, Władysław Widuch, Jan Juszcak, Tomasz Wrześniewski, Marek Oczkowski.

Na przestrzeni istnienia 80 lat klubu „Zwolenianka” piłkarzami o wysokich umiejętnościach, o których wspominają kibice, którzy występowali w klubach I- i II-ligo-

Zespół Zwolenianki stoją od lewej: Marcin Guz, Krzysztof Gregorczyk, Marek Oczkowski, Zbigniew Lewandowski, Edward Minda, Grzegorz Wurman, Krzysztof Oczkowski, Stanisław Bilski, Piotr Oczkowski. W przysiadzie: Wojciech Marsula, Maciej Pawlicki, Paweł Lasek, Tomasz Chyziński, Krzysztof Stypiński, Marek Zakrzewski, Marcin Kaczmarcki, Andrzej Mielczarski.

wych, zagranicznych, zostali wyróżniającymi się szkoleniowcami: Mikołaj Bremmer, Franciszek Iwański, Stefan Marszałek, Piotr Grabowski, Władysław Wrześniewski, Zdzisław Karaś, Stanisław Gałązkiewicz, Krzysztof Kutyla, Aleksander Papięski, Stefan Wrześniewski, Stanisław Wrześniewski, Jan Makowiecki, Hieronim Chyziński, Julian Gnysiński, Zbigniew Kajdan, Marek Oczkowski, Jacek Procki, Paweł Karaś, Szarpak Marek, Krzysztof Stypiński, Zbigniew Lewandowski, Zbigniew Krakowiak, Andrzej Cholewa, Grzegorz Nowak, Tomasz Chyliński, Józef Pawelec, Mieczysław Marzec.

Sędziami piłkarskimi, którzy wyrosli z szeregów „Zwolenianki” byli: Antoni Iwański, który był bramkarzem w okresie powojennym, Mieczysław Rogala i Hieronim Chyziński.

W 2006 roku mija 80 lat działalności klubu „Zwolenianka”. Udział w działalności sportowej mieszkańców Zwolenia i Powiatu Zwolenieńskiego dostarczał wielu niezapomnianych przeżyć z sukcesów i porażek, łączył pokolenia, zacieśniał przyjaźnie.

W związku z 80-leciem powstania „Zwolenianki” i 50 rocznicy rozpoczęcia zorganizowanej działalności szachowej warto przypomnieć nazwiska szachistów tego okresu: Jerzy Adamczyk, Antoni Aksamitowski, Teodor Aksamitowski, Wiesław Aksamitowski, Henryk Baryłka, Henryk Bednarski, Maciej Brzozowski, Robert Brzozowski, Stanisław Buczacki, Robert Byś, Edmund Cesarski, Janusz Cesarski, Edward Ciucias, Eugeniusz Domagała, Zdzisław Dybus, Władysław Fliszkiewicz, Jan Furgo, Władysław Galewski, Stanisław Garbat, Jadwiga Gregorczyk, Henryk Gregorczyk, Stanisław Guz, Roch Iwański, Feliks Jackowski, Ryszard Januszewicz, Henryk Jelonek, Jan Kacperczyk, Zdzisław Karaś, Zdzisława Karpińska, Andrzej Kosikowski, Tadeusz Kubica, Wojciech Kukliński, Tadeusz Kutyla, Waclaw Kuś, Roman Kwapisiewicz, Wiktor Kwapisiewicz, Jadwiga Lesisz, Stanisław Lesisz, Stanisław Leśniowski, Bonifacy Łuczyński, Zenon Mazur, Zdzisław Mazurkiewicz, Brunon Mejer, Klemens Mikusek, Janina Molenda, Halina Mordzińska, Krzysztof Nakonieczny, Kazimierz Napieraj, Władysław Niziankiewicz, Zdzisław Niziankiewicz, Henryk Ozga, Kazimierz Pastuszko, Bogdan Plachta, Krystyna Poliłka, Ryszard Radzimowski, Tadeusz Ratuszyński, Czesław Sochaj, Bolesław Soczyński, Czesław Sowa, Marian Sowiński, Stanisław Stępnik, Seweryn Szerla, Marian Szmít, Roman Szymański, Piotr Warchol, Kazimierz Wrochna, Jan Zalewski, Janusz Zawadzki, Tadeusz Zieliński, Wiesław Żak.

(Od redakcji: pełne opracowanie zostanie opublikowane w monografii Zwolenia).

Iżanka Kazanów

Dumą naszej małej miejscowości jest klub piłkarski KS „Iżanka” Kazanów. Wielu ludzi chodzi na mecze, wszyscy kibicują drużynie, ale niewielu pamięta, że ma ona półwieczną historię. Początki sportu w Kazanowie sięgają lat 50. XX wieku, kiedy to (dokładnie 10 czerwca 1955 roku) **Kazimierz Napieraj** zarejestrował w Powiatowej Radzie Narodowej w Zwoleniu działalność Ludowych Zespołów Sportowych na terenie Gromadzkiej Rady Narodowej w Kazanowie.

Mecz tenisa stołowego, na pierwszym planie Marian Karolik – lata 60.

W tym czasie w LZS Kazanów powstało kilka sekcji sportowych – jedną z nich była **sekcja tenisa stołowego**. Jej pierwszymi zawodnikami byli: Kazimierz Napieraj, Wiesław Przepiórka, Edward Łodygowski i Czesław Szczepanowski. W latach 60. do zespołu dołączyli: Mieczysław Niedziela, Zenon Jabłoński, Witold Przepiórka, Marian Karolik, Stanisław Kowalczyk, Marian Mularski, Jerzy Mularski. Sekcja ta uczestniczyła w rozgrywkach tenisa stołowego na poziomie klasy „A” woj. kieleckiego, a od roku 1976 w lidze okręgowej woj. radomskiego. W roku 1984 sekcja ta została przekazana, wraz z zawodnikami, w ramach współpracy do MLKS Zwolenianki Zwoleń.

Wiesław Przepiórka

Równocześnie z sekcją tenisa stołowego powstała sekcja lekkoatletyczna. W większości należeli do niej wymienieni już zawodnicy – w latach 70. dołączyli do nich Ryszard Wojtyś i Jan Sadkowski. Szczególnie w historii tej sekcji zapisał się **Wiesław Przepiórka**, który jest uważany za jednego z najlepszych sportowców w powojennej historii Kazanowa. On to już podczas pierwszego startu w I Wojewódzkiej Spartakiadzie LZS w Suchedniowie (jeszcze jako junior) zajął 5 miejsce w rzucie oszczepem. W latach 60. był on czołowym zawodnikiem i reprezentantem powiatu w takich dyscyplinach, jak tenis stołowy, siatkówka, lekkoatletyka, a nawet kolarstwo i strzelectwo sportowe. W 1964 roku został mistrzem ziemi radomskiej w rzucie oszczepem.

W końcu lat 50. powstała **sekcja piłki siatkowej**. W skład zespołu wchodził: Wiesław Przepiórka, Jan Bartkiewicz, Mikołaj Rojecki, Henryk Gołąbek, Stefan Kowalczyk, Bogdan Mołęda i Ryszard Wojtyś. Drużyna odnosiła duże sukcesy na zawodach wojewódzkich i powiatowych – sześciokrotnie drużyna ta była mistrzem powiatu.

W drugiej połowie lat 60. powołano **sekcję strzelecką**, której zawodnikami byli: Maria Przepiórka, Wiesław Przepiórka, Teodozja Łodygowska i Edward Łodygowski. Zawodnicy tej sekcji wygrywali zawody powiatowe oraz zajmowali czołowe miejsca na zawodach woj. kieleckiego, a później radomskiego.

W latach 70. powołano **sekcję piłki ręcznej**, drużynę tworzyli: Jerzy Mularski, Jan Sadkowski, Stanisław Kowalczyk, Marian Karolik, Witold Przepiórka, Ryszard Wojtyś i Jan Dzbuk.

Także w latach 70., powołano **sekcję piłki nożnej** – jej założycielami byli: Stanisław Kowalczyk, Marian Karolik, Mieczysław Niedziela oraz Jerzy Mularski. Skład pierwszej drużyny prezentował się następująco: Marian Chmielewski, Henryk Brożek, Mieczysław Niedziela, Józef Szczepanowski, Marian Karolik, Andrzej Stępień, Stanisław Cwiklak, Andrzej Ruta, Waldemar Kurkiewicz, Zenon Karolik, Krzysztof Suwała, Jerzy Mularski, Jan Krzysztozek, Andrzej Wąsik, Stanisław Kowalczyk. Pod koniec lat 70. do zespołu dołączyli: Jan Owczarek, Józef Lis, Piotr Cis, Stanisław Ruta, Czesław Górski, Andrzej Sowa, a na początku lat 80. Krzysztof Wroński, Stanisław Cieślik, Zbigniew Górski, Jerzy Lis, Ireneusz Gradka, Ryszard Głód, Robert Król, Wiesław Szerlig, Jacek Napieraj i Jacek Wargacki.

Pierwsze spotkania LZS Kazanów rozgrywane były na boisku w Dębniaku. W roku 1970 LZS Kazanów został zgłoszony do rozgrywek w klasie „B” woj. kieleckiego, a od 1976 roku w rozgrywkach woj. radomskiego. Po zajęciu I miejsca w jednej z trzech grup klasy „B” w sezonie 1980/1981 LZS Kazanów uczestniczył w turnieju barażowym o wejście do klasy „A” woj. radomskiego. W turnieju tym pokonał drużynę Orła Gielniów 2:0 oraz przegrał z Pilicą Nowe Miasto 1:2. Mimo to ROZPN w Radomiu zakwalifikował do rozgrywek sezonu 1981/82 wszystkie trzy zespoły.

Nasza drużyna wywalczyła awans w następującym składzie: Marian Chmielewski, Jacek Wargacki, Krzysztof Wroński, Zbigniew Górski, Marian Karolik, Stanisław Cieślik, Robert Król, Ryszard Mital, Ireneusz Gradka, Jan Janas, Ryszard Głód, Józef Lis, Stanisław Kowalczyk, Andrzej Ruta, Jacek Napieraj, Andrzej Sowa, Wiesław Szerling, Jerzy Lis.

Sezon 1986/1987 był jednym z najbardziej udanych w całej historii klubu. Wtedy to nasza drużyna, już pod nazwą LKS „Iłżanka”, awansowała do klasy okręgowej woj. radomskiego. Radość jednak nie trwała długo, bo już w następnym sezonie „Iłżanka” zajmując ostatnie 12 miejsce, z powrotem spadła do klasy „A”. Powodem tego na pewno nie była gra piłkarzy, ale brak środków na wyjazdy na mecze, na sprzęt itp. Od tamtej pory aż do czasów dzisiejszych, „Iłżanka” rozgrywa spotkania w klasie „A”, będąc jednocześnie jedną z najdłuższych grających w tej lidze drużyn.

Sezon 1982/1983: Rząd górny (od lewej): Krzysztof Wroński, Robert Król, Jerzy Lis, Jacek Pyrka, Zbigniew Górski, Franciszek Wach, Zbigniew Owczarek. Rząd dolny (od lewej): Jacek Napieraj, Marian Karolik, Ryszard Głód, Ireneusz Gradka, Mirosław Baran
(fot. zbiory prywatne)

Sezon 1993/1994: Rząd górny (od lewej): Mirosław Bernaciak, Jan Ciesielski, Sławomir Przepiórka, Arkadiusz Gajdziński, prezes KS Franciszek Wach, Jacek Pietrzyk, Ryszard Glód, Andrzej Wroński, Stanisław Ćwiklak. Rząd dolny (od lewej): Zbigniew Owczarek, Paweł Pietrzyk, Sławomir Ciupiński, Piotr Wolak, Paweł Chmielewski (fot. zbiory prywatne)

Sezon 2003/2004: Rząd górny (od lewej): Stanisław Mularczyk, Stanisław Ćwiklak, Sławomir Przepiórka, Robert Józwiak, Radosław Banasik, Krzysztof Kalbarczyk, Dominik Malecki, Sebastian Suwała, Grzegorz Wurman, Marcin Kacperczyk, Zbigniew Owczarek, Franciszek Wach. Rząd dolny (od lewej): Bartosz Michalik, Andrzej Wroński, Paweł Kosowski, Rafał Wilk, Miłosz Dębski, Szymon Ćwiklak, Paweł Chmielewski, Dominik Konopka (fot. M. Sołtysiak)

Do najbardziej znanych i najlepszych zawodników kazanowskiej sekcji piłki nożnej należeli: Krzysztof Wroński, Zbigniew Antkowiak, Stanisław Kowalczyk, Ryszard Mital, Stanisław Ćwiklak, Wiesław Szerling, Ryszard Głód, Jacek Napieraj, Jan Nędzi, Grzegorz Górski, Andrzej Sowa, Robert Król, Ireneusz Gradka, Tomasz Chmurzyński, Paweł Pietrzyk, Marek Stępień, Rafał Stępień, Jacek Pietrzyk, Jerzy Lis, Sławomir Przepiórka, Zbigniew Owczarek, Darek Pyrka.

Skład drużyny seniorów „Iłżanki” w sezonie 2003/2004 prezentuje się w następujący sposób: Grzegorz Wurman, Miłosz Dębski, Jan Nędzi, Szymon Ćwiklak, Andrzej Wroński, Dominik Malecki, Marcin Kacperczyk, Paweł Kosowski, Sebastian Suwała, Krzysztof Kalbarczyk, Rafał Wilk, Robert Józwiak, Radosław Banasik, Marcin Stompór, Roman Zygliński, Artur Karasiński, Jacek Pietrzyk, Bartosz Michalik oraz Paweł Chmielewski, który pełni także funkcje trenera. Drużynę juniorów „Iłżanki” tworzą: Dominik Konopka, Marcin Faryna, Daniel Wólczyński, Damian Dypa, Łukasz Trybuła, Adrian Cieślik, Konrad Dypa, Paweł Cieślik, Karol Skrzek, Dariusz Wolszczak, Dominik Falkiewicz, Łukasz Gleguła, Karol Lis, Piotr Pyrka. Trenerem juniorów jest Sławomir Przepiórka.

W chwili obecnej zarząd klubu działa w następującym składzie: prezes – Franciszek Wach, sekretarz – Zbigniew Owczarek, skarbnik – Stanisław Ćwiklak oraz członkowie zarządu – Stanisław Mularczyk i Sławomir Przepiórka. Dochody klubu stanowią przede wszystkim dotacje Urzędu Gminy w Kazanowie. Obecnie remontowane jest boisko piłkarskie w Kazanowie, a nasza drużyna powraca do „okręgówki”.

Maciej Stawarz

LZS Tczów

Działalność sportowa zajmowała i zajmuje poczesne miejsce w rozwoju kultury fizycznej społeczeństwa, młodzieży szkolnej i pozaszkolnej zamieszkującej w granicach administracyjnych gminy. Działalność ta miała w latach powojennych i późniejszych charakter masowy i spontaniczny. Powstawały w każdej miejscowości drużyny sportowe, które prowadziły między sobą rywalizację o tytuł pierwszeństwa, rozgrywając mecze w piłkę siatkową z drużynami z innych gmin m.in. z Kazanowa, Zwolenia, Policzny. W tekście wykorzystano wspomnienia członków LZS i działaczy społecznych.

W latach 1965–1968 drużyna LZS z Tczowa rozgrywała mecze piłki ręcznej w grupie A województwa kieleckiego. Niemalą zasługę w tak wysokiej pozycji drużyny piłki ręcznej LZS mężczyzn była działalność Szkolnego Koła Sportowego w Szkole Podstawowej w Tczowie, które prowadził ówczesny nauczyciel wychowania fizycznego Stanisław Łyjak, późniejszy kierownik szkoły oraz naczelnik gminy Tczów.

Drużyny LZS reprezentowały gminę od 1975 roku w Igrzyskach Sportowo-Rekreacyjnych LZS Pracowników Gospodarki Żywnościowej, odnosząc wiele sukcesów w konkurencjach sportowych, zdobywając puchary w ogólnej punktacji gmin.

Rok 1978 – w czerwcu zostały przeprowadzone gminne Igrzyska Sportowo-Rekreacyjne LZS celem wyłonienia drużyny na Wojewódzkie Igrzyska Sportowo-Rekreacyjne LZS. Igrzyska te odbyły się 2.09–3.09.1978 r. Reprezentacja LZS zajęła I miejsce w województwie radomskim w ogólnej punktacji gmin. *Eugeniusz Suwała* zajął I miejsce w podnoszeniu ciężarów (182,5 kg). Igrzyska odbyły się w Warce.

*Rozgrywki w piłkę ręczną – rok 1974 (II miejsce w rozgrywkach). Drużyna LZS Tczów.
Od lewej: Jan Kacperczyk, Jan Kajdan, Tadeusz Bednarczyk, Krzysztof Kupis, Wiesław Kwiecień,
Jan Osiński, Waldemar Wolszczak (fot. ze zbiorów prywatnych)*

25.02.1979 r. 1979 r. reprezentacja gminy, uczestnicząc w Zimowych Igrzyskach LZS Pracowników Gospodarki Żywnościowej zajęła V miejsce, natomiast w letnich we wrześniu – I miejsce. Także II miejsce zdobyła w 1980 roku w Białobrzegach.

W 1983 r. podczas Wojewódzkich Zimowych Sportowo-Rekreacyjnych Igrzysk LZS w strzelectwie sportowym Eugeniusz Suwała, zajął I miejsce.

W latach 1984—1985 reprezentacja LZS gminy wzięła udział w Rejonowych Igrzyskach Sportowo-Rekreacyjnych Mieszkańców Wsi, zdobywając w 1985 roku II miejsce.

Sportowcy z terenu gminy zdobywali także czołowe lokaty w rejonowych i wojewódzkich imprezach sportowych. W 1988 roku brali udział w zimowych i letnich igrzyskach, m.in. *Monika Kacperczyk* z Brzezinek Starych zajęła I miejsce w wojewódzkim turnieju tenisa stołowego, *Tadeusz Kacperczyk* również z Brzezinek Starych w wojewódzkim turnieju szachowym o „Złotą Wieżę” zajął IV miejsce. Reprezentacja gminy w *XIII Turnieju Piłki Nożnej* drużyn niezrzeszonych zajęła I miejsce w województwie radomskim i uczestniczyła w eliminacjach międzywojewódzkich. W zimowych Igrzyskach LZS gmina zajęła IV miejsce w punktacji ogólnej.

Corocznie organizowane są rozgrywki sportowe w piłkę nożną wiejskich drużyn LZS z terenu gminy Tczów O puchar wójta gminy.

W kwietniu 2002 roku odbył się zjazd gminny delegatów LZS. Podczas zjazdu nazwę organizacji „Zrzeszenie LZS” zmieniono na „Stowarzyszenie LZS”. W wyniku głosowania dokonano wyboru Rady Gminnej stowarzyszenie LZS w składzie: przewodniczący – Sebastian Suwała – LZS Tczów, wiceprzewodniczący – Maciej Mężyk – LZS Brzezinki Stare, Eugeniusz Suwała – LZS Tczów, sekretarz – Sławomir Woźniak – LZS Kazimierzów, skarbnik – Mieczysław Kozuń – LZS Rawica. W skład Rady Gminnej zostali także wybrani prezesi kół wiejskich LZS: Marcin Kacperczyk – LZS Bartodzieje, Andrzej Stawarz – LZS Janów, Andrzej Choroś – LZS Podzakrzówek, Robert Przepiórzyński – LZS Lucin, Rafał Jarecki – LZS Tynica, Tomasz Stawarz – LZS Borki.

Wojewódzkie Igrzyska Sportowo-Rekreacyjne LZS Pracowników Gospodarki Żywnościowej (Warka 2.03.09.1978 r.). Siedzą od lewej: I rząd: Tadeusz Michałowski, Bogdan Gołąbek, Wiesław Kwiecień, Joanna Maciąg, Eugeniusz Suwała, Elżbieta Michałowska, Henryk Suwała, Jan Drab. Siedzą od lewej: II rząd: Leszek Zamorski, Ewa Drab, Krystyna Wolszczak, Teresa Pionka, X (kibic nieznan), Małgorzata Kiraga, Jan Lorek, Jan Świgoń, Zdzisław Lesisz. Stoją od lewej: X (kibic nieznan), X (kibic nieznan), Alicja Mąkosa, X (kibic nieznan), Dariusz Rębisz, X (kibic nieznan), Robert Zamorski, Andrzej Kupis (fot. ze zbiorów prywatnych)

Drużyna LZS Teczów przed rozgrywkami w piłkę nożną. Rok 1987. Stoją od lewej: Piotr Kupis, Dariusz Solecki, Robert Zamorski, Andrzej Kupis, Dariusz Pietrzyk, Adam Molga. Siedzą od lewej: Piotr Urbański, Paweł Kupis, Andrzej Wolszczak, Ryszard Gołąbek, Leszek Zamorski, Marek Lesisz. Dzieci od lewej: Sebastian Kupis, Michał Kupis, Robert Stawarz, Paweł Zygliński (fot. ze zbiorów prywatnych)

Prawo i bezpieczeństwo

*Przeto chciejmy wziąć przed się myśli godne siebie,
Myśli ważne na ziemi, myśli ważne w niebie;
Służmy poczciwej sławie, a jako kto może,
Niech ku pożytku dobra spółnego pomoże.*

Pieśń IX

Cezary Klonowski

Sąd Rejonowy

Sąd Powiatowy z Wydziałami Cywilnym i Karnym, podobnie jak organizacja, wyodrębniły powiat, który funkcjonował w mieście Zwoleni do 31 grudnia 1974 roku. Funkcję Prezesa, a jednocześnie Przewodniczącego Wydziału Karnego, pełnił sędzia **Włodzimierz Frania**, zaś ostatnim Przewodniczącym Wydziału Cywilnego był sędzia **Janusz Proniewicz**. Do 1964 r. w Zwoleniu funkcjonowało Państwowe Biuro Notarialne. Siedziba sądu mieściła się w budynku obecnej Komendy Policji w Zwoleniu.

Na skutek zmian organizacyjnych sądów powszechnych właściwym miejscem dla Miasta i Gminy Zwoleni oraz gmin przyległych stał się Sąd Rejonowy w Lipsku, a w zakresie prowadzenia Ksiąg Wieczystych Państwowe Biuro Notarialne w Ilży.

Po kilkunastu latach 10 kwietnia 1986 roku powstało Państwowe Biuro Notarialne w Zwoleniu, które funkcjonowało do 30 kwietnia 1992 roku. Na skutek zmian organizacyjnych powstały Kancelarie Notarialne, a prowadzenie Ksiąg Wieczystych powierzono Wydziałowi Ksiąg Wieczystych powstałemu w Zamiejscowym Wydziale w Zwoleniu jako Wydział Sądu Rejonowego w Lipsku. Od 1986 roku w Mieście Zwoleni odbywały się sesje wyjazdowe Sądu Rejonowego w Lipsku. 1 stycznia 1990 roku w Zwoleniu powstały Roki Sądowe ze Stałym Sekretariatem Sądu Rejonowego w Lipsku.

Pierwszym Przewodniczącym Roków Sądowych został sędzia Sądu Rejonowego w Lipsku – **Jarosław Dąbrowski**. Kolejnymi Przewodniczącymi byli sędzia **Ewa Mierzejewska** oraz sędzia **Krzysztof Stępień**.

Na mocy rozporządzenia z dnia 14 października 1997 roku (Dz.U. Nr 128 poz. 839 z dnia 22 października 1997 r.) z dniem 1 stycznia 1998 roku powstał Sąd Rejonowy w Zwoleniu właściwym miejscowo dla gmin: Policzna, Przyłęk, Tczów oraz Zwoleni.

Pierwszym Prezesem, nowo utworzonego Sądu Rejonowego został sędzia **Krzysztof Stępień**, który funkcję tę pełnił sześć lat do czerwca 2004 roku. Początkowo Sąd rozpoznawał sprawy z zakresu prawa cywilnego, karnego, rodzinnego, ksiąg wieczystych. Z dniem 1 lipca 2003 roku we właści-

*Wizyta Wiceministra Sprawiedliwości Sylwiusza Królaka w Sądzie Rejonowym (17.II.2003 r.).
Władze samorządu przekonują o konieczności utworzenia Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu.
W środku inicjator wizyty radny sejmiku mazowieckiego Henryk Maziarek*

wości miejscowej Sądu Rejonowego w Zwoleniu dodatkowo znalazły się Miasto Pionki, Gmina Pionki i Gmina Gózd.

1 stycznia 2004 roku zostały utworzone nowe wydziały: Wydział Grodzki, Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w Pionkach.

Od 16 sierpnia 2004 roku Prezesem Sądu Rejonowego w Zwoleniu został sędzia **Cezary Klonowski**. Funkcję Wiceprezesa pełni sędzia **Jacek Łata**.

Wśród obecnej kadry administracyjnej sądu pracują osoby rozpoczynające swoją karierę zawodową w Sądzie Powiatowym i Państwowym Biurze Notarialnym w Zwoleniu. Między innymi są to Wanda Wężicka, Leokadia Lesisz, Stanisława Szpilska i Marianna Cywka.

Obecna siedziba sądu znajduje się w centrum miasta w budynku przy ulicy Moniuszki. W miarę zwiększania właściwości miejscowej i rzeczowej dla potrzeb sądu organy samorządu terytorialnego przekazują kolejne piętra i pomieszczenia w budynku.

Prokuratura Rejonowa w Zwoleniu

15 października 2006 r. mijają trzy lata działalności Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu, która powstała po 14 latach niebytu w Zwoleniu. Należy nadmienić, że w Zwoleniu po II wojnie światowej do 1989 r. istniała prokuratura najpierw powiatowa, a później rejonowa. Do 1989 r. mieściła się ona w pozbawionej dopływu bieżącej wody starej kamienicy przy Placu Kochanowskiego w Zwoleniu. Brak odpowiedniego lokalu, umożliwiającego jej dalsze funkcjonowanie spowodował, że prokuratura została przeniesiona do Lipska. Ostatnim Prokuratorem Rejonowym w Zwoleniu przed przenosinami był **Marian Mleczo**.

1 stycznia 1998 r. powstał w Zwoleniu Sąd Rejonowy, lecz sprawy z terenu powiatu zwoleńskiego były załatwiane w Prokuraturze Rejonowej w Lipsku. Taki stan rzeczy trwał do jesieni 2003 r., kiedy to przy ogromnym zaangażowaniu władz powiatowych i miejskich głównie Starosty Jerzego Koziańskiego i Burmistrza Zbigniewa Buczmy, 15 października 2003 r., została utworzona Prokuratura Rejonowa w Zwoleniu, obejmująca swoim zasięgiem cały powiat zwoleński, a z powiatu radomskiego gminę Gózd oraz miasto i gminę Pionki. W uroczystym otwarciu Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu wzięli udział: ówczesny Minister Sprawiedliwości i zarazem Prokurator Generalny – **Grzegorz Kurczuk**, Prokurator Apelacyjny w Lublinie – **Grzegorz Janicki**, poseł ziemi radomskiej – **Marek Wikiński**, Prokurator Okręgowej w Radomiu – **Stanisław Ludwiński**, Prezes Sądu Okręgowego w Radomiu – **Maciej Gwiazda**, Starosta Zwoleński – **Jerzy Koziański**, Burmistrz Zwolenia – **Zbigniew Buczma** i inni goście.

Prokuratorem Rejonowym w Zwoleniu został **Andrzej Bielas**, który doświadczenie zawodowe zdobywał jako kierownik Działu Śledczego Prokuratury Rejonowej w Radomiu dla miasta Radom, a następnie jako prokurator Wydziału Śledczego Prokuratury Okręgowej w Radomiu. Jego zastępcą został Sławomir Musiał, który przed przybyciem do Zwolenia pełnił funkcję kierownika Działu Dochodzeniowego w Prokuraturze Rejonowej w Radomiu dla miasta Radom. W nowo utworzonej prokuraturze rejonowej pracę rozpoczęli także: prokurator Monika Fliszkiwicz, pracująca wcześniej w Prokuraturze Rejonowej w Lipsku, Ko-

*Uroczystość otwarcia Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu.
Wstęgę przecina Minister Sprawiedliwości G. Kurczuk,
obok posel Marek Wikiński*

Prokuratura Rejonowa w Zwoleniu, pod względem ilości prowadzonych dochodzeń i śledztw stała się trzecią jednostką w okręgu radomskim.

Obecna siedziba prokuratury mieści się na II piętrze biurowca Spółdzielni „Eksport – Import” przy ul. 11 Listopada 10, z wejściem od ul. Sienkiewicza.

Wyposażenie sekretariatu i pokoi prokuratorskich należy do jednych z najnowocześniejszych w okręgu radomskim.

Sekretariat Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu działa pod kierownictwem doświadczonego sekretarza, przybyłego z Prokuratury Rejonowej w Lipsku – Bożeny Maciejczyk. Pozostali pracownicy sekretariatu to głównie młodzi mieszkańcy Zwolenia i okolic. Od 1 kwietnia 2006 r. obowiązki prokuratora rejonowego pełni **Piotr Sitkowski**, zatrudniony uprzednio w Prokuraturze Okręgowej w Radomiu, a wcześniej w Prokuraturze Rejonowej w Koziencicach. Zastępcą prokuratora rejonowego został od dnia 1 lutego 2006 r. **Tomasz Radecki** zastępując Sławomira Musiała, któremu powierzono obowiązki Prokuratora Rejonowego w Przysusze. Poza tym skład osobowy prokuratorów nie uległ zmianie. Prokuratorzy z tej jednostki nadzorują postępowania karne, prowadzone przez Komendę Powiatową Policji w Zwoleniu, Komisariat Policji w Pionkach, Posterunek Policji w Goździe, a bywa też, że i przez Komendę Miejską Policji w Radomiu oraz przez Komendę Wojewódzką Policji z siedzibą w Radomiu. Swe funkcje oskarżycielskie spełniają głównie przed Sądem Rejonowym w Zwoleniu, jego Wydziale Zamiejscowym w Pionkach, a w sprawach o większym ciężarze gatunkowym – przed Sądem Okręgowym w Radomiu.

Utworzenie Prokuratury Rejonowej w Zwoleniu przybliżyło tę instytucję lokalnemu społeczeństwu i z pewnością korzystnie wpłynęło na stan bezpieczeństwa w naszym regionie, czemu sprzyja też dobra współpraca ze wspomnianymi jednostkami policji i sądami.

zienicach i Radomiu dla miasta Radom; prokurator Tomasz Radecki przybyły z Prokuratury Rejonowej w Wołominie oraz asesor Paweł Burzyński, który następnie w czerwcu 2004 r. został przeniesiony do Prokuratury Rejonowej w Lubartowie, a zastąpiła go od 1 grudnia 2004 r. asesor Marzena Rożek. Od 1 stycznia 2005 r. pracę w prokuraturze rozpoczął prokurator – Wojciech Krzysztosek z Radomia.

Policja

Po wyzwoleniu utworzono posterunek Milicji Obywatelskiej w Zwoleniu, przy ul. Puławskiej, który podlegał bezpośrednio pod Komendę Powiatową MO w Kozienicach. Pierwszym Komendantem został **Stefan Chałdaś**. Służbę pełnili wówczas milicjanci, m.in. Władysław Wrochna, Julian Kostecki, Jan Bator. Posterunek ten funkcjonował do roku 1954, tj. do czasu powstania powiatu zwoleńskiego.

Od 1945 roku przy KP MO w Kozienicach działał również Urząd Bezpieczeństwa, który następnie w 1954 roku, przeorganizowano i utworzono Służbę Bezpieczeństwa.

W 1954 roku posterunek w Zwoleniu przeniesiony został do budynku przy Placu Jana Kochanowskiego (obok piekarni), gdzie również znajdowała się Prokuratura. Komendantem został Stanisław Wilk. Zwiększyła się etatowa obsada posterunku, gdzie w skład weszli milicjanci Marian Jabłoński, Antoni Majewski, Stanisław Łukasik, Marian Dusza, Waclaw Czwarno i inni.

Oprócz posterunku w Zwoleniu dodatkowo funkcjonowały posterunki MO w gminach Strykowice Górne, Grabów, Jasieniec Solecki, Tczów, Kazanów, Policzna i Sarnów.

Wiosną 1955 roku Posterunek MO w Zwoleniu został przemianowany na Komendę Powiatową MO i jej pierwszym Komendantem został chor. Edward Kornaś. W strukturze jednostki funkcjonowały ogniwa: Referat Dochodzeniowo-Śledczy, Dzielnicy, Dyżurni, Sekretariat, Referat Gospodarczy oraz Służba Bezpieczeństwa.

Ponadto w ramach KP MO w Zwoleniu funkcjonowały Posterunki MO w Kazanowie, Policznie, Przyłęku i Tczowie.

W roku 1957 siedziba Komendy Powiatowej MO została przeniesiona do nowo wybudowanego budynku przy Placu Jana Kochanowskiego, gdzie mieści się do dnia dzisiejszego.

W związku z rotacją kadrową zmieniali się Komendanci i tak kolejno pełnili tę funkcję: chor. Stefan Sikorski, kpt. Jan Tomczyk, por. Zygmunt Olejarz. W 1969 roku Komendantem został mianowany kpt. Jan Smulczyński, a w po nim, w 1970 roku, kpt. Edward Komorowski.

Z dniem 1 czerwca 1975 roku zlikwidowano Komendę Powiatową MO i na jej miejsce utworzono Komisariat MO w Zwoleniu, którego Komendantem został por. Adam Falkiewicz, a jego z-cą ppor. Marian Skwira, Posterunki MO w Zwoleniu (Komendant – plut. Ryszard Zieliński), Kazanowie (Komendant – st. sierż. Edward Pyrka), Policznie (Komendant – st. sierż. Władysław Flak), Przyłuku (Komendant – st. sierż. Eugeniusz Krześniak) i Tczowie (Komendant – st. sierż. Waław Krawiec).

Wraz ze zmianami administracyjnymi 1 października 1975 roku zlikwidowano Posterunek MO w Zwoleniu i włączono go do Komisariatu MO.

1 września 1976 roku Z-cą Kierownika Komisariatu MO został ppor. Jan Mazur.

16 grudnia 1978 roku na stanowisko Kierownika Komisariatu MO w Zwoleniu został powołany ppor. Marian Berezka, natomiast funkcję jego zastępcy pełnił ppor. Stanisław Wójcik.

16 marca 1982 roku na stanowisko Kierownika Komisariatu MO w Zwoleniu został powołany kpt. Wiesław Grzywacz. W tym czasie od 1 stycznia 1982 roku stanowisko Z-cy Kierownika Komisariatu ds. Polityczno-Wych. sprawował por. Władysław Kupis. 13 maja 1982 roku na stanowisko Z-cy Kierownika Komisariatu MO został powołany kpt. Czesław Bogucki.

W 1983 roku na miejsce Komisariatu MO utworzono Rejonowy Urząd Spraw Wewnętrznych w Zwoleniu. Funkcję Szefa RUSW, z dniem 1 grudnia 1983 roku, przejął kpt. Marian Skwira, a jego Z-cą został kpt. Czesław Bogucki oraz por. Władysław Kupis.

1 września 1985 roku funkcje Z-cy Szefa RUSW ds. politycznych przejął kpt. Piotr Kowalczyk, który następnie w 1989 roku, wraz z utworzeniem Komendy Rejonowej Policji w Zwoleniu, został jej Komendantem. Funkcję tę sprawował do 16 kwietnia 1991 roku. W tym czasie Z-cą Komendanta Rejonowej Policji został por. Józef Słowiński. W międzyczasie z dniem 1 stycznia 1987 roku na Zastępcę Szefa RUSW ds. MO w Zwoleniu został powołany por. Jan Macherzyński.

Ważnym odnotowania faktem w funkcjonowaniu jednostki Milicji na terenie powiatu zwoleńskiego jest powołanie 10.03.1969 roku, przy KP MO w Zwoleniu, Koła Rodziny Milicyjnej. Pierwszą przewodniczącą została Alina Waleniak, która tę funkcję sprawowała do 1975 roku. Jako główne zadanie do realizacji wyznaczono jej pracę wychowawczą wśród ro-

Policjanci przed Komendą Policji w Zwoleniu

dzin funkcjonariuszy MO. Najwięcej uwagi poświęcano pracy z dziećmi, jak również organizowaniu czasu wolnego od pracy, tj. wycieczek, spotkań, imprez kulturalno-oświatowych, konkursów. Członkowie KRM brali również czynny udział w pracach społecznych na rzecz miasta.. Na przełomie lat 1975–1982 przewodniczącą Koła została Amelia Leszczyńska, a po niej w latach 1982–1986 funkcję tę pełniła Bogusława Jaworska. Ostatnią przewodniczącą w latach 1986–1989 była Halina Siewierska. W 1989 roku Koło Rodziny Milicyjnej zakończyło swoją działalność. Na przestrzeni 20 lat w działalność Koła zaangażowane były głównie żony funkcjonariuszy tutejszej jednostki, chociaż nie brakowało również panów, którzy swój wolny czas poświęcali na pomoc członkiniom KRM.

Przy tworzeniu struktury powiatowej w 1990 roku utworzono Komisariaty Policji w Kazanowie, Policznie i Przyłęku. Tczów włączono do Kazanowa.

Od 1991 roku funkcję Komendanta KRP w Zwoleniu objął kom. Józef Słowiński, a na jego Z-cą został mianowany podkom. Janusz Koziarski.

W 1999 roku utworzono Komendę Powiatową Policji w Zwoleniu. 23 grudnia 1999 roku Komendantem KPP w Zwoleniu został podinsp. Grzegorz Krukowski, a jego zastępcą podinsp. Janusz Koziarski.

W 2000 roku, zmiana struktury, spowodowała likwidację Komisariatów i utworzenie Rewirów Dzielnicowych w Kazanowie, Policznie i Przyłęku.

Od 28 stycznia 2002 roku funkcję Komendanta Powiatowego Policji w Zwoleniu pełni mł. insp. Józef Słowiński, a jego zastępcą mł. insp. Janusz Koziarski.

1 listopada 2003 roku nastąpiła reorganizacja w strukturze Komendy Powiatowej Policji w Zwoleniu. Na miejsce zlikwidowanych Rewirów Dzielnicowych zostały utworzone Zespoły Dzielnicowych w Kazanowie, Policznie i Przyłęku, które w chwili obecnej podlegają pod Rewir Dzielnicowych w Zwoleniu.

W obecnym kształcie w Komendzie Powiatowej Policji w Zwoleniu istnieje Sekcja Prewencji i Ruchu Drogowego, w ramach której funkcjonuje Referat Ruchu Drogowego, Ogniwo Patrolowo-Interwencyjne, Rewir Dzielnicowych i Zespół Dyżurnych oraz Sekcja Kryminalna, w ramach której funkcjonuje Referat Dochodzeniowo-Śledczy. Ponadto w strukturze KPP w Zwoleniu funkcjonuje Zespół ds. Walki z Przeszłością Gospodarczą.

Z przeprowadzonej analizy zagrożeń przestępczością na terenie działania KPP w Zwoleniu wynika, że najczęstszą formą zdarzeń o charakterze kryminalnym jest drobna przestępczość pospolita. Największy odsetek stanowią przestępstwa przeciwko mieniu, a zwłaszcza kradzieże.

Wyniki pracy w zakresie zwalczania przestępczości na przełomie lat 1999–2004 obrazują coraz większą skuteczność w wykrywaniu, niestety również wciąż narastających przestępstw. W kategorii wykroczeń większa liczba to kradzieże, co roku zmniejsza się liczba kradzieży z włamaniem i rozbojów, niewielka liczbę stanowią zabójstwa (4) i gwałty (7).

Porównując powyższe dane do ogólnej wykrywalności w powiatach województwa mazowieckiego Komenda Powiatowa Policji w Zwoleniu zajmowała kolejno miejsca: 1999 r. – 7 miejsce, 2000 r. – 5 miejsce, 2001 r. – 6 miejsce, 2002 r. – 5 miejsce, 2003 r. – 7 miejsce i 2004 r. – 6 miejsce.

Na przełomie lat 1999–2004 zanotowano dość wyraźny spadek wypadków drogowych z jednym wyjątkiem kiedy to w 2003 r. liczba wypadków była najwyższa, bo aż 51, pozostałe lata wykazują poprawę, np. w 1999 r. było 46 wypadków, w tym 22 zabitych i 57 rannych, a w 2004 liczba wypadków spadła do 33, w tym 8 zabitych i 40 rannych.

Gorzej przedstawia się sytuacja dotycząca kolizji drogowych W 1999 roku było ich 306, a w 2004 r. 395.

Istotą działań prowadzonych przez Komendę Powiatową Policji w Zwoleniu na terenie powiatu zwoleńskiego jest ograniczenie przestępczości, podniesienie poziomu bezpieczeństwa, budowanie w naszym powiecie ładu społecznego i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Prowadzone działania należy traktować jako dowód współdziałania na linii policja – samorządy – społeczeństwo.

Bardzo istotnym dowodem zaangażowania się samorządów w walce o bezpieczeństwo obywateli, zamieszkałych w powiecie zwoleńskim, jest wsparcie materialne naszej jednostki. W 2002 roku przekazano samochód

Laureatka konkursu „Policja w oczach dziecka”. Komendant Słowiński w asyście przedstawicieli władz samorządowych wręcza I nagrodę

marki Skoda Fabia, zawarto porozumienie ze wszystkimi samorządami z terenu jednostki umożliwiające zakup trzech nowych pojazdów służbowych.

Naszym celem jest:

„Doskonalenie skuteczności działań Policji, zmierzające do poprawy poczucia bezpieczeństwa obywateli i wzrostu zaufania społecznego do Policji”.

Osiągnięcie celów strategicznych jest realizowane poprzez cele funkcjonalne:

- Poprawa efektywności zapobiegania i skuteczności zwalczania przestępczości społecznej.
- Poprawa stanu bezpieczeństwa w ruchu drogowym.
- Poprawa wizerunku Policji w społeczeństwie.
- Rozwijanie współpracy z organami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami zewnętrznymi w zakresie realizacji oczekiwań i postulatów lokalnych społeczności.

Pożegnanie Józefa Słowińskiego

*Dariusz Krawczyk
– nowy komendant*

Strategia KPP dodatkowo uwzględnia zarówno lokalne potrzeby, jak i uwarunkowania, wynikające ze strategii powiatowej, opracowanej przez samorządy powiatowe oraz wnioski wynikające z analizy strategicznej na poziomie powiatu.

31 stycznia 2006 roku uroczystie został pożegnany w związku z przejściem na emeryturę komendant policji w Zwoleniu **Józef Słowiński**. W policji zwoleńskiej pracował od 1987 roku, a funkcję komendanta sprawował z dwuletnią przerwą od 1990 r.

Na następcę komendanta Józefa Słowińskiego został powołany **Roman Jaśkiewicz**.

W dniu 19 kwietnia 2006 r. odbyło się pożegnanie zastępcy komendanta policji w Zwoleniu, młodszego inspektora Janusza Koziarskiego. Od dnia 15 kwietnia sprawuje on funkcję komendanta policji w Lipsku.

Roman Jaśkiewicz kierował zwoleńską komendą pół roku, jego następcą został **Dariusz Krawczyk**.

Państwowa Straż Pożarna

W 1954 roku, wraz z powstaniem powiatu zwoleńskiego, utworzona została Komenda Powiatowa Straży Pożarnej, która obejmowała swoim zasięgiem miasto Zwoleń oraz obszar 23 Gromadzkich Rad Narodowych. Na jej siedzibę przeznaczono, do dziś istniejące dobudowane do obiektu kina, dwa pomieszczenia o powierzchni 35 m². Pierwszym Komendantem został mł. kpt. Jan Ambroziak, który funkcję tę sprawował do 31.12.1957 roku. Oprócz komendanta, zatrudnionych było dwóch podoficerów i 3 kierowców pojazdu gaśniczego, należącego do miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej.

Przy takim potencjale, ówczesne kierownictwo Komendy, które od 1 stycznia 1958 roku objął asp. Edward Szarawarski, rozpoczęło realizację bardzo różnorodnych i złożonych zadań w zakresie ochrony przeciwpożarowej, rozwoju zaplecza i wyposażenia technicznego, zapewnienia łączności oraz szkolenia członków Ochotniczych Straży Pożarnych. W tym czasie trwała budowa nowego obiektu, do którego została przeniesiona siedziba komendy. Obiekt ten został zmodernizowany, w latach 70., i do dziś stanowi siedzibę Zawodowej i Ochotniczej Straży Pożarnej.

Zwiększenie stanu osobowego do 31 etatów nastąpiło wraz z utworzeniem Zawodowej Straży Pożarnej, która powołana została, Zarządzeniem Naczelnika Powiatu w Zwoleniu, z dniem 1 października 1974 roku.

1 czerwca 1975 r., w wyniku reorganizacji administracji, utworzona została Komenda Rejonowa Straży Pożarnej, w skład której weszła Zawodowa Straż Pożarna. W takiej formie komenda funkcjonowała do 30 czerwca 1992 r., z tym, że stan etatowy wzrósł do 41 strażaków.

W związku ze zmianą ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz powstaniem z dniem 1 lipca 1992 roku Państwowej Straży Pożarnej zwiększone zostały zadania dla straży pożarnej o organizację krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, mającego na celu ochronę życia, zdrowia oraz mienia podczas: walki z pożarami i innymi klęskami żywiołowymi, ratownictwa technicznego, ratownictwa chemicznego i ekologicznego.

W tym celu utworzona została Komenda Rejonowa Państwowej Straży Pożarnej oraz 2 podległe jej Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze PSP w Zwoleniu i Lipsku. Obszar działania Komendy obejmował 11 gmin. Natomiast dwie Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze powołano do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. Teren działania JRG Zwoleń obejmował gminy: Kazanów, Policzna, Przylęk, Tczów i Zwolen (teren obecnego powiatu zwoleńskiego), a JRG Lipsko gminy: Ciepeliów, Chotcza, Lipsko, Sienno, Solec i Rzecznów (teren obecnego powiatu lipskiego).

Dnia 1 kwietnia 1994 r. na stanowisko Komendanta Rejonowego powołany został st. kpt. Krzysztof Płachta.

22 września 1996 roku, w dowód szczególnego wyróżnienia, Komendzie Rejonowej PSP Minister Spraw Wewnętrznych nadał sztandar jako symbol szacunku, ofiarnej i wiernej służby dla dobra Rzeczypospolitej Polskiej i jej obywateli oraz odznaczenie „Brązowy medal za zasługi dla pożarnictwa”.

W roku 1997 na potrzeby Państwowej Straży Pożarnej ze środków Skarbu Państwa i gminy Zwolen zakupiony został teren o powierzchni 2.212 m², przeznaczony pod budowę zaplecza magazynowo-garażowego w Zwoleniu przy ul. Wyszyńskiego. W IV kwartale 2000 r. rozpoczęto budowę nowego obiektu, a jego oddanie do użytkowania nastąpiło 22 października 2002 r.

W 1999 r., w wyniku reformy administracyjnej, utworzono powiaty, a Komenda Rejonowa Państwowej Straży Pożarnej przekształcona została w Komendę Powiatową. Obszar działania obejmuje 5 gmin obecnego powiatu zwoleńskiego. Zatrudnianych jest 43 strażaków, z w tym 30 w Jednostce Ratowniczo-Gaśniczej. Komenda Powiatowa jest jedną z powiatowych służb inspektoratu (statut powiatu).

Zakres działania obejmuje ochronę ludności i środowiska naturalnego, walkę z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami.

Komendant PSP Krzysztof Płachta

Ich realizacja wymaga wykonywania zadań z zakresu ratownictwa technicznego, chemicznego, medycznego, ekologicznego. By sprostać wymaganiom nałożonym przez ustawodawcę oraz oczekiwaniom społeczeństwa, mając na uwadze dążenie do pełnej ochrony życia ludzkiego i minimalizacji strat, konieczne jest doskonalenie umiejętności strażaków oraz stosowanie coraz nowocześniejszego sprzętu ratowniczego. Kadre komendy oraz wchodzącej w jej skład Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej stanowią głównie: oficerowie, aspiranci i podoficerowie. Aktualnie jest zatrudnianych: 13 oficerów, 8 aspirantów, 18 podoficerów, 4 szeregowych.

Komenda Powiatowa PSP w Zwoleniu systematycznie prowadzi działania, celem których jest pozyskiwanie nowoczesnego sprzętu ratowniczego. Obecnie wyposażenie jednostki: średni samochód gaśniczy GBA 2,5/23 „Renault Midlum”, ciężki samochód gaśniczy GCBA 5/24 „Jelcz”, samochody specjalne ratownictwa technicznego „Volkswagen”, podnośnik SH-18, kwatermistrzowski „Star 200”, kwatermistrzowski „Lublin”, oraz łódź aluminiową z silnikiem.

Ponadto jednostka dysponuje sprzętem do ratownictwa technicznego (2 zestawy), chemicznego (ubrania gazoszczelne, sprzęt pomiarowy) i medycznego (deski ratownicze, zestawy R1).

Działania ratowniczo-gaśnicze, prowadzone na terenie powiatu, wspierane są przez 36 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych: 9 typu „M” i 27 typu „S”.

W Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym znajduje się 11 jednostek OSP: Policzna, Czarnolas, Grabów, Łągów, Mszadla Nowa, Kazanów, Kowalików, Tczów, Rawica, Zielonka Nowa, Jasieniec Solecki.

Ochotnicze Straże Pożarne

Pomyślny rozwój Zwolenia i wzrost dobrobytu jego mieszkańców były hamowane przez częste pożary. Ogień w przypadku zwartej zabudowy miasta średniowiecznego był szczególnie groźny. Całkowitej ruinie ulegały nawet wielkie miasta. Tak było i w przypadku Zwolenia. Wielki pożar tego miasta, pierwszy ze znanych, miał miejsce w roku 1546, Zniszczenia musiały być znaczne, jeżeli król Zygmunt Stary zwolnił mieszczan zwoleńskich od podatków na osiem lat, od czopowego (podatek od spożycia trunków) na pół roku oraz od obowiązku dawania podwód na cztery lata. Kolejny wielki pożar miał miejsce w roku 1558. Z królewskich zwolnień dla mieszczan wynika, że w lecie tego roku Zwoleń został prawie doszczętnie spalony. Spłonęły urzędnia i budynki miejskie, a także kościół parafialny. Wielki pożar wybuchł w Zwoleniu w roku 1615. Spłonęła wtedy część miasta wraz z zabudową rynku i ratuszem. Spaliły się także przywileje cechów rzemieślniczych. Dwukrotnie palił się Zwoleń w okresie działań wojennych „potopu” szwedzkiego (pierwszy raz w roku 1656, drugi w trzy lata później, w roku 1659). Nie znamy jednakże dokładnych danych o rozmiarach klęski. Wiemy tylko, że podczas jednego z nich „pogorzały dokumenty i przywileje miejskie”. Musiał się więc ponownie spalić ratusz miejski. Pożary te wraz z innymi zniszczeniami wojennymi przyczyniły się do upadku gospodarczej roli Zwolenia.

Wielki pożar wybuchł w Zwoleniu w roku 1800, w okresie rządów austriackich. Centrum jego znajdowało się w zachodniej części miasta, która spłonęła doszczętnie, a wraz z nią zabudowania szpitala ubogich i kościół

św. Anny. Ogień sięgnął ponownie rynku, gdzie spłonął ratusz odtąd nigdy już nie odbudowany. W wieku XIX wielka klęska nawiedziła Zwoleń w roku 1834. „4 sierpnia – jak informuje nas raport do Komisji Wojewódzkiej zachowany w Archiwum Parafialnym – spaliły się domy mieszkalne i gospodarskie, ruchomości i zboże”. Wysokość strat szacowano na 185 tys. ówczesnych złotych polskich. Po odebraniu Zwoleniowi praw miejskich, w roku 1869, miał miejsce jeszcze jeden wielki pożar osady. Jak wynika z kronik Bolesława Prusa wybuchł on w roku 1874. Zostały wtedy zniszczone między innymi budynki szkolne.

Powstanie straży ogniowej w Zwoleniu (Opracowano na podstawie: R. Szczygieł, S. Wiśniewski, „Ochotnicza Straż Pożarna 1899–1977”, i Kroniki Ochotniczej Straży Pożarnej w Zwoleniu). Ciężkie straty ponieszone przez mieszczan zwoleńskich w wyniku pożarów narzucały potrzebę organizowania służby przeciwpożarowej. W miastach dawnej Polski obowiązek czuwania nad bezpieczeństwem przeciwpożarowym spoczywał na wszystkich mieszczanach, a kierowały całością rady miejskie.

Z zachowanych dokumentów wynika niezbicie, iż zwoleńska straż powstała i została ostatecznie zatwierdzona przez władze administracyjne w 1899 r.

Członkiem **Towarzystwa Straży Ogniowej** w Zwoleniu mógł zostać każdy jego mieszkaniec, który do podania skierowanego do Zarządu dołączył świadectwo dotyczące wieku i „prawomyślności”. Po uzyskaniu akceptacji Zarządu kandydat wpisywał się do specjalnej księgi, zobowiązując się do przestrzegania przepisów i wypełniania obowiązków członka OSP.

Przemarsz ulicami Zwolenia z okazji jubileuszu 100 lat jednostki OSP – maj 1999 r.
Drugi z prawej plk poż. E. Szarawarski

Chcąc osiągnąć jak najlepszą skuteczność w walce z ogniem zorganizowano cztery wyspecjalizowane, liczące mniej więcej po czterdzieści osób oddziały. Były to oddziały: a) toporników – do jego zadań należało rozrywanie palących się budynków, przeciwdziałanie „górnej komunikacji ogniowej celem szybkiego zmniejszenia pożaru” i niedopuszczania ognia do przetrzucania się na sąsiednie budynki; b) oddział sikawkowy – spełniał podstawową rolę, przy użyciu odpowiedniego sprzętu zalewając ogień wodą; c) oddział wodny – troszczył się przede wszystkim o dostarczenie przy użyciu różnego rodzaju pojemników na kołach, niezbędnej do gaszenia wody; d) oddział ratowniczy – jego zadania to ratowanie ludzi, żywego i martwego inwentarza, ochrona terenu pożaru, pilnowanie wyniesionych z pożaru rzeczy, dobytku.

W 1999 roku Ochotnicza Straż Pożarna w Zwoleniu obchodziła uroczystość stulecia działalności. Z tej okazji odbyła się wielka uroczystość, a strażacy otrzymali sztandar.

Oto najważniejsze wydarzenia w stuletniej historii zwoleńskich strażaków:

- 1899 – powołanie do życia Towarzystwa Ochotniczej Straży Pożarnej w Zwoleniu. Prezes – Iwan P. Szabelski, naczelnik – Stanisław Matulewicz.
- 1925 – podjęcie uchwały Zarządu o budowie remizy (obecna sala kina).
- 1929 – zakończenie budowy remizy,
- 1932 – utworzona zostaje sekcja żeńska, zwana samarytańska.
- 1939 – II wojna światowa, 9.09.1939 – bombardowanie miasta.
- 1945 – 26 lutego – pierwsze zebranie organizacyjne po wyzwoleniu. Tymczasowym prezesem zostaje lekarz Leonard Perzyna.
- 1947 – OSP z własnych funduszy nabywa samochód marki „FORDON”.
- 1949 – jubileusz 50. rocznicy powstania jednostki, z tej okazji społeczeństwo funduje sztandar, który oficjalnie nie zostaje wręczony.
- 1954 – Zarząd Wojewódzki ZOSP w Kielcach przekazuje samochód gaśniczy „STAR” 29.

Druhowie OSP w Zwoleniu przy nowym samochodzie ratowniczo-gaśniczym

1899 100 - LECIE 1999

OCHOTNICZEJ STRAŻY POŻARNEJ W ZWOLENIU

- 1957 – rozpoczęcie budowy garaży w murowanej wspinalni.
- 1969 – zakończenie budowy strażnicy „Jubileusz 70-lecia” – ufundowanie i wręczenie sztandaru.
- 1974 – Zarząd Wojewódzki ZOSP w Kielcach dekoruje sztandar jednostki medalem „Za Zasługi dla Województwa Kieleckiego”.
- 1975 – Zarząd Główny ZOSP przyznaje i dekoruje sztandar jednostki złotym medalem „Za Zasługi dla Pożarnictwa”.

Wyróżnienia jednostki: jednostka zdobyła I miejsce w zawodach powiatowych, II miejsce w zawodach międzypowiatowych, wygrała zawody powiatowe, wystartowała w zawodach wojewódzkich w Skarżysku-Kamiennej zdobywając I miejsce, zajęła V miejsce w zawodach wojewódzkich w Ostrowcu, zdobyła I miejsce w zawodach wojewódzkich w Kielcach, X miejsce w Zawodach Krajowych w Krakowie.

Prezisi OSP w Zwoleniu: Iwan Szabelski (1899–1903), ks. Aleksander Bąkowski (1903–1907), Hipolit Zagrodzki (1907–1920), dr Zdzisław Białowiejski (1920–1924), Tadeusz Kaluschay (1924–1934), Jan Galewski (1934–1945), dr Leonard Perzyna (1945), Sylwester Sendecki (1945–1949), Felicjan Nowakowski (1949–1952), Wacław Sitkowski (1952–1958), Sylwester Sendecki (1958–1964), Stanisław Porębski (1964–1967), Wacław Sitkowski (1967–1968), Tadeusz Kutyla (1968–1996), Jerzy Kowalski (1996).

Naczelnicy OSP w Zwoleniu: Stanisław Matulewicz (1899–1912), Edward Kunicki (1912–1920), Czesław Pytlewski (1920–1924), Kazimierz Dzierzbicki (1925), Jan Życzyński (1925–1926), Konstanty Pilecki (1926–1927), Jan Życzyński (1927–1937), Aleksander Papiewski (1937–1944), Franciszek Skrzypczak (1944–1945), Wacław Sitkowski (1945–1958), Aleksander Rusinowski (1958–1961), Feliks Leśniewski (1961–1964), Czesław Leśniewski (1964–1967), Jerzy Kowalski (1967–1968), Czesław Leśniewski (1968–1972), Jerzy Kowalski (1972–1996), Zbigniew Grzybowski (1996).

Ochotnicza Straż Pożarna w Kazanowie (Opracowano na podstawie: M. Sołtysiak, E. Łodygowski: „Kazanów nad Itzanką”). Bezpieczeństwem przeciwpożarowym gminy Kazanów koordynuje Gminny Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej, który zrzesza osiem jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Zarząd Gminy ZOSP RP działa w składzie:

Wpis do księgi pamiątkowej z okazji 100 lat straży w Zwoleniu; od lewej: posłanka Danuta Grabowska, senator Zbigniew Gołąbek, dh Łukasz Oleksik, dh Jan Bocian

Poświęcenie nowego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla OSP Zwolenin: kapelan Wojewódzkiej Straży Pożarnej ks. Kowalczyk przy samochodach kierowca E. Kuś i prezes J. Kowalski

Marian Karolik – prezes, **Tadeusz Zych** – wiceprezes, Konstanty Sulkowski – wiceprezes, Edward Łodygowski – gminny komendant, Maria Chalot – sekretarz, Adam Dąbrowski – skarbnik, Witold Zawadzki – członek prezydium, Marek Puton – członek zarządu, Jan Molenda – członek zarządu, Adam Molenda – członek zarządu, Jan Więczaszek – członek zarządu, Wiesław Cibor – członek zarządu, Zbigniew Marchwant – członek zarządu.

Zarząd Gminy ZOSP RP na bieżąco współpracuje z Państwową Strażą Pożarną, Zarządem Powiatowym i Wojewódzkim ZOSP RP oraz Samorządem i Urzędem Gminy. Zajmuje się obsługą organizacyjną i pomaga Ochotniczym Strażom Pożarnym w przeprowadzeniu zebrań sprawozdawczych, opiniuje wnioski o odznaczenia oraz przyznaje odznaki za wysługę lat, zajmuje się pracą z młodzieżą, w tym organizuje eliminacje gminne Turnieju Wiedzy Pożarniczej, gminne zawody sportowo-pożarnicze i wspólnie z Państwową Strażą Pożarną – szkolenia podstawowe strażaków. Prowadzi działania na rzecz ochrony środowiska, popularyzuje wśród społeczeństwa zagadnienia ochrony przeciwpożarowej, dokonuje podziału pomiędzy poszczególne OSP środków finansowych ujętych w budżecie gminy, udziela pomocy w zaopatrzeniu OSP w sprzęt i umundurowanie.

Działające na terenie gminy Kazanów Ochotnicze Straże Pożarne to 6 jednostek typu S: Kazanów typ S-3, Kowalków, Niedarczów, Osuchów, Kroców i Zakrzówek typu S-1 oraz dwie jednostki typu M w Dębnicy i Wólce Gonciarskiej. Ochotnicze Straże Pożarne w Kazanowie i Kowalkowie włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Ochotnicze Straże Pożarne łącznie skupiają w swych szeregach 272 członków czynnych, w tym: w wieku 18–50 lat – 214, powyżej 50 lat – 58 członków, 46 członków honorowych, 5 członków wspierających. Dotychczas 43 strażaków posiada ukończony kurs I stopnia strażaka, 40 członków kurs BHP, 2 strażaków kurs sternika wodnego, 7 strażaków ratownika medycznego.

Początki kazanowskiej straży pożarnej nie są bliżej znane, najstarsza wzmianka o tej organizacji pochodzi z roku 1912 – wtedy to rozpoczęto budowę remizy dla kazanowskich strażaków. Budynek ten został ukończony w ciągu następnych dwóch lat, był on murowany, z białego kamienia, pokryty dachówką. Głównymi inicjatorami budowy, a zapewne też i założycielami straży byli: **Julian Jabłoński** i **Mikołaj Rybakowski**.

Po pierwszej wojnie światowej, w roku 1918, naczelnikiem kazanowskiej straży był **Jan Wójcik**, prezesem zaś Łobodziarski. Kolejnymi naczelnikami byli: Religa, następnie Stanisław Rybakowski – prezesem zaś był ks. proboszcz

Remiza OSP w Kazanowie (fot. M. Strudziński)

Stefan Czerniakiewicz. Ówczesna straż była wyposażona tylko w beczkę konną, ręczną sikawkę, bosaki i wiadra.

3 marca 1946 roku wybrano pierwszy powojenny Zarząd kazanowskiej OSP, w jego skład weszli: Władysław Szczepanowski – prezes, Antoni Lipski – z-ca prezesa, Piotr Brożek – naczelnik, Wincenty Ziarkowski – z-ca naczelnika, Mieczysław Żardecki – skarbnik, Adolf Jabłoński – sekretarz. Wybrano wówczas także Komisję Rewizyjną w składzie: Stanisław Janas – przewodniczący, Stanisław Rybakowski – członek, Stanisław Gołębiowski – członek. W następnych latach prezesami OSP kolejno byli: Julian Szymonek, Adolf Jabłoński, Antoni Gołębiowski, Kazimierz Napieraj i Edward Łodygowski (pełni funkcję obecnie), naczelnikami zaś: Józef Karolik, Czesław Stanisławek, Zdzisław Dębski, Wincenty Ziarkowski, Edward Łodygowski i Tadeusz Zych (pełni funkcję obecnie).

W roku 1948 rozpoczęto wystawianie sztuk teatralnych, a pierwszymi z nich były „**Ułan i młynareczka**” oraz „**Baśka**”. Dzięki tego typu działalności oraz organizowanym zabawom tanecznym strażakom udało się zgromadzić środki, potrzebne na zakup pierwszego samochodu – Dodge. Następnie otrzymano z Komendy Powiatowej w Zwoleniu motopompę M-800. W roku 1964 dzięki wstawiennictwu Komendanta Powiatowego Edwarda Szarawarskiego kazanowska OSP otrzymała samochód marki Star 25 GBM.

W latach 60. sala widowiskowa w remizie strażackiej zostaje wydzierżawiona Zarządowi Wojewódzkiemu Kin w Kielcach. W Kazanowie powstaje wówczas kino stałe o stu miejscach na widowni. W roku 1976 straż przenosi się do budynku Urzędu Gminy.

W 1973 roku w Kazanowie obchodzone były uroczystości związane z 55-leciem istnienia Ochotniczej Straży Pożarnej. Z tej okazji strażakom wręczono sztandar ufundowany przez społeczeństwo Kazanowa i Miechowa. Wręczenia dokonał naczelnik gminy Zenon Michalik wraz z komendantem wojewódzkim płk. Mieczysławem Gajewskim i powiatowym mjr. Edwardem Szarawarskim.

W roku 1978 kazanowska OSP otrzymała samochód marki Star 25 GB AM z autopompą i działkiem, a rok później Żuka GLM. 19 czerwca 1985

Rok 1999, otwarcie nowej remizy – wstęgę przecinają dr Kazimierz Napieraj i senator Zbigniew Gołąbek (fot. zbiory prywatne)

roku do Kazanowa został przekazany samochód terenowy Star 266 GBM, który jest używany do dnia dzisiejszego. 30 grudnia 1996 roku wicewojewoda Zbigniew Gołąbek przekazał samochód marki polonez, który po kilku latach został sprzedany, a uzyskane pieniądze przekazano na remont sprzętu gaśniczego.

*Rok 2003, defilada strażaków z okazji uroczystości rocznicowych
(fot. zbiory prywatne)*

W roku 1999 obchodzone były uroczystości 80-lecia i otwarcie nowej remizy. Strażakom został wręczony nowy sztandar. Na przetargu w Agencji Mienia Wojskowego w Poznaniu zakupiono samochód marki Jelcz 315.

20 września 2003 roku na kolejnych uroczystościach przekazano strażakom samochód Star 266 GBM. To strażackie święto miało bardzo piękny charakter – najpierw msza święta w kazańskim kościele parafialnym, następnie defilada z orkiestrą dętą z kościoła do remizy, przekazanie wozu bojowego, wygłoszenie okolicznościowych przemówień i referatów, odznaczenie najbardziej zasłużonych strażaków. W uroczystości tej wzięło udział wielu znakomitych gości, a także strażacy i mieszkańcy Kazanowa.

Aktualnie OSP Kazanów posiada na stanie trzy samochody ze sprzętem towarzyszącym: Jelcz o pojemności 7 tys. litrów wody z autopompą, Star 266 o napędzie na 3 osie o pojemności 2500 l wody z autopompą, działkiem wodnym.

Ochotnicza Straż Pożarna w Policznie (Opracowano na podstawie: E. Januszewicz, „Policzna”). OSP w Policznie należy do Krajowego

Ochotnicza Straż Pożarna w Policznie

Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Powstała 23 lutego 1923 r. z inicjatywy Stanisława Targowskiego, administratora majątku hr. Stefana Przezdzieckiego. Była to pierwsza jednostka strażacka działająca w gminie Policzna. Pierwszym prezesem wybrany został Stanisław Targowski, a komendan-

tem Franciszek Głuszek. Strażacy sami wybudowali pierwszą remizę. Hrabia Stefan Przedziecki, na prośbę Stanisława Targowskiego, przekazał na jej budowę plac i drewno. Środki na zakup sprzętu pochodziły od administracji gminy i majątku oraz mieszkańców Policznie, którzy w tym celu opodatkowali się. Dzięki temu jednostka wyposażona była w ręczną sikawkę, dwa beczkowsy i żelazny wóz. Do wybuchu II wojny światowej fundusze na działalność OSP (w tym na umundurowanie i sprzęt) strażacy zdobywali sami. W tym celu organizowali zabawy, loterie fantowe, przedstawienia teatralne i kwesty uliczne. Z pieniędzy zebranych przeprowadzone były również remonty strażnicy, sprzętu oraz pokrywano koszty szkolenia i ubezpieczenia strażaków. Ochotnicza Straż Pożarna, oprócz walki z żywiołem, organizowała także życie kulturalne wsi. Były to zabawy taneczne czy zawody sportowe. Organizowano także wycieczki krajoznawcze. W ten sposób wielu mieszkańców Policznie było po raz pierwszy w Warszawie, Krakowie czy Gdańsku.

W okresie okupacji niemieckiej OSP nie zaprzestała swej działalności, czego dowodem jest wybudowanie przez samych strażaków w 1941 r. nowej drewnianej remizy. Strażacy włączyli się w walkę z okupantem wstępując do oddziałów partyzanckich działających na tym terenie. Wielu z nich zginęło. W czasie pacyfikacji Policznie w dniu 12 czerwca 1942 r. oddali swe życie druhowie: Marian Głowacki, Stanisław Głowacki s. Antoniego, Stanisław Głowacki s. Szczepana, Zbigniew Hałas, Kazimierz Mazur, Marian Mazur, Kazimierz Podsiadły, Tadeusz Przerwa, Antoni Słowicki, Józef Warchoń, Stanisław Zawadzki, Jan Ziemiński. W obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu zginęli Kazimierz Januszewicz i Waclaw Słowicki.

Po wojnie wybudowaną w 1941 r. strażnicę przeniesiono na plac, gdzie znajduje się obecna siedziba OSP. Budowę murowanej remizy rozpoczęto w 1948 r., a ukończono w 1950 r. W 1956 r. jednostka OSP w Policznie otrzymała pierwszą motopompę i wycofany z wojska samochód „STAR-20”.

W 1967 roku OSP Policzna zajęła I miejsce w zawodach sportowo-pożarniczych szczebla wojewódzkiego w Kielcach, a V miejsce w zawodach krajowych we Wrocławiu w 1968 r. Był to olbrzymi sukces, dzięki któremu

Członkowie Ochotniczej Straży Pożarnej w Policznie, rok 1942

Członkowie Ochotniczej Straży Pożarnej w Policznie oraz zaproszeni na Walne Zebranie goście (1999 r.) – siedzą od lewej: Kazimierz Maślank, Tadeusz Głowacki, Stanisław Pająk – wójt Gminy Policzna, Ryszard Januszewicz – prezes OSP w Policznie, prezes ZG ZOSP, mjr Krzysztof Płachta – komendant Komendy Powiatowej PSP w Zwoleniu, Marian Podsiadły – naczelnik OSP w Policznie, Jan Głowacki – skarbnik OSP w Policznie, Józef Życki; stoją od lewej: Jan Kusio, Alojzy Przerwa, Bogusław Kuciara, Józef Olejarz, Andrzej Podsiadły, Zenon Kusio, Marek Kurczuk, Bogusław Gazda, Tadeusz Sztamberek – przewodniczący Komisji Rewizyjnej, Zbigniew Maślank, Zenon Sztamberek

jednostka otrzymała pierwszy w gminie z prawdziwego zdarzenia bojowy samochód na podwoziu „STAR” z działkiem wodnym.

Sukces ten strażacy z Policzny powtórzyli w 1973 r. Po wygraniu eliminacji województwa kieleckiego, zajęli II miejsce w zawodach krajowych w Krakowie. Do zawodów tych przygotowywał strażaków naczelnik jednostki Marian Podsiadły, który funkcję tę sprawował ponad 40 lat – aż do 1999 roku. Uczestnictwo w zawodach krajowych i osiągnięte tam sukcesy przyniosły jednostce OSP z Policzny popularność.

Ochotnicze Straże Pożarne w gminie Przyłęk. (Opracowano na podstawie: M. Kuś, „Przyłęk – nasza ziemia”). Działalność kulturalna młodzieży odbywa się poprzez uczestnictwo w Ochotniczych Strażach Pożarnych oraz świetlicach w Załazach, Mierzączce, Lucimi i Rudkach.

Obecnie na terenie gminy działa 10 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Trzy z nich działa w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Są to następujące jednostki:

OSP Grabów nad Wisłą (KSRG) – Prezes: Wojciech Szmajda, Naczelnik: Wojciech Suwała, OSP Łągów (KSRG) – Prezes: Ryszard Bienias, Naczelnik: Paweł Wołoszyn, OSP Mszadla Nowa (KSRG) – Prezes: Ryszard Chrzanowski, Naczelnik: Jarosław Abramczyk, OSP Łaguszów – Prezes: Tadeusz Janaczek, Naczelnik: Zdzisław Goździkowski, OSP Ignaców – Prezes: Jan Wieruszka, Naczelnik: Kazimierz Wieraszka, Z-ca Naczelnika: Ryszard Małek, OSP Mszadla Stara – Prezes: Ryszard Kozak Wiceprezes: Leszek Szymański, Naczelnik: Zbigniew Końnica, OSP Przyłęk – Prezes: Piotr Sadura, Naczelnik: Robert Zajac, OSP Załazy – Prezes: Mirosław Zaręba, Wiceprezes: Jarosław Stępień, OSP Ławeczko Stare – Prezes: Marian Winształ, Wiceprezes: Zbigniew Urbanek, Naczelnik: Jacek Szczepanek, Z-ca Naczelnika: Sławomir Winształ, OSP Zamość Stary (brak rejestracji w KRS) – Prezes: Zbigniew Suchecki, Naczelnik: Tomasz Szymanek.

Druhowie OSP Łagów na tle strażnicy

Na Gminnym Walnym Zebraniu Sprawozdawczo-Wyborczym OSP w 2006 roku w Łagowie wybrano nowy Zarząd Gminny ZOSP RP w następującym składzie:

Prezes: Marian Kuś, Komendant: Wojciech Szmajda, Wiceprezesi: Lucjan Szewczyk i Ryszard Bienias, Sekretarz: Zbigniew Końnica, Skarbnik: Ryszard Kozak, Członek prezydium: Paweł Wołoszyn, Członkowie zarządu: Wojciech Suwała, Jarosław Abramczyk, Tadeusz Janaczek, Kazimierz Wieraszka, Ryszard Małek, Piotr Sadura, Robert Zając, Sławomir Kuśnierz, Marian Winształ, Zbigniew Suhecki, Tomasz Szymanek.

Ochotnicze Straże Pożarne w gminie Tczów. (Opracowano na podstawie: Maciej Stawarz, „Echa Ziemi Tczowskiej”). Rozwój Ochotniczych Straży Pożarnych datuje się od roku 1920. Istnieje jedynie zapis (wg wykazu członków Ochotniczej Straży Pożarnej w Tczowie), sporządzony 1 czerwca 1938 r. Kolejny zapis dotyczy roku 1928, kiedy to do straży wstąpili: Roman Bednarczyk, rocznik 1901 – w 1938 r. członek komisji rewizyjnej, Jan Wolszczak, rocznik 1899 – w 1938 r. naczelnik, Franciszek Pietrzyk, rocznik 1904 – w 1938 zastępca naczelnika, Stanisław Tkaczyk rocznik 1907 – w 1938 r., szeregowy członek OSP (wstąpili do OSP 14.10.1928 r.) Osoby te uznawane są za członków założycieli OSP w Tczowie, przyjmując rok 1928 jako datę założenia OSP w Tczowie. Rok 1952 to rok reaktywowania działalności jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych na terenie gminy.

W 1931 roku z dobrowolnych ofiar społeczeństwa Tczowa została wybudowana remiza strażacka (całkowicie drewniana). W roku 1944 z inicjatywy Batalionów Chłopskich (Jan Sońta – „Ośka”) Władysław Owczarek „Bula”, Władysław Gołąbek „Boryna” i innych w remizie tej z okazji Święta Ludowego został zorganizowany wiec ludowy, na który przybyła ludność okolicznych

wsi gminy Tczów. Budynek remizy służył OSP aż do 8 czerwca 1956 r., kiedy to doszczętnie spłonął podczas pożaru budynków Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Budynek remizy strażackiej został wybudowany w 1964 r. obok budynku Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej. W skład remizy wchodził garaż na samochód i pomieszczenie biurowe dla OSP.

W październiku 1972 roku zostało zawarte porozumienie o użyczenie pomieszczeń OSP z Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Tczowie.

19 grudnia 1969 roku OSP w Tczowie otrzymała z Powiatowej Komendy Straży Pożarnych w Zwoleniu samochód pożarniczy ŻUK wraz z motopompami.

Samochód ten służył jednostce aż do roku 1980, kiedy to został przydzielony samochód Star 25 (cysterna pożarnicza) typu GBM.

W lutym 1993 roku, został zakupiony z Krosna Odrzańskiego samochód Star 200 na podwoziu.

W 1996 roku komendant rejonowy PSP w Zwoleniu zawarł porozumienie z UG w Tczowie reprezentowanym przez wójta Jana Kupisa o włączenie OSP Tczów do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego i 27 czerwca 1997 roku Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej przekazał jednostce akt nadania o włączeniu do KSRG. Jednostka działa w składzie 30 kompanii gaśniczej „Zwoleń” wchodzącej w skład Mazowieckiej Brygady Odwodowej „Mazowsze”.

W marcu 2001 roku Zarząd Gminy w Tczowie ze środków budżetowych zakupił dla OSP w Tczowie za kwotę 39.000 zł używany samochód pożarniczy typu ciężkiego Jelcz 004 typu GCBA – uroczyście przekazany jednostce OSP 17 czerwca 2001 roku. Funkcję kierowcy samochodu i konserwatora sprzętu OSP pełni od 19 grudnia 1969 roku druh Stanisław Banasik, wielokrotnie nagradzany za wykonywanie swoich obowiązków i zaangażowanie w pracach OSP.

Szkolenie szeregowych OSP w Tczowie w 2004 roku (fot. archiwum)

Gospodarka, rolnictwo, rzemiosło, banki, ubezpieczenia

Marcin Cywka

Produkcja i usługi

Dobrze funkcjonująca gospodarka oraz rozwój przedsiębiorczości to podstawowe warunki zapewnienia w przyszłości lepszych warunków życia mieszkańców.

Powiat zwoleński jest powiatem, w którym dominują funkcje rolnicze. Głównymi funkcjami zewnętrznymi poszczególnych gmin jest produkcja rolna, a tylko w niewielkim zakresie – produkcja nierolnicza. Wyjątkiem jest tu gmina miejsko-wiejska Zwolen. W poszczególnych sekcjach gospodarki dominują różne formy działalności usługowej, przede wszystkim podmioty handlowe, oferujące usługi oraz podmioty funkcjonujące w branży budowlanej. Nieco mniejszą pozycję stanowi działalność produkcyjna czy obsługa nieruchomości i przedsiębiorstw.

Instytucje otoczenia biznesu. Na terenie powiatu zwoleńskiego dla sprawnego funkcjonowania przedsiębiorstw są niewątpliwie istniejące instytucje otoczenia biznesu, które mają wpływ na atrakcyjność inwestycyjną powiatu dla inwestorów zewnętrznych, tworzą klimat sprzyjający aktywności gospodarczej mieszkańców i miejscowych podmiotów oraz ułatwiają działalność gospodarczą. Są to: urząd skarbowy, urzędy samorządu gminnego i powiatowego, urząd pracy, inspekcje, policja, prokuratura i sądy, a także instytucje finansowe: PKO BP S.A. w Zwoleniu, BGŻ S.A. w Zwoleniu,

Kotłownia ZUK

Auto-Servis – Ryszard Urbanek

Bank Spółdzielczy w Zwoleniu Filia w Kazanowie, Filia w Przyłęku, Oddział w Policznie, Oddział w Tczowie, BPH PBK Oddział w Zwoleniu, Bank SKOK w Zwoleniu, Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa w Zwoleniu.

Specyfika gminy miejsko-wiejskiej **Zwoleń**, sprawia, że, w przeciwieństwie do pozostałych gmin powiatu występuje tu dosyć znaczna ilość stosunkowo dużych podmiotów gospodarczych. Mimo to i w gminie Zwoleń dominują podmioty zajmujące się handlem (21). Nadto działają tu również firmy innych branż.

W gminie **Kazanów** zdecydowanie dominują podmioty, zajmujące się handlem (46, tj. 36,5% wszystkich podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy) i działalnością z zakresu szeroko rozumianego budownictwa (18 podmiotów, 14,3%).

W gminie **Policzna** dominują podmioty gospodarcze zajmujące się handlem. Są to jednak w większości niewielkie jednostki. Do największych pracodawców na terenie gminy zaliczyć należy takie przedsiębiorstwa, jak:

- usługi transportowe i handel obwoźny materiałami budowlanymi, płodami rolnymi i opałem, Jolanta Dąbrowska, Policzna,
- PHU sprzedaż hurt. i detal. sprzętu przeciwpożarowego, gaśnic, opracowanie instrukcji p.pożarowych, Bożena Kaczmarczyk, Wojciechówka,
- sklep spożywczo-przemysłowy, wywóz nieczystości płynnych i stałych, Monika Sikora, Policzna,
- usługi transportowe, skup i sprzedaż owoców rolnych oraz runa leśnego, Alicja Tatak, Czarnolas,
- produkcja elementów budowlanych i wyrób palet, Kazimierz Jargot, Policzna,
- usługi transportowe, Marek Dziekan, Policzna,
- usługi transportowe, Marek Świątek, Policzna,
- usługi transportowe, Edward Wiączek, Franków,
- transport i handel obwoźny, Krzysztof Fiet, Chechły,
- transport drogowy, Krzysztof Jasik, Zawada Stara,
- roboty ziemne i wodno-kanalizacyjne, Marian Adamiec, Wygoda.

Podobnie jak w innych gminach powiatu zwoleńskiego, także i w **Przyłęku** dominują podmioty działające w handlu (83) i branży budowlano-remontowej (44). Znaczną ilość podmiotów reprezentuje transport (18) i usługi na rzecz rolnictwa (11).

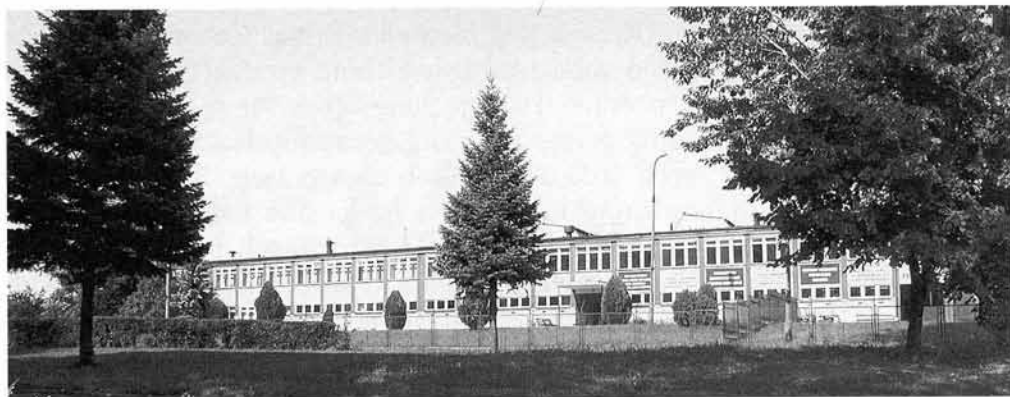
Największymi podmiotami gospodarczymi funkcjonującymi w gminie **Tczów** są:

- odlewnictwo, produkcja osprzętu telekomunikacji, Andrzej Krok i Konrad Polak, Rawica Kolonia,
- produkcja konserw, sprzedaż detaliczna mięsa i wyrobów mięsnych, skup zwierząt, Stefan Ptaszek, Borki,
- usługi transportowe, handel artykułami rolno-przemysłowymi oraz spożywczymi, Stanisław Jan Drab, Wilczy Ług,

- Zakład Obrotu Rolnego „Bartex”, handel produktami rolnymi, handel hurtowy i detaliczny artykułami rolnymi, przemysłowymi i spożywczymi, usługi transportowe, mechaniczne, Stanisław Kacperczyk, Bartodzieje,
- usługi transportowe, Bogumiła Wieczorek, Wincentów,
- usługi blacharskie, dekarские, ciesielskie oraz sprzedaż paliw płynnych i gazu propan-butan, Jan Lorek, Tczów,
- wytwarzanie wyrobów z drutu, ślusarstwo, handel częściami rolniczymi i metalowymi, Zygmunt Stawarz, Tczów,
- „Topkaz”, wykonywanie robot ogólnobudowlanych oraz handel artykułami przemysłowymi i prowadzenia domu weselnego, Kazimierz Toporek, Tczów,
- Zakład piekarniczy, Paweł Kręgliński, Tczów,
- usługi stolarskie z zakresu wyrobu mebli oraz handel meblami, Andrzej Bogusław Wilk, Rawica Stara.

Niewątpliwie istotnym elementem wpływającym na rozwój gospodarki w powiecie jest zintegrowanie działań przedsiębiorców (lub przyszłych przedsiębiorców) z działaniami władz lokalnych. Współpraca ta może przynieść duży postęp jakościowy z uwagi na wzajemne zrozumienie potrzeb, oczekiwań i możliwości partnerów, specjalistów różnych branż funkcjonujących na terenie powiatu.

PPH BRAT-MET s.c. powstała 15.01.1993 r. z połączenia zakładów rzemieślniczych Janusza i Leszka Janików produkujących wyroby złączone. Powstała spółka kontynuowała działalność produkcyjną, rozszerzając zakres asortymentów i zwiększając liczbę odbiorców. Od 1994 r. zawarte zostały umowy o współpracy z ŁFS ŚRUBEX S.A. w Łąncucie i F.Ś Śrubena S.A. w Żywcu, na bazie których Brat-Met stał się dystrybutorem wyrobów śrubowych produkowanych przez te fabryki i równocześnie rozwijających własną produkcję.

Zakłady Metalowe – BRAT-MET

W 2000 r. wprowadzony został SZJ ISO 9002, potwierdzony certyfikatem przyznany przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji w Warszawie. Również w 2000 r. przeprowadzona została restrukturyzacja firmy, w wyniku której wydzielona została firma produkcyjna Zakład Wyrobów Złącznych BRAT-MET sp. z o.o. W 2001 r. ZWZ BRAT-MET sp. z o.o. nabył w wyniku przetargu ogłoszonego przez Syndyka M.U. Zakładu Mechanicznego ŁUCZNIK-ZWOLEŃ sp. z o.o. w upadłości przedsiębiorstwa w całości. Po przejęciu zakupionego zakładu, została przeniesiona z Radomia do Zwolenia firma produkcyjna wraz z zapleczem biurowym i magazynowym oraz siedzibą spółki. W 2001 r. z mocy ustawy PPH BRAT-MET s.c. została przekształcona w spółkę jawną z równoczesną zmianą nazwy na BRAT-MET JANIK sp. j., pod którą prowadzi działalność aktualnie.

W 2002 r. BRAT-MET otrzymała nagrodę „Skrzydła 2001”, przyznaną dla najlepszych firm roku w regionie radomskim oraz wyróżnienia w konkursach, organizowanych przez Izbę Przemysłowo-Handlową Ziemi Radomskiej na Firmę Roku i Menedżera Roku 2001.

W grudniu 2003 r. w wyniku audytów przeprowadzonych przez audytorów PCBC w Radomiu i w Zwoleniu przyznane zostały obydwu firmom certyfikaty.

BRAT-MET JANIK sp.j. w Radomiu uzyskała certyfikat zarządzania jakością ISO 9001/2001, certyfikat zarządzania środowiskiem ISO 14001/1998 oraz międzynarodowy certyfikat IQNeT. W celu dalszego rozwoju firmy BRAT-MET, od początku 2004 r. czynione są niezbędne inwestycje w nowoczesne maszyny i urządzenia w zakresie produkcji oraz w nowe obiekty magazynowe i systemy zarządzania, które zapewnią sprawną logistyczną obsługę odbiorców.

KROKUS. Przetwórnia owoców i warzyw w Pająkowie pod firmą Krokus istnieje od 1996 roku. Powstała na bazie zakładu działającego od lat 80. Wieś Pajaków leży w centrum Polski, na nadwiślańskich terenach, o starych tradycjach sadowniczych i warzywniczych, pomiędzy Kazimierzem nad Wisłą, a Czarnolasem.

Krokus jest niewielką firmą. Celem, jaki stawia przed sobą jest wytwarzanie produktów w oparciu o polskie tradycje kulinarne. Mamy urozmaiconą gamę przetworów przygotowanych z plonów zbieranych w lasach, sadach i na polach. Stosujemy stare rodzinne receptury i tradycyjne metody produkcji. Mamy w ofercie około 50 różnych produktów.

Odlewnia Żeliwa i Metali Kolorowych. Odlewnia Żeliwa RAWICA została założona w 1989 roku. Od momentu powstania nastąpił dynamiczny rozwój firmy. Wprowadziliśmy nowoczesne technologie oraz maszyny i urządzenia gwarantujące wytwa-

Konrad Polak
– Prezes Odlewni Żeliwa
RAWICA

rzanie odlewów lepszych jakościowo pod względem składu chemicznego, struktury i powierzchni. Obecnie firma zatrudnia 50 osób. Odlewy są wytwarzane na automatycznej linii formierskiej, bazującej na formierce impulsowej HSP2 – jednej z czołowych firm na świecie.

Zapewnia to możliwość utrzymania stałej wysokiej jakości wyrobów przy wielkoseryjnej produkcji. Nasza roczna produkcja to 2500 ton odlewów. Są to głównie odlewy z żeliwa w klasie GG20-GG25 oraz odlewy z aluminium.

Posiadamy nowoczesne laboratorium, gdzie badany jest skład chemiczny i własności mechaniczne naszych odlewów. Umożliwia nam to spełnianie wysokich wymagań jakościowych stawianych nam przez naszych odbiorców.

Specjalizujemy się w produkcji odlewów dla przemysłu motoryzacyjnego, maszynowego, kolejowego, AGD. Ponad 80% naszych wyrobów eksportujemy do krajów Unii Europejskiej, takich jak Niemcy, Francja, Dania, Szwajcaria. Odbiorcami są również znane firmy krajowe, takie jak: Fabryka Przyczep Niewiadów, ITM Poland, Fabryka Armatur JAFAR w Jaśle, Zakłady Narzędziowe w Mielcu S.A., Huta Będzin S.A., Zakład Produkcyjno-Handlowy Artykułów Gospodarstwa Domowego MESKO-AGD w Skarżysku Kam.

Firma POMTECH ze Zwolenia to uznany w regionie i kraju producent kostki brukowej i galanterii betonowej. 13 lat działalności zaowocowało uznaniem u krajowych i zagranicznych odbiorców.

Gdy Janusz Czapka w 1992 roku zakładał POMTECH, ten segment rynku materiałów budowlanych dopiero zaczynał się rozwijać. Przez ten czas powstało wiele przedsiębiorstw produkujących kostkę brukową, ale część z nich upadła, a tylko nieliczne zdobyły sobie renomę i mogą powiedzieć, że ich marka jest znana i ceniona przez klientów. Wśród tych drugich firm jest również zakład Janusza Czapki.

Początki POMTECH-u nie były łatwe. Firma powstała na bazie części majątku prywatyzowanego Państwowego Ośrodka Maszynowego w Zwole-

Zakład produkcji kostki brukowej – POMTECH

Janusz Czapka
– Prezes firmy POMTECH

niu. Właściciel zmienił profil produkcji z usługi dla rolnictwa na produkcję budowlaną. Decyzja ta okazała się przysłowiowym strzałem „w dziesiątkę”, bo sektor rolny zaczynał przeżywać kłopoty, dochody rolników spadały, a w ślad za tym i zapotrzebowanie na usługi. Tymczasem w budownictwie nastąpił przełom. Władze samorządowe miast i gmin zaczęły przebudowywać ulice, place, o swoje otoczenie zaczęli też bardziej dbać właściciele domów.

Wszyscy zaś potrzebowali kostki brukowej, bo okazała się o wiele ładniejsza i trwalsza od starych płyt chodnikowych. Stąd też i zapotrzebowanie na wyroby POMTECH-u z roku na rok rosło. Firma nie spoczęła na laurach, ciągle rozszerza swój asortyment. Produkuje nie tylko zwykłą kostkę brukową, ale i wiele innych elementów betonowych, używanych przy budowie dróg, chodników, placów, jak również krawężników, obrzeży, palisad, gazonów, elementów osłonowych.

Jesteśmy w stanie spełnić każde życzenie klienta w zakresie asortymentu i kolorystyki i w dodatku oferujemy atrakcyjne ceny – zapewnia prezes **Janusz Czapka**.

Janusz Czapka potrafi również odczytywać trendy i mody, jakie pojawiają się we wzornictwie kostki brukowej i galanterii betonowej. Pomagają mu w tym choćby kontakty zagraniczne i twórcze podpatrywanie rozwiązań tam zastosowanych. POMTECH prześciga już inne krajowe i zagraniczne firmy w tych elementach. Wystarczy tylko obejrzeć wystawę wyrobów na terenie firmy, aby się o tym przekonać.

Działamy na rynku regionalnym, także na warszawskim, w promieniu 200 kilometrów od Zwolenia. Tutaj konkurencja była i jest ostra, bo przecież w rejonie Radomia działa wiele firm produkujących kostkę brukową.

Rzeczywiście, kostkę brukową z logo tego zakładu można spotkać nie tylko w dawnym województwie radomskim, ale także na Lubelszczyźnie, Podkarpaciu, Warszawie. Kostka z POMTECH-u pokrywa np. fragment placu przed Pałacem Kultury i Nauki.

Przedsiębiorstwo zajęło się również wytwarzaniem i remontowaniem maszyn do produkcji kostki brukowej, korzystając z własnych rozwiązań technicznych. Nie jest to więc kopiowanie pomysłów zachodnich inżynierów. Maszyny ze Zwolenia kupują zakłady produkujące kostkę w Polsce, jak też i firmy zza naszej wschodniej granicy.

Jaka będzie przyszłość POMTECH-u? Perspektywy wydają się dobre. Zakład powinien umocnić swoją pozycję na rynku, a nawet jest szansa na zwiększenie produkcji i sprzedaży. W POMTECH-u jednak wiedzą, jak pielęgnować się i umacnia dobrą markę.

Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Spółka z o.o. została założona w październiku 1998 roku w 80% przez pracowników przedsiębiorstwa państwowego o nazwie: Przedsiębiorstwo Robót Drogowych w Zwoleńiu,

a w 20% przez osoby fizyczne. **Działalność rozpoczęto 1 stycznia 2000 r.** Obecnie kapitał udziałowy Spółki znajduje się w posiadaniu 124 udziałowców.

Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Sp. z o.o. w Zwoleńiu wykonuje usługi w zakresie: budowy, modernizacji i remontów dróg, ulic i placów; specjalistycznych robót budowlanych; sprzedaży mieszanek mineralno-asfaltowych; wynajmu sprzętu budowlanego z obsługą operatorską.

Firma posiada dwie wytwórnie masy mineralno-bitumicznej zlokalizowane w m. Łuczynów o wydajności 30 t/h oraz w m. Ciepeliów o wydajności 120 t/h, ponadto dysponuje nowoczesnym specjalistycznym parkiem maszynowym.

Wzrasta sprzedaż masy mineralno-asfaltowej. Potwierdzeniem wysokiej pozycji firmy na rynku są liczne referencje uzyskane od zleceniodawców.

Przedsiębiorstwo Robót Drogowych Sp. z o.o. w Zwoleńiu uzyskało projekt Unii Europejskiej na współfinansowanie: Zakupu maszyn i urządzeń do produkcji i wbudowywania mieszanek mineralno-bitumicznych oraz wyposażenie laboratorium drogowego.

Przedsiębiorstwo otrzymało w dn. 10.05.2006 r. certyfikat na zgodność z wymaganiami AQAP 2120:2003 nr 512A/2006 oraz certyfikat na zgodność z wymaganiami PN-EM ISO 9001:0001 nr 512/S/2006.

Mechanika Maszyn i Urządzeń Rolniczych
- **Krzysztof Krawiec.** Zakład powstał w 1997 r. Zajmuje się naprawą silników wszelkiego rodzaju: ciągniki, kombajny, wózki widłowe i koparki. Zakład oferuje naprawę sprzętu rolniczego, sprzedaż części.

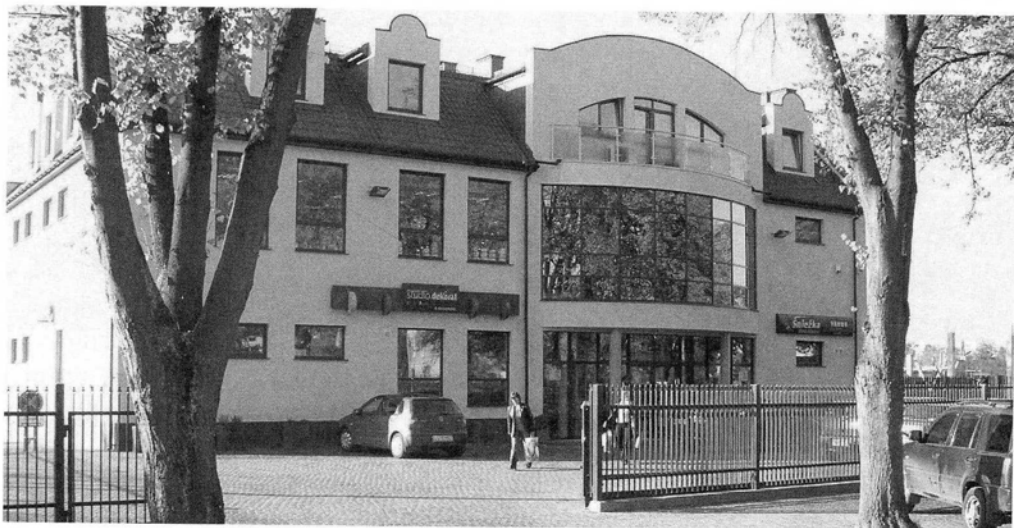
Zakłady mechaniczne Zwolen – Ryszard i Ewa Oleksik. Proponujemy nowoczesne rozwiązania obsługi zadań transportowych:

- sprzedaż importowanych wózków widłowych **Linde**,
- wynajem wózków widłowych o udźwigach od 1.000–12.000 kg,
- remonty bieżące i kapitalne wózków widłowych wszystkich marek,
- sprzedaż hurtowa i detaliczna części zamiennych, oprzyrządowania i ogumienia do wszystkich typów wózków widłowych oraz samochodów ciężarowych,
- sprzedaż importowanych samochodów ciężarowych **Man, Volvo, Mercedes** specjalizacja: komunalne, wywrotki, podwozia pod zabudowę i inne,
- sprzedaż maszyn budowlanych i drogowych,
- naprawy główne silników wysokoprężnych do wózków widłowych i samochodów ciężarowych, ciągników, autobusów, maszyn budowlanych i drogowych.

Posiadamy bazę serwisową o powierzchni 2000 m² oraz doświadczoną 40-osobową kadrę. Nasze usługi świadczymy dla firm z całej Polski.

Hurtownia Artykułów Chemicznych – Andrzej Edward Skawiński w Zwoleniu powstała w czerwcu 1995 roku. Prowadzi sprzedaż detaliczną i hurtową: artykułów papiernicznych chemicznych, szkolnych, gospodarstwa domowego i odzieży. Wkrótce uruchomione będzie stoisko z płytkami ściennymi i podłogowymi.

Budynek posiada windę, jest przystosowany do obsługi osób niepełnosprawnych, ma własny parking dla klientów.

Budynek hurtowni artykułów chemicznych Andrzeja Edwarda Skawińskiego

MALTAN. Zakład Garbarski jest firmą rodzinną, o udokumentowanej, sięgającej minionego stulecia, tradycji rzemieślniczej. Początek firmie dał Adam Malinowski rodem z Podola, który w młodości pracował w garbarni w Krasnymstawie, a po ślubie przeniósł się do Zwolenia i tu kontynuował pracę w zawodzie.

Syn Adama Malinowskiego, Stanisław, był także garbarzem i jako „falcer” pracował w garbarniach rejonu zwoleńsko-radomskiego.

Już w okresie II Rzeczypospolitej Adam i Stanisław podejmowali próby własnej produkcji skór prowadząc tzw. „szaflik” specjalizując się w garbowaniu skór obuwiaowych. Po zakończeniu II wojny światowej Ryszard Malinowski, syn Stanisława uzyskał koncesję na prowadzenie warsztatu garbarskiego, który powstał w 1956 roku na terenie posesji nr 19 przy ulicy Traugutta w Zwoleniu. Była to firma rodzinna której współnikami byli ojciec Ryszarda, Stanisław, Henryk i Stefan Malinowscy.

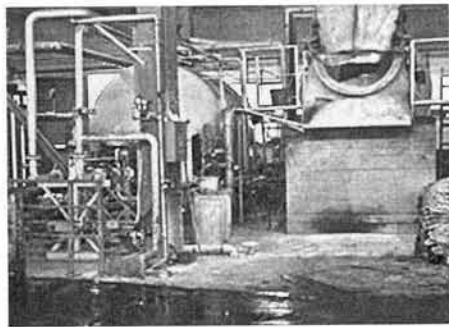
Mimo braków maszyn, limitów chemikaliów, dzięki ciężkiej pracy warsztat rozwijał się. Znaczący postęp nastąpił w początkach lat 80. W tym okresie spółka garbarska ze Zwolenia zaczęła być znana nie tylko w regionie, ale i w całej Polsce jako producent dobrej skóry obuwniczej.

Piętnaście lat temu pałeczkę przejął najmłodszy z pokolenia Malinowskich, Cezary, absolwent Zespołu Szkół Przemysłu Skórzanego w Radomiu i Wydziału Inżynierii Chemicznej Politechniki Warszawskiej. Wraz z ojcem powołał on do życia nową spółkę, pod obecną nazwą **Maltan Zakład Garbarski**.

Następuje ekspansja firmy na rynki europejskie – główne kierunki to Włochy i Niemcy, powstaje nowoczesny zakład produkcyjny z pełną infrastrukturą ekologiczną, zwiększa się znacząco zatrudnienie i poszerza ofertę produktową firmy.

Dziś **Maltan** to prężnie działająca firma, znana w Polsce i w Europie o dużym potencjale produkcyjnym, nowoczesnym parku maszynowym, dbająca o środowisko i swój region, firma w której tradycja przeplata się z nowoczesnością, a każdy klient jest najważniejszy.

Produkty – skóry bydlęce obuwiaowe: nappa anilinowa, nappa semianilinowa, kito, spazzolato, nubuk, bianchato, kabir, crazy horse, pull up; skóry bydlęce galanteryjne: karki garbowania roślinnego; skóry bydlęce: meblowo-samochodowe; dwoiny bydlęce: dwoiny welurowe, dwoiny kryte.

Prowadzi działalność od 1 grudnia 1991 roku. Zakład zajmował się głównie wykonawstwem, odnową i montażem znaków i urządzeń drogowych – stąd jego nazwa „ZNAK”. W następnym etapie były to projekty techniczne budynków i budowli oraz drobne prace przy remontach budynków i przepustów. Do końca 1994 roku właściciel Stanisław Wawrzak wykonywał wszystko osobiście, z pomocą członków rodziny.

W kwietniu 1995 roku zakład zatrudnił pierwszych 7 pracowników na umowę o pracę oraz kilkanaście osób przy pracach dorywczych.

Podczas piętnastoletniej działalności Zakład wykonywał remonty cząstkowe: nawierzchni bitumicznych emulsją asfaltową i grysami bazaltowymi, układanie kostki brukowej, projekty techniczne, głównie z zakresu drogownictwa oraz liczne projekty zagospodarowania działek budowlanych, projekty zjazdów gospodarczych, jak również utrzymanie czystości korpusu drogowego dróg i ulic.

Obecnie zakład zatrudnia 7 pracowników administracyjno-technicznych oraz 92 pracowników fizycznych. Prace prowadzone są na terenie całego kraju.

Rejonowy Zakład Energetyczny w Zwoleniu (opracowanie Henryk Baran). Do 1968 roku w Zwoleniu istniał Posterunek Energetyczny Zwolenie, który wchodził organizacyjnie w skład Rejonu Energetycznego Radom Teren. W sierpniu 1968 roku na bazie tego Posterunku powołano do życia Rejon Energetyczny Zwolenie, w skład którego weszły Posterunki Energetyczne Kozienice, Pionki, Zajezerze. Od tego okresu na naszym terenie następuje szybki rozwój energetyki i elektryfikacji.

W związku z budową elektrowni Kozienice i wysoką dynamiką elektryfikacji w celu usprawnienia eksploatacji urządzeń i obsługi odbiorców. W 1970 roku z rejonu w Zwoleniu wyodrębniono Rejon Energetyczny Kozienice. Rejon Energetyczny Zwolenie przekazał do Kozienic posterunki energetyczne Kozienice, Pionki, Zajezerze, a przejął od Rejonu Skarżysko Posterunek Energetyczny Lipsko.

1 września 1973 roku otwarto filię Zasadniczej Szkoły Zawodowej dla pracujących ze specjalizacją elektromonter. W 1973 roku RE w Zwoleniu zyskał nową bazę przy ul. Perzyny. Rejon Energetyczny Zwolenie, po nowym podziale administracyjnym w 1976 r., eksploatował i konserwował sieci energetyczne na terenie 11 gmin województwa radomskiego. Uchwałą Nr 49/96/II Zarządu ZEORK S.A. Skarżysko-Kamienna 30.05.1996 r. zatwierdzony został nowy schemat organizacyjny Rejonowego Zakładu Energetycznego Zwolenie, dokonano wówczas zmiany nazwy z Rejonu Energetycznego na Rejonowy Zakład Energetyczny. Obecnie RZE działa na terenie 11 gmin, które wchodzi w skład powiatu zwoleńskiego i lipskiego.

Do podstawowych zadań RZE Zwolenie należy: dostawa energii elektrycznej zgodnie z potrzebami klienta, budowa, rozbudowa, modernizacja i remonty urządzeń elektroenergetycznych, usługi okołoenerygetyczne, sprzedaż hurtowa sprzętu elektroenergetycznego, współpraca z klientami w zakresie inwestycji, profesjonalne doradztwo – jak oszczędnie i bezpiecznie wykorzystać energię elektryczną.

Rolnictwo

Rolnictwo terenu powiatu zwoleńskiego oparte jest na glebach bielicowych i brunatnych wylugowanych.

Występujące tu gleby przeważnie należą do klas bonitacyjnych od III a do E7 b, które stanowią ok. 60% powierzchni gruntów ornych. Większość użytków rolnych zaliczana jest klasy do VI i V. Pod względem przydatności rolniczej występują tu głównie kompleksy żytne bardzo dobre i żytne dobre.

Warunki klimatyczne występujące na naszym terenie sprzyjają produkcji rolniczej (długość okresu wegetacyjnego 210 dni, śr. roczne opady 580 mm).

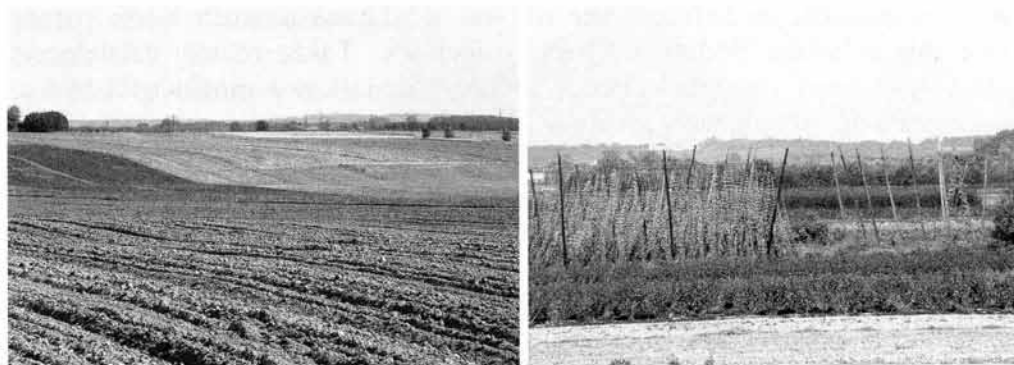
W strukturze zasiewów dominują zboża i ziemniaki. Obecnie wzrasta areal uprawy kukurydzy na ziarno i kiszonkę.

Na wysokim poziomie prowadzona jest produkcja truskawek, która pozwala dość dobrze zagospodarować nadwyżkę siły roboczej w mniejszych gospodarstwach.

W związku z zapotrzebowaniem indywidualnych odbiorców produktami ekologicznymi, niektórzy rolnicy zainteresowali się wytwarzaniem produktów ekologicznych. Na naszym terenie jest 25 gospodarstw rolnych, które spełniły niezbędne wymagane warunki i uzyskały certyfikaty na swoje produkty wystawiane przez Regionalne Jednostki Certyfikujące, część gospodarstw jest w okresie przejściowym, oczekując na otrzymanie certyfikatów ekologicznych.

W produkcji zwierzęcej wiodącymi kierunkami są: chów trzody chlewnej i chów bydła.

W ostatnim okresie widoczny jest spadek w chowie i hodowli bydła mlecznego. Spadek ten związany jest z niekorzystnymi cenami mleka i przetworów mlecznych.

Pola uprawne

MOSIR w Zwoleniu

Zajazd „Brzozowy Raj”

Ziemia zwoleńska to nie tylko rolnictwo. Sąsiedztwo Puszczy Kozienickiej, piękne i czyste okolice Zwolenki i Ilżanki wpadających do Wisły to atrakcje dla mieszkańców miast szukających spokoju i kontaktu z przyrodą. Rozwijająca się infrastruktura turystyczna, zabytki ziemi zwoleńskiej, ziemi Jana Kochanowskiego słynnego polskiego poety, ładny krajobraz, czyste środowisko i gościnność mieszkańców pozwala na rozszerzenie usług agroturystycznych.

Gospodarstwa agroturystyczne na terenie powiatu zwoleńskiego. Powiat zwoleński, o zróżnicowanym charakterze krajobrazowym i bezcennych walorach przyrodniczych może stać się rejonem o charakterze agroturystycznym,

turystycznym i letniskowym. Jest to również rejon predysponowany do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Rolnictwo ekologiczne jest ważnym czynnikiem zwiększającym zatrudnienie na wsi, dostarcza nowych miejsc pracy oraz daje rolnikom dodatkowe źródło dochodu. Także rozwój działalności agroturystycznej stwarza ludności wiejskiej dodatkowe możliwości pracy, wykorzystanie istniejących zasobów mieszkaniowych, wykorzystanie produkowanej w gospodarstwie żywności o wysokiej jakości, przy jednoczesnym podnoszeniu poziomu kultury, infrastruktury otoczenia, ochrony zabytków i środowiska.

W Puszczy Kozienickiej interesujące miejsca przyrodniczo-krajobrazowe połączono szlakami turystycznymi, projektowane są również ścieżki rowerowe.

Atutami powiatu zwoleńskiego są: dobry mikroklimat, czyste środowisko, brak uciążliwego przemysłu, tradycje kulturowe i historyczne. W gospodarstwach nadwiślańskich można oglądać, a nawet nauczyć się wyplatania

wyrobów wikliniarskich. W powiecie zwoleńskim hoduje się konie rasy małopolskiej, prowadzi się naukę jazdy konnej dla dzieci i dorosłych, prowadzona jest również hipoterapia dla dzieci niepełnosprawnych. W powiecie działa cztery gospodarstwa agroturystyczne. Znajdują się one w Lucimi, Zwoleniu, Mostkach i Czarnolesie.

Stanisława Baran przyjmuje gości w Czarnolesie. Wieś Czarnolas położona jest wśród lasów, daleko od zakładów przemysłowych, ma czyste powietrze, zdrową i taną żywność prosto od gospodarzy. W Czarnolesie żył i tworzył Jan Kochanowski. W gospodarstwie prowadzona jest hodowla krów mlecznych oraz produkcja roślinna, poza tym są świny, kury, pieski i koty. Dla gości jest możliwość udostępnienia w domu całego piętra z osobnym wejściem. Są to 2 pokoje dwuosobowe, 1 pokój czteroosobowy, kuchnia, łazienka i WC. Można również korzystać z posiłków domowych i rowerów.

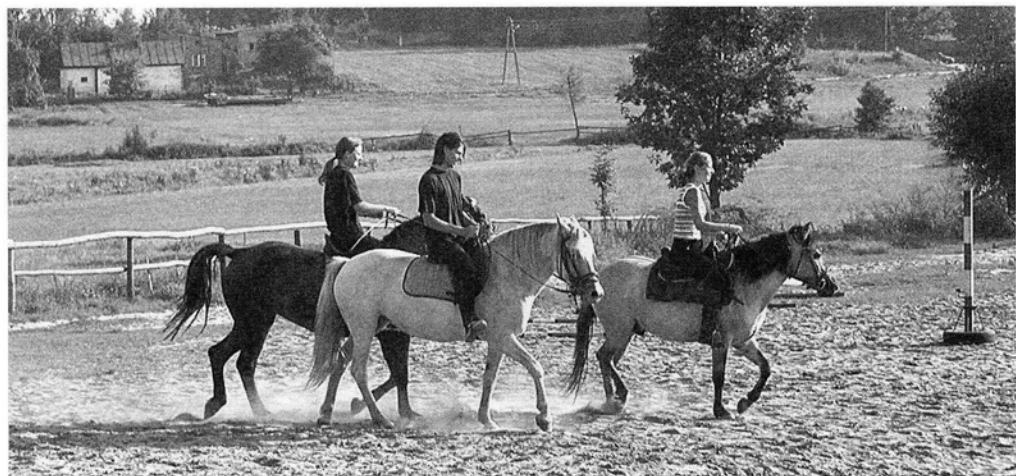
We wsi Lucimia gospodarstwo agroturystyczne prowadzi **Janusz Sowiński**. Wieś położona jest w widłach Wisły i rzeczki Zwolenki, otoczona rozległymi łąkami i żywicznym lasem. Z wału wiślanego rozciąga się piękna panorama na ruiny zamku w Janowcu i wzgórze Kazimierza Dolnego. Z Lucimi do Janowca jest około 10 km. Stąd promem można przeprawić się do przepięknego Kazimierza Dolnego, nazywanego często perłą nad Wisłą. Gospodarstwo rolne prowadzi hodowlę zwierząt i różne uprawy np. chmielu. Dodatkowo zajmuje się wikliniarstwem. Udostępnia gościom cały parter domu – 2 pokoje i łazienka oraz umożliwia korzystanie z domowych posiłków.

Mostki położone są na skraju lasu obfitującego w grzyby i jagody. Nad zalewem znajdującym się w leżącym nieopodal Zwoleniu jest ośrodek wodny z wypożyczalnią sprzętu wodnego. W tej miejscowości gości w gospodarstwie agroturystycznym przyjmuje **Janusz Mroczek**. Goście mogą zamieszkać w osobnym domku – 2 pokoje z łazienką i korzystać z posiłków domowych. W gospodarstwie hodowane są konie i istnieje możliwość nauki jazdy konnej i przejażdżek bryczkami. Dla dzieci przygotowany jest plac zabaw, a miłośnicy wędkarstwa mogą łowić ryby w stawie, wypożyczane są również rowery.

Na przedmieściach Zwolenia położone jest gospodarstwo agroturystyczne **Henryki Oleksik** w pobliżu rzeki Zwolenki, na której utworzony jest zalew. Znajduje się w nim ośrodek wodny z wypożyczalnią sprzętu wodnego i placem zabaw dla dzieci.

Gospodarstwo agroturystyczne – Janusz Mroczek

Gospodarstwo agroturystyczne – Henryka Oleksik

Do najbliższego lasu i stawów rybnych jest niespełna 1 km. Gospodarstwo zajmuje się hodowlą koni rasy małopolskiej, prowadzi naukę jazdy konnej dla dzieci i dorosłych, urządza rajdy konne jedno- i kilkudniowe. Zajmuje się również hipoterapią. Zajęcia dla osób niepełnosprawnych prowadzone są przez licencjonowanego instruktora. Proponowane są również przejażdżki bryczką, wycieczki wypożyczanymi rowerami, ogniska, grill, a zimą kuligi. W sąsiedztwie jest gospodarstwo zajmujące się hodowlą kóz. Dla dzieci przygotowany jest osobny domek wakacyjny 3 pokoje (trzy- i czteroosobowe), kuchnia z pełnym wyposażeniem, łazienka.

Mleczarstwo. W latach 20. XX wieku powstały w Zwoleniu dwie prywatne mleczarnie – Próchenki przy ul. Puławskiej i Ostrowskiego przy ulicy Krzywej. W mleczarniach wirowano mleko, dostarczane przez rolników i skupowano tylko na śmietankę, natomiast mleko odtłuszczone było zabierane z powrotem. Ze śmietanki produkowano masło, które następnie sprzedawano w Radomiu i Puławach. Ich działalność zakończył wybuch wojny w 1939 r.

Pierwsza Spółdzielnia Mleczarska zorganizowana przez miejscowych rolników powstała w sierpniu 1948 r. Na Prezesa Spółdzielni wybrano Jana Galewskiego. Spółdzielnia zajmowała się nie tylko skupem śmietanki, którą przerabiano na masło, ale również jaj i drobiu. W Bartodziejach, Załazach i Sycynie zorganizowano dodatkowe śmietañczarnie, zajmujące się wirowaniem mleka za pomocą ręcznych wirówek.

W 1949 r. Zakład przerobowy i biuro zlokalizowano w wynajętych budynkach po prywatnej mleczarni Ostrowskich. Założono tam instalację elektryczną (Zwoleń był w tym czasie elektryfikowany), zakupiono wirówkę i masielnicę, napędzane silnikami elektrycznymi. Wyprodukowane wyroby wywożone były transportem konnym do Składnicy w Radomiu.

W 1958 r. oddano do użytku nowy Zakład Mleczarski, położony przy ul. Słowackiego, o zdolności przerobowej 10 tys. l/ dobę. Produkcja obejmowała masło, twarogi i kazeinę.

W 1965 r. odbudowano masłownię, a w 1972 r. kazeiniarnię. Ta rozbudowa zwiększyła zdolność przerobową do 80 tys. l/ dobę, jednak nadal nie nadążała z rozwojem hodowli i produkcją mleka przez rolników. Czyniono starania o budowę nowoczesnego Zakładu o dużej zdolności przerobowej. W związku z tym w 1982 r. Walne Zgromadzenie, z inicjatywy ówczesnego prezesa Zarządu Zbigniewa Dunowskiego, podjęło uchwałę o opodatkowaniu się dostawców mleka i pracowników. Za zebrane pieniądze w 1983 r. wykupiono od rolników wsi Zielonka działki pod budowę, wykonano studnię głębinową, trafostację i opłacono całą dokumentację nowego Zakładu.

W 1985 r. rozpoczęto budowę Zakładu o zdolności przerobowej 150 tys. l/dobę, z czego 120 tys. l na mleko w proszku i 30 tys. l na sery dojrzewające. Głównym wykonawcą był BUDOCHEM Radom. Na realizację inwestycji zaciągnięto kredyt w Banku Gospodarki Żywnościowej w Radomiu. Budowę zakończono w 1990 r. i przekazano do eksploatacji.

Początek lat 90. był najtrudniejszy dla Spółdzielni. Był to czas bardzo wysokiej inflacji i wysoko oprocentowanych kredytów. Spółdzielnia nie była w stanie wypracować zysków, pozwalających na spłatę zaciągniętego wcześniej kredytu inwestycyjnego wraz z odsetkami. Sytuacja ekonomiczna Spółdzielni była coraz trudniejsza. Jedynym wyjściem było połączenie z inną Spółdzielnią mleczarską.

Nastąpiło to w maju 1996 r. Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Zwoleniu została przyłączona do Rolniczej Spółdzielni Mleczarskiej „Rolmlecz” w Radomiu. Bardzo dużą rolę w połączeniu Spółdzielni odegrał Prezes „Rolmleczu” Tadeusz Balcerowski. Odbył wiele spotkań z tutejszymi rolnikami, w czasie których przekonał ich, że rozwiązanie takie będzie dla nich korzystne. Czas to potwierdził. Obecnie Zakład skupuje mleko nie tylko z powiatu zwolenkiego, ale również z powiatów Lipsko, Kozienice, Białobrzegi, Grójec, Puławy, Opole Lubelskie i Lublin od około 2.000 rolników.

Obserwuje się restrukturyzację rolnictwa, w tym specjalizację w produkcji mleka. Coraz więcej rolników specjalizuje się w tej dziedzinie. Obecnie jest ich około 500 i dostarczają ponad 70% surowca. Mleko jest odbierane specjalnymi cysternami w ilości 300–1.500 litrów mleka od jednego dostawcy, co drugi dzień. „Rolmlecz” wspomaga rol-

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Zwoleniu

ników, udzielając im nieoprocentowanego kredytu na modernizację obór i zakup bydła mlecznego.

Zakład Mleczarski w Zwoleniu, który jest jednym z Zakładów „Rolmleczu”, jest cały czas modernizowany. Zakład nastawiony jest na produkcję serów dojrzewających. W tym celu w 2001 r. zainstalowano nowoczesną linię do produkcji serów. Obecnie wytwarza się 11–12 ton dziennie tego produktu ze 120–130 tys. l mleka. Kierunek ten będzie rozwijany.

Produkujemy sery tzw. holenderskie, czyli edamski i gouda oraz ementaler czarnoleski, małopolskie sery półmiękkie czarnoleski i zamojski. Jeśli sery to i serwatka, która była kiedyś dużym problemem dla środowiska naturalnego. Obecnie jest w całości proszkowana. Serwatka w proszku znajduje szerokie zastosowanie w różnych gałęziach przemysłu spożywczego. Wytwarzamy również cukierki krówki.

W 2005 r. Zakład został poddany gruntownej modernizacji, dzięki czemu spełnia on wymogi Unii Europejskiej. Mleczarskie Centrum Handlowe Rolmleczu zaopatruje mieszkańców Zwolenia, Lipska, Kozienic, Pionek, Puław, Dębłina i innych miejscowości. Obecnie Zakład zatrudnia 140 osób.

Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (opracowanie: Marian Brylski), (skrót z ang: IACSO) jest kluczowym narzędziem do kontroli wydatków Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych funkcjonującym w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Decyzją Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi przypisano Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. System IACS składa się z pięciu elementów: zinformatywnej bazy danych, systemu identyfikacji działek rolnych, systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt, wniosków pomocowych, zintegrowanego systemu kontroli. W rzeczywistości jest „fotografią” każdego gospodarstwa. Dostarcza informacji o tym, co i na jakim obszarze rolnik uprawia, jakiej klasy posiada ziemię, ile ma własnej, a ile dzierżawionej, ile odługuje i przez jaki okres, ile i jakich ma zwierząt, ile własnych, ile kupionych i od kogo, ile i w jakim wieku zamierza odprowadzić do ubojni, jakim zajmuje się przetwórstwem itd. IACS zbiera i rejestruje te informacje po to, aby płatności dla rolników były prawidłowo przyznawane, a także sprawdza wszystkie te informacje, na podstawie których przyznawane są dopłaty dla rolników. W tym też celu w lipcu 2002 r. powstało Biuro Powiatowe ARiMR w Zwoleniu. Siedziba Biura została zlokalizowana przy ulicy Targowej 54. Kierownikiem Biura został Jerzy Sowula. Pierwsze miesiące funkcjonowania Biura to intensywne prace zmierzające do całkowitej identyfikacji i rejestracji bydła poprzez nadawanie

Siedziba Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli

indywidualnych numerów identyfikacyjnych dla każdej sztuki, a następnie zapisanie ich w systemie informatycznym. W wyniku tych działań w powiecie zwoleńskim zostało oznakowanych blisko 18 tysięcy sztuk bydła. Każdemu posiadaczowi bydła został nadany numer siedziby stada. W ramach identyfikacji i rejestracji zwierząt rolnicy zobowiązani są również do oznakowania pozostałych zwierząt, tj. owiec i kóz oraz trzody chlewnej poprzez nadanie numeru stada, konie natomiast podlegają jedynie opisowi. Powstanie ewidencji zwierząt pozwala na eksport zwierząt i produktów zwierzęcych do krajów Unii Europejskiej. Równolegle prowadzone były masowe szkolenia rolników oraz młodzieży szkół średnich w zakresie dopłat bezpośrednich w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

*Marian Brylski – kierownik
Biura Powiatowego ARiMR*

Efektem tych prac było złożenie w 2004 roku 4,5 tysiąca wniosków o dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych. Z tego tytułu Agencja wypłaciła rolnikom powiatu zwoleńskiego ponad 18 milionów złotych. W roku 2005 Biuro Powiatowe przyjęło już blisko 5 tysięcy wniosków o dopłaty bezpośrednie na 5,5 tysiąca zarejestrowanych gospodarstw, którym nadano numery identyfikacyjne. W ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich rolnicy otrzymują już pierwsze świadczenia z tytułu rent strukturalnych. Przyjmowane są też wnioski rolnośrodowiskowe oraz na zalesienie gruntów rolnych. Część rolników skorzysta również z programu pomocowego w ramach gospodarstw niskotowarowych oraz na dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej. Od kwietnia 2004 roku pracami Biura Powiatowego ARiMR w Zwoleniu kieruje **Marian Brylski**.

Działalność Samorządu Rolniczego w powiecie zwoleńskim (opracowanie: Stanisław Kasperczyk). Funkcjonowanie samorządu rolniczego, zgodnie z ustawą sejmową z 14 grudnia 1995 r. reaktywowane zostało po powszechnych wyborach, dokonanych w województwie radomskim 20 kwietnia 1997 r. Walne Zgromadzenie Radomskiej Izby Rolniczej wybrało Zarząd i Delegata do Krajowej Rady Izby Rolniczej. Prezesem został Tadeusz Piętowski, zaś delegatem Stanisław Kasperczyk z gminy Tczów.

W ramach Radomskiej Izby Rolniczej statutowa działalność po etapie organizacyjnym skupiła się w komisjach problemowych w Radomiu. Walne Zgromadzenie stanowili wówczas wszyscy delegaci, którzy po utworzeniu województwa mazowieckiego wybrali nowy Zarząd i organy Mazowieckiej Izby Rolniczej w Wesolej. Pierwsza wydłużona kadencja Komisji Powiatowej w Zwoleniu funkcjonowała pod przewodnictwem Mariana Boguszewicza (m. gm. Zwolen). W Komisji tej pracowali Stanisław Pyrka i Elżbieta Stachurska z gm. Kazanów, Ryszard Januszewicz i Zenon Wolszczak z gm. Policzna, Zofia Kniec i Zygmunt Madejski z gm. Przyłęk, Stanisław Kasperczyk i Jan Serafin z gm. Tczów oraz Waldemar Urbański z gm. Zwolen.

Powszechne wybory w grudniu 2002 r. wyłoniły po dwóch nowych delegatów z gminy do statutowego organu Izby, jakim jest Rada Powiatu. Rada Powiatowa MIR w Zwoleniu na przewodniczącego wybrała Stanisława Kacperczyka (gm. Tczów), a zastępcą przewodniczącego został Dariusz Dusiński (gm. Przyłęk). Oni też ustawowo reprezentują Radę w Walnym Zgromadzeniu Mazowieckiej Izby Rolniczej. Ponadto w skład Rady weszli: Ewa Borkowska, Andrzej Szczepanowski z gm. Kazanów, Waclaw Figurski i Stanisław Głowacki z gm. Policzna, Józef Gawel z gm. Przyłęk, Władysław Piorun z gm. Tczów, Bogusław Jemioł z gm. Zwoleń oraz Andrzej Bednarczyk gm. Zwoleń.

Corocznie Rada organizuje lub uczestniczy w organizacji dożynek powiatowych, majowej imprezy „Zielone Świątki w Rolniczówce” i Konkursie Orki na polach Zespołu Szkół Rolniczo-Technicznych. Prowadzi szkolenia wśród rolników z zakresu możliwości wsparcia rozwoju wsi i restrukturyzacji rolnictwa.

Ponadto Rada organizuje jako imprezy towarzyszące konkursy z nagrodami rzeczowymi, mające na celu pogłębienie wiedzy o rolnictwie i samorządzie rolniczym. Bardzo duże zainteresowanie wzbudził, organizowany wspólnie ze Starostwem Powiatowym, „Konkurs na najestetytniejszą miejscowość”.

W okresie zimowym przewodniczący wraz z Radą organizują seminaria branżowe dla rolników z udziałem znanych naukowców i ekspertów rolnych oraz firm zajmujących się dystrybucją artykułów do produkcji rolnej. Na stałe do kalendarza imprez weszły seminaria branżowe na temat technologii uprawy kukurydzy, zbóż oraz nowoczesnych technologii produkcji mleka i trzody chlewnej. Nowości naukowe prezentowali m.in. doc. dr hab. Maciej Kowalski, dr Tadeusz Stolarski, dr Bożena Rutkowska-Pejsak, dr Kazimierz Kęsik, prof. Kazimierz Noworolnik, dr Anna Litwinow, mgr Tadeusz Szymańczak, dr hab. Jerzy Księżak.

Na seminaria w zwoleńskim Domu Kultury przybywa zawsze ponad 200 zainteresowanych nowościami rolników.

Tradycją i uwieńczeniem wiedzy zdobytej na szkoleniach są wiosenne autokarowe wyjazdy na Dni Pola w celu poznania nowych odmian, czy skuteczności działania pestycydów. Były to m.in. wycieczka do Lasek, Walewic, Śmiłowa i Osin oraz wyjazdy na wystawy maszyn rolniczych AGRO SHOW w Bednarach k. Poznania, AGRPOTECH w Kielcach i HORTI EXPO w Broniszach. Dużym zainteresowaniem cieszą się również wycieczki do gospodarstw wzorcowych. Odwiedziliśmy m.in. gospodarstwo Pana Mariana Bąka z Małej Wsi gm. Promna, gospodarstwo Pana Wojciech Pytlewskiego z Gębarzowa gm. Skaryszew, gospodarstwo szkółkarskie hodowli roślin w Broniszach oraz gospodarstwa sadownicze w rejonie Lipska.

Bieżące posiedzenia Rady Powiatowej uwzględniają aktualne problemy wsi i rolnictwa, a organizowane są z udziałem przedstawicieli Starostwa, Inspekcji Weterynaryjnej, ARiMR, MODR, Inspekcji Ochrony Środowiska.

Rzemiosło zwoleńskie

Rzemiosło w Polsce jest ważną częścią małej i średniej przedsiębiorczości. Jego rodowód sięga początków naszej państwowości.

Jesteśmy organizacją przedsiębiorców, która posiada najlepiej zorganizowane i najstarsze, sięgające XIII wieku struktury samorządowe w Polsce.

Rzemiosło zwoleńskie odgrywało poważną rolę w zajęciach mieszkańców już w XVI wieku. W 1554 r., kiedy sporządzono inwentarz miasta Zwolenia, było 16 szewców, 8 kołodziejów, 7 rzeźników, 3 kowali, 2 kuśnierzy, 2 mieczników, bednarz i tokarz.

14 maja 1555 r. w Piotrkowie król Zygmunt August wydał przywilej dla organizacji cechów rzemieślniczych. Pozwalał rzemieślnikom zwoleńskim zorganizować korporacje zawodowe na wzór tychże w mieście Radomiu. W 1616 r. było 144 przedstawiciele Rzemiosła i 536 zatrudnionych w produkcji, 938 osób utrzymywało się z rzemiosła, co stanowi 42,1% ogółu mieszkańców. 5 lipca 1576 r. w Warszawie, jako pierwsi potwierdzenie przywilejów cechowych od króla Stefana Batorego otrzymali szewcy i kuśnierze. Po pożarze w 1615 roku, ze względu na małą liczebność, rzemieślnicy założyli cech zbiorowy. 5 lipca 1616 roku stowarzyszenie to otrzymało od króla Zygmunta III potwierdzony statut.

Regres gospodarczy w XVII wieku dotknął także Rzemiosło, osłabił pracę oraz prężność korporacji zwoleńskich. W ostatnich latach XIX wieku następuje przyrost zakładów przemysłowych. Powstają garbarnie, browar, farbiarnie, miodosytnie.

W pierwszych latach XX wieku, w Zwoleniu było 176 zakładów rzemieślniczych, najwięcej szewskich i krawieckich. Praca niektórych rzemieślników była sezonowa.

Wśród wytwórców duży zainteresowaniem cieszył się „wyrób posadzek”. Parkiety zwoleńskie były wysyłane do Warszawy, Lublina i Kielc.

W 1890 roku zajmowało się produkcją posadzek 3 majstrów: Leszczyński, Pindakiewicz, Przyłuski, zatrudniając 365 robotników. Drugą większą grupą byli szewcy, którzy zatrudniali 15-osobową grupę czeladzi. Na skutek wzrostu konkurencji, swoje towary sprzedawali w Kazanowie, Gniewoszowie, Ciepeliowie i innych miejscowościach.

W okresie międzywojennym następuje regres w dziedzinie przemysłu. Zaprzestają działalności: gorzelnie, browary, olejarnie, miodosytnie. Zostaje natomiast 6 zakładów wyrabiających skóry. W połowie lat 20., w Zwoleniu było 100 drobnych zakładów rękodzielniczych, głównie szewskich i krawiec-

kich. Działalność wytwórczą rozwijały rzemiosła takie, jak: rzeźnictwo, piekarstwo, stolarstwo i kowalstwo.

W Archiwum Państwowym w Kielcach, w zespole akt Urzędu Wojewódzkiego, w ewidencji stowarzyszeń województwa kieleckiego z lat 1920–1931, pod pozycją 178, znajduje się wpis dotyczący Związku Rzemieślników Chryścjan w Zwoleniu (nr rejestracji 2116, data rejestracji 10.07.1929 r.).

Członkowie Cechu

W wyniku pierwszych wyborów w 1925 roku do samorządu, w skład 24 osobowej Rady wybranych zostało 6 rzemieślników. Z-cą Burmistrza wybrano szewca, Mariana Zielińskiego. W roku 1931 do Rady wybrano 9 rzemieślników. We władzach samorządowych zawsze byli przedstawiciele Rzemiosła, m.in.: Antoni Bilski, Waclaw Kukliński, Jan Kutyla, Aleksander Lazarowicz, Józef Mazurkiewicz, Władysław Pastuszko, Bolesław Rzeszowski, Waclaw Sitkowski, Andrzej Kuś, Franciszek Wrześniewski, Waclaw Zacharewicz, Zygmunt Skala, Ryszard Malinowski. W 1948 roku Przewodniczącym Rady Miejskiej w Zwoleniu wybrano rzemieślnika **Bolesława Rzeszowskiego**.

W czasie II wojny Światowej i okupacji wszystkie księgi i godło Cechu zostały spalone.

W 1948 r. Cech wznowił działalność. Wybrano zarząd w składzie: Waclaw Zacharewicz – Starszy Cechu, Waclaw Kukliński – Podstarszy, Feliks Leśniewski – sekretarz, Władysław Malinowski – skarbnik oraz członkowie: Władysław Pastuszko, Waclaw Wołoszyn, Karol Lisowski. W tym samym roku Cech ufundował sztandar, który służy naszej rzemieślniczej społeczności do dziś. Poświęcenie sztandaru nastąpiło 4.07.1948 r. w kościele parafialnym pw. Podwyższenia Krzyża Świątego w Zwoleniu.

W związku z nowymi przepisami w latach 50., w sprawie centralizacji cechów, członków Cechu przeniesiono do Kozienic. W tamtejszych władzach zawsze znajdowali się rzemieślnicy ze Zwolenia, jak: Waclaw Zacharewicz, Władysław Pastuszko, Andrzej Kuś, Zygmunt Skala, Hieronim Marszałek, Wiesław Siwiecki. W 1962 roku została powołana Delegatura Cechu z siedzibą w Zwoleniu, która obsługiwała rzemieślników powiatu zwoleńskiego. Jej kierownikami byli kolejno: Jan Majewski, Tadeusz Kutyla, Jan Stępień.

Samodzielny Cech Rzemiosł Różnych powołano ponownie w 1983 roku. Uchwalono statut i wybrano władze cechowe. Starszym Cechu został Hieronim Marszałek – mistrz stolarski. W skład zarządu delegacji wybrali: Józefa

Zielonego, Krzysztofa Oleksika, Stanisława Kasperczyka, Władysława Pastuszkę. Wybrano również Komisję Rewizyjną i Sąd Cechowy. Funkcję Starzego Cechu pełnił Józef Zielony, a od roku 1991 – Krzysztof Oleksik.

W skład Zarządu wybranego w 2001 roku weszli: Hieronim Marszałek (zmarł w 2002 r.), Kazimierz Zawodnik, Marian Domagała, Barbara Bednarczyk, Tadeusz Ociesa.

Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej został Franciszek Baran, a Sądu Cechowego – Władysław Hernik. Kierownikami biura Cechu byli: Jadwiga Stępień, Julian Kazimierz Chołuj, Marianna Stasiak, a od 1990 r. – Waclaw Kuś.

Mistrzowie rzemieślnicy są członkami komisji egzaminacyjnych przy Izbie Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Radomiu. Członkami władz Izb Rzemieślniczych w Kielcach i Radomiu byli: Waclaw Zacharewicz, Zygmunt Skala, Józef Zielony, Hieronim Marszałek i Władysław Pastuszko. Obecnie w skład Rady Izby Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Radomiu wchodzi: Krzysztof Oleksik (Z-ca Przewodniczącego Rady) oraz Marian Domagała. Członkami Sądu Koleżeńskiego są Anna Chołuj i Tadeusz Ociesa.

W 1987 roku zakupiono budynek mieszkalny na biuro Cechu oraz działkę budowlaną.

W 1993 roku w budynku Cechu otwarto ośrodek szkoleniowy, w których organizowane są kursy teoretyczne dla rzemieślników i młodzieży w różnych zawodach. W latach 1990–2004 roku zawarto z uczniami ponad tysiąc umów o naukę zawodu.

W ramach działalności społeczno-wychowawczej, organizuje się m.in. zabawy choinkowe dla dzieci. W roku 2000, w 75. w rocznicę śmierci Wł. St. Reymonta, zorganizowano sesję naukową poświęconą Laureatowi Nagrody Nobla, Mistrzowi Słowa i Krawiectwa.

W wyborach do Rad Narodowych w latach 1959–1990, rzemieślnicy wybierani byli z list Stronnictwa Demokratycznego. W wojewódzkiej, powiatowej i miejskiej Radzie Narodowej Rzemieślnicy pełnili funkcję wiceprzewodniczących członków prezydium.

W roku 1994, po wyborach samorządowych funkcję wiceprzewodniczącego Rady Miasta i Gminy Zwoleń pełnił Krzysztof Oleksik. W gminie Przyłęk członkiem zarządu został Jan Mazur. W kolejnych wyborach radnymi zostali: Tadeusz Ociesa, Henryk Fałek, Jan Mazur, Czesław Lipiec. W ostatnich wyborach radnym miejskim wybrany został Tadeusz Ociesa, który pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Rady Miejskiej w Zwoleniu.

Rzemiosło zwoleńskie ma nie tylko bogate tradycje zawodowe, ale czynnie uczestniczy w pracach społecznych na rzecz miasta.

W 1957 roku Rzemiosło wystąpiło do władz i społeczeństwa miasta o budowę pomnika, upamiętniającego największego polskiego poetę Renesansu – Jana Kochanowskiego, urodzonego i pochowanego na Ziemi Zwo-

leńskiej. Powołano komitet budowy, na czele którego stanął rzemieślnik – stolarz, niezapomniany „Dziadek”, **Wacław Zacharewicz**. Odświeżenie pomnika odbyło się w 1961 roku. Ten sam rzemieślnik, w 1965 roku, własnym sumptem, wyposażył świetlicę nowo oddanej Szkoły Podstawowej im. Władysława Jagiełły w Zwoleniu.

Istnieje wiele pamiątek z czynów społecznych rzemieślników. W 1975 roku, przy okazji turnieju Bank Miast, ze składek rzemieślników, wybudowano nowy, marmurowy pomnik „Niezanemu Żołnierzowi”. Członkowie spółdzielni rzemieślniczej założyli Alpinarium i wzniesli pomnik „Dziewczyna z dzbankiem”.

Hieronim Marszałek, Krzysztof Oleksik, Wacław Kuś i Kazimierz Zawodnik odznaczeni zostali Złotym Medalem im. Jana Kilińskiego „Za zasługi dla Rzemiosła Polskiego”.

Rzemieślnicy zwoleniecy brali udział w powstaniach narodowych, a w czasie okupacji działali w ruchu oporu.

O rzemiośle zwolenieckim ukazało się wiele artykułów w prasie lokalnej i krajowej. Podkreślić należy, że wydano dwie publikacje pt. „Rzemiosło Zwolenieckie”, pod redakcją Wacława Kuś, a w Kwartalniku „Głos Zwoleniecki”, wydawanym przez Towarzystwo Miłośników i Miasta Zwolenia, zamieszczane są informacje o pracy Cechu i działalności Rzemiosła.

W 1998 roku po raz pierwszy w historii Izby Rzemieślniczej w Radomiu został zorganizowany Dzień Rzemiosła w Zwoleniu.

24 kwietnia 2005 roku w Zwoleniu odbyły się uroczystości rzemieślnicze, związane z obchodami Jubileuszu 75-lecia powołania Cechu Rzemieślników w Zwoleniu oraz Dzień Izby Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Radomiu. Uczestniczyły w nich delegacje cechów i spółdzielni rzemieślniczych ze swymi sztandarami, władze Związku Rzemiosła Polskiego i Izby Rzemieślniczej w Radomiu, Wojewoda Mazowiecki, władze samorządowe powiatu zwolenieckiego i radomskiego oraz miast: Zwolenia, Radomia i Szydłowca.

Podczas uroczystości Starszy Cechu, Krzysztof Oleksik, dokonał odświeżenia tablicy pamiątkowej na fasadzie budynku Cechu. Sztandar Cechu Rzemieślników i Przedsiębiorców w Zwoleniu odznaczony został Złotym Medalem im. Jana Kilińskiego: „Za zasługi dla Rzemiosła Polskiego”, a wielu rzemieślnikom zostały nadane odznaczenia państwowe i rzemieślnicze.

Rzemiosło używa symboli i sztandaru, aby podkreślić swój szacunek dla przeszłych pokoleń. Patrzy jednak także w przyszłość, patrzy z niepokojem, ale i z nadzieją. Jest bowiem świadome nowych wyznań, jakie stawia przed nim rzeczywistość gospodarcza i społeczna.

Bank Spółdzielczy w Zwoleniu

18 grudnia 1910 roku, z inicjatywy cenionego lekarza i społecznika, doktora Jana Pawłowskiego, odbyło się pierwsze zebranie założycielskie Zwoleńskiego Towarzystwa Kredytowego. Prezesem Towarzystwa został Hipolit Zagrodzki, z wykształcenia farmaceuta i właściciel jedynej w Zwoleniu i okolicy apteki. Zwoleńskie Towarzystwo Kredytowe działało na terenie czterech gmin: Zwoleń, Policzna, Grabów n. Wisłą, Tczów. Obracane przez Towarzystwo kwoty pochodziły nie z udziałów, lecz z lokat oszczędnościowych i kapitałów państwowych. W roku 1913 zarząd Towarzystwa Kredytowego przemianowano na Kasę Stefczyka, a w roku 1917 na Bank Ludowy.

Samo istnienie towarzystwa społecznego, skupiającego niemalże przecięź potencjał ludzki, oddziałującego przez swoją działalność na ogół obywateli, stwarzało możliwość nasycenia aktywności społecznej treściami patriotycznymi.

W tym też okresie, a nawet dużo wcześniej, w Zwoleniu działała kasa oszczędnościowo-pożyczkowa. Nie znamy dokładnie daty powstania tej placówki – prawdopodobnie powstała w 1908 r. Była to instytucja gminna, założona z funduszu gminy i gromady, której zarządem kierował wójt. Z jej usług korzystały osoby prywatne.

17 lipca 1921 r., na walnym nadzwyczajnym zgromadzeniu członków Zwoleńskiego Towarzystwa, powołano Bank Ludowy, uchwalono statut spółdzielni z nieograniczoną odpowiedzialnością. Jednocześnie upoważniono Zarząd w osobach: Hipolita Zagrodzkiego, Jana Zagożdżona i Wojciecha Kaczyńskiego do zarejestrowania spółdzielni w Sądzie Okręgowym w Radomiu i przystąpienia do Polskiego Związku Rewizyjnego Spółek Kredytowych w Warszawie.

W roku 1924 członkami Banku Ludowego było tylko 300 osób.

W połowie roku 1924 daje się odczuć pierwsze objawy stabilizacji. Utworzony w kwietniu Bank Polski rozpoczął swą działalność.

Bank Spółdzielczy w Zwoleniu

W 1927 roku nowym prezesem został wybrany Jan Galewski – znany i ceniony działacz ludowy. W skład Zarządu weszli: Adam Sowiński, Wacław Zacharkiewicz, Jan Deja, Felicjan Nowakowski. Władze Banku, w roku 1928 r. na terenie wsi Cyganówki zakupiły ponad 6 hektarów gruntów, na który to przeniesiono cegielnię i uruchomiono betoniarnię, która zaczęła produkować dachówkę, kręgi studzienne i przepusty.

Należy tu również nadmienić, że w tym samym okresie na terenie miasta Zwolenia istniała spółdzielnia kredytowa, założona przez kupców żydowskich, pod nazwą Kasy Kredytowej Spółdzielczej, która została rozwiązana w 1930 roku, a po jej rozwiązaniu powstała druga pod nazwą, „Powszechna Kasa Spółdzielcza w Zwoleniu”, którą wykreślono z rejestru w 1941 roku.

Z pomocą finansową Banku Ludowego w roku 1930 powstała Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa „Rolnik”, której zadaniem było skupowanie nadwyżki towarowej produkcji rolniczej i zaopatrywanie gospodarstw rolnych w środki do produkcji rolnej i gospodarstwa wiejskiego. Można by pokusić się o stwierdzenie, że Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa „Rolnik” działała przy Banku Ludowym, który aktywnie wspierał i udzielał pomocy, gdy na terenie miasta Zwolenia i Jasiońca Soleckiego, w latach 1930–1931, prowadzone były roboty melioracyjne. Betoniarnia Banku Ludowego, na rzecz Okręgowego Urzędu Ziemiańskiego w Kielcach, przekazywała cement w beczkach, cembrowiny, przepusty dużych i średnich rozmiarów.

W roku 1934 Bank Ludowy w Zwoleniu zawarł z dłużnikami układy konwersyjne. Układy te przedstawione były Centralnej Kasie Spółek Rolniczych celem wyjednania zatwierdzenia i pomocy Skarbu Państwa. Pierwszą pożyczkę konwersyjną, na podstawie zawartych układów imiennych, Bank Ludowy w Zwoleniu otrzymał w roku 1934 w wysokości 11.425 zł. W latach 1934–1937 zawarto 220 układów konwersyjnych. Wobec ciężkich warunków gospodarczych pożyczki rozterminowano nawet na 14 lat.

W roku 1935 wybrany został nowy Zarząd w składzie: Mieczysław Gałązkiewicz, Adam Sowiński i Roch Lisowski. Od tego roku Bank Ludowy stał się członkiem Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych.

24 lipca 1938 r. na walnym zgromadzeniu podjęto uchwałę w sprawie dopłat członków po 80 zł do każdego udziału. Liczba członków w tym okresie wynosiła 596 osób.

Działania wojenne we wrześniu 1939 roku zniszczyły całkowicie budynek bankowy, przy czym również zniszczona została część ksiąg i dowodów Spółdzielni. Ogólna suma strat rzeczywistych wyniosła 33.331,06 zł.

1 września 1939 r., na skutek działań wojennych, Spółdzielnia zawiesiła całkowicie swe czynności i wznowiła je dopiero 8 lutego 1940 r., podlegając Związkowi Rewizyjnemu Spółdzielni w Generalnym Gubernatorstwie, którego Okręgowy Związek działał w Radomiu. Bank ponadto był podporządkowany niemieckiemu Urzędowi Nadzoru Bankowego. Zarząd Banku w okresie okupacji pracował w następującym składzie: Felicjan Nowakowski – prezes, Wacław Zacharkiewicz – z-ca prezesa, Feliks Zakrzewski – skarbnik.

Siedziba Banku mieściła się w lokalu Powiatowej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Radomiu.

Po wyzwoleniu Bank Ludowy w Zwoleniu już 18 lutego 1945r. podjął działalność. Do 10 czerwca 1945 r. obowiązki Kierownika pełnił Józef Zakrzewski. Po tym terminie, do końca roku 1945, Bank nie zatrudniał etatowych pracowników.

Rada Nadzorcza w dniu 31 marca 1946 r. wybrała Zarząd Banku w osobach: Jan Deja – prezes, Felicjan Nowakowski – zastępca, Waclaw Zacharkiewicz – skarbnik. 15 maja 1946 r. zatrudniony został księgowy – Tadeusz Kopeć. Spółdzielnia prowadziła we własnym zakresie wyrób dachówek, pustaków i gąsiorów.

Lata 1948–1949 to dalsze umocnienie organizacyjne Banku. Przeprowadzono kampanie uporządkowania stanu organizacyjnego. W ciągu 1948 r. z członków BL ustąpiły 402 osoby. Stan na koniec roku wyniósł 350 członków, natomiast w ciągu 1949 r. przybyło 218 członków, a skreślono tylko 4 osoby. W ten sposób liczba członków wyniosła 564 osoby.

W roku 1949 Bank Ludowy w Zwoleniu obsługiwał 7 gmin: Tczów, Grabów n. Wisłą, Policzna, Suskowola, Oblassy, Góra Puławska i m. Zwoleń. Powiększenie terenu nastąpiło wskutek przyłączenia i przejęcia agend działalności byłej Kasy Stefczyka w Grabowie n. Wisłą.

W 1950 r. przy udziale 35 członków. Uchwalono nowy statut i przyjęto nazwę spółdzielni „Gminna Kasa Spółdzielcza” w Zwoleniu z odpowiedzialnością udziałami. Terenem działania objęto 3 gminy (Tczów, Grabów n. Wisłą i m. Zwoleń). Powołano Zarząd GKS w składzie: Jan Deja – prezes Zarządu oraz Felicjan Nowakowski i Czesław Oleksik – członkowie. Na zastępców wybrano Teodora Aksamitowskiego i Józefa Kowalczyka z Wygody.

W roku 1951 GKS podjęto nową formę działalności tj. obsługę finansową instytucji kontraktujących. Działalność tę rozpoczęto od współpracy z Gminną Spółdzielnią „Samopomoc Chłopska”, uruchamiając stały punkt kasowy nw spółdzielni.

Na Walnym Zgromadzeniu 24 czerwca 1951r. dokonano zmian w Zarządzie. Kierownikiem GKS pozostał Jan Deja.

W roku 1954, terenem działalności GKS w Zwoleniu, stało się 15 gromad i m. Zwoleń. Liczba członków wzrosła do 1269. Tereny i urzędnienia Cegielni i Betoniarni przekazano Zwoleńskim Zakładom PTMB.

24 czerwca 1956 r., w oparciu o zarządzenie Ministra Finansów z dnia 13 kwietnia 1956 r., Walne Zgromadzenie uchwaliło nowy statut i przyjęło nazwę Kasy Spółdzielczej. Przywrócono Kasom Spółdzielczym organ samorządowy, jakim jest Rada Nadzorcza w statucie nazwana „Radą Kasy”. Wybrano nowy Zarząd na czele z przewodniczącym Stanisławem Laskowskim. Na koniec roku 1956 czynne były 4 stałe punkty kasowe (Zwoleń, Tczów, Kazanów i Grabów) oraz punkt sezonowy w Ławeczku Nowym. Liczba członków wzrosła do 2009.

W 1960 roku rozpoczęła działalność Kasa Spółdzielcza w Przyłęku.

Walne Zgromadzenie Zwoleńskiego Banku 12 marca 1961 r. uchwaliło zmianę statutu, przyjmując nazwę Bank Ludowy, a w rok później Spółdzielczy Bank Ludowy w Zwoleniu.

W roku 1963 została zorganizowana Kasa Spółdzielcza w Kazanowie, a terenem jej działania były 3 gromady: Kazanów, Pcin i Brzezinki oraz Kasa Spółdzielcza w Tczowie, obejmująca dwie gromady Tczów i Bartodzieje.

Lata 1962–1968 to dalszy rozwój Banku. Wzrosły kredyty i oszczędności. Pewne nieprawidłowości wystąpiły tylko na odcinku kredytowania nowych sadów.

W roku 1968 z Zarządu ustąpili Stanisław Laskowski i Stefan Pyrgiel. Wybrano nowy Zarząd w składzie: Mieczysław Cieślak – prezes, Felicjan Nowakowski i Antoni Iwański – członkowie.

W 1973 r., po utworzeniu Banków Spółdzielczych w Tczowie i Przyłęku, zwoleński Bank przejął obsługę rolnictwa na terenie miasta i gminy Zwoleń.

Spółdzielnie Oszczędnościowo-Pożyczkowe (Kasy Spółdzielcze) zostają przekształcone na Banki Spółdzielcze. Od 1975 roku jednym z głównych kierunków działalności Banków spółdzielczych stał się ich współdziałanie w realizacji polityki gruntowej. Powierzono im bowiem sprzedaż państwowych nieruchomości rolnych, kredytowanie zakupu ziemi oraz pośrednictwo w obrocie prywatnym.

W 1982 r. nastąpiło ożywienie działalności samorządowej, której zawsze nowy ton nadawał przewodniczący Rady Nadzorczej. Funkcję tę po wyzwoleniu pełnili kolejno: Jan Galewski, Stefan Szczepaniak, Czesław Oleksik, Klemens Mikusek, Stanisław Wybacz, Stanisław Sękiewicz, Jan Drażyk. W dniu 15 listopada 1984 r. zmarł Prezes Zarządu BS w Zwoleniu mgr Mieczysław Cieślak.

Od 1 stycznia 1985 r. Rada Nadzorcza i Zarząd powierzyły funkcję dyrektora Banku Spółdzielczego mgr Mieczysławowi Chołujowi, a 15 marca 1985 r. wybrano go na prezesa Zarządu. Bank Spółdzielczy w Zwoleniu rozszerzył obsługę rolnictwa oraz przejął w pełną obsługę zwoleńskie rzemiosło. Globalne obroty BS zamknęły się na koniec 1987 r. kwotą około 42 miliardów złotych. Stan oszczędności wynosił ponad 305 milionów złotych, natomiast środki do dyspozycji na rachunki BGŻ około 480 milionów złotych.

28 września 1986 r. Bank Spółdzielczy, otrzymał Sztandar ufundowany przez społeczeństwo.

Rok 1990 to okres samodzielnego działania banku w warunkach przebudowy systemu gospodarczego w kierunku gospodarki rynkowej.

W I kwartale 1990 r. przeprowadzono wybory. Przewodniczącym Rady Nadzorczej został **Jan Drażyk**, a Prezesem Zarządu **Mieczysław Chołuj**.

Powołano Fundację Rozwoju Lokalnej Służby Zdrowia, przekazując jej 30 mln zł, zakupiono dla zwoleńskiego szpitala aparat USG za 200 mln zł, przekazano stosowną dotację na budowę Pomnika Krzyż Katyński, 70 mln zł dla miasta i gminy Zwoleń na wsparcie finansowe społecznych komitetów

realizujących budowę wodociągów. Bank udzielił gwarancji pożyczki przyznanej przez NFOŚ (BOŚ) w Warszawie dla Urzędu Gminy i Miasta w Zwoleniu w kwocie 5 mld zł na budowę oczyszczalni w mieście.

1 lipca 1992 r. także BGŻ przekształcił się w spółkę akcyjną.

W ramach działalności kulturalno-oświatowej wydano pierwszy numer niezależnego pisma lokalnego „Głos Ziemi Zwoleńskiej”. 14 czerwca 1998 r. Bank Spółdzielczy w Zwoleniu połączono z Bankiem Spółdzielczym w Tczowie i Policznie, a potem z Bankiem w Ciepeliowie i w Garbatce Letnisko.

Uzupełniony, uchwałą Rady z grudnia 1999 roku, Zarząd pracuje w następującym składzie: Mieczysław Choluż – Prezes Zarządu, Irena Zawadzka – zastępca Prezesa, Główny Księgowy i członkowie: Jadwiga Oleksik – społeczny członek Zarządu, Wojciech Machnik – Kierownik Oddziału w Policznie, Zygmunt Kacperczyk – Kierownik Oddziału w Tczowie, Mikołaj Wojczakowski – Kierownik Oddziału w Garbatce Letnisko, Lech Lewandowski – Kierownik Oddziału w Ciepeliowie, Grażyna Janacek – Kierownik Filii w Przyłęku.

W konkursie „Bank Przyjazny dla Przedsiębiorców”, którego organizatorem była Krajowa Izba Gospodarcza, Polsko-Amerykańska Fundacja Doradztwa dla Małych Przedsiębiorstw i Warszawski Instytut Bankowości, uhonorowano nasz Bank Godłem Promocyjnym.

W roku 2002, w trosce o poprawę jakości obsługi klienta, nastąpiło uroczyste otwarcie i przekazanie w użytkowanie nowego budynku Banku Spółdzielczego w Zwoleniu – Filii w Chotczy. Jednostka ta cieszy się uznaniem klientów i służy lokalnej społeczności.

W rankingu Banków Spółdzielczych zrzeszonych w Mazowieckim Banku Regionalnym S.A. zajęliśmy 19 pozycję na 78 banków w zakresie funduszy własnych. Uzyskana suma bilansowa w kwocie 41.656.265 zł umieściła nas na 27 miejscu, depozyty – na 26 miejscu, kredyty – 25.

Rok 2004 rozpoczęliśmy uroczyście – otwarto bowiem nowy punkt obsługi bankowej – Punkt Kasowy przy ulicy Wojska Polskiego w Zwoleniu. Placówka ta jest jednocześnie Punktem Obsługi Kasowej Urzędu Skarbowego.

W 2005 odnowiono Oddział w Policznie i przeprowadzono remont w Oddziale w Garbatce Letnisko.

*Prezes Zarządu
Mieczysław Choluż*

*Zastępca Prezesa
Wojciech Machnik*

*Przewodniczący
Stanisław Leśniewski*

*Zast. prezesa –
główny księgowy
Irena Zawadzka*

W roku 2006 uruchomiono nowy Oddział w Radomiu. W konkursie na Mazowiecką Firmę Roku 2005 Bank otrzymał wyróżnienie i został wpisany do Złotej Księgi Mazowieckiego Biznesu. Zarząd pracuje w następującym składzie: Mieczysław Chołuj – Prezes Zarządu, Irena Zawadzka – główny księgowy, Zastępca Prezesa, Wojciech Machnik – Zastępca Prezesa i członkowie Zarządu: Lech Lewandowski, Grażyna Janiczek, Jadwiga Oleksik, Zygmunt Kacperczyk. Bank oferuje swoim klientom karty płatnicze, dostęp do rachunków przez Internet (Homebanking, telefony komórkowe i 10 placówek terenowych).

Rada Nadzorcza Banku Spółdzielczego w Zwoleniu

Zespół Redakcyjny i Rada Programowa niezależnego pisma lokalnego „Głos Ziemi Zwolenińskiej”

Ubezpieczenia

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Zwoleniu utworzona została przez Prezesa KRUS Zarządzeniem nr 40 z dnia 17 maja 1993 r. Zasięgiem swego działania obejmuje powiat zwoleński, czyli: miasto i gminę Zwoleń oraz gminy – Kazanów, Policzna, Przyłęk i Tczów. Średnia wielkość gospodarstw w trzech gminach: Policzna, Tczów i Przyłęk wynosi około 6,5 ha, a w dwóch pozostałych: Zwoleń i Kazanów rolnicy gospodarują przeciętnie na 4 ha.

W związku z tym zadłużenie przyjęte przez placówkę w 1993 r., z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne rolników, było jednym z największych, jakie przyjęły pozostałe placówki, Oddziały Regionalne KRUS w Radomiu.

Organizowane są szkolenia z rolnikami w zakresie znajomości ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (uświadamia się korzyści jakie płyną z ubezpieczenia). Spotkania z ubezpieczonymi również wpływają na wyniki pracy Placówki.

W ostatnich latach dało się zauważyć wzrost liczby ubezpieczonych. Wynika to z rosnącej świadomości rolników o walorach ubezpieczenia społecznego. W powiecie zwoleńskim ubezpieczeniem społecznym objętych jest ponad 5,5 tys. rolników. Placówka miesięcznie wypłaca ponad 250 świadczeń w postaci zasiłków chorobowych z tytułu urodzenia dziecka i pogrzebowych.

Należy dodać, że wysokość opłacanej przez rolników składki na ubezpieczenie społeczne powinna być uzależniona od poziomów dochodów osiągniętych z gospodarstwa rolnego. Dla wielkich gospodarstw obciążenie składką jest symboliczne, dla gospodarstw o najniższym potencjale i trudnej sytuacji bytowej jest zbyt duże.

Zróznicowane składki co do możliwości płatniczych rolnika pozwoliłyby na zmniejszenie zadłużenia lub całkowite wyeliminowanie dłużników. Słabość obowiązującego systemu ubezpieczeń społecznych rolników przejawia się w zakresie finansowania systemu przez budżet państwa oraz proporcję składek i dotacji w tworzeniu funduszu zarządzanego przez KRUS. Poziom dotowania systemu z budżetu (zbliżony z roku na rok do 90%) jest za duży i wymaga istotnej korekty, chociaż czynnikiem, tłumaczącym tak wysoki udział, jest niekorzystna proporcja liczby ubezpieczonych i liczby emerytów i rencistów oraz stagnacja dochodów rolniczych.

Obsługą rolników w Placówce terenowej w Zwoleniu zajmuje się wysoko-kwalifikowana kadra pracowników, należycie przygotowana do realizacji zadań, jakie nakłada na nią ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Obecnie zatrudnionych jest 12 pracowników: Arkadiusz Skorek, Ilona Bukiel, Edyta Szmoniewska, Halina Cholewa, Ewa Krawczyk, Małgorzata Pyrka, Anna Bednarczyk, Joanna Belowska, Jolanta Urbanek, Elżbieta Orłowska, Joanna Ruba, Edyta Duk.

Od początku istnienia Placówki KRUS w Zwoleniu, tj. od 1.06. 1993 r. do 5.12. 2000 r. funkcję kierownika pełniła **Bogusława Jaworska**. Zastąpiła ją 6.12.2000 r. **Renata Gajowiak** i zajmuje to stanowiska do dziś. Wymienić należy pracowników KRUS, którzy już nie pracują, ale wnieśli znaczący wkład pracy w rozwój placówki: Edward Wolszczak, Artur Śmientanka, Jacek Pietrzyk, Tomasz Grzeszczyk, Jolanta Piotrkowska, Janina Chojcka, Jacek Malczewski, Maria Różalska.

Placówka terenowa realizuje zadania w zakresie:

- **informacji,**
- **ubezpieczenia:** ustalanie obowiązku ubezpieczenia, obejmowanie ubezpieczeniem na wniosek, wymiar i pobór składek na ubezpieczenie, prowadzenie ewidencji okresów ubezpieczenia i opłacania składek, wydawanie legitymacji ubezpieczeniowych, opracowywanie wniosków płatników o umorzenie należności lub rozłożenie jej na raty;
- **orzecznictwa lekarskiego:** w placówce jest zatrudnionych dwóch lekarzy rzeczoznawców – Wincenty Figurski i Zenon Sudoł, którzy prowadzą postępowania orzeczniczo-lekarskiego obejmującego badania i wydawanie orzeczeń.

Działalność Placówki jest pozytywnie oceniana przez przedstawicieli organizacji społecznych rolników oraz przez samych rolników z terenu powiatu zwoleńskiego.

Inspektorat ZUS w Zwoleniu utworzony został w 1978 roku decyzją Prezesa ZUS na wniosek dyrektora Oddziału ZUS w Radomiu jako jeden z pierwszych w byłym województwie radomskim.

Siedziba Inspektoratu mieściła się wówczas w dwóch pomieszczeniach w budynku przy ulicy Krakowskiej po zlikwidowanym sklepie mięsny.

W Inspektoracie w momencie jego powstania zatrudnionych było 3 pracowników: Anna Jaworska, Barbara Kaczyńska, a funkcję kierownika pełnił Teodor Gruszczyński. W początkowym okresie działalność Inspektoratu ograniczała się do:

- udzielania informacji oraz nadawania biegu wszystkim sprawom z zakresu ubezpieczeń społecznych,
- wydawania zainteresowanym osobom oraz zakładom pracy druków ubezpieczeniowych, udzielania instruktażu i pomocy w ich wypełnianiu,

Grudzień 1994 r. – otwarcie nowego budynku Inspektoratu ZUS w Zwoleniu. Uroczystego przecięcia wstęgi dokonuje prezes ZUS Lech Milewicz, po lewej dyr. O/ZUS w Radomiu Maria Pierzchalska, po prawej Insp. Andrzej Cholewa i prac. Insp. Iwona Lasek

- rozpatrywania wniosków o przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych i wydawania decyzji pierwszorazowych,
- wydawania decyzji i przygotowywania dokumentów do wypłaty zasiłków pogrzebowych po emerytach i rencistach oraz po członkach ich rodzin,
- kierowania spraw i wzywania zainteresowanych na Komisję Lekarską ds. inwalidztwa i zatrudniania oraz jej obsługi techniczno-biurowej.

Czynności związane z orzeczeniem lekarskim wykonywała wówczas Maria Paduch. W tym okresie, w Inspektoracie ZUS w Zwoleniu, funkcjonowała Obwodowa Komisja Lekarska ds. inwalidztwa i zatrudnienia, w której zatrudnionych było 2 lekarzy orzeczników: lek. ded. Janusz Olbrycht i lek. radiolog Józef Melon, który pełnił jednocześnie funkcję przewodniczącego Komisji Lekarskiej. Przedstawicielem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, uczestniczącym w posiedzeniach Komisji, była pani Barbara Kaczyńska.

W 1986 roku, z pomieszczeń przy ulicy Krakowskiej pracownicy Inspektoratu przenieśli się do nowego budynku przy ulicy Bogusza, wykupionego na własność, wyremontowanego i zaadaptowanego na pomieszczenia biurowe, polepszyły się warunki pracy oraz obsługi.

W tym czasie, w Inspektoracie ZUS w Zwoleniu, zatrudnionych było 7 pracowników, a od 1984 roku funkcję kierownika Inspektoratu powierzono Andrzejowi Cholewie. Od sierpnia 2004 roku zastępcą kierownika Inspektoratu została Marta Pyciarz.

Od 1987 roku zakres realizowanych zadań przez Inspektorat ZUS w Zwoleniu poszerzył się o: ustalanie uprawnień do wypłaty jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadków przy pracy w drodze do i z pracy, wypłaty zasiłków chorobowych, macierzyńskich, wychowawczych, porodowych i pielęgnacyjnych.

Powiększony zakres zadań, łącznie ze świadczeniami emerytalno-rentowymi, wykonywany był również przez Teresę Szlachcic i Alicję Wilk.

W tamtym okresie wydawane były także decyzje w sprawach świadczeń emerytalno-rentowych dla rolników oraz realizowane zadania z zakresu świadczeń krótkoterminowych w razie choroby i macierzyństwa dla tej grupy ubezpieczonych. Decyzje w tych sprawach opracowały: Barbara Pindakiewicz, Agata Grzywacz, Joanna Okoń, Iwona Lasek przy aprobacie Barbary Kaczyńskiej, która w chwili obecnej pełni obowiązki kierownika Referatu Zasiłków. Sprawami obsługi finansowo-kasowej i bankowej zajmowała się Jolanta Wojtasik. W 1990 roku pracownicy Inspektoratu ZUS w Zwoleniu, jako pierwsi ze wszystkich tego rodzaju placówek, działających w strukturze Oddziału ZUS w Radomiu, przejęli zadania z zakresu zmiany uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych, przyznawania i zmiany uprawnień do dodatków przy pobieranych już świadczeniach.

Dyrektor Oddziału ZUS w Radomiu dr Maria Pierchalska podjęła decyzję o rozbudowie siedziby Inspektoratu. Przedsięwzięcie to rozpoczęło się w sierpniu 1993 roku, a pracownicy Inspektoratu przenieśli się do nowej siedziby 29 listopada 1994 roku. Budynek wyposażony został w podjazd dla osób niepełnosprawnych. W nowej siedzibie na parterze budynku, oprócz

pomieszczeń biurowych, wydzielona została skomputeryzowana sala przyjęć dla interesantów ze stanowiskami informacyjnymi z zakresu świadczeń emerytalno-rentowych, świadczeń krótkoterminowych z tytułu choroby i macierzyństwa oraz dochodów i rozliczeń. Na stanowiskach tych pracują Alicja Wilk i Halina Osuch. W 1994 roku Inspektorat ZUS w Zwoleniu przejął do realizacji zadania z zakresu ustalania uprawnień i wypłaty zasiłków wychowawczych dla pracowników prywatnych zakładów pracy.

Zatrudnienie w Inspektoracie ZUS wzrosło do 16 osób. W referacie emerytur i rent pracowały: Teresa Szlachcic (kierownik), Krzysztofa Czerniak, Małgorzata Kapciak, Marta Pyciarz, Ewelina Piskozub, Dorota Kret, Jolanta Oczkowska i Krystyna Molenowska. Sprawy ewidencji świadczeniobiorców i składnicy akt emerytalno-rentowych prowadziła Hanna Szafrajska.

Od 1 lutego 1998 roku Inspektorat ZUS w Zwoleniu przejął zadania z zakresu ubezpieczeń i składek. Utworzony został nowy referat Dochodów i Rozliczeń realizujący zadania: ustalenia obowiązku ubezpieczeń społecznych, wydawania decyzji o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu, potwierdzania okresów ubezpieczenia, prowadzenia rozliczeń na kontach płatników składek, egzekucji administracyjnej i sądowej (Monika Gozdur, Renata Potucha, Janina Fido, Barbara Pindakiewicz i Kamila Pęksyk).

Początek roku 1999 to okres wdrażania reformy ubezpieczeń społecznych, wprowadzonej ustawą z dnia 13 października 1998 roku. Zakresem działania Inspektoratu objęty został nowo utworzony powiat zwoleński, w skład którego weszło miasto Zwoleń oraz gminy: Zwoleń, Tczów, Kazanów, Policzna i Przyłęk, a także gmina Gózd z powiatu radomskiego, natomiast w zakresie realizacji zadań w sprawach dotyczących opracowania decyzji zamiennych dla świadczeń emerytalno-rentowych także Lipsko, oraz gminy: Ciepiałów, Chotcza, Sienno, Solec n. Wisłą, i Rzecznów. Nastąpiło wdrożenie nowego systemu komputerowego, usprawniającego obsługę płatników składek. Na stanowisku administratora sieci komputerowej zatrudniony został Marek Dziadosz. Po jego odejściu z pracy, od 2003 roku funkcję tę pełnił Rafał Makuch.

Od lipca 1999 roku wszedł w życie przepis, upoważniający lekarzy orzeczników ZUS do bezpośredniego badania ubezpieczonych. W wyniku takiego badania może nastąpić skrócenie okresu orzeczonej niezdolności do pracy. Na stanowisku lekarza orzecznika ZUS w Inspektoracie w Zwoleniu zatrudniony został lek. med. pan Zenon Sudoł, a do obsługi zadań związanych z obsługą administracyjną spraw orzecznictwa lekarskiego wyznaczona została Kamila Pęksyk.

W latach 2003–2004 nastąpił dalszy wzrost zadań, jakie przejął do realizacji Inspektorat ZUS w Zwoleniu. Na mocy ustawy o rencie socjalnej od października 2003 r. Inspektorat ZUS w Zwoleniu przejął do wypłaty z Ośrodków Pomocy Społecznej renty socjalne, natomiast zgodnie z ustawą o świadczeniach przedemerytalnych od 1 października 2004 roku dokonuje wypłaty

Marzec 2002 r. – pracownicy Inspektoratu ZUS w Zwoleniu – pamiątkowe zdjęcie z okazji XXV-lecia O/ZUS w Radomiu: I rząd od góry od lewej: Regina Adamczyk, Ewelina Piskozub, Marta Pyciarz, Krzysztofa Czerniak, Magdalena Łuczyńska, Jolanta Wojtasik. II rząd od góry: Alicja Wilk, Kamila Pęksyk, Janina Fido, Krystyna Molendowska, Barbara Pindakiewicz, Dorota Kret, Halina Osuch. Siedzą: Hanna Szafrńska, Teresa Szlachcic, Andrzej Cholewa, Barbara Kaczyńska, Małgorzata Kapciak

zasiłków i świadczeń przedemerytalnych, które do tej daty wypłacane były przez Powiatowe Urzędy Pracy. Nowo zatrudnieni pracownicy, wykonujący te zadania to: Magdalena Łuczyńska, Regina Adamczyk, Katarzyna Kaca, Beata Kupis, Sabina Majewska i Aneta Świgoń, Angelika Olender, Aneta Zajac, Ilona Bąk.

W dniu 31.12.2004 roku Inspektorat ZUS w Zwoleniu:

– wypłacał świadczenia emerytalno-rentowe dla 10 462 osób, prowadził rozliczenia z 1611 płatnikami składek, obsługiwał 8169 osób ubezpieczonych.

Stanisława Szpilska

Urząd Skarbowy w Zwoleniu

Urząd Skarbowy w Zwoleniu został utworzony 1 stycznia 1983 roku, jako jeden z sześciu urzędów byłego województwa radomskiego. Zasięgiem terytorialnym obejmował był powiaty: lipski (gminy: Lipsko, Rzecznów, Ciepeliów, Solec, Siemno i Chotcza) i zwoleński (gminy: Zwoleń, Kazanów, Przyłek, Tczów i Policzna). Jednostką nadrzędną była Izba Skarbowa w Radomiu (do końca 1998 roku).

Na pierwszego Naczelnika Urzędu mianowany został wówczas przez Ministra Finansów mgr **Zbigniew Majewski**, który piastował tę funkcję do momentu przejścia na emeryturę, tj. do końca czerwca 1997 roku. Od 1 lipca 1997 roku, w wyniku konkursu, Naczelnikiem Urzędu Skarbowego została mgr **Stanisława Szpilska**, wieloletni pracownik Urzędu.

Urząd nie posiadał własnego lokalu i został usytuowany na parterze w budynku, będącym własnością Banku Spółdzielczego przy ulicy Puławskiej.

Początkowo w Urzędzie Skarbowym były trzy referaty, tj. Referat Księgowości, Referat Egzekucji Administracyjnej oraz Dział Podatków i Opłat, w których zatrudnionych było 21 pracowników.

W roku 1983 zarejestrowanych było w Urzędzie łącznie 361 podatników. Obowiązywało wtedy pięć form opodatkowania, tj.: zasady ogólne, karta podatkowa, opłata skarbową, ryczałt spółdzielczy i ryczałt umowny (do końca 1983 r.). Od 1984 r. został wprowadzony ryczałt ewidencjonowany. W przeważającej części była to działalność wytwórcza (rzemiosło), handlowa i usługowa. Funkcjonowały również zakłady gospodarki społecznej, których w tym czasie było 96.

W roku 1993 zatrudnionych było 35 osób, a już w roku 1995 – 50 osób. Gwałtowny wzrost liczby podatników nastąpił pod koniec osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych lat ubiegłego stulecia.

Od 5 lipca 1993 roku wprowadzono drugi z podatków – podatek pośredni od wartości dodanej, zwany powszechnie podatkiem VAT. W tym też roku zarejestrowanych było 2153 podatników, a liczba przyjętych zeznań podatkowych w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiła 11.600 szt.

Urząd Skarbowy wielokrotnie zmieniał swoją siedzibę. W roku 1989 część pracowników (Referat Księgowości i Referat Podatku Dochodowego – została przeniesiona do budynku przy ul. Wł., Jagiełły po byłej PZPR, a część (Referat Egzekucji Administracyjnej) do budynku prywatnego, po zlikwidowanej Prokuraturze w Zwoleniu.

Urząd Skarbowy w Zwoleniu

Po dwóch latach, w roku 1991, został wykupiony lokal przy ul. Wojska Polskiego Nr 38 od Spółdzielni Mieszkaniowej w Zwoleniu. Nie były to co prawda pomieszczenia przystosowane na biuro do obsługi interesantów (brak sali obsługi, korytarz ciasny) jednak wszyscy zatrudnieni wówczas pracownicy (26 osób) pracowali już razem.

W styczniu 1993 roku w Urzędzie Skarbowym zatrudnionych było

35 pracowników, natomiast w grudniu już 43. Wykupiono część pomieszczeń od Spółdzielni Rzemieślniczej w Zwoleniu przy ul. Wojska Polskiego Nr 38.

W roku 1995 Urząd Skarbowy zatrudniał już 50 pracowników i zostały odkupione kolejne pomieszczenia od Spółdzielni Mieszkaniowej w Zwoleniu. Po dokonanej modernizacji została utworzona sala obsługi podatników.

W roku 1996 średnio zatrudnionych było 53 pracowników i dla zapewnienia komfortu pracy oraz poprawy obsługi podatników od Spółdzielni Rzemieślniczej w Zwoleniu wykupione zostały pozostałe pomieszczenia oraz działka o powierzchni 1006 m². W roku 1999 dokonano remontu kapitalnego budynku, zmieniono elewację, dobudowane zostało II piętro.

Sprawą priorytetową jest właściwa obsługa podatnika. Stara się temu sprostać niewielki, bo 36-osobowy zespół, gdzie 65% pracowników posiada wyższe wykształcenie. Pracownicy są otwarci na nowe wyzwania.

Stan na 31.XII.2004 r.: Stanisława Szpilska, Bożena Rusinowska, Hanna Mazurkiewicz, Andrzej Bilar, Janina Wężicka, Barbara Kozanka, Zofia Makowiecka, Sławomir Knieć, Jolanta Kozieł, Maria Krawczyk, Agnieszka Skorek, Bożena Laskowska, Jerzy Wężicki, Sylwester Potrząsaj, Janusz Kucharski, Krzysztof Łapczyński.

Z dniem 1.X.2006 r. dotychczasowa Naczelnik Stanisława Szpilska odeszła na emeryturę. Funkcję Naczelnika pełni od dnia 20 VI 2006 r. Albert Wolszczak.

Pracownicy Urzędu Skarbowego w Zwoleniu

A jeśli komu droga otwarta ... – Pamięć. Wspomnienia

*A jeśli komu droga otwarta do nieba,
Tym co służą Ojczyźnie.
Pieśń XII*

Bolesław Skowroński

Z dziejów ZWZ - AK

Po kapitulacji Warszawy jesienią 1939 roku walczyły jeszcze oddziały Wojska Polskiego na Helu, walczyła też Armia gen. Kleberga pod Kockiem. Ale to był już koniec walki zorganizowanej przeciwko Niemcom. Naród powoli wracał do równowagi. W czasie, gdy jeszcze tu i ówdzie słychać było huk dział, chwilowo pokonani Polacy szperali po lasach i pobojowiskach i ścigali po kryjomu porzuconą broń. Zaczął się tworzyć ruch oporu, także na terenie regionu zwoleńskiego. Lekceważono zarządzenia Niemców grożących karą śmierci za przechowywanie broni i sprzętu pochodzenia wojskowego. Nie odstraszyła śmiałków śmierć przez rozstrzelanie za przechowywanie broni Nakonecznego z Florianowa i Wilka z Wólki Policzkiej. Konspiracyjna walka została rozpoczęta. Józef Pawlak z Florianowa

w październiku 1939 roku pod namową Antoniego Gonciary z Janowca przyjął funkcję organizatora ruchu konspiracyjnego na terenie byłego powiatu kozienickiego, do którego należał Zwolen. Józef Pawlak skontaktował się z dr. med. Czesławem Flakiem ze Zwolenia i zaczęli organizować ruch oporu przeciwko Niemcom. W połowie stycznia 1940 Franciszek Polkowski z Garbatki, Łukasz Kumor z Garbatki, Antoni Chojnacki z Pionek, Józef Pawlak z Florianowa zorganizowali obwód Związku Walki Zbrojnej o nazwie „Krzaki”. Obwód pokrywał się z obszarem przedwojennego powiatu kozienickiego. Teren od Grabowa n. Pilicą do Zwolenia, przez Kozienice i Garbatkę – częściowo zalesiony, nadawał się na do prowadzenia działań konspiracyjnych

*Mjr „Brzoza”
(Józef Pawlak) Komendant
obwodu ZWZ – AK Kozienice*

Teren obwodu przecinały dwie drogi bite, z których jedna od Berlina przez Poznań – Łódź – Radom – Zwoleń – Lublin – Lwów na Ukrainę. Druga droga bita prowadziła od Warszawy przez Kozienice, Zwoleń na Sandomierz, Rzeszów a także swoim odgałęzieniem przez Niepołomice do Krakowa. Oprócz tych ważnych dróg bitych od zachodu tj. od Radomia przez Garbatkę na Lublin – Lwów, Ukrainę. Teren lesisty i ważne drogi komunikacyjne zdecydowały o wyborze Garbatki na siedzibę obwodu.

Łukasz Kumor zorganizował skrzynki: główną obwodu w Garbatce, prasową do przyjmowania prasy centralnej, kontaktową dla ludzi z terenu i plan rozmieszczenia skrzynek przydatnych do przyszłego rozwoju placówek.

W skład Komendy obwodu weszli: komendant obwodu – Adam Bielawski ps. „Adam”, zastępca komendanta ds. szkolenia – Józef Pawlak ps. „Barton” później „Brzoza”, kierownik wywiadu – Stanisław Kumor ps. „Staszek”, łączność i prasa – Stanisław Jańczak ps. „Józef”, szef do spraw broni i artylerii – Władysław Szymanowski ps. „Korwin”, oficer do spraw lotniska – Władysław Węgrzynek, oficer do spraw saperskich – Ozyż, oficer do spraw zleceńowych – Jan Molenda ps. „Sewer”.

Obwód Kozienice podzielono na sześć podobwodów. Obszar gminy Zwoleń, Tczów i Grabów nad Wisłą wszedł w skład Podobwodu I – „Południe”. Teren podobwodu południowego podzielono później na 15 placówek, a mianowicie: Janowiec, Góra Puławska, Grabów n. Wisłą, Zwoleń, Tczów, Sarnów, Sieciechów, Policzna, Suskowola, Pionki, Jedlanka, Kozienice, Kozienice Gmina, Brzeziny, Świerże Górne. Dowódcą placówki Grabów nad Wisłą był Antoni Pawlak ps. „Gerard”. Henryk Pyrgiel ps. „Wybryk” i Władysław Cieślakowski ps. „Moskał” dowodzili poszczególnymi plutonami.

Komendantem placówki Zwoleń został mianowany Jan Talaga. Jego zastępcą został Marian Bąk ps. „Zygmunt”. Aktyw placówki stanowili: Władysław Piechota, Władysław Wasiak, Władysław Kaczyński, Teofil Procki, Franciszek Markiewicz i Adam Stępień z Sydołu. Również do rejonu I należał Tczów, którego komendantem był Gocel, a zastępcą Leon Kasperczyk.

Do podobwodu (rejonu) drugiego należała Policzna z komendantem Władysławem Sztobrynem z Gródka. Jego zastępcą został Zenon Majer z Garbatki. Do rejonu II należał Sarnów. Komendantem został Jan Banaś, a zastępcą Stanisław Banaś.

W sumie obwód z dwoma podobwodami (rejonami): północ i południe posiadał 21 placówek. W kwietniu 1940 roku miał 1000 mieszkańców zaprzysiężonych do konspiracji. Uruchomiono własną gazetę pod nazwą: „Reduta”. Redaktorem „Reduty” został student z Molend Jerzy Jakubowski. Po zorganizowaniu Komendy Obwodu, komend rejonów i placówek przystąpiono do organizacji skrzynek, gońców, łączników i kurierów. Skrzynki prasowe mieściły się w domu Stanisława Rudkowskiego w Molendach i Stanisława Makarskiego w Garbatce. Skrzynki bojowe na placówce w Policznie, do której należała również Garbatka, mieściły się w domach Józefa Majera i Zenona Majera, Heleny Drózdź-Hoffmanowej, Krekory z Garbatki, Jana

„Reduta” – pismo wydawane przez obwód ZWZ – AK Kozienice

Stępnia z Policznej Władysława Sztobryna z Gródka. Skrzynki spotkaniowe pracowały u Heleny Dróżdż-Hoffmanowej, Majera, Wiktora Frączkowskiego, Jadwigi Jaworskiej i wielu innych.

Nasłuch radiowy prowadził Włodzimierz Chojnacki z Pionek, Zenon Majer z Garbatki, Władysław Węgrzynek i Kobyłecki. Siatka łączni pracowała wzorowo do 12 lipca 1942 roku. Nie wszystko przebiegało bez zakłóceń. Jesienią 1941 roku Związek Walki Zbrojnej na terenie obwodu kozienickiego przeżywał kryzys. Kryzys jednego, wspólnego działania podziemia zaczął się, gdy na terenie placówki Policzna powstały Bataliony Chłopskie. Duża część członków ZWZ przeszła do Batalionów Chłopskich. Wielu uczestników konspiracji było jednocześnie w AK i BCh. A więc trudno było policzyć, ilu było dokładnie w konspiracji w AK, a ilu w BCh. Zjawisko to wystąpiło na placówkach: Policzna, Tczów, Sarnów. Z kolei Narodowa Organizacja Wojskowa pod kierownictwem Rafalskiego z Policznej nie przystąpiła do Armii Krajowej. W lutym 1942 roku rozkazem gen. Sikorskiego Związek Walki Zbrojnej został przemianowany na Armię Krajową.

Praca w terenie była trudna, szczególnie na terenie Zwolenia i gmin: Policzna, Grabów. Nastąpiły aresztowania i rozstrzelania. W 1941 roku ze Zwolenia aresztowano Władysława Wasiaka, Jana Talagę – komendanta ZWZ - AK w Zwoleniu. Obaj trafili do Oświęcimia.

W marcu 1942 roku Niemcy rozstrzelali kilkadziesiąt osób, w tym kolejnego komendanta placówki AK Zwoleń, Mariana Bąka z Sydołu.

4 czerwca 1942 roku aresztowali komendanta placówki AK z Grabowa n. Wisłą Antoniego Pawlaka oraz komendanta placówki Nr 4 Zwoleń – Eugeniusza Woźniaka. Aresztowano kolegów Woźniaka: Franciszka Markiewicza i Jakuba Styczniewskiego. Woźniak i Markiewicz obozu w Oświęcimiu nie przeżyli.

W Garbatce w nocy z 11 na 12 lipca aresztowano i wywieziono do obozów 700 osób. Z tego zaledwie 44 osoby przeżyły. W czasie tej nocy zginął w Molendach komendant obwodu mjr Bielawski z Garbatki.

Nowym komendantem został mjr Józef Pawlak – „Brzoza”, komenda obwodu przeniosła się z Garbatki do Suchej koło Pionek. W leśniczówce u inż. Juliana Szczuki Józef Pawlak rozpoczął organizację oddziału w oparciu o nowych, oddanych sprawie konspiracyjnej Polaków: Stanisława Rójka z Suchej, Antoniego Szewczyka, Sewera, Franciszka Olejarza, Jerzego Dąbkowskiego, Mirosława Kowalskiego i Żywczyka z Suskowoli. Jednak znowu nastąpiły aresztowania i rozstrzeliwania członków konspiracji. Zginął czwarty komendant placówki Nr 4 Zwoleń Józef Koseła. Zginął również rozstrzelany komendant placówki Nr 3 Antoni Pawlak w Grabowie n. Wisłą. Aresztowano komendanta placówki Nr 5 Gocła z Tczowa. Jesienią 1943 roku BCh, podjęła ścisłą współpracę z AK. Przywódca BCh Władysław Molenda ze Zwoli został zastępcą Józefa Pawlaka. W 1943 roku do Armii Krajowej przystąpiła Narodowa Organizacja Wojskowa. Obok AK rozrosła się Armia Ludowa.

Rozrost AK z połączonymi oddziałami BCh został znowu zatrzymany, gdyż w maju 1944 roku nastąpiły duże aresztowania: na terenie Policzny, Zwolenia, Grabowa i Janowca. Nastąpiły dwie egzekucje w Zwoleniu tj. 7 kwietnia i 19 czerwca 1944 r. Rozstrzelano komendantów placówek Nr 4 Zwoleń: Józefa Kosełę i Mariana Mikulskiego oraz komendanta do spraw wywiadu, szkolenia, adeptów Szkoły Podchorążych w konspiracji mjr. Władysława Szymanowskiego i Stanisława Bronika z Babina. Z wykładowców przeżył z naszego terenu Antoni Pawlak ps. „Gerard” z Zielonki. Wykładowcą w szkole podstawowej w Grabowie był Lucjan Majewski. Uczestnikami Szkoły Podchorążych ze Zwolenia byli Bolesław Skowroński ps. „Śledź” i Klemens Papięski. Z Grabowa n. Wisłą byli Kazimierz Piechota oraz Maciejewski. Przeprowadzono również kurs sanitariuszek. Jak pamiętam na kurs sanitariuszek uczęszczały panny Jastrzębskie, Helena Mordzińska z męża Helena Papięwska, Julia Mordzińska z męża Furgo i inne, których nazwisk już nie pamiętam. Na terenie Obwodu prowadzono konspiracyjne nauczanie w zakresie szkoły średniej. Organizatorem szkolenia w Zwoleniu był Kazimierz Oleksik. Poza Oleksikiem byli: Kazimierz Myśliński, późniejszy prorektor UMCS w Lublinie, Jan Szmít, Franciszek Mikołajczyk, Tadeusz Życzyński, późniejszy płk w służbie medycznej w Wojsku Polskim, inż. Stanisław Kacperski, Melania Mroczek, ks. Daniel Pacek. Komenda Obwodu poprzez swoje Rejony i Placówki w Obwodzie prowadziła wielką konspiracyjną dy-

wersję. Dywersja miała różne oblicza: podstuchy rozmów telefonicznych okupanta, przecinanie połączeń telefonicznych na głównej linii telefonicznej Berlin – Kijów przez Zwoleń, likwidacja donosicieli współpracujących z Niemcami, niszczenie dokumentacji dostaw kontynentów zbożowych, żywca w gminach i jednostkach dokonujących skupu płodów rolnych, a to przez wydawanie zaufanym rolnikom dostaw zbóż, ziemniaków, żywca. W samej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej wydano podstemplowane kwitariusze dostaw zbóż na 1400 ton. Kwitariusz taki dostarczyłem do Bolesława Suwały z Bartodziejów i Stanisława Woźniczki z Mszadli. Taki sam dostarczyłem na teren gminy Grabów n. Wisłą Florianowi Pawlakowi. Kwitariusz od nas dostał również Władysław Pęsyk z Łysochy. Zaufani odbiorcy odstępowanych kwitariuszy z dostaw obowiązkowych zbóż, w porozumieniu z komendantami placówek i zakonspirowanymi osobami wydawali „lewe” dokumenty na nie istniejące dostawy zbóż. Dywersja niszczyła ewidencję w biurach gminnych. Sabotaż dotyczył też uszkodzania wyrobów przemysłowych, broni, akcji na szlakach kolejowych, takich jak opóźnienie wysyłki wagonów i ich rozładowanie przez partyzantów.

Poza tym na terenie koło Suchej, Kozienic i Mierziączki dokonywano zrzutów broni i sprzętu wojskowego.

Brałem osobiście udział w przyjęciu broni zrzuconej z samolotu, który ładunek przywiózł z Brindisi z południowych Włoch w dniu 10 maja 1944 roku. Zrzuty broni nie tylko cieszyły, ale dawały wiarę, że wkrótce armie alianckie znajdą się na ziemi polskiej, że Zachód o nas pamięta, że możemy na nich liczyć. Akcji zbrojnych w Zwoleniu było kilka. Uwolniono z aresztu kilkunastu Polaków. Bitwy stoczone w Molendach i Policznie obniżały morale okupanta. Na miasto już żaden żandarm nie wychodził, jeżeli musieli wyjść, to w pełnym bojowym rynsztunku, po trzech, czterech. Kilku niemieckich żandarmów zostało zabitych, zginęli wysocy dygnitarze Jordan i Berger w Policznie.

Wszystkie wypadki zbrojne, dywersyjne, likwidacja bestialskich żandarmów, likwidacja donosicieli do władz niemieckich i różny sabotaż przemysłowy, telefoniczny, kolejowy i drogowy obniżał morale Niemców, którzy przygotowywali się już nie do zwycięstwa, ale do przegranej wojny.

Opracował Bolesław Skowroński „Śledź”
na podstawie materiałów Józefa Pawlaka „Brzoza”

Bataliony Chłopskie

Bataliony Chłopskie to konspiracyjna organizacja zbrojna ruchu ludowego powołana z inicjatywy Stronnictwa Ludowego „Roch”. Była organizowana od połowy 1940 roku pod nazwą Straż Chłopska zwana „Chłosta”, od wiosny 1941 roku jako Bataliony Chłopskie na obszarze II RP (z wyjątkiem Pomorza i Wileńszczyzny). Jej trzon stanowili głównie byli członkowie Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici” oraz część członków Centralnego Związku Młodej Wsi „Siew” działającej wcześniej w Chłopskiej Organizacji Wolności „Raławice”.

Pełnomocnikiem do spraw Batalionów Chłopskich z Centralnego Kierownictwa Ruchu Ludowego był Józef Niećko „Zgrzebniok”, komendantem głównym Batalionów Chłopskich Franciszek Kamiński ps. „Zenon Trawiński”, szefem sztabu Komendy Głównej do 1942 roku był Kazimierz Banach ps. „Kamil”, „Rosnowicz”, następnie Stanisław Koter ps. „Andrzej”, „Poręba”.

Struktura terytorialna Batalionów Chłopskich oparta była na podziale administracyjnym: okręg (województwo), podokręg, obwód (powiat) oraz gmina. Utworzono 10 okręgów. Powiat kozienicki był w III okręgu – Kielce. Początkowo formowano dwa podstawowe rodzaje oddziałów: terytorialne o charakterze milicji ludowej, stanowiące stałe załogi na swoim terenie, organizujące samoobronę i wykonujące zadania bojowo-dywersyjne oraz taktyczne, przeznaczone do działań bojowych i wojskowych.

Paryzanci z oddziału BCh Józefa Abramczyka „Tomasza”

Z części oddziałów Batalionów Chłopskich tworząco Ludową Straż Bezpieczeństwa i Straż Samorządową.

Na przełomie 1941 i 1942 roku z obwodowych i okręgowych załóg oddziałów terytorialnych zaczęto tworzyć Oddziały Specjalne do zadań bojowo-dywersyjnych.

Na przełomie 1942 i 1943 roku powstało łącznie 69 oddziałów. W okresie największego rozwoju Bataliony Chłopskie liczyły ok. 160 tys. żołnierzy.

W powiecie kozienickim, który swoim obszarem obejmował również obecny powiat zwoleński, istniał rozwinięty ruch ludowy (Stronnictwo Ludowe „Roch”) i wiciowy (Związek Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”). Pozytywną rolę w kształtowaniu światopoglądu przyszłych żołnierzy Batalionów Chłopskich miały również szkoły rolnicze w Zwoleniu (szkoła męska) i w Mokoszyźnie (szkoła żeńska). Powiat dorobił się dużego zespołu ludowych działaczy kulturalno-oświatowych, politycznych i gospodarczych.

Z takich działaczy wywodził się Komendant Obwodu Kozienickiego i podokręgu Radom-Kozienice BCh Bronisław Nowoć, „Jesion” – działacz Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici” i Stronnictwa Ludowego, absolwent szkoły rolniczej w Zwoleniu, ur. 10 marca 1910 roku w Wilczowoli, zm. w 1996 roku w Szczecinie. Już od października 1939 roku organizował polityczny i zbrojny ruch ludowy do walki z okupantem niemieckim. Wchodził w skład kierownictwa powiatowego SL „Roch” w Kozienicach, od marca 1943 roku jako jego przewodniczący, a od października tegoż roku członek władz wojewódzkich w Kielcach. Od listopada 1940 roku komendant obwodu (powiatu) kozienickiego Straży Chłopskiej (potem Batalionów Chłopskich), od sierpnia 1943 roku komendant podokręgu radomsko-kozienickiego. Pod jego komendą zbudowano silne struktury konspiracyjnego ruchu ludowego, organizację łączności, aparat odwetu, kolportaż prasy podziemnej i wydawanie pisma „Pochodnia”. Działały tu oddziały partyzanckie: Ludowa Straż Bezpieczeństwa, Ludowy Związek Kobiet, Zielony Krzyż i Związek Inteligencji Ludowej „Orka”. Sukcesem jego pracy politycznej było, że w czasie okupacji niemieckiej w pracy społeczno-politycznej i zbrojnej uczestniczyło kilka tysięcy członków prowadzących zaciętą walkę z najeźdźcą. Rozkazem Komendy Głównej Batalionów Chłopskich Nr 5/Pres z dn. 3 maja 1944 roku został awansowany do stopnia majora i nadano mu Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami. Za swoją działalność społeczną i zawodową oraz niepodległościową i bojową otrzymał wiele odznaczeń i dyplomów uznania.

Z rozkazu Komendanta Okręgu Kieleckiego Stanisława Jagielly „Szuwara”, na jesieni 1940 r. powołano komendantów Straży Chłopskiej w 13 gminach:

1. Bobrownik – Józef Krawczyk ps. „Kruk” ze Stawek. Był on równocześnie przewodniczącym kierownictwa politycznego w gminie.
2. Brzeźnica – Józef Makuch ps. „Wąsik” z Psar.
3. Brzóza – Jan Chmielewski ps. „Lewko” z Ursynowa, przewodniczący trójki „Rocha” w swojej gminie.

4. Grabów nad Wisłą – Klemens Mikusek ps. „Burza” ze Szczęścia, następnie Stefan Kępiński ps. „Strzała” z Zielonki Nowej i ostatecznie Włodysław Kącki z Wólki Zamojskiej.
5. Jedlnia – Józef Drela ps. „Grudzień” z Jedlni.
6. Kozienice gm. – Jan Mickiewicz ps. „Sierp” z Dąbrówek.
7. Mariampol – Paweł Maksym ps. „Modrzew” z Moniach, sprawujący także funkcję przewodniczącego trójki gminnej.
8. Policzna – Julian Kuc ps. „Wolniak” z Czarnolasu, następcą Józef Ocieska ps. „Dąb” z Ługowej Woli, następnie Tadeusz Dalczyński ps. „Katan” ze Zbyczyna.
9. Sarnów – Józef Dziuba ps. „Dzik” z Sarnowa.
10. Sieciechów – Józef Abramczyk ps. „Tomasz” z Kępic.
11. Tczów – Czesław Oleksik ps. „Rak” ze Strykowic Błotnych.
12. Świerże Górne – Antoni Oleksik ps. „Sokół”, pełnił również funkcję przewodniczącego trójki gminnej.
13. Zwolen – Józef Kępiński.

Na przełomie stycznia i lutego 1940 r. powstała Straż Chłopska w gminie Góra Puławska, komendantem został Antoni Podstawek z Opatkowic. W gminie Gradów nad Pilicą komendantem został Stanisław Parys ps. „Kostrzewski” z Grabowa, wybitny działacz chłopski, następnie Franciszek Stolarski ze wsi Gać. Na początku drugiego kwartału 1941 r. w Suskowi – funkcje Komendanta powierzono Janowi Adamczykowi, następnie w gm. Roznieszew, gdzie funkcję komendanta powierzono Czesławowi Mindewiczowi z Mniszewa. Na 18 gmin w powiecie kozienickim Straż Chłopska nie działała tylko w gminie Trzebień.

Organizacja zbrojna rozrastała się bardzo mocno. Powołano Komendę Obwodową w Kozienicach, która w Okręgu III – Kielce występowała pod nr 1.

Skład Komendy został uzgodniony z władzami powiatowymi SL „Rocha” i Komendantem Okręgu Kieleckiego. Byli to:

- komendant – Bronisław Nowoć „Jesion”,
- z-ca komendanta – Jan Flak „Rak”, „Brzoza” z Zielonki Nowej,
- szef łączności – Julian Kuc „Wolniak” z Czarnolasu,
- szef wyszkolenia bojowego – Władysław Molenda „Grab” z Grzewacza,
- szef zaopatrzenia – Władysław Gajowiak „Szczupak” ze Strykowic Błotnych.

Szeregi Batalionów Chłopskich w powiecie kozienickim rozrastały się z dnia na dzień, stan żołnierzy w ciągu pięciu lat swojej działalności konspiracyjnej był płynny i wynosił ok. 2198 osób.

W pierwszym kwartale 1943 roku Komendant Okręgu Stanisław Jagiełło „Szuwara” wydał rozkaz powołania oddziałów dywersyjnych. W czerwcu 1943 powołano dwa oddziały partyzanckie, 12-osobowe dowodzone przez Bolesława Krakowiaka ps. „Billof” z Psar i Józefa Abramczyka ps. „Tomasz” z Kępic.

ZWIĄZEK KOMBATANTÓW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
I BYŁYCH WIĘZNIÓW POLITYCZNYCH
ZKRPIBWP — ZARZĄD GŁÓWNY

Kol. Paweł KWAŚNIK

Żołnierz Września

SZANOWNY TOWARZYSZU BRONI!

W przedzie dniu 55 rocznicy hitlerowskiego najazdu na naszą Ojczyznę, cały naród ze szczerym wzruszeniem wspominając Żołnierzy Września — składa Im hold.

Naród pamięta, że to Oni pierwsi przegrodzili drogę barbarzyńskim najeźdźcom, siejącym grozę i spustoszenie, niosącym śmierć, lzy, cierpienie i niewolę. Należysz Szanowny Kolego, do Żołnierzy Września, którzy stając do nierównej walki usiłowali z samozaparciem wykonać to, co nie było wykonalne, dając świadectwo heroizmu zdumiewającego świat. Wasza bohaterska postawa stała się wzorem dla tych wszystkich, którzy nie zapomnieli, że „Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy!” To Wasz żołnierski czyn sprawił, że pokonani nie utracili ducha i za Waszym przykładem kontynuowali walkę na lądzie, morzu i w powietrzu, aż do zwycięskiego końca, rozslawiając imię żołnierza polskiego na wszystkich kontynentach. Od bohaterskiej obrony Poczty Polskiej w Gdańsku, Westerplatte, Modlina, oblężonej Warszawy, Kocka i Bzury, poprzez pola bitewne Francji, Narwiku i Tobruku, Monte Cassino, Lenino, Normandię i powstanie Warszawskie — aż po zatknięcie flagi bialo-czerwonej nad gruzami Berlina.

Cały naród chyli dziś czoła przed Żołnierzami Września. Niech mi będzie również dane przekazać Wam wyrazy głębokiej wdzięczności za trud żołnierski, który stał się inspiracją zarówno dla szerokiego ruchu oporu w kraju, jak też dla wszystkich późniejszych zwycięstw oręża polskiego w śmiertelnych zmaganiach z wrogami, o wolność Narodu i naszej jedynej, umiłowanej Ojczyzny — Rzeczypospolitej Polskiej.

Proszę przyjąć, Szanowny Towarzyszu Broni, serdeczne życzenia krzepkiego zdrowia, zachowania pogody ducha, wielu radości w życiu codziennym i pomyślności wszelkiej zarówno dla Was, jak też dla wszystkich, drogich i bliskich Wam osób

PREZES
dr Józef KAMIŃSKI
gen. broni

Warszawa, dnia 1 września 1994 r.

Bolesław Krakowiak „Billof”, ur. 11 października 1916 roku w Psarach, działacz ludowy, brał udział w strajku chłopskim w 1937 roku, podoficer w stopniu kaprała, brał udział w obronie Modlina w 1939 roku. Pełnił funkcję dowódcy Oddziału Specjalnego Batalionów Chłopskich na terenie gminy Brzeźnica. Zginął tragicznie 15 grudnia 1943 r. w Sarnowie.

Drugi dowódca, Józef Abramczyk ps. „Tomasz” mieszkaniec wsi Kępi-ca, w 1935 roku ukończył szkołę podoficerską w 3 Batalionie Strzelców. Sympatyk Ruchu Ludowego, uczestnik strajku chłopskiego w 1937 roku. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 roku. Dowódca Oddziału Specjalnego Batalionów Chłopskich. Po utworzeniu oddziału partyzanckiego został zastępcą dowódcy (B. Krakowiaka „Billofa”), a po jego śmierci dowódcą, dowodził oddziałem do końca wojny.

Stan oddziału wynosił 30–40 osób, a w okresie powstania warszawskiego 175 ludzi, z czego 149 żołnierzy było mieszkańcami powiatu kozienickiego, 3 z innych powiatów: iłżeckiego, koneckiego i Pomorza, 3 Włochów i Rosjanin. W oddziale służyły również 4 kobiety.

Ważniejsze bitwy, potyczki i akcje to:

- zwycięska walka z żandarmerią w Grzywacu,
- starcie pod Molendami i wyjście z okrążenia,
- walka w majątku w Policznie i uwolnienie 80 jeńców radzieckich,
- rozbicie więzienia w Kozienicach i uwolnienie więźniów,
- zatrzymanie dwóch dygnitarzy niemieckich Karla Jordana i Reinholda Bergera, tragiczne w skutkach dla mieszkańców Frankowa i Antoniówki,
- udział w akcji „Burza”, pomoc dla walczącej w powstaniu Warszawy,
- zdobycie Pionek wspólnie z oddziałami Armii Krajowej „Gryfa”,
- ponowne rozbicie więzienia w Kozienicach wspólnie z oddziałami Armii Krajowej „Longina” i „Antara”.

Inne akcje miały charakter dywersyjny zaopatrzeniowy w prowiant, ubrania, uzbrojenie, obronny przed grabieżą bydła, konfiskatą mienia. Na przełomie roku 1943/44 zostały utworzone nowe oddziały:

- we wsi Wilczowola pod dowództwem Władysława Jędry ps. „Jawor”,
- w Zielonce Nowej w gminie Grabów n. Wisłą pod dowództwem Bolesława Sucheckiego ps. Wichura”,
- w gminie Sarnów, pod dowództwem Władysława Podstawka z Checheł,
- w Tarłowie pod dowództwem Pawła Kwaśnika ps. „Kostrzewa” z Bartodziejów,
- na zlecenie władz powiatowych SL oraz delegatury rządu, powołano w 1944 roku specjalny oddział dywersyjny spośród członków Korpusu Bezpieczeństwa, Komendantem został Julian Kuc „Wolniak” z Czarnolasu.

Następnie z oddziałów taktycznych wyłoniono oddział Piotra Mikosa ps. „Ptak”, który działał w gminie Bobrownik.

Ogółem oddziały dywersyjne stoczyły 18 różnych walk i potyczek z wrogiem. Zlikwidowały 20 konfidentów gestapo i żandarmerii. Wykonały 160 akcji na urzędy gminne i spółdzielnie, niszcząc dokumenty kontyngentowe itp.

My, żołnierze Batalionów Chłopskich, jesteśmy dumni z tego, że należeliśmy do tej chłopskiej armii, z jej rozlicznych bojowych, oświatowych, kulturalnych i humanitarnych doznań dla dobra wsi polskiej i całej naszej Ojczyzny.

Dla Batalionów Chłopskich nie było złej drogi do walki o wolną ojczyznę w imię „wiekuistości pokoleń”, jak zaczynaliśmy swoją przysięgę. Wstępując do naszej organizacji patrzyliśmy, na przyszłość wsi polskiej i naszego kraju jako na wielki dług i zobowiązanie z troską i niepokojem.

Spółeczeństwo polskie, szczególnie młodzież, Wieś Polska, chłopcy polscy, może jak nigdy przedtem, potrzebują rzetelnej wiedzy o swojej historii, która powinna stanowić fundament poczucia ich wartości i godności.

Dzisiaj możemy mówić z satysfakcją, że zawsze godnie wypełniliśmy swoje posłannictwo w okresie okupacji wobec Boga, Narodu i Państwa oraz wsi polskiej.

Edward Gołąbek

Zgrupowanie „Ośka”

Jesienią 1939 roku po bitwie pod Iłżą i Dąbrową koło Ciepiewowa zostali rozbrojeni żołnierze WP. Pod Rudą gm. Kazanów pozostało dużo broni, amunicji i różnego oprzyrządowania wojskowego. W lasach młodzi chłopcy w wieku 16 lat zaczęli ją zbierać. Oczyścili broń i zakopali do ziemi. 10 maja 1940 r. w lesie pod Świesielicami zorganizowali spotkanie. Byli to pierwsi konspiratorzy. Jan Sońta „Ośka”, Władysław Gołąbek „Boryna” z Kroczoza Mniejszego, Józef Owczarek „Posepny”, Stanisław Małaczek „Sławek” z Gardzienic, Edward Ciesielski „Kula” z Woli Sołeckiej, Bolesław Drużdż „Jodła” z Dębnicy, Tadeusz Wojtyniak „Baca” z Kroczoza Mniejszego, Jan Wdowiak „Ułanek” ustalili dowództwo oddziału „Ośka”. Komendantem został „Boryna”, dowódcą oddziału „Posepny”, zastępcą ds. wychowawczych. Zaczęto organizować kwatery: powstały placówki nasłuchu radiowego w Kazanowie, Tczowie, Iłży i w Radomiu. Dużo pomocy w tym zakresie udzielał ksiądz prefekt Strzelecki ze Szkoły Techniczno-Gimnazjalnej z Radomia. Pierwsza placówka Batalionów Chłopskich powstała w Pcinie gm. Ciepiewów. Komendantem został Władysław Lasek „Wujo”, zastępcą Józef Zajac „Piotruś”.

Wacław Małeki „Żuraw” z Ostrownicy gm. Kazanów, Stanisław Ostrowski wraz z Józefem Kmiotkiem z Kroczoza Mniejszego, Józef Karolik „Marek” z Kazanowa, Julian Szymanek z Miechowa, Mieczysław Szczepanowski „Zorza” z Kowalkowa, Andrzej Piątek „Niedźwiedź” z Niedarczoza, Władysław Rybiński z Kroczoza Większego, Julian Kukliński „Staruszek” z Chotyż gm. Ciepiewów, Władysław Owczarek „Buła”, Władysław Wnuk ze Świesielic, Baryła, Łaciński i Wojewódka z Woli Sołeckiej, Skórka, Kaczmarzyk gm.

Lipisko, Jan Pastuszka „Nikto”, Władysław Gimza „Zadrożny”, Marian Niedziela „Kobek” z Wielgiego, Jan Gembka „Granit”, Łukasz Gawin „Ostoja” z Łazisk, Józef Rogoziński, Tadeusz Bańcerowski z Gardzienic, Jan Sulima z Kalkowa, Antoni Leszczyk „Poluks” z Długopoli, Julian Tuszyński, Zygmunt Celuch, Władysław Janik „Rynaldo”, Gatka z Jagodna koło Wąchocka, Jan Lech oraz dwaj jego bracia Władysław i Józef, Kazimierz Kosowski z Trębowa gm. Mirzec, Stanisław Kopciół z synem Stefanem i córką Zofią z Osin Mokrych, Józef Markowski z Kajetanowa, Stanisław i Jan Sionek „Nawrót” i „Owsik” gm. Iłża, Jan Łukasiewicz „Marmur” z Lipy Miklas, Antoni Mital „Kaśka” wraz z synem Bolesławem, „Tyrolek” z Brzezinek Nowych, Ćwiklak ojciec i trzech synów, Józef Kopec „Wrót” z Podzakrzówka, Wolszczak z Tezowa Średniego, Stefan Nędzi „Wesoły”, Stefan Nędzi „Jasny” z Brzezinek, Kozuń, Korycki i Balcerek z Rawicy i Tynicy. Rodzina Kasperczyków „Serwaty” z synami Bartodziejów, rodziny Drabów i Dusińskich z Wilczego Ługu, Władysław Podsiadły „Lotnik” Wilczowola, Tadeusz Sokołowski „Sosna” Zamość, Zygmunt Dąbrowski „Szela”, Bzikot „Babcia” i syn Kazimierz z Babina gm. Przyłek, Stefan Pastuszka z Okrężnicy, Franciszek Wulczyński wraz z żoną Marią i Skoczyłaś z Tymienicy Nowej gm. Chotcza.

Wykaz żołnierzy BCh z gm. Tczów, którzy odeszli z oddziału za zgodą dowódcy Józefa Abramczyka „Tomasza” z BCh Kozienice do naszego oddziału BCh, zgrupowania „Ośka”: Paweł Kaca „Wiatr” – „Rzepka”, Stanisław Pietrzyk „Bajan”, Franciszek Pyrgiel „Jałowiec”, Bolesław Drab „Orzeł”, Jan Drab „Głaz”, Jan Majewski „Orkan”, Stefan Osiński „Stały”, Władysław

Partyzanci zgrupowania BCh „Ośka” przed wyruszeniem na akcję

Skrzypek „Rzuć”, Kazimierz Świgoń „Wiosna”, Tadeusz Świgoń „Krzysztof, Stanisław Chołuj „Skok”.

W tym czasie zorganizowano pierwsze magazyny broni i oporządzenia wojskowego, które zbierano w oborze u Piotra Bieńkowskiego „Piotr” w Wincentowie gm. Tczów; drugi u Walentego Pastuszki „Gubernator” w Kroczowie Większym gm. Kazanów w stodole w zapolu w 3-metrowym dole, boki i sufit wyłożono balami i na 1 metr zasypano ziemią. Wejście zamaskowano na klepsku pod sieczkarnią.

Wykaz członkiń Ludowego Związku Kobiet: sanitariuszek i łączniczek z Batalionów Chłopskich zgrupowania „Ośka”: Janina Sońta „Siostra” – Świesielice, Janina Łacińska „Córka” – Świesielice, Antonina Skórek „Tosia” – Wola Sołecka, Helena Sulima „Limba” – Kałków, Kazimiera Rogozińska, „Dolina” – Gardzienice, Jadwiga Kowalska „Jaskółka” – Ilża, Natalia Foreniec „Szarotka” – Siekierka, Janina Krokera „Mimoza” – Siekierka, Stanisława Gruszka „Mrówka” – Leopoldów, Zofia Kopciał „Róża” – Osiny, Helena Wojewódka – Jasieniec, Anna Wojtyniak – Kroczów Mniejszy, Ewa Pastuszka „Jagoda” – Kroczów Mniejszy, Natalia Gregorczyk – Świesielice, Zuzanna Górniak – Długopola, Maria Górniak – Długopola, Maria Jabłońska – Pakosław, Hanka Rogozińska – Gardzienice, Maria Oko „Stasia” – Niedarczów, Zofia Wnuk „Górna” – Chotyże, Zenona Algierska – Wola Sołecka, Agnieszka Rargiel „Ciotka” – Świesielice, Wanda Ryło – Chotyże, Janina Małecka – Ostrownica, Maria Wawrzak – Wielgie, Maria Rusin – Dziurków, Zofia Deja „Wesoła” – Sosnówka, Kazimiera Dąbrowska – Babin, Helena Wach „Jola” – Karolin, Mieczysława Banaś – Krzemionki, Hanka Banaś – Krzemionki.

Po drugiej wojnie światowej pamiętano o Batalionach Chłopskich, a ich działalność cieszyła się uznaniem mieszkańców okolicznych wsi. Dla upamiętnienia zasług powstawały pomniki, gdzie do dnia dzisiejszego odbywają się msze święte:

1. Pomnik ku czci poległych żołnierzy BCh przy drodze Łaziska – Kamień,
2. Krzyż i tablica ku czci sześciu poległych żołnierzy BCh w lesie Wojciechów gm. Łaziska,
3. Tablica marmurowa oswobodzenia 350 junaków w liceum w Solcu,
4. Tablica marmurowa ku czci poległego kolegi „Burzy” – kościół w Lipsku,
5. Cztery tablice na pomniku i piąta na Urzędzie Gminy w Ciepiewie,
6. Tablica ku czci poległego partyzanta Tadeusza Salomończyka „Miłego” – w Przyłęku,
7. Tablica ku czci Gen. W.P. Władysława Gołąbka „Boryny” kościół w Kazanowie i na cmentarzu 3 tablice poległych żołnierzy BCh, zabitych przez UB oraz sześciu poległych na Syberii,
8. Dwie tablice na szkole imienia Jana Sońty „Ośki” w Kowalkowie,
9. Dwie tablice upamiętniające nadanie szkole w Krepie imienia Batalionów Chłopskich zgrupowania „Ośka”,

10. Pomnik z tablicą upamiętniający rozbić sztabu dywizjonu w Chwałowicach,
11. Tablica upamiętniająca bitwę z Wehrmachtem przy szosie koło Tycho-
wa gm. Starachowice,
12. Tablica w lesie przy drodze Mirzec – Wąchock w miejscowości Gatka,
13. Tablica upamiętniająca walkę z Niemcami w Seredzicach,
14. Tablica ku czci Jana Sońty „Ośki” – w kościele Garnizonowym WP
w Radomiu.
15. Tablica ku czci Tadeusza Wojtyniaka „Bacy” – Pakosław.
16. Tablica na murze kościoła w Ciepiewie poświęcona Władysławowi
Owczarkowi „Buli”.

Miejscowa ludność w rocznicę bitew składa wieńce, zapala znicze. Odprawiane są msze święte polowe, zjeżdżają się żyjący partyzanci. W uroczystościach bierze udział młodzież szkolna.

Do najważniejszych akcji zbrojnych należały:

- Wysadzenie pociągów: dwie lokomotywy, 48 wagonów z bronią, amunicją i bombami pod Gołębem, na linii kolejowej Dęblin – Puławy, akcja pod dowództwem Jana Jabłońskiego „Drzazga” z BCh powiat Opole Lubelskie, z naszej strony brał udział pluton Tadeusza Wojtyniaka „Baca”.
- 28.10.1942 r. uwolnienie junaków, 350 osób z obozu w Solcu nad Wisłą pod dowództwem „Ośki” i Władysława Gołąbka „Boryny”.
- Rozbrojenie żołnierzy w Grabowie gm. Przyłęk pod dowództwem „Bacy”.
- 14.06.1943 r. rozbrojenie Niemców w majątku Rudkowskich w Kroczo-
wie Większym, 14 żołnierzy pod dowództwem „Ośki” i „Boryny”.
- Zdobycie cukru z magazynów niemieckich wspólnie z AK w Tarłowie za
Lipskiem.
- Opanowanie miasta Lipsko w czerwcu 1944 roku, walka z żandarmerią
i zdobycie magazynów z żywnością oraz tzw. „łokciowym” oddziałem do-
wodził „Boryna”.
- 28 września 1943 r. walka z SS w Ciepiewie, zginęło 15 Niemców
zamachu dokonał oddział pod dowództwem „Boryny”.
- Walka z SS w obronie ludności wsi Łaziska – Wojciechów, Janiszów,
zabito 25 esesmanów, z naszej strony 6 zabitych żołnierzy. Niemcy nie
weszli do wsi w dniu 26.07.1944 r., dowódca „Boryna”.
- 28 lipca 1944 r. zdobycie sztabu dywizyjnego Wehrmachtu z Chwałowic
pod dowództwem Tadeusza Wojtyniaka „Baca”. Zdobyto 3 samochody,
broń, amunicję, plany operacyjne frontu Sandomierz – Puławy.
- Walka pod Tychowem w lesie starachowickim: zdobyto 5 samochodów
z amunicją, zginęło 65 Niemców, walka pod dowództwem „Bacy” trwała
6 godzin.
- 3 września 1944 r. bitwa pod Gatką koło Wąchocka, zginęło 15 Niem-
ców, z naszej strony jeden żołnierz zabity, 4 rannych, pod dowództwem
Jana Gruszki „Bartoś”, bitwa trwała 5 godzin.

- Walka w Seradzicach koło Iłży z „własowcami” 16.10.1944 r.
- Uwolnienie chłopów z aresztu w Zwoleniu w lipcu 1943 r.
- Oswobodzenie 40 chłopów w Zakrzówku gm. Kazanów, którzy budowali obóz, czerwiec 1943 r. obóz ten już nie powstał. Zginęło dwóch Niemców, akcją dowodził „Baca”.

Nie sposób opisać wszystkich akcji. Każdy z nas uczestniczył w wielu różnych akcjach podczas okupacji.

Mieczysław Kaca

Na lewej flance walki

W okresie okupacji hitlerowskiej ośrodki i struktury organizacyjne radykalnego ruchu lewicowego nie pokrywały się z granicami rozległego powiatu kozienickiego. Leżące na ziemi zwoleńskiej ośrodki w Mszadli Starej i Mszadli Nowej od międzywojnia były powiązane z działającymi na terenie ówczesnego powiatu iłżeckiego nielegalnymi komórkami komunistycznymi w rejonie Chotczy. W okresie okupacji najsilniejszym ośrodkiem działalności Polskiej Partii Robotniczej i Gwardii Ludowej, poza Mszadlą były także Zwoleń i Sycyna (siedziba majątku ziemskiego rodu Czaplińskich). Wszystkie trzy ośrodki miały powiązania organizacyjne i kadrowe z ich władzami okręgowymi w Radomiu.

Z początkiem okupacji hitlerowskiej skuteczną inicjatywę w zorganizowaniu lewicowo nastawionych mieszkańców rejonu Mszadli i Chotczy przejawiał Stanisław Lachtara z Mszadli. Jako 15-letni chłopiec wyjechał z rodzinnej wsi do Radomia, gdzie w 1931 roku wstąpił do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej. Aresztowany w 1932 roku na wiecu w Grójcu, został skazany za działalność komunistyczną na 5 lat więzienia. Po odsiadce trafił do utworzonego przez sanację oślawionego obozu w Berezie Kartuskiej. Po klęsce Polski we wrześniu 1939 roku przewidział on wojnę między ZSRR a Niemcami i przepędzenie hitlerowców z ziem polskich przez armię radziecką. Stworzył więc w listopadzie 1940 roku konspiracyjną organizację „Młot i Sierp”, uznając, że nazwa odpowiada nie tylko zasadom sojuszu robotniczo-chłopskiego, lecz także przyszłego sojuszu polsko-radzieckiego. Powstawały przy niej załączki milicji ludowej.

Zaraz po powstaniu w styczniu 1942 roku w Warszawie Polskiej Partii Robotniczej, zaangażował się w tworzenie Komitetu Okręgowego PPR w Radomiu. Powstał on w lutym tegoż roku. Z rejonu Mszadla – Chotcza w jego skład weszli Stanisław Lachtara, Józef Mital i Stanisław Parys. Dlatego chyba jedna z 12 podległych komitetowi konspiracyjnych „dzielnic” powstała już 31 marca tegoż roku w Chotczy i nosiła nazwę Nadwiślańskiego Komitetu Dzielnicowego PPR. W skład jej władz weszli: Piotr Zagożdżon jako

sekretarz i członkowie: Stefan Baryła, Aleksander Olejarczyk, Władysław Skorek, Władysław Wojtalik, Antoni Lasota, Józef Kowalczyk, Stanisław Świątek, Stanisław Rutkowski i Władysław Makuch. Gdy we wrześniu 1942 roku zorganizowano dowództwo Gwardii Ludowej Okręgu Radom Stanisławowi Lachtarze ps. „Stach Łysy” powierzono stanowisko szefa sztabu.

W lipcu 1942 roku wyruszył do walki pierwszy w rejonie Mszadli – Chotcza oddział partyzancki pod dowództwem Stanisława Lange – „Hiszpana”. W jego składzie znalazło się 14 mieszkańców Warszawy i wielu miejscowych. Te konspiracyjne działania nie uszły uwadze hitlerowców.

Regionalista z Przyłęka, Marian Kuś w monografii „Przyłek – nasza ziemia” opisuje szczegółowo, jak się zaczęły represje.

W końcu listopada 1942 roku żandarmeria zatrzymała w Wólce Przyłęckiej Adama Szewczyka ze wsi Niemieryczów (gm. Chotcza). Należał on do GL i PPR. Zatrzymany przewoził rowerem wędlinę i słoninę. Podczas rewizji znaleźli u niego znaczną ilość banknotów. Szewczyk wraz z kolegą Cubalą trudnili się handlem, co było przez okupanta surowo zabronione. Często w celach handlowych wyjeżdżali do Warszawy. Z każdego takiego wyjazdu przywozili do wsi podziemną prasę, czyli tzw. bibułę. Byli oni zaufanymi konspiratorami „Łysego Stacha” (Stanisława Lachtary), łącznikami, zwłaszcza Józef Cubala ps. „Czarny” utrzymywał kontakt z centralą w Warszawie.

W Zwoleniu żandarmi przystąpili do przesłuchania zatrzymanego Szewczyka. Za sprawą szpicla Stanisława Sz., który napisał donos do żandarmerii, i powtarzających się tortur, Szewczyk załamał się. Potwierdził prawdziwość listy – donosu i nazwiska 18 osób, m.in. Stanisława Lachtary, Władysława Dygasa, Bolesława Kubasa i innych. W oparciu o zebrane dane, grupa pacyfikacyjna, wtargnąwszy 19 grudnia 1942 roku wczesnym wieczorem do Mszadli, nie miała kłopotu ze znalezieniem ofiar. Dokonała krwawej pacyfikacji wsi. Zatrzymywanych doprowadzono przed zabudowania Franciszka Kubasa. Tu kazano im położyć się na ziemi pod płotem, z rękami wyciągniętymi do przodu. Sprowadzony sołtys potwierdzał tożsamość zatrzymanych, a żandarm idący za dowodzącym akcją Heindrichem, strzałem w tył głowy pozbawiał ofiary życia. W tym dniu zostali zamordowani: Marian Lachtara, W. Fiołna, Stanisław Kubas, Józefa Kubas i Dygasowie – Maria, Wiktoria, Józef, Stanisław. Oprawcy nie oszczędzili nawet dzieci – 11-letniej Balbiny Kubas, 4-letniego Zbigniewa Dygasa i jego 6-miesięcznej siostry Celinki. Kilka dni po pacyfikacji Niemcy zatrzymali: Józefa Lachtarę (ojca Stanisława), jego żonę Antoninę, Jana Kubasa, Wandę Olszańską (łączniczka z Warszawy), mordując ich w Zwoleniu. Aresztowanych: Piotra Czarskiego, Jana Lachtarę, Jana Skorka, Jana Piwowarkę, Jana Mizaka, Antoniego Przewłokę i Stefana Matuszkiewicza wywieźli do obozów koncentracyjnych, z których powrócili jedynie Piotr Czarski i Antoni Przewłoka. Represje powtarzały się. 4 stycznia 1943 roku żandarmi z posterunku w Zwoleniu dokonali w miejscowości Kulczyn egzekucji na Katarzynie Woźniczce i jej

synowej Marii, a w lutym – Adama Szymańskiego oraz Jana i Stanisława Skorków z Mszadli. 28 czerwca tegoż roku w zabudowaniach Antoniego Madejskiego (Mszadla Stara) Niemcy rozstrzelali 17 osób, w tym członków rodzin: Madejskich, Makuchów i Tatarów oraz Henryka Wojciechowskiego, Stanisława Kamińskiego, Władysława Wójcika i Antoniego Bydźrę. W tym okresie hitlerowcy zamordowali przywódców komórek PPR: Piotra Obucha z Ciepelowa (wraz z rodziną), Stanisława Kobylskiego ze Zwolenia (z rodziną), Adama Pyciarza (w Radomiu) i Jana Markowskiego z Sycyny.

Uderzenie hitlerowskiego aparatu represji z przełomu 1942/43 roku na członków i sympatyków PPR i GL „dzielnicy nadwiślańskiej”, w tym w rejonie Mszadli, Zwolenia i Sycyny bardzo osłabiło działalność komórek konspiracyjnych, tym bardziej, że podobną skuteczną akcję stosował okupant w samym Radomiu, paraliżując okresowo działalność Komitetu Okręgowego PPR. W zorganizowanej przez okupanta w Górkach koło Ciepelowa kaźni, na przełomie lat 1942/43 uśmiercono około tysiąc patriotów, w tym wielu konspiratorów orientacji lewicowej. Bardzo wielu zginęło w publicznych pacyfikacjach i kazamatach żandarmerii w Zwoleniu.

Środowiska GL i PPR odpowiedziały kontrakcją, likwidując w lutym 1943 roku około 20 osób posądzonych o współpracę z hitlerowcami. Dokonywały tego operujące na rozległym terenie północnej Kielecczyny oddziały konspiracyjne „Młota i Sierpa”, po nich GL, m.in. imienia Dionizego Czachowskiego i Kanonowicza, oddział „Narbutta”, grupa „Pawła” i „Janka Długiego”, po jego śmierci „Heńka” i specgrupa „Ryszarda”, współdziałając w wielu wypadkach z oddziałami Batalionów Chłopskich, a niektórych sytuacjach z lokalnymi placówkami Armii Krajowej.

Czynna walka pochłonęła wiele ofiar. Ginęli także ci z pierwszej linii „lewej flanki”, najodważniejsi. Oddelegowany z Mszadli do Radomia Boleśław Kubas brał osobisty udział w odważnej akcji wrzucenia granatów do „Deutsches Haus”. w którym obradowali hitlerowscy dygnitarze, potem walczył w oddziale im. Kanonowicza. Poległ 28 10 1944 roku podczas przełamania linii niemiecko-radzieckiego frontu pod Chotczą. Piotr Zagożdżon, sekretarz PPR Dzielnicy Nadwiślańskiej, popełnił w 1943 r. samobójstwo w celi gestapowskiego więzienia w Starachowicach. Szef sztabu Stanisław Lachtara „Łysy Stach” poległ w maju 1943 r koło Grabowa nad Pilicą podczas próby odbicia aresztantów przewożonych przez hitlerowców samochodem – więźniarką. Sekretarz Komitetu Okręgowego PPR w Radomiu Józef Mital (ukrywał się m.in. w rejonie Kazanowa) zaginął jesienią 1943 w tajemniczych okolicznościach. Krążą pogłoski, że został zlikwidowany przez „swoich z promoskiewskiego odłamu”. Dowódca oddziału „Paweł”, oficer radziecki poległ w 1943 roku w walce na stacji PKP w Garbatce.

Po utworzeniu 31 grudnia 1943 roku w Warszawie Krajowej Rady Narodowej, w warunkach zbliżania się armii radzieckiej do Bugu, komórki GL przekształcano w placówki Armii Ludowej, stanowiące zaplecze coraz liczniejszych oddziałów leśnych.

W strukturach konspiracyjnych miejsce bojowników poległych lub uwięzionych zajmowali ocaleni członkowie ich rodzin, przyjaciele, ludzie dotknięci represjami okupanta. Zaczęto kadrowe przygotowania do obsadzania administracji lokalnej. Poszerzała się sfera współdziałania PPR z innymi organizacjami, m.in. z PPS i zdominowanymi przez ruch ludowy Batalionami Chłopskimi. Kozienicka struktura PPS, w tym jej pionkowska i zwoleńska organizacja stworzyły oddział Socjalistycznej Organizacji Bojowej (SOB), operujący w Puszczy Kozienickiej, który potem walczył w podporządkowanym AK oddziale „Huragana”.

W sierpniu 1943 roku, wyodrębniony z „dzielnicy nadwiślańskiej” Komitet Dzielnicowy PPR Kozienice (zlokalizowany w Nowej Mszadli) tworzyli: Józef Makuch (sekretarz), Aleksander Olejarczyk i Jan Pawelec, a zreorganizowane w lutym 1944 roku dowództwo rejonowe AL: Jan Pawelec (dowódca), Jan Madejski (szef sztabu), Władysław Woźniczka (szef propagandy) i Antoni Kuś (szef uzbrojenia). Dawna „dzielnica nadwiślańska” do końca okupacji udzielała jednak pomocy nowej strukturze, która z kolei w sytuacji wyższej konieczności (zabójstwo w Radomiu obsługującego rejon Kozienic Jana Gruszczyńskiego z dowództwa Okręgu GL) objęła pieczę również nad miejscowościami położonymi wokół Kozienic i w samym mieście. Władysław Makuch „Dziadek”, Jan Pawelec „Tośka” i jego brat Kazimierz „Drzazga” prowadzili w tym okresie działalność agitacyjną także w bliskości samych Kozienic. Wobec zbliżającego się wyzwolenia ziem polskich, w maju 1944 roku działacze PPR zebrani w lesie „Wycina” pod Mszadlą ustalili tymczasowy skład przyszłej powiatowej rady narodowej w Kozienicach i nazwiska przewodniczących rad niższego szczebla. W Policznej miał nim zostać Bolesław Wesołowski, w Zwoleniu- Antoni Byzdra, w Sycynie – Jan Pyciarz, w Grabowie – Jan Gołda, a w Tczowie – Jan Woźniak ze wsi Bartodzieje. Do objęcia stanowiska komendanta powiatowej milicji został wytypowany Józef Makuch ps. „Jagoda”.

Nieprzewidziany rozwój sytuacji na zbliżającym się froncie w drugiej połowie lipca 1944 roku najpierw ułatwił, a następnie bardzo utrudnił działalność konspiracyjną na obszarze przywiślańskim. Wobec nadchodzącego wyzwolenia, w rejonie Mszadli utworzono pełną kompanię AL. Wkrótce jednak miejscowości będące ośrodkami działalności lewicowej na kilka miesięcy znalazły się na linii frontu. Mieszkańców ewakuowano do wsi położonych na kilkanaście kilometrów na zachód, obsadzonymi dodatkowo przez Wehrmacht. Bracia Jan i Kazimierz Pawelcowie znaleźli tymczasowy dach nad głową w rodzinie Jamków, we wsi Julianów (gmina Tczów). Chotecki rejon nr 6, kierowany tym razem przez Stanisława Filipiaka ps. „Choina” znów przejął koordynację działalności w „podrejonie nr 7”.

Ustabilizowanie się linii frontu na Wiśle i powstanie przyczółka na jej lewym brzegu stworzyło niekorzystną sytuację dla oddziałów partyzanckich, z których niektóre miały w swoich szeregach obywateli ZSRR. Wobec zagęszczenia oddziałów Wehrmachtu na zapleczu frontu i zbliżającej się zimy,

groziła im dekonspiracja. W tej sytuacji dowództwo brygad AL, Zgrupowania Batalionów Chłopskich „Ośka”, oddziałów partyzantów radzieckich porozumiało się w sprawie wspólnego przerwania linii frontu i przedostania się ochotników tej akcji na stronę radziecką.

Jako miejsce akcji wybrano okolice Chotczy. Tuż po północy, z 27 na 28 października 1944 roku 950-osobowa grupa w jazgocie broni maszynowej i wybuchu granatów ruszyła na niemieckie okopy. Zdobyła je i prąc dalej, natknęła się na silny ostrzał z radzieckiej linii frontu. Już świtało, gdy po uciszeniu strzelaniny, dotarła. Ponad 200 zabitych i blisko tyle rannych to tragiczny bilans tego ryzykownego przedsięwzięcia. Do dziś trwają spory o odpowiedź na pytanie: dlaczego przyjaźnie nastawieni do ZSRR partyzanci musieli zapłacić taką daninę krwi za przedostanie się na wyzwoloną już część puławskiego Powiśla. W czasie tej akcji poległo wielu partyzanckich dowódców i lewicowo nastawionych mieszkańców miejscowości, którzy pod osłoną uzbrojonych oddziałów postanowili dotrzeć na skrawek wolnej ziemi.

Czas leczy rany. Wsie zrównane z ziemią podczas walk frontowych, wyróżniają się obecnie gospodarnością i ciągłym dążeniem do nowoczesności. Nieliczni, żyjący uczestnicy opisanych zdarzeń, jako sędziwi kombatanci spotykają się z okazji rocznic tak ważnych w ich życiu. Wraz z młodzieżą oraz przedstawicielami władz i organizacji społecznych składają wiązanki kwiatów w miejscach pamięci i z łezką w oku oglądają patriotyczne programy artystyczne w wydaniu młodzieży szkolnej. Jest tak, jak nakazuje polska tradycja.

Miejsca pamięci

Ściana Straceń i Pomnik Katyński w Zwoleniu.
Miejsce egzekucji kilkunastu polskich patriotów

Kwaterna żołnierzy poległych w czasie II Wojny Światowej
– cmentarz Zwolen

Karolin – pomnik – mauzoleum w miejscu egzekucji 65 mieszkańców
pobliskich wsi w odwecie za zabicie żołnierza niemieckiego
– syna niemieckiego kolonisty

Grób Nieznanego Żołnierza w Zwoleniu

Pomnik w Karolinie odsłonięty w 20 rocznicę mordu

Karolin – miejsce egzekucji

Pomnik w Podborku poświęcony zamordowanym mieszkańcom tej miejscowości

Pomnik w Tezowie ku czci mieszkańców: Dróżanek, Lucina, Tezowa, Borek, Kazimierzowa i Rawicy rozstrzelanych 12.11.1943 roku

Policzna – miejsce egzekucji mieszkańców Policzny i okolic w odwecie za zabicie przez partyzantów dwóch oficerów niemieckich

Pomnik w Piątkowie

Kazanów – pomnik pamięci poległym w walce z okupantem hitlerowskim i stalinowskim

Leokadiów (powiat Puławy) – pamięci pomordowanych 18 Zwoleniaków

Kazanów – miejsce egzekucji mieszkańców Kazanowa i okolic wykonanej w dniu pacyfikacji Karolina

Nasze gniazda ojczyste – gminy powiatu zwoleńskiego

Na dom w Czarnolesie

Panie, to moja praca, a zdarzenie Twoje;
Racysz błogosławieństwo dać do końca swoje!
Inszy niechaj pałace marmorowe mają
I szczerym złotogłowem ściany obijają,
Ja, Panie, niechaj mieszkam
w tym gniaździe ojczystym,
A Ty mię zdrowiem opatrz i sumnieniem czystym,
Pożywieniem uciwim, ludzką życzliwością,
Obyczajami znośnymi, nieprzykrą starością

Marcin Sołtysiak
Marianna Sulima

Kazanów

Kalendarium

- 1234 – Najstarsza pisana wzmianka o osadnictwie na terenie gminy Kazanów (Miechówek, Wielgie).
- 1522 – Stanisław Kazanowski kupuje dobra nad Ilżanką, prawdopodobnie wśród nich znajduje się Miechów i Ciepiałów.
- 1566 – Marcin Kazanowski zakłada miasteczko, które od swego nazwiska nazywa Kazanowem.
- 1595 – Jan Kazanowski funduje drewniany kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela. Powstanie parafii kazanowskiej (ok. 1598 r.).
- 1656 – W połowie lutego przez miasteczko wraz ze swymi wojskami przechodzi król szwedzki Karol Gustaw.
- 1673 – Mikołaj Głogowski i Aleksandra Kazanowska fundują nowy, drewniany kościół pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego i św. Mikołaja.
- 1683 – 20 lutego król Jan III Sobieski wydaje przywilej na założenie wszystkich cechów w Kazanowie.
- 1690 – Konsekracja nowego kościoła.
- 1709–1710 – W Kazanowie i okolicy panuje epidemia cholery.
- 1748 – Wzmianka o szpitalu przy kościele kazanowskim.
- 1788–1790 – Jan Kanty Dunin-Wąsowicz wznosi nowy kościół, murowany.
- 1807 – Założono cmentarz chrześcijański poza miastem.
- 1824 – Miasteczko kupują Kochanowscy.
- 1843 – Została wybudowana kaplica pod wezwaniem św. Małgorzaty Panny i Męczennicy.
- 1855 – W mieście panuje epidemia cholery.
- 1868 – Kazanów traci prawa miejskie.
- 1876 – Została założona szkoła.
- 1885 – Dobra kazanowskie, za długi dziedzica, zajmują Żydzi.
- 1912 – Rozpoczęto budowę budynku dla straży pożarnej – datę tą można uznać za początek istnienia OSP w Kazanowie.
- 1914 – Wskutek działań wojennych Kazanów zostaje spalony.
- 1915 – Wskutek ofensywy wojsk austriackich z osady zostają wyparci Rosjanie.
- 1929 – Rozpoczęto budowę nowego kościoła.
- 1933 – Zostaje oddany do użytku nowy budynek szkoły.
- 1934 – Ks. biskup Paweł Kubicki konsekrował nowo powstałą świątynię.
- 1935 – Założono „Spółdzielnię Spożywców”.
- 1939 – 8 września do Kazanowa wkraczają wojska hitlerowskie.
- 1941 – Żandarmi z Ilży podpalili wieś Pieńki Kazanowskie.

- 1942 – 18 marca została przeprowadzona pacyfikacja Kazanowa i okolic, 17 października hitlerowcy wywieźli z Kazanowa ponad 800 Żydów.
- 1945 – W styczniu Niemcy palą budynek szkoły; w nocy z 14 na 15 stycznia następuje wyzwolenie osady.
- 1948 – Zostaje odbudowana szkoła.
- 1954 – W Kazanowie powstaje Gromadzka Rada Narodowa.
- 1956 – Zainstalowano w Kazanowie pierwsze telefony.
- 1957 – Otworzono Gromadzką Bibliotekę Publiczną w Kazanowie, wybudowano most na rzece Ilżance.
- 1958 – Rozpoczęto budowę Domu Kultury (budynek, po ukończeniu budowy w 1971 roku, został przeznaczony na szkołę).
- 1959 – 6 października zablysło po raz pierwszy światło elektryczne w Kazanowie, 14 czerwca PKS uruchomił połączenie Kazanów–Radom.
- 1960 – Kazanów nawiedziła powódź, Ilżanka zalała pola i ogrody, zniszczyła most.
- 1962 – Zakończono budowę Rolniczego Domu Towarowego.
- 1966 – Obchody tysiąclecia państwa polskiego i czterechsetlecia Kazanowa.
- 1973 – Powstaje Gmina Kazanów.
- 1984 – Rozpoczęto budowę nowych pomieszczeń dla Gminnego Ośrodka Zdrowia, inwestycja ta została zakończona w roku następnym.
- 1997 – Zostaje oddana do użytku sala gimnastyczna przy szkole w Kazanowie.
- 1999 – Oddano do użytku nową remizę strażacką.
- 2001 – Oddano do użytku nowe skrzydło budynku kazanowskiego gimnazjum.
- 2002 – Otwarto świetlicę internetową przy Urzędzie Gminy w Kazanowie.
- 2003 – Wybudowano wodociągi w Kazanowie; powstaje Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej.
- 2004 – Budowa kanalizacji w Kazanowie.
- 2004 – Ukazuje się monografia Kazanów nad Ilżanką pod red. Marcina Sołtysiaka nakładem SO „Sycyna”.

Historia gminy Kazanów. W XVI wieku znaczna część dzisiejszej gminy Kazanów należała do rodu Kazanowskich herbu Grzymała. W roku 1566 Marcin Kazanowski uzyskał od króla Zygmunta Augusta przywilej na założenie miasta na gruntach wsi Miechów. Miasto Kazanów lokowane było na prawie niemieckim, uzyskało prawo organizacji jarmarków i targów. Kolejni właściciele Kazanowa – rodzina Głogowskich herbu Grzymała – rozpoczynają budowę kościoła parafialnego. W wieku XVII właściciel Kazanowa Remigian Strzałkowski herbu Prawdzic uzyskał od króla Jana III Sobieskiego przywilej na założenie wszystkich cechów. Kolejnymi właścicielami miasta i okolicznych posiadłości byli Chomentowscy, Tarłowie, Giebułtowscy, Dunin-Wąsowiczowie, Chociszewscy, Nowosielscy, Kochanowscy, Domańscy, Skrzyńscy i Pruszkowie. W roku 1866, na mocy ukazu carskiego, miasto zyskało status „narodowego”. W tym samym roku utraciło prawa miejskie i zostało osadą. Mieszkańcy Kazanowa utrzymywali się z rolnictwa, znane są również tradycje rzemieślnicze – głównie szewskie i krawieckie. W XIX wieku znaczną liczbę mieszkańców – dochodzącą do 45% – stanowili Żydzi, zajmujący się przeważnie handlem i rzemiosłem. Największą liczbę mieszkańców – około 1500 – miał Kazanów na początku XX wieku.

Grzymała – herb
rodziny Kazanowskich
(rys. A. Boniecki)

Kazanów był kilkakrotnie palony i niszczony w trakcie wojen, co przy położeniu z dala od głównych szlaków komunikacyjnych przyczyniło się do ubożenia ludności i stopniowej utraty znaczenia.

Historia gminy Kazanów, to oprócz dziejów samego miasteczka Kazanów, także dzieje dwóch parafii: kazanowskiej i odechowskiej. Sam Odechów (jako Nowy Targ) przez krótki czas (od 1537 roku) był miasteczkiem, ale była to lokacja nieudana i jedynym śladem „miejskości” jest wioska zwana Miasteczko. Cała zachodnia część gminy – jej sołectwa: Kowalków, Kowalków Kolonia, Wólka Gonciarska, Wólka Maziarska, Kopiec, Zakrzówek – Wieś, Zakrzówek – Kolonia, Ruda (Kosiorowa), Borów, Dębniak, Niedarczów Dolny – Wieś, Niedarczów Dolny – Kolonia, Niedarczów Górny – Wieś, Niedarczów Górny – Kolonia – należały i należą do parafii w Odechowie, która leży już w gminie Skaryszew.

Dawne miasteczko Kazanów leży nad rzeczką Iłżanką lub Chotczą (Chodzieżą). Królewski przywilej z 1566 r. nadawał Kazanowowi prawa magdeburskie oraz 3 jarmarki na: Trzech Króli, na dzień św. Trójcy i św. Franciszka. Miasto miało prawo do targów w sobotę. Jak piszą współcześni: „...*prócz chwastów, bylicy i ostu dzikiego nic się nie rodzi*”. Kazanów mocno ucierpiał w czasie potopu szwedzkiego. Miasteczko rozwijało się odtąd bardzo wolno, liczba mieszkańców wahała się między 200–300 osób. W roku 1798 zbudowano przy kościele szpital (przysłup), który jeszcze na początku XX wieku służył za organistówkę. W roku 1818 parafia kazanowska (Kazanów i Dębniak) liczyła 402 wiernych. W roku 1827 w Kazanowie były 83 domy drewniane, murowany kościół i drewniana bożnica. Miasteczko liczyło 601 mieszkańców, w tym: 205 Żydów. Nie wiadomo kiedy dołożono Kazanowowi czwarty jarmark na św. Marcina. Mimo tego miasteczko podupadło, zaniechano sobotnich jarmarków, a w połowie XIX wieku i targów. W 1863 roku wzniesiono nową świątynię.

W okresie powstania styczniowego przez miasteczko wielokrotnie przechodziły oddziały powstańcze, między innymi **plk. Dionizego Czachowskiego**. 20 kwietnia 1863 roku postój miał tu oddział Jankowskiego, który wycofywał się po zwycięskiej potyczce pod Jedlnią. W Kazanowie i jego najbliższej okolicy nie doszło do żadnych starć zbrojnych.

Kolejne lata przyniosły jednak zaostrzenie represji i wzmożoną rusyfikację. W roku 1868 zgodnie z zarządzeniem Gubernatora Radomskiego Kazanów **traci prawa miejskie** i staje się osadą.

W czasie I wojny światowej front przetoczył się przez Kazanów **1 września 1914 roku**. W ciągu kilku następnych dni miejscowość znajdowała się w tzw. kotle – zajmowały ją na przemian walczące ze sobą strony. Ostatecznie Kazanów znalazł się w rękach rosyjskich.

W okresie międzywojennym Kazanów można określić jako lokalny ośrodek ze słabo rozwiniętym handlem i rzemiosłem. W osadzie, na piaszczy-

stym rynku, co poniedziałek odbywały się targi, jedne z większych w okolicy. Handlowano na nich płodami rolnymi, narzędziami, wyrobami lokalnych rzemieślników (Kazanów nadal zamieszkiwało wielu szewców) oraz innymi towarami. Wszystkie sklepy w osadzie znajdowały się wówczas w rynku i w większości były one w rękach żydowskich.

Prawdopodobnie 8 lub nad ranem 9 września 1939 r. do Kazanowa wkroczyły pierwsze jednostki Wehrmachtu. To za ich sprawą dochodziło do wymiany ognia z przedzierającym się tędy wojskiem polskim. Wskutek odniesionych ran lub bezpośrednio w walce zginęło kilkunastu obrońców Rzeczpospolitej z 3 dywizji piechoty. Zostali oni pochowani w zbiorowej mogile na cmentarzu.

Od pierwszych dni okupacji w okolicach Kazanowa rodziła się konspiracja, o której piszemy w odrębnym rozdziale.

Nie ma chyba miejsca w Polsce, które nie zostałoby naznaczone krwią niewinnych ofiar hitlerowskiego terroru. Tak też było i w Kazanowie, gdzie **18 marca 1942 roku** została przeprowadzona **pacyfikacja**, podczas której zamordowano 16 Polaków i 16 Żydów. Listę skazanych na śmierć sporządzili Austriak z pochodzenia **Józef Matus**, pełniący wówczas funkcję sołtysa w Kazanowie i niemiecki zarządca młyna **Jakub Gramm**. Potem dokumentowano jeszcze kilka egzekucji.

W okresie powojennym wielu mieszkańców Kazanowa wyjechało na Ziemię Odzyskaną, gdzie rozpoczęli nowe życie, odnosząc często sukcesy.

W roku 1954 powstała w Kazanowie **Gromadzka Rada Narodowa**, osada znajdowała się wówczas w powiecie zwoleńskim i województwie kieleckim. W roku 1956 w Kazanowie zainstalowano pierwsze telefony. Rok później założono **Gromadzką Bibliotekę Publiczną** – w chwili jej otwarcia księgozbiór liczył 7265 pozycji. W tym samym roku wybudowano także most na Iżance.

6 października 1959 roku w Kazanowie po raz pierwszy **zabłyło światło elektryczne**.

W roku 1970 został przeprowadzony *Narodowy Spis Powszechny*, według którego Kazanów liczył 475 mieszkańców – 229 mężczyzn i 246 kobiet. Osada była wówczas siedzibą Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej, Urzędu Stanu Cywilnego, posterunku Milicji Obywatelskiej, Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowej, Kółka Rolniczego, Koła Gospodyń Wiejskich, Międzykółkowej Bazy Maszynowej, Spółki Wodno-Melioracyjnej, Ochotniczej Straży Pożarnej.

W roku 1973 następuje reforma administracyjna kraju – Kazanów staje się wówczas siedzibą gminy, województwa radomskiego. Przeprowadzony pięć lat później *Narodowy Spis Powszechny* określa liczbę mieszkańców osady na 442 osoby.

Kazanów, ulica Kroczevska (fot. M. Strudziński)

W roku 1984 z inicjatywy lekarza **Kazimierza Napieraja**, mieszkańców i lokalnych władz wybudowano nowe pomieszczenia dla Gminnego Ośrodka Zdrowia.

O Gminie. Gmina Kazanów położona jest w województwie mazowieckim, w południowo-zachodniej części powiatu zwoleńskiego. Graniczy: od północy z Gminą Tczów i Miastem i Gminą Zwoleń, od wschodu z Gminą Ciepiałów, od południa z Miastem Iłżą oraz od zachodu z Miastem i Gminą Skaryszew. Gmina Kazanów leży na Równinie Radomskiej stanowiącej strefę przejściową między Wyżyną Kielecko-Sandomierską a Kotliną Koziennicką. Jest obszarem o wysokości 150–200 m n.p.m., o pow. lekko falistej obniżającej się w kierunku północnym.

Znaczącą rzeką przepływająca przez obszar gminy jest Iłżanka, która powstała z połączenia dwóch strumieni w pobliżu wsi Gąsawy Rządowe (gmina Jastrząb), na południowy wschód od Szydłowca; przepływa przez Przedgórze Iłżeckie i Równinę Radomską; uchodzi do Wisły jako jej lewy dopływ w pobliżu wsi Chotcza Górna. W pobliżu Iłży tworzy przełom odsłaniając mezozoiczne skały podłoża. Na obszarze dna doliny występują duże obszary torfowisk; długość rzeki 77 km, z czego w obszarze gminy Kazanów ponad 20 km; powierzchnia dorzecza 1127 km²; główne dopływy: Małyszyniec (prawy) oraz Modrzejowica (lewy). Największym dopływem jest Modrzejowica, następnie Struga Tęczowa i Mucha. Powierzchnia ogólna gminy wynosi 9476 ha i podzielona jest na 24 sołectwa. Gmina Kazanów jest gminą typowo rolniczą – użytki rolne zajmują około 7.616 ha, sady – 81 ha, łąki – 749 ha, pastwiska – 409 ha. W większości na terenie gminy przeważają gleby bielcowe i pseudobielcowe, kompleksu żytnio-lubinowego i żytnio-ziemniaczanego. Większość gleb to klasa V i VI bonitacji. Wiodącą funkcją gminy jest produkcja rolna, wielostronna z uprawą zbóż i roślin okopowych.

Położenie środowiska przyrodniczego zachęca do rozwoju agroturystyki oraz usług wypoczynkowych. Dodatkowo gmina dysponuje bazą lokalową (budynki po byłych szkołach) w Osuchowie i Kroczowie Mniejszych. Gmina Ka-

zanów jest zrzeszona od dnia 23 lutego 1994 roku w **Związku Gmin nad Iłżanką**. Charakterystyka zlewni rzeki Iłżanki i opracowana w październiku 2001 roku. Koncepcja programowa zagospodarowania doliny rzeki Iłżanki przewiduje wykopanie zbiornika wodnego w m. Kazanów oraz zagospodarowanie doliny rzeki (aspekt turystyczny) na odcinku o długości 76,8 km na terenie gmin zrzeszonych w Związku, tj.: Iłża–Kazanów–Ciepielów–Chotcza.

Założycielom Związku – przedstawicielom samorządów gmin położonych nad Iłżanką w obecności parlamentarzystów ziemi, którzy porozumieli się w kwestii wspólnego działania na rzecz gospodarki wodnej, ekologii oraz promocji tego regionu przyświecała idea „Iłżanka zostanie zwrócona naturze, a ludzie sami będą umieli o nią dbać”. „Bogata roślinność, krajobraz terenu urozmaicony licznymi naturalnym i sztucznymi stawami i oczka wodne, kąpieliska, drzewostany leśne, pojedyncze drzewa, zarośla i kępy zachęcają do wypoczynku. Zbiorowiska pięknych roślin łąkowych, takich, które znajdują się pod ochroną, jak również rośliny zielne o szczególnych właściwościach terapeutycznych w środowisku przyrodniczym mogą być bardzo cenne. Związek Gmin Nad Iłżanką wpisany jest do rejestru Związków Międzygminnych.

Na terenie miejscowości Kazanów istnieje sieć wodociągowa o długości 3,6 km, 126 przyłączy. Źródłem pozyskiwania wody są wybudowane w latach 1991–1995 studnie głębinowe i ujęcia wody. Umiejscowione są one w następujących miejscowościach (w nawiasie wydajność): Kazanów (42 m³/h) oraz stacja uzdatniania wody w m. Kazanów. Na terenie miejscowości Kazanów mieści się Oczyszczalnia Ścieków oraz sieć kanalizacyjna o długości 4,5 km, 143 przyłączy. Na terenie gminy nie ma sieci gazociągowej, Dla zaplanowania metod zaopatrzenia subregiona radomskiego

*Otwarcie Gminnego Centrum Informacji w Kazanowie (od lewej):
Senator Wiesława Sadowska, Marek Wikiński Kancelaria Prezesa
Rady Ministrów, Marian Karolik – Wójt Gminy Kazanów,
Jerzy Koziański – Starosta Zwoleński, Wojciech Szewko – Podsekretarz
Stanu w Ministerstwie Nauki i Informatyzacji, Marek Szczepański
– Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Gospodarki*

w gaz przewodowy opracowano „Studium programowe rozwoju gazyfikacji”. Nie istnieje na terenie gminy sieć zaopatrzenia w ciepło. Ponad 90% gospodarstw korzysta z własnych źródeł ciepła, wykorzystujących przede wszystkim węgiel. We własne kotłownie olejowe wyposażone są: obiekt OSP i przedszkole w Kazanowie; budynek szkoły i Domu Nauczyciela w Kazanowie.

Na terenie Kazanowa nie ma wysypiska

śmieci, spełniającego warunki dla uzyskania pozwolenia na składowanie odpadów stałych. Zorganizowana jest gospodarka odpadami polegająca na zbieraniu odpadów do kontenerów rozstawionych w sołectwie 4 sztuki i wywożeniu ich na wysypisku w Zwoleniu lub w Ilży. Zaplanowano budowę gminnego składowiska odpadów w rejonie miejscowości Miechów–Ostrówka na południe od miejscowości Kazanów.

Ogólna długość dróg w gminie Kazanów wynosi 127,2 km, brak jest dróg krajowych, drogi wojewódzkie mają długość 4,5 km, powiatowe 46 km. Podstawową formą transportu publicznego jest transport autobusowy, świadczony przez PKS na obszarze gminy, a także poza jej granicami. Uzupełnienie stanowią samochody prywatne i podmioty świadczące usługi transportowe (zarejestrowane w miejscowościach Kazanów, Kowalków, Niedarczów Dolny Wieś, Zakrzówek Kolonia). Połączenia autobusowe PKS utrzymywane są z Radomiem przez Skaryszew, Tczów, Maków i Zwoleń, ze Zwoleniem przez Brzezinki i Kroców, z Lipskiem przez Ciepiałów i Ostrownicę, z Ilżą oraz z miejscowościami Antoniowem, Wielgiem, Kroczowem, Kowalkowem, Ostrownicą.

Łącza telekomunikacyjne doprowadzone są do wszystkich sołectw, centrale mieszczą się w Kazanowie (automatyczna) i Kowalkowie. Łączność międzymiastowa jest możliwa dzięki kablowi światłowodowemu Kazanów–Tczów. Poza tym w Kazanowie znajdują się ogólnodostępne aparaty publiczne, obszar gminy obejmują zasięgiem również sieci telefonii komórkowej.

Instytucje społeczne i gospodarcze. Na terenie gminy funkcjonują: Publiczne Przedszkole w Kazanowie, 4 szkoły podstawowe: w Kazanowie, w Kowalkowie, w Zakrzówku i w Niedarczowie, Publiczne Gimnazjum w Kazanowie, Niepubliczny Ośrodek Zdrowia w Kazanowie oraz Kowalkowie, Apteka w Kazanowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kazanowie z Filią w Kowalkowie, Gminne Centrum Informacji w Kazanowie, Gmina Spółdzenia „Samopomoc Chłopska” w Kazanowie, Spółdzielcze Gospodarstwo Rolne, Bank Spółdzielczy w Ilży z Filią w Kazanowie, Bank Spółdzielczy w Zwoleniu z Filią w Kazanowie Urząd Pocztowy, Komisariat Policji w Kazanowie obsługuje dwie gminy: Kazanów i Tczów, Lecznica Zwierząt

*Ośrodek Zdrowia w Kazanowie
(fot. M. Strudziński)*

*Bank Spółdzielczy w Ilży filia w Kazanowie
(fot. M. Strudziński)*

w Kazanowie oraz Kowalkowie. W gminie Kazanów zarejestrowanych jest 130 podmiotów gospodarczych. Do znaczących podmiotów można zaliczyć Przedsiębiorstwo Prywatne „JADEX-bis” – produkcja makaronów, Piekarnię w Kazanowie, „EWAT” spółka jawna, Przedsiębiorstwo Usługowo-Handlowe „DOMA”.

Pożądane są inwestycje w przemyśle rolno-spożywczym. Położenie oraz walory środowiska przyrodniczego zachęcają do rozwoju agroturystyki oraz usług rekreacyjno-wypoczynkowych. Poszukiwani są inwestorzy, gmina posiada znaczną nadwyżkę siły roboczej.

Ważniejsze zakłady funkcjonujące na terenie gminy to: Urząd Gminy, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, Spółdzielcze Gospodarstwo Rolne, Bank Spółdzielczy, Fabryka Makaronów „Jadex-Bis”, Piekarnia „Helena i Ryszard Głód”, Urząd Poczta-Telekomunikacyjny, Rewir Dzielnicowy Komendy Powiatowej w Zwoleniu Sekcja Prewencji i Ruchu Drogowego, Publiczne Gimnazjum w Kazanowie, Publiczne przedszkole w Kazanowie, 4 Publiczne Szkoły Podstawowe: Kazanów, Kowalków, Zakrzówek, Niedarczów, Niepubliczne Ośrodki Zdrowia w Kazanowie i Kowalkowie, Lecznica dla Zwierząt w Kazanowie oraz w Kowalkowie.

W dniu 15 września 2003 roku zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym „**Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Kazanowskiej**”. Stowarzyszenie jest kontynuacją dorobku wielu pokoleń mieszkańców Kazanowa. Celem Stowarzyszenia jest wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

Turystyka. Duża ilość terenów leśnych występujących w okolicy sprzyja rozwojowi na terenie gminy funkcji wypoczynkowej, szczególnie agroturystyki. Lasy na terenie gminy Kazanów zajmują prawie 1400 ha, a najistotniejszy z punktu widzenia turystyki jest kompleks leśny o powierzchni około 3000 ha, którego połowa leży na

terenie gminy. Również bliskość rzeki Iłżanki, jednej z najczystszych w regionie radomskim, umożliwia wykorzystanie potencjału turystycznego gminy. Celem Związku Gmin „Nad Iłżanką” jest ochrona i zagospodarowanie doliny rzeki na odcinku 78,6 km. Gmina posiada ogromny potencjał, którego wykorzystanie znacząco poprawi warunki wypoczynku. W dolinie Iłżanki, w miejscowościach Borów, Miechów i Ruda mieszczą się działki przeznaczone pod budownictwo letniskowe. Tereny charakteryzujące się atrakcyjnymi warunkami przyrodniczo-krajobrazowymi to okolice miejscowości Kazanów, Miechów, Borów, Kowalków, Kowalków Kolonia, Ostrownica, Ostrówka, Dobiec, Ruda, Wólka Gonciarska. Na terenie gminy można lokalizować obiekty dla rozwoju różnych form wypoczynku zbiorniki wodne, nowe młyny

*Cmentarz kazanowski – zabytkowy pomnik
(fot. M. Strudziński)*

wodne, siłownie wodne, gastronomię z miejscami noclegowymi, domy pracy twórczej, budownictwo letniskowe, zabudowa rezydencjonalna, ogólnodostępne tereny wypoczynkowo-rekreacyjne, pola biwakowe.

Na terenie gminy Kazanów znajdują się liczne obiekty stanowiące dziedzictwo kulturowe.

Są to obiekty zabytkowej architektury: zespół kościelny wybudowany w latach 1788–1790 w Kazanowie; kapliczki przydrożne w Kowalkowie, Osuchowie, Dębnicy, Kopcu i Niedarczowie. Zabytki techniki: młyny wodne w Kroczowie, Rudzie, Kowalkowie. Zabytkowe układy przestrzenne: układ urbanistyczny rynku w Kazanowie. Zabytki nieruchome to pojedyncze budynki w Kazanowie, Borowie, Dębnicy, Kopcu, Kowalkowie, Kroczowie, Miechowie, Niedarczowie, Ostrownicy, Ostrówce, Osuchowie, Rudzie, Wólce Gonciarskiej. Miejsca pamięci narodowej z okresu wojen szwedzkich, I i II wojny światowej, mogiły z obu wojen światowych, w tym pomnik z czasów wojen szwedzkich w Niedarczowie; mogiły rozstrzelanych w 1942 roku w Rudej i Niedarczowie Górnym Kolonii; zbiorowa mogiła partyzantów w Osuchowie – Kopcu; Pomnik Ofiar Terroru z lat 1939–1945 w Kazanowie; Pomnik Ku Czci Pomordowanych Mieszkańców Kazanowa i okolic w Lasku k. Kroczoza; mogiła partyzanta radzieckiego w Borowie; pomnik poległych w walce z okupantem hitlerowskim w Kazanowie.

Istotne znaczenie mają dobra kultury wpisane do Centralnego Rejestru Decyzji Konserwatora Zabytków: cmentarz grzebalny gminy żydowskiej użytkowany od połowy XVIII wieku do roku 1942, cmentarz parafialny rzymsko-katolicki założony w 1807 roku. Na terenie Kazanowa i okolic znajdowały się lub jeszcze znajdują figury zabytkowe: kaplica pod wezwaniem św. Małgorzaty Panny i Męczennicy, zbudowana w 1843 roku przez Antoniego Amanowicza, figura św. Jana w Osuchowie (to najstarszy zabytek wskazujący na miejsce dawnego dworu w Osuchowie), krzyż modrzewiowy w sadzie dzikim (parku) z 10 IV 1894 r., krzyż kamienny z 1859 r., krzyż kamienny koło gimnazjum postawiony na pamiątkę zniesienia pańszczyzny przez władze rosyjskie, krzyż kamienny wystawiony na końcu Miechowa z 1895 r. Do obiektów zabytkowych zaliczyć można również młyny wodne znajdujące się w miejscowościach Kroczów, Niedarczów, Ruda i Kowalków.

Herb i Rada Gminy Kazanów. W 2002 roku wystąpiono do Komisji Heraldycznej w Warszawie o opinię o projekcie herbu, flagi oraz pieczęci Gminy Kazanów. W dniu 26 września 2003 roku Komisja Heraldyczna wystawiła pozytywną opinię o zgodności projektów z zasadami heraldyki i miejscową tradycją historyczną. Herb w przedłożonej wersji wywiedziony została z historycznego herbu miasta Kazanowa. Jest to herb nadany mia-

*Kaplica pw. św. Małgorzaty Panny i Męczennicy
(fot. M. Soltysiak)*

Wójt gminy Kazanów
Marian Karolik

stu Kazanów przez jego dawnych właścicieli Kazanowskich nawiązujący do ich herbu rodowego Grzymała, dochowany w pieczęci miejskiej z 1611 roku.

Rada Gminy w Kazanowie w 2005 r. ustanowiła herb, flagę i pieczęć Gminy Kazanów oraz zasady i okoliczności używania herbu, flagi i pieczęci.

Wójtami gminy Kazanów od jej powstania w 1978 r. byli: T. Bernacki, Z. Michalik, K. Kazimierski, S. Bernaciak, B. Wojtunik. W wyborach w 2002 roku wójtem gminy został **Marian Karolik**.

Sekretarzem gminy jest Marianna Sulima. Radni Gminy Kazanów: Marek Puton – przewodniczący Rady Gminy Kazanów, Robert Król – wiceprzewodniczący Rady Gminy Kazanów, Cecylia Bernaciak, Piotr Marian Gleguła, Jan Konstanty Jamka, Zbigniew Stanisław Jaśkiewicz, Krzysztof Jaworski, Tadeusz Kołodziejczyk, Władysław Kupidura, Barbara Senderowska, Mieczysław Szczepanowski, Władysław Postuszny, Zbigniew Antoni Piątek, Jan Pastuszka, Arkadiusz Wroński.

Miejscowości: Borów. Najstarsza wzmianka o tej miejscowości zawarta jest w „Protokóle ofiary dziesiątego i dwudziestego grosza powiatu radomskiego” z 1789 roku. W dokumencie tym została ona określona jako wieś szlachecka, której właścicielem był W. Ubliński. Prawdopodobnie przed laty we wsi znajdował się dwór. Obecnie Borów zamieszkuje 68 osób.

Dębniak. Nazwa tej miejscowości może mieć dwojakie pochodzenie – z jednej strony może wskazywać, że wieś ta była u swych początków położona pośród lasu dębowego, z drugiej zaś, że jej mieszkańcy trudnili się wyprawianiem skóry, zwanej z języka staropolskiego dębieniem (rzemiosłem tym zajmowali się dębnicy). W roku 1880 należała ona do powiatu iłżeckiego, gminy Miechów, parafii Odechów. W tym czasie składała się z 11 domów zamieszkanymi przez 26 mieszkańców oraz 208 mórg ziemi włościańskiej. Obecnie miejscowość tę zamieszkuje 63 osoby.

Dębница. Wedle tradycji wieś tę miał założyć Marcin Kazanowski (połowa XVI wieku). Jej nazwa wskazuje, że powstała ona pośród lasu dębowego (jeszcze w XIX wieku występowało pojęcie Lasów Dębnickich) lub że zamieszkiwali ją dębnicy, staropolski odpowiednik garbarzy. W roku 1880 miejscowość ta znajdowała się w powiecie iłżeckim, gminie Miechów, parafii Kazanów, składała się wówczas ze wsi i folwarku, a jej rozległość wynosiła 267 mórg. Dębница przez wieki należała do dóbr Kazanowa, a jej właścicielami byli kolejni dziedzice miasteczka. Obecnie sołectwo Dębница zamieszkuje 216 osób.

Kopiec. Badania archeologiczne przeprowadzone w systemie AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) dowodzą, że na terenie Kopca dzieje osadnictwa sięgają epoki brązu. Być może było to jakieś starożytne lub wczesnośredniowieczne grodzisko albo pozostałość dworu szlacheckiego. W roku 1789 wieś ta była podzielona na części, których właścicielami byli: Paweł Dunin, Andrzej i Józef Zawiszowie, Antoni Wolski, Paweł Gorkowski oraz Antoni Osuchowski. Kopiec w 1797 roku należał do parafii odechowskiej. W roku 1880 Kopiec należał do powiatu iłżeckiego, gminy Miechów, parafii Odechów. W tym czasie we wsi było 28 domów zamieszkanymi przez 179 mieszkańców. Obecnie miejscowość tę zamieszkuje 218 osób.

Kowalków. Najstarsza wzmianka o tej miejscowości Kowalyków pochodzi z 1565 roku. W roku 1597 król Zygmunt III Waza wydał przywilej zezwalający mieszkańcom łżeckim na pobieranie mostowego na kowalkowskiej przeprawie. W końcu XVIII wieku miejscowość tę określa się jako wieś Kowalków i wójtostwo Budziec należące do klucza łżeckiego. Ich ówczesnym właścicielem był Piotr Petrykowski. W dniu dzisiejszym mówiąc o tej wsi mamy na myśli dwie miejscowości, dwa sołectwa, Kowalków i Kowalków Kolonię powstałą w XIX wieku. Obecnie w Kowalkowie mieszka 346, a w Kowalkowie Kolonii 207 osób.

*Publiczna Szkoła Podstawowa w Kowalkowie
(fot. M. Strudziński)*

Kroców Mniejszy. Wieś Kroców powstała około XII–XV wieku, na co wskazują znaleziska archeologiczne. Była ona rodową siedzibą Krocowskich (bądź Kroczewskich – oba nazwiska były używane przez tę rodzinę) herbu Jastrzębiec, drobnej szlachty zamieszkującej w regionie radomskim. Najstarszymi wzmiankami o Kroczowie pochodzą z 1414 i 1419 roku. Prawdopodobnie w XV wieku w wyniku dziedzicznych podziałów zostają utworzone dwie miejscowości Kroców Mniejszy i Kroców Większy. W roku 1827 Kroców Mniejszy tworzyły 24 domy, w których zamieszkiwało 216 mieszkańców. Kroców Mniejszy w okresie II wojny światowej był centrum lokalnej konspiracji, tu narodził się partyzancki oddział Batalionów Chłopskich „Ośka”. Obecnie Kroców Mniejszy zamieszkuje 192 osoby.

Kroców Większy powstał w wyniku podziałów dziedzictwa rodziny Krocowskich prawdopodobnie na początku XV wieku. W roku 1569 dziedzicami tej wsi byli Jan Zawisza Krocowski i Jakub Ogon Krocowski. W roku 1827 Kroców Większy miał 20 domów zamieszanych przez 181 osób. Obecnie wieś zamieszkuje 309 osób.

Miechów. Jest to jedna z najstarszych miejscowości na terenie gminy Kazanów, w jej obrębie można odnaleźć ślady osadnictwa nawet ze środkowego neolitu. Sama wieś powstała w średniowieczu. W roku 1566 na jej terenie lokowano miasto Kazanów. Począwszy od XVI wieku Miechów należał do dóbr Kazanowa, jego właścicielami byli kolej-

*Młyn wodny w Kroczowie
(fot. M. Strudziński)*

ni dziedzice miasteczka, którzy mieszkali właśnie w miechowskim dworze. W tym czasie Miechów należał do parafii Tczów, a od roku 1838 do parafii Kazanów. Dzisiaj Miechów zamieszkuje 151, a Miechów Kolonię, która jest pozostałością po folwarku i zabudowaniach dworskich 164 osoby.

Niedarczów Dolny. U zarania swych dziejów zarówno Niedarczów Dolny, jak i Górny były jedną miejscowością, której początki sięgają średniowiecza. Najstarsza wzmianka pochodzi z roku 1549. W roku 1880 Niedarczów Dolny składał się ze wsi i folwarku, należał do powiatu ilżeckiego, gminy Miechów, parafii Odechów. Miejscowość miała 23 domy zamieszkane przez 84 osoby. Dzisiaj miejscowość ta dzieli się na dwa sołectwa, na dwie wsie Niedarczów Dolny (92 mieszkańców) i Niedarczów Dolny Kolonię (179 mieszkańców), która jest pozostałością folwarku.

Niedarczów Górny. Wieś powstała w wyniku podziału Niedarczowa w XVIII lub na początku XIX wieku. W 1827 roku we wsi znajdowało się 35 domów zamieszkałych przez 195 osób. Obecnie miejscowość dzieli się na dwa sołectwa Niedarczów Górny (136 mieszkańców) i Niedarczów Górny Kolonię (199 mieszkańców).

Ostrówka. Miejscowość była kiedyś częścią Ostrownicy. Powstała w XIX wieku prawdopodobnie za sprawą dziedzica Leopolda Domańskiego. Znajdowała się w niej huta szkła. Dzisiejszą Ostrówkę zamieszkuje 133 osoby.

Ostrownica. Wieś powstała w średniowieczu, od początku należała do parafii Wielgie. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1508 roku. W roku 1827 Ostrownica została przyłączona do parafii Kazanów. Mówiąc o niej mówimy także o wioskach: Kochanów, Władysławów, Czarnolas, Sajdy, Rochalina, prawdopodobnie także Ostrówka była niegdyś jej częścią. W roku 1880 Ostrownica należała do powiatu ilżeckiego, gminy Miechów i parafii Kazanów. W tymże czasie miejscowość ta składała się ze wsi i folwarku, znajdowało się w niej 29 domów zamieszkałych przez 135 osób. Obecnie miejscowość ta dzieli się na dwa sołectwa, na dwie wsie: Ostrownicę (252 mieszkańców) i Ostrownicę Kolonię (124 mieszkańców).

Osuchów. Badania archeologiczne prowadzone w Osuchowie ujawniły ślady osadnictwa z epok mezolitu, neolitu i brązu. Prawdopodobnie wieś powstała we wczesnym średniowieczu, o czym świadczą odnalezione fragmenty ceramiki z X–XII wieku. Najstarsza wzmianka pisana o niej pochodzi z XV wieku i zawarta jest w „*Rocznikach...*“ Jana Długosza. Wedle miejscowej tradycji Osuchów był rodzinnym gniazdem Osuchowskich, drobnej szlachty zamieszkującej w regionie radomskim. W roku 1827 wieś zamieszkiwało 151 osób. W roku 1880 Osuchów (wieś i folwark) należał do powiatu ilżeckiego, gminy Miechów, parafii Tczów. W roku 1897 miejscowość została przyłączona do parafii Kazanów. Obecnie Osuchów (w tym Osuchów Kolonię, Piaski, Dobiec) zamieszkuje 411 osób.

Ranachów. Badania archeologiczne ujawniły ślady osadnictwa z epoki brązu. Najstarsza pisana wzmianka o tej miejscowości pochodzi z roku 1565 roku. W roku 1569 wieś stanowiła własność Stanisława Ranachowskiego. W roku 1880 wieś miała 22 domy i 204 mieszkańców. Obecnie miejscowość zamieszkuje 143 osoby.

Ruda. W „Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich” czytamy: (...) wieś i osada leśna nad rzeką Ilżanką, powiat ilżecki, gmina

Miechów, parafia Odechów, ma 27 domów i 164 mieszkańców, 178 mórg ziemi włościńskiej. W roku 1827 było 15 domów, 90 mieszkańców. Obecnie wieś ta liczy 135 mieszkańców.

Wólka Gonciarska. Wieś ta powstała prawdopodobnie w XVII bądź XVIII wieku. Jej nazwa wskazuje, że była to osada leśna, w której wytwarzano gont. W roku 1789 miejscowość była własnością W. Ublińskiego, określana jako przyległość wsi Borów. W roku 1797 należała do parafii Odechów. W roku 1827 miejscowość tę tworzyło 14 domów zamieszkanymi przez 85 osób. Obecnie sołectwo Wólka Gonciarska liczy 198 mieszkańców.

Zakrzówek. Wskutek prowadzonych badań archeologicznych na terenie Zakrzówka odnaleziono ślady osadnictwa z paleolitu, mezolitu, neolitu i epoki brązu, co wskazuje, że tereny te były już wówczas zamieszkałe. Ponowne osadnictwo nastąpiło we wczesnym średniowieczu, jak wskazują zabytki archeologiczne w XII-XIII wieku. Najstarsza pisana wzmianka o tej miejscowości pochodzi z połowy XV wieku, jej właścicielem był Marcin h. Jastrzębiec. W okresie II wojny światowej na terenie Zakrzówka znajdował się, założony przez Niemców, obóz karny. Osadzano w nim okolicznych chłopów, którzy nie oddawali kontyngentu. Obóz ten na początku sierpnia 1943 roku rozbili partyzanci „Ośki”. Obecnie Zakrzówek zamieszkuje 282, zaś Zakrzówek Kolonię, który jest pozostałością folwarku, 269 osób.

Kazanowianie: Andrzej Ambrozik, Jerzy Borycki, Urszula Bronisz, Bolesław Drózdź, Edward Gołąbek, Władysław Gołąbek, Zbigniew Gołąbek, Stanisław Janas, Władysław Kaca, ks. Jerzy Karolik, Grażyna Kokoszka, Jerzy Kostrzewa, Władysław Michalik, Józef Mital, Jan Moll, Kazimierz Napieraj, Mieczysław Stępień, Mieczysław Szczepanowski, Mieczysław Szerling, Klementyna Szerling, Tadeusz Wojtyniak.

*Figura Matki Boskiej Bolesnej
w Zakrzówku (fot. M. Strudziński)*

Tczów

Kalendarium

- 1180 – Wzmianka o kościele parafialnym w Tczowie.
1440 – Wzmianka w kronice parafialnej o drewnianym kościele w Tczowie.
1545 – Piotr Firlej – starosta radomski założył wieś Rawicę.
1620 – Król Zygmunt III Waza zwolnił na okres czterech lat mieszkańców wsi Tczów, poszkodowanych na wskutek pożaru, od czynszów i podatków.
1657 – Kościół w Tczowie został ograbiony i spalony przez Szwedów.
1790 – Kościół w Tczowie spalił się, pozostała tylko zakrystia.
1794 – W Bartodziejach stacjonował korpus powstańczy gen. Madalińskiego.
1818 – Pierwsza wzmianka, dotycząca zorganizowania szkoły w Tczowie.
1831 – W pobliżu Bartodziejów doszło do walki szwadronu polskiego dowodzonego przez mjr. Karczewskiego z Rosjanami.
1861 – Początek buntu chłopów z terenu Tczowa i okolic przeciwko wyzyskowi przez dziedziców.
1868 – Powstanie szkoły elementarnej w Tczowie.
1911 – Początek rozbudowy obecnego kościoła w Tczowie.
1914 – W Tczowie odbyło się założycielskie zebranie Kółka Rolniczego „Gwiazda”.
1919 – Wzmianka w kronice szkoły o działalności jednoklasowej szkoły w Janowie oraz szkoły prywatnej w Wilczym Ługu.
1920 – Pierwsze zapiski w aktach gminy o Ochotniczej Straży Pożarnej w Tczowie.
1921 – Wzmianka w kronice szkolnej o założeniu szkoły w Brzezinkach Starych i o początkach działania czteroklasowej szkoły w Bartodziejach.
1922 – Wzmianka w dokumentach szkoły w Tczowie o jednoklasowej szkole w Borkach.
1927 – Powstanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Tynicy.
1931 – Wybudowanie z dobrowolnych składek remizy strażackiej w Tczowie.
1935 – Powstanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Rawicy.
1935 – Powstanie Spółdzielni Spożywców „Spółnota” w Brzezinkach Starych.
1938 – Oddanie do użytku drewnianego budynku szkolnego w Rawicy.
1939 – 8.09 – pojawienie się żołnierzy niemieckich w Tczowie.
1943 – 11.11 – wymordowanie mieszkańców Tczowa i okolic przez Niemców.
1945 – Wyzwolenie okolic Tczowa przez wojska polskie i radzieckie.
1947 – Powstanie Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Tczowie.
1952 – Reaktywowanie działalności Ochotniczej Straży Pożarnej w Tczowie.
1955 – Rozpoczęcie nauki w nowym budynku szkolnym w Wilczym Ługu.
1957 – Otwarcie w Brzezinkach Starych Szkoły Podstawowej dla Dorosłych.
1958 – Okres budowy szkoły w Tczowie.
1959 – Gminna Rada Narodowa w Tczowie przyjęła wniosek o odłączeniu od gminy Tczów: Strykowic Błotnych i Górnych oraz Jedlanki.
1957–1960 – Działalność Szkoły Przystosowania Rolniczego w Bartodziejach.
1959 – Powstanie Szkoły Przystosowania Rolniczego przy Powszechnej Szkole Podstawowej w Brzezinkach Starych.
1961 – Powstanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Brzezinkach Starych i Podzakrzówku.
1961 – Zakończenie elektryfikacji trzech wsi: Bartodziejów, Tczowa i Podzakrzówka.
1961 – Początek komunikacji na autobusowej trasie Tczów–Radom.
1962 – Rozpoczęcie nauki w nowym budynku szkolnym w Bartodziejach.
1962 – Oddanie do użytku murowanego budynku szkolnego w Wilczym Ługu.

- 1963 – Rozpoczęcie samodzielnej działalności Banku Spółdzielczego w Tczowie.
- 1965 – Powstanie Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Brzezinkach Starych.
- 1965 – Powstanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Bartodziejach.
- 1967 – Powołanie Komitetu Budowy Boiska w Tczowie.
- 1967 – Utworzenie Szkoły Przystosowania Rolniczego w Tczowie.
- 1967–1970 – Okres budowy Spółdzielni Zdrowia w Tczowie.
- 1967–1968 – Budowa mleczarni i remizy strażackiej w Brzezinkach Starych.
- 1969 – Przyjęcie uchwały o włączeniu Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Brzezinkach Starych do Prezydium GRN w Tczowie.
- 1977 – W październiku otwarto Wieczorowe Technikum Rolnicze z siedzibą w Bartodziejach.
- 1979 – Gmina Tczów uzyskała tytuł Mistrza Gospodarności za rok 1978.
- 1984–1988 – Rozbudowa budynku Urzędu Gminy w Tczowie.
- 1995 – Oddanie do użytku hydroforni w Tczowie.
- 1995 – Budowa wodociągu w Tczowie, Bartodziejach, a następnie w Podzakrzówku i w Rawicy.
- 1998 – oddanie do użytku nowego budynku szkolnego w Rawicy.
- 1999 – Bank Spółdzielczy w Tczowie połączył się z Bankiem Spółdzielczym w Zwoleniu.
- 1999 – Rozpoczęło funkcjonowanie Publiczne Gimnazjum w Tczowie.
- 1999–2002 – Założenie wodociągów na terenie gminy Tczów z wyjątkiem Lucina i Józefowa.
- 2001 – Wybudowanie ronda w Tczowie.
- 2001 – Rozwiązanie Publicznej Szkoły Podstawowej w Wilczym Ługu.
- 2002 – Rozwiązanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Podzakrzówku.
- 2004 – Oddanie do użytku oczyszczalni ścieków w Tczowie.
- 2005 – Ukazuje się monografia Echa tczowskiej ziemi pod red. Krystyny Kołodziejczyk, Jana Madeja, Macieja Sawarza – nakładem SO Sycyna.

Przeszłość gminy tczowskiej. Tereny należące do dawnej gminy tczowskiej znajdowały się w sercu Puszczy Radomskiej, która należała wówczas do Mazowsza. W czasie rozbitcia dzielnicowego ziemie te wchodziły w skład dzielnicy sandomierskiej.

Nazwa Tczów wywodzi się od „tczy” lub „czczy”, co oznacza miejsce puste lub inaczej niezaludnione. Ksiądz Jan Wiśniewski pisze: „TCZÓW” wieś niegdyś wśród lasów położona, własność od początku panujących. Był tu kościół parafialny fundacji królewskiej pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela. Z jego dochodów – z dziesięcin – roku 1180 w części miał nadane uposażenie prałat, kustosz kolegiaty sandomierskiej”. To świadczy o istnieniu parafii tczowskiej już w XII wieku.

Tczów powstał przy drodze z Radomia do grodu Chodlik, leżącego niedaleko ujścia Iłżanki do Wisły. Był początkowo wsią królewską. Król Władysław Jagiełło wcielił ją potem do starostwa zwoleńskiego. Namiastką władzy był zarządca dworski i proboszcz zarządzający dobrami parafii. Wydzieranie puszczy ziemi trwało nieprzerwanie. W XII wieku istniały już Brzezinki Stare. Długosz wspomina też o królewskiej wsi Bartodzieje, która była młodsza od Brzezinek i płaciła dziesięcinę plebanowi tczowskiemu. Z terenami pozyskanymi z wyrębu puszczy łączą się nazwy takich wiosek jak Borki, Czarny Lasek, Wilczy Ług – powstałe na porębach leśnych. Inne wsie to Janów, Józefów, Julianów, Kazimierzów, Lucin, Łony, Melanów, Podgóra, Podmostki, Podzakrzówek, Rawica, Scyna, Wincentów, Wybrańce, Józefatka, Karszówka, Dębница i Strykowice.

*Wijąca się wśród łąk rzeczka Tczówka
(fot. M. Gogacz)*

Przemiany zachodzące w II połowie XIV wieku na terenie Gotardowej Woli, czyli dzisiejszego Zwolenia, spowodowały, że Tczów stracił swoją pozycję kłuczową. W 1545 roku Piotr Firlej, starosta radomski, założył wieś Rawicę na gruntach oderwanych od Tczowa. Pierwsza jej nazwa to Tczowska Wola. Główny element nazwy wskazuje na lokację na prawie magdeburskim. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego podaje drugą nazwę wsi – Rawicza Nowa i stąd można wnosić, że od niej pochodzi obecna jej

nazwa. W 1532 roku Piotr Firlej wszedł w posiadanie starostwa radomskiego i stał się również panem pobliskich wsi: Sucha, Susko Wola, Tczów i Bartodzieje, a w 1554 roku król Zygmunt August nadał całe starostwo radomskie w dożywotnią dzierżawę Janowi Lutomiernemu, do której wchodziły również Tczów i Bartodzieje. W 1571 roku tenże król wydzielił ze starostwa radomskiego Zwoleń wraz ze wsiami Suchą, Suską Wolą, Bartodziejami, Tczowem i Rawicą, czyniąc z tych dóbr oddzielną dzierżawę nie podlegającą staroście radomskiemu i przekazał ją Janowi Boguszowi podkomorzemu lubelskiemu. Z biegiem czasu tę dzierżawę zaczęto nazywać starostwem zwoleńskim. W 1578 roku król Stefan Batory wydał ukaz o utworzeniu piechoty wybranieckiej, która miała być wykorzystana do walki z Rosją. Z części Bartodziejów od strony Tczowa znajdowały się łany wybranieckie, na których służyło dwóch kmieci. Wyróżnili się szczególnie w walkach o Połock, za co mieszkańcy „Wybrańców” zostali zwolnieni z pańszczyzny.

W dalszej kolejności terenami tymi zarządzali następujący starostowie: Krzysztof i Bernard Bogusz, Anna z Bobrku i Mikołaj Oleśnicki oraz Jan Tarło, którego w 1620 roku król Zygmunt III Waza powiadomił, iż mieszkańcy wsi Tczów, jako poszkodowani wskutek pożaru, są zwolnieni na okres czterech lat od czynszów i poboru podatków.

W 1643 roku starostwo w dożywotnią dzierżawę dostał Stanisław Witowski, który w maju 1666 roku zrzekł się swojej władzy na rzecz Marcina Nieborowskiego. Kolejnymi starostami zwoleńskimi byli: Jan Rzepecki, Stefan Petru, Stanisław Chomentowski, Adam Tarło i Józef Podkański – bardzo rygorystyczny człowiek, który często postępował bezprawnie wobec ludności na swoich terenach.

Folwarki w Tczowie i Brzezinkach istniały już w XV wieku. W Bartodziejach utworzono go później. Na obszarze obecnej gminy tczowskiej w Brzezinkach, Rawicy i Tczowie znajdowały się dwory. Budowane były z drewna

i były zdecydowanie tańsze od murowanych. Dwór w Brzezinkach zbudował w I połowie XVII wieku Przemysław Tymiński, a drugi w I połowie XVIII wieku Tomasz Załęcki. W Rawicy był dwór drewniany, obronny z alkierzami. Oprócz niego znajdował się we wsi folwark i browar. Dwór był zbudowany około XVIII wieku. Również w Tczowie stał dwór drewniany. Całość zabudowań była ogrodzona, a prowadziła do nich drewniana brama. Dwór ten pobrał dzierżawca, rezydujący tu z ramienia Józefa Podkańskiego. Brak jest pamiątek z dawnych lat, dotyczących tych budowli. Zachowały się nieznaczne nazwy, na przykład dworska droga.

Wiek XVIII kończy się dla naszego kraju utratą niepodległości. Przechodzące wojska grabiły wsie. Trudne warunki bytowe dziesiątkowały ludność. Polska została zajęta przez Rosję, Austrię i Prusy. Gmina tczowska dostała się pod zabór austriacki i łącznie ze Zwoleniem podlegała dystryktowi radomskiemu. Jednym ze skutków utraty państwowości polskiej była likwidacja ziemskich dóbr królewskich. Rok 1809 przebiegał pod znakiem wojny polsko-austriackiej. Przez tereny gminy to jest przez Brzezinki przemaszerowały wojska polskie, którymi dowodził generał Michał Sokolnicki. W Bartodziejach pozostawił on placówkę do utrzymania łączności z księciem Józefem Poniatowskim. Ziemia tczowska weszła w skład Księstwa Warszawskiego, a po roku 1815 znalazła się w Królestwie Polskim, podlegającym zaborcy rosyjskiemu. W czasie powstania listopadowego okolice Zwolenia znalazły się w obszarze działań militarnych. W pobliżu wsi Bartodzieje 15 lutego 1831 roku doszło do walk szwadronu polskiego dowodzonego przez mjr. Karczewskiego z Rosjanami. Szwadron poniósł dotkliwe straty. O zacięłości bitwy świadczy fakt, że po stronie Rosjan było 25 zabitych. W 1861 roku doszło do zamieszek o charakterze klasowym we wsiach Tczów, Bartodzieje i w starostwie Zwolen, skierowanych przeciwko świadczeniom feudalnym. Opór stawili 291 osad włościańskich zamieszkałych przez 791 chłopów. Bunt rozpoczął się 18 lipca 1861 r. i trwał 2 tygodnie. Został zlikwidowany dopiero przy użyciu wojska.

Trudnym okresem dla gminy tczowskiej były lata I wojny światowej. Była ona terenem przemarszu i potyczek walczącego wojska. Na cmentarzu w Tczowie znajdowały się groby żołnierskie z krzyżami z poprzeczką skośną i wypisaną datą 1916 r.

Obecnie na tym miejscu postawiony jest pomnik. Starsi mieszkańcy twierdzili, że byli tu pochowani Niemcy i Austriacy. Rosjanie natomiast przewiezieni zostali do Radomia. Rok 1918 przy-

Pomnik upamiętniający poległych w I wojnie światowej (fot. K. Kołodziejczyk)

niósł wyzwolenie spod okupacji zaborców. Wolność zawitała do Tczowa w ostatnich dniach października i pierwszych dniach listopada 1918 roku. Po 123 latach niewoli znów Polacy mieli własne państwo.

II Rzeczpospolita i okupacja. Po ustanowieniu w kraju polskiej administracji gminą kierował Urząd Gminy z Wójtem na czele, a gmina Tczów należała do powiatu kozienickiego. Rada Gminy w Tczowie, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, została wybrana na początku 1919 roku.

Palącym problemem był chłopski głód ziemi oraz dotkliwy wyzysk robotników rolnych. Głównym celem władz w tym okresie było przeprowadzenie reform społeczno-gospodarczych, a przede wszystkim reformy rolnej. Warstwa chłopska była wewnątrznie zróżnicowana pod względem zamożności, rozwoju społeczno-kulturalnego. Wieś miała trudny dostęp do opieki lekarskiej i oświaty. Zdarzało się na wsi, że podczas bardzo ciężkich zim do domów wprowadzano zwierzęta. Głównym zajęciem chłopów była praca na roli i w przydomowym gospodarstwie, co stanowiło podstawę utrzymania. Gospodarstwa w większości były małe i niezbyt dochodowe. Bogaczy było wielu, a biedni byli u nich na służbie. W najgorszej sytuacji znajdowali się wyrobnicy, którzy nie posiadali własnej ziemi i musieli zatrudniać się u innych chłopów. Dla wielu, zwłaszcza najbiedniejszych, najgorszym do przetrwania okresem był przednówek, czyli czas przed nowymi zbiorami. Medycyna na wsi stała na bardzo niskim poziomie, a z usług lekarskich korzystano bardzo rzadko, głównie z powodów finansowych, jak również ze względu na trudności z dojazdem. Leczone się domowymi sposobami z pomocą wiejskich znachorek i felczerów. Bogate żniwo zbierały choroby zakaźne – gruźlica, tyfus, czerwonka, cholera. Duże spustoszenie pozostawiła epidemia cholery, która szerzyła się na terenie gminy Tczów przed wybuchem I wojny światowej.

Zapowiedzią zbliżającej się wojny w 1939 roku były doniesienia prasowe i radiowe. Tczów w czasie okupacji niemieckiej należał do dystryktu i powiatu kozienickiego. Administracją gminną kierował burmistrz. Władzę policyjną na terenie gminy sprawowała żandarmeria niemiecka i granatowa policja ze Zwolenia. Pod koniec 1939 r zaczęła pracować administracja sądowa. Za ukrywanie tego, co należało do kontyngentu wielu mieszkańców gminy skazanych zostało na karę więzienia od 9 miesięcy do roku. Więzienie było w Sandomierzu. Pojawienie się w dniu 8 września 1939 roku w Tczowie zmotoryzowanego pułku Wehrmachtu stanowiło początek tragedii jaką ze sobą przyniosła okupacja. Największym mordem dokonany na mieszkańcach Tczowa była egzekucja 11 listopada 1943 roku. Zamordowane zostały 32 osoby. Obok żandarmów w egzekucji brało udział gestapo z Radomia. Przyczyną egzekucji, jak zwykle przy aresztowaniach z listy, były podejrzenia o działalność konspiracyjną. 15 stycznia 1945 roku Tczów został wyzwolony przez wojska radzieckie po 5 latach, 4 miesiącach i 4 dniach okrutnej okupacji niemieckiej.

Rynek w Kazanowie (fot. M. Strudziński)

Aleja kasztanowa w Kroczowie (fot. P. Goliat)

Kościół pw. Przemienienia Pańskiego i św. Mikołaja w Kazanowie (fot. M. Strudziński)

Kościół kazanowski – ołtarze św. Mikołaja i św. Stanisława Kostki (fot. M. Strudziński)

Figura Matki Boskiej Bolesnej w Zakrzówku
(fot. M. Strudziński)

Osuchów, figura św. Jana Nepomucena
(fot. M. Strudziński)

Cmentarz kazanowski, pomnik poległych żołnierzy Partyzanckiego Oddziału BCh „Ośka”
(fot. M. Strudziński)

Kościół pw. św. Stanisława Biskupa
w Kowalkowie (fot. M. Strudziński)

Kazanów, krzyż z 1864 r.
(fot. M. Strudziński)

Młyn wodny w Kroczenie
(fot. M. Strudziński)

Tczów (fot. R. Kopciński)

Centrum Teczowa (fot. K. Kolodziejczyk)

Tczów – rondo i szkoła (fot. J. Madej)

Główny ołtarz w kościele w Tczewie
(fot. K. Kołodziejczyk)

Borki – kapliczka
(fot. K. Kołodziejczyk)

Lucin – kapliczka (fot. J. Madej)

Janów – kapliczka
(fot. J. Madej)

Rawica (fot. J. Madej)

Rawica Nowa (fot. J. Madej)

Zbiornik wodny w bartodziejskim lesie (fot. K. Kołodziejczyk)

Powojenne przemiany. Po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku władze administracyjne gminy mieściły się w Tczowie. Gmina składała się z gromad i należała do powiatu kozienickiego. Po wojnie mimo znacznych zniszczeń na terenie gminy, powoli następowały zmiany na lepsze. Czynnikiem, który przyczynił się do przemian stała się elektryfikacja, o którą wnioskowano na sesjach od 1955 roku. Dopiero w 1963 roku została ona ukończona. W gospodarstwach rolnych zaczęto używać traktorów, siewników, snopowiązałek, kopaczek. Do domów wkroczyły pralki, lodówki, piekarniki, radia, telewizory, a nawet telefony. Władze państwowe wprowadziły z dniem 1 stycznia 1955 roku nowy podział administracyjny kraju. W wyniku tego podziału utworzony został nowy powiat zwoleński i powołano do życia nowe gromadzkie rady narodowe. Na terenie działalności dzisiejszej gminy funkcjonowały 3 gromadzkie rady narodowe w Brzezinkach Starych, Bartodziejach i Tczowie. Rok 1973 przyniósł kolejne zmiany. W miejsce gromadzkich rad utworzone zostały gminne rady narodowe, w wyniku czego w Tczowie powstała gmina. Na czele gminy stał naczelnik. Z kolei w 1975 roku zostają zlikwidowane powiaty, a powstają województwa, w tym województwo radomskie, w skład którego włączona zostaje gmina Tczów.

Gmina samorządowa. W 1990 roku w miejsce naczelników gmin powołano wojtów i Tczów stał się gminą samorządową. Pierwszym wójtem gminy został Stanisław Krok. Wybory na okres II kadencji odbyły się 19 czerwca 1994 roku. Wówczas Radni pełnienie funkcji wójta powierzyli ponownie Stanisławowi Krokowi. Odwołano go w styczniu 1995 roku, a nowym wójtem został Jan Kupis, były naczelnik gminy. Na okres III kadencji działalności samorządu gminy w dniu 30.10.1998 wójtem wybrano ponownie Jana Kupisa, by w dniu 15 marca 1999 roku odwołać go z tej funkcji i stanowisko powierzyć Andrzejowi Wolszczakowi, radnemu wsi Podzakrzówek.

Od chwili wyboru na wójta dał się poznać jako dobry gospodarz. W pierwszych wyborach bezpośrednich w dniu 27 października 2002 roku **Andrzej Wolszczak** został ponownie wybrany wójtem. Uzyskał 1593 głosy na 2252 ważnych oddanych głosów. Nadmienić należy, że tylko w gminie Tczów powiatu zwoleńskiego wójt wybrany został w pierwszej turze wyborów.

Budynek Urzędu Gminy (fot. J. Madej)

*Wójt gminy Tczów
Andrzej Wolszczak*

Radni gminy Tczów IV kadencji: przewodniczący rady gminy *Piotr Woźniak* – Rawica, wiceprzewodniczący *Kazimierz Balcerek* – Tynica i *Jan Lorek* – Tczów, *Danuta Mroczek* – Brzezinki, *Andrzej Choroś* – Podzakrzówek, *Józef Wólczyński* – Brzezinki, *Mirosław Maj* – Borki, *Eugeniusz Kaca* – Kazmierzów, *Henryk Wieczorek* – Lucin, *Mirosław Wieczorek* – Brzezinki, *Adam Wieczorek* – Bartodzieje, *Piotr Banasik* – Tczów, *Mariusz Michałowski* – Janów, *Jadwiga Drab* – Bartodzieje, *Jolanta Drab* – Józefów. Władze gminy: wójt *Andrzej Wolszczak*, sekretarz *Jan Madej*, skarbnik *Jadwiga Nędzi*.

Równoległe z wyborami do Rady Gminy i Wójta odbyły się wybory do Rady powiatu zwoleńskiego na okres II kadencji. Z gminy Tczów do Rady Powiatu zostali wybrani: *Jan Madej* – sekretarz gminy, *Jacek Piechota* – lekarz weterynarii w Tczowie oraz *Wiesław Pietrzyk* – mieszkaniec wsi Lucin.

Gmina Tczów dzisiaj. Do osiągnięć gminy w ostatnich latach XX wieku i na początku XXI wieku należy zaliczyć telefonizację wsi, budowę wodociągów, poprawę nawierzchni dróg, wybudowanie ronda w Tczowie, powstanie nowej szkoły w Rawicy, rozpoczęcie kanalizacji wsi. W ostatnim dziesięcioleciu XX wieku sytuacja materialna większości rolników naszej gminy znacznie się pogorszyła. Brak możliwości podjęcia dodatkowej pracy w mieście oraz spadek zapotrzebowania na krajowe produkty rolne przyczyniły się do ubożenia wsi. Wzrasta liczba mieszkańców korzystających z funduszy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tczowie. Ludzie narzekają, że czasy są trudne.

*Publiczna szkoła podstawowa w Bartodziejach
(fot. A. Nędzi)*

Tczów od strony Rawicy (fot. J. Madej)

Gmina Tczów położona jest w województwie mazowieckim, w południowo-zachodniej części powiatu zwoleńskiego. Graniczy od północy i wschodu z miastem i gminą Zwoleń, od południa z gminą Kazanów, a od zachodu z miastem i gminą Skaryszew oraz gminą Gózd. Główną gałęzią gospodarki w gminie jest rolnictwo. Około 90% ludności w wieku produkcyjnym pracuje w tym sektorze. Ze względu na rzeźbę terenu warunki klimatyczne glebowe i wodne przeważają uprawy: zbóż, ziemniaków, warzyw, tytoniu, lnu i pastewnych. W gminie dominuje hodowla trzody chlewnej i bydła. Obecnie wiele gospodarstw rozwija hodowlę krów mlecznych, inwestując w nowoczesne wyposażenie obór i dobry genetyczny materiał hodowlany. W krótkim czasie jakość pro-

dukowanego mleka tak znacznie się poprawiła, że standardy europejskie w tej dziedzinie spełniają prawie wszystkie gospodarstwa w gronie nastawionych na tą produkcję. Przykładem są gospodarstwa następujących rolników Zbigniewa Wiśniewskiego i Wojciecha Tkaczyka z Brzezinek, Czesława Wolszczaka s. Stanisława i Andrzeja Adacha z Podzakrzówka, Mieczysława Kozunia z Rawicy, Mirosława Maja z Borek oraz Romana Suwały, Roberta Wolszczaka, Teresy Dobosz i Marka Chorosisa z Bartodziejów. W hodowli trzody chlewnej specjalizują się gospodarstwa: Piotra Suwały z Borek, Piotra Wilka z Podzakrzówka i Danuty Urbańskiej z Bartodziejów.

Od 1990 roku w miejscowości Bartodzieje istnieje baza eksportowa żywych zwierząt, z której co tydzień wysyłane są transporty do krajów Unii Europejskiej. Usługi na rzecz rolnictwa prowadzi: Spółdzielnia Usług Handlowych w Tczowie, masarnia w Borkach, Lecznica Weterynaryjna w Tczowie i Bank Spółdzielczy. Ponadto 30 podmiotów gospodarczych prowadzi działalność produkcyjną, a 135 działalność handlową i usługową.

Przez gminę Tczów przepływają rzeki Iłżanka, Zwolenka, Tczówka, Mucha z Kłonówką (dopływ Modrzewianki) oraz Piątkowy Stok (dopływ Zwolenki). Nie ma naturalnych jezior, występują tylko 3 niewielkie zbiorniki retencyjne. Powierzchnia gminy wynosi 7212 ha i podzielona jest na 14 sołectw. Gmina jest typowo rolnicza. Grunty orne stanowią 5334 ha. Dominują gleby bielcowe na podłożu kamienistym, piaszczystym i gliniastym. Około 60 % stanowią gleby należące do I-III i IV klasy bonitacyjnej. Gleby nie są zanieczyszczone substancjami chemicznymi, są mało zdewastowane i zdegradowane. Z uwagi na małą ilość lasów w gminie nieużytki są zalesiane i zakrzewiane. Lasy zajmują powierzchnię 468 ha, a z zadrzewieniami 540 ha. Największymi kompleksami leśnymi są Las Gardzienicki położony na wschód od Bartodziejów oraz na północ od tej miejscowości Las Rogacz. Głównymi kopalinami gminy Tczów są złoża skał wapiennych (opoka kreda pisząca), kruszywa naturalne (piaski), surowce ilaste (gliny zwalowe) oraz torfy. Mimo że złoża te nie są udokumentowane, wszystkie były eksploatowane na potrzeby lokalne.

Masarnia w Borkach (fot. J. Madej)

Budynek banku w Tczowie (fot. K. Kołodziejczyk)

Na terenie gminy funkcjonują: Zespół Szkół Ogólnokształcących w Tczowie składający się z gimnazjum i szkoły podstawowej oraz 3 szkoły podstawowe, tj. w Brzezinkach, Janowie i Rawicy.

Gmina ma Bibliotekę Publiczną, Ośrodek Zdrowia, placówkę usług pocztowych, Bank Spółdzielczy. Nie ma już komisariatu policji, jego funkcję sprawuje Komisariat Policji w Kazanowie. Działają cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej (Bartodzieje, Rawica, Tczów, Tynica). Jednostki w Rawicy i Tczowie są w Krajowym Systemie Ratownictwa Gaśniczego. Na terenie gminy nie ma zbiorczych systemów grzewczych. Lokalne kotłownie funkcjonują w obiektach użyteczności publicznej (szkoły, Urząd Gminy, Ośrodek Zdrowia). Mieszkańcy gminy w 1037 gospodarstwach do celów bytowych korzystają z gazu w butlach. Przez teren gminy przebiegają linie energetyczne przesyłowe – 220 kV, 110 kV, linie średniego napięcia i niskiego napięcia. Sieć średniego napięcia ma 55,6 km linii napowietrznych oraz 41 stacji transformatorowych. Przez teren gminy przebiega linia światłowodowa relacji Radom–Tczów–Zwoleń, Tczów Gózd, Tczów Kazanów. Zlokalizowane są dwa maszty telefonii radiowej (Tczów i Wilczy Ług) oraz maszty telefonii komórkowej.

System komunikacyjny gminy tworzą drogi: krajowa nr 12 przebiegająca wzdłuż północnej granicy gminy, wojewódzka nr 733 do drogi krajowej nr 12 o łącznej długości 11,5 km, powiatowe o długości 32,5 km, 16 dróg gminnych o łącznej powierzchni 34 km, z tego 17 km o nawierzchni utwardzonej.

System wodociągowy w gminie Tczów obejmuje wszystkie miejscowości gminy. Do sieci wodociągowej przyłączonych jest 1000 gospodarstw i posesji. W Tczowie zostało wybudowane około 16 km sieci kanalizacyjnej i wykonano około 141 przyłączy. W 2004 roku została oddana do użytku oczyszczalnia ścieków.

Gmina Tczów posiada ambitne cele do realizacji, związane z poprawą warunków życia i mieszkańców, nakreślone w planach realizacji do 2015 roku. Budowa kanalizacji w miejscowościach Brzezinki Stare i Brzezinki Nowe, w latach 2007–2011 budowa kanalizacji w Rawicy Starej, Kolonii, Wincentowie, Wilczym Ługu, Borkach, Kazimierzowie, Tynicy, Podzakrzówku, Lucinie, Janowie i Józefowie. W latach 2007–2011 opracowanie gminnej koncepcji gazyfikacji, a po 2011 roku rozpoczęcie gazyfikacji gminy. Modernizacje dróg gminnych: Tczów – Janówka, Tynica przez wieś, Rawica Józefatka, Wilczy Ług–Kroców, Brzezinki Nowe, Janów, Lucin, budowa dro-

Wybrańce (fot. K. Kołodziejczyk)

gi w Borkach przez wieś, w Podzakrzówku, Bartodzieje–Brzezinki. Na lata 2007–2011 zaplanowano budowę zbiornika wodnego o powierzchni 7,5 ha na rzece Tczówce (Brzezinki Stare, Brzezinki Nowe, Tczów). Najpóźniej do roku 2011 nastąpi wymiana istniejących kotłowni w budynkach użyteczności publicznej na ekologiczne. W 2007 roku zakończy się inwentaryzacja azbestowych pokryć dachowych i opracowanie programu usuwania azbestu.

Miejscowości gminy Tczów. Średnia gęstość zaludnienia w gminie wynosi 69 osób na 1 km². Natomiast liczba ludności w latach 1996–2004 wahała się w granicach 5117–5000 osób. W poszczególnych sołectwach liczba ludności przedstawiała się następująco:

Bartodzieje – 604, Borki – 483, Brzezinki Nowe – 260, Brzezinki Stare – 502, Janów – 490, Józefów – 180, Julianów – 17, Kazimierzów i Rawica Nowa – 287, Lucin – 290, Podzakrzówek – 330, Rawica Stara i Rawica Józefatka i Rawica Kolonia – 458, Tczów – 624, Tynica i Podtynica – 292, Wincentów i Wilczy Ług – 183. Obserwuje się tendencję zniżkową liczby mieszkańców gminy.

Bartodzieje – wieś wzięła prawdopodobnie nazwę od bartników osiadłych wokół położonego w głębi lasu jeziora. Bartodziej to dozorca barci inaczej bartnik. Inne wersje podają, że założycielem wsi był Bartłomiej lub ród Bartodziejskich. Nazwy okolicznych miejscowości świadczą o tym, że powstały one na terenach leśnych, stopniowo zagospodarowanych przez włościan. Niwki – nazwa oznacza wykarczowaną niwę pod lasem. Siedlisko – obszar, gdzie zaczęto w późniejszych czasach zasiedlenie. Wykupne – ziemia wykupiona od dziedzica. Najprawdopodobniej wieś powstała w XIV w. Na początku XIX w. Bartodzieje należały do powiatu kozienickiego, liczyły 538 mieszkańców i 80 domów. Do włościan należało 1509 mórg. Obecnie wieś liczy 152 budynki, 604 mieszkańców i 1087,84 ha ziemi. Funkcję sołtysa pełni Krzysztof Zawada.

Borki – Nazwa wsi określona jest przez teren powstały po wyciętych małych lasach. Wieś powstała na obrzeżach Puszczy Radomskiej – prawdopodobnie w XIV wieku. Dość długo uważano ją za część Tczowa. W XIX wieku Borki liczyły

Bartodzieje (fot. K. Kołodziejczyk)

Borki (fot. J. Madej)

66 domów, 309 mieszkańców i 1152 morgi ziemi. Obecnie we wsi jest 108 budynków, 483 mieszkańców, którzy posiadają 701,90 ha ziemi. Sołtysem wsi jest Mieczysław Wójcik.

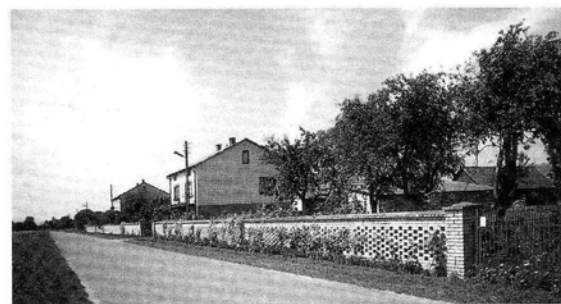
Brzezinki Stare – nazwa wsi oznacza teren po usuniętej brzezynie. Powstała najprawdopodobniej w XII wieku. W początkach swojego istnienia była własnością króla, a następnie przekazano ją stolnikowi sandomierskiemu. Stąd też osadnicy płacili dziesięcinę kolegiacie sandomierskiej. W 1389 r. wieś miała nadane prawo niemieckie. W II połowie XV wieku na gruntach sołtysa powstał folwark pańszczyźniany. Ze względu na bliskość drogi z Radomia do Lublina przez Tczów, mieszkańcy Brzeziniek byli świadkami wielu wydarzeń historycznych: czasów świetności parafii tczewskiej, najazdu szwedzkiego i powstania kościuszkowskiego. Podczas I wojny światowej przechodziły przez wieś wojska rosyjskie. Ludność Brzeziniek brała udział w przygotowaniu okopów na polach Osuchowa. W październiku 1914 r. mieszkańcy wsi widzieli przemarsz legionów Józefa Piłsudskiego. Na początku XIX wieku wieś należała do powiatu kozienickiego. Liczyła 57 domów, 354 mieszkańców, 364 mórg ziemi dworskiej i 1053 mórg ziemi włościańskiej. We wsi funkcjonowała gorzelnia. Obecnie we wsi jest 144 domów, 502 mieszkańców, którzy posiadają 554,21 ha ziemi. Sołtysem jest Jacek Wargacki.

Brzezinki Nowe – Wieś powstała pod koniec XIX wieku. Obecnie liczy 67 gospodarstw, 260 mieszkańców, którzy posiadają 450,09 ha ziemi. Sołtysem wsi jest Józef Wólczyński.

Janów – Wieś włościańska, nazwa pochodzi od imienia osadnika – właściciela ziemskiego. Na początku XIX wieku liczyła 33 domy, 318 mieszkańców i 600 mórg ziemi. Obecnie Janów liczy 89 domów, 490 mieszkańców, którzy posiadają 403,88 ha ziemi. Sołtysem jest Jan Puk.

Brzezinki (fot. J. Madej)

Józefów (fot. J. Madej)

Józefów – Nazwa wsi oznacza prawdopodobnie imię właściciela lub osadnika. Na początku XIX wieku we wsi było 29 domów, 277 mieszkańców i 360 mórg ziemi włościańskiej. Była tu kiedyś huta szkła. Obecnie we wsi jest 42 budynki, 180 mieszkańców, którzy posiadają 202,81 ha ziemi. Sołtysem jest Marek Chmurzyński.

Julianów – nazwa wsi pochodzi również od imienia osadnika lub założyciela. Obecnie liczy 9 budynków, 17 mieszkańców, posiadających 49,93 ha ziemi. Sołtysem wsi jest Paweł KomisarSKI.

Kazimierzów – nazwa wsi pochodzi od imienia osadnika lub założyciela. Obecnie we wsi jest 23 budynki, 287 mieszkańców posiadających 154,27 ha ziemi. Sołtysem jest Tomasz Pietrzyk.

Lucin – wieś włościańska. Nazwa pochodzi od imienia osadnika lub założyciela. W XIX wieku liczyła 39 domów, 235 mieszkańców i 565 mórg gruntów. Obecnie we wsi jest 65 domów, 290 mieszkańców, posiadających 293,14 ha ziemi. Sołtysem jest Henryk Nowak.

Podzakrzówek – nazwa wsi powstała w związku z jej położeniem – niedaleko Zakrzówka. W XIX wieku liczyła 37 domów, 249 mieszkańców i 840 mórg ziemi. Obecnie wieś liczy 79 domów, 333 mieszkańców posiadających 575,94 ha ziemi. Sołtysem wsi jest Andrzej Choroś.

Rawica Stara, Nowa, Kolonia, Józefatka – pierwsza nazwa wsi Rawica to Tczowska Wola. Główny element tej nazwy – Wola – wskazuje na lokację na prawie magdeburskim. Takie lokacje miały na tym obszarze miejsce w XV wieku. W sferze hipotez musi pozostać twierdzenie, że Tczowska Wola powstała właśnie wtedy. W XV wieku na obszary te licznie przybywała szlachta. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego dla wsi Rawica jako drugą nazwę podaje Rawica Nowa.

Od 1571 roku Rawica weszła w skład starostwa zwolenńskiego, które funkcjonowało aż do upadku Rzeczypospolitej szlacheckiej. Po trzecim rozbiórze ziemie te znajdowały się pod panowaniem zaboru austriackiego. W kwietniu 1839 roku Rawica jako dobra Rządu Gubernialnego Radomskiego została wydzierżawiona.

W styczniu 1945 roku Rawicę i okoliczne wioski wyzwoliły oddziały Armii Radzieckiej. Po wojnie odżyły tradycje ruchu ludowego kontynuowane przez PSL i Związek Młodzieży Wiejskiej. Działalność rozpoczęła też spółdzielnia rolnicza, którą współtworzyli sami gospodarze. W latach 70. utworzono specjalistyczne gospodarstwo rolne nastawione na hodowlę bydła. Straty materialne spowodowane, m.in. pożarami stopniowo doprowadziły do jego upadku. Obecnie na terenie wsi Rawica działa odlewnia metali, która daje zatrudnienie miejscowej ludności. Rawica Nowa, Rawica Kolonia, Rawica Józefatka to wioski powstałe w XIX wieku w wyniku rozwoju i wzrostu liczby ludności Rawicy Starej. Łącznie wsie liczą 135 mieszkań, 660 mieszkańców, którzy posiadają 191,33 ha ziemi. Sołtysem jest Piotr Woźniak.

Rawica Nowa – kapliczka (fot. J. Madej)

Tczów – wieś powstała w XII wieku przy szlaku Radom–Lublin. Nazwa wsi pochodzi od pustych terenów. Była tu siedziba kościoła parafialnego, szkoły początkowej i urzędu gminy. Wieś w XIX wieku składała się z kilku części: Borek, Tczowa dworu liczącego 3 domy, 20 mieszkańców i 5 mórg, Tczowa Nowego, liczącego 13 domów, 48 mieszkańców i 88 mórg ziemi, Tczowa Średniego liczącego 67 domów, 441 mieszkańców i 1152 mórg włościańskich oraz 9 mórg rządowych, Tczowa Szczyny, liczącego 4 domy, 32 mieszkańców, 52 mórg włościańskich i 9 mórg rządowych. Ogółem w XIX wieku Tczów liczył 190 domów, 1189 mieszkańców i 3298 mórg ziemi. Przy kościele działał szpital dla jednego kaleki. Obecnie Tczów liczy 143 budynki mieszkalne 624 mieszkańców, w których posiadaniu jest 826,19 ha ziemi. Funkcję sołtysa sprawuje Jan Banasik.

Tynica – nazwa wsi wzięła się od nazwiska jej właściciela. W XV wieku należała do rodziny Tynickich i Zakrzowskich. Była to wieś folwarczna, wchodziła w skład powiatu radomskiego i gminy Kuczki, parafią był Odechów.

W XIX wieku miała 19 domów, 147 mieszkańców, 285 mórg ziem dworskich i 165 włościańskich. Obecnie ma 43 budynki mieszkalne, 292 mieszkańców, posiadających 826,19 ha ziemi. Sołtysem jest Kazimierz Kuśmierczyk.

Podtynica – nazwa wsi pochodzi od położenia w pobliżu Tynicy. Obecnie we wsi jest 14 domów mieszkalnych i 108 mieszkańców.

Wincentów – nazwa wsi pochodzi od imienia osadnika lub założyciela. W XIX wieku we wsi było 19 domów, 102 mieszkańców i 320 mórg ziemi. Obecnie we wsi jest 25 domów 183 mieszkańców. Sołtysem jest Marian KomisarSKI.

Wilczy Ług – od wschodniej i północnej strony tej wsi ciągnie się las jako pozostałość Puszczy Kozienickiej. Podobno żyły tu liczne stada wilków grasujących po leśnych mokradłach i łąkach, słabo urodzajnych ziemiach porośniętych sitowiem. Jest to stara wieś. W XIX wieku liczyła 19 domów, 102 mieszkańców i 320 mórg ziemi. Obecnie jest tu 14 domów i 70 mieszkańców.

Znani mieszkańcy: Lucjan Cynowski, Stanisław Dzik, Janina Chmurzyńska, Ks. Czesław Chmurzyński, Bolesław Drab, Szczepan Drab, Józef Fijołek, Paweł Kaca, Mieczysław Kaca, Paweł Kaca, Helena Kacperczyk, Piotr Kacperczyk, Edward Korycki, Stanisław Krok, Jan Kupis, Henryk Kutyla, Józef Kwaśnik, Paweł Kwaśnik „Kostrzewa”, Stefania Lackowska, Jan Marek, Maria Barbara Niezgoda, Jadwiga Pachocka, Jan Pastwa, Antoni Janusz Pastwa, Stanisław Pietrzyk, Jadwiga Podsiadła, Franciszek Pyrgiel, Cecylia Siczek, Jan Stawarz, Stanisław Stawarz, Władysław Suwała, Piotr Świgoń, Mikołaj Wilk, ks. Stanisław Wolski, Jadwiga Wolszczak, Jan Wolszczak, Stefan Wolszczak, Andrzej Wolszczak, Adam Wrochna, Stanisław Zamorski, Jan Zwierzyk.

Gmina Policzna

Kalendarium

- 1122 – powstanie opactwa benedyktynów w Sieciechowie, któremu przyznano dziesięciny z już istniejących w okolicy osad Policzny i Gródka.
- 1191 – Policzna w spisie wsi, z których Książę Kazimierz Sprawiedliwy przyznał dziesięciny kolegiacie NMP w Sandomierzu.
- 1531 – Andrzej Białaczowski wybudował w Policznie kościół pod wezwaniem św. Anny i św. Stanisława, przy którym utworzono szkołę. W skład parafii weszły Policzna, Czarnolas i Świetlikowa Wola.
- 1570 – poeta Jan Kochanowski zamieszkał na stałe w swoim Czarnolesie.
- 1595 – Andrzej Kochanowski, wybudował w Gródku kościół pod wezwaniem św. Trójcy, przy którym aż do początku XIXw. istniała szkoła.
- 1610 – do Kaplicy Kochanowskich w Zwoleniu przeniesiono szczątki z Policzny zmarłych z rodu Kochanowskich, w tym także poety.
- 1656 – hetman Stefan Czarnecki, idąc w kierunku Warki, zatrzymał się ze swoim wojskiem na odpoczynek w Zawadzie.
- 1659–1663 – epidemie cholery. W Policznie powstał cmentarz zwany „cholerycznym”.
- 1761 – książę Józef Jabłonowski kupił Czarnolas by zachować w nim pamięć o Janie Kochanowskim. Spadkobiercy do 1906 r. gromadzili i udostępniali pamiątki po poecie.
- 1818–1834 – ks. Magdalena Lubomirska prowadziła w Czarnolesie szkołę dla dzieci włościan.
- 1863 – przebywały w Policznie połączone oddziały powstańców Dionizego Czachowskiego i Władysława Kononowicza.
- 1867 – Czarnolas i Gródek, które ze Zdunkowem tworzyły gminę dominalną przyłączoną do gminy Policzna.
- 1884 – Maria z Tyzenhauzów hr. Przeddziecka kupiła dobra polickie dla swego wnuka Stefana. Nowi właściciele w krótkim czasie wybudowali tu pałac (1885–1888).
- 1889 – Maria z Tyzenhauzów hr. Przeddziecka rozpoczęła budowę nowego kościoła w Policznie (konsekrowany w 1894 r.).
- 1890 – w Policznie powstała prywatna szkoła początkowa.
- 1892 – Stefan Żeromski zawarł w kościele polickim związek małżeński z Oktawią Rodkiewiczową. Świadkiem był Bolesław Prus.
- władze carskie za nauczanie j. polskiego, zamknęły w Policznie szkołę. Odtąd do 1907 r. Wanda Targowska prowadziła tu tajne nauczanie.
- 1895 – wybudowano kolej przechodzącą przez teren gminy Policzna ze stacją w Garbatce.
- 1905 – odbyła się w Policznie manifestacja antycarska.
- 1907 – z inicjatywy St. Targowskiego, administratora majątku hr. S. Przeddzieckiego, w Policznie powstało kółko rolnicze.
- 1908 – władze carskie udzieliły pozwolenia Józefowi Satachowiczowi z Rzeczniowa na prowadzenie szkoły początkowej w Policznie z prawem nauczania języka polskiego.
- 1908–1909 – w Policznie Zawadzie Starej i Chechłach powstały szkoły początkowe.
- 1914 – do Policzny przybył Józef Piłsudski z oddziałami I Brygady Legionów Polskich.
- w dniach 22–26 października polscy legioniści stoczyli walki w lasach między Policzną, Laskami i Anielinem.
- 1916 – w Policznie założono cmentarz wojenny, w Gródku pochowano poległych żołnierzy na cmentarzu parafialnym.
- 1918–1920 – powstały szkoły początkowe we Władysławowie, w Czarnolesie, Bierdzieży, Jadwinowie, Świetlikowej Woli, Wilczowoli, Frankowie, Gródku i Aleksandrówce.
- 1921 – w gminie powstała pierwsza placówka pocztowa z siedzibą w Garbatce.
- 1922 – Wanda Targowska została odznaczona Orderem Polonia Restituta za działalność oświatową i kulturalną w czasie zaborów.
- 1923 – 23 lutego w Policznie powstaje Ochotnicza Straż Pożarna.
- 1930 – kierownik szkoły J. Pietrzak organizuje w Zawadzie Starej OSP.
- 1939 – 10 września Niemcy wkroczyli na teren gminy.
- 2 października przebywał na terenie gminy Policzna Wydzielony Oddział Kawalerii majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”.

- w listopadzie powstały na terenie gminy pierwsze konspiracyjne placówki ruchu oporu POW (ZWZ – AK) i SL „Roch” (BCh).
- 1940 – w marcu powstała w Policznie konspiracyjna placówka Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW).
- 1941 – Aresztowanie w Policznie Zygmunta Dziewita za przechowywanie konspiracyjnej prasy. 24 X 1941 r. został osadzony w obozie w Oświęcimiu jako jeden z pierwszych więźniów gminy Policzna. Zginął w Oświęcimiu.
- 1943 – Niemcy spacyfikowali Policznę i wieś Piątków.
- 1944 – 28 marca w Piątkowie doszło do walki żandarmów z oddziałem BCh i AK „Tomasza”.
– 11 czerwca atak na pałac w Policznie oddziałów AK i BCh „Huragana” i „Tomasza” w celu uwolnienia jeńców. Pacyfikacja wsi Antoniówka.
– Niemcy wysiedlają mieszkańców wsi Bierdzież, Piątków, Wygoda, Chechty, Helenów, Teodorów, Florianów i Kuszłów.
- 1945 – 14 stycznia wywołanie gminy Policzna spod okupacji niemieckiej.
– w działaniach wojennych zniszczono wsie Chechty, Helenów, Teodorów, Florianów i Kuszłów.
– otwarto szkoły podstawowe w Patkowie i Florianowie.
- 1946 – majątek w Policznie oraz majątki w Świetlikowej Woli i Czarnolesie zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa.
– do pałacu w Policznie przeniesiono szkołę podstawową, a w rządcówce zorganizowano przedszkole.
- 1947 – otwarcie Biblioteki Publicznej w Policznie.
- 1949 – w Policznie powstaje Państwowe Gospodarstwo Rolne (PGR), Urząd Pocztovo-Telekomunikacyjny, Wiejskie Kino.
- 1952 – w Czarnolesie powstał Urząd Pocztovo-Telekomunikacyjny.
- 1954 – 11 sierpnia Gmina Policzna została przyłączona do powstałego powiatu zwoleńskiego.
- 1955 – w Policznie utworzono Gminną Spółdzielnię Sch, Kasę Spółdzielczą, Punkt Felczerski i posturunek MO.
- 1956 – powstała jednostka OSP w Czarnolesie.
- 1957 – w Wygodzie utworzono nową parafię dla której w 1955 r. wybudowano kościół pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP.
- 1961 – w Czarnolesie otwarto Muzeum Jana Kochanowskiego.
- 1964 – otwarto Gminny Ośrodek Zdrowia w Policznie.
- 1965 – wybudowano szkoły w Bierdzieży i Wilczowoli.
- 1966 – powstała OSP w Gródku.
- 1969 – w Świetlikowej Woli powstała OSP, wybudowano nową szkołę i remizę strażacką.
- 1970 – w Policznie powstał Bank Spółdzielczy.
- 1973 – 1 stycznia powstała Gmina Policzna w obecnych granicach.
- 1975 – powstała Spółdzielnia Kółek Rolniczych (SKR) w Czarnolesie.
- 1976 – utworzono Zbiorczą Szkołę Podstawową w Policznie.
- 1979 – w Gródku powstał Państwowy Dom Pomocy Społecznej.
- 1980 – w Czarnolesie uroczyste obchody 450. rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego, odsłonięcie pomnika poety.
– w Policznie odsłonięto Pomnik Pamięci Narodowej.
– w Piątkowie powstała parafia Ewangelicznych Chrześcijan.
- 1981 – w pałacu w Policznie utworzono Ośrodek Szkolno-Wychowawczy
- 1982 – powstał Gm. Zw. Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych w Policznie.
- 1988 – w Czarnolesie oddano do użytku nowy budynek szkoły z salą gimnastyczną.
- 1989 – PGR w Policznie przejęło przedsiębiorstwo ZRHP „Igloopol” ze Straszęcina.
- 1990 – w Policznie powstał Komisariat Policji.
- 1991 – przez teren gminy przeprowadzono gazociąg.
– w ramach obchodów Dni Jana Kochanowskiego w Czarnolesie odbyły się pierwsze Spotkania Sobótkowe.
– biskup Marian Ozimek poświęcił nowo wybudowane kościoły w Wygodzie i Czarnolesie.
– odbyły się obchody 800-lecia Policzny.
- 1993 – w Policznie oddano do użytku nowy, wielofunkcyjny budynek Urzędu Gminy.
- 1997 – od Skarbu Państwa pałac w Policznie odkupili spadkobiercy hr. A. Przędziwieckiego.
- 1998 – w ramach Dni Jana Kochanowskiego, na trasie Policzna – Gródek – Czarnolas, odbył się pierwszy Marsz po Zdrowie.

- 1999 – w budynku PSzP utworzono Publiczne Gimnazjum w Policznie i Eksternistyczne Liceum Ogólnokształcące.
- 1999 – Jan Paweł II ogłosił beatyfikację ks. Kazimierza Sykulskiego (proboszcza parafii polickiej od 1917 r., poseł na Sejm).
- 2000 – utworzono w Policznie Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej.
- 2003 – w Czarnolesie wznowił działalność Zespół Ludowy „Sobótka”.
- 2004 – rozpoczęło działalność Towarzystwo Przyjaciół Czarnolasu.
- 2004 – ukazała się monografia „Policzna” pod red. Eugenii Januszewicz – nakładem SO Sycyna
- 2005 – Publiczna Szkoła Podstawowa w Czarnolesie otrzymała imię Jana Kochanowskiego.

Zarys dziejów Policzny. Za pierwszych Piastów między Radomiem a Wisłą jedynym punktem osadniczym na terenie należącym do obecnej gminy była wieś Policzna. Jak podaje prof. Danuta Kopertowska pochodzenie nazwy Policzna można upatrywać w słowach „pole” i „polica”, czyli polana, teren bezleśny, liczne pola, ale także w staropolskim „policzne”, co oznaczało przejście drogą sądową. To wyjaśnia, dlaczego Policzna od zawsze miała odmianną rzeczownikową, co poświadczają najstarsze dokumenty, a rdzenni mieszkańcy mówią, że mieszkają w Policznie, a nie Policznej. Krzyżowały się tu ważne drogi z południa (Krakowa, Sandomierza, Opatowa) na północ, przez Kozienice do przeprawy w Świerżach, a stamtąd na Mazowsze. Druga, jeszcze ważniejsza, szła z zachodu (Wrocławia, Poznania) przez Radom do przeprawy na Wiśle w Sieciechowie, skąd karawany kupieckie podążały na Ruś, Wołyń lub Litwę. Do XIV wieku Sieciechów, będący siedzibą kasztelanii, bronił przeprawy przez Wisłę przed napadami Jadźwingów, Litwinów i Tatarów. W okolicy Sieciechowa, po lewej stronie Wisły, istniały urządzenia wojskowo-obronne, ochraniające drogę do Radomia. O ich istnieniu świadczą nazwy wsi: Gródek, Zawada, Bronowice. W Gródku do dnia dzisiejszego istnieje miejsce zwane grodziskiem. W okresie rozbicia dzielnicowego władcy przekazywali majątki państwowe ludziom zasłużonym lub w zastaw za pożyczki. Możliwe, że Policzna i należące do niej ziemie w ten sposób stały się własnością potężnego rodu Śliszów herbu Habdank i stąd pochodzi jej nazwa.

W XV wieku bracia Jan i Piotr Śliszowie byli współwłaścicielami Policzny, Świetlikowej Woli, Czarnolasu, Gródka, Zawady, Garbatki, Sławczyzna, Wsoli i Piastowa. Po śmierci Jana i jego syna Mikołaja właścicielem całego majątku Śliszów został Piotr, a po nim syn Andrzej i córki Anna – żona Jakuba Dąbrowskiego, Dorota – żona Dobiesława Mysłowskiego, Katarzyna – żona Siemieńskiego i Barbara – żona Jana Kochanowskiego herbu Korwin, syna Dominika

Stawy w Policznie

*Kaplica przy Muzeum Jana Kochanowskiego
w Czarnolesie*

z Kochanowa pod Radomiem. Około 1470 roku Jan Kochanowski, syn Dominika z Kochanowa, sędzieja grodzki radomski, ożenił się z Barbarą, córką Piotra Ślisza. Ona to w posagu otrzymała wieś Czarnolas.

Tu Kochanowscy zbudowali dwór, w którym przeżyło kilka pokoleń zapoczątkowanego przez nich rodu,

z którego największą sławę zyskał u potomnych poeta Jan Kochanowski (1530–1584). W 1531 r. Andrzej Białaczowski – dziedzic Policzny dzięki pomocy szwagra Piotra Kochanowskiego, uzyskał pozwolenie na utworzenie parafii polickiej, do której należały wsie: Policzna, Czarnolas i Świetlikowa Wola. Z własnych funduszy wybudował w Policznie kościół, przy którym istniała szkoła parafialna.

Okres wielkiego rozkwitu gospodarczego zahamowany został w XVII wieku licznymi wojnami. Podczas „potopu” Szwedzi zbudowali na łąkach w Oleksowie dwa obozy wojskowe, z których wyruszali do okolicznych wsi po kontrybucję. Zabierali wszystko, co miało jakąkolwiek wartość ze wsi i dworów, a także okradali i niszczyli kościoły. Kościół w Gródku został okradziony, a plebania i szkoła spalane. Zniszczony został również kościół w Policznie. W 1673 roku właściciel Policzny Piotr Kochanowski, kasztelan czchowski, wybudował nową drewnianą świątynię z dzwonnica. W kwietniu 1656 roku Czarnolas, Gródek i Zawada znalazły się na szlaku przemarszu wojsk Stefana Czarnieckiego, które wyruszyły w kierunku Warki, pod którą pokonały Szwedów. W wyniku wojen zmniejszyła się ludność kraju, na Mazowszu o połowę. Ogólnemu zubożeniu i upadkowi towarzyszył głód i choroby. Przyszły lata klęsk głodowych (1656–1659) i epidemii tyfusu głodowego, ospy, duru plamiastego i innych. Katastrofalnych rozmiarów przybrały zarazy w latach 1659–1663 i 1705–1714. Istnienie cmentarza cholerycznego w Policznie świadczy, że na tym terenie epidemie zbierały ogromne żniwo.

Czas zaborów. Po utracie niepodległości Policzna stanowiła część powiatu radomskiego. Do początku XIX wieku gminę policką tworzyły wsie: Policzna, Wilcza Wola, Pilna Wola i folwarki Franków i Tekłów. W 1864 roku car, chcąc odciągnąć chłopów od powstania styczniowego, nadał im ziemię, zniósł władzę dziedzica i wprowadził samorząd wiejski. Zostały utworzone gminy wiejskie. W 1865 roku do gminy Policzna należały wsie: Policzna, Wilcza Wola, Wólka Pilna, Anielów, Patków, Bogucin, Bobki, Czarno-

las, Gródek, Świetlikowa Wola, Ługowa Wola, Paciorkowa Wola, Łuczynów, Filipinów, Garbatka, Molendy, kolonia Franków, folwark Teaków i osada karczemna Kamień. W 1894 roku do gminy Policzna należało 16 istniejących wcześniej wsi oraz 14 kolonii. Ludność gminy stale się zwiększała i w 1893 roku liczyła 7760 mieszkańców. Teren ten zamieszkiwało 7466 katolików, 215 luteran, 77 Żydów i 2 prawosławnych. W 1907 roku gmina liczyła 10 862 mieszkańców.

Do miejscowych bogactw naturalnych, eksploatowanych wtedy, należał torf, glina ceramiczna, ruda żelaza, piasek i drewno. Darniową rudę żelaza przetapiano w Policznie, w kuźnicy kuto lemieszce i inne narzędzia rolnicze oraz przedmioty potrzebne miejscowej ludności. W latach 70. koło Wilczowoli istniała osada hutnicza. W aktach parafialnych (1870–1875) występuje jako „Chuta Wilczowolska”, gdzie z miejscowych pokładów piasku wytapiano szkło. W latach 1861–1862 powstała w Policznie pierwsza cegielnia, którą założył ksiądz Antoni Ambrożek. Wyrabiano tam cegłę potrzebną do budowy ogrodzenia cmentarza kościelnego i grzebalnego. Następna cegielnia powstała w latach 80. na terenie majątku należącego wówczas do Marii z Tyzenhauzów hr. Przeddzieckiej.

Z cegły tam produkowanej wybudowano w Policznie nowy kościół, pałac oraz budynki dworskie. Pod koniec lat 90. w majątku w Policznie założono warsztaty tkackie. Na terenie gminy zawsze istniały młyny. Wraz ze wzrostem ludności wzrastało zapotrzebowanie na ich usługi. W 1907 roku na terenie gminy znajdowało się 12 młynów wodnych i 9 wiatraków. W majątku w Policznie, w założonych stawach, prowadzono hodowlę ryb. Od 1895 roku poprzez teren gminy przechodziła linia kolejowa ze stacją w Garbatce. Policzna, do czasów wybuchu I wojny światowej, była wsią lotniskową.

*Policzna – kapliczka
św. Jan Nepomucena*

Policzna – sześcioraki

Zniszczenia wojenne. W czasie I wojny światowej gmina Policzna stała się widownią walk toczonych między armiami Rosji i Austrii w ramach tzw. operacji dęblińskiej. Już w październiku 1914 roku w ogniu walk znalazły się wsie: Policzna, Wilczowola, Świetlikowa Wola, Czarnolas, Wólka Policka, Garbatka, Gródek i Zawada. 20 października doszło do bitwy w Świetlikowej Woli. W nocy Policznę zajęli Austriacy. Tu, od strony Czarnolasu, 21 października przybył Józef Piłsudski z oddziałami I Brygady Legionów Polskich walczących u boku Austrii. W dniach 22–26 października polscy legionieści stoczyli walki w lasach między Policzną, Laskami i Anielinem. Podczas bitwy w Policznie został uszkodzony nowo wzniesiony pałac i kościół, zniszczone zostały zabudowania dworskie, a wieś Policzna prawie przestała istnieć. Zniszczeniu uległy również Wólka Policka, Garbatka, Gródek i Zawada. Po bitwie ciała zabitych pochowano na polach i w zagajnikach.

W 1916 roku założono cmentarz wojenny w Policznie, na który przeniesiono szczątki około 1200 poległych żołnierzy austriackich, w tym Polaków z oddziałów „Krakowskie Dzieci” i „Staszki”. Również na cmentarzu parafialnym w Gródku pochowano około 1000 żołnierzy.

W 1916 roku gmina liczyła tylko 7831 mieszkańców (o 30% mniej niż przed wojną).

Gmina Policzna po odzyskaniu niepodległości należała do powiatu kozienickiego. W 1931 roku w całym kraju, a szczególnie w Czarnolesie i w Zwoleniu, uroczyście obchodzono 400-lecie urodzin poety. Policzna była jedną z najbardziej aktywnych społecznie gmin w powiecie kozienickim.

W Generalnej Guberni. W pierwszym tygodniu II wojny światowej mieszkańcy gminy byli świadkami niemieckich bombardowań linii kolejowej biegnącej przez Garbatkę oraz szosy Radom–Zwoleń–Puławy. W południe 9 września 1939 roku pojawiły się w rejonie Garbatki i Policzny pierwsze pojazdy pancerne 1 dyw. lekkiej 10 armii niemieckiej, która wcześniej zajęła Pionki i Kozienice. Niemieckie oddziały otoczyły wycofujące się w kierunku Wisły rozbite i rozproszone oddziały polskiej armii „Prusy”. 10 września w Policznie doszło między nimi do krótkiej walki. Oddział dowodzony przez ppor. Jerzego Koszlę z 56 p.p. Wielkopolskiej, osłaniający odwrót polskiej armii, zajął pozycję przy moście koło pałacu. Dowódca polskiego oddziału nakazał żołnierzom opuszczenie zajmowanych pozycji. Jednocześnie z żołnierzem broniącym bocznej drogi za kościołem wstrzymywali atak patrolu 29 niemieckiej dyw. zmotoryzowanej. Obaj zginęli. 2 października przeszedł tędy oddział dowodzony przez mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala”.

Po utworzeniu Generalnej Guberni władzę przejęła cywilna administracja niemiecka. Wówczas gmina Policzna, razem z całym powiatem kozienickim, została włączona do dystryktu radomskiego. Mieszkająca na terenie gminy ludność żydowska została zamknięta w gettach. Na terenie gminy istniało getto w Garbatce i w majątku hr. Antoniego Przezdzieckiego w Policznie, gdzie stacjonował 60-osobowy oddział SS. Wzrastający terror hitlerowski mobilizował społeczeństwo do walki. Pierwsza organizacja ruchu oporu Polskiej Organizacji Zbrojnej na terenie gm. Policzna powstała w Garbatce już jesienią 1939 r. Do-

wódcą kompanii POZ zorganizowanej na terenie Garbatki, Gródka i Zawady był por. rez. Józef Pietrzak ps. „Bohun”. W lutym 1940 placówka ta weszła w skład Związku Walki Zbrojnej, który dał początek utworzonej w 1942 r. Armii Krajowej. Tam, gdzie przed wojną prężnie działały koła Stronnictwa Ludowego ZMW „Wici” i ZMW „Siew” już od jesieni 1939 r., zaczęto tworzyć komórki konspiracyjnej organizacji ludowej o kryptonimie „Roch”. Z chwilą utworzenia Batalionów Chłopskich większość ludowców opuściła ZWZ. Komendantem kozienickiego obwodu BCh był Bronisław Nowac ps. „Jesion”. Komendantem w gm. Policzna był Władysław Jędra ps. „Jawor”. W marcu 1940 r. por. rez. Zygmunt Rafalski ps. „Sulimczyk” razem z Tadeuszem Soborskim, zarządcą majątku hr. A. Przezdzieckiego i wikarym ks. Julianem Chyżewskim zorganizowali w Policznie i przyległych wsiach placówkę Narodowej Organizacji Wojskowej. Utworzonym wówczas oddziałem NOW dowodził por. Zygmunt Rafalski. 21 czerwca 1941 r. oddział ten został podporządkowany ZWZ, zachowując nadal dotychczasową strukturę organizacji.

W 1944 r. połączone siły AK i BCh stoczyły bitwy – na Grzywacu w Piątkowie (28 marca), pod Molendami (7 kwietnia) i szturm na pałac w Policznie (11 czerwca). Największe akcje pacyfikacyjne na terenie gminy Policzna przeprowadzone zostały w latach 1942–1944.

12 lipca 1942 r. w Garbatce Letnisku, Garbatce Długiej i Gródku aresztowano 973 osoby, z których rozstrzelano na miejscu 63 osoby. W Gródku aresztowano 16 osób. 12 czerwca 1943 r. żandarmi ze Zwolenia aresztowali 36 mieszkańców Policzny. Na miejscu rozstrzelano 28 osób. 19 czerwca 1943 r. żandarmi ze Zwolenia razem z kolonistami z Władysławowa zamordowali 19 mieszkańców wsi Piątków. Ofiary spłonęły w podpalonych zabudowaniach rodziny Dąbrowskich. 5–7 kwietnia 1944 r. w czasie akcji o kryptonimie „Aprill” oddział żandarmerii, policji i Wehrmachtu, wsparte wozami pancernymi i samolotami, otoczyły i przeczesały północno-wschodni rejon Puszczy Kozienickiej. We wsi Molędy otoczyli oddziały partyzanckie AK – BCh „Gryfa” i „Tomasza”, które dopiero po całodziejnej walce zdołały wycofać się z okrażeń. W czasie tej akcji aresztowano 357 Polaków. W Wielki Piątek 7 kwietnia w publicznej egzekucji w Zwoleniu rozstrzelano 25 z tej grupy, 332 osoby wywieziono do Radomia, a stamtąd do obozu Gross-Rosen. 21 czerwca 1944 r. Niemcy spacyfikowali wioski z pogranicza gmin Zwoleń, Policzna i Suskowola. Najbardziej ucierpiała wieś Antoniówka, którą obrabowano i spalono. Z 36 zagród, istniejących w tej wsi, ocalały trzy. Ponadto spalono także jedną zagrodę we wsi Patków i zamordowano tam 6-osobową rodzinę. W wyniku tej pacyfikacji zamordowano około 30 osób, a 422 mężczyzn aresztowano.

Powojenne przemiany. 14 stycznia 1945 r. od strony Puław, razem z czołgami armii radzieckiej i artylerią Kościuszkowców, przyszło do gminy Policzna wyzwolenie spod okupacji niemieckiej. Razem z oddziałami wyzwolęnczymi wkroczyła na teren gminy władza ludowa. Służby bezpieczeństwa wspólne z NKWD szczególnie zwalczały działaczy AK i NSZ, wielu działaczy ruchu oporu pozostało w konspiracji. Na terenie powiatu kozienickiego aktywnie działało antykomunistyczne podziemie kierowane przez konspiracyjną organizację Wolność i Niezawisłość. Często dochodziło do walk bratobójczych. Aresztowania

i przesłuchania w Urzędzie Bezpieczeństwa w Kozienicach zazwyczaj kończyły się długoletnim więzieniem lub wyrokami śmierci. Począwszy od lutego 1945 r. z terenu tej gminy aresztowano m.in. Ludwika Kuca z Czarnolasu; Józefa Amanowicza, Bronisława Lenarczyka, Jana Wójcickiego i Stanisława Strzeleckiego z Policzny; Jana Rybańca z Ługowej Woli. Ludwik Kuc został zamordowany, pozostali skazani na karę więzienia.

Pod względem administracyjnym do 1954 r. gmina Policzna istniała w tych samych granicach jak przed wojną i administracyjnie należała do powiatu kozienickiego. Wójtami gminy w latach 1945–1954 byli Władysław Hareża i Mieczysław Bogusławski. 1 stycznia 1949 r. utworzono w Policznie Państwowe Gospodarstwo Rolne. W 1989 r. PGR został przekazany ZRHP „Igloopol” w Straszęcinie. W pałacu w Policznie w latach 1946–1981 mieściła się szkoła podstawowa, a następnie Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Część pomieszczeń pałacowych przeznaczono na mieszkania dla pracowników PGR, milicji i nauczycieli. Przez pewien czas miały tu swoje siedziby: Świetlica PGR, Wiejskie Kino i Ośrodek Zdrowia (w oficynie).

W 1997 r. pałac odkupili od Skarbu Państwa spadkobiercy hr. A. Przedzickiego. Od 2001 r. właścicielami pałacu są Janusz i Jacek Odrowąż-Pieniążkowie. Czarnolas od 1961 r. jest siedzibą Muzeum Jana Kochanowskiego.

Jednym z najważniejszych osiągnięć gminy była elektryfikacja wsi zakończona do końca lat sześćdziesiątych. W 1954 r. wprowadzono nowy podział administracyjny kraju. Zlikwidowano gminy, a na ich miejsce powstały gromady podporządkowane powiatom. 11 sierpnia 1954 r. utworzono powiat zwoleński, do którego przyłączono gromady z siedzibą w Policznie, Gródku, Czarnolesie i Paciorkowej Woli.

1 stycznia 1973 r. ponownie powstała gmina Policzna, jednak już w innych granicach. W skład gminy weszły 33 wsie tworzące sołectwa: Aleksandrówka, Andrzejówka, Antoniówka-Franków, Biały Ług, Bierdzież, Czarnolas-Czarnolas Kolonia, Chechły, Dąbrowa Las, Florianów – Kolonia Chechelska, Gródek, Jadwinów, Jabłonów, Ługowa Wola, Łuczynów, Patków, Piątków, Policzna, Stanisławów, Świetlikowa Wola, Teodorów-Helenów, Wilczowola, Wygoda-Kuszlów, Wojciechówka-Annów, Władysławów, Wólka Policka, Nowa Zawada, Zawada Stara, Gródek. Do 1989 r. naczelnikami gminy byli Marian Śmietanka, Tadeusz Wójcik, Henryk Kalinowski, Stanisław Pająk.

W Gminie samorządowej. Gmina Policzna od 1 stycznia 1999 r. należy do województwa mazowieckiego. Położona jest we wschodniej części podregionu radomskiego.

W pierwszych wyborach XXI wieku, 27 X 2002 r. mandaty radnych otrzymali: Andrzej Baran, Marta Borkowska, Marek Czapla, Sławomir Drachal, Jarosław Filipiak, Czesław Gajda, Alfreda Kaca, Henryk Kutyla, Krystyna Marszałek, Zenon Mazur, Grzegorz Orłowski i Jarosław Zawadzki. W latach 1990–2002 przewodniczącymi Rady Gminy byli: lek. wet. Marian Jankowski 1990–1994, mgr inż. Zenon Mazur 1994–1998, Adam Ociesa 1998–2002, Waldemar Łukaszk 2002–2003, mgr inż. Zenon Mazur – 2003 do chwili obecnej.

Wójtami byli inż. Kazimierz Kosonowski 1990–1998, mgr Stanisław Pająk od 1998 r. do chwili obecnej.

Zastępcy wójta: Jerzy Włodarczyk 1994–1998, mgr Maria Adamiec 1998–1999, Grażyna Kusio 1999–2002. Sekretarze gminy: Janina Klonowska 1973–1991, mgr inż. Stanisława Adamska 1991–2002, inż. Teresa Marszałek od 2002 r.

*Wójt gminy Policzna
Stanisław Pająk*

– do chwili obecnej. W Radzie Powiatu Zwoleńskiego gminę Policzna reprezentowali Maria Adamiec z Wojciechówki 2002 r. – do chwili obecnej, Stanisław Bartosiewicz z Czarnolasu 2002 r. – do chwili obecnej, Jan Chołuj z Policzny 1999–2002, do chwili obecnej, Edward Wolszczak z Czarnolasu 1999–2002.

Działają tu koła terenowe SLD i PSL. Komitet Gminny PSL istnieje w gminie Policzna od 1990 r. Funkcję prezesów KG PSL pełnili: Stefan Wróbel (1990–1998), Jerzy Włodarczyk (od 1998 r.). Obecnie funkcję tę pełni Stanisława Baran z Czarnolasu. W latach 1990–1999 na terenie gminy działały 2 Koła SdRP – w Jadwinowie (przew. Henryk Hołuj) i w Bierdzieży (przew. Andrzej Jaworski). Od 1999 r. są to Koła SLD. W 2001 roku powstało Koło SLD w Policznie (przew. Stanisław Kwaśnik). W 2001 roku utworzona została Rada Gminna SLD w Policznie. Przewodniczącym RG SLD jest Andrzej Jaworski z Bierdzieży. W 1998 r. dużo zwolenników zyskała Akcja Wyborcza „Solidarność”. W gminie popularność zdobywa również „Samoobrona”, której przedstawiciel Tadeusz Głowacki w wyborach 27 X 2002 r. uzyskał mandat radnego powiatu.

Ludność gminy Policzna. Ludność gminy Policzna w 2000 r. liczyła 6359 osób. Gęstość zaludnienia w gminie na 1 km² wynosiła 57 osób, na 100 ha użytków rolnych 67 osób. Według danych WUS (1999 r.) gmina Policzna w XXI wiek weszła z 3380 osobami w wieku produkcyjnym, co stanowi 53,2% ogółu jej mieszkańców. Ludność w wieku poprodukcyjnym liczyła 20,8% – 1313 osób. Dzieci i młodzieży do 18 roku życia było 26% – 1651 osób. Ludność ta zamieszkuje 33 miejscowości, które tworzą 27 sołectw. Wśród nich wyróżnia się miejscowość Policzna z uwagi na korzystne położenie wzdłuż drogi krajowej nr 79 oraz Czarnolas, w którym jest Muzeum Jana Kochanowskiego.

Mieszkańcy gminy to przede wszystkim rolnicy. Z pracy w rolnictwie utrzymuje się 72% – 2800 mieszkańców wieku produkcyjnym, łącznie z młodzieżą uczącą się (350 osób) pochodzącą z tych rodzin. Na terenie gminy istnieje 1421 gospodarstw. Z tego 48,7% stanowią gospodarstwa nie przekraczające 5 ha, 36,1% o powierzchni 5–10 hektarów i 15,2% powyżej 10 ha – w tym jedno z powierzchnią powyżej 20 ha. Powyżej 200 ha ziemi posiada 25 gospodarstw (4 w Gródku Czarnolesie, 3 w Zawadzie Starej i Władysławowie, 2 w Jabłonowie i Piątkowie i po jednym w Białym Ługu, Chechłach, Florianowie, Jadwinowie, Policznie, Świetlikowej Woli i Teodorowie). Średnia powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych w gminie wynosi 7,5 ha, w tym użytków rolnych 6,8 ha.

Liczba bezrobotnych w gminie Policzna w 2003 r. wynosiła 520 osób (w tym 241 kobiet), co stanowi 16%

Wjazd do Policzny od strony Zwolenia

ogółu jej mieszkańców. Prawo do zasiłku posiadają tylko 52 osoby. W poszukiwaniu pracy wielu mieszkańców opuściło teren gminy.

W 2003 r. gmina liczyła już tylko 6240 mieszkańców. W latach 90. znacząco zmniejszyła się w gminie liczba pracujących poza rolnictwem. W 1994 r. zatrudnionych na terenie gminy w gospodarce (bez rolnictwa indywidualnego) było 475 osób, a w 1999 r. pracowało już tylko 337 osób.

W 1990 r. zarejestrowanych było podmiotów gospodarczych w systemie Regon było 13, a w 2000 r. już 232. Wśród zarejestrowanej działalności przeważa działalność handlowa – prawie 30%, transport – blisko 20%, działalność produkcyjna – 10% i budownictwo – około 10%. Według danych za 2003 r. w przestrzennym rozmieszczeniu pozarolniczej działalności dominują miejscowości Policzna (67) i Czarnolas (41).

Podstawowym filarem gospodarki gminy jest i pozostanie **rolnictwo**. Z ogólnej powierzchni gminy (11325 ha) użytki rolne stanowią 85% – 9500 ha. Grunty orne zajmują 91,6% – 8700 ha, łąki i pastwiska trwałe 6% – 575 ha i sady 2,4% – 225 ha. Ponad 60% w użytkach rolnych stanowią gleby o wysokiej i dobrej przydatności do produkcji rolniczej (kl. I–II – 13%, kl. IV – 49%). Największy areał bardzo korzystnych gleb do produkcji rolnej (głównie III klasy) występuje w rejonie wsi Policzna, Stanisławów, Świetlikowa Wola (Parcela), Gródek i Zawada Stara. Gleby korzystne i średniokorzystne (klasy IV, rzadziej V) występują w rejonie Policzny, Świetlikowej Woli, Gródka, Zawady Nowej, Czarnolasu, Wygody, Jabłonowa, Władysławowa i Łuczynowa. Ziemie kl. V–VI stanowią 38% użytków rolnych. W większości są to gleby mało przydatne do produkcji rolnej.

W 1999 roku w gminie było 1854 mieszkań posiadających łącznie 5723 izby. W latach 1990–1999 wybudowano 72 domy mające łącznie 417 izb. Uzupełnienie stanowi zabudowa jednorodzinna w miejscowości gminnej Policzna i w Czarnolesie oraz w innych większych sołectwach, a także trzy bloki mieszkalne i małe wielorodzinne domy w Policznie (około 60 mieszkań).

Atuty przyrodniczo-krajobrazowe. Obszar gminy Policzna położony jest w 70% na terenach wysoczyzny plejstocenijskiej, wznoszącej się 150–170 m n.p.m., gdzie poziom wód gruntowych występuje w przewadze poniżej 4 m od powierzchni gruntów. Ponad 34% gleb na terenie gminy charakteryzuje się niedoborem wody. Mimo to gmina posiada korzystne ukształtowanie terenów do produkcji rolnej. Przez teren gminy przepływają ciekły wodne i małe rzeczki o łącznej długości 7,4 km. Około 70% powierzchni gminy Policzna położona jest w dorzeczu rzeki Zagożdżonki.

Do jej dorzecza należą rzeki Policzanka (Struga Policka, Potok Gródecki) i Zwolenka, mająca swój początek w rejonie wsi Teodorów i Chechły. Południowo-zachodnia i południowo-środkowa część gminy znajduje się w dorzeczu rzeki Zwolenki, a południowo-wschodnia w dorzeczu rzeki Plewki, która we wsi Jabłonów ma swoje źródła. Oprócz naturalnych cieków wodnych w obszarze gminy występuje 16 zbiorników małej retencji o łącznej powierzchni 36,53 ha. Znajdują się one w Policznie, Gródku, Bierdzieży, Czarnolesie, Wygodzie, Władysławowie, Ługowej Woli, Stanisławowie. Największe zbiorniki (kompleksy stawów) wykorzystane są do hodowli ryb.

W gminie Policzna występują złoża surowców mineralnych. Złoża kruszyw naturalnych (piasku i żwiru) występują w: Gródku, Bierdzieży, Patkowie i Andrzejówce. Udokumentowane zostało tylko złożo piasku w Bierdzieży o powierzchni 5500 m², z którego wydobywa się rocznie 10 tys. m³ piasku. Ponadto na tym terenie występują torfy. Złożo „Antoniówka” – na powierzchni 131 ha występują zasoby 439 tys. m³ torfu, a powierzchnia wyrobiska wynosi 91 ha. Surowiec jest przydatny do celów opałowych. Złożo „Bąkowiec–Czarnolas” o zasobach 65 tys. m³. W Policznie występują również na dużej głębokości niewielkie złoża ropy naftowej.

Lasy zajmują one 9,5% – 1090 ha powierzchni gminy Policzna. Udział lasów państwowych wynosi 13,6% – 148 ha. Największe powierzchnie leśne usytuowane są we wsiach: Czarnolas (157,79 ha), Patków (141 ha), Jabłonów (76,85), Gródek (76,41 ha), Policzna (72,42 ha) i Antoniówka (68,62 ha). Najmniejszy areal lasów (mniej niż 4 ha) znajduje się w Łuczynowie, Stanisławowie i Wólce Polickiej. Na północ od Czarnolasu znajduje się kompleks leśny „Bierdzież”. Wchodzi on w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Puszczy Kozienickiej”. W otulinie puszczy znajduje się rezerwat przyrody „Okólny Ług”, położony na terenie wsi Antonówka i Patków oraz użytek ekologiczny „Patków” – śródleśny staw z cennymi gatunkami roślin i płazów. Otulina stanowi element krajowej sieci ekologicznej. Jest to obszar o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Ponadto na terenie gminy znajdują się dwa zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – „Policzanka” – fragment Strugi Polickiej pomiędzy Gródkiem a Garbatką Zbyczyn w gminie Garbatka Letnisko oraz „Wygoda” – dolina niewielkiego ciek (beziemienny dopływ Zwolenki).

Zabytkowe parki: **park pałacowy w Policznie** (4,05 ha), założony w połowie XVIII w. i **park dworski w Czarnolesie** (9,96 ha), założony na początku XX w. Wśród drzew rosnących w tych parkach 12 zaliczonych jest do pomników przyrody ożywionej. Pojedyncze pomniki przyrody ożywionej (dęby szypułkowe, lipy drobno-

Struga policka

Gródek – staw

listne, wiązy szypułkowe, klony zwyczajne) – łącznie 15 sztuk znajdują we wsiach: Policzna, Wólka Policka, Gródek, Nowa Zawada, Piątków, Czarnolas, Teodorów, Władysławów, Łuczynów, Antoniówka.

Nowym elementem na obszarze gminy Policzna jest budownictwo lotniskowe. Występuje ono we wsiach: Antoniówka, Policzna, Gródek, Zawada Stara, Nowa Zawada, Piątków, Czarnolas, Wygoda, Helenów.

Rozwój gospodarczy. Obszar gminy jest dobrze skomunikowany z zewnętrznym otoczeniem poprzez drogi krajowe nr 79 i 12. Wewnętrzny układ drogowy gminy oparty na sieci dróg powiatowych (8 odcinków o łącznej długości 46,74 km z utwardzoną nawierzchnią) i gminnych (o łącznej długości 107 km) jest wystarczający i dobrze rozwinięty. Zapewnia niezbędne połączenia wewnętrzne i z sąsiednimi gminami. Przez teren gminy przebiegają linie komunikacji autobusowej relacji Kozienice – Zwoleń, Radom – Gniewoszów, Warszawa – Tarnobrzeg, Zwoleń – Pionki. W gminie Policzna zarejestrowane jest 2002 samochody osobowe, 203 transportowe, 82 transportowo-osobowe i 497 ciągników rolniczych.

„Telekomunikacja Polska S.A.” – 1992 r. włączono teren gminy w relacje kabli światłowodowych Kozienice–Policzna–Zwoleń–Lipsko. W 1996 r. zmieniono ręczne centrale telefoniczne w Policznie i Czarnolesie na automatyczne. Stworzone zostały również warunki do modułowego zwiększenia pojemności tych central.

W 2001 r. w gminie było 866 abonentów telekomunikacji stacjonarnej. W Policznie, Wilczowoli, Gródku, Czarnolesie i Wygodzie zostały zainstalowane aparaty automatyczne.

Linie energetyczne przesyłowe i niskiego napięcia z 98 stacjami transformatorowymi zapewniają dostawę energii o wymaganych parametrach do wszystkich miejscowości w gminie. Istnieją wystarczające rezerwy mocy. W całej gminie w 2004 r. zainstalowano energooszczędne oświetlenie ulic.

Zaopatrzenie w ciepło – ponad 90% gospodarstw w gminie posiada indywidualne źródła ciepła (piece, piece c.o.), oparte na paliwie węglowym. W 1991 r. przez teren gminy Policzna poprowadzony został gazociąg średniego ciśnienia o średnicy 200 mm i 150 mm w korytarzu drogi krajowej nr 79 z odgałęzieniem do Czarnolasu (1994 r.) poniżej 100 mm. W gaz przewodowy zostały wyposażone dwie największe miejscowości gminy – Policzna i Czarnolas oraz Wilczowola, Wojciechówka, Andrzejówka, Stanisławów, Świetlikowa Wola. Istnieją duże możliwości dalszego rozszerzania zasilania i uzbrojenia w gaz przewodowy.

W 1996 r. przeprowadzono modernizację kotłowni węglowych na gazowe w Urzędzie Gminy i Ośrodku Zdrowia w Policznie, remizie OSP w Policznie oraz w szkołach w Policznie, Wilczowoli i Czarnolesie. W następnych latach zlikwidowano kotłownie węglowe w Banku Spółdzielczym i Agrowetce w Policznie oraz w Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie. Większość mieszkań w gminie podłączonych jest do sieci wodociągów zbiorowych, opartych na studniach głębinowych, które czerpią dobrej jakości wodę ze złóż podziemnych, wymagających tylko prostego uzdatniania ze względu na zawartość żelaza. Długość czynnej sieci rozdzielczej, bez przyłączy, do września 2005 r. w obszarze gminy wynosiła łącznie 128,79 km. Stacja wodociągowa „Policzna” zaopatruje w wodę 27 miejscowości, a „Czarnolas” 6. Cztery mieszkania w Teodorowie podłączone są do sieci wodociągowej Puławy.

Na obszarze gminy system unieszkodliwiania i odprowadzania ścieków stanowią: oddana do użytku w 1998 r. komunalna oczyszczalnia ścieków w Policznie o przepustowości dobowej 180 m³/d, sieć kanalizacyjna o długości 13,3 km w miejscowości Policzna i Wilczowola z podłączonymi 183 mieszkaniami, biologiczna oczyszczalnia ścieków dla Domu Pomocy Społecznej w Gródku (Biocleare i pole rozsączkowe), bezodpływowe zbiorniki przyzagrodowe (szamba). Do oczyszczalni, na punkt zlewny, dowożone są ścieki ze wszystkich miejscowości gminy. Gospodarka odpadami prowadzona jest poprzez zbiórkę śmieci w kontenerach. Zlokalizowane one są we wszystkich miejscowościach w ilościach dostosowanych do potrzeb. Stąd wywożone są na składowisko odpadów komunalnych w Garbatce Zbyszyn w gminie Garbatka Letnisko. Składowisko wybudowano w 1993 r. z funduszy obu gmin. Czas jego eksploatacji szacuje się na 40 lat.

Począwszy od 1990 r. Samorząd i Zarząd Gminy za pierwszoplanowe inwestycje dla gminy Policzna uznał inwestycje proekologiczne i zaopatrzenie mieszkańców w zdrową wodę. Równocześnie realizowane były inwestycje mające na celu poprawę infrastruktury społecznej gminy: oddany do użytku w 1993 r. nowy, wielofunkcyjny budynek Urzędu Gminy, w którym mają swoje siedziby służby gminne, Urząd Stanu Cywilnego, Ośrodek Pomocy Społecznej, Urząd Pocztowy i Telekomunikacyjny; rozbudowa szkoły w

Chechłach (1997 r.); nowa sala gimnastyczna razem z zapleczem i dodatkowymi salami lekcyjnymi w Czarnolesie (1998 r.); modernizacja szkół w Policznie i Czarnolesie (2001 r.); nowy budynek dla Publicznego Gimnazjum w Policznie (do 2003 r.); poszerzenie drogi z Policzny do Świetlikowej Woli; oświetlenie ulic we wszystkich miejscowościach

Budynek szkoły w Chechłach

w gminie; położenie asfaltowej nawierzchni na ulicy Bł. Sykulskiego w Policznie i w Czarnolesie na odcinku od skrzyżowania do Muzeum Jana Kochanowskiego; ułożenie chodnika w Czarnolesie (od szkoły do muzeum) i w Policznie wzdłuż ulicy S. Żeromskiego i J. Kochanowskiego; nowy budynek świetlicy w Jadwinowie (1994 r.); wybudowanie boiska do piłki nożnej w Policznie (1991 r.) dla klubu A-klasowej drużyny „Gryf”; wybudowanie boiska sportowego w Patkowie; wybudowanie kortu tenisowego w Policznie (2001 r.).

W ramach współpracy z instytucjami pozarządowymi gmina Policzna otrzymała od Stowarzyszenia Oświatowego „Sycyna” 9 komputerów. Zainstalowano je w pięciu miejscowościach (Czarnolas, Florianów, Gródek, Paciorkowa Wola, Policzna). W 1991 r. ze składek wiernych, staraniem proboszcza ks. Jerzego Rybusińskiego, został przebudowany kościół w Wygodzie i wybudowany w Czarnolesie.

Instytucje i obiekty usługowe użyteczności publicznej. W gminie Policzna są Urząd Gminny z Urzędem Stanu Cywilnego i Gminy Ośrodek Pomocy Społecznej; Rewir Dzielnicy Policji w Policznie; Urząd Pocztowy w Policznie i podlegała mu Agencja Poczтовая w Czarnolesie; Bank Spółdzielczy w Policznie – od 1998 r. Oddziału Banku Spółdzielczego w Zwoleniu; organizacje OSP i remizy strażackie w Policznie, Czarnolesie, Świetlikowej Woli, Gródku, Zawadzie Starej i Władysławowie; placówki podstawowej opieki zdrowotnej i socjalnej – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Policznie (od 1999 r.), któremu podlegają gminny Ośrodek Zdrowia w Policznie i Wiejski Ośrodek Zdrowia w Czarnolesie; indywidualna praktyka lekarska w Policznie i Czarnolesie; niepubliczne placówki w zakresie stomatologii w Policznie i Czarnolesie, usługi w zakresie medycyny ogólnej w Wilczowoli; prywatna apteka w Policznie; placówki opieki socjalnej; Dom Pomocy społecznej (64 miejsc) dla psychicznie i przewlekle chorych w Gródku; opieka weterynaryjna – opiekę weterynaryjną zapewniają lek. wet. Czesław Zdrzałik i lek. wet. Marian Jankowski prowadząc prywatne Lecznice Zwierząt w Policznie; placówki oświatowo-wychowawcze – na terenie gminy istnieją 6-klasowe Publiczne Szkoły Podstawowe w Policznie, Wilczowoli i Czarnolesie, a do 2004 r. w Chechłach. We wszystkich prowadzone są klasy zerowe przygotowujące dzieci do nauki w szkole.

W gminie działają dwa samorządowe przedszkola. Połączone są ze szkołami, tworząc Zespoły Szkolno-Przedszkolne w Policznie i Czarnolesie.

W 1999 r. utworzone zostało Publiczne Gimnazjum w Policznie. Przy gimnazjum istnieje Eksternistyczne Liceum Ogólnokształcące. Gimnazjum organizuje również kursy komputerowe dla środowiska; placówki kulturalne – Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie,

Bank Spółdzielczy w Policznie

Gminny Ośrodek Zdrowia w Policznie

Biblioteka Gminna w Policznie i jej filie w Czarnolesie i Zawadzie Starej o łącznej ilości księgozbiorów 27 200 egzemplarzy; Świetlica Gminna w Policznie, Świetlice w Jadwinowie, Gródku i Florianowie; obiekty kultury religijnej – Kościoły parafialne w Policznie, Gródku, Wygodzie, Kościół filialny w Czarnolesie, Kapliczki pw. św. Jana Nepomucena w Policznie, Gródku, Świetlikowej Woli, liczne figury i krzyże przydrożne, Zbór Kościoła Ewangelicznych Chryścjan w Piątkowie; placówki kultury fizycznej – boiska sportowe ogólnodostępne, wielofunkcyjne przy obiektach szkolnych w Policznie, Wilczowoli,

Publiczna Szkoła Podstawowa w Wilczowoli

Czarnolesie i Chechłach, kort tenisowy w Policznie, boisko sportowe w Patkowie i Policznie.

Walory turystyczne. Dziedzictwo kulturowe obszaru gminy Policzna tworzą: kościół parafialny pw. św. Trójcy wzniesiony w 1595 r. oraz dzwonnica w Gródku, Zespół dworski (dwór, kaplica, park) wzniesiony w latach 1826–1870 w Czarnolesie, zespół pałacowo-parkowy wzniesiony w latach 1884–1886 w Policznie, kościół parafialny pw. św. Stefana wzniesiony w latach 1889–1894 w Policznie, Gorzelnia – budynek murowany z końca XIX w. w Policznie; cmentarze zabytkowe: parafialny stary i nowy w Policznie, parafialny w Gródku, wojenny z okresu I wojny światowej w Policznie, choleryczny w Policznie; miejsca Pamięci Narodowej: Policzna – Pomnik Pamięci Narodowej poświęcony ofiarom faszyzmu, miejsce rozstrzelania mieszkańców Policzny 12.06.1943 r., pomnik poświęcony Żołnierzom Batalionów Chłopskich, walczących w czasie II woj. św. z okupantem niemieckim na terenie powiatu Zwolenieńskiego i Kozienickiego, tablica na murze pałacu Przeddzieckich, upamiętniająca atak połączonych oddziałów AK i BCh na Niemców 11.06.1943 r., tablica na filarze bramy kościoła poświęcona żołnierzom polskim z parafii polickiej, którzy zginęli w wojnie w latach 1918–1920; cmentarz parafialny w Policznie (nowy) – mogiły polskich żołnierzy (Grób Nieznanego Żołnierza), którzy bohatercko zginęli w Policznie 10.09.1939 r.; zbiorowa mogiła rozstrzelanych mieszkańców Policzny w dniu 12.06.1943 roku, mogiła pułkownika wojsk polskich Alojzego Czołczyńskiego, uczestnika wojen napoleońskich i powstania listopadowego; mogiła Kazimierza Czerneckiego, oficera wojsk polskich w 1864 r., grobowiec Wandy i Stanisław Targowskich, zasłużonych działaczy społecznych i oświatowych w gminie Policzna.

Szlak PTTK żółty ma długość 20 km i przebiega przez Czarnolas – Policzną – Suchą – Linów – Nadleśnictwo Zwoleń. Szlak ten zapoznaje z Otuliną Puszczy Kozienickiej, zabytkami Policzny i Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie. Najdłuższy jest **szlak niebieski** (Czarnolas – Gródek – Garbatka Letnisko – docelowo Ryczywól) o długości 52 km. Podążając nim w obszarze gm. Policzna, można zwiedzić Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie i zabytkowy kościół w Gród-

ku. Natomiast malowniczy i interesujący **szlak zielony** o długości 15,5 km biegnie przez miejscowości: Policzna – Patków – Kozie Ługi – Laski – Pionki. Odslania on otulinę Puszczy Kozienickiej i miejsca walki Legionów Józefa Piłsudskiego w 1914 r. oraz zabytki Policzny. Szlak pieszy nieoznakowany: Zwoleń – Paciorkowa Wola – Czarnolas – Sarnów – docelowo stacja PKP Zajezierze – dł. 32,5 km.

Do Czarnolasu prowadzą wszystkie szlaki turystyczne – piesze, kolarskie i motorowe. Rocznie Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie odwiedza ponad 30 000 turystów. Daje to władzom samorządowym i mieszkańcom szanse na ożywienie życia gospodarczego i społecznego gminy poprzez promowanie walorów turystyczno-wypoczynkowych tego obszaru. W związku z tym istnieje konieczność wyznaczania w obszarze gminy terenów turystyczno-wypoczynkowych, które mogłyby być zagospodarowane jako pola biwakowe i służyć organizacji zielonych szkół. Dla turystów indywidualnych podróżujących na trasie Warszawa–Policzna–Czarnolas–Puławy czy Radom–Zwoleń–Policzna–Czarnolas–Puławy wskazane jest zapewnienie dobrze zorganizowanej bazy noclegowej i gastronomicznej (zajazdy, motele) w obszarze gminy.

Agroturystyka i baza turystyczno-wypoczynkowa to alternatywa i szansa dla rolniczej gminy Policzna, którą należy wzbogacić o produkcję „żywności ekologicznej”. Gmina Policzna, u progu XXI w., powinna sięgać do tradycji, kiedy to miejscowość Policzna dzięki właścicielom majątku hr. hr. Konstantemu i Stefanowi Przezdzieckim i ich administratorowi Stanisławowi Targowskiemu już przed pierwszą wojną światową była pierwszą wsią letniskową na tym terenie.

Miejscowości gminy Policzna: Aleksandrówka – wieś powstała w 1907 roku na gruntach folwarku, który należał do Aleksandry z Krassowskich. Mieszkańców około 70, sołtysem jest Danuta Hołuj.

Andrzejówka – w XIX wieku we wsi istniała huta szkła, obecnie wieś liczy 100 mieszkańców, sołtysem jest Mirosława Sulima.

Annów – kolonia założona w latach 70. XIX wieku, pierwszymi mieszkańcami byli osadnicy należący do parafii ewangelickiej w Radomiu. Obecnie wieś liczy 76 mieszkańców, sołtysem jest Henryk Sadura.

Antoniówka – możliwe, że nazwę otrzymała po Antonim Pieniążku, jednym ze spadkobierców dziedzica dóbr polickich Malachiasza Boguckiego. 21 czerwca 1944 roku wieś została spacyfikowana i spalona przez Niemców. Z 36 zagród ocalało tylko 3. Wieś leży w pobliżu rezerwatu „Okólny Ług”. Mieszkańców około 100.

Biały Ług – nazwa pochodzi od mokradel, pojawia się w księgach parafialnych w XVII wieku. Mieszkańców 121, sołtysem jest Janusz Wróbel.

Bierdzież – miejscowość istniała już XVI wieku. W 1944 miejscowość została całkowicie zniszczona, z 57 domów pozostało tylko 5. Mieszkańców 163, sołtysem jest Jacek Szewczyk.

Chechły – nazwa pochodzi od bagnistych, podmokłych łąk. Wieś powstała na przełomie XV i XVI wieku. Mieszkańców 109, sołtysem jest Tadeusz Byzdra.

Czarnolas – powstał w XV wieku i był zawsze znaczącą miejscowością w regionie. Obecnie wieś słynie z tego, że w latach 1570–1584 mieszkał tutaj i tworzył poeta Jan Kochanowski. Czarnolas posiada własny kościół, szkołę podstawową,

przedszkole, bibliotekę, remizę OSP i odwiedzane przez tysiące turystów Muzeum Jana Kochanowskiego w zabytkowym dworze i parku.

Mieszkańców jest 367 w Czarnolesie i 164 w Kolonii Czarnoleskiej. Sołtysem jest Roman Wołyński.

Czarnolas – Zespół Szkolno-Przedszkolny

Dąbrowa Las – wieś powstała pod koniec XIX wieku, obecnie liczy 102 mieszkańców, sołtysem jest Apolonia Miękus.

Florianów – wieś powstała w połowie XIX wieku, liczy 110 mieszkańców, sołtysem jest Kazimierz Rusiecki.

Franków – wieś założył na przełomie XVIII i XIX Franciszek Potkański. Położona jest w Puszczy Kozienickiej, w pobliżu rezerwatu „Okólny Ług”. Zamieszkuje ją 114 osób, sołtysem jest Jolanta Borkowska.

Gródek – od 1982 roku pisana jako Grudek. We wsi istnieje średniowieczne grodzisko. Istniała prawdopodobnie już w XI wieku. W latach 1954-1972 Gródek był siedzibą Gminnej Rady Narodowej. Obecnie we wsi jest kościół, dom pomocy społecznej. Mieszkańców 346, sołtysem jest Adam Słyk.

Helenów – kolonia powstała na początku XX wieku, mieszkańców 71.

Jabłonów – nazwa pochodzi od założycieli książąt Jabłonowskich, mieszkańców 219, sołtysem jest Tomasz Sekuła.

Jadwinów – kolonia założona w 1867 roku, nazwę otrzymała od imienia księżnej Jadwigi Jabłonowskiej. Obecnie we wsi jest świetlica, zakład wyrobów z drewna. Mieszkańców 115, sołtysem jest Bogdan Wrochna.

Kuszlów – wieś założona przed 1860 rokiem przez Karola Kuszłę, dziedzica Załaz. Mieszkańców 70.

Łuczynów – wieś leży na gruntach należących kiedyś do Jana Kochanowskiego. Obecnie liczy 105 mieszkańców, a sołtysem jest Tadeusz Krekora.

Ługowa Wola – nazwa pochodzi od ługów, czyli sadzawek. Powstała w połowie XIX wieku. Sołtysem jest Urszula Molęda.

Patków – powstała w drugiej połowie XIX wieku, nazwa pochodzi od nazwiska Patek, w 1870 roku Aniela z Patków Bogucka oddała osadnikom grunty w wieczyste użytkowanie. We wsi stoi pomnik Mariana Mikulskiego „Zygryda” komendanta placówki AK w Zwoleniu, który zginął tu w czerwcu 1944 roku. Na gruntach wsi jest rezerwat przyrody „Okólny Ług” i użytek ekologiczny „Patków”. Mieszkańców 266, sołtysem jest Bożena Mizerska.

Piątków – nazwa pochodzi od pionków, czyli pniaków po wyciętym lesie. We wsi są dwa pomniki upamiętniające wydarzenia z okresu II wojny światowej (bitwę partyzantów i pacyfikację wsi). W 1980 roku swój dom modlitwy wybudowała tutaj parafia Ewangelicznych Chrześcijan. Mieszkańców 177, sołtysem jest Aleksander Kowalczyk.

Policzna – Zespół Placówek Oświatowych

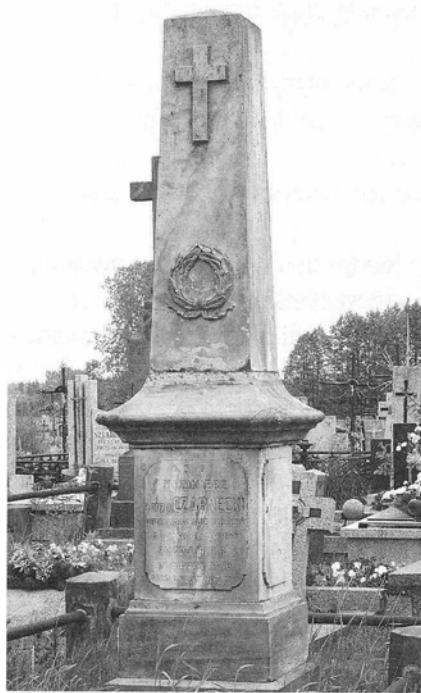
towy, posterunek policji, gimnazjum, szkoła podstawowa, ośrodek zdrowia, biblioteka, OSP, klub sportowy. Mieszkańców 1486, sołtysem jest Kazimierz Kusio.

Stanisławów – kolonię założył w 1907 roku Stanisław Odrowąż-Pieniążek. Mieszkańców około 100, sołtysem jest Marek Czapla.

Świetlikowa Wola – pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z XIV wieku. Wieś ma remizę OSP, mieszkańców 159, sołtysem jest Kazimierz Gozdyra.

Teodorów – wieś została utworzona na początku XX wieku. Mieszkańców 146, sołtysem jest Elżbieta Seredyn.

Wilczowola – wcześniejsza nazwa Wilcza Wola pochodzi od terenu leśnego, po którym grasowały stada wilków. W XVI wieku był tutaj folwark, w XIX wieku huta szkła. We wsi jest szkoła podstawowa i OSP. Mieszkańców 252, sołtysem jest Teresa Jasińska.

*Grób Kazimierza Czarneckiego
na cmentarzu w Policznie*

Policzna – najstarszy dokument potwierdzający istnienie Policzny pochodzi z 1191 roku. Była to największa wieś w dobrach Kochanowskich. Znajduje się tutaj okazały pałac Przezdzieckich i kościół z XIX wieku. Obecnie miejscowość jest siedzibą władz gminy, funkcjonują tu urząd pocztowy,

Władysławów – nazwa pochodzi od księcia Władysława Jabłonowskiego, we wsi jest OSP, mieszkańców 262, sołtysem jest Zygmunt Baran.

Wojciechówka – wieś założył w 1872 roku piwowar Wojciech Bartkiewicz. Obecnie mieszka tutaj 31 osób.

Wólka Policka – W XVI wieku były tutaj tartak, młyny i kuźnia. Wieś liczy 171 mieszkańców, sołtysem jest Henryk Sekuła.

Wygoda – nazwa pochodzi od istniejącej tu niegdyś karczmy dla podróżnych. Pojawia się w spisach w XVI wieku. W styczniu 1945 mieszkańcy wsi zostali wysiedleni, a domy rozebrane do wzmocnienia bunkrów wojsk niemieckich. W 1957 roku powstała tutaj parafia, a w 1990 roku stanął murowany kościół. Mieszkańców 109, sołtysem jest Marian Adamiec.

Nowa Zawada – wieś powstała około 1880 roku, zniszczona w czasie I wojny światowej. Mieszkańców 130, sołtysem jest Małgorzata Banaś.

Zawada Stara – nazwa wsi pochodzi z czasów pierwszych Piastów, po istniejących tutaj obiektach wojskowo-obronnych przeciw najazdom Jadźwinów, Litwinów, Tatarów. Później należała do rodów Śliszów, Kochanowskich, Gniewoszków. Mieszkańców 328, sołtysem jest Sławomir Podsiadły.

Z Policzny i dla Policzny: Jan Kochanowski, Alojzy Gonzaga Benon Czolczyński h. Łódzia, Maria z Tyzenhauzów hr. Przędziecka, Konstanty hr. Przędziecki, Stefan Żeromski, Jan Stępień, Józef Morton, hr. Stefan Przędziecki, Stanisław Jagiełło, Kazimierz Myśliński, błogosławiony ks. Kazimierz Tomasz Sykulski, Jan Jaworski, podpułkownik WP Józef Pawlak ps. „Brzoza”, Bronisław Nowac ps. „Jesion”, podpułkownik WP Władysław Molenda ps. „Grab”, Podpułkownik WP Zygmunt Rafalski ps. „Sulimczyk”, Zenobia Gregorczyk, Janusz Odrowąż-Pieniążek, Izabella z Romanowskich Odrowąż-Pieniążek, O. Niward Stanisław Karsznia, R. Pogorzelska-Wojtaszek, Kazimierz Furga, Witold Adamiec, Zbigniew Strzelecki, Andrzej Mamcarz, Stanisław Gogacz, Alojzy Przerwa, Bogdan Opalka, Jarosław Kowalski, Monika Mazur.

Przyłęk

Kalendarium

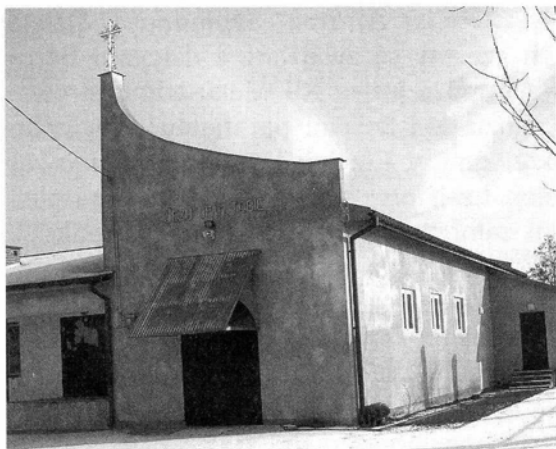
- XII wiek – pierwsze wzmianki o miejscowościach Grabów i Mszadla, leżących na szlaku królewskim Radom – Zwoleń – Kazimierz – Lublin do Rusi;
- 1422 – budowa mostu w Mszadli przez właściciela Serokomli (Janowca) Mikołaja Zakliki;
- 1491 – miejscowości Przyłęk, Mszadla, Łągów przechodzą w posiadanie Firlejów;
- 1537 – Przyłęk i Babin wchodzi w skład dóbr „klucza janowieckiego”; Firlejów;
- 1577 – Przyłęk dzierżawi Jan Kochanowski z Czarnolasu;
- 1674 – pojawia się miejscowość Okrężnica;
- 1810 – gmina Przyłęk wchodzi w skład nowo utworzonego powiatu kozienickiego;
- 1862 – Florian i Teofila Pieniżkowie rozpoczynają budowę murowanego kościoła w Łagowie;
- 1867–1868 – przebudowa prezbiterium zakrystii, skarbcza i kruchty kościoła w Łagowie;
- 1870 – Ojciec Święty Pius IX nadaje kościołowi w Łagowie odpust zupełny na św. Floriana;
- 1897 – oddanie do użytku kaplicy pod wezwaniem św. Zofii w Grabowie nad Wisłą;
- 1897 – uroczyste wprowadzenie obrazu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, poświęconego przez Ojca Świętego Leona XIII;
- 1918 – założenie Kółka Rolniczego w Wólce Zamojskiej;
- 1919 – utworzona zostaje przez ks. biskupa Mariana Józefa Bryksa parafia w Łagowie;
- 1924 – założona zostaje Straż Ogniowa w Zamościu Starym;
- 1925 – założona zostaje Straż Ogniowa w Łagowie;
- 1925 – w stawie w miejscowości Rudki tonie 14 uczennic oraz nauczyciel ze Szkoły Powszechnej w Andrzejowie;
- 1926 – utworzenie parafii w w Przyłęku i budowa kościoła;
- 1931–1935 – budowa szkoły w Mszadli Nowej przez Społeczny Komitet Budowy Szkoły;
- 1935 – oddanie do użytku szkoły w Mszadli Nowej ;
- 1939–1945 – walki zbrojne i działalność polskich struktur podziemnych w okresie okupacji niemieckiej;
- 1945 – wyzwolenie gminy przez wojska radzieckie oraz I dywizję WP im. T. Kościuszki;
- 1945 – powstaje Urząd Gminy w Mszadli Starej;
- 1946 – przeniesienie Urzędu Gminy do Mszadli Nowej, a następnie do Janowca;
- 1954 – gmina Przyłęk wchodzi w skład nowo utworzonego powiatu zwoleńskiego;
- 1955 – powstają Gromadzkie Rady Narodowe w Rudkach, Ławeczku Nowym, Łagowie, Grabowie nad Wisłą, Babinie;
- 1959 – doprowadzona zostaje energia elektryczna na teren gminy;
- 1973 – utworzenie gminy Przyłęk;
- 1980 – nadanie Orderu Krzyża Grunwaldu II klasy za działalność podczas II wojny światowej dla wsi Mszadla Nowa;
- 1986 – ukończenie budowy i poświęcenie nowego kościoła parafialnego w Przyłęku przez ks. biskupa Edwarda Materskiego;
- 1997 – nadanie Publicznej Szkole Podstawowej w Grabowie nad Wisłą imienia Haliny Boguchwały Mirosławskiej;
- 1998 – nadanie Publicznej Szkole Podstawowej w Łaguszowie imienia ppłk. AK Józefa Pawlaka – „Brzozy”;
- 2000 – oddanie do użytku nowego budynku samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Przyłęku;
- 2001 – otwarcie apteki przy SP ZOZ w Przyłęku;
- 2001 – 75-lecie OSP Łągów. Uroczystość wręczenia sztandaru
- 2002 – pierwsze bezpośrednie wybory wójta – wybrany zostaje Jan Choroś;
- 2005 – uroczysta prezentacja monografii „Przyłęk – nasza ziemia” pod red. M. Kusia – nakładem SO Sycyna
- 2005 – oddanie do użytkowania nowej sali gimnastycznej i boiska dla Publicznego Gimnazjum w Przyłęku;
- 2006 – zakończenie budowy wodociągów na terenie całej gminy
- 2006 – powódź i klęska suszy.

Zarys dziejów Przylęka (opracowanie: Andrzej Szymanek). Dzieje Przylęka i okolic od najdawniejszych czasów są związane z dziejami Serokomli (późniejszego Janowca), skąd być może już w XII wieku administrowano okolicznymi dobrami ziemskimi, gdzie był kościół parafialny. We wczesnym średniowieczu obszar dzisiejszej gminy Przylęk leżał w południowo-wschodniej części Puszczy Radomskiej. Lesistość terenu oraz przewaga gleb piaszczystych przesądzały o słabszym zainteresowaniu ze strony osadników. Prawdopodobnie już w XI wieku powstały na tym terenie kasztelanie radomska i sieciechowska.

Wiadomo, że przez rejon późniejszego Zwolenia przechodziła droga z Radomia przez Tczów, do Serokomli nad Wisłą, gdzie znajdowała się przeprawa w kierunku na Lublin i dalej – na Włodzimierz Wołyński. Nazywano ją później różnie: „droga radomska”, „droga lubelsko-radomska”, „gościniec ruski”. Szlak ten powstał zapewne już w XII wieku. Interesujący nas odcinek z Radomia do przeprawy przez Wisłę był fragmentem wielkiego szalku handlowego, łączącego Gniezno i Poznań z ziemią lubelską, Grodami Czerwieńskimi i Rusią Kijowską. Dla rozwoju osadnictwa i rozwoju gospodarczego terenów pomiędzy późniejszym Zwoleniem a Wisłą – a więc także terenów dzisiejszej gminy Przylęk – „droga radomska” miała znaczenie zasadnicze, łączyła bowiem Radom (gród kasztelański) z zespołem osadniczym Kazimierza i tamtejszych przepraw wiślanych. Wieś Serokomla, ośrodek parafialny dla późniejszego Przylęka, sięga swymi początkami XIII, a może nawet i XII wieku.

W 1361 roku pojawia się po raz pierwszy nazwa wsi Mszadla. Król Kazimierz Wielki udzielił właścicielom zezwolenia na lokację na prawie niemieckim wsi Serokomli i pobliskiej Mszadli.

Nazwa wsi Przylęk pojawia się po raz pierwszy w czasie, gdy Jan Długosz spisywał „księgi uposażeń diecezji krakowskiej”, to jest mniej więcej w latach 1474–1476. Oczywiście wieś musiała istnieć wcześniej. Właścicielem wsi był Mikołaj Janowski herbu Syrokomla. Z gruntów, należących do tej wsi, oddawano dziesięcinę wytyczną do klasztoru benedyktynów na Świętym Krzyżu. Jeszcze na początku XIX w. klasztor na Świętym Krzyżu otrzymywał dziesięciny nie tylko z Janowic, Lucimi, Serokomli i Przylęka, ale także z niektórych ról otaczających, tj. ze wsi: Babin, Łągów, Mszadla, Okrężnica, Wólka Zamojska, Załazy, tudzież z położonej między Lucimią i Janowicami wsi Brzeście. Dzieje Serokomli, Janowic, Mszadli, Przylęka oraz okolicy są związane od końca XV wieku z rodem Firlejów. Wizytacja parafii janowieckiej z 1595 roku notuje – obok znanych już – kilka nowych wsi z interesującego nas terenu; są to: Brzeście, Zamoście, Wólka przed Mosty (późniejsza Wólka Zamojska), Załazy, Łąguszowo (później Łąguszów), Wólka Łąguszowska (później Wólka Łągowska), Pająków, Ławeczko. Natomiast w dokumencie z 1603 roku pojawia się wieś Okrężnica. Z kolei Wólka przed Mosty jest tutaj zwana Przedmoście, a Wólka Łąguszowska pisana jest jako Łągowska Wola.

Kaplica w Lucimi

U schyłku XVII w. parafia janowiecka obejmowała spory obszar. W 1689 roku kolejnym dziedzicem dóbr janowieckich został syn Barbary i Jerzego Sebastiana Lubomirskich. Był nim książę Jerzy Dominik Lubomirski, późniejszy podkomorzy koronny i wojewoda krakowski, założyciel janowieckiej linii Lubomirskich.

Ostatnim właścicielem całości dóbr klucza janowieckiego był Mikołaj Junosza Piaskowski, podkomorzy krzemieniecki, pan ogromnej fortu-

ny, przekraczającej 10 milionów złp., powstałej głównie z operacji finansowych na targach i zjazdach szlacheckich, głównie na Wołyniu. Kupił on zadłużone dobra (niektóre długi pochodziły nawet z połowy XVII wieku) wraz z zamkiem na zasadzie rozliczeń księcia Marcina Lubomirskiego z wierzycielami jego rodziny. Pan starosta, nie mogąc spłacić olbrzymich długów własnych oraz rozmaitych powinności finansowych ciążyących na dobrach janowieckich (a przekraczających ich wartość), zmuszony został do poddania tych dóbr procedurze prawnej zwanej potioritatis, w której zasadą dochodzenia swoich wierzytelności było: „lepsze ma prawo, kto przód pożyczł”.

W XIX w. Przyłęk, Babin i Okrężnicę dziedziczyli Lisowscy. Z wyciągu sporządzonego z tabeli likwidacyjnej dla wsi Przyłęk, Babin i Okrężnica wynika, że w 1867 roku rozdział gruntów uwłaszczeniowych był następujący: Przyłęk: 874 morgi i 212 prętów (użytki: 860 morgów i 136 prętów); wieś liczyła 37 osad, Babin: 739 morgów i 10 prętów (użytki: 737 morgów i 146 prętów); wieś liczyła 34 osady, Okrężnica: 536 morgów i 205 prętów (użytki: 533 morgi i 235 prętów); wieś liczyła 22 osady. Franciszka Janina Lisowska (ur. 3 VI 1867 roku) odziedziczyła Przyłęk w spadku po ojcu Michale Lisowskim, który zmarł 6 I 1869 roku w Lublinie, w wieku 72 lat. Fakt zmiany własności dóbr przyłęckich zapisano w dziale drugim księgi wieczystej dóbr Przyłęk 3 XI 1871 roku ze wzmianką, że dobra te przy tzw. pierwiastkowej regulacji hipotecznej oszacowane były na 71176 rubli srebrnych kopiejek 19 $\frac{1}{2}$.

Dnia 28 VII 1911 roku Aleksander Józef Wilfort kupił Przyłęk wraz z przyległościami Mokre Błoto oraz łąkę *Nieboldzije Ługa* za sumę 46 374 ruble srebrne 51 kopiejek i był jego posiadaczem do 1946 r.

Na linii frontów. I wojna światowa dla mieszkańców Przyłęka rozpoczęła się 1 października 1914 roku, wkroczyły na teren gminy cofające się wojska rosyjskie. 6 października wieczorem zjawili się już Prusacy. W Łagowie rozlokowały się tabory, Czerwony Krzyż, oddziały pontonów i wojska. Oddziały liniowe udały się na Piskorów i Kruk (Ignaców), gdyż tam rozpoczynała się linia bojowa. Jednocześnie łuna pożarów znaczyła pozycje zajmowane i rozpoczęło się oblężenie Dębina, trwające

2 tygodnie. Węgrzy podpalili wówczas Wólkę Łagowską i wiatrak w Łagowie, aby oświetlić sobie teren bitwy. Uciekając, znęcali się nad ludnością, łapali każdego, kto wyszedł z domu. Ludność przeżyła straszną noc. Dwór w Łagowie stał w samym środku walki, całą noc trwała strzelanina z karabinów, a nad ranem rozpoczął się ogień armatni. Cudem uniknęły śmierci dzieci z Wólki Łagowskiej. Spalone zostały doszczętnie Załazy, Wólka Łagowska, Łaguszów, Łagów, dwór i jego budynki, z tego otoczenia pozostał tylko kościół i plebania. Mieszkańcy wrócili do swoich wiosek po trzech tygodniach. W następnych latach wojny linia frontu przebiegała daleko na wschód od Przyłęka.

Pomnik Niepodległości w Przyłęku

Międzywojenny Przyłęk i okoliczne miejscowości należały do gminy Grabów nad Wisłą. W roku 1926 powstała parafia Przyłęk. Wydzielono do niej z parafii Janowiec następujące wsie: Przyłęk, Szlachecki Las, Andrzejów, Pomysłów, Las pod Kijanką, Krzywda, Ruda, Babin, Stefanów, Mirków, Okrężnica, Lipiny, Zarzeczce Przyłęckie, Stasinki, Wólka Przyłęcka. W roku 1930 do parafii Przyłęk przyłączono część wsi Rudki, część wsi Mszadla Nowa oraz Kulczyn, a w roku 1935 przyłączono folwark Ludwików.

Po wybuchu II wojny światowej 4 września 1939 roku przez teren gminy Przyłęk, w kierunku wschodnim, zaczęły przejeżdżać ewakuujące się z Radomia powiatowe władze, urzędy i instytucje. W nocy z 8 na 9 września przez Zwoleń przejechał od strony Radomia w kierunku na Puławę 33 dywizjon pancerny z Wileńskiej Brygady Kawalerii. Był to już ostatni oddział wojska polskiego, który przemierzył teren gminy Przyłęk. Dnia 9 września pojawili się hitlerowscy żołnierze z 29 dywizji gen. Lemel-sena. Wtedy nad miejscowością Zamość podczas walki powietrznej z samolotami Luftwaffe zestrzelony został polski samolot. Śmierć poniósł pilot kapitan Tadeusz Sędzielowski, ur. w Krakowie, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Łagowie. Pomnik nagrobny zrobiono ze skrzydła jego samolotu z otworami po pociskach. W miejscowości Barycz jego imię nadano Publicznej Szkole Podstawowej.

Okupacyjny terror i walka partyzancka. Od tej pory rozpoczęła się okupacja hitlerowska i wzmożony terror w stosunku do miejscowych mieszkańców. Szerokim echem odbiła się śmierć czterech rolników z Ławeczka Nowego, których rozstrzelano w lesie koło Ignacowa. W końcu listopada 1942 r. dokonano mordów na mieszkańcach wsi Mszadla. W następnych latach aresztowania i represje stały się niemal codziennością.

4 stycznia 1943 r. żandarmi ze Zwolenia dokonali bestialskiej egzekucji w miejscowości Kulczyn na Katarzynie Woźniczce i jej synowej Marii.

W 1943 r. żandarmeria dokonała dalszych represji w stosunku do mieszkańców Mszadli, rozstrzelując Adama Szymańskiego, Jana i Stanisława Skorka. 28 czerwca 1943 r., w zabudowaniach Antoniego Madejskiego w Mszadli Starej, rozstrzelano 18 osób: rodzinę Madejskich, Makuchów i Tatarów oraz Henryka Wojciechowskiego, Stanisława Kamińskiego, Władysława Wójcika i Antoniego Byzdre z Załaz. Następny morderczy wypadek żandarmerii ze Zwolenia i pobliskich volksdeutschów miał miejsce 24 lipca 1943 roku. Tego dnia o świcie wyciągnięto z mieszkań kilku rolników wsi Mszadla Stara tzw. „Błota”, których bestialsko zabito po wcześniejszym torturowaniu. Byli to: Borkowski Józef, Chołuj Stefan, Mroczek Antoni i Olejarz Antoni. Po egzekucji zakopano ich w polu.

Z terenu gminy rekrutowała się część oddziału partyzanckiego zgrupowania Batalionów Chłopskich „Ośka”. Nową siłą, jaka pojawiła się w polskim ruchu oporu w początkach 1942 roku, była Polska Partia Robotnicza. W 1944 r. napływ do AL był tak duży, że w garnizonie Mszadla zorganizowano pierwszą kompanię AL, której dowódcą był Józef Makuch „Jagoda”.

W wyniku pracy polityczno-propagandowej we wsi Rudki z placówki AK utworzono drugą kompanię AL pod dowództwem Jana Pawłaka „Chrobry”. Trzecią kompanię, której dowódcą był Władysław Budryń, utworzono we wsi Janowiec. W ten sposób zorganizowano około 300 ludzi należących do PPR i AL, biorących bezpośredni udział w walce z hitlerowskim okupantem.

Praktycznie podczas okupacji na terenie obecnej gminy Przyłęk nie działały oddziały Armii Krajowej. Placówki Armii Krajowej znajdowały się w Zwoleniu, Janowcu, Górze Puławskiej i Puławach. Często dochodziło do spotkań z kierownictwem Batalionów Chłopskich „Ośki”, Gwardii Ludowej (później Armii Ludowej) i Armii Krajowej z placówek Zwoleń, Janowiec i Góra Puławska. Podczas tych spotkań ustalono, że ugrupowania te będą się na bieżąco informować o zagrożeniach ze strony wspólnego wroga. Były sytuacje, że żołnierze Armii Ludowej z rejonu 7 i 8, udając się na akcje zbrojne, pożyczali broń od żołnierzy Armii Krajowej z placówki Janowiec.

Historia samorządu. Pod koniec II wojny światowej – po wyzwoleniu, miejscowości obecnej gminy weszły w skład Urzędu Gminy Oblasy z siedzibą w Mszadli Starej, powiat kozienicki, województwo kieleckie, który mieścił się w pomieszczeniu prywatnym należącym do Marianny Lachtary – żony Jana. Pierwszym wójtem był Stanisław Swat. W roku 1946 Urząd Gminy przeniesiono do budynku Szkoły Podstawowej w Mszadli Nowej, następnie pod koniec roku 1946 do Janowca, do prywatnego lokalu należącego do Zofii Dziechciarskiej. W roku 1947 pierwszym sekretarzem Gminy Oblasy z siedzibą w Janowcu był Bolesław Filipowski. Drugą gminą, zrzeszającą część zachodnią obecnej gminy Przyłęk, był Grabów n.Wisłą.

Na mocy ustawy z 19 kwietnia 1950 roku, z dniem 01.01.1955 r. powołano Prezydium Gromadzkich Rad Narodowych w Rudkach, Ławeczku Nowym, Łagowie, Grabowie n.Wisłą, Babinie i Przyłęku, które działały do 31.12.1972 r. Dnia 01.01.1973 r. zlikwidowane zostały Gromadzkie Rady Narodowe, w ich miejsce

Policzna Urząd Gminy

Czarnolas – Zespół Szkolno-Przedszkolny

Policzna. By czas nie zaćmił i niepamięć

Policzna. Kapliczka św. Jana Nepomucena

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

Policzna. By czas nie zaćmił i niepamięć

Policzna – kościół parafialny i plebania

Kościół parafialny w Gródku

Policzna. By czas nie zaćmił i niepamięć

Grób Kazimierza Czameckiego na cmentarzu w Policznie

Gródek – staw

Patków – staw śródleśny (rezerwat przyrody) w otulinie Puszczy Kozienickiej

Widok na Przylęk

Budynek Urzędu gminy Przylęk

Kościół w Przyłęku

Młyn w Rudzie

Ośrodek Zdrowia i apteka
w Przyłęku

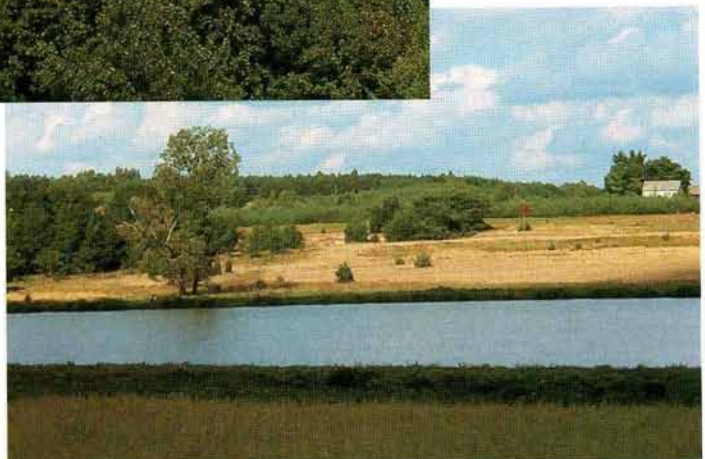
Agroturystyka Rudki

Budynek Publicznej Szkoły Podstawowej w Mszadli Starej

Zamek w Janowcu

Zalew Baryczka-Janowice

utworzony został Urząd Gminy w Przylęku. Pierwszym naczelnikiem gminy był Henryk Sokołowski, po nim Tadeusz Kochanek, a następnie Jan Choroś.

Wioski, należące obecnie do gminy Przylęk, po wojnie wchodziły w skład istniejących wówczas gmin w Janowcu nad Wisłą i Grabowie, dla których powiatem był powiat kozienicki, a województwem – woj. kieleckie.

Władze państwowe wcieliły w życie z dniem 1.01.1955 r. nowy podział administracyjny kraju. W wyniku tego nowego podziału utworzony zostaje nowy powiat zwoleński i powołane zostają do życia nowe Gromadzkie Rady Narodowe. Na terenie dzisiejszej gminy Przylęk funkcjonowało 6 Gromadzkich Rad Narodowych, tj. w Przylęku, Grabowie, Łagowie, Ławeczku, Rudkach i Babinie. Gromadzkie Rady Narodowe w tych miejscowościach istniały do końca 1972 r. W roku 1975 następuje nowy podział administracyjny kraju. Zlikwidowane zostają powiaty, a utworzonych zostaje 49 województw, między innymi – województwo radomskie, w skład którego włączona zostaje gmina Przylęk.

W związku z reformą samorządową z dn. 8 marca 1990 roku w miejsce naczelników gmin powołano wójtów. Pierwszym wójtem gminy Przylęk wybrana została Mirosława Rutkowska, która funkcję tę pełniła do 1994 roku. Od 1994 roku do chwili obecnej wójtem gminy jest **Jan Choroś**.

W roku 2002 nastąpiła zmiana ordynacji wyborczej, która wprowadzała bezpośredni wybór wójta. Nastąpiła też nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku zmniejszająca liczbę radnych z 20 do 15. W wyborach bezpośrednich 27 października 2002 r. wybrano Radę Gminy Przylęk na lata 2002–2006 w następującym składzie: Ryszard Bienias z Łagowa, Grzegorz Ciupak z Mszadli Starej, Waldemar Czerniak z Przylęka, Jerzy Jach z Załaz, Tomasz Kamionka z Zamościa Starego, Mirosław Koniarski z Mszadli Dolnej, Stanisława Krakowiak z Lipin, Elżbieta Madejska z Mszadli Nowej, Mirosław Madejski z Lucimi, Andrzej Marek z Łaguszowa, Zenon Marsula z Pająkowa, Ewa Molenda z Rudek, Mieczysław Staszek z Mierzyczałki, Marek Stępień z Babina, Wojciech Szmajda z Grabowa nad Wisłą. Przewodniczącym Rady Gminy został Mirosław Madejski, natomiast zastępcami zostali Elżbieta Madejska i Ewa Molenda. Powołano następujące komisje: Komisja Rewizyjna w składzie: Jerzy Jach – przewodniczący, Wojciech Szmajda, Tomasz Kamionka, Mieczysław Staszek, Ryszard Bienias; Komisja Budżetowa w składzie: Elżbieta Madejska – przewodnicząca, Zenon Marsula, Waldemar Czerniak, Ewa Molenda oraz Komisja Gospodarczo-Oświatowa w składzie: Stanisława Krakowiak – przewodnicząca, Mirosław Koniarski, Andrzej Marek, Marek Stępień, Grzegorz Ciupak. Wójt gminy wybrany został w wyborach bezpośrednich uzupełniających w dniu 17.11.2002 roku. Zaprzysiężenia dokonała Rada Gminy na swej pierwszej sesji inauguracyjnej w dniu 19.11.2002 roku.

Gminę Przylęk w Radzie Powiatu w latach 1998–2002 reprezentowali Czesław Bochra ze Stefanowa i Irena Wojtyniak – Sekretarz Urzędu Gminy. W 2001 roku, po śmierci radnej Ireny Wojtyniak w jej miejsce do Rady wszedł Maciej Kordula

Budynek Urzędu Gminy Przylęk

*Wójt gminy
Przylęk Jan Choroś*

z Zamościa Starego. W 2002 roku do Rady Powiatu wybrana została Jolanta Ronduda ze Stefanowa. Pod koniec 2002 roku wybrano delegatów do Mazowieckiej Izby Rolniczej Powiatu Zwoleńskiego w osobach: inż. Józef Gawel z Ławeczka Starego oraz inż. Dariusz Dusiński z Lucimi. Na terenie gminy mimo przemian społeczno-politycznych działają koła terenowe SLD, PSL, Samoobrony, PiS i PO. W siedzibie Urzędu Gminy w Przyłęku znajduje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, którego kierownikiem jest Maria Madejska.

Przyłek dzisiaj. Gmina Przyłek położona jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego. Obszar gminy graniczy: od północy z gminą Policzna; od wschodu (jednocześnie granica woj. mazowieckiego z woj. lubelskim) – z gminą Puławy, gminą Janowiec, gminą Wilków; od południa – z gminą Chotcza; od zachodu – z gminą Zwoleń. Powierzchnia gminy – ok. 13089 ha, w tym: użytki rolne – 10345 ha tj 79,0%, lasy – 1450 ha tj 11,1%. Liczba mieszkańców – 6 700 osób (stan na 31.12.1998 r.). Liczba osób na 100 ha użytków rolnych – 65.

Przez północną część gminy przebiega droga krajowa nr 12 o kierunku wschód-zachód, relacji Lublin–Łódź. Przez teren gminy przebiegają linie energetyczne: 400 kV relacji Kozenice–Ostrowiec, 220 kV relacji Rożki–Lublin. Przez teren gminy przebiega kabel światłowodowy relacji Polesie Duże–Przyłek.

Gmina położona jest w dorzeczu Wisły i jej dopływów: Zwolenki i Plewki, której największym dopływem jest Czerniakwa. Rzeka Wisła jest na niewielkim fragmencie rzeką graniczną. Pod wodami stojącymi, płynącymi i rowami melioracyjnymi znajduje się 143 ha terenu.

W układzie osadniczym regionu miejscowość Przyłek pełni rolę lokalnego ośrodka rozwoju o funkcjach obsługi ludności i rolnictwa obszaru swojej gminy. Miejscowość położona jest centralnie w obszarze gminy, w odległości ok. 48 km od Radomia.

Wiodącą funkcją gminy jest rolnictwo. Warunki do produkcji rolniczej są korzystne z uwagi na ukształtowane kierunki produkcji rolniczej, dobre i średnie (klasa gleb III–IV) warunki naturalne do produkcji rolniczej, rozwijający się przemysł przetwórczy (Przetwórnia Owoców i Warzyw „WALOR” w Pająkowie), rozwijający się rolniczy rynek hurtowy – Radomska Giełda Rolna, bazę kształcenia kadr dla rolnictwa i prac naukowo-badawczych: Rolniczy Zakład Doświadczalny IUNG w Grabowie, Technikum Rolnicze w Zwoleniu, istniejące w Radomiu: Technikum Ogrodnicze,

Mechanizacji Rolnictwa, a także planowane utworzenie filii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego z Warszawy.

Przeważająca część obszaru gminy położona jest w strefie przyspieszonych przekształceń strukturalnych, zmierzających do restrukturyzacji rolnictwa w kierunku wysokotowarowej produkcji rolnej.

Ludność Gminy Przyłek w 2002 roku liczyła 6.648 osób;

Wjazd na teren gminy Przyłek

gęstość zaludnienia 51 osób/km². Według danych statystycznych GUS-u z 2002 roku na terenie Gminy Przyłęk w wieku produkcyjnym znajdowało się 3 606 osób (2.015 mężczyzn i 1.591 kobiet). W wieku poprodukcyjnym 1.389 osób (497 mężczyzn i 892 kobiety). Ze względu na wykształcenie na terenie gminy zamieszkiwało 121 osób z wykształceniem wyższym, 47 policealnym, 118 średnim, 712 zawodowym, 1.418 zasadniczym zawodowym, 2.518 podstawowym, 553 osoby z niepełnym podstawowym i bez wykształcenia (przy 25 osobach nie ustalono wykształcenia szkolnego).

Na terenie Gminy Przyłęk było 2132 gospodarstw domowych, 1.933 mieszkania (do stałego zamieszkania 1.754, wczasowego zamieszkania 16 i nie zamieszkanego 52). Znajdowało się 1.703 gospodarstw rolnych o powierzchni ogólnej 10.702,34 ha, w tym użytków rolnych 9.400,72 ha. Najwięcej gospodarstw rolnych znajdowało się o powierzchni od 1–5 ha (663); do 1 ha – 222 gospodarstwa; od 5–10 ha – 577 gospodarstw; od 10–15 ha – 181 gospodarstw; powyżej 15 ha – 60 gospodarstw.

Na obszarze gminy, zajmującej obszar 130.084 ha znajduje się sieć dróg gminnych i powiatowych (drogi powiatowe – 72 km, drogi gminne – 99 km, w tym utwardzonych – 12 km oraz drogi dojazdowe do pól – 34 km).

Na terenie gminy Przyłęk działa wiele zakładów, przedsiębiorstw i spółdzielni. Między innymi: Rolniczy Zakład Doświadczalny Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Grabowie nad Wisłą, „IMPRESSJA” Zakład Krawiecki – Pracownia Sukien Ślubnych i Komunijnych w Załazach,

Ubojnia zwierząt w Załazach – Adam Wiesław Kusio, Firma Handlowa „AWDIKO” S.J. Stacja paliw w Zamościu Starym, LOGISTIC-2000 Firma Transportowa Adam Korba i syn – Załazy, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe Starmaz w Lucimi. Właścicielem firmy jest Dariusz Dusiński. Przedsiębiorstwo prowadzi również stację paliw w miejscowości Lipiny, Gospodarstwo Agroturystyczne Janusza i Aleksandry Teodozji Sowińskich w Lucimii, Zajazd Agroturystyczny „Pod Sosnami” w Rudkach, Gospodarstwo Agroturystyczne p. Jasik w Przyłęku, „Fol – Rud” – młyn rodzinny w Rudzie (teren starego folwarku), Zakład Przetwórstwa Owoców i Warzyw „Krokus” w Pająkowie, Firma handlowa E. Szymańskiej – Załazy (handel eksportu koni), Zakład Wulkanizacyjny – Iwona Raczowska – Lipiny, Apteka w Lipinach, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Przyłęku (Ośrodki Zdrowia w Przyłęku i Załazach), Bank Spółdzielczy w Zwoleniu – filia

Młyn w Rudzie

Ubojnia Zwierząt w Załazach

Stacja paliw w Zamościu Starym

w Przylęku, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska w Przylęku, Firma Transportowa „Orłowski” – Łągów, Dom Samotnej Matki „Dar Serca” – Lucimia i Pająków – Stowarzyszenie „Mar-Kot”, Sklepy prywatne i firmy usługowe, Poczta Polska. W wyniku reorganizacji postanowiono pozostawić

tylko punkt pocztowy w Przylęku, obsługujący cały teren gminy Przylęk. Wcześniej przy każdej poczcie znajdowało się okienko telekomunikacyjne.

Miejscowości gminy Przylęk: Andrzejów – wieś przy drodze do Lucimii, na starych mapach Andrzejew (1900), mieszkańców 160, sołtysem jest Jan Skwira.

Babin – Od lokacji Janowca w XVI w. wieś wchodziła do dóbr klucza janowieckiego, pierwsza szkoła w Babinie powstała w 1916 roku, obecnie działa sześcioklasowa szkoła podstawowa. Mieszkańców 367, sołtysem jest Ryszard Wójcik.

Baryczka – Stara i Nowa Baryczka, położona przy drodze do Janowca, mieszkańców 132, sołtysem jest Andrzej Sulima.

Grabów nad Wisłą – dawniej Grabowa (1564–1565), wieś należy do najstarszych w powiecie zwoleńskim, prawdopodobnie istniała już w XV wieku. Grabów był wsią królewską, należącą do klucza zwoleńskiego. Z dawnej świetności pozostały ruiny dworu i stary park. W latach 1964–1973 istniała tu Gromadzka Rada Narodowa, obecnie działa Publiczna Szkoła Podstawowa im. Haliny Boguchwały Mirosławskiej i remiza OSP. Wieś ma 504 mieszkańców, sołtysem jest Adela Krawczyk.

Helenów – wieś we wschodniej części gminy Przylęk, mieszkańców 104, sołtysem jest Edward Kostka.

Ignaców – niewielka wieś na granicy gminy i województwa mazowieckiego, posiada jednostkę OSP. Mieszkańców 91, sołtysem jest Janina Małek.

Krzywda – wieś nad rzeką Zwolenką, 142 mieszkańców, sołtysem jest Sławomir Natorski.

Kulczyn – nazwa wsi pochodzi od nazwiska Kulka, mieszkańców 123, sołtysem jest Janusz Rokita.

Lipiny – w latach 1916–1944 we wsi istniała szkoła. Mieszkańców 180, sołtysem jest Zenon Kuliński.

Lucimia – Jedna z najstarszych miejscowości, założona już w średniowieczu. Do roku 2001 istniała tutaj szkoła, obecnie w budynku mieści się Dom Samotnej Matki. Mieszkańców 347, sołtysem jest Zbigniew Pękala.

Łągów – dawniej miejscowość dzieliła się na Łągów Pierwszy i Stary Łągów, we wsi jest jednostka OSP, mieszkańców 502, sołtysem jest Marian Wołoszyn.

Łaguszów – wieś notowana pod różnymi nazwami w starych kronikach z XV–XVI wieku. Obecnie jest tutaj Publiczna Szkoła Podstawowa, jednostka OSP, 259 mieszkańców, sołtysem jest Bronisław Wolszczak.

Ławeczko – Ławeczko Stare i Nowe – miejscowość notowana w kronikach od 1595 roku, nazwa pochodzi od prowizorycznego mostka przez rzekę. W 1964 roku we wsi wybudowano szkołę „tysiąclatkę”, która została zamknięta w 2001 roku. Funkcjonuje jednostka OSP. Ławeczko Nowe liczy 109 mieszkańców, sołtysem jest Wojciech Mazur. Ławeczko Stare ma 156 mieszkańców, sołtysem jest Jan Skowyra.

Mierziączka – dawniej Wola Mierzączka, powstała w XV wieku, mieszkańców 232, sołtysem jest Marian Gregorczyk.

Mszadla – Dolna, Nowa, Stara – najstarsza część powstała w XIV wieku, najmłodsza na początku XX wieku, nazwa pochodzi od mokradła. We wsi jest szkoła podstawowa i remiza OSP. Mszadla Dolna liczy 230 mieszkańców, sołtysem jest Eugeniusz Tworzowski. Mszadla Stara 271 mieszkańców, sołtysem jest Jan Jaskulski. Mszadla Nowa 219 mieszkańców, sołtysem Maria Sobania.

Okreźnica – nazwa związana jest z nieregularną zabudową wsi. Notowana w kronikach już XVI wieku. Mieszkańców 278, sołtysem jest Mirosława Kilianek.

Pajaków – wieś znana od XVI wieku. Obecnie ma 121 mieszkańców, sołtysem jest Aleksander Kobylski.

Przyłęk – miejscowość notowana już od XV wieku, w 1577 roku Andrzej Firlej wydzierżawił wieś Janowi Kochanowskiemu. Później była własnością Lubomirskich, Tarłów, Piastowskich. Obecnie jest to siedziba gminy i parafii. Posiada Publiczne Gimnazjum. Mieszkańców 550, sołtysem jest Teresa Talaga.

Ruda – Już w XV wieku był tutaj folwark wraz z młynem na Zwolence. Przez pewien czas dobra te dzierżawił Jan Kochanowski z Czarnolasu. Wieś zamieszkuje około 30 mieszkańców. Sołtysem jest Tomasz Nędział (sołectwo Wysocin).

Rudki – wieś istnieje od średniowiecza, w 1944 roku znalazła się na linii frontu i została doszczętnie zniszczona. W 1955 roku powstała tutaj Gromadzka Rada Narodowa rozwiązana w 1972 r. Do 2000 roku istniała szkoła zlikwidowana ze względu na małą ilość dzieci. Salę gimnastyczną zaadaptowano na Koło Gospodyń Wiejskich. Mieszkańców 296, sołtysem jest Ewa Molenda.

Stefanów – kiedyś wieś dzieliła się na Stefanów i Mirków, od imion dwóch synów dziedzica. Obecnie jest to jedna wieś, którą zamieszkuje około 200 osób. Sołtysem jest Dorota Gołda.

Szlachecki Las – dawny folwark, obecnie wieś liczy 102 mieszkańców, sołtysem jest Zygmunt Baryłka.

Wólka Łagowska – odnotowana już w kronikach parafii janowieckiej z 1595 roku. Wieś liczy 128 mieszkańców, sołtysem jest Ewa Czarnota.

Wólka Zamojska – dawniej Wola Zamojska, a w kronikach XVI wieku notowana jako Wólka przed Mosty. We wsi istnieje Publiczne Gimnazjum. Mieszkańców oko 100, sołtysem jest Henryk Szymanek.

Wysocin – nazwa wsi pochodzi od naturalnego podwyższenia terenu. Mieszkańców 143, sołtysem jest Tomasz Nędział.

Agroturystyka Przyłęk

Zalazy – nazwa pochodzi od „za łazami”, czyli w miejscu po wyciętym lesie. Wieś leży przy ruchliwej drodze Radom-Lublin, posiada jednostkę OSP. Mieszkańców 280, sołtysem jest Adam Włodarczyk.

Zamość – Zamość Stary i Nowy – historyczna wieś wzdłuż dawnego traktu, łączącego Radom i Zwoleń z Janowcem. We wsi istnieje Publiczne Gimnazjum i jednostka OSP. Zamość Nowy ma 160 mieszkańców, sołtysem jest Henryk Szymanek. Zamość Stary zamieszkuje 226 osób, sołtysem jest Roman Michalczyk.

Ludzie Przylęka: Stanisława Andrzejczyk, Czesław Bochra, Anna Bydra, Lucyna Brzozowska, Franciszek Burzyński, Kazimierz Bdzikot, Jan Choroś, Marian Chrzanowski, Irena Cieślik, Tadeusz Cieślik, Piotr Czernski, Helena Długoszevska, Danuta Dudek, Waclaw Dudek, Maria Dusińska, Henryk Gawrjolek, Stanisław Gołda, Tadeusz Gołda, Henryk Karcz, Albin Kielbasa, Tadeusz Kochanek, Julian Kołacz, O. Bonifacy Stanisław Kotrys, ks. Ludwik Kosyrzyk, Natalia Kusio, Adam Kuś, Antoni Kuś, Józef Kuś, Stanisław Lachtara, Zdzisław Łepecki, Bronisław Łuczyński, Stanisław Łuczyński, Jan Madejski, Stanisław Markowski, Halina Boguchwała Mirosławska, Waclaw Nowakowski, Stefan Pawelec, Konstanty Ozga, Józef Pawlak, Kazimierz Pawlak, Zacheusz Pawlak, Lech Zdzisław Pożoga, Bolesław Sawicki, Wiktor Sijka, ks. Jan Socha, Henryk Sokołowski, Tadeusz Sokołowski, Stefan Stankiewicz, Ks. Waclaw Ścierański, ks. Kazimierz Tynkowski, Antoni Tworzowski, Franciszek Wieczorek, Jan Wolszczak, Feliks Woźniczka, Jan Woźniczka, Stanisław Woźniczka, Władysław Woźniczka, Kazimierz Wydrzyński, Stanisław Zasada.

Zwoleń – gmina i miasto

Kalendarium

- XII wiek – rozwój osadnictwa w rejonie Zwolenia, powstanie miejscowości Strykowice, Sycyny, Tczowa, Suchej, Baryczy.
- 1191 – pierwsza wzmianka o Sycynie i Policznie.
- 1416 – najwcześniejsza wzmianka o wsi Gotardowej Woli, z której wywodzi się miasto Zwoleń. Ksiądz Jan, rektor kościoła w Gotardowej Woli uczestniczył w erekcji kaplicy w Radomiu.
- 1425 – 20 lutego król Władysław Jagiello nadał miejscowości Gotardowa Wola prawa miejskie typu magdeburskiego i nową nazwę Zwoleń. Powstanie parafii.
- 1530 – w Sycynie urodził się Jan Kochanowski.
- 1546 – pierwszy znany pożar miasta, król Zygmunt August zwolnił mieszkańców na 8 lat od podatków
- 1558 – latem gwałtowny pożar zniszczył miasto, spłonęła większość zabudowań i kościół.
- 1571 – powstanie starostwa zwoleńskiego. Król Zygmunt August wydzielił ze starostwa radomskiego Zwoleń oraz wsie Bartodzieje, Rawica, Sucha, Suska Wola i Tczów. (Starosta – Jan Bogusz).
- 1615 – pożar miasta, spłonęły mury ratusz i budynki przy rynku.
- 1656 – szwedzki potop, spalono część zabudowy, grabież.
- 1657 – miasto zrabowały wojska księcia Siedmiogrodu.
- 1659 – pożar, spłonęły dokumenty miasta (mieszkańców – 1000).
- 1702, 1705, 1706 – miasto ponownie splądrowali Szwedzi, morowe powietrze (mieszkańców – 800).
- 1787 – 2 marca przez miasto przejeżdżał król Stanisław August Poniatowski, który zarzynał się tam na nocleg.
- 1791 – Tadeusz Czacki otworzył trumnę Jana Kochanowskiego w kościele w Zwoleniu i wyjął czaszkę poety.
- 1794 – przejście wojsk rosyjskich, pruskich, austriackich – Zwoleń znalazł się w Galicji.
- 1800 – pożar miasta, spłonęło 105 budynków, drewniany kościół św. Anny i budynki szpitala dla ubogich.
- 1809 – Zwoleń znalazł się w Księstwie Warszawskim.
- 1815 – na mocy traktatu pokojowego Zwoleń w Królestwie Polskim.
- 1863 – powstanie styczniowe, wejście oddziałów Mariana Langiewicza i Dionizego Czachowskiego do miasta.
- 1869 – za udział w powstaniach Zwoleń utracił prawa miejskie.
- 1899 – powołanie Ochotniczej Straży Pożarnej w Zwoleniu.
- 1907 – wielki pożar miasta.
- 1910 – powstanie Banku Spółdzielczego.
- 1918 – odzyskanie niepodległości, mieszkańcy Zwolenia rozbrajają żandarmów i przejmują okupacyjne urzędy.
- 1925 – odzyskanie praw miejskich.
- 1926 – powstaje Ludowa Szkoła Rolnicza Męska.
- 1939 – 9 września do miasta wkraczają oddziały niemieckie, miasto zostało zbombardowane i zniszczone w 75 procentach.
- 1941 – utworzenie getta w Zwoleniu.
- 1942 – 29 września nastąpiła likwidacja getta, Żydów wywożono do obozu zagłady w Treblince
- 1944 – masowe egzekucje ludności na rynku w Zwoleniu.
- 1945 – w nocy z 15 na 16 stycznia Zwoleń wyzwalały oddziały armii radzieckiej. Podczas walk została zniszczona znaczna część miasta.

- 1945 – po wojnie rozpoczęły działalność dwie szkoły podstawowe, gimnazjum i liceum, powstał ośrodek zdrowia.
- 1947 – uruchomiono Miejską Bibliotekę Publiczną i Izbę Porodową.
- 1947 – rozpoczęło działalność Gimnazjum Gospodarstwa Wiejskiego, 1948 – Państwowe Liceum Rolnicze, 1951 – Technikum Rolnicze.
- 1950 – powstało kino „Świt” w Zwoleniu.
- 1952 – utworzono Państwowy Ośrodek Maszynowy.
- 1954 – powstanie powiatu zwoleńskiego, zlikwidowanego po reformie administracyjnej kraju w 1975 roku.
- 1956 – utworzono Powiatową Bibliotekę Publiczną.
- 1957 – rozpoczęła działalność Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska i Spółdzielnia Krawiecka „Jedność”.
- 1958 – powstały Społeczne Ognisko Muzyczne, Zakład Przetwórstwa Mięsnego, Powiatowa Stacja Pogotowia Ratunkowego.
- 1958 – odsłonięto Pomnik Ściana Straceń.
- 1959 – rozpoczęła działalność Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa-Książka-Ruch”.
- 1961 – odsłonięto pomnik Jana Kochanowskiego w Zwoleniu.
- 1963 – oddano do użytku Przetwórnię Owocowo-Warzywną.
- 1966 – oddano nową szkołę podstawową nr 2.
- 1969 – utworzono Rejon Energetyczny, oddano boisko sportowe, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” wzniosła pawilony handlowe.
- 1970 – rozpoczęła pracę Spółdzielnia Turystyczna „Gromada”.
- 1970–1972 – Zwoleń zdobył pierwsze miejsce w ogólnopolskim konkursie „Mistrz Gospodarności”.
- 1973 – po reformie administracyjnej utworzono urząd Naczelnika Miasta i Gminę Zwoleń.
- 1973 – powstał oddział szpitala wewnętrznego.
- 1974 – powstała Spółdzielnia Kótek Rolniczych, zbudowano strzelnicę sportową i rozpoczęto budowę zalewu.
- 1975 – zwycięstwo nad Opolem Lubelskim w telewizyjnym „Banku Miast”.
- 1975 – powstało Muzeum Regionalne, powstał zespół folklorystyczny „Gotardowie”, odsłonięto pomnik „Nieznanemu Żołnierzowi”, oddano stację PKS.
- 1975 – po reformie administracyjnej zlikwidowano powiat zwoleński, powstał urząd Naczelnika Miasta i Gminy.
- 1975 – reorganizacja administracji gminy Zwoleń w skład której weszło 28 miejscowości.
- 1975 – zwycięstwo w programie telewizyjnym „Bank Miast” nad Opolem Lubelskim.
- 1977 – utworzono Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury.
- 1978 – utworzony został Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji.
- 1980 – odsłonięto pomnik Jana Kochanowskiego w Sycynie.
- 1981 – odsłonięto Pomnik Jana Kochanowskiego z Urszulką na placu Publicznej Szkoły Podstawowej im. Jana Kochanowskiego.
- 1983 – na terenie Zwolenia odkryto stanowisko archeologiczne z epoki paleolitu.
- 1984 – zakończenie obchodów rocznicowych 450. rocznicy urodzin i 400. rocznicy śmierci Jana Kochanowskiego.
- 1985 – oddano Dom Kultury.
- 1989 – odsłonięto pomnik Henryka Dobrzańskiego „Hubala”.
- 1990 – pierwsze powojenne wybory samorządowe, powołanie Urzędu Rejonowego w Zwoleniu
- 1991 – odsłonięto Pomnik Krzyż Katyński.
- 1992 – oddano nowoczesną kotłownię.
- 1994 – oddano nowy budynek ZUS.
- 1995 – rada gminy uchwaliła herb Zwolenia.
- 1997 – odsłonięto pomnik w Karolinie.
- 1998 – utworzenie Sądu Rejonowego w Zwoleniu.
- 1998 – utworzenie nowej parafii w Zwoleniu pod wezwaniem Zesłania Ducha Świętego.
- 1999 – powstanie Stowarzyszenia Oświatowego „SYCYNA”.
- 1999 – Zwoleń został siedzibą Starostwa Powiatowego.

- 2000 – wizyta prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w Sycynie i Zwoleniu.
- 2001 – w Zakładzie Mleczarskim odbyło się otwarcie nowej linii do produkcji serów twardych.
- 2002 – podpisanie umowy o współpracy ze słowackim miastem Zvolen.
- 2002 – oddano nową strażnicę Państwowej Straży Pożarnej.
- 2003 – uruchomiono nową stację uzdatniania wody przy ul. Batalionów Chłopskich.
- 2004 – oddano do użytku nową salę gimnastyczną w PSP im. Władysław Jagiełły, nowy most na Zwolenie i 15 km odcinek drogi między Zwoleniem, a granicą województwa lubelskiego.
- 2005 – obchody 580. rocznicy powstania miasta.
- 2005 – Zlot Szkół im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu, Sycynie i Czarnolesie.

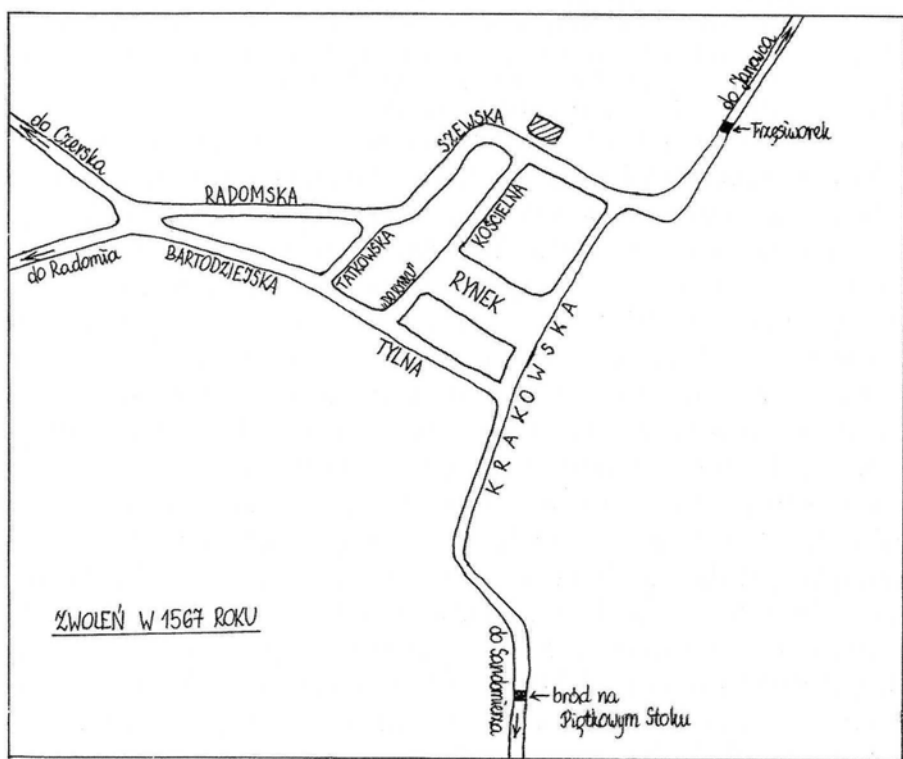
Rys historyczny (opracowanie Cezary Imański). Prace archeologów dowiodły, że historia osadnictwa w regionie Zwolenia rozpoczęła się 85–70 tysięcy lat temu. Na wschodnich obrzeżach Zwolenia, w dolinie rzeki Zwolenki (stanowisko archeologiczne „Strzelnica”), odkryto dużą ilość szczątków zwierzęcych, pochodzących z epoki paleolitu. Wydobyto szczątki nosorożca włochatego, bizona stepowego, renifera, ciosy i zuchwę mamuta. Na miejscu odkryto narzędzia z krzemienia, w formie pięściaków i noży, służące do cięcia i oddzielania tłuszczu od skóry. To jeden z najwcześniejszych śladów obecności człowieka na ziemiach polskich, a najstarszy na północ od Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.

W Polsce średniowiecznej osadnictwo na tym terenie rozwijało się najszybciej w XII wieku. W dokumencie z 1191 roku znajdujemy nazwy Sycyny i Policzny, co najmniej równie dawną historię miały także Tczów, Brzezinki, Sucha, Odechów i Czarna. Na przecięciu szlaków handlowych wyrosła wieś Gotardowa Wola, a później, jako jej kontynuacja, miasto Zwoleń. Najwcześniejszą wzmiankę o Gotardowej Woli spotykamy pod rokiem 1416. Musieli już w niej mieszkać rzemieślnicy i kupcy, tu przeniósł swą siedzibę zarządca dóbr królewskich, podporządkowany staroście radomskiemu. Wieś nabierała więc cech miasta. W 1422 roku Władysław Jagiełło, często polujący w Puszczy Radomskiej, przekazał dochody tego starostwa na utrzymanie dworu nowej żony Zofii Holszańskiej. Mniej więcej w tym czasie król dał Gotardową Wolę kasztelanowi łęczyckiemu Janowi Cielątce z Lisina w zastaw za udzieloną mu pożyczkę. Ten zaś założył miasto Zwoleń. Dokument lokacyjny dla miasta kancelaria Władysława Jagiełły wystawiła 20 lutego 1425 roku, gdy na dworze obchodzono uroczystości chrztu królewicza Władysława (późniejszego Warneńczyka). **Gotardowa Wola** w miejsce dotychczasowego prawa polskiego otrzymała prawo miejskie typu magdeburckiego i nową nazwę **Zwoleń**. W 1442 roku miasto zostało ponownie zastawione, tym razem przez Władysława III Jagiellończyka (Warneńczyka). Nowy właścicielem został cześnik królewski Jan Wężyk.

Czynnością podstawową lokujących miasto na prawie niemieckim było wytyczenie rynku. Nie ma śladów, by jego kształt, w porównaniu do obecnego, zdecydowanie się zmienił. Na północ od rynku zbudowano kościół parafialny. Rozwój Zwolenia trwał nieprzerwanie i miejscowi kupcy w 1488 roku otrzymali królewski przywilej na jarmarki. Pierwszy miał się rokrocznie odbywać w Boże Ciało, drugi w połowie września, przy okazji święta Podniesienia Krzyża.

Pierwszy znany nam pożar miasta w 1546 roku poczynił znaczne szkody. Zwoleniacy uzyskali w związku z tym od króla zwolnienie z wielu świadczeń, darowano

im płacenie podatków na 8 lat. Latem 1558 roku gwałtowny pożar zniszczył miasto. Spłonęła większość zabudowań, drewniany kościół, a nawet budynki starosty.

Plan sytuacyjny Zwolenia z 1567 r.

W 1571 roku Zygmunt August wydzielił ze starostwa radomskiego Zwolenie oraz wsie Bartodzieje, Rawica, Sucha, Suska Wola i Tczów. Rozkwit gospodarczy nastąpił na przełomie XVI i XVII wieku. Powiększanie się miasta i bogacenie jego mieszkańców trwało nieprzerwanie pod panowaniem pierwszych władców elekcyjnych. Zwolenie nadal zarabiał na handlu sukniem z Zachodu oraz wołami i skórami ze Wschodu. Był to okres pomyślny również dla zwoleniejskiej parafii. Jako jedna z większych miejscowości regionu Zwolenie w drugiej połowie XVI wieku została siedzibą dekanatu, obejmującego 18 parafii, także tak daleko położonych, jak Głowaczów, Jedlnia, Kozienice, Sieciechów czy Skaryszew. Liczne dochody posłużyły do podniesienia poziomu szkoły parafialnej, być może jej absolwentem był Jan Kochanowski. Szczególnie zapobiegliwym gospodarzem parafii był wówczas proboszcz Mikołaj Grabianka. Wtedy właśnie zakończono budowę murowanej nawy kościoła, a około 1610 roku wybudowano kaplicę św. Franciszka, ufundowaną przez Kochanowskich. Przylegająca od południa kaplica Owadowska powstała między 1620 a 1630 rokiem. Co najmniej od roku 1591 istniała w Zwoleniu synagoga. Pierwsi Żydzi zamieszkali w Zwoleniu prawdopodobnie już w chwili założenia miasta. Pierwsze żydowskie na-

zwisko, w zachowanych dokumentach, po raz pierwszy w spisie mieszczan pojawiło się w 1532 roku, natomiast w 1570 roku na stanowisku burmistrza był Maciej Jaruzel. W 1578 roku Żydzi otrzymali przywileje od króla Stefana Batorego.

W tym czasie rzemiosło wykazywało dużą żywotność i rozkwit, co sprawiało, że rzemieślnicy zaczęli tworzyć kolejne cechy branżowe. I tak w połowie lipca 1592 roku płóciennicy otrzymali przywilej na posiadanie własnego cechu. Treść tego przywileju nakazywała im, by dla dobra rządzenia przestrzegali i wspólnie wykonywali zawarte w nim przepisy oraz by zbiorowo uczestniczyli w obowiązkach względem Boga. W następnym roku 22 marca uzyskali swój przywilej cechowcy krawcy, a 20 lipca tego roku również i tkacze.

W początkach 1656 r. miasto zajęli Szwedzi. Wkrótce do Zwolenia weszły główne siły Karola X Gustawa i prawdopodobnie wtedy, 15 lub 16 lutego, część zabudowy została spalona, a mieszkańcy złupieni. W rękach nieprzyjaciół Zwoleń pozostawał do 6 kwietnia, gdy przez miasto przeszły wojska Stefana Czarnieckiego, w drodze na pole bitwy pod Warką. Kolejne zniszczenia nastąpiły w czerwcu 1657 roku. Wojska księcia Siedmiogrodu Jerzego Rakoczego zrabowały miasto, a broniący kościoła przed ograbieniem ksiądz Wacław Oleksik został zamordowany. W pamięci mieszkańców pozostało wspomnienie o pożarze 1659 roku. Podczas wydarzeń tych lat spłonęły dokumenty miasta, w ruinę popadł ratusz i kramy, zniszczeniu uległa waga miejska. Kolejny niszczący cios zadali Zwoleniowi znowu Szwedzi. Przemarsz przez miasto wojsk Karola XII w lipcu 1702 roku zakończył się dotkliwym rabunkiem. Pochodom wojska towarzyszyło w dobie wojny północnej „morowe powietrze”. Nieśmiałą poprawę sytuacji gospodarczej w XVIII wieku zniszczyła kolejna wojna w latach 1768–1772 konfederatów barskich z Rosjanami. Obie strony nie oszczędziły Zwolenia. Kolejne zniszczenia nastąpiły podczas insurekcji kościuszkowskiej w 1794 roku. Miasto zajęła armia rosyjska, a potem Prusacy i w końcu Austriacy. Prawdopodobnie wtedy zapadła decyzja o powstaniu nowego cmentarza.

W połowie 1800 roku wybuchł gwałtowny pożar i objął zachodnią część miasta. Spłonęło 105 budynków, w tym ratusz, kościół świętej Anny, a także budynki szpitalne. W 1809 roku Zwoleń stał się częścią departamentu radomskiego Księstwa Warszawskiego. Po likwidacji Księstwa Warszawskiego i utworzeniu w 1815 roku Królestwa Polskiego, Zwoleń wszedł w jego skład. Od tego momentu zmienił się ustrój miasta, wprowadzono urząd burmistrza wraz z jego ławnikami. W czasie po-

Epitafium Jana Kochanowskiego

wstania listopadowego mieszkańcy ponieśli dotkliwie straty materialne wskutek stacjonowania w mieście rosyjskiego oddziału w 1831 roku. Podczas postania styczniowego w 1863 roku do Zwolenia wkraczały oddziały powstańcze Mariana Langiewicza i pułkownika Dionizego Czachowskiego. Za popieranie powstania mieszkańcy byli zsyłani na Syberię, a ksiądz F. Włocki został skazany najpierw na karę śmierci, którą zamieniono na katorżnicze roboty w kopalniach syberyjskich. Według ustnej tradycji, w podziemiach kościoła w Zwoleniu, znajdował się magazyn broni dla powstańców. Za udział w powstaniu styczniowym władze carskie zdegradowały w 1869 roku Zwolen do osady. Efektem tego był wieloletni zastój gospodarczy.

W 1907 roku wybuchł wielki pożar miasta, spłonął rynek i ulice Kościelna, Garncarska, Radomska. Spaliło się 400 posesji, przeważnie należących do ludności żydowskiej. Od pożaru ocalał tylko niewielki fragment miasta od strony Radomia. W 1914 roku przez Zwolen przechodziły legiony Józefa Piłsudskiego.

Dawni Włodarze miasta (opracowanie: Zbigniew Lesisz). Na przestrzeni wieków, od chwili otrzymania praw miejskich nadanych przez króla Władysława Jagiełłę w 1425 roku, Zwoleniem rządzący wójtowie, starostowie, prezydenci i burmistrzowie. Pierwszy okres historyczny, to czas wójtów dziedzicznych. Pierwszym wójtem był **Jan Cielątko**, który rządził miastem od 1425 do 1442, kolejni wójtowie to **Jan Wężyk** od 1442, **Jan Hincza** od 1462 do 1473. Po nich nastąpił okres starostów radomskich – dzierżawców zwoleńskich: **Jan ze Smogorzewa** – starosta radomski; **Deresław ze Smogorzewa** – starosta radomski; **Piotr Szafraniec z Pieskowej Skały** – starosta radomski od 1496; **Mikołaj Szydłowiecki** – starosta radomski od 1507 do 1532; **Piotr Firlej** – starosta radomski od 1532 do 1553; **Jan Lutomierski** – starosta radomski od 1553 do 1567; **Grzegorz Podlodoski** – starosta radomski od 1568 do 1571.

Kolejny okres to rządy starostów zwoleńskich. W 1571 roku Król Zygmunt August wydzielił ze starostwa radomskiego Zwolen wraz z przyłączonymi do niego wsiami – Suchą, Suską Wolę, Bartodziejami, Tczowem i Rawicą, czyniąc z tych dóbr oddzielną dzierżawę niepodlegającą staroście radomskiemu. Starostami zwoleńskimi byli **Jan Bogusz** od 1571 do 1591, **Bernard Bogusz** od 1591 do 1602; **Krzysztof Bogusz** od 1603 do 1607; **Anna z Bobrku Boguszowa** od 1607 do 1616; lustracja Zwolenia **Mikołaj Oleśnicki** od 1617 do 1618; **Jan Karol Tarło** od 1618 do 1643, **Stanisław Witowski** od 1643 do 1666; **Marcin Nieborowski** nie wiadomo w jakim przedziale czasu dzierżawił starostwo zwoleńskie, **Jan Rzepecki** od 1674 do 1676; **Stefan Petru** od 1676 do 1687; **Jakub Chalepiński** od 1687 do 1705; **Stanisław Chomentowski** od 1705 do 1728; **Dorota Chomentowska** od 1728 do 1737; **Adam Tarło** od 1737 do 1744; **Józef Potkański** od 1744 do 1767; **Kanuty Dłuski** od 1767 do 1802; ostatni starosta zwoleński z przyzwolenia królewskiego.

Po trzecim rozbiore Polski nastąpił nowy podział administracyjny. W miejsce dotychczasowego województwa sandomierskiego, utworzony został departament radomski z siedzibą władz w Radomiu, podzielony na kilka powiatów. Siedziba jednego z powiatów ustanowiona została w Kozienicach i do tego powiatu jako „Cesarsko-Królewskie Miasto Zwolen”. Władzą miejską był magistrat, na którego czele

stał początkowo burmistrz, a od 1807 roku prezydent. **Andrzej Kozarski** od 1803 do 1806, **Tomasz Musielewicz** – burmistrz od 1811, **Franciszek Figietty** – wójt starostwa zwoleńskiego 1815, **Franciszek Włoszczewski** – burmistrz od 1817 do 1837, **Antoni Żółkowski** – burmistrz od 1837 do 1846, **Jan Rogowski** – burmistrz od 1854 do 1856, **Andrzej Kotowski** – burmistrz od 1863 do 1866; **Adrian Muraszko** – burmistrz od 1866 do 1869; w 1869 Zwoleń został zdegradowany do rangi osady.

Okres wójtów zwoleńskich – zwierzchników gminy wiejskiej, nastąpił po powstaniu styczniowym, kiedy Zwoleń został zdegradowany do rangi osady i pod względem administracyjnym traktowany był jako gmina. Są to lata 1869 do 1925. Zwolnieniem rządili: **Antoni Papiewski** – wójt od 1869 do 1875, **Tomasz Dutkiewicz** – wójt od 1880 do 1881, **Stanisław Pytlewski** – wójt od 1886 do 1888, **Józef Cieślakowski** – wójt od 1892 do 1898, **Ludwik Małkiewicz** – wójt od 1898 do 1901, **Adam Dobrzycki** – wójt od 1902 do 1903, **Józef Popkiewicz** – wójt od 1903 do 1905, **Adam Potocki** – wójt od 1906 do 1907, **Franciszek Kaczyński** wójt od 1907 do 1910, **Piotr Grzybowski** wójt od 1911 do 1913, **Jan Zagożdżon** – wójt od 1913 do ? oraz od 1919 do 1925.

Jan Cielątko – herbu Ciołek z Lisina, łożniczy króla Władysława Jagiełły. Żonaty z Anną z Oględowa. W dniu 20 lutego 1425 roku Jan Cielątko otrzymał z rąk króla Władysława Jagiełły przywilej na przekształcenie wsi Gotardowa Wola w miasto Zwoleń. Na mocy tego przywileju został pierwszym wójtem dziedzicznym Zwolenia, że mógł pobierać, co szóstego denara z czynszu od uprawianej roli, opłat targowych, co trzeciego denara od każdej rozstrzygniętej sprawy sądowej. Otrzymał również pozwolenie na budowę i używanie dla własnych dochodów młyna, łaźni, stawów rybnych i sadzawek.

Jan Wężyk – herbu Wąż. Wywodził się z sieradzkiego, należał do grona dworzan Władysława Jagiełły, a później jego następcy. W dniu 5 maja 1442 roku Król Władysław III Warneńczyk przekazał mu Zwoleń za sumę zastawną 300 grzywien. Nie ma informacji jak długo był wójtem zwoleńskim.

Jan Hincza z Rogowa zm. 1473 r. – od najmłodszych lat przebywał na dworze królewskim Władysława Jagiełły. Od 1440 do 1449 był starostą radomskim, od 1443 roku był kasztelanem rozpierskim, a w 1447 został podskarbisem królewskim. W 1462 król Kazimierz Jagiellończyk przekazał mu wójtostwo Zwolenia jako dożywotnią dzierżawę. Równocześnie z dobrami zwoleńskimi zostały oddane mu w dzierżawę pobliskie wsie Sucha i Suska Wola.

Jan ze Smogorzewa – starosta radomski, po śmierci Jana Hinczy od 1473 r. przyjął wójtostwo zwoleńskie wraz ze wszystkimi dochodami.

Deresław ze Smogorzewa – bratanek Jana. Dzierżawa Zwolenia wraz z wsiami Suchą i Suską Wolą stały się zwyczajowym uposażeniem starostów radomskich.

Piotr Szafraniec z Pieskowej Skały – W 1496 roku nabył dobra, zwoleńskie i tym samym stał się kolejnym „Panem” Zwolenia, Suchej i Suskiej Woli.

Mikołaj Szydłowiecki ur. 1480? zm. 1532 – Herbu Odrowąż, starosta radomski w latach 1507–1532; Kasztelan sandomierski; Podskarbi wielki koronny – 1515; Podkomorzy krakowski; Krajczy koronny; mecenas sztuki. Cieszył się du-

żym zaufaniem królów Jana Olbrachta i Zygmunta Starego. W dziedzicznym Szydłowcu wybudował do dziś istniejący zamek.

Piotr Firlej zm. 1553 – Herbu Lewart. Starosta radomski w latach 1532–1553. Syn Mikołaja znanego Wielkiego Hetmana Koronnego, rycerz, zdolny dyplomata, zaufany króla Zygmunta Augusta, z jego polecenia wypełniał liczne ważne misje państwowe. Kasztelan wielu miast, starosta radomski, wojewoda lubelski, niški; fundator około 20 kościołów.

Jan Lutomierski zm. 1567 – Herbu Jastrzębiec. Starosta radomski w latach 1554–1567. Sekretarz królewski, podskarbi koronny, podkomorzy sieradzki, burgrabia krakowski, starosta krakowski, poznański, sieradzki, lubelski, radomski, kasztelan brzeziński;

Grzegorz Podlodowski zm. 1571 – Herbu Janina. Starosta radomski w latach 1568–1571. Jego siostra Dorota poślubiła w 1575 roku Jana Kochanowskiego, który w tym też roku zrezygnował z probostwa zwoleńskiego.

Uwaga! Informacje o starostach Zwolenia od 1571 roku do czasów rozbiorów zostały przedstawione w rozdziale „Dawni starostowie”.

Andrzej Kozarski – Burmistrz Cesarsko-Królewskiego Miasta Zwolenia w latach 1803–1806, w okresie zaboru austriackiego i napoleońskiego. W roku 1807 Urząd Burmistrza przemieniony został na Urząd Prezydencki, a Kozarski występował urzędowo jako Prezydent na czele Rady Magistratu Cesarsko-Królewskiego.

Tomasz Musielewicz – Burmistrz Zwolenia w okresie napoleońskim w 1811.

Franciszek Figietty – Herbu Zaręba. Wójt gminy starostwa zwoleńskiego w 1815 roku. Wypuścił w dzierżawę propinację gorzałki Żydom.

Franciszek Włoszczewski zm. 1840 – burmistrz Zwolenia w latach 1817–1837. W okresie 1830–1831 aktywnie popierał Powstanie Listopadowe. Został zdymisjonowany z dniem 3 maja 1837 roku.

Antoni Żółkowski – burmistrz Zwolenia w latach 1837–1846. Archiwista Rządowej Komisji Spraw Wewnętrznych, Burmistrz Mszczonowa oraz Kutna.

Andrzej Kotowski – burmistrz Zwolenia w latach 1863–1866, w okresie Powstania Styczniowego. Członek Zwoleńskiej Cywilnej Organizacji Powstańczej, za udział w tej organizacji został zdjęty ze stanowiska Burmistrza. Za jego kadencji w latach 1862–1864 zostały wybudowane dwie studnie miejskie.

Adrian Muraszko – burmistrz Zwolenia w latach 1866–1869. Był ostatnim Burmistrzem XIX wieku, dotrwał na tym stanowisku do 1869, w którym Zwoleń został zdegradowany do rangi osady.

Tomasz Dutkiewicz – wójt Zwolenia w latach 1880–1881. Był jednym z organizatorów Ochotniczej Straży Pożarnej w Zwoleniu, po jej utworzeniu był aktywnym członkiem.

Stanisław Pytlewski – wójt Zwolenia w latach 1886–1888. Był człowiekiem przedsiębiorczym, zamożnym, światłym, przez swoje małżeństwo był spowinowacony z innymi znaczącymi w tym czasie rodzinami zwoleńskimi. Miał koncesję na prowadzenie hurtowni wyrobów alkoholowych, co było zajęciem zyskownym.

Ludwik Małkiewicz – wójt Zwolenia w latach 1898–1901. Rodzina Małkiewiczów na początku XIX wieku zaliczana była do wykształconych, poważanych i znaczących rodzin zwoleńskich.

Józef Popkiewicz – ur. 1844? – zm. 1924 – wójt Zwolenia w latach 1903–1905. W pierwszych latach XX wieku wybudował przy ulicy Łęcznej duży, jak na ówczesne czasy, dom murowany i takie same budynki gospodarcze. Gospodarstwo jego posiadało duży sad i ogród warzywny oraz szkółkę drzew owocowych, było gospodarstwem pionierskim we wprowadzaniu różnego rodzaju nowości rolniczych.

Zwoleń w XX wieku. W końcu 1918 roku mieszkańcy Zwolenia przystąpili do rozbrajania żandarmerii i likwidacji urzędów okupacyjnych. Rozpoczęto zabiegi o przywrócenie praw miejskich. Dopiero 10 czerwca 1925 roku decyzją Rady Ministrów Zwoleń ponownie został wpisany w poczet polskich miast. W tym czasie miasto liczyło 8034 mieszkańców, z czego jedną czwartą stanowili Żydzi.

9 września 1939 roku do Zwolenia weszły oddziały niemieckie. Rozpoczęły się represje i pięcioletnia okupacja. Już pierwszego dnia rozstrzelano 8 Polaków w majątku Sycyna. Dwa dni później w Sycynie rozstrzelano 11 mężczyzn, w Jasieńcu Soleckim rozstrzelano dwóch mieszkańców wsi, a w samym Zwoleniu w stodole spalono grupę Żydów z kobietami i dziećmi. Podczas okupacji Zwoleń znalazł się w radomskim dystrykcie Generalnej Guberni. Mieszkańcom miasta najbardziej dał się we znaki posterunek żandarmerii, istniejący od stycznia 1940 roku w budynkach byłej szkoły rolniczej. Widok torturowanych i rozstrzeliwanych za stodołą więźniów stał się codziennym zjawiskiem. Przed wojną w Zwoleniu mieszkało około 3 tysięcy Żydów. Od kwietnia 1941 roku po utworzeniu getta ich liczba zaczęła wzrastać. Z innych miejscowości napłynęło do getta 6 tysięcy Żydów. 29 września 1942 roku getto w Zwoleniu zostało zlikwidowane. Około 200 Żydów zabito na miejscu, a ponad 9 tysięcy wysłano do obozu śmierci w Treblince. Przez cały okres okupacji trwały masowe aresztowania i egzekucje ludności polskiej. 10 marca 1942 roku w Karolinie i Kazanowie zamordowano 80 osób. 7 kwietnia 1944 roku oddział gestapo rozstrzelał na rynku w Zwoleniu 20 Polaków przywiezionych z więzienia w Radomiu. 19 czerwca 1944 Zwoleń został otoczony kordonem policyjnym. Mieszkańców miasta spędzono na rynek i na ich oczach rozstrzelano 44 osoby. 16 stycznia 1945 roku Zwoleń został wyzwolony przez wojska radzieckie.

Straty materialne Zwolenia podczas II wojny światowej były ogromne. W czasie nalotów bombowych, we wrześniu 1939 roku, miasto uległo zniszczeniu i spaleni w 75 procentach. Kolejne zniszczenia spowodowały również walki podczas wyzwania miasta w nocy z 15 na 16 stycznia 1945 roku. W sumie podczas wojny zniszczeniu uległo 512 domów mieszkalnych, nie licząc zabudowań gospodarczych. Liczba mieszkańców zmniejszyła się 4900 osób.

W maju 1945 roku zebrała się pierwsza powojenna Rada Miejska w Zwoleniu. W 1950 roku powołano w Zwoleniu Miejską Radę Narodową. Rok 1954 to doniosła data w historii miasta. 11 sierpnia ukazało się Rozporządzenie Rady Ministrów, określające miasto Zwoleń jako siedzibę powiatu, a od 30 września 1954 r. zaczął funkcjonować Urząd Powiatowy. Podniosło to rangę miasta oraz umożliwiło jego intensywny rozwój. Powstały liczne zakłady pracy, takie jak Zakłady Przemysłu Mięsnego, Zakłady Metalowe, Spółdzielnia Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego, Spółdzielnia Mleczarska, Spółdzielnia Pracy. W latach 1970–1972 Zwoleń zdobył pierwsze miejsce

w konkursie „Mistrz Gospodarności”. Wraz z napływem ludności rozwinęło się budownictwo mieszkaniowe. Ukoronowaniem był udział miasta Zwolenia w popularnym programie Telewizji Polskiej „Bank Miast” w 1975 roku. Zwoleń zwyciężył z Opolem Lubelskim. W tym roku nastąpiła reorganizacja administracji kraju i likwidacja powiatu zwoleńskiego z dniem 21 stycznia 1975 r. powstała gmina Zwoleń, w której skład weszło 28 okolicznych wsi.

Obecnie w Zwoleniu działają młodzieżowe zespoły wokalne, Klub Seniora, Chór Seniora, Klub Taneczny, Koło Towarzystwa Kultury Teatralnej, Zespół Folklorystyczny Gotardowie, Zespół Obrzędowy w Strykowicach Górnych, Kapela Kwapińskich, Miejska Orkiestra Dęta, Kino Świt, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Związek Harcerzy Rzeczypospolitej, Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Strzelecki „STRZELEC”, Klub Sportowy „Zwolenianka”, Miejsko-Gminne Centrum Ekologiczne.

Na terenie miasta Zwoleń funkcjonuje mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków. Bogata jest struktura ekologiczna, znajduje się tu wiele obiektów chroniących środowisko.

Budynek Urzędu Miasta

Zespół folklorystyczny Gotardowie

Działa Miejsko-Gminne Centrum Edukacji Ekologicznej. Znaczną część gminy stanowią krajobrazy chronione. Należą do nich: „Dolina Rzeki Zwolenki” – miejsce występowania żółwia błotnego, zespół parkowy w Strykowicach Górnych z zabytkowym drzewostanem, zespół pałacowo-parkowy w Jasięcu Soleckim, wydzielone miejsce w Sycynie.

1 sierpnia 1990 roku został utworzony w Zwoleniu Urząd Rejonowy, obejmujący zasięgiem 7 gmin, w tym miasta Zwoleń i Lipsko. Od 1999 roku Zwoleń jest ponownie siedzibą powiatu i Starostwa Powiatowego.

Gmina Zwoleń należy administracyjnie do województwa mazowieckiego. Gmina zajmuje obszar 160,12 km², zamieszkuje ją 16 tys. mieszkańców, w tym w samym mieście Zwolen 8.746 mieszkańców. Gmina ma charakter rolniczy, co stwarza dogodne warunki dla przemysłu rolno-spożywczego i agroturystyki. Funkcjonujące

małe i średnie zakłady nie rozwiązują problemu bezrobocia. Aktualnie stopa bezrobocia wynosi ok. 17%.

W mieście i gminie rozbudowana jest infrastruktura techniczna, sieć gazowa, wodociągowa, kanalizacyjna, oczyszczalnia ścieków. Działa też wiele instytucji i urzędów.

Urząd Miejski pl. Kochanowskiego 1 w Zwoleniu, Starostwo Powiatowe ul. Jagiełły 4, Urząd Skarbowy ul. Wojska Polskiego 39, Sąd Rejonowy ul. Moniuszki 6, Urząd Pocztowy ul. Wł. Jagiełły 10, Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych ul. Perzyny 108, Rejon Dróg Krajowych ul. Perzyny 108, Powiatowy Zarząd Dróg ul. Perzyny 108, PZU S.A. Inspektorat w Zwoleniu ul. Wojska Polskiego 38, Zakład Ubezpieczeń Społecznych ul. Bogusza 20, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ul. 11 Listopada 6/8, Rejonowy Zakład Energetyczny ul. Perzyny 82, Zakład Opieki Zdrowotnej – Zwoleń Al. Pokoju 5, Powiatowa Komenda Policji Pl. Kochanowskiego 10, Stacja Pogotowia Ratunkowego ul. Ludowa 7, Zakład Opieki Zdrowotnej AL Pokoju 5, Szpital Rejonowy ul. Wł. Jagiełły 12, Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej ul. Lubelska 6, Dworzec PKS ul. Moniuszki, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna ul. Bogusza 37, Stadion Sportowy ul. Parkowa 5, TP S. A. O/w Zwoleniu ul. Jagiełły 10, Muzeum Regionalne ul. Puławska 2, Rejonowy Zespół Doradztwa Rolniczego ul. Słowackiego 2, Zakład Usług Komunalnych ul. Bogusza 19, Bank Spółdzielczy ul. Puławska 25, Bank PKO S. A. O/ w Zwoleniu ul. Wojska Polskiego 38, Bank PBK S.A. O/ w Radomiu Filia w Zwoleniu ul. Wł. Jagiełły 17a, Bank BGZ O/ Radom Filia w Zwoleniu ul. Wojska Polskiego 43, Spółdzielnia Mieszkaniowa ul. Bogusza 15, Spółdzielnia Ogrodnicza „Export-Import” ul. 11-go Listopada 10, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” ul. Słowackiego 2.

Rejon zwoleński jest największym producentem truskawek w kraju, natomiast w dawnym województwie radomskim wyróżnia się największą produkcją ziemniaka, porzeczek i trzody chlewnej. Wszystko to czyni łatwość dostępu do bazy surowcowej, powiązanej umowami z producentami.

Gmina oferuje inwestorom tereny miasta uzbrojone w niezbędne media (gaz, energia elektryczna, kanalizacja, oczyszczalnia ścieków, wysypisko śmieci, telefon) wraz z możliwością ich przyłączenia.

W roku 1990 w wyniku zmian ustrojowych powstał samorząd miasta.

Samorząd gminy Zwoleń w latach 1990–2004: Kadencja 1990–1994. Marian Krawczyk (burmistrz), Jerzy Maślanek (zast. burmistrza), Jan Nowakowski (sekretarz), Stefania Marszula (skarbnik). **Zarząd:** Marian Krawczyk (przewodniczący), Jerzy Maślanek (zastępca), Zachariasz Plachta, Tadeusz Bielec, Włodzimierz Kabus, Albin Bednarczyk, Barbara Libiszewska, Waldemar Urbański i Mirosław Rusinowski od 29.04.1993. **Rada Gminy i Miasta:** Jerzy Sowula (przewodniczący), Sławomir Marchewka, Zbigniew Krześniak (wiceprzewodniczący), Albin Bednarczyk, Tadeusz Bielec, Adam Boryczka, Janusz Cesarzski, Zenon Grzegorzczak, Włodzimierz Kabus, Zygmunt Kapciak, Adam Kisio, Zygmunt Kniec, Marian Krawczyk, Zbigniew Krześniak, Jan Kwaśnik, Barbara Libiszewska, Jerzy Maślanek, Sławomir Marchewka, Jan Mazurkiewicz, Stanisław Musielewicz, Jan Nowakowski, Jan Pawelec, Aleksander Pieczyński, Zachariasz Plachta, Tadeusz Procki, Edward Rybak, Mirosław Rusinowski, Jerzy Sowula, Waldemar Urbański, Roman Wróbel, Stanisław Zagożdżon.

Kadencja 1994–1998. Marian Krawczyk (burmistrz), Andrzej Maj (zast. burmistrza), Jan Nowakowski (sekretarz), Stefania Marszula (skarbnik); **Zarząd:** Marian Krawczyk (przewodniczący), Jan Maj (zastępca), Kabus Włodzimierz, Libiszewska Barbara, Jerzy Maślanek, Tadeusz Procki,

ki, Waldemar Urbański. **Rada Gminy i Miasta:** Jerzy Kowalski (przewodniczący), Oleksik Krzysztof, Aleksander Pieczyński (wiceprzewodniczący), Jan Bednarczyk, Boryczka Adam, Waldemar Godziński, Andrzej Jasik, Ignacy Jemioł, Włodzimierz Kabus, Zygmunt Kmieć, Jerzy Kowalski, Jerzy Koziński, Marian Krawczyk, Barbara Libiszewska, Andrzej Maj, Jerzy Maślanek, Leszek Michalski, Jan Nowakowski, Krzysztof Oleksik, Aleksander Pieczyński, Zachariasz Płachta, Tadeusz Procki, Edward Rybak, Józef Stępień, Waldemar Urbański, Mirosław Wawelski, Stanisław Zagożdżon.

Kadencja 1998–2002. Jan Pęksyk (burmistrz), Włodzimierz Kabus (zast. burmistrza), Jan Nowakowski (sekretarz), Maria Kalbarczyk (skarbnik). **Zarząd:** Jan Pęksyk (przewodniczący), Włodzimierz Kabus (wiceprzewodniczący), Teresa kacperczyk-Baran, Krzysztof Płachta (do 14.12.1999), Mieczysław Chmielewski (31.03.2000). Andrzej Chołuj (02.07.1999–27.09.2000), Henryk Fałek (wiceprzewodniczący 27.09.2000–12.09.2001), Leszek Michalski (od 26.05.1999), Paweł Nakoneczny (od 27.09.2000), Mirosław Rusinowski (do 14.05.2001), Jerzy Lenartowicz (od 25.10.2001). **Rada Gminy i Miasta:** Cezary Malinowski (przewodniczący 30.02.1998–13.12.1999), Krzysztof Płachta (przewodniczący od 14.12.1999), Stanisław Kaczyński (wiceprzewodniczący), Leszek Michalski (wiceprzewodniczący 30.10.1998–02.07.1999), Andrzej Chołuj (wiceprzewodniczący 02.07.1999–27.09.2000), Henryk Fałek (wiceprzewodniczący – 27.09.2000–12.09.2001), Lucjan Głogowski (wiceprzewodniczący od 12.09.2001), Ryszard Bator, Adam Boryczka, Andrzej Chołuj, Henryk Fałek, Jan Galewski, Waclaw Gawel, Lucjan Głogowski, Teresa Kacperczyk-Baran, Stanisław Kaczyński, Włodzimierz Kabus, Jerzy Lenartowicz, Andrzej Maj, Cezary Malinowski, Jan Mazurkiewicz, Leszek Michalski, Paweł Nakoneczny, Tadeusz Ociesa, Krzysztof Płachta, Tadeusz Procki, Mirosław Rusinowski, Edward Rybak, Mateusz Salbut, Jolanta Szewczyk, Mirosław Wawelski, Janusz Wojas

Kadencja 2002–2006. Zbigniew Buczma (burmistrz), Włodzimierz Kabus (zast. burmistrza), Jan Nowakowski (sekretarz), Maria Kalbarczyk (skarbnik). **Rada Miejska:** Krzysztof Płachta (przewodniczący), Aleksander Pieczyński, Tadeusz Ociesa (wiceprzewodniczący), Wiesława Bartosik, Andrzej Chołuj, Lucyna Fidor, Lucjan Głogowski, Teresa Kacperczyk-Baran, Leszek Michalski, Kazimierz Mróz, Tadeusz Ociesa, Aleksander Pieczyński, Krzysztof Płachta, Edward Rybak, Paweł Potucha, Mirosław Sałek, Anna Stypińska, Janusz Wojas.

Burmistrzowie Zwolenia po odzyskaniu niepodległości 1918–2006:
Jan Zagożdżon – ur. 1872 zm. 1954 – Wójt Zwolenia w latach od 1913 do ? i od 1919 do 1925. Syn Piotra i Marcjanny z Szostaków. Uruchomił własną kuźnię, w której montował sieczkarnie i brony sprężynowe. Był aktywnym członkiem Ochotniczej Straży Pożarnej. W 1913 roku był współzałożycielem Zwoleńskiego Stowarzyszenia Spożywców „Społem” i członkiem jego zarządu. Wybuch wojny zmusił go do opuszczenia kraju, wrócił do Polski 15 lipca 1918 roku. Przywiózł w stanie nienaruszonym zabrane ze sobą dokumenty zwoleńskie, które okazały się bardzo pomocne przy staraniach o przywrócenie Zwoleniowi praw miejskich.

Stanisław Musielewicz – Pierwszy po odzyskaniu praw miejskich Burmistrz Zwolenia – od 13 grudnia 1925 roku do 1929 roku. Urodził się 15 maja 1886 roku. W Zwoleniu spędził dzieciństwo, tu uczęszczał do miejscowej szkoły. Później uczył się w szkole średniej w Sosnowcu, po czym ukończył kurs rolniczy w Czechach. Po powrocie do Zwolenia poślubił Stanisławę Popkiewicz, córkę jednego z najzasobniejszych rolników zwoleńskich. W dniu 13 grudnia 1925 roku po przywróceniu Zwoleniowi praw miejskich został wybrany na burmistrza. W okresie swej kadencji przystąpił do usuwania zaniechań pozostałych jeszcze z okresu zaboru i do brukowania ulic miejskich. Stanisław Musielewicz był dwukrotnie żonaty z wymienioną wcześniej Stanisławą, a po jej śmierci z Marianną z domu Jargot. Zmarł 12 października 1961 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Stanisław Wrzesiński – Burmistrz Zwolenia od 1929 do 1931 roku.

Obywatel Kozienic, który po odejściu Stanisława Musielewicza otrzymał w 1929 roku nominację na burmistrza Zwolenia. Wrzesiński pełnił ten urząd do 1931 roku. Brak bliższych danych na jego temat.

Jan Galewski – Burmistrz Zwolenia od 1931 do 1939 roku.

Urodził się w 1897 roku w rodzinie Antoniego i Bronisławy Galewskich, prowadzących młyn i gospodarstwo rolne na Rygulcie pod Zwoleniem. Po ukończeniu szkoły w Zwoleniu dalszą naukę podjął w szkole rolniczej w Pszczelinie. Był ludowcem, członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej. W 1920 roku brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Był aktywnym działaczem politycznym i społeczno-ekonomicznym, należał do Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. W 1930 roku po utworzeniu nowej rady miejskiej został wybrany na burmistrza miasta Zwolenia. Za czasów jego kadencji zostały naprawione nawierzchnie szos łączących Zwoleń z Radomiem, Puławami i Lipskiem, uruchomiona została miejska rzeźnia, łaźnia, i miejska elektrownia a wraz z nią do wielu domów i ulic została doprowadzona energia elektryczna. Z jego inicjatywy wybudowane zostały jatki. Był prezesem Zwoleńskiej Ochotniczej Straży Pożarnej, prezesem zwoleńskiej spółdzielni „Społem”. W czasie okupacji był żołnierzem AK. Po wojnie był za swoje przekonania ludowe represjonowany i prześladowany przez UB. Dłuższy czas przebywał w więzieniu w Kielcach. W 1949 roku Jan Galewski zorganizował w Zwoleniu Okręgową Spółdzielnię. Zmarł w 1951 roku, pochowany na miejscowym cmentarzu w Zwoleniu.

Stanisław Bolesławski – Burmistrz Zwolenia od 1939 (okres okupacji wiceburmistrz a następnie burmistrz do chwili aresztowania go przez Niemców). Urodził się w 1880 roku w Szlacheckim Lesie. Rodzina Bolesławskich osiedliła się w Zwoleniu w pierwszej połowie XIX wieku. Był żonaty z Leokadią z Mordzińskich, wywodzącą się z zamożnej rodziny zwoleńskiej. W 1925 roku wchodził w skład Komitetu Budowy Pomnika Nieznanego Żołnierza. W okresie międzywojennym był zastępcą burmistrza, a w czasie okupacji burmistrzem. Aresztowany przez gestapo jako zakładnik, zginął 28 lutego 1945 roku w obozie koncentracyjnym – Gross-Rosen.

Felicjan Nowakowski – Tymczasowy Burmistrz Zwolenia od 18.01.1945 do 20.03.1945 r. Urodził się w 1892 roku. Pracował w magistracie w Zwoleniu jako kasjer i księgowy. Był współinicjatorem budowy w Zwoleniu liceum. Był wieloletnim prezesem Miejskiej i Powiatowej Straży Pożarnej, patronował orkiestrze strażackiej, był współzałożycielem pierwszego kina w Zwoleniu. Organizował i inicjował życie kulturalne w mieście. Sam był reżyserem, bardzo dobrym aktorem i charakterizatorem. Będąc już na emeryturze przewodniczył zwoleńskim emerytom i rencistom. Zmarł w 1975 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Sylwester Sendeci – Burmistrz Zwolenia od 20 marca 1945 do 20 czerwca 1950 r. Urodzony w 1903 roku. Od 1935 roku przy ulicy Staropuławskiej prowadził sklep z materiałami żelaznymi i hutniczymi. Należał do Ochotniczej Straży Pożarnej, od 1958 do 1964 roku był jej prezesem. W okresie okupacji należał do ZWZ oraz AK. Po wojnie wchodził w skład pierwszych władz miejskich Rady Narodowej. W czasie swojej kadencji doprowadził do zakończenia komasacji gruntów miejskich

i regulacji urbanistycznej centrum Zwolenia. Włożył wiele wysiłku w uruchomienie Miejskiego Gimnazjum i Liceum oraz w rozpoczęcie budowy budynku gimnazjum. Za jego kadencji został założony na rynku zieleniec, na którym obecnie stoi pomnik Jana Kochanowskiego. Zmarł w 1975 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Stanisław Laskowski – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej od 20 czerwca 1950 do 1952. Urodził się w 1920 roku w Zwoleniu. Ukończył Technikum Rolnicze w Zwoleniu. Studiował na wydziale Technologii Drewna SGGW w Warszawie. Po wojnie był członkiem Polskiej Partii Socjalistycznej, a od Kongresu Zjednoczeniowego wieloletnim członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w której pełnił funkcję sekretarza Komitetu Miejskiego. Na początku lat pięćdziesiątych był przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Był długoletnim pracownikiem Banku Spółdzielczego, Spółdzielni Kółek Rolniczych oraz Zakładu Gospodarczo-Handlowego w Zwoleniu. Zmarł 10 stycznia 1983 roku, pochowany na cmentarzu parafialnym w Zwoleniu.

Józef Wolszczak – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Urodził się w 1888 roku. W 1908 roku poślubił Heleną Zielińską. Na początku lat pięćdziesiątych był przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Zmarł w 1980 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Piotr Grabowski – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej od listopada 1952 do grudnia 1954 roku. Urodził się w 1918 roku. W latach pięćdziesiątych został radnym Miejskiej Rady Narodowej. Od listopada 1952 do grudnia 1954 roku został przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej, później dochodzącym członkiem prezydium rady. Czynn timer uczestniczył w życiu sportowym miasta, był podstawowym zawodnikiem drużyny piłki nożnej. Poza pracą społeczną prowadził zakład betoniarSKI. Zmarł 19 czerwca 1976 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Jan Krześniak – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w 1955 roku. Urodził się w 1921 roku w Nowej Wsi. Pracował w Spółdzielni Mleczarskiej. Za pracę i działalność społeczną był wyróżniony: Srebrną Honorową Odznaką Centralnego Związku Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego w 1988 roku, Złotym Krzyżem Zasługi w 1979 roku. Zmarł 20 lipca 1988 roku w Zwoleniu i tu został pochowany.

Józef Bik – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w latach 1955–1956. Urodził się w 1915 roku w Zwoleniu w rodzinie małorolnej. Od 1946 do 1954 był I Sekretarzem KM PZPR w Zwoleniu, od 1952 do 1954 roku członkiem Egzekutywy KP PZPR w Koziencicach, od 1954 do 1955 roku pełnił dodatkowo różne funkcje w partii. Od 1955 do 1956 był Przewodniczącym Prezydium MRN w Zwoleniu. Był również radnym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach, radnym Powiatowej Rady Narodowej w Koziencicach. Od 1956 roku do 1977 roku pracował w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Zwoleniu. Zmarł 2 czerwca 1983 roku.

Marian Jargot – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w 1956 roku. Urodził się w 1912 roku. Przed wojną ukończył Szkołę Rolniczą w Zwoleniu. Był człowiekiem czynnym, pomagał i wspierał potrzebujących. Zmarł 25 lipca 1981 roku.

Stanisław Porębski – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej od 1958 do 1964. Urodził się w 1918 roku. Ukończył Ludową Szkołę Rolniczą Męską w Zwoleniu. Przez dwie kadencje był wybierany na Przewodniczącogo Prezydium MRN. Powołał Społeczny Komitet Porządkowania Miasta. Później pracował w Rejonowej Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej i Wielobranżowej Spółdzielni Pracy im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu. Zmarł 15 października 1977 roku, pochowany na cmentarzu w Zwoleniu.

Mieczysław Chołuj – Przewodniczący Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zwoleniu – od 7 marca 1964 do 20 grudnia 1973; Naczelnik Urzędu Miejskiego w Zwoleniu od 21 grudnia 1973 do 31 grudnia 1975 roku. Urodził się w 1938 roku w Zielonce Starej.

Pracował w Komendzie Hufca ZHP w Zwoleniu, był kierownikiem wydziału w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, przewodniczącym w Zarządzie Powiatowym ZMW. W latach 1963–1964 pełnił funkcję I Sekretarza Komitetu Miejskiego PZPR. W 1964 roku został wybrany Przewodniczącym Prezydium Miejskiej Rady Narodowej. Pełnił tę funkcję do 20 grudnia 1973 roku. Po reformie administracji Państwowej otrzymał nominację Naczelnika Miasta Zwolenia. Po połączeniu Rady Narodowej Miasta i Gminy Zwoleń w jedną Radę otrzymał nominację na zastępcę Naczelnika Miasta i Gminy Zwoleń, funkcję tę sprawował do 1984 roku. Ukończył studia na wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie. Od 1 stycznia 1985 jest Dyrektorem i Prezesem Zarządu Banku Spółdzielczego w Zwoleniu.

Andrzej Lesisz – Naczelnik Miasta i Gminy od 1 stycznia 1976 do 1990 roku. Urodził się w 1938 roku w Zwoleniu. Ukończył studia na wydziale biologii na UMCS w Lublinie. W latach 1962–1964 pracował na UMCS, później uczył w Technikum Ekonomicznym w Kozienicach, był dyrektorem Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Zwoleniu, I Sekretarzem Komitetu Miejskiego PZPR. Od 1973 do 1975 roku Przewodniczącym Miejskiej Rady Narodowej. Od 1976 do 1990 roku był Naczelnikiem Miasta i Gminy Zwoleń. Od 1990 do 1996 pracował jako nauczyciel w PSP Nr 2 i LO w Zwoleniu. Od 1996 jest Dyrektorem Szkół dla Dorosłych – Liceum Ogólnokształcącego i Liceum Ekonomicznego Towarzystwa Wiedzy Powszechniej dla Dorosłych w Zwoleniu.

Marian Krawczyk – Burmistrz Gminy i Miasta Zwoleń od 12 czerwca 1990 do 30 października 1998 roku. Urodził się w 1950 roku. Ukończył Liceum Ogólnokształcące w Zwoleniu w 1969 roku i rozpoczął pracę w Kopalni Węgla Kamiennego „Katowice” w Katowicach. W lipcu 1972 roku podjął pracę w Zarządzie Portu Gdańsk,

Mieczysław Chołuj

Andrzej Lesisz

Marian Krawczyk

gdzie pracował do chwili rozpoczęcia nauki w Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej w Dęblinie. Po jej ukończeniu dalszą służbę pełnił w Darłowie. W 1981 roku zrezygnował ze służby wojskowej i rozpoczął pracę z młodzieżą jako wychowawca w Liceum Ogólnokształcącym. W 1990 roku został wybrany na Burmistrza Gminy i Miasta Zwoleni. Funkcję tę pełnił przez dwie kadencje do 30 października 1998 roku. Przewodniczący Konwentu Wójtów i Burmistrzów.

Jan Pęksyk

Jan Pęksyk – Burmistrz Gminy i Miasta Zwolenia od 30 października 1998 do 14 listopada 2002 roku.

Urodził się w 1954 roku. Ukończył wydział Matematyki, Mechaniki i Informatyki na Uniwersytecie Warszawskim w 1978 roku. Szkołę Oficerów Rezerwy zaliczył 1979 roku. Od 1980 pracował jako nauczyciel w Publicznej Szkole Podstawowej w Baryczy. Współtworzył w 1990 roku Urząd Rejonowy w Zwoleniu, był jego kierownikiem aż do czasu powołania na burmistrza. W czasie kadencji burmistrza był Przewodniczącym Konwentu Wójtów, Burmistrzów Gmin Ziemi Radomskiej, pierwszym Przewodniczącym Konwentu Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów Województwa Mazowieckiego. Obecnie pracuje w Wojewódzkim Zarządzie Melioracji i Urządzeń Wodnych w Warszawie na stanowisku Kierownika Inspektoratu w Zwoleniu.

Zbigniew Buczma

Zbigniew Buczma – aktualnie urzędujący Burmistrz Zwolenia od 14 listopada 2002 roku.

Urodził się 8 sierpnia 1956 roku w Środzie Wielkopolskiej. W maju 1976 roku zdał egzamin dojrzałości, a od października rozpoczął studia na wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Lublinie. Po ukończeniu studiów w 1981 roku podjął pracę jako nauczyciel przedmiotów zawodowych w Zespole Szkół Rolniczych w Zwoleniu. W latach 1987–1990 pełnił funkcję sekretarza KM-G PZPR w Zwoleniu. We wrześniu 1990 roku został powołany na stanowisko Kierownika Szkolenia Praktycznego, w 1993 roku został Dyrektorem Zespołu Szkół Rolniczych w Zwoleniu. 10 listopada 2002 roku w wyniku bezpośrednich wyborów został Burmistrzem Zwolenia.

Miejscowości gminy Zwoleni: Atalin – wieś przy drodze krajowej Radom-Lublin. Nazwa pochodzi od imienia Natalia. Powstała w XIX wieku. W okresie międzywojennym zamieszkiwało ją 95 osób, w tym 15 narodowości niemieckiej i wyznania ewangelickiego. Wieś liczy 16 gospodarstw rolnych, zamieszkuje ją 131 osób, sołtysem jest Maria Markowska.

Barycz – Nowa, Stara, Kolonia – jedna z najstarszych miejscowości gminy Zwoleni, nazwa pochodzi od bagna, stojącej wody lub starej nazwy rzeki. W XV–XVII wieku należała do Kochanowskich, którzy posiadali tu kilka łąnów ziemi oraz młyn. U schyłku XVIII wieku liczyła 150 mieszkańców. Rozległa wieś leży w części obszaru krajobrazu chronionego „Dolina Rzeki Zwolenki”, który jest ostoją żółwia błotnego. Obecnie wieś zamieszkuje 310 mieszkańców, sołtysem jest Zdzisław Kapciak.

Filipinów – wieś granicząca z gminą Policzna, nazwa pochodzi od imienia Filip, mieszkańców 106, sołtysem jest Anna Borek.

Helenówka – nazwa wsi pochodzi od imienia córki dziedzica majątku Strykowic Heleny Karczewskiej. Jest to miejscowość stosunkowo młoda, w 1931 roku było tu zaledwie 6 gospodarstw zamieszkałych przez 35 osób. Obecnie zamieszkuje ją 181 osób, sołtysem jest Teresa Kozieł.

Jasieniec Kolonia wraz z Zastoczem – wieś położona na południu, graniczy z gminą Przylęk, mieszkańców 261, sołtysem jest Mieczysław Baryłka.

Jasieniec Solecki – Południowy, Północny, Kolonia – sołectwo graniczy z gminą Ciepiałów, we wsi jest zabytkowy park z przełomu XIX i XX wieku, filia biblioteki publicznej i świetlica z pracownią komputerową. Mieszkańców 497, sołtysem jest Wiesław Pawlik.

Jedlanka wraz z Karczówką – wieś graniczy z gruntami miejskimi Zwolenia, mieszkańców 205, sołtysem jest Zofia Kwaśnik.

Józefów – wieś przy drodze Zwoleń–Czarnolas, znana z ekologicznej uprawy truskawek, mieszkańców 122, sołtysem jest Henryk Szewczyk.

Karolin wraz z Waclawowem – to najdalej wysunięto na południe sołectwo gminy Zwoleń. Przed wojną było tu 25 domów w większości zamieszkałych przez ludność pochodzenia niemieckiego. We wsi znajduje się miejsce uświęcone męczeńską śmiercią zamordowanych Polaków w dniu 18 marca 1942 roku w czasie II wojny światowej. Mieszkańców 247, sołtysem Mirosław Sałek.

Koszary – wieś przylega do Puszczy Kozienickiej, liczy 15 gospodarstw rolnych, które zamieszkuje 98 osób. Sołtysem jest Sławomir Seremak.

Linów – wieś w Puszczy Kozienickiej, zamieszkuje ją 258 osób, sołtysem jest Bogdan Bdzikot.

Lugi wraz z Celestynowem – wieś przy drodze krajowej Radom–Lublin. W 1931 roku posiadała status kolonii, zamieszkałej przez 133 osoby narodowości polskiej, choć blisko 50 wyznało religię ewangelicką, a kilku mojżeszową. Obecnie – mieszkańców 166, sołtysem jest Henryk Potucha.

Męciszów – wieś w Puszczy Kozienickiej obok rezerwatu przyrody „Miodne”, mieszkańców 128, sołtysem jest Sławomir Mital.

Mieczysławów – wieś położona po obu stronach drogi krajowej Radom–Lublin. Przed wojną znajdowało się tu 20 gospodarstw zamieszkałych przez 130 osób. Posiada dwa sklepy i prywatną piekarnię. Mieszkańców 387, sołtysem jest Dariusz Stryk.

Mostki – sołectwo przy drodze Zwoleń–Kazanów, we wsi jest gospodarstwo agroturystyczne z hipoterapią, mieszkańców 390, sołtysem jest Mirosław Kutyla.

Niwki – rozległa wieś, której nazwa pochodzi od słowa „niwka” czyli pole uprawne. Mieszkańców 276, sołtysem jest Wiesława Bartosik.

Osiny – tworzy sołectwo wraz z wsiami Kopaniny, Sosnowica, Melanów, mieszkańców 276, sołtysem jest Mirosław Walewski.

Paciorkowa Wola Nowa i Stara – dwie łączące się wsie przy drodze Zwoleń–Czarnolas, znane z uprawy truskawek i prywatnego zakładu mechanicznego. Niegdyś należąca do Kochanowskich, zamieszkała także przez kilka rodzin szlachty w XVII i XIX wieku. Obok Polaków mieszkali tu Żydzi. Paciorkowa Wola Nowa liczy

172 mieszkańców, sołtysem jest Edward Pytlak. Paciorkowa Wola Stara liczy 120 mieszkańców, sołtysem jest Wanda Pytlak.

Podzagajnik – wieś po obu stronach drogi Radom–Lublin, przy drodze zajazd agroturystyczny w stylu góralskim „Brzozowy Raj”, mieszkańców 335, sołtysem jest Stanisław Zagożdżon.

Strykowice Błotne – wieś posiada remizę Ochotniczej Straży Pożarnej, liczy 183 mieszkańców, sołtysem jest Waclaw Gawel.

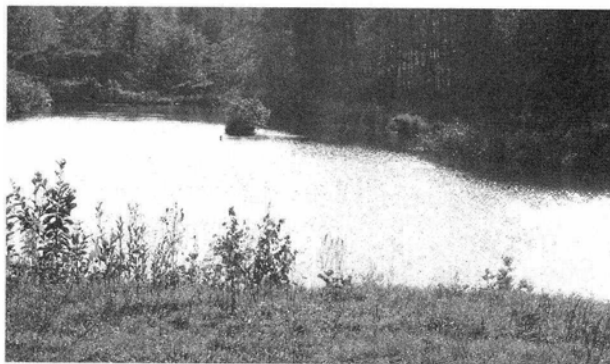
Strykowice Górne – jedna z najstarszych wsi w regionie, założona w XII wieku, kolonizatorem współcześnie znanych Strykowic był Joachim Karczewski herbu Jasieńczyk. W XVI–XVIII wieku były tu 2 folwarki szlacheckie, które wraz z wsią należały kolejno do: Strykowskich, Leżeńskich, Mikułowskich i Strzemboszków. Wieś posiada Publiczne Gimnazjum, remizę OSP, zespół folklorystyczny. Mieszkańców 519, sołtysem jest Edward Adamiec.

Strykowice Podlesne – wraz z wsią Cyganówką tworzy najmłodsze sołectwo w gminie Zwoleń utworzone w 1990 roku. Mieszkańców 189, sołtysem jest Jan Wolszczak.

Sycyna (Sycyna Północna, Południowa, Kolonia, Drozdów) – miejsce urodzin w 1470 roku największego polskiego poety epoki renesansu Jana Kochanowskiego, pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1191 roku, w 1470 wieś opisał Jan Długosz. Po Kochanowskich w XVIII–XIX wieku wieś dziedziczyli Chomentowscy i Czaplińscy. W 1907 roku wieś liczyła 107 domów i 874 mieszkańców. Przy wjeździe droga krajowa rozdziela dwa stare stawy zwane „Przerwańcem”. We wsi działa Stowarzyszenie Oświatowe „Sycyna”, chór Sycyna, jest kilka sklepów i prywatna piekarnia, mieszkańców 762, sołtysem jest Mirosław Bąk.

Sydół – wieś przy drodze krajowej Warszawa–Sandomierz. Przed wojną liczyła 349 mieszkańców i 54 domy. Obecnie na jej terenie funkcjonuje szkoła podstawowa i gimnazjum, mieszkańców 332, sołtysem jest Anna Hołuj.

Wólka Szeleżna – wraz z Bożencyzną tworzy rozległe sołectwo. W XVII–XVIII wieku mieszkało tu kilkadziesiąt osób. Dziedziczyli ją pijarzy warszawscy. Przed wojną liczyła prawie 240 mieszkańców. Obecnie mieszkańców 221, sołtysem jest Irena Kowalczyk.

Pejzaż – okolice Zwolenia

Zielonka Nowa i Zielonka Stara – W XVI–XVII wieku należała do Kochanowskich. W spisie w 1931 roku liczyła 322 mieszkańców. Obie wsie dla potrzeb rolnictwa w porozumieniu z Zakładem Doświadczalnym Instytutu Nawożenia i Gleboznawstwa w Grabowie prowadzą reprodukcję nowych odmian ziemniaków. We wsi jest

tartak i Warsztaty Terapii Zajęciowej dla niepełnosprawnych. Zielonka Nowa liczy 235 mieszkańców, sołtysem jest Irena Ozga. Zielonka Stara liczy 282 mieszkańców, sołtysem jest Jan Chołuj.

**Znani nieżyjący mieszkańcy wyróżnieni medalem Zasłużony dla Zwo-
lenia:** Jan Bednarczyk, Stanisław Bolesławski, Władysław Chołuj, Zygmunt Czekal-
ski, Kazimierz Dzierzbicki, dr Czesław Flak, Wincenty Flak, Jan Galewski, Mieczysław
Gałążkiewicz, Ludwik Grzybowski, Jerzy Grzybowski, Franciszek Iwański, Roch
Iwański, ks. Tomasz Jachimowicz, Stanisława Jaglińska, Marian Jagmin, Stanisław
Janowski, Stanisław Karczewski, Andrzej Kuś, adwokat Marian Kwapisiewicz, Sta-
nisław Lesisz, Stanisław Małkiewicz, Ignacy Mazur, Stanisław Musielewicz, Felicjan
Nowakowski, Tadeusz Nowicki, Klemens Oleksik, Kazimierz Oleksik, Władysław
Pastuszko, dr Jan Pawłowski, Konstanty Pilecki, Kopman Rapaport, Sylwester Sen-
decki, Stefan Sołtyk, Bolesław Skrzek, Jan Talaga, ks. Wacław Wodecki, Wacław
Zacharkiewicz, Jan Zagożdżon, Hipolit Zagrodzki, Jan Życzyński.

Nota bibliograficzna, czyli co napisano o ziemi zwoleńskiej

Niekwestionowane, ogromne znaczenie twórczości Jana Kochanowskiego dla rozwoju polskiej kultury bardzo szybko zaowocowało badaniami nad jego życiem i działalnością literacką. Przełożyło się ono wkrótce na zainteresowanie regionem, w którym poeta przebywał i stworzył swe największe dzieła. Można wręcz postawić tezę, że bez wieloletniego związku Jana Kochanowskiego z Sycyną, Czarnolasem i Zwoleniem, badacze i pisarze nie zainteresowaliby się tak szybko wschodnimi rubieżami regionu radomskiego. Pierwsze kroki w tym kierunku poczynili twórcy i mecenasowie doby oświecenia, na czele z królem Stanisławem Augustem Poniatowskim oraz Hugonem Kołłątajem, którzy zwiedzali, lub chcieli zwiedzać miejsca związane z życiem i działalnością poety z Czarnolasu. W XIX stuleciu, w latach zaborów, urosły one do rangi symbolu kultury i tożsamości narodowej, toteż w ślad za zwiedzającymi przybywali pisarze i badacze, którzy znaczną część swych dzieł poświęcili opisowi okolic Zwolenia. W ten sposób narodziło się pamiętnikarstwo, publicystyka oraz literatura naukowa i popularnonaukowa, ukazująca tereny dzisiejszego powiatu zwoleńskiego i zamieszkującą go społeczność na przestrzeni kilku stuleci.

Dziś, u progu XXI wieku, ta literatura jest tak ogromna, że wystarczyłaby na stworzenie pokażnej biblioteki. Warto, więc wskazać najważniejsze publikacje, które dotyczą regionu zwoleńskiego, jak i poszczególnych miejscowości, położonych na jego obszarze. Można je podzielić na kilka kategorii. Czytelnik musi wybaczyć, że z powodu ogromnej liczby owych prac, w ramach poszczególnych kategorii, zostaną scharakteryzowane tylko niektóre. Być może nie wszystkie istotne opracowania zostały tu wspomniane, ale kompletny wykaz publikacji znajduje się w wykazie bibliografii.

* * *

I. Pierwsza grupa prac dotyczy przede wszystkim twórczości Jana Kochanowskiego, ukazując niejako przy okazji środowisko, w którym żył i tworzył. Obszerniejsze publikacje oparte na badaniach historyków i historyków literatury zaczęły ukazywać się już w drugiej połowie XIX w. Wśród nich na czoło wysunęło się studium R. Plenkiewicza *Jan Kochanowski, jego ród*,

życie i dzieła, zamieszczone w pomnikowym wydaniu spuścizny poety z Czarnolasu w 1884 r. Zawierało ono wiele cennych wiadomości, dotyczących miejscowości regionu zwoleńskiego. W XX wieku, prace o podobnym charakterze, tj. zawierające przede wszystkim wiadomości na temat życia i twórczości Jana Kochanowskiego, pisali tak znamienici profesorowie jak S. Windakiewicz, H. Barycz, J. Pelc, T. Ulewicz i inni.

II. Wiele publikacji na pierwszy plan wysuwa powiązanie Kochanowskich z ziemią radomską, przedstawiając szerzej miejscowości związane z rodziną Kochanowskich. W 1880 r. wydano pracę J. Rymarkiewicza o Sycynie, Czarnolesie i Zwoleniu. W 1884 r. W. Małcurzyński opisał posiadłości rodziny Kochanowskich w ziemi radomskiej, zamieszczając interesującą mapę okolic Zwolenia z XVI w. Badania te kontynuowało później wielu naukowców związanych z ośrodkami akademickimi. Na ich czoło wysuwa się obecnie prof. W. Urban, wydawca szeregu źródeł związanych z Janem Kochanowskim i autor cennych artykułów, poświęconych roli Kochanowskich w dziejach regionu radomskiego. Należy tu podkreślić, że do badań nad przeszłością miejscowości związanych z życiem i działalnością Kochanowskich bardzo szybko włączyli się regionaliści. Już w 1869 r. ks. J. Gacki wydał zbiór pism urzędowych, dotyczących majątków i fundacji samego poety oraz jego krewnych. Spadkobiercą tych tradycji jest dziś T. Palacz, autor *Czarnolasu Jana Kochanowskiego* i bogato ilustrowanego opracowania *Człek boże igrzysko. Jan Kochanowski w Radomskim*. Prace T. Palacza są niezmiernie cenne, bowiem opisują nieliczne zabytki kultury materialnej, pozostałe po Kochanowskich, które mogą dziś podnieść walory turystyczne powiatu zwoleńskiego. Idąc tym tropem, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna wydało ostatnio *Ślady i pamiątki Jana Kochanowskiego*, M. i J. Pólturzyckich. Podobny charakter mają także sprawozdania z badań archeologicznych oraz prac konserwatorskich prowadzonych w Zwoleniu oraz Sycynie, opublikowane ostatnio w książce *Ochrona zabytków. Sycyna, gniazdo ojczyste Jana Kochanowskiego*.

III. Kolejną grupę publikacji stanowią prace poświęcone w całości lub częściowo regionowi zwoleńskiemu zarówno w dawnych czasach, jak i w obecnej rzeczywistości. Pierwszą tego typu książką był *Opis powiatu radomskiego*, autorstwa ks. F. Siarczyńskiego wydany w 1847 r., a poświęcony głównie czasom staropolskim. Po II wojnie światowej cenny zbiór studiów, dotyczący ziemi rodzinnej Jana Kochanowskiego, opublikowało Radomskie Towarzystwo Naukowe w XX tomie swego „Biuletynu Kwartalnego” (1983 r.). Poświęcono tam wiele miejsca okolicom Zwolenia od średniowiecza po XVI wiek. Stan kościołów i miejscowości położonych na terenie obecnego powiatu zwoleńskiego do końca XIX wieku omawia najdokładniej, choć wybiórczo, J. Wiśniewski w historycznym opisie dekanatu kozienickiego. Powiat kozienicki, do którego należały okolice Zwolenia, w okresie międzywojennym, opisał P. Klimczuk (wyd. Kozienice 1928). Trudnym latom okupacji, terroru hitlerowskiego i walki partyzanckiej poświęcone są bardziej

ogólne prace dotyczące całego regionu radomskiego. Obok tego, ukazują się ostatnio bardziej szczegółowe, przyczynkarskie artykuły i szersze opracowania, m.in. na łamach prasy zwoleńskiej. Warto tu podkreślić wspomnienia uczestników tych wydarzeń, reprezentujących środowiska ZWZ-AK, BCH i GL-AL. Wymieniając je w kolejności alfabetycznej, należy zwrócić uwagę na J. Abramczyka, W. Gołąbka, W. Molendę, B. Nowacia, W. Owczarka, J. Pawłaka, W. Rogalę a także inne, powojenne wspomnienia, np. K. Grzybowskiemu, czy M. Rutkowskiej o Czaplńskich. Do tej pory brakowało opracowania, przedstawiającego powojenne przemiany w regionie zwoleńskim oraz szerszej pracy ukazującej obecny stan powiatu zwoleńskiego i perspektywy jego rozwoju w zjednoczonej Europie. Bez wątpienia ową lukę wypełnia dopiero niniejsza publikacja, oddawana do rąk czytelników, powstała przy walnym współudziale mieszkańców, władz oraz instytucji powiatu zwoleńskiego.

IV. Publikacje szczegółowe, poświęcone gminom powiatu zwoleńskiego, poszczególnym miejscowościom, lub instytucjom, działającym na jego obszarze:

Zwoleń: Zwoleń jako stolica gminy oraz powiatu cieszył się od dawna zainteresowaniem licznych autorów. Może poszczycić się zarówno informatorem turystycznym, jak i naukową monografią wydaną w Lublinie w 1976 r. Redaktorem naukowym książki *Zwoleń, dzieje miasta i ziemi* był prof. K. Myśliński, a autorami poszczególnych rozdziałów pracownicy UMCS w Lublinie. Ta bardzo rzetelna pod względem warsztatu naukowego monografia została jednak doprowadzona tylko do początków lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Mimo podtytułu dotyczyła przede wszystkim samego miasta, dość pobieżnie traktując okoliczne miejscowości. Warto więc podjąć trud ukazania obecnego stanu gminy i miasta, co wypełni kolejna publikacja przygotowywana do druku przez Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna.

Gminy i miejscowości powiatu: W 2000 r. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, przy współudziale szeregu instytucji, działających na obszarze powiatu zwoleńskiego wydało książkę *Sycyna wiek XX*, pod redakcją prof. H. Bednarczyka. Zapoczątkowała ona całą serię wydawniczą, która doprowadziła do opracowania i opublikowania monografii poszczególnych gmin. Przyjęto wówczas koncepcję realizowaną do dziś, a zakładającą opracowywanie owych monografii przez mieszkańców gmin, przy współpracy naukowej historyków i pracowników Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu. Efekty tych prac okazały się bardzo dobre. Prace nad monografiami integrują lokalne społeczności, a poza tym pozwalają na ukazanie najistotniejszych osiągnięć oraz problemów z pozycji samych uczestników wydarzeń. Historia jest przy tym jedynie wstępem do przedstawienia aktualnego stanu gminy, działających na jej obszarze urzędów, instytucji społecznych, oświaty, służby zdrowia oraz stanu gospodarczego i możliwości rozwoju. Każda monografia jest swego rodzaju całościową wizytówką gminy, z którą nie może się równać żaden niewielki artykuł, czy folder. Nie sposób nie wymienić tu

owych publikacji: *Policzna. By czas nie zaćmił i niepamięć*, red. E. Januszewicz (2004), *Kazanów nad Iżanką*, red. M. Sołtysiak (2004), *Echa tczowskiej ziemi*, red. K. Kołodziejczyk, J. Madej, M. Stawarz (2005), *Przyłęk – nasza ziemia*, red. M. Kuś (2005). Jak już wspomniano, w bieżącym roku ukaże się monografia gminy i miasta Zwoleni. Licznych artykułów naukowych oraz popularnonaukowych doczekały się już Sycyna, Policzna i inne miejscowości.

Instytucje: Wśród szeregu wydawnictw poświęconych „problematyce zwoleńskiej” warto wymienić, m.in. ostatnie książki Z. Lesisza, dotyczące miasta w XIX w., Żydów zwoleńskich, wójtów i starostów oraz wybitnych mieszkańców (*Zwoleński słownik biograficzny*). Ten sam autor opracował również dzieje zwoleńskich kościołów. W 2002 r. ukazała się monografia *Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu* S. Piątkowskiego i A. Szymanka. Wydano, m.in. opracowanie, dotyczące Towarzystwa Miłośników Miasta Zwolenia, tamtejszej Biblioteki Publicznej oraz muzeum. Łamy czasopism zwoleńskich poświęcone są natomiast wszelkim problemom życia społecznego i gospodarczego miasta, gminy i powiatu.

V. Prasa lokalna: Początki czasopiśmiennictwa na ziemi zwoleńskiej sięgają okresu międzywojennego, kiedy w 1974 r. zaczął ukazywać się „Głos Zwoleński”. Inicjatorem i założycielem czasopisma był nauczyciel zwoleńskiej szkoły rolniczej Stanisław Podrygałło. Wkrótce czasopismo przekształcono w „Głos Powiatu Kozienickiego”, a do wybuchu wojny zmieniło ono jeszcze kilka razy tytuł („Nasz Głos”, „Głos Młodzieży Wiejskiej”). Obecnie w powiecie zwoleńskim ukazuje się kilka czasopism, „Głos Ziemi Zwoleńskiej”, „Głos Zwoleński” i „Wieści Sycyny”.

Dni Sycyny – Dni Jana Kochanowskiego

Znacznie większy rozmach od tradycyjnych miały tegoroczne obchody 475 rocznicy urodzin Jana Kochanowskiego w Sycynie, Czamolesie, Zwoleniu i Radomiu. Byliśmy obecni w dniach patrona w Akademii Świętokrzyskiej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. W poprzednim numerze informowaliśmy o wszystkich planowanych przedsięwzięciach, w tym przedstawimy dokumentację fotograficzną ze zlotu szkół im. Jana Kochanowskiego, konferencji i festynu. Podpisano umowę o współpracy z Akademią Świętokrzyską w Kielcach i Kartę Porozumienia już z 45 szkołami im. Jana Kochanowskiego w całej Polsce. Trzeba dodać, że tegoroczne uroczystości, bieg sportowy, festyn, cieszyły się największym zainteresowaniem mieszkańców Sycyny i naszych gości. Łącznie na konferencji, zlocie szkół, festynie i spotkaniach okolicznościowych uczestniczyło ponad 400 osób. Zdaliśmy wspólnie sprawdzian z logistyki i zapewnienia bezpieczeństwa. Wielką w tym zasługą pracowników starostwa – jednego z głównych współorganizatorów.

Zlot Szkół i Instytucji im. Jana Kochanowskiego

Poczty sztandarowe przed pomnikiem Jana Kochanowskiego w Sycynie

Dzieci z SP nr 3 z Brzegu w muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie

eSycyna - aktywne poszukiwanie pracy

GRANT MINISTERSTWA GOSPODARKI I PRACY NA ROZWOJ DZIAŁALNOŚCI GMINNEGO CENTRUM INFORMACJI nr umowy 1R/GCI/2005

Zadania

- Warsztaty szkoleniowe dla absolwentów w zakresie technik aktywnego poszukiwania pracy – „Aktywni na rynku pracy” (termin szkolenia: 21–23.09.2005 r.)
- Przygotowanie i upowszechnienie na stronie internetowej informacji dotyczącej poszukiwania pracy, uruchamiania działalności gospodarczej:
 - Poradnik przedsiębiorczości,
 - Z badań przedsiębiorczości absolwentów i bezrobotnych w gminie Zwolenie,
- Organizacja targów pracy – „Aktywność, kreatywność, twórczość na rynku pracy” (23.09.2005 r.)
- Warsztaty szkoleniowe w zakresie aktywizacji osób korzystających z usług GCI – „Rozwój społeczności lokalnej” (termin szkolenia: 21–23.09.2005 r.)

Warsztaty szkoleniowe

Celem warsztatów jest przygotowanie do inicjowania aktywności zawodowej osób, grup społecznych i zawodowych, uzyskanie wiedzy i umiejętności, udzielania porad, wykorzystania technologii informatycznej w rozwoju społeczności lokalnej, przygotowania projektów z udziałem ePunktów w rozproszonej sieci Gminnego Centrum Informacji.

Program warsztatów 21–23.09.2005

Aktywni na rynku pracy

- I. „Poznanie siebie”
- II. Nowy rynek pracy – indywidualny plan działania
- III. Wprowadzenie na rynek pracy – przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy
- IV. Technologie informatyczne w poszukiwaniu pracy
- V. Własna działalność gospodarcza

Rozwój społeczności lokalnej

- I. Rozwój społeczności lokalnej – „male ojczyzny”, gminy i regionu w Internecie.
- II. Mój biznes w Internecie.

W wyniku ukończenia warsztatów uczestnicy uzyskali umiejętności:

1. Autoprezentacji, zachowania asertywnego.
2. Sporządzenia profilu zainteresowań, planu rozwoju zawodowego, strategii poszukiwania pracy, korzystania z baz danych o rynku pracy.
3. Stosowania metod i technik aktywnego poszukiwania pracy.
4. Przygotowania dokumentów do rozmowy kwalifikacyjnej zatrudnienia.
5. Innowacyjności, przedsiębiorczości, pozyskiwania kapitału, opracowania biznesplanu.
6. Stosowania podstawowych aktów prawnych regulujących zatrudnienie, możliwości bezrobotnych i opieki socjalnej nad bezrobotnymi.
7. Aktywizacji społeczności lokalnej, przygotowanie projektów z zakresu kultury i edukacji, gospodarki.

Uczestnicy warsztatów: Bielec Monika, Ciecieląg Augustyn, Dyczkowski Paweł, Gładysz Mariusz, Golda Katarzyna, Gregorczyk Anna, Grzebala Iwona, Kazirodek Piotr, Kempńska Lidia, Kowalczyk Kamil, Kryczka Agnieszka, Markiewicz Grażyna, Marsuła Barbara, Nieckarz Kamil, Pyrka Michał, Ruszak Katarzyna, Siepietowski Paweł, Sotyń Marcin, Wieczorek Ewelina, Wójcik Anna

Z badań przedsiębiorczości absolwentów i bezrobotnych w gminie Zwolenie

Ministerstwo Gospodarki i Pracy uruchomiło w lipcu 2005 r. Program „Pierwszy Biznes” skierowany do bezrobotnej młodzieży do 25 roku życia oraz do absolwentów szkół wyższych do 27 roku życia. Jego zadaniem jest promowanie przedsiębiorczości i stworzenie jak najlepszych warunków do zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

Gazeta „Więści Sycyńskie” ukazuje się od 2000 r. jak dotąd ukazało się 31 numerów o łącznym nakładzie 19 500 egz. Redakcja: Lidia Kempńska (redaktor naczelny), Henryk Bednarczyk, Teresa Pluta, Maria Gajowiak, Tomasz Kupidura, Lucyna Biełkowska, Monika Bielec

GŁOS

2006
PAŹDZIERNIK

ZIEMI ZWOLEŃSKIEJ

Nr 43

NIEZALEŻNE PISMO LOKALNE

ISSN 1427-1494

JUBILEUSZ 10-lecia Głosu Ziemi Zwolenkiej

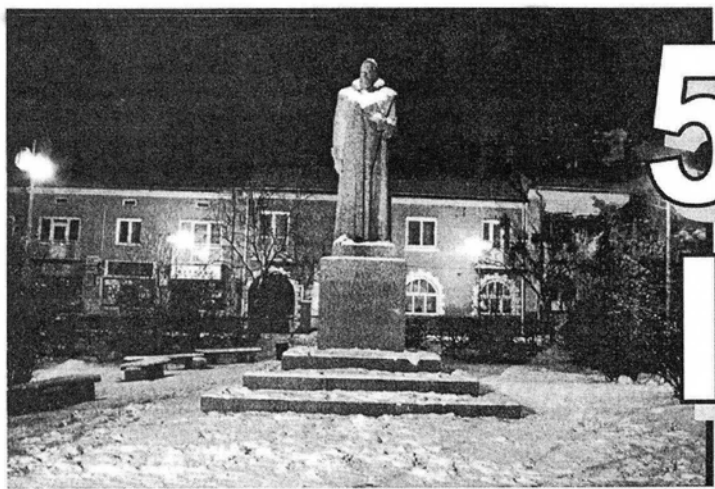
Głos Ziemi Zwolenkiej" – niezależne pismo lokalne ukazuje się od 1996 r.

Redakcja: Mieczysław Choluj (redaktor naczelny). Stała współpraca: Bogusława Jaworska, Krzysztof Śmietanka, Marianna Sulima, Eugenia Januszewicz, Marian Kuś, Krystyna Kołodziejczyk, Stanisław Leśniewski, Zofia Choluj (sekretarz). Wydawca: Bank Spółdzielczy w Zwoleniu

GŁOS ZWOLEŃSKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA MIŁOŚNIKÓW MIASTA ZWOLEŃ IM. JANA KOCHANOWSKIEGO
ISSN 1427-0013 ZIMA 2006 NR 48

581 lat

naszego miasta

„Głos Zwoleński”

Redakcja: Henryk Chołuj, Waldemar Gołodziński, Waclaw Kuś (przewodniczący zespołu),
Piotr Kutkowski, Jan Nowakowski, Jadwiga Siepietowska, Jacek J. Tatak, Anna Wieczerzyńska

Bibliografia

1. Abramczyk J. „Tomasz”, *Partyzanci z Kozienickiej Puszczy*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Łódź 1971.
2. Barański Cz., Barańska H., *Lipsko*, MCNEMT, Radom 1992.
3. Bednarczyk H. (red.), *Sycyna gniazdo ojczyste Jana Kochanowskiego*. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, 2000.
4. Bednarczyk H. (red.), *Sycyna wiek XX*. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, 2000.
5. Bednarczyk H., Olifirowicz M. (red.), *...imienia Jana Kochanowskiego*. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna 2005.
6. Bednarczyk H., Ginalski Z., *Dziedzictwo i rozwój*. CDR Brwinów, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna 2006.
7. Berezowski S., *Powiat lipski. Geograficzno-ekonomiczne problemy współczesne*, Polskie Towarzystwo Geograficzne – Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom – Łódź 1972.
8. Błachuciak T., *Radom i okolice*, Warszawa 1956.
9. Błaszczak S. i inni, *Więś polska w walce z okupantem 1940–1945*, tom 3 – Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1972.
10. Borzobohaty W., „Jodła”, *Okręg Radomsko-Kielecki ZWZ – AK 1939–1945*, Warszawa 1988.
11. Bosek K., Twardowski W., *Jan Kochanowski – fakty i hipotezy*, Muzeum Okręgowe, Radom 1984.
12. Brykowska M., *Sycyna - wieś szlachecka w ziemi radomskiej w XV-XVII wieku*. „Kwartalnik Historii Architektury Urbanistycznej”, 1998, z. 1/2.
13. Chorążki W., *Heraldyka Gminy Kazanów – opracowanie historyczno-heraldyczne*, Kraków 2002.
14. Cieślak-Kopyt M., Mickes L., Subicka E., Twardowski W., *Radomskie – alfabet wykopalisk. Przewodnik archeologiczny*. Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 1994.
15. Dąbkowski W., *Powstanie styczniowe w Puszczy Kozienickiej*, Warszawa 1974.
16. Dąbrowski A., *Kazanów w latach wojny i okupacji hitlerowskiej*, Zwoleń 1979.
17. Derwich M., Gacki J., *Benedyktynski klasztor św. Krzyża na Łysej Górze w średniowieczu*. PWN, Warszawa – Wrocław, 1992.
18. Dudziński St., *Kronika Parafii Kazanów od roku 1566*, Kazanów 1937.
19. Dworniczki BiA, Wilkiewicz J., *Zwoleńskie ścieżki dydaktyczne*, Centrum Edukacji Ekologicznej w Radomiu.
20. Dziedzicka M., *Kronika Garbatki-Letnisko*, wyd. MARKET CENTER - Pionki.
21. *Dzieje Biblioteki Publicznej w Zwoleniu*. Radom 1998.
22. Figarski L., *Kazanów Iłżecki – opis historyczny parafii w 400-lecie założenia (1566–1966)*, Kazanów 1966.
23. Franecki J., Ośka S., *Wrzesień 1939*, „Biuletyn Kwartalny”. RTN, Radom 1990.
24. Gacki J., *Jedlnia, w niej kościół i akta obelnego prawa*, Radom 1874.
25. Gacki J., *O rodzinie Jana Kochanowskiego, o jej majątnościach i funkcjach kilkanaście pism urzędowych*. Warszawa 1869.
26. *Garbatka Letnisko*, Warszawa 1930.
27. Gąsiorowski T. i inni, *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, Towarzystwo Sympatyków Historii, Kraków 2001.
28. Gieysztor A., *Krajobraz Międzyrzecza Pilicy i Wisły we wczesnym średniowieczu*. Wyd. Studia Sandomierskie. Materiały do dziejów miasta Sandomierza i regionu sandomierskiego. cz. I (red. T. Wąsowicz, LSW Warszawa).
29. Gołąbek W. „Boryna”, *Bez rozkazu*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1966 r.
30. Gołąbek W. „Boryna”, *Nie wiedział co to lęk*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1972.
31. Gołąbek W. *W oddziałach Batalionów Chłopskich na Kielecczyźnie 1940–1944*, Warszawa 1958.
32. Gołąbek W. „Boryna”, *Partyzanckie twierdze*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1974.
33. Gorbaczowa M., Urban W., *Cochanowiana. Źródła urzędowe do bibliografii Jana Kochanowskiego*, t. I-II, Wrocław 1985.

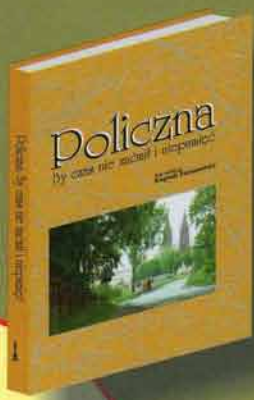
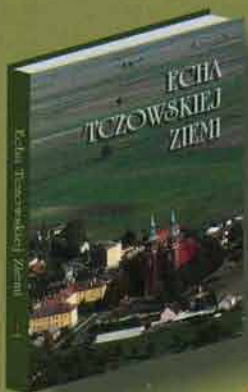
34. Gorczyca J.: *Dzieje wsi Osuchów*, Starachowice 1999.
35. Grzybowski L., *Komasacja Zwolenia i inne wspomnienia*, Biblioteka Zwoleńska im. Dr Jana Pawłowskiego, Zwoleń 1993.
36. Hillebrandt B., *Partyzantka na Kielecczyźnie*, MON, Warszawa 1967.
37. Hoffmanowa K., *Jan Kochanowski o Czarnolesie*, Lipsko 1857.
38. *Idee humanistyczne Renesansu w integracji europejskiej*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu, WSP ZNP, Warszawa 2002.
39. Jagiello S., *Zawada Stara. Dawniej – dziś – jutro*, Wrocław 1995.
40. Jan Kochanowski, *Wybór Poezji*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna 2000.
41. Jankowski A., *Pacyfikacje i miejsca zbrodni na Ziemi Radomskiej (1939–1945)*. Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich.
42. *Janowi Kochanowskiemu ziemia rodzinna*, Rocznik Świętokrzyski, Kraków 1981.
43. Janusz S. (red.), *Boje o Kochanowskiego*, IPM, Polska Paweł Drażyk, Zwoleń 2001.
44. Janusz S., *Sycyna – wstydlivy temat*, Rozmowę przeprowadził B. Pikiewicz, „Życie Radomskie” 1992, nr 148, s. 8.
45. Januszewicz E., *Policzna. By czas nie zaćmił i niepamięć*, wyd. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, 2004.
46. Januszewicz J., *Geograficzna charakterystyka wsi Policzna, maszynopis*, Kozienice – Policzna 1982, (Ogólnopolska Olimpiada Geograficzna – 1982).
47. Jaroszek K., *Mszadla (część Świderskiego) wieś dawnej parafii janowieckiej w świetle testamentu Wojciecha Rachalskiego z 1814 roku* „Notatnik Janowiecki” Nr 12/2002 Towarzystwo Przyjaciół Janowca, Janowiec nad Wisłą 2002.
48. Jaroszek K., Szamane A., *Inwentarz ekonomiczny dóbr janowiecko-oblaskich z lat 1826–1828*, cz. I, „Notatnik Janowiecki”, (7) 1/1999, cz. II, „Notatnik Janowiecki”, (8) 2/1999.
49. Jaroszek K., Szymanek A. *Inwentarz majątkowy dóbr Przyłęk z lat 1918–1920*, „Notatnik Janowiecki”, Nr 1–2/2000.
50. Jaworska B. (red.), *Powiat zwoleński w latach 1999–2002*, Rada Powiatu, Zwoleń 2002.
51. *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Województwo kieleckie. Powiat kozienicki*, t. 3, z. 6, Warszawa 1958.
52. Kazirodek J., *Droga do prawdy*, Promocyjna seria Wydawnicza Migg pod red. J. Góźdz Nr 16, Radom 1998.
53. Kielbasa A., *Przyłęcki dworek – szkic i początkujący Andrzejów*, Puławy 2002.
54. Kielbasa K., *Bataliony Chłopskie w obwodzie iłżeckim*, Radom 2002.
55. Kiryk F., *Urbanizacja Małopolski. Województwo Sandomierskie XIII–XVI w.* ROSiOŚK, Kielce 1994.
56. Kisielewski Wł., *Echa Świętokrzyskich Gór*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1962.
57. Klimczuk P., *Nasz Powiat*, Kozienice 1928.
58. Kołodziejczyk K., Madej J., Stwarz M. (red.), *Echa Tczowskiej Ziemi*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, WSP ZNP, Warszawa 2005.
59. Kopertowska D., *Nazwy miejscowe województwa radomskiego*, Wydawnictwo Prywatnego Liceum Zarządzania i Administracji w Kielcach, Kielce 1994.
60. Korolko M., *Jana Kochanowskiego żywot i sprawy. Materiały, komentarze, przypuszczenia*, Warszawa 1985.
61. Kowalska-Kutera H., Kaca M., *Stu za jednego*, Wyd. ITeE, Radom 1997.
62. Krzemiński A., Derlatka T. (red.), *O dzban czarnoleskiego miodu*. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, Stowarzyszenie Grupa Literacka „Łuczywo”, Stowarzyszenie Miłośników Poezji Jana Kochanowskiego „Renesans” 2002.
63. Ks. Figarski Leon, *„Parafia Łągów Kozienicki. Historia Parafii oraz szkic pracy duszpasterskiej”*, Łągów Kozienicki 1931.
64. Kupisz D., *Działalność gospodarcza starostów radomskich w XVI–XVII wieku*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, t. 62, 2002.
65. Kupisz D., *Dzieje Sycyny do końca XIX wieku. Zarys przemian społeczno-gospodarczych w podradomskiej wsi*, „Biuletyn Kwartalny RTN”, t. 25, 2000.

66. Kurowski M., *Rozpoznanie wartości przyrodniczych gminy Policzna*. Radomsko-Kieleckie Towarzystwo Przyrodnicze, Pionki 1998.
67. Kuś M. (red.), *Przyłęk, Nasza ziemia*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna 2005.
68. Kuś W., Krzemiński A., Tatak J. (red.), *Dzieje Biblioteki Publicznej w Zwoleniu*, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Zwolen 1997.
69. Kuś W., *XX lat Towarzystwa Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego*, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Zwolen 2001.
70. Kuś W., *Zwoleńskie Jubileusze*, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia im. Jana Kochanowskiego, Zwolen 1992.
71. Lesisz Z., *Kościoty zwoleńskie*, Biblioteka Zwoleńska im. Dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 2002.
72. Lesisz Z., *O wójtach dziedzicznych i starostach zwoleńskich*, Biblioteka Zwoleńska im. dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 2000.
73. Lesisz Z., *Strykowie*, Biblioteka Zwoleńska im. dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 1998.
74. Lesisz Z., *Cicer cum coule czyli zwoleński groch z kapustą cz. I, II, III*, Biblioteka Zwoleńska im. dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 2004.
75. Lesisz Z., *Kościoty zwoleńskie*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 1988.
76. Lesisz Z., *O Żydach zwoleńskich i nie tylko*, Biblioteka Zwoleńska im. dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 1999.
77. Lesisz Z., *Zwoleński słownik biograficzny*, Biblioteka Zwoleńska im. dr Jana Pawłowskiego, Zwolen 2000.
78. *Lustracja województwa sandomierskiego 1564–1565*, wyd. W. Ochmański, Wrocław-Warszawa-Kraków 1963.
79. *Lustracja województwa sandomierskiego 1660–1664*, wyd. K. Schuster, H. Opranko, Wrocław 1963.
80. *Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, wyd. A. Modurowicz-Urbańska, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967.
81. Łodygowski E., *Kronika Ochotniczej Straży Pożarnej w Kazanowie*, Kazanów 2000.
82. Małek K., *100 lat teatru amatorskiego w Zwoleniu*, Radom 1989.
83. Molenda W., „Grab”, *Adam, Bilof... Tomasz...Zygant i inni. Wspomnienia oficera, organizatora i dowódcy konspiracyjnego Wojska Polskiego*, Radom-Warszawa 1992.
84. Molenda W., „Grab”, *Piekło w raju*, Radom 1992.
85. Moll J., *Tajemnice serca*, Łódź 1997.
86. Myśliński K. (red.), *Zwolen – dzieje miasta i ziemi*, PTH, Lublin 1976.
87. Myśliński K. (red.), *Policzna. Przeszość i dzień dzisiejszy radomskiej wsi*, Radom 1993.
88. Myśliński K., *Od Sycyny do Czarnolasu*. „Biuletyn Kwartalny RTN”, tom XX, 1983.
89. Myśliński K. (red.), *Zwolen – dzieje miasta i ziemi*, Polskie Towarzystwo Historyczne oddział w Lublinie, Lublin 1976.
90. Narbut-Łuczynski A.J., *Bój II Batalionu Majora Śmigłego pod Anielinem w dniu 22 X 1914 r.*, „Przegląd Piechoty” 1939, z. 5.
91. Nierychlewska A., *Budownictwo obronne powiatu radomskiego w okresie od XIII do XVIII wieku*, Wyd. Społeczny Komitet Ratowania Zabytków Radomia, Radom 2002.
92. Niewolak-Krzywda A., *W kręgu rzeczy Czarnoleskiej*, Rzeszów 1987.
93. Nowac B., *Słownik Włodarzy powiatu kozienickiego*, „Wieś Radomska”, Radom 1997, nr 5.
94. Nowac B., *Wspomnienia z lat wojny i okupacji*, Fundacja Kultury Jana Kochanowskiego, Muzeum Wsi Radomskiej, Radom 1998.
95. Orłowska Genowefa, *O profesorze F. Gąsce i tajnym nauczaniu*, „Gazeta Janowiecka” Nr 2.
96. Owczarek W., *Ludzka droga*, Radom 1997.
97. Owczarek W., „Bula”, *Ludzka droga*, Radom 1997.
99. Palacz T., *Czarnolas Jana Kochanowskiego*, Lublin 1986.
99. Palacz T., *Człek – Boże igrzysko. Jan Kochanowski w Radomskim*, Stow. Mił. Poezji J. Kochanowskiego, ITeE, Radom 1998.
100. Pawlak J., *Pięć lat w szeregach Armii Podziemnej*, Warszawa 1967.

101. Pawlak Z., *Przeżyłem*, Instytut Wydawniczy PA, 1973.
102. Penkalla A., Kuncewicz G., *Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Cmentarz żydowski w Kazanowie*, 1983.
103. Penkalla A., *Żydowskie ślady w woj. kieleckim i radomskim*, Radom 1992.
104. Piątkowski S., Szymanek A., *Parafia podwyższenia Krzyża Św. w Zwoleniu*, Zwolen 2002.
105. *50. Rocznica Bitwy w Molendach – wspomnienia*, Komitet Organizacyjny Obchodów, Garbatka Letnisko - Pionki 1994.
106. Plenkiewicz R., *Jan Kochanowski, jego ród, żywot i dzieło*, Warszawa 1884.
107. Pluta T., *Publiczna Szkoła Podstawowa w Sycynie na starcie reformy*. „Pedagogika Pracy”, 1999, nr 35.
108. Pogorzelska-Wojtaszek R., *Impresje*, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia, Zwolen 1992.
109. Pogorzelska-Wojtaszek R., *Muzeum Czarnoleskie*, Przewodnik, Radom 2002.
110. *Polski Ruch Oporu (1939–1945)*, pr. zb. MON, Warszawa 1988.
111. Popis M., *Rodzina Kochanowskich i dzieje wsi Czarnolas*, Zwolen 1998.
112. Popis M., *Zwizki Rodziny Kochanowskich z Sycyną*, Zwolen 1997.
113. Potkański K., *Puszcza Radomska – studium osadnicze*, [w:] *Radom i region radomski w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej*, oprac. S. Zieliński, Radom 1997.
114. Półturzyccy M.i J., *Ślady i pamiątki Jana Kochanowskiego*, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, 2003.
115. Przeniosło J., *Odkrycie i badania Jana Kochanowskiego w Sycynie*. Kontakt 1983, nr 5.
116. Pulnar J., *Proteus Świat Jana z Czarnolasu*, Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu; Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, Radom 2001.
117. Rogala W., *Chocza walczy*, Książka i Wiedza, Warszawa 1993.
118. Rogala W., *Ich walka. Sylwetki rewolucjonistów kieleckich*, Książka i Wiedza, Warszawa 1965.
119. Rosiński S., *Kulturotwórcza rola rzek w regionie radomskim*, Radom 1994.
120. Rusiński P.A. (red.), *Województwo radomskie 1975–1995*, Radom 1995.
121. Rutkowska M., *Pani na Sycynie, cz. 3 Z dziejów rodziny, Przyjaciół Janowca nad Wisłą*, Wrocław, Janowiec, Radom 2005.
122. Rutkowska M., *Pani na Sycynie*, Towarzystwo Przyjaciół Janowca nad Wisłą, Wrocław, Janowiec, Radom 1998.
123. Rutkowska M., *Struna Bolesnej Pamięci. Pani na Sycynie – ciąg dalszy; Kroców-Kazanów 1945*, Wydawnictwo Przyjaciół Janowca nad Wisłą, 2001.
124. Rymarkiewicz J., *Kolebka, dom i grób J. Kochanowskiego, czyli Sycyna, Czarnolas i Zwolen jak dziś przedstawiają widok?*, Poznań 1880.
125. Siarczyński F., *Opis powiatu radomskiego*, Warszawa 1847.
126. Skala A., *Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Zwoleniu*, Lubelskie Wydawnictwo Archidiecezjalne, Lublin 1998.
127. Skórek W., *Wspomnienia z tamtych lat*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1974.
128. Skwarek S., *Na wysuniętych posterunkach*, Książka i Wiedza, Warszawa 1977.
129. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa t. III–XII, 1880–1903.
130. Sołtysiak M. (red.), *Kazanów nad Iłżanką*, wyd. Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna, 2004.
131. Strożewska H., Bielski M., *Szlakiem Jana z Czarnolasu*, Przewodnik turystyczny, Łódź 1982.
132. Szalęgin J., *Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki w Kazanowie*, 2000.
133. Szalęgin J., *Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego w Kazanowie*, 2000.
134. Szczygiel R., Wiśniewski S. *Ochotnicza Straż Pożarna 1899–1979*, Zwolen 1979.
135. Szopa H., *Działania zbrojne BCH na terenie Ziemi Radomskiej*, Radom 1983.
136. Szymanek A., *Inwentarz dóbr ziemskich Klucza Janowieckiego z 1790 r.*, „Notatnik Janowiecki” Nr (1) 1/96.

137. Szymanek A., *Mieszkańcy parafii janowieckiej u schyłku XVII wieku w świetle starych metryk kościoła parafialnego*, „Notatnik Janowiecki” Nr 1, 1996.
138. Szymanek A., *Zarys dziejów parafii w Janowcu nad Wisłą*, Towarzystwo Przyjaciół Janowca nad Wisłą, Janowiec 2002.
139. Szymańska J., *Zarys historii Szkoły Podstawowej nr 1 im. Jana Kochanowskiego w Zwoleniu*, Zwoleń 1995.
140. Śmietanka-Kruszelnicki R., *Komendant „Zagończyk”. Z dziejów zbrojnego podziemia antykomunistycznego*, Warszawa 2000.
141. Tatak J.J., *Didaskalia*, Towarzystwo Miłośników Miasta Zwolenia. im. Jana Kochanowskiego Zwoleń 1992.
142. *Towarzystwo Miłośników miasta Zwalenia im. Jana Kochanowskiego*, (w:) *Regionalne Towarzystwa Kultury*. Radom 1998.
143. Traczyk S., *Kochanowscy i Czarnolas*, Lublin 2000.
144. Trzewik M., Krok A., *Kazanów. Skrócone studium historyczno-urbanistyczne*, Lublin 1982.
145. Twardowski W., *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego przy pracach ziemnych związanych z budową sieci wodociągowej w miejscowościach Kolonia Miechów, Miechów i Kazanów gm. Kazanów, woj. mazowieckie*, Radom 2003.
146. Urban W., *Kochanowscy w radomskim*, „Biuletyn Kwartalny” RTN, t. 29, 1992.
147. Urban W., *Nie każdy Kochanowski był poetą*, „Ruch Literacki” 1980, z. 2.
148. Wąsowicz T., *Wczesnośredniowieczne przeprawy przez Wisłę środkową*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, nr 5/1957.
149. Wiśniewski J., *Dekanat iłżecki*, Radom 1909.
150. Wiśniewski J., *Dekanat kozienicki*, Radom 1913.
151. Wiśniewski J., *Jan Kochanowski: Życieors i pamiątki rodzinne*, Radom 1930.
152. Witkowski S., *Województwo radomskie*, Łódź 1980.
153. Wolska K., *Kampania wrześniowa 1939 r. Opowieści Bronisława Łuczyńskiego ciąg dalszy*, „Notatnik Janowiecki”, Nr 11/2001.
154. Wolska K., *O gminie, pracy i życiu – wspomina Bronisław Łuczynski*, „Notatnik Janowiecki”, Nr 1-2/2000.
155. *Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, Ministerstwo Administracji, Warszawa 1982.
156. *Z dziejów ziemi kieleckiej, 1918-1944*, praca zbiorowa, Książka i Wiedza, Warszawa 1970.
157. *Zapiski sądowe województwa sandomierskiego*, wyd. F. Piekosiński, Archiwum Komisji Prawniczej, t. VIII, Kraków 1914.
158. Zielony R. (red.), *Lasy Puszczy Kozienickiej – monografia przyrodniczo-leśna*, Warszawa 1997.
159. *Zwoleń. Informator turystyczny*. Urząd Gminy i Miasta Zwoleni. Bez daty wydania.
160. Zwolski Cz.T., *Terror hitlerowski wobec Ruchu Oporu na Ziemi Radomskiej*, Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich, Radom 1978.
161. Zwolski Cz.T., *Walki obronne na ziemi radomskiej 1939 roku*, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu, Radom 1989.

ON 2190

Radom 12

Warszawa

Policzna

Czarnolas

Puławy
Lublin

Zwoleń

Tczów

Przyłek

Sycyna

Kazanów

Iżanka

Zwoleńka

Lipsko
Sandomierz

ISBN 83-60132-10-0